วารสารรามคำแหง

ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2569
VOL.9 NO.3 SEPTEMBER-DECEMBER 2026

ISSN 3057-1820 (ONLINE)

โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

อารัมภบท

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการที่โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทั้งในรูปของบทความวิจัย และบทความทางวิชาการ ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาที่สัมพันธ์ เช่น สังคมวิทยา สังคมวิทยาการเมือง ปรัชญาการเมือง เศรษฐศาสตร์การเมืองสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารการศึกษา โดยมีกำหนดการตีพิมพ์/เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับแรกเดือนมกราคม – เมษายน ฉบับที่สองเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และฉบับที่สาม เดือนกันยายน – ธันวาคม) ในรูปแบบวารสารออนไลน์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาที่สัมพันธ์
2. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของคณาจารย์และนักศึกษา
3. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ผลิตและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการสู่สาธารณชน

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

สำนักงานกองบรรณาธิการ

โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาคารสำนักงานอธิการบดี ชั้น 5

ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1.	คณบดีคณะรัฐศาสตร์	ประธานคณะกรรมการ
2.	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย	รองประธานกรรมการ
3.	รองศาสตราจารย์ ดร.รวิภา ธรรมโชติ	กรรมการ
4.	รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพรัตน์ บุบผะศิริ	กรรมการ
5.	รองศาสตราจารย์ ดร.จักรี ไชยพินิจ	กรรมการ
6.	รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	กรรมการ
7.	หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
8.	นางสาวจิตตราพร พิรุณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำวารสาร

บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา

อ.ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหุน 17 ซอยร่มเกล้า 17 ถ.ร่มเกล้า เขตลาดกระบัง กทม. 10520

บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.เดช อุณหะจิรังรักษ์ 30/93 ซอยนวมินทร์ 80 แขวงนวลจันทร์ เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ่มมณี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.สุพิณ เกชาคุปต์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.ศิริลักษม์ ตันตยกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อ.ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.จักรวาล สุขไมตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกควบคุมคุณภาพของวารสาร

รศ.เฉลิมพล ศรีหงษ์ 23/132 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

ผู้พิสูจน์อักษร

ผศ.ดร.วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้จัดการ

นายสิทธิรักษ์ ตรีศรี โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ฝ่ายศิลป์

นายประดิษฐ ทองมณโฑ โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประจำกองจัดการ

นางสาวทัศนีย์ อนุชาติ โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นางสาววราลี แสงนาค โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เหรัญญิก

นายอรรถวุฒิ ศรีเหรัญ โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กรรมการกลั่นกรอง (Peer Reviewers)

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ่มมณี	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ดำรงค์ วัฒนา	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.วันชัย มีชาติ	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ. ดร.เวียงรัฐ เนติโพธิ์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุธรรมา ปริพนธ์เอื้อสกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.สุพิณ เกชาคุปต์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.เมธาวุฒิ พีรพรวิทูร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ชาย ไชยชิต	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ชัยพร พยาครุฑ	วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์
ผศ.ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ดร.วราภรณ์ จุลปานนท์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ปิยะนุช เงินคล้าย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ปรัชญา ชุ่มนาเสียว	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วรัชยา ศิริวัฒน์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.รวิภา ธรรมโชติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ทิพรัตน์ บุบผะศิริ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภชัย ศุภผล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศิริลักษม์ ตันตยกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.จักรี ไชยพินิจ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.พงศ์สัณฑ์ ศรีสมทรัพย์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.เกรียงชัย ปึงประวัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.มูฮัมหมัด อิลยาส หญ้าปรัง	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ชญาน์ทัต ศุภชลาศัย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.นิพนธ์ โซะเฮง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.พัด ลวางกูร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.ปะการัง ชื่นจิตร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.กฤติธี ศรีเกตุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.นฤมล มารคแมน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วิทยา จิตนุพงศ์ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วันชัย ปานจันทร์ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.นันทวรรณ บุญช่วย คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.สมภพ ระงับทุกข์ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ปรมต วรรณบวร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.ไพลิน กิตติเสรีชัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.สุพิชฌาย์ ปัญญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร.ชุมพล อุ่นพัฒนาศิลป์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์
รศ.พรชัย เทพปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ. ดร.ณัฏฐญาณี จันทพลาบูรณ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ. ดร.วัชรพล พุทธรักษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ. ดร.วีระ หวังสัจจะโชค มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ. ดร.นพพล อัคฮาด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รศ.ดร.นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.พ.ต.ท. ดร.ไวพจน์ กุลาชัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ. ดร.ณพัชญ์ปภา สว่างนุวัตรกุล มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
รศ.ดร.บูฆอรี ยีหมะ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
รศ.ดร.ธานี สุขเกษม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.เกรียงไกร ทองจิตติ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.อมรทิพย์ อมราภิบาล คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.สมชาย ดำเนิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จักรวาล สุขไมตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ดร.ศิรวัฒน์ ครองบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ภูมภควัธจ์ ภูมพงศ์คชศร	สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ
ผศ.ดร.ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ผศ.ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ธันยนันท์ จันทร์ทรงพล	สถาบันรัชย์ภาคย์
ดร.รุ่งโรจน์ สงสระบุญ	มหาวิทยาลัยสยาม
ดร.เกรียงไกร เจียรประดิษฐ์	สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
รศ.ดร.ทิพาพร พิมพิสุทธิ์	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.นิยม รัฐอมฤต	นักวิชาการอิสระ
รศ.พิพัฒน์ ไทยอารี	นักวิชาการอิสระ
รศ.ชลิดา ศรมณี	นักวิชาการอิสระ
รศ.เฉลิมพล ศรีหงษ์	นักวิชาการอิสระ
รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหุน	นักวิชาการอิสระ
รศ.วัชรากรณ์ ชีวโศภิษฐ	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	นักวิชาการอิสระ
รศ.เสาวลักษณ์ สุขวิรัช	นักวิชาการอิสระ
ผศ.ดร. ญานกร โท้ประยูร	นักวิชาการอิสระ
ผศ.ดร.ประสงค์ โตนด	นักวิชาการอิสระ
พล.ต.อ. ดร.ไกรสุข สินศุข	นักวิชาการอิสระ
ดร.สุชาติ ศรียารัณย	นักวิชาการอิสระ

บทบรรณาธิการ

วารสาร ฯ ฉบับนี้จะเน้นเรื่องการพัฒนาองค์กร เช่นบทความเรื่องการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปัญหาการบริการสาธารณะขององค์กร การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะ บทความด้านการพัฒนาบุคลากร เช่น การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดนการปฏิบัติงาน ด้านการพัฒนาเทคโนโลยี เช่น การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม และแนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากรเพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทความทางวิชาการที่น่าสนใจทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองเรื่องพลวัตการขยายตัวของอุปาทานยางโลกบนคาบสมุทรมาลายู: อำนาจความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่และการท้าทาย ที่นำเสนอภาพของประวัติศาสตร์ของพืชเศรษฐกิจ คือ ยางพาราที่ปลูกมากในคาบสมุทรมาลายูจากยุคเฟื่องฟูสู่ยุคตกต่ำ และบทความที่น่าสนใจอีกเรื่องคือ จากภาวะยกเว้นสู่การบริหาร: กระบวนการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย

ด้วยเหตุที่วารสารฯได้รับความสนใจจากนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ รวมทั้งนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาส่งบทความเข้าสู่ระบบเพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่จำนวนมาก กองบรรณาธิการไม่สามารถที่จะจัดสรรเนื้อที่ให้ได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการ โดยที่คณะกรรมการผู้จัดทำวารสารฯ ได้ขออนุมัติไว้ฉบับละ 20 บทความ ยืดหยุ่นได้เล็กน้อยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของกองบรรณาธิการ จากเหตุผลดังกล่าว วารสารฉบับนี้จึงต้องปิดรับต้นฉบับที่ 22 บทความ ซึ่งเร็วกว่ากำหนด 3 เดือน ส่วนต้นฉบับที่ส่งเข้าระบบหลังจากนี้จะได้รับการพิจารณาดำเนินการตามกระบวนการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในฉบับหน้า ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ต่อไป

ขณะนี้ยอดสะสมของบทความที่เข้าสู่ระบบ และอยู่ในระหว่างการดำเนินการมี 10 บทความแล้ว และมีแนวโน้มว่าจะต้องปิดรับต้นฉบับก่อนสิ้นปี 2569 ซึ่งทางวารสารฯจะประกาศให้ทราบต่อไป

ขอขอบคุณทุกท่าน ทั้งผู้แต่งบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคุณภาพบทความ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ที่ใส่ใจ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ ครับ

รองศาสตราจารย์สิทธิพันธ์ พุทธหุน

บรรณาธิการบริหาร

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

สารบัญ

- มาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ
  จิรัฐชัย แย้มโกสุม, พระครูกิตติวราทร & พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า 1
- ปัญหาท้าทายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย
  ภัทรดนัย คำพา 19
- ปัญหาการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
  สัมพันธ์ ศรีไชยเลิศ 30
- พลวัตการขยายตัวของอุปทานยางโลกบนคาบสมุทรมาลายู: อำนาจความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่และการท้าทาย
  ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที & ณรงค์ เพชรประเสริฐ 44
- การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
  สุวิชาดา คุณเลิศ & รวีวรรณ แพทย์สมาน 57
- จากภาวะยกเว้นสู่การบริหาร: กระบวนการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย
  ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ 73
- สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
  ชัยยงค์ น้อยสะปุ่ง 101
- ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท
  ประกายมาส บุญเกิด, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ & วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ 124
- การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรม อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร
  บดินทร์ หล้าคำมี 134
- แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี
  จิตเรศ พรหมนะรา, วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ & มยุรี รัตนเสริมพงศ์ 149
- การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม: กรณีศึกษา สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง
  วิเชียร ปินตาวงศ์ & รวีวรรณ แพทย์สมาน 169

- การขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดกับการพัฒนาเชิงพื้นที่: กรณีศึกษาสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา
  สุมิตรา สารนารถ & ณัฐพงศ์ บุญเหลือ 186
- แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
  ฤทธิ์ชัย ปาลี & รวีวรรณ แพทย์สมาน 203
- การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ : กรณีศึกษาสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)
  ชญาณิศา ภักศิลาพันธุ์ & วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ 217
- การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่
  ปฐวี ยังน้อย 233
- การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลด้วยเทคโนโลยีชีวมิติ: กรณีศึกษาศูนย์นันทนาการหนองจอก
  สาวิต บุญพรหม & ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์ 253
- แนวทางการบูรณาการด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษา โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่
  สุขสันต์ สิริภูริภัค 270
- แนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร เพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล
  ศรัณย์ปภัสร์ ยมะคุปต์ & รัฐศิรินทร์ วังกานนท์ 284
- ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
  วทัญญู ยวงใย & ปะการัง ชื่นจิตร 296
- การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่
  ปริชญา มะศักดิ์ & ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา 315
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
  จุฑามาศ แซ่ลิ่ม & วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล 332
- การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2569
  ติณณ์ พงษ์สวัสดิ์ & ศิริลักษม์ ตันตยกุล 350
- แนะนำผู้เขียน 366
- ปัจฉิมบท 368

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

มาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ

Ethical Standards in the Bureaucratic System and Public Administration

จิรัฐชัย แย้มโกสุม[1], พระครูกิตติวราทร[1] &พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า[1]

Jiratthachai Yamkosum[1], Phrakrukittiwarathorn[1] & Pornpimol Pochailar[1]

Corresponding author: jiratthachai.yam@student.mbu.ac.th

Received:06/06/69 Revised: 06/07/69 Accepted: 06/07/69

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ ตลอดจนวิเคราะห์บทบาทของจริยธรรมในการส่งเสริมการบริหารภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมภาครัฐ ธรรมาภิบาล และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ผลการศึกษาพบว่า มาตรฐานทางจริยธรรมเป็นกลไกสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ ยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม และเคารพหลักนิติธรรม อันเป็นรากฐานของการสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชนต่อสถาบันภาครัฐ นอกจากนี้การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักสัปปุริสธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักทศพิธราชธรรม มาประยุกต์ใช้ร่วมกับมาตรฐานทางจริยธรรม สามารถช่วยพัฒนาคุณธรรมภายในของบุคลากรภาครัฐและเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมเชิงพุทธ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารรัฐกิจและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย

คำสำคัญ: มาตรฐานทางจริยธรรม; ระบบราชการ; การบริหารรัฐกิจ; ธรรมาภิบาล; พุทธธรรม

[1] มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[1] Mahamakut Buddhist University. Roi-Et Campus

Abstract

This academic article aims to examine the concepts, principles, and significance of ethical standards in bureaucracy and public administration, as well as to analyze the role of ethics in promoting effective, transparent, and accountable public governance. The study employs a documentary research approach by reviewing academic literature, laws, regulations, and related studies concerning public ethics, good governance, and public administration. The findings indicate that ethical standards serve as a crucial mechanism for guiding the conduct of public officials and political office holders, ensuring that they perform their duties with integrity, accountability, commitment to the public interest, and adherence to the rule of law. These standards constitute a fundamental basis for strengthening public trust in governmental institutions. Furthermore, the integration of Buddhist principles, including Sappurisadhamma (the virtues of a good person), Brahmavihāra (the four sublime states of mind), and Dasavidha-rājadhamma (the ten royal virtues), with ethical standards can enhance the moral development of public personnel and foster an organizational culture characterized by transparency, responsibility, and service excellence. Therefore, promoting ethical standards alongside Buddhist moral principles is an essential approach to improving the effectiveness of public administration and strengthening good governance in Thai society.

Keywords: Ethical Standards, Bureaucracy, Public Administration, Good Governance, Buddhist Principles

บทนำ

คุณธรรมและจริยธรรมในรัฐศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบรรทัดฐานที่ใช้กำกับพฤติกรรมของนักการเมือง ผู้บริหารรัฐ และพลเมืองในการใช้อำนาจทางการเมือง โดยมุ่งเน้นความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ แนวคิดดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรม (legitimacy) ให้แก่ระบบการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในเชิงสถาบันและเชิงคุณค่าทางสังคม (Heywood, 2019) หลักคุณธรรม (virtue) ในทางรัฐศาสตร์เน้นคุณลักษณะภายในของบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และความเป็นเลิศทางศีลธรรม ซึ่งถือเป็นรากฐานของการเป็นนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐที่พึงประสงค์ ขณะที่หลักจริยธรรม (ethics) ทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานในการตัดสินการกระทำทางการเมือง เช่น การปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต การไม่ใช้อำนาจโดยมิชอบ และการไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น แนวคิดทั้งสองจึงทำงานร่วมกันในการกำหนดทั้ง “ตัวบุคคล” และ “พฤติกรรมทางการเมือง” (Beauchamp & Bowie, 2004; Ghere & Frederickson, 2005)

ในบริบทประเทศไทย แนวคิดเรื่องคุณธรรมทางการเมืองมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะทศพิธราชธรรมและพรหมวิหารธรรม ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นกรอบคุณค่าทางจริยธรรมสำหรับ

ผู้ใช้อำนาจรัฐ หลักธรรมดังกล่าวเน้นการปกครองด้วยความเป็นธรรม ความเมตตา และความไม่เบียดเบียน อันสอดคล้องกับอุดมคติของการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559; สมบัติ จันทรวงศ์, 2556) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นกลไกเชิงสถาบัน โดยกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กรและกระบวนการตรวจสอบการฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างเป็นระบบ บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนความพยายามในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐมิให้ละเมิดหลักนิติธรรม และเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในระบบการเมืองไทย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

ในมิติของรัฐศาสตร์สมัยใหม่ จริยธรรมทางการเมืองยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดตะวันตก เช่น หลักหน้าที่นิยม (deontology) ซึ่งเน้นการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม และหลักผลประโยชน์นิยม (utilitarianism) ซึ่งมุ่งประเมินการกระทำจากผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม แนวคิดเหล่านี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารรัฐกิจ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของผู้บริหารภาครัฐ (Rawls, 1999; Ghere & Frederickson, 2005)

คุณธรรมและจริยธรรมในรัฐศาสตร์ทำหน้าที่เป็นทั้งกรอบคุณค่าและกลไกควบคุมพฤติกรรมของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อสร้างความไว้วางใจของประชาชน เสริมสร้างธรรมาภิบาล และส่งเสริมความยั่งยืนของระบบการเมืองการปกครอง ในบริบทประเทศไทย การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวคิดประชาธิปไตยและมาตรฐานจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการเมืองที่โปร่งใส รับผิดชอบ และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (UNDP, 2018; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

บริบทของการปกครองตามหลักธรรมพุทธศาสนา

ศาสตร์การปกครองแบบไทยมีรากฐานทางความคิดที่ผสมผสานระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญกับความประพฤติตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตของผู้ใช้อำนาจรัฐ และการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน แนวคิดดังกล่าวสะท้อนลักษณะเฉพาะของการเมืองการปกครองไทยที่มองอำนาจรัฐในฐานะ “ความรับผิดชอบเชิงศีลธรรม” มากกว่าการใช้อำนาจเชิงกฎหมายเพียงอย่างเดียว (สมบัติ จันทรวงศ์, 2556; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

หลักคิดสำคัญของการปกครองแบบไทยตั้งอยู่บนจิตสำนึกว่าการบริหารราชการแผ่นดินต้องมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ โดยยึดหลักความยุติธรรม ความเมตตา และความไม่เบียดเบียนเป็นแกนกลาง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม จึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบคุณธรรมของผู้ปกครอง เพื่อกำกับพฤติกรรมของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและผลกระทบจากการใช้อำนาจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559; Keyes, 1989)

ในเชิงโครงสร้างเชิงคุณค่า ศาสตร์การปกครองแบบไทยสามารถอธิบายผ่านหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) หลักการครองตน ซึ่งเน้นความสุจริต ซื่อสัตย์ และการรักษาศีลธรรมส่วนบุคคลของผู้ดำรงตำแหน่ง (2) หลักการครองงาน ซึ่งมุ่งเน้นคุณธรรมและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ (3) หลักการครองคน ซึ่งยึดหลักเมตตากรุณา ความเข้าใจ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และ (4) หลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นการบริหารและใช้อำนาจรัฐตามหลักศีลธรรม ความโปร่งใส และความรับผิด (สมบัติ จันทรวงศ์, 2556; UNDP, 2018)

หลักการดังกล่าวได้รับการสะท้อนและยกระดับให้มีผลผูกพันทางกฎหมายในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยเฉพาะบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด และต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ความสุจริต และความรับผิดชอบต่อประชาชน การบัญญัติมาตรฐานจริยธรรมในรัฐธรรมนูญจึงเป็นการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับกลไกการปกครองสมัยใหม่อย่างเป็นรูปธรรม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

ในภาพรวม บริบทของศาสตร์การปกครองแบบไทยภายใต้กรอบหลักธรรมพุทธศาสนาและรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มุ่งสร้างระบบการปกครองที่ตั้งอยู่บนคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจของประชาชน ลดปัญหาการทุจริต และส่งเสริมความยั่งยืนของระบบการเมืองการปกครองในระยะยาว การบูรณาการหลักศีลธรรมเข้ากับโครงสร้างทางกฎหมายจึงเป็นจุดเด่นของการเมืองการปกครองแบบไทยร่วมสมัย (UNDP, 2018; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

จริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ

จริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจหมายถึงชุดของหลักการ ค่านิยม และมาตรฐานทางศีลธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม แนวคิดจริยธรรมดังกล่าวถือเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งมุ่งสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจและเสริมสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบราชการ (Ghere & Frederickson, 2005; Denhardt, 2015)

หลักจริยธรรมในระบบราชการประกอบด้วยหลักการสำคัญหลายประการ ได้แก่ การยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องและเป็นธรรม การยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน และการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าหมายเชิงนโยบาย หลักการเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแนวทางเชิงบรรทัดฐานในการกำกับการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐให้สอดคล้องกับอุดมคติของการบริหารราชการเพื่อประชาชน (Beauchamp & Bowie, 2004; Ghere & Frederickson, 2005)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ให้ความสำคัญกับจริยธรรมในระบบราชการอย่างชัดเจน โดยบัญญัติให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด และใช้อำนาจรัฐโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ความสุจริต และความโปร่งใส บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนแนวคิดว่าจริยธรรมมิใช่

เพียงคุณค่าทางศีลธรรมส่วนบุคคล หากแต่เป็นกลไกเชิงสถาบันที่ใช้ควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจในระบบราชการ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

นอกจากนี้ มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐยังทำหน้าที่เชื่อมโยงการบริหารรัฐกิจเข้ากับหลักธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นความโปร่งใส ความรับผิด และการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน กลไกดังกล่าวช่วยลดความเสี่ยงของการทุจริตคอร์รัปชัน และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินในระยะยาว (OECD, 2017; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

ในเชิงนโยบายระดับมหภาค ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ได้กำหนดให้หลักธรรมาภิบาลเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งยกระดับภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ยุทธศาสตร์ดังกล่าวสะท้อนบทบาทของจริยธรรมในฐานะเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงการบริหารรัฐกิจเข้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561; UNDP, 2018)

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างรัฐที่มีสมรรถนะและความชอบธรรม การบูรณาการหลักจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรฐานจริยธรรมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาภาครัฐให้ตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน และสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน (Denhardt & Denhardt, 2015; UNDP, 2018)

มาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ

มาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจหมายถึงกรอบหลักเกณฑ์และบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ใช้กำกับการประพฤติปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างสุจริต ชอบธรรม และสอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะ มาตรฐานดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความโปร่งใส ความรับผิด และความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบราชการ อันเป็นรากฐานของการบริหารรัฐกิจที่มีคุณธรรมและธรรมาภิบาล (Ghere & Frederickson, 2005; Denhardt & Denhardt, 2015)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ยกระดับจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐจากหลักคุณค่าทางศีลธรรมไปสู่พันธกรณีทางกฎหมาย โดยกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด และต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ความสุจริต และความเป็นธรรม บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนแนวคิดว่าจริยธรรมเป็นองค์ประกอบเชิงสถาบันที่จำเป็นต่อการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในสังคมประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ได้ถูกตราขึ้นเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งสร้างความโปร่งใส

ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบในการให้บริการประชาชน กฎหมายฉบับนี้จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงบังคับที่เชื่อมโยงหลักจริยธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารรัฐกิจและการกำกับตรวจสอบภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562; OECD, 2017)

พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ได้กำหนดหลักจริยธรรมสำคัญจำนวน 7 ประการ ซึ่งถือเป็นแกนกลางของจริยธรรมในระบบราชการ ได้แก่ (1) การยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (2) ความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (3) การยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม (4) การยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและมีจิตสาธารณะ (5) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (6) การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และ (7) การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ หลักการเหล่านี้สะท้อนการผสมผสานระหว่างคุณธรรมส่วนบุคคลกับจริยธรรมเชิงหน้าที่ในระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562; Ghere & Frederickson, 2005)

นอกจากนี้ *หลักพรหมวิหารธรรม 4* ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบคุณธรรมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างเหมาะสม โดยหลักเมตตาและกรุณาช่วยส่งเสริมการให้บริการประชาชนด้วยความเอื้ออาทรและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักมุทิตาช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับและส่งเสริมความสำเร็จของเพื่อนร่วมงาน ลดความขัดแย้งภายในองค์กร ส่วนหลักอุเบกขาช่วยให้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ดุลพินิจด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ และยึดหลักความยุติธรรมในการตัดสินใจ อันสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม และมาตรฐานทางจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ความเสมอภาค และการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

อีกประการหนึ่ง *หลักทศพิธราชธรรม 10* ซึ่งประกอบด้วย ทาน ศีล บริจาค อาชชวะ มัททวะ ตปะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ แม้เดิมจะเป็นหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์และผู้ปกครอง แต่สามารถประยุกต์ใช้เป็นหลักจริยธรรมของผู้บริหารภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐในปัจจุบันได้ โดยเฉพาะการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความโปร่งใส ความอดทน และการบริหารงานโดยยึดประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ หลักธรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (ethical leadership) และส่งเสริมการใช้อำนาจรัฐอย่างมีความรับผิดชอบโปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ที่มุ่งยกระดับคุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ในภาพรวม มาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจทำหน้าที่เป็นรากฐานของการพัฒนาภาครัฐให้มีสมรรถนะและความชอบธรรม การบูรณาการหลักจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 เข้ากับการบริหารรัฐกิจ จึงเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการทุจริต สร้างความเป็น

ธรรมในการให้บริการประชาชน และส่งเสริมการปกครองที่ยึดหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน (Denhardt & Denhardt, 2015; UNDP, 2018)

หลักการบริหารรัฐกิจที่มีจริยธรรม

หลักการบริหารรัฐกิจที่มีจริยธรรม (Ethical Public Administration) มีรากฐานมาจากแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) และมาตรฐานสากลด้านจริยธรรมภาครัฐ ซึ่งมุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจและดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ มากกว่าประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ แนวคิดดังกล่าวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความชอบธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดของการใช้อำนาจรัฐ (Ghere & Frederickson, 2005; UNDP, 2018)

ในเชิงแนวคิดสากล หลักการบริหารรัฐกิจที่มีจริยธรรมได้รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมผ่านรายงานของ Lord Nolan หรือที่เรียกว่า Lord Nolan's Report ซึ่งเป็นรายงานของสหราชอาณาจักรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ รายงานฉบับแรกในปี ค.ศ. 1995 ได้นำเสนอ "หลักการ 7 ประการแห่งชีวิตสาธารณะ" (Seven Principles of Public Life) เพื่อใช้เป็นกรอบในการป้องกันการทุจริตและเสริมสร้างความไว้วางใจของสาธารณชนต่อระบบราชการและการเมือง (Committee on Standards in Public Life, 1995; Heywood, 2019)

หลักการพื้นฐาน 7 ประการตามแนวทางของ Lord Nolan ประกอบด้วย (1) ความเสียสละ (Selflessness) ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตัดสินใจโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ (2) ความซื่อตรง (Integrity) อันหมายถึงการยึดมั่นในความสุจริตและไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อน (3) ความเที่ยงธรรมและความเป็นกลาง (Objectivity and Impartiality) ในการใช้อำนาจและดุลพินิจ (4) ความพร้อมรับผิด (Accountability) ต่อการตัดสินใจและการกระทำ (5) ความเปิดเผยโปร่งใส (Openness) ภายใต้กรอบกฎหมาย (6) ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty) ในการให้ข้อมูลและการปฏิบัติหน้าที่ และ (7) ความเป็นผู้นำ (Leadership) ซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักจริยธรรม (Committee on Standards in Public Life, 1995; OECD, 2017)

แม้รายงาน Lord Nolan จะเป็นกรอบแนวคิดจากบริบทตะวันตก แต่หลักการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดจริยธรรมในระบบราชการของไทย โดยเฉพาะการยึดประโยชน์ส่วนรวม ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดในการใช้อำนาจ ซึ่งได้รับการยกระดับให้มีผลผูกพันทางกฎหมายในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อควบคุมการใช้อำนาจและป้องกันการทุจริตในภาครัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

นอกจากนี้ หลักการของ Lord Nolan ยังสะท้อนอยู่ในพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐไทยอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการยึดประโยชน์ส่วนรวม

ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม และการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี กฎหมายดังกล่าวจึงทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างมาตรฐานจริยธรรมสากลกับบริบทการบริหารรัฐกิจของไทย (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562; OECD, 2017)

กล่าวโดยสรุป หลักการบริหารรัฐกิจที่มีจริยธรรมตามแนวคิดธรรมาภิบาลและ Lord Nolan's Report เป็นกรอบเชิงบรรทัดฐานที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร เมื่อถูกบูรณาการเข้ากับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานจริยธรรมของไทย หลักการเหล่านี้จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการบริหารภาครัฐที่โปร่งใส มีความรับผิด และยั่งยืนในระยะยาว (Ghere & Frederickson, 2005; UNDP, 2018)

ธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ (Good Governance) เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้เป็นตัวชี้วัดทิศทางความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติ เนื่องจากคุณภาพของการบริหารภาครัฐมีผลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชน และเสถียรภาพทางการเมือง หากองค์กรภาครัฐดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ย่อมส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน ในทางกลับกัน การขาดธรรมาภิบาลย่อมนำไปสู่ความเสื่อมถอยของระบบการปกครองและความไม่ไว้วางใจของสังคม (UNDP, 2018; Heywood, 2019)

ในเชิงนิยาม หลักธรรมาภิบาลหมายถึงการบริหารงานภาครัฐอย่างชอบธรรม มีประสิทธิภาพ และโปร่งใส โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งและสร้างเสถียรภาพให้แก่ประเทศ หลักการดังกล่าวไม่เพียงมุ่งผลสัมฤทธิ์ของนโยบาย หากแต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการใช้อำนาจรัฐที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (UNDP, 2018; OECD, 2017)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกำหนดให้รัฐต้องบริหารงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ใช้อำนาจอย่างสุจริต โปร่งใส และเปิดให้มีการตรวจสอบ บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนความพยายามในการสถาปนาหลักธรรมาภิบาลให้เป็นกลไกเชิงสถาบัน เพื่อควบคุมการใช้อำนาจของนักการเมืองและข้าราชการ และเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐในระบอบประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

ในมิติของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ หลักธรรมาภิบาลมีบทบาทในการส่งเสริมความไว้วางใจของประชาชนต่อนักบริหารรัฐและข้าราชการ โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ความเมตตา สมรรถนะในการทำงาน และพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ที่สม่ำเสมอและตรวจสอบได้ คุณลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลและเสถียรภาพของระบบการเมืองการปกครอง (Ghere & Frederickson, 2005; Denhardt & Denhardt, 2015)

นอกจากนี้ หลักธรรมาภิบาลยังมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานในระบบราชการ จากระบบที่เน้นการควบคุม การสั่งการ และการใช้อำนาจ ไปสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจ การมีส่วนร่วมของพลเมือง และการบริหารจัดการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะ ลดปัญหาการทุจริต และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับสังคมในระยะยาว (Denhardt & Denhardt, 2015; UNDP, 2018)

โดยสรุป หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ และเป็นฐานรากของการสืบทอดความสำเร็จในการบริหารจัดการบ้านเมืองอย่างยั่งยืน เมื่อบูรณาการเข้ากับกรอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ หลักธรรมาภิบาลจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนารัฐที่มีสมรรถนะ ความชอบธรรม และการยอมรับจากประชาชน (OECD, 2017; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

จริยธรรม 7 ประการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กรอบจริยธรรม 7 ประการสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งให้เจ้าหน้าที่รัฐตั้งใจปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ โดยมีฐานทางกฎหมายสำคัญคือ พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมและกำกับพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งในภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและนิติธรรม (สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช., 2562)

ประการแรก การยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นรากฐานของความมั่นคงทางการเมืองและความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560)

ประการที่สอง ความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสำนึกที่ดี และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันการทุจริตและการสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบราชการ หลักการนี้สอดคล้องกับแนวคิดจริยธรรมในการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่และมาตรฐานสากลด้านความโปร่งใส (Ghere & Frederickson, 2005; OECD, 2017)

ประการที่สาม การกล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมสะท้อนความเป็นมืออาชีพและความกล้าหาญทางจริยธรรม (moral courage) ของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีความสำคัญต่อการรักษาผลประโยชน์สาธารณะในสถานการณ์ที่มีแรงกดดันทางการเมืองหรือผลประโยชน์ทับซ้อน (Denhardt & Denhardt, 2015)

ประการที่สี่ การยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและการมีจิตสาธารณะเป็นหลักการสำคัญของการเป็น “ผู้รับใช้ประชาชน” (public servant) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Denhardt & Denhardt, 2015)

ประการที่ห้า การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานสะท้อนความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของนโยบายและการบริการสาธารณะ โดยไม่ละเลยคุณธรรมและความถูกต้องตามกฎหมาย หลักการนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรของรัฐ (OECD, 2017)

ประการที่หก การปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติเป็นหัวใจของหลักนิติธรรมและความเสมอภาค ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ให้การรับรองไว้เพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560)

ประการสุดท้าย การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและการรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับผู้บริหาร ซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจริยธรรมขององค์กรภาครัฐ (Ghere & Frederickson, 2005; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

การจัดการความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการ

ความขัดแย้งเชิงจริยธรรม (ethical dilemma) หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้ปฏิบัติงานต้องเผชิญกับทางเลือกตั้งแต่สองทางขึ้นไป โดยแต่ละทางเลือกต่างมีเหตุผลหรือหลักการทางจริยธรรมรองรับ แต่ไม่สามารถเลือกปฏิบัติได้พร้อมกันทั้งหมด การตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งจึงก่อให้เกิดการละเมิดหรือขัดแย้งกับหลักจริยธรรมอีกประการหนึ่ง สถานการณ์ลักษณะนี้ทำให้การตัดสินใจทางการบริหารเป็นไปอย่างซับซ้อนและต้องอาศัยวิจารณญาณทางศีลธรรมอย่างสูง (Ghere & Frederickson, 2005; Cooper, 2012)

ในบริบทของระบบราชการ ความขัดแย้งเชิงจริยธรรมมักเกิดขึ้นจากการเผชิญหน้าระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์สาธารณะ โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในการตัดสินใจ จัดสรรทรัพยากร หรือบังคับใช้กฎหมาย หากการตัดสินใจถูกแทรกแซงด้วยผลประโยชน์ส่วนตน ย่อมทำให้การใช้อำนาจรัฐเบี่ยงเบนจากหลักความชอบธรรมและธรรมาภิบาล ปัญหาดังกล่าวถือเป็นรากฐานสำคัญของการทุจริตในภาครัฐ และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบราชการและรัฐโดยรวม (OECD, 2017; ปุณณดา อิงคุลานนท์, 2025)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ให้ความสำคัญกับการป้องกันและจัดการความขัดแย้งเชิงจริยธรรม โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักคุณธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมถึงวางกลไกด้านมาตรฐานจริยธรรมเพื่อใช้เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ การบัญญัติดังกล่าวสะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งจำกัดการใช้อำนาจโดยมิชอบและลดโอกาสการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนในระบบราชการ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560)

ตัวอย่างของความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการ ได้แก่ การนำข้อมูลลับของทางราชการไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว การรับของขวัญหรือผลประโยชน์อื่นใดที่เกินความเหมาะสม การใช้เวลาและทรัพยากรของราชการเพื่อกิจกรรมส่วนตน รวมถึงการตัดสินใจหรือใช้อำนาจหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือพรรคพวกมากกว่าประโยชน์สาธารณะ พฤติกรรมเหล่านี้ไม่เพียงขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐตามพระราชบัญญัติมาตรฐาน

ทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 เท่านั้น แต่ยังบ่อนทำลายหลักนิติธรรมและความเป็นธรรมในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช., 2562)

ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการจึงจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กันทั้งในระดับโครงสร้างและระดับบุคคล กล่าวคือ ต้องมีกรอบกฎหมายและมาตรฐานจริยธรรมที่ชัดเจน โปร่งใส และสามารถบังคับใช้ได้จริง ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รัฐต้องได้รับการพัฒนาให้มีจิตสำนึกทางจริยธรรม ความกล้าหาญทางศีลธรรม และความสามารถในการตัดสินใจโดยยึดประโยชน์สาธารณะเป็นศูนย์กลาง เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมและความยั่งยืนให้แก่ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน (Cooper, 2012; OECD, 2017)

ความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการ

ความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการมิได้จำกัดอยู่เพียงการคอร์รัปชันเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงสถานการณ์หลากหลายที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องเผชิญกับทางเลือกซึ่งขัดแย้งกันระหว่างการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมาย หลักจริยธรรม และแรงกดดันจากผลประโยชน์ส่วนตนหรือผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยการคอร์รัปชันถือเป็นรูปแบบที่รุนแรงที่สุดของความขัดแย้งเชิงจริยธรรม เนื่องจากเป็นการละเมิดทั้งกฎหมายและคุณธรรมอย่างชัดแจ้ง

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งเชิงจริยธรรมยังอาจปรากฏในลักษณะอื่น เช่น การแทรกแซงทางการเมืองที่บังคับให้ข้าราชการกระทำการที่ขัดต่อกฎหมายหรือจริยธรรม การเลือกปฏิบัติและการให้สิทธิพิเศษแก่ญาติหรือพรรคพวก ความลักลั่นระหว่างกฎหมายกับสภาพความเป็นจริงที่ทำให้กฎระเบียบไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิผล รวมถึงกรณีผลประโยชน์ทับซ้อนและการใช้อำนาจในทางที่ผิดเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งเชิงจริยธรรมเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมของระบบราชการ ซึ่งหากขาดกลไกกำกับดูแลด้านจริยธรรมที่เข้มแข็ง ย่อมนำไปสู่การบ่อนทำลายหลักธรรมาภิบาล ความชอบธรรมของรัฐ และความเชื่อมั่นของประชาชน

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ได้วางกรอบให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม และประโยชน์ส่วนรวม เพื่อใช้เป็นหลักในการจัดการและลดความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (Cooper, 2012; Ghere & Frederickson, 2005; OECD, 2017)

ตัวอย่างความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการ

ความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการสามารถปรากฏในรูปแบบพฤติกรรมที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนการเบี่ยงเบนจากหลักคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ ตัวอย่างที่พบได้บ่อย ได้แก่

ประการแรก การรับสินบนหรือของขวัญที่มีมูลค่าสูงเกินความเหมาะสม อันเป็นการแทรกแซงการตัดสินใจและบ่อนทำลายความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่

ประการที่สอง การนำข้อมูลภายในหรือข้อมูลลับของทางราชการไปใช้แสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง เช่น การใช้ข้อมูลโครงการในอนาคตเพื่อการกว้านซื้อที่ดินหรือเปิดเผยข้อมูลให้แก่บุคคลใกล้ชิด

ประการที่สาม การเบียดบังเวลาและทรัพยากรของราชการเพื่อกิจกรรมส่วนตัว เช่น การใช้เวลาราชการไปประกอบธุรกิจส่วนตน หรือการใช้ทรัพย์สินของรัฐในทางที่ไม่สอดคล้องกับหน้าที่ราชการ

ประการที่สี่ มีพฤติกรรมการเอื้อประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เช่น การจัดสรรโครงการสาธารณะเพื่อหวังผลทางคะแนนเสียง ก็ถือเป็นความขัดแย้งเชิงจริยธรรมที่สำคัญ เนื่องจากเป็นการบิดเบือนวัตถุประสงค์ของนโยบายสาธารณะและละเมิดหลักความเป็นธรรม

ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งเชิงจริยธรรมมิใช่เพียงปัญหาปัจเจกบุคคล แต่เป็นปัญหาเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจ วัฒนธรรมองค์กร และกลไกกำกับดูแล ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ได้กำหนดกรอบให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม และประโยชน์ส่วนรวม เพื่อใช้เป็นหลักในการป้องกันและจัดการความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการอย่างมีประสิทธิภาพ (Ghere & Frederickson, 2005; Cooper, 2012; OECD, 2017)

แนวทางปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในระบบราชการ

1) การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร

องค์กรภาครัฐควรสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ยึดมั่นในคุณธรรมและความโปร่งใส โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดี ใช้หลักคุณธรรมในการตัดสินใจและปฏิบัติต่อบุคลากรอย่างเท่าเทียม พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้าง ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านจริยธรรมอย่างตรงไปตรงมา เพื่อแก้ไขปัญหาได้ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ทั้งนี้ควรยึดหลักคุณธรรมสำคัญ เช่น หิริโอตตัปปะ การละเว้นอคติ 4 และการประพฤติตามหลักพรหมวิหาร 4

2) กลไกการรายงานและตรวจสอบ

ควรจัดให้มีระบบการรายงานที่ชัดเจน หลากหลาย และยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สามารถรายงานข้อสงสัยหรือพฤติกรรมที่ไม่ชอบธรรมได้อย่างปลอดภัย ทั้งการรายงานต่อผู้บังคับบัญชา คณะกรรมการจริยธรรม หรือหน่วยงานตรวจสอบภายนอก เช่น ป.ป.ช. และ ป.ป.ท. พร้อมทั้งปลูกฝังให้เจ้าหน้าที่ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลเมื่อพบการทุจริตหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

3) การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันความขัดแย้งเชิงจริยธรรม โดยควรจัดการฝึกอบรมด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณข้าราชการอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง รวมถึงส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักความถูกต้องและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการทำงาน เพื่อลดความขัดแย้งที่เกิดจากความเข้าใจผิด

4) การจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ

เมื่อเกิดความขัดแย้งเชิงจริยธรรม ควรมีแนวทางจัดการอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การเจรจา การประนีประนอม หรือกระบวนการพิจารณาตามระเบียบ ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของราชการและสังคมโดยรวม

การสร้างวัฒนธรรมจริยธรรมในองค์กรภาครัฐ

การสร้างวัฒนธรรมจากระดับผู้บริหาร

การสร้างวัฒนธรรมจริยธรรมในองค์กรภาครัฐจำเป็นต้องเริ่มจากระดับผู้บริหาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำเชิงจริยธรรม (ethical leadership) ที่ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ การแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบในการใช้อำนาจรัฐ จะช่วยหล่อหลอมให้เจ้าหน้าที่ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องประกาศนโยบายด้านจริยธรรมและกำหนดรหัสจริยธรรมที่ชัดเจน รวมถึงแสดงเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้การบริหารราชการแผ่นดินต้องยึดหลักธรรมาภิบาล ความสุจริต และความโปร่งใส (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560; OECD, 2017)

การสร้างวัฒนธรรมที่ดีภายในองค์กร

การสร้างวัฒนธรรมจริยธรรมที่เข้มแข็งต้องอาศัยการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง เพื่อทำให้ความคาดหวังด้านจริยธรรมกลายเป็นบรรทัดฐานร่วมขององค์กร การจัดประชุม การอบรม และเวทีรับฟังความคิดเห็น เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและลดความคลุมเครือในการปฏิบัติหน้าที่ ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจผ่านระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม และการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนต่อผู้ฝ่าฝืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ที่มุ่งสร้างระบบคุณธรรมควบคู่กับความรับผิดทางวินัย (พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม, 2562; UNDP, 2018)

การปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกและค่านิยมองค์กร

การปลูกฝังทัศนคติเชิงบวกด้านจริยธรรมเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐตระหนักถึงการยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ความโปร่งใส ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ จะช่วยสร้างค่านิยมองค์กรที่ต่อต้านการทุจริตอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลัก “หิริ–โอตตัปปะ” และหลักนิติธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมภาครัฐไทย (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2564; OECD, 2017)

การนำระบบจริยธรรมไปสู่การปฏิบัติจริง

การนำระบบจริยธรรมไปใช้ในทางปฏิบัติจำเป็นต้องมีการกำหนดขั้นตอนการทำงาน แผนงาน และระยะเวลาที่ชัดเจน เพื่อปิดช่องว่างที่อาจนำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบ นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ ถือเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารรัฐกิจแนวใหม่และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560; UNDP, 2018)

การบูรณาการหลักธรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับระบบราชการและการบริหารรัฐกิจถือเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากหลักธรรมเหล่านี้มุ่งพัฒนาทั้งมิติภายในของบุคคลและมิติภายนอกของการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะ โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความไว้วางใจภายในองค์กรภาครัฐ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ในด้านประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของการบริหารงาน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนาคุณลักษณะของข้าราชการให้มีแรงจูงใจในการทำงาน มีความเพียรพยายาม เอาใจใส่ในหน้าที่ และรู้จักใคร่ครวญตรวจสอบการทำงานของตนเองอย่างมีเหตุผล หลักธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงาน (result-based management) และการรับผิดชอบต่อผลงาน (accountability) ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560; Denhardt & Denhardt, 2015)

นอกจากนี้ หลักสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วยการรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ยังสามารถใช้เป็นกรอบเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการใช้อำนาจรัฐได้อย่างรอบคอบและมีความรับผิดชอบ หลักธรรมดังกล่าวช่วยลดความเสี่ยงของการใช้อำนาจโดยมิชอบ และเอื้อต่อการบริหารงานที่คำนึงถึงบริบทสังคมและผลกระทบต่อประชาชนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐตามพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ที่เน้นความรอบคอบ ความเป็นธรรม และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม, 2562)

โดยสรุป การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับคุณธรรมร่วมสมัย เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส มิได้เป็นเพียงการเสริมคุณค่าทางจิตใจของข้าราชการเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกเชิง

โครงสร้างที่ช่วยสนับสนุนการบริหารรัฐกิจให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบราชการที่มีจริยธรรม เข้มแข็ง และยั่งยืนในระยะยาว (OECD, 2017)

บทสรุป

การพัฒนาจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพการบริหารภาครัฐและการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบราชการ เนื่องจากจริยธรรมเป็นรากฐานของการใช้อำนาจรัฐอย่างถูกต้อง เป็นธรรม โปร่งใส และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงมิใช่เพียงการกำหนดมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาจิตสำนึก ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง ทั้งนี้การพัฒนาจริยธรรมภาครัฐควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับนโยบาย ระดับองค์กร และระดับบุคคล โดยเริ่มจากการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมที่ชัดเจน การสร้างกลไกกำกับดูแลและติดตามการปฏิบัติตามมาตรฐานดังกล่าว ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่องภายในองค์กร ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ยึดหลักความโปร่งใส ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบได้ เพื่อให้จริยธรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กรและการปฏิบัติงานประจำของหน่วยงานภาครัฐ

การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 สัปปุริสธรรม 7 พรหมวิหารธรรม 4 และทศพิธราชธรรม เข้ากับมาตรฐานทางจริยธรรมของภาครัฐ สามารถเสริมสร้างทั้งคุณธรรมภายในของบุคลากรและประสิทธิภาพของการบริหารงานภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม หลักธรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การใช้อำนาจด้วยความรับผิดชอบ การบริหารงานด้วยความเมตตา ความเสียสละ ความเป็นธรรม และการยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเจ้าหน้าที่รัฐในสังคมประชาธิปไตย

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การเสนอ *รูปแบบการบูรณาการมาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ* ซึ่งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาคุณธรรมภายในของบุคลากรตามหลักพุทธธรรม การยกระดับมาตรฐานทางจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรภาครัฐอย่างเป็นระบบ โดยรูปแบบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจริยธรรมมิใช่เป็นเพียงการกำหนดกฎเกณฑ์ในการควบคุมพฤติกรรม หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาคน องค์กร และระบบการบริหารให้เกื้อหนุนกันอย่างเป็นองค์รวม จนนำไปสู่การบริหารรัฐกิจที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส รับผิดชอบ และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างยั่งยืน ดังแผนภาพ

รูปแบบการบูรณาการมาตรฐานทางจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจ

ที่มา : ผู้ศึกษาสังเคราะห์และจัดทำขึ้น

โดยสรุป การพัฒนาจริยธรรมในระบบราชการและการบริหารรัฐกิจต้องเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และครอบคลุมทั้งระดับนโยบาย องค์กร และบุคลากร การปลูกฝังจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานและชีวิตประจำวันของเจ้าหน้าที่รัฐจะช่วยให้การบริหารราชการเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพสูงสุด อันนำไปสู่การพัฒนารัฐและสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ปุณณดา อิงคุลานนท์. (2025). จริยธรรมทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, *8*(3), 1–32.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม* (ฉบับปรับขยาย). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, *136*(50 ก), 1–8.

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. (2561). *ราชกิจจานุเบกษา*, *135*(82 ก), 1–73.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, *134*(40 ก), 1–90.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2562). *แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

Beauchamp, T. L., & Bowie, N. E. (2004). *Ethical theory and business* (7th ed.). Hoboken, NJ: Pearson Education.

Committee on Standards in Public Life. (1995). *First report of the Committee on Standards in Public Life*. London: HMSO.

Cooper, T. L. (2012). *The responsible administrator: An approach to ethics for the administrative role* (6th ed.), San Francisco: Jossey-Bass.

Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). *The new public service: Serving, not steering* (4th ed.). New York: Routledge.

Ghere, R. K., & Frederickson, H. G. (Eds.). (2005). *Ethics and public administration*. New York: M. E. Sharpe.

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). London: Red Globe Press.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2017). *Preventing policy capture: Integrity in public decision making*. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2017). *Public integrity: A strategy against corruption*. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). *Digital government index*. Paris: OECD Publishing.

Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Rev. ed.). Cambridge,MA: Harvard University Press.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2017). *Organizational behavior* (17th ed.). London: Pearson.

United Nations Development Programme (UNDP). (2018). *Ethics and integrity in public administration*. New York: United Nations Development Programme.

United Nations Development Programme (UNDP). (2018). *Governance for sustainable development*. New York: United Nations Development Programme.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปัญหาท้าทายในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย

Challenges in Formulating Local Development Plans in Thailand

ภัทรดนัย คำพา[1]

Phattaradanai Kampa[1]

Corresponding Author: s68563825054@ssru.ac.th

Received:15/06/69 Revised: 08/07/69 Accepted: 08/07/69

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงสาเหตุและการสังเคราะห์องค์ความรู้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องภายใต้กรอบแนวคิดการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ การศึกษานี้ใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจากงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารเชิงนโยบาย เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของปัญหาในมิติเชิงโครงสร้าง ระบบกระบวนการ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของประเทศไทยมีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างข้อกำหนดทางกฎหมายจากส่วนกลางกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ โดยข้อจำกัดสำคัญประกอบด้วยความซับซ้อนและไม่ยืดหยุ่นของระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่มีความล่าช้า ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรที่มีทักษะเฉพาะทาง การขาดการประสานงานและบูรณาการแผนงานอย่างเป็นระบบระหว่างยุทธศาสตร์ระดับชาติ จังหวัด และท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการจัดประชาคมท้องถิ่นที่ยังขาดกลไกการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากภาคประชาชน นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเชิงสาเหตุของปัญหาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้างนโยบาย ระดับระบบการบริหารจัดการ และระดับพฤติกรรมภาคพลเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นพลวัต

คำสำคัญ: การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น; การกระจายอำนาจ; การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This academic article aims to analyze the challenges in local development planning in Thailand, focusing on causal analysis and the synthesis of knowledge from relevant literature under the conceptual frameworks of decentralization and New Public Management (NPM). This study employs a systematic literature review of research papers, academic articles, and policy documents to understand the dynamics of the issues across structural, procedural, and public participation dimensions.

[1] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[1] College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

The findings reveal that the challenges in Thailand's local development planning are structural in nature, stemming from a misalignment between central government legal mandates and the actual contexts and needs of local areas. Key constraints include the complexity, rigidity, and delays of Ministry of Interior regulations; budget limitations; a shortage of specialized personnel; and a lack of systematic coordination and integration among national, provincial, and local strategies. Furthermore, the local public forum process still lacks mechanisms for genuine civic engagement. The synthesis also indicates that the causal factors of these challenges can be categorized into three dynamically interconnected levels: policy structure, administrative systems, and civic behavior.

Keywords: Local development planning; decentralization; public participation

บทนำ

นับตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้วางรากฐานการบริหารราชการแผ่นดินโดยให้ความสำคัญกับการปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีอิสระและขีดความสามารถในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง การกระจายอำนาจดังกล่าวไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นกำหนดนโยบาย บริหารงานบุคคล และจัดการด้านการคลังได้อย่างเป็นอิสระตามเจตนารมณ์ของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นสารัตถะสำคัญในการสร้างการพึ่งพาตนเองในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2563, หน้า 131) กลไกทางกฎหมายที่รองรับหลักการนี้ปรากฏชัดเจนในระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 (ข้อ 10) ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นนำ "แผนชุมชน" มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงหลักในการวางยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ ถึงกระนั้น การแปรนโยบายไปสู่การปฏิบัติในอดีตมักเผชิญปัญหาคอขวดในมิติการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ด้วยเหตุนี้ บทสรุปของการพัฒนาชนบทที่มีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับการสร้างดุลยภาพระหว่างโครงสร้างการกระจายอำนาจส่วนบน กับระดับการตื่นตัวและร่วมมือร่วมใจของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการปกครองตนเองจากฐานรากอย่างแท้จริง (กระทรวงมหาดไทย, 2548)

อย่างไรก็ตาม ในมิติเชิงพลวัตตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและอุปสรรคเชิงระบบอย่างมีนัยสำคัญ ประการแรก ทิศทางการกำหนดนโยบายยังคงติดกับดักแนวคิดการรวมศูนย์อำนาจ แบบรวมศูนย์ในลักษณะดิ่งจากบนลงล่างคือ การรวมศูนย์อำนาจในทางการเมืองและการรวมศูนย์อำนาจในทางการปกครอง โดยความหมายประเภทแรก การรวมศูนย์อำนาจในทางการเมืองหมายถึง มีศูนย์รวมอำนาจอธิปไตยหรือมีเอกภาพในการใช้อำนาจรัฐทั้งภายในและภายนอกรัฐโดยสมบูรณ์ และประเภทที่สอง การรวมศูนย์อำนาจในทางปกครอง หมายถึงการจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ โดยให้รัฐแต่เพียงผู้เดียวเป็นผู้ดำเนินการปกครองหรือจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ ให้แก่ประชาชน โดยมีการรวมอำนาจในการตัดสินใจการวินิจฉัยสั่งการเป็นยุติเด็ดขาดอยู่ที่รัฐส่วนกลาง (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2550) หรือเป็นเพียงการตอบสนองต่อกลไก

การควบคุมตรวจสอบของส่วนกลาง (Institutional compliance) มากกว่าจะเป็นการสะท้อนความต้องการจากฐานรากขึ้นสู่บน ที่ขับเคลื่อนโดยภาคประชาชนอย่างแท้จริง ประการต่อมา กระบวนการจัดทำประชาคมในระดับพื้นที่ มักถูกลดทอนคุณค่าลงเป็นเพียง "พิธีกรรมทางกฎหมาย" (Adcock, 2015) เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ครบถ้วนตามระเบียบ โดยปราศจากการนำเจตจำนงของสาธารณชนไปแปรเปลี่ยนเป็นนโยบายสาธารณะที่จับต้องได้ (Arnstein, 1969) และประการสุดท้าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังติดหล่มภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีความซับซ้อนและทับซ้อน ผนวกกับความผันผวนของระเบียบจากกระทรวงมหาดไทย และวิกฤตความไม่สมดุลทางงบประมาณ ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการตอบสนองต่อสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ

จากพลวัตและสภาวะปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น บทความฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับอุปสรรคเชิงประจักษ์ในกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงขีดจำกัดรอบด้าน ทั้งในมิติเชิงโครงสร้างอำนาจ กรอบกฎหมายส่วนกลาง กลไกการบริหารจัดการพื้นที่ และระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์วิพากษ์ในครั้งนี้ จะนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มีนัยสำคัญต่อการปฏิรูประบบยุทธศาสตร์ท้องถิ่น โดยมุ่งหวังที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การวางแผนให้มีความยืดหยุ่น เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถตอบสนองต่อเจตจำนงรวมถึงผลประโยชน์สูงสุดของชุมชนได้อย่างแท้จริง

การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย

ในการขับเคลื่อนนโยบายเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทยมีแนวทางและขั้นตอนที่ถูกกำหนดไว้ตามระเบียบกฎหมายอย่างเป็นระบบ โดยกระบวนการขั้นต้นจะเริ่มจาก *ขั้นตอนการเตรียมการและการรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่* ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารและคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานในมิติต่าง ๆ ทว่าในมิติเชิงประจักษ์ ขั้นตอนการวางแผนยุทธศาสตร์ในปัจจุบันกลับขาดแคลนเทคโนโลยีฐานข้อมูลขนาดใหญ่ ในการจำลองและคาดการณ์ปัญหา ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสังคมที่ต้องเผชิญกับสภาวะความท้าทายที่มีความซับซ้อนทวีคูณตามอัตราการเติบโตของความเป็นเมือง พลวัตดังกล่าวส่งผลให้โครงสร้างความต้องการบริการสาธารณะของประชาชนมีความหลากหลายและแตกแขนงไปสู่มิติเฉพาะทาง ไม่ว่าจะเป็นการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ คุณภาพชีวิต และการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง เมื่อระบบข้อมูลต้นทางเกิดสุญญากาศของระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่แม่นยำ ย่อมส่งผลกระทบลูกโซ่เชิงลบต่อระบบนโยบายในพื้นที่ และนำไปสู่ความล้มเหลวในการตอบสนองต่อปัญหาอุบัติใหม่ในท้ายที่สุด

ลำดับถัดมาคือ *ขั้นตอนการจัดทำแผนและกระบวนการประชาคม* ซึ่งระเบียบกฎหมายกำหนดให้มีการจัดประชาคมท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางและคัดกรองโครงการ ก่อนที่คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนจะนำมาจัดทำเป็นร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัติการเปิดช่องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมตัดสินใจจริงยังอยู่ในระดับต่ำ การขับเคลื่อนนโยบายติดหล่มอยู่กับภาวะการทำตามหน้าที่เพียงเพื่อให้ผ่านการตรวจสอบจากสถาบันส่วนกลาง (Institutional compliance) โดยขาดการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์แบบองค์รวม ส่งผลให้ขั้นตอนการจัดทำแผนมีลักษณะเน้นการทวีปริมาณโครงการ

ตามแรงขับเคลื่อนทางการเมืองและความต้องการของประชากร โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับศักยภาพทางงบประมาณที่แท้จริง นำไปสู่สภาวะ "แผนท่วมเล่ม" หรือการสะสมของโครงการตกค้างจำนวนมากที่กลายเป็นเพียงตัวอักษรอยู่ในเล่มแผนพัฒนา (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2548)

สำหรับขั้นตอนสุดท้ายคือ *ขั้นตอนการอนุมัติ ประกาศใช้ และการนำแผนไปปฏิบัติควบคู่กับการติดตามประเมินผล* ซึ่งโครงการในแผนพัฒนาท้องถิ่นจะถูกคัดเลือกไปบรรจุไว้ในข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง สภาวะคอขวดในขั้นตอนนี้สะท้อนเด่นชัดผ่านข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ซึ่งระบุว่า มีโครงการที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่นทั่วประเทศรวมกันหลายล้านโครงการ ทว่าอัตราความสำเร็จในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติกลับอยู่ในเกณฑ์ต่ำอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่โครงสร้างประชากรในเขตเมืองมีความผันผวนอย่างรวดเร็วจากการหลั่งไหลของประชากรแฝงและแรงงานข้ามชาติ ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนผ่านพฤติกรรมของพลเมืองเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล นอกจากนี้ รายงานประจำปีของหน่วยงานดังกล่าวยังได้ส่งสัญญาณเตือนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการเปลี่ยนผ่านประเทศ ซึ่งท้องถิ่นต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับความท้าทายในอนาคต ปรากฏการณ์นี้กระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ต่อบริการสาธารณะรูปแบบใหม่ เช่น โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงรุก แต่เนื่องจากกรอบการจัดทำแผนของไทยยังคงผูกติดอยู่กับความแข็งตัวของกฎระเบียบจากส่วนกลาง ประกอบกับข้อจำกัดด้านเสรีภาพทางการคลังและความไม่เชี่ยวชาญของบุคลากรในการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จึงสูญเสียขีดความสามารถและความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อพลวัตของเมืองได้อย่างเท่าทันสถานการณ์ นำไปสู่การซ้ำซ้อนของชุดโครงการ การบรรจุแผนงานที่เกินขีดความสามารถทางการคลัง ตลอดจนการสูญเสียทรัพยากรสาธารณะไปกับโครงการที่ไม่สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2563)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและสภาวะย้อนแย้งเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ขั้นตอนและแนวทางการวางแผนในหน้างานจริงมีลักษณะเป็นเพียง "พิธีกรรมเชิงกลไก" ที่ทำตามระเบียบข้อบังคับ แต่กลับขาดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและการประสานแผนงานที่มีประสิทธิภาพ รากเหง้าของปัญหาทั้งหมดจึงสืบเนื่องมาจากสุญญากาศของระบบฐานข้อมูลดิจิทัลที่แม่นยำ ข้อจำกัดด้านสมรรถนะของบุคลากรภาครัฐ และกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ยังไม่เข้มข้นพอ ซึ่งปัจจัยลบเหล่านี้ล้วนส่งผลให้โครงการจำนวนมากกลายเป็นเพียงตัวอักษรที่ตกค้างอยู่ในเล่มแผน และไม่สามารถนำไปขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนในการพัฒนาประเทศจากระดับฐานราก

สาเหตุการเกิดปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย

ปัญหาอุบัติการณ์ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของประเทศไทย มีรากเหง้าสำคัญสืบเนื่องมาจากสภาวะสุญญากาศของโครงสร้างทางกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่ขาดความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย ผนวกกับความล้าหลังของข้อกำหนดเชิงสถาบัน และความถดถอยของระดับการมีส่วนร่วมจากภาคพลเมืองอย่างเป็นรูปธรรม บนฐานคิดของสภาวะปัญหาดังกล่าว บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกรอบกฎหมายเพื่อ

ยกระดับขีดความสามารถเชิงพื้นที่ใน 5 มิติหลัก ประการแรก จำเป็นต้องเร่งรัดพัฒนาระเบียบการจัดทำแผนควบคู่กับกฎหมายว่าด้วยการคลังท้องถิ่นให้สอดคล้องกับภารกิจที่ได้รับการกระจายอำนาจ พร้อมทั้งส่งเสริมดุลยภาพในการบูรณาการนโยบายแนวดิ่ง-ตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาจังหวัด จนถึงแผนพัฒนาท้องถิ่น ประการต่อมา ควรมีการสถาปนากลไกเชิงโครงสร้างที่มีเอกภาพร่วมกันทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงแผนงานและกำกับดูแลดุลยภาพการจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนอย่างเป็นธรรม ประการที่สาม ต้องมีการกระจายอำนาจทางกฎหมายในการให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตราข้อบัญญัติเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และรูปแบบการทำประชาคมอุบัติใหม่ให้สอดรับกับพลวัตเชิงพื้นที่และบริบททางสังคม ประการที่สี่ ควรดำเนินการปรับปรุงกฎระเบียบเพื่อเปิดช่องทางและสร้างความชัดเจนทางกฎหมายให้ภาคเอกชนรวมถึงภาคประชาสังคมเข้ามาร่วมลงทุนหรือจัดทำบริการสาธารณะ ตลอดจนร่วมบริหารจัดการโครงการพัฒนาในระดับชุมชน กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของไทยในปัจจุบัน มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเพียง "พิธีกรรมเชิงกลไก" (Rights Ritualism) ที่เน้นการตอบสนองต่อตัวชี้วัดและระเบียบจากส่วนกลางมากกว่าความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ (ชมัยพร ชมกุล, 2552; สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2550, อ้างถึงใน กฤษณ์ วงศ์วิเศษธร, 2559) และประการสุดท้าย จำต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางกฎหมายตามแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) โดยมุ่งเน้นการปฏิรูประบบราชการด้วยการนำกลไกการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และการจัดการแบบมืออาชีพเข้ามาใช้ (รัฐธรรมนูญ โมลาแสง, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (ซึ่งออกตามความในมาตรา 3/1 และมาตรา 71/10 (5) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545) โดยมีหลักการสำคัญในมาตรา 3/1 ว่า การบริหารราชการแผ่นดินต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน หรือเน้นการมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-centered) อันเป็นความพยายามในการปรับเปลี่ยนค่านิยม กระบวนทัศน์ และวัฒนธรรมการทำงานของภาคราชการ ให้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนบนหลักธรรมาภิบาล (Good governance) อย่างแท้จริง

สภาวการณ์ร่วมสมัยเกี่ยวกับปัญหา "แผนพัฒนาท้องถิ่นโตเกินศักยภาพ" และสภาวะความไม่สอดคล้องกับอุปสงค์ของพื้นที่ มีรากเหง้าเชิงประจักษ์มาจากพลวัตและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมืองที่มีระดับความเข้มข้นแตกต่างกัน ซึ่งปรากฏทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจที่แท้จริง และการมีส่วนร่วมที่เป็นเพียงสัญลักษณ์หรือ "พิธีกรรมทางกฎหมาย" (Tokenism) ในแง่นี้ หากประชาชนถูกจำกัดโอกาสและช่องทางในการส่งผ่านเจตจำนง ย่อมส่งผลกระทบลูกโซ่ให้กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขาดความแม่นยำ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี “บันไดแห่งการมีส่วนร่วม” (Ladder of Citizen Participation) ของอาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969) ที่จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ระดับ และชี้ว่าการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจที่แท้จริง มิฉะนั้นจะนำไปสู่การบรรจุชุดโครงการโครงสร้างพื้นฐานที่ซ้ำซ้อนเชิงภารกิจ และทำให้เล่มแผนพัฒนาแปรสภาพเป็นเพียงเอกสารทางธุรการที่ไร้การแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในทางตรงกันข้าม หากเกิดการเปลี่ยนผ่านพฤติกรรมของพลเมืองไปสู่การเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมตรวจสอบตั้งแต่ต้นวงจรนโยบาย ย่อมเป็นกลไกสำคัญในการสกัดกั้นและลดทอนโครงการที่หย่อนประสิทธิภาพลงได้เป็นจำนวนมาก ทว่าหากภาคสาธารณะยังคงละเลยกระบวนการคัดกรองตั้งแต่ต้นน้ำ ชุดโครงการจำนวนมหาศาลจะเกิดการสะสมและตกค้างจน

กลายเป็นบัญชีแผนพัฒนาขนาดใหญ่ที่สูญเสียขีดความสามารถและความยืดหยุ่น ทำให้การอภิบาลท้องถิ่นไม่สามารถขับเคลื่อนแผนงานเหล่านั้นไปสู่วิธีการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม หรือโครงสร้างเศรษฐกิจในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิผล ข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพในกระบวนการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ส่งผลให้เกิดช่องว่างและรอยต่อเชิงระบบระหว่างการกำหนดวิสัยทัศน์ต้นทางกับการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในขั้นปลายน้ำจนไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะคอขวดในกระบวนการประสานนโยบายแนวดิ่งและการขาดแคลนระบบการจัดการขั้นกลางที่เปี่ยมประสิทธิภาพ ซึ่งยังคงไร้ซึ่งกลไกฐานข้อมูลรวมศูนย์และเครื่องมือคัดกรองโครงการที่มีความแม่นยำ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงทำให้นโยบายสาธารณะที่มีความสำคัญสูงและเผชิญความท้าทายอุบัติใหม่อย่างสวัสดิการสังคม การเตรียมความพร้อมรองรับสภาวะสังคมสูงวัย ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมการบริการสาธารณะ ต้องสูญเสียโอกาสในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างถูกต้องเหมาะสม บนฐานคิดเชิงวิเคราะห์ รากเหง้าของปัญหาดังกล่าวสืบเนื่องมาจากความลักลั่นและความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในกระบวนการประชาคมของภาคพลเมือง ผนวกกับสภาวะหย่อนสมรรถนะของ อปท. ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์เชิงรุกและการกำกับควบคุมกรอบวินัยทางการเงินการคลัง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ชี้ว่าโครงสร้างรายรับของ อปท. ในประเทศไทยยังคงต้องพึ่งพารายได้และงบประมาณอุดหนุนจากรัฐบาลส่วนกลางในสัดส่วนที่สูง (วิทยา จิตนุพงศ์, 2559) ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจึงมุ่งเน้นไปที่บทบาทของรัฐบาลส่วนกลางในการเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนการจัดทำแผนปฏิบัติการที่มีความยืดหยุ่นสูง เร่งรัดการบูรณาการยุทธศาสตร์ในแนวดิ่งอย่างมีเอกภาพ และผลักดันการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีฐานข้อมูลดิจิทัลมาจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่นให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในอนาคต

บทสรุปเชิงวิเคราะห์ชี้ว่า ปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไทยเกิดจากปัจจัยเชิงสาเหตุที่สามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้างนโยบาย ระดับระบบการบริหารจัดการ และระดับพฤติกรรมภาคพลเมือง กล่าวคือ กรอบกฎหมายส่วนกลางที่ยังคงรวมศูนย์อำนาจและขาดความยืดหยุ่นทางการคลัง กระบวนการประชาคมที่ถูกลดทอนคุณค่าเป็นเพียง "พิธีกรรมทางกฎหมาย" จนเกิดภาวะโครงการโตเกินศักยภาพงบประมาณจริง และข้อจำกัดของ อปท. ด้านนวัตกรรมข้อมูลและบุคลากรเชิงยุทธศาสตร์ยุคใหม่ การปฏิรูประบบวางแผนให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างกลไกที่ยืดหยุ่น โปร่งใส และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริงตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง

แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย

ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ผันผวน หน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการจำนวนมากได้นำเสนอแนวทางและมุมมองต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไว้อย่างหลากหลาย โดยในส่วนของหน่วยงานเชิงนโยบาย เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มุ่งเน้นความสำคัญไปที่การปรับปรุงกลไกเชิงระบบและการควบคุมกรอบวินัยการเงินการคลัง โดยพยายามผลักดันให้อปท. ปรับใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประสานแผนงานในแนวดิ่ง เพื่อให้โครงการในระดับพื้นฐานสามารถเชื่อมโยงและหนุนเสริมกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาจังหวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่

ในมุมมองเชิงวิชาการ ระบุว่า ข้อจำกัดที่ทำให้แผนพัฒนาท้องถิ่นของไทยในปัจจุบันกลายเป็นเพียง "พิธีกรรมทางกฎหมาย" เกิดจากการขาดอิสระเชิงนโยบายและการรวมศูนย์อำนาจในการกำกับดูแลความถูกต้องทางเอกสารจากส่วนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่ชี้ให้เห็นว่าระบบที่เน้นกติกาทางกฎหมายที่แข็งตัวเกินไปจะลดทอนขีดความสามารถในการแข่งขันและความคล่องตัวของท้องถิ่น นอกจากนี้ควรมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่กรอบธรรมภิบาลแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) ที่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการร่วมกันจัดทำบริการสาธารณะ

เมื่อพิจารณาเจาะลึกไปถึงรากฐานทางทฤษฎีของการมีส่วนร่วม กรอบแนวคิดสำคัญที่ผู้เขียนนำมาใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนการวางแผนเชิงพื้นที่คือ แนวคิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Authentic Participation) ของคิง และคณะ (King et al., 1998) ซึ่งอธิบายว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพจะต้องไม่ใช่เพียงแค่การทำประชาคมตามพิธีการทางกฎหมายเพื่อลงชื่อรับทราบ แต่ต้องเป็นการสถาปนา "พื้นที่กลาง" ที่เปิดโอกาสให้ภาคพลเมืองเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมคัดกรอง และร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายตั้งแต่ต้นวงจรของการจัดทำแผน ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์การบริหารงานภาครัฐที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล (Data-driven Governance) เพื่อขจัดปัญหาการวางแผนที่ตั้งอยู่บนดุลยพินิจหรือผลประโยชน์ทางการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนขอเน้นย้ำว่า ความยั่งยืนของแผนพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องตั้งอยู่บนขีดความสามารถและรายได้คลังที่แท้จริง โดย อปท. ควรนำระบบประเมินความคุ้มค่าเชิงต้นทุน-ผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) และรูปแบบการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public-Private Partnerships: PPP) เข้ามาปรับใช้กับการบริการสาธารณะขนาดใหญ่ เพื่อยกระดับสมรรถนะการบริหารจัดการเมืองให้เท่าทันพลวัตอุบัติใหม่ในยุคดิจิทัล จากการสืบค้นและวิเคราะห์ตัวอย่างเชิงประจักษ์ ผู้เขียนพบกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการนำแนวคิดข้างต้นมาประยุกต์ใช้จนเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างน่าสนใจ เช่น ในมิติของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การมีส่วนร่วมที่แท้จริง เมืองโปร์ตูอาเลกรี (Porto Alegre) ประเทศบราซิล ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากการพัฒนาระบบงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting) ที่เปิดให้ชาวเมืองร่วมกันจัดสรรงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการชุมชนโดยตรง ซึ่งช่วยให้โครงการตอบสนองต่อความเดือดร้อนจริงและลดปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายได้อย่างมีนัยสำคัญ สำหรับในมิติของการอิงฐานข้อมูลอัจฉริยะและการพัฒนาเมืองอย่างยืดหยุ่น เมืองซงโด (Songdo International Business District) ประเทศเกาหลีใต้ และประเทศสิงคโปร์ ได้สะท้อนภาพการบริหารจัดการเมืองในรูปแบบ "Smart City" ที่นำระบบฐานข้อมูลดิจิทัลขนาดใหญ่ (Big Data) และเซนเซอร์ตรวจวัดมาวิเคราะห์ความหนาแน่นของประชากรแฝง โครงข่ายคมนาคม และความต้องการสาธารณูปโภคแบบเรียลไทม์ (Real-time Data) ช่วยให้เทศบาลสามารถปรับแผนการให้บริการสาธารณะได้อย่างคล่องตัวตามสถานการณ์จริง ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นได้สำแดงความสำเร็จในมิติการประสานนโยบายแบบบูรณาการและการพัฒนาทุนมนุษย์ ผ่านกลไก "แผนพัฒนาภาคและท้องถิ่นแบบองค์รวม" ที่เชื่อมโยงแผนของ อปท. เข้ากับแผนยุทธศาสตร์การฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชาติ พร้อมทั้งสร้างสถาบันฝึกอบรมเฉพาะทางเพื่อยกระดับสมรรถนะเชิงกลยุทธ์และทักษะดิจิทัลของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้แผนงานได้รับการขับเคลื่อนจนเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

จากการประมวลมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ กรอบแนวคิดเชิงวิชาการ และกรณีศึกษาความสำเร็จของต่างประเทศดังกล่าว ผู้เขียนได้นำมาสังเคราะห์จนตกผลึกเป็น “แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย" ใน 7 มิติสำคัญ ดังนี้ (มิติที่ 1) การเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย โดยปรับเปลี่ยนจากการควบคุมความถูกต้องทางเอกสารโดยส่วนกลาง ไปสู่การเพิ่มอิสระให้ท้องถิ่นมีความคล่องตัวในการปรับแผนงานเพื่อตอบสนองต่อสภาวะวิกฤตและโอกาสอุบัติใหม่ได้อย่างเท่าทัน(มิติที่ 2) การอิงฐานข้อมูลอัจฉริยะ โดยเปลี่ยนผ่านจากการใช้ดุลยพินิจหรือเอกสารแบบดั้งเดิม ไปสู่การประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มฐานข้อมูลดิจิทัลรวมศูนย์ เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างประชากรจริง ประชากรแฝง และคาดการณ์ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างแม่นยำ (มิติที่ 3) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การมีส่วนร่วม โดยยกระดับการประชาคมจากพิธีกรรมทางกฎหมาย ไปสู่การสร้างพื้นที่กลางที่เปิดโอกาสให้ภาคพลเมืองและเครือข่ายประชาสังคมร่วมคัดกรองและร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายตั้งแต่ต้นวงจร (Stephen Osborne 2010) นำเสนอแนวคิด New Public Governance (NPG) โดยชี้ว่าภาครัฐ ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) มาเป็นการทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (มิติที่ 4) การประสานนโยบายแบบบูรณาการ ผ่านการสถาปนากลไกเชื่อมโยงแผนงานในแนวดิ่งร่วมกับระดับชาติและระดับจังหวัด และในแนวราบร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นข้างเคียง เพื่อลดทอนความซ้ำซ้อนเชิงภารกิจและสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน (มิติที่ 5) การรักษาวินัยทางการเงินการคลัง โดยเข้มงวดกับการคัดกรองและบรรจุโครงการให้อยู่ภายใต้ขีดความสามารถทางการคลังและรายได้จริง ผ่านการประเมินความคุ้มค่าเชิงต้นทุน-ผลประโยชน์ควบคู่กับการดึงภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในบริการสาธารณะขนาดใหญ่ (มิติที่ 6) การพัฒนาทุนมนุษย์เชิงยุทธศาสตร์ ด้วยการเร่งยกระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่และผู้บริหารท้องถิ่นให้มีความเชี่ยวชาญด้านการวางแผนกลยุทธ์ร่วมสมัย การบริหารจัดการเมือง และทักษะความเข้าใจเชิงดิจิทัล (มิติที่ 7) การประเมินผลบนฐานธรรมาภิบาล โดยจัดตั้งกลไกการติดตามตรวจสอบที่มุ่งเน้นดัชนีผลลัพธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนมากกว่าการวัดสถิติจำนวนโครงการที่ทำเสร็จ พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดต่อสาธารณะผ่านระบบสารสนเทศเพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. ทำให้เกิดความเข้าใจว่าปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงประเด็นทางเอกสารหรือขั้นตอนทางธุรการ แต่เป็นปัญหาเชิงระบบที่เชื่อมโยงในหลายมิติ ทั้งด้านโครงสร้างกฎหมาย นโยบายการคลัง การบริหารจัดการ และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง การแก้ไขปัญหาโดยมุ่งปรับปรุงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องพิจารณาองค์รวมทั้งกระบวนการตั้งแต่การสำรวจข้อมูลต้นทาง การจัดทำยุทธศาสตร์ ไปจนถึงการนำแผนไปปฏิบัติและการประเมินผลปลายทาง

2. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการคัดกรองข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงจากแหล่งกำเนิด หากปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ไม่ได้รับการจัดเก็บและวิเคราะห์อย่างถูกต้องสมเหตุสมผลตั้งแต่ระดับชุมชนและฐานราก จะส่งผลให้ระบบการจัดทำแผนในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเผชิญกับภาระการบรรจุ

โครงการที่โตเกินจริง การมุ่งเน้นแก้ปัญหาที่ปลายเหตุหรือทำตามรูปแบบพิธีการตามที่ส่วนกลางกำหนดเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ

3. ทำให้เห็นชัดเจนว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ แต่ในปัจจุบันยังคงเผชิญข้อจำกัดสำคัญด้านงบประมาณจัดเก็บของตนเอง บุคลากรที่ขาดทักษะเฉพาะทางในการวางแผนยุทธศาสตร์สมัยใหม่ เครื่องมือนวัตกรรมเชิงดิจิทัล และการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับปัจจัยสภาวะแวดล้อมหรือรายได้ที่แท้จริงในพื้นที่ ข้อจำกัดเหล่านี้ส่งผลให้การดำเนินงานตามแผนพัฒนาขาดความต่อเนื่องและไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร

4. ทำให้เกิดความเข้าใจว่าแม้ประเทศไทยจะมีนโยบายและกรอบระเบียบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง แต่โครงสร้างทางกฎหมายส่วนกลางยังคงมีลักษณะที่รวมศูนย์และขาดความยืดหยุ่น ส่งผลให้การปฏิบัติและการบริหารแผนงานในระดับพื้นที่ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของชุมชนเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างเท่าทันสถานการณ์

5. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไม่สามารถพึ่งพาการตัดสินใจของฝ่ายการเมืองหรือภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวได้ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชน ชุมชน และภาคประชาสังคมในระดับการร่วมคิด ร่วมคัดกรอง และร่วมตัดสินใจเชิงนโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้แผนพัฒนาท้องถิ่นสามารถตอบสนองประโยชน์สุขของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน การขาดการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นส่งผลให้มาตรการและโครงการต่าง ๆ ในแผนไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ตรงกับความเดือดร้อนของชุมชน

6. ทำให้เห็นความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ไม่มีประสิทธิภาพกับผลกระทบต่อสวัสดิการสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการกระจายงบประมาณที่มุ่งเน้นแต่โครงการโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ตามความต้องการของฝ่ายการเมือง ทว่ากลับละเลยการวางแผนพัฒนาด้านสาธารณสุข สังคมสูงวัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการวางแผนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการยกระดับความเป็นอยู่ของมนุษย์ควบคู่ไปกับการเติบโตทางกายภาพของเมือง

7. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องอาศัยการบูรณาการประสานแผนงานทั้งในแนวตั้งและแนวราบ ระหว่างส่วนราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นข้างเคียง และภาคเอกชน การดำเนินงานวางแผนแบบแยกส่วนและต่างคนต่างทำในอดีต ทำให้ทรัพยากรทางการคลังและงบประมาณของแผ่นดินถูกใช้ไปอย่างซ้ำซ้อน และไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาโครงข่ายบริการสาธารณะร่วมกัน

8. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน หากสามารถออกแบบระบบการจัดทำแผนที่มีความยืดหยุ่น ขับเคลื่อนด้วยฐานข้อมูลที่แม่นยำทางวิทยาศาสตร์ และยึดโยงกับหลักธรรมาภิบาล จะช่วยลดความสูญเสียทางการคลัง เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะตรงจุด และสามารถยกระดับศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนไทยได้อย่างแท้จริงในระยะยาว

สรุป

1. จำนวนโครงการในแผนเพิ่มขึ้นเร็วกว่าขีดความสามารถของงบประมาณ การขยายตัวของเมืองและความต้องการที่หลากหลายของประชาชน ทำให้มีการบรรจุโครงการเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องจนเกิดภาวะแผนพัฒนาโตเกินจริง ในขณะที่ระบบการจัดสรรงบประมาณและการนำแผนไปปฏิบัติยังพัฒนาไม่ทันต่อจำนวนโครงการที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดภาระโครงการตกค้างสะสมในระบบ

2. แนวทางการจัดทำแผนส่วนใหญ่ยังเน้นการปฏิบัติตามกฎระเบียบเชิงพิธีการเป็นหลักกระบวนการวางแผนยังขาดการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและการคัดกรองความจำเป็นของโครงการตั้งแต่ต้นทาง (ระดับชุมชน) ทำให้ปัญหาการบรรจุโครงการที่ไม่สอดคล้องกับงบประมาณและบริบทพื้นที่เกิดขึ้นซ้ำอย่างต่อเนื่องและยากต่อการควบคุมในระยะยาว

3. ความต้องการบริการสาธารณะรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้นอย่างมากจากพลวัตของสังคมการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทำให้เกิดความต้องการบริการสาธารณะรูปแบบใหม่ๆ (เช่น ระบบสวัสดิการรองรับสังคมสูงวัย หรือโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล) ในขณะที่กรอบระเบียบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นยังคงเป็นรูปแบบเดิมที่ขาดความยืดหยุ่นและไม่ครอบคลุมต่อการเปลี่ยนแปลง

4. หน่วยงานท้องถิ่นซึ่งรับผิดชอบโดยตรงยังประสบปัญหาข้อจำกัดเชิงบริหาร ท้องถิ่นยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนงบประมาณจัดเก็บของตนเอง ขาดระบบฐานข้อมูลที่แม่นยำ รวมถึงบุคลากรยังขาดความเชี่ยวชาญและทักษะเฉพาะด้านในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์สมัยใหม่ ส่งผลให้การวางแผนและการจัดลำดับความสำคัญของโครงการไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริง

5. การจัดทำแผนพัฒนาที่ไม่มีประสิทธิภาพส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตประชาชนการวางแผนและการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เหมาะสม หรือเน้นหนักไปเพียงโครงการโครงสร้างพื้นฐานบางประเภทตามความต้องการของฝ่ายการเมือง ส่งผลให้ชุมชนขาดแคลนโครงการพัฒนาด้านสวัสดิการ คุณภาพชีวิต และการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กตัญญู แก้วหานาม, และพิมพ์ลิขิต แก้วหานาม. (2562). พัฒนาการการขับเคลื่อนแผนชุมชนกับแผนพัฒนาท้องถิ่นในบริบทประเทศไทย. *วารสารการเมืองการปกครอง, 9*(1), 93–110.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2563). *คู่มือรวมระเบียบ กฎหมาย และแนวทางปฏิบัติในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานแผนพัฒนาท้องถิ่น กองพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น.

ชมัยพร ชมกุล. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2563). การวางแผนพัฒนาท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546. (2546, 9 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 120*(100 ก), 1–16.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545. (2545, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 119*(99 ก), 1–13.

พรพรรณ ยูธาเนตร. (2569). แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน: มุมมองเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย. *วิทยาการบริหารภาครัฐสมัยใหม่, 3*(1), 133–147.

ภัทราวดี อ่ำคูณ, นเรศ คนหลัก, และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6*(10), 395–407.

รัฐธรรมนูญ โมลาแสง. (2566). แนวคิดและทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการจัดการภาครัฐแนวใหม่. *วารสารการบริหารการจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน, 1(*1), 38–48.

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548. (2548, 17 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา, 122*(115 ง), 46–57.

วิทยา จิตนุพงศ์. (2559). ปัญหาการบริหารการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสารรัชต์ภาคย์, 10*(ฉบับพิเศษ), 320–331.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2550). *กฎหมายการปกครองท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: ธรรกมลการพิมพ์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานประจำปี 2566: Transitioning Thailand: Coping with the Future.* กรุงเทพฯ:ผู้แต่ง.

Adcock, F. (2015, January 27–29). *The limitations of the current international human rights law system in regard to monitoring of rights? Does it encourage "rights ritualism"?* [Paper presentation]. United Nations International Expert Group Meeting: Dialogue on an optional protocol to the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, New York: UN Doc. PFII/2014/EGM.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35(*4), 216–224.

Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector.* New York: Addison-Wesley.

Osborne, S. P. (2010). *Introduction: The (new) public governance: A suitable case for treatment?* In S. P. Osborne (Ed.), The new public governance: Emerging perspective on the theory and practice of public governance (pp. 1–16). New York: Routledge.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปัญหาการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Problems of Public Service Delivery in Local Administrative Organizations

สัมพันธ์ ศรีไชยเลิศ[1]

Samphan Srichailerd[1]

Corresponding Author: s68563825067@ssru.ac.th

Received:08/06/69 Revised: 17/06/69 Accepted: 18/06/69

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารทางกฎหมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการกระจายอำนาจ หลักธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์พบว่า แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ประสิทธิภาพการดำเนินงานยังถูกจำกัดด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงสถาบันที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การคลังท้องถิ่น ศักยภาพบุคลากร ความพร้อมด้านเทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและส่งผลซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนกับศักยภาพในการดำเนินงานจริงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนี้ พบว่าประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง แต่เกิดจากการบูรณาการเชิงระบบของทรัพยากรทางการคลัง ทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี และกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การเสริมสร้างขีดความสามารถเชิงสถาบันและการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพบริการสาธารณะและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริการสาธารณะ; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; การกระจายอำนาจ; การมีส่วนร่วมของประชาชน; การพัฒนาท้องถิ่น

---

[1] วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[1] College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

Abstract

This article aims to analyze the challenges of public service delivery in Thai local administrative organizations through a qualitative documentary research approach. The study systematically collects secondary data from academic books, journal articles, research studies, theses, and relevant legal from both domestic and international sources. Data were analyzed using content analysis (Content Analysis), guided by analytical frameworks of decentralization theory, good governance, and public participation to identify structural and institutional factors affecting service delivery performance.

The findings reveal that, although local administrative organizations play a crucial role in infrastructure development and improving citizens' quality of life, their effectiveness remains constrained by interrelated structural and institutional limitations. These include fiscal constraints, human resource capacity gaps, technological readiness, and the level of public participation. These constraints do not operate independently but are mutually reinforcing, resulting in a persistent capacity gap between devolved responsibilities and actual administrative capabilities at the local level.

Moreover, the study finds that effective public service delivery is not determined by any single factor but emerges from the systemic integration of fiscal resources, human capital, digital technology, administrative management, and participatory governance mechanisms. Strengthening institutional capacity and enhancing participatory systems are therefore essential conditions for improving service quality and achieving sustainable local development in Thailand.

Keywords: Public Service Delivery; Local Administrative Organizations; Decentralization; Public Participation; Local Development

บทนำ

การจัดบริการสาธารณะถือเป็นภารกิจพื้นฐานที่สำคัญของหน่วยงานภาครัฐในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน และเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และมีบทบาทโดยตรงในการจัดบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่ ภายใต้หลักการกระจายอำนาจและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (2560) และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2542) ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นในหลายด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต

และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้รับการกระจายอำนาจเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ และความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลาย ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะในระดับพื้นที่

ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ 3 ประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ประการแรก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน โดยงานวิจัยของวุฒินันท์ สิทธิพุฒมนต์ และโกศล สอดส่อง (2568) พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง ระบบประปา และระบบระบายน้ำ มีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ขณะที่ สวลี เหมมัน และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2568) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาและปรับปรุงบริการโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่องมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

ประการที่สอง ประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของประชาชน โดยคณัสนันท์ พลเคน (2566) พบว่า คุณภาพการจัดบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความพึงพอใจของประชาชน ซึ่งสะท้อนว่าคุณภาพของบริการเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับและความเชื่อมั่นของประชาชนในพื้นที่

ประการที่สาม ประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะเกิดจากปัจจัยเชิงบูรณาการหลายด้านร่วมกัน โดย ภูธิป แก้วเกิดเคน และสุปัน สมสาร (2568) พบว่า ประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรเพียงด้านเดียว แต่เกิดจากการบูรณาการระหว่างการบริหารจัดการ ศักยภาพบุคลากร ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชน และความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

แม้ว่าจะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายมิติ แต่ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการให้บริการหรือความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เฉพาะกรณี ส่งผลให้ยังขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงภาพรวมเกี่ยวกับสาระสำคัญ บทบาท ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

จากช่องว่างดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์สาระสำคัญและบทบาทของการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงาน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะเพื่อสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) จากหนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงวิชาการ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ

การบริการสาธารณะ (Public Service) เป็นแนวคิดสำคัญในทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มุ่งเน้นบทบาทของภาครัฐในการจัดทำบริการพื้นฐานเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและสาธารณชนโดยรวม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต โดยบริการสาธารณะครอบคลุมทั้งบริการที่จับต้องได้ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม ระบบประปา ไฟฟ้า และบริการที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และความมั่นคงในชีวิต

ทั้งนี้ การบริการสาธารณะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคม

ในทางแนวคิดนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของการบริการสาธารณะในมิติที่แตกต่างกัน โดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของรัฐในฐานะผู้จัดบริการเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก ทั้งนี้ การบริการสาธารณะไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ (legitimacy) ผ่านการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง นอกจากนี้ แนวคิดการบริการสาธารณะสมัยใหม่ยังให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล (good governance) การมีส่วนร่วมของประชาชน (public participation) และความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ

สำหรับบริบทของประเทศไทย การบริการสาธารณะถูกเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทำให้หน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะในระดับพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณูปโภคที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและใกล้ชิดประชาชนมากกว่าระดับส่วนกลาง

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะสามารถสังเคราะห์ได้ว่า การบริการสาธารณะมิได้มีความหมายเพียงการจัดหาบริการพื้นฐานของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเชิงสถาบันที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความชอบธรรมในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ ในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริการสาธารณะมีลักษณะเฉพาะที่เน้นความใกล้ชิดกับประชาชนและความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพของการบริการไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงทรัพยากรของรัฐเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการบูรณาการเชิงนโยบายในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ

ปัญหาการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีหน้าที่สำคัญในการจัดบริการสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในการดำเนินงานยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชน โดยหนึ่งในปัญหาสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ

1. **ปัญหาด้านงบประมาณ**

ปัญหาด้านงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบการคลังท้องถิ่นที่ยังมีความไม่สมดุลระหว่าง “ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย” กับ “ทรัพยากรทางการเงินที่รองรับภารกิจดังกล่าว” อย่างชัดเจน แม้รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะกำหนดให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะเพิ่มขึ้น แต่โครงสร้างรายได้ยังคงพึ่งพาการจัดสรรจากรัฐบาลกลางในสัดส่วนสูง ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงทางการคลังอย่างต่อเนื่อง

ในทางปฏิบัติ การจัดสรรงบประมาณยังอยู่ภายใต้ระบบระเบียบราชการที่มีความเข้มงวดสูง ส่งผลให้กระบวนการอนุมัติโครงการและการเบิกจ่ายมีความล่าช้า และไม่สอดคล้องกับลักษณะของปัญหาสาธารณะที่ต้องการการตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะงานด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในระดับพื้นที่

กิตติพงษ์ แสงทอง (2565) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสาธารณูปโภคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน หากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่ต่อเนื่องหรือไม่ครอบคลุมย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหางบประมาณมิได้เป็นเพียงข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการเงินเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพผลลัพธ์ของการบริการสาธารณะโดยรวม

ในทำนองเดียวกัน ณัฐวุฒิ บุญช่วย (2565) พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณและการวางแผนเชิงระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานมีลักษณะเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการวางแผนเชิงป้องกันระยะยาว ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบการบริหารงบประมาณในระดับท้องถิ่น

ผลการศึกษาของวุฒินันท์ สิทธิพุฒมนต์ และโกศล สอดส่อง (2568) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน ระบบไฟฟ้า ระบบประปา และระบบระบายน้ำ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหากงบประมาณไม่เพียงพอหรือไม่สามารถบริหารได้อย่างคล่องตัว ย่อมส่งผลโดยตรงต่อศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่น ขณะเดียวกัน คณัสนันท์ พลเคน (2566) ยังยืนยันว่าคุณภาพการจัดบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานมีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อพิจารณาร่วมกับกรอบแนวคิดของภูธิป แก้วเกิดเคน และสุปัน สมสาร (2568) ที่เสนอว่าประสิทธิภาพของบริการสาธารณะขึ้นอยู่กับการบูรณาการหลายปัจจัย จะเห็นได้ว่าปัญหางบประมาณไม่ได้เป็นเพียงเรื่อง “เงินไม่พอ” แต่เป็นปัญหาของ “โครงสร้างการจัดการทรัพยากรที่ไม่สอดคล้องกัน”

ดังนั้น ปัญหาด้านงบประมาณจึงสะท้อนความตึงเครียดเชิงโครงสร้างระหว่างหลักการกระจายอำนาจกับการควบคุมทางการคลังจากส่วนกลาง ซึ่งยังไม่สามารถคลี่คลายได้อย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้ศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะยังถูกจำกัดอย่างมีนัยสำคัญ

2. **ปัญหาด้านบุคลากร**

ปัญหาด้านบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรถูกพิจารณาในมิติของ “ศักยภาพเชิงสถาบัน” มากกว่าการมองเพียงจำนวนกำลังคน เนื่องจากแม้หลายองค์กรจะมีอัตรากำลังตามกรอบโครงสร้าง แต่กลับยังขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่จำเป็นต่อการจัดบริการสาธารณะยุคใหม่ เช่น การวางแผนเชิงพื้นที่ การบริหารโครงการ และการวิเคราะห์เชิงนโยบาย

ระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงมีลักษณะยึดโยงกับระบบราชการแบบดั้งเดิม (traditional bureaucracy) ที่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งและสายบังคับบัญชามากกว่าการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพ ส่งผลให้การพัฒนาบุคลากรไม่ทันต่อความซับซ้อนของภารกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยของสวลี เหมมัน และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2568) ชี้ให้เห็นว่า การปรับปรุงบริการโครงสร้างพื้นฐานต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพบุคลากรควบคู่กันไป เพราะคุณภาพของบริการขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ปฏิบัติงานโดยตรง ขณะที่ภูธิป แก้วเกิดเคน และสุปัน สมสาร (2568) ยังเสนอว่าประสิทธิภาพของบริการสาธารณะต้องอาศัยการบูรณาการปัจจัยด้านบุคลากรและการบริหารจัดการร่วมกัน

เมื่อวิเคราะห์ร่วมกัน จะเห็นว่าปัญหาหลักไม่ใช่การขาดบุคลากร แต่เป็น “ช่องว่างเชิงสมรรถนะ (competency gap)” ที่เกิดจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่สอดคล้องกับภารกิจจริงขององค์กร นำไปสู่ข้อจำกัดในการดำเนินงานที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญสูง

ดังนั้น ปัญหาบุคลากรจึงสะท้อนความไม่สอดคล้องระหว่าง “โครงสร้างองค์กรที่กำหนดโดยระบบราชการ” กับ “ความต้องการเชิงสมรรถนะของการบริหารท้องถิ่นยุคใหม่” อย่างชัดเจน

3. **ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน**

โครงสร้างพื้นฐานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากเป็นระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง และระบบประปา ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่สำคัญในการดูแล พัฒนา และบำรุงรักษาให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม หลายพื้นที่ยังประสบปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อันได้แก่

1) ด้านการคมนาคมขนส่ง (ถนน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะถนนภายในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีบทบาทโดยตรงต่อการเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่ ถนนไม่เพียงทำหน้าที่เป็นเส้นทางสัญจร แต่ยังเป็นโครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ การขนส่งสินค้า และการกระจายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน

ผลการศึกษาของวุฒินันท์ สิทธิพุฒมนต์ และโกศล สอดส่อง (2568) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนนมีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน การขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้โครงสร้างพื้นฐานเสื่อมสภาพและลดประสิทธิภาพในการใช้งาน

กิตติพงษ์ แสงทอง (2565) อธิบายเพิ่มเติมว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคโดยเฉพาะถนน มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ หากขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา ย่อมส่งผลให้ศักยภาพของชุมชนลดลง

นอกจากนี้ ณัฐวุฒิ บุญช่วย (2565) ยังพบว่า ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมในระดับท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและการวางแผนเชิงระบบ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบไม่ต่อเนื่องและขาดความยั่งยืน

เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง พบว่าปัญหาด้านถนนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักเกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและการวางแผนระยะยาวที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดลักษณะของการซ่อมแซมมากกว่าการพัฒนาเชิงป้องกัน ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนระยะยาวของการบำรุงรักษาเพิ่มสูงขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านถนนควรปรับจากแนวทางเชิงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปสู่การวางแผนเชิงระบบที่คำนึงถึงวงจรอายุของโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดภาระงบประมาณในระยะยาว

2) ด้านระบบไฟฟ้าส่องสว่าง

การจัดบริการสาธารณะด้านระบบไฟฟ้าส่องสว่างถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างพื้นฐานในระดับท้องถิ่น เนื่องจากมีบทบาทโดยตรงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมทั้งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ช่วงเวลากลางคืน โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนและถนนสาธารณะที่ต้องอาศัยแสงสว่างที่เพียงพอเพื่อป้องกันอุบัติเหตุและอาชญากรรม

พระมหา Bunthoeun อภิธมฺมรโต (2566, หน้า 14) ชี้ว่า ระบบไฟฟ้าส่องสว่างในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกเชิงสังคมที่ช่วยสร้างความรู้สึกปลอดภัยและเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการบริหารงานของรัฐในระดับพื้นที่ การที่ระบบไฟฟ้าขาดประสิทธิภาพหรือไม่ทั่วถึงย่อมส่งผลให้เกิดความเสี่ยงด้านความปลอดภัยและลดระดับความไว้วางใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แม้ในส่วนของระบบไฟฟ้าส่องสว่าง งานวิจัยของกิตติพงษ์ แสงทอง (2565) ยังสะท้อนว่าคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง ซึ่งรวมถึงมิติด้านความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ การศึกษาของสวลี เหมมัน และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2568) ยังสะท้อนว่า การพัฒนาและปรับปรุงระบบไฟฟ้าส่องสว่างอย่างต่อเนื่องมีผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของประชาชนในระดับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการขยายตัวของเมืองและประชากรแฝง ซึ่งต้องการบริการสาธารณะที่มีความทั่วถึงและทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาในภาพรวม ระบบไฟฟ้าส่องสว่างจึงมิใช่เพียงภารกิจด้านสาธารณูปโภค แต่เป็นตัวชี้วัดเชิงคุณภาพของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่สะท้อนความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชน ทั้งในมิติความปลอดภัย คุณภาพชีวิต และความเชื่อมั่นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ด้านระบบประปา

ระบบประปาเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนโดยตรง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการเข้าถึงน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค สุขอนามัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดหา ดูแล และพัฒนาระบบประปาให้มีความทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

กิตติพงษ์ แสงทอง (2565) ยังชี้ให้เห็นว่า ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ระบบประปา มีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ ทั้งด้านสุขอนามัยและความเป็นอยู่ หากระบบดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพจะส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ

ภูวสิษฏ์ ทองสง และพระมหาเอกวิน ปิยวีโร (2567, หน้า 275) อธิบายว่า ระบบประปาในระดับท้องถิ่นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านสุขอนามัย การลดความเสี่ยงของโรคที่เกิดจากน้ำไม่สะอาด และการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในครัวเรือน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังคงพึ่งพาระบบประปาชุมชนเป็นหลัก หากระบบประปาไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงพอ จะส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างชัดเจน

สอดคล้องกับแนวคิดของสวลี เหมมัน และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา (2568) ที่ระบุว่า การพัฒนาและปรับปรุงระบบประปาอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในบริบทที่มีการขยายตัวของชุมชนและความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มสูงขึ้น

ดังนั้น ระบบประปาจึงไม่ใช่เพียงโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวสะท้อนศักยภาพของการบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสาธารณะของประชาชนในพื้นที่

4. **ปัญหาด้านการบริหารจัดการ**

การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยเชิงระบบที่มีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ทรัพยากร ไปจนถึงการติดตามประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ชาญณรงค์ ทองแคล้ว (2566, หน้า 15) อธิบายว่า การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการวางแผน การบริหารทรัพยากร การติดตามประเมินผล และการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินภารกิจสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องของนโยบาย การกระจายอำนาจในการตัดสินใจที่ยังไม่สมบูรณ์ รวมถึงข้อจำกัดด้านระบบข้อมูลและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้การดำเนินงานบางด้านขาดความคล่องตัวและไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาเชิงพื้นที่ได้อย่างทันท่วงที

ดังนั้น การบริหารจัดการจึงมิใช่เพียงกลไกสนับสนุนการดำเนินงาน แต่เป็น “โครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์” ที่กำหนดทิศทางและคุณภาพของการจัดบริการสาธารณะโดยรวม หากสามารถพัฒนาให้มีความยืดหยุ่น โปร่งใส และมีระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยยกระดับศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาในภาพรวมจากองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะเป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่กับกลไกการบริหารจัดการ มากกว่าจะเป็นผลลัพธ์จากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคเป็นตัวสะท้อนศักยภาพเชิงสถาบันขององค์กร

ขณะที่ข้อจำกัดเชิงงบประมาณ บุคลากร และระบบการบริหารจัดการยังคงเป็นตัวแปรเชิงเงื่อนไขที่กำหนดขอบเขตของประสิทธิผลในการให้บริการสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญ

แนวทางการพัฒนาการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาในภาพรวม แนวทางการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมิได้ทำงานแยกจากกัน หากแต่มีลักษณะเป็นระบบเชิงบูรณาการที่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาบุคลากรเป็นฐานของการเพิ่มศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการ ขณะที่การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารงบประมาณและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางกลับกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับทิศทางให้การใช้ทรัพยากรและการกำหนดนโยบายสาธารณะมีความสอดคล้องกับความต้องการในระดับพื้นที่ ดังนั้น หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง จะส่งผลให้ประสิทธิภาพของระบบบริการสาธารณะโดยรวมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความสามารถเชิงสถาบันในการจัดบริการสาธารณะ เนื่องจากบุคลากรทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติจริงในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติ พบว่าศักยภาพของบุคลากรยังไม่สอดคล้องกับภารกิจที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทักษะด้านการวิเคราะห์เชิงนโยบาย การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

วิภาวี ศรีสุวรรณ (2567) ระบุว่า การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัลมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์ข้อมูล และการบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม เพื่อให้บุคลากรสามารถรองรับภารกิจที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นในระบบราชการยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว แนวทางการพัฒนาควรมุ่งไปสู่การยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพแบบองค์รวม ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาทักษะดิจิทัล และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการปรับระบบประเมินผลการปฏิบัติงานให้สะท้อนผลลัพธ์เชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ เพื่อสร้างแรงจูงใจเชิงระบบในการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ในเชิงโครงสร้าง การพัฒนาบุคลากรจึงมิใช่เพียงการเพิ่มทักษะรายบุคคล แต่เป็นการยกระดับ “ทุนมนุษย์เชิงสถาบัน” ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบบริการสาธารณะโดยรวม

1. *การใช้เทคโนโลยีในการจัดบริการสาธารณะ*

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลในระบบบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการปรับโครงสร้างการบริหารงานให้มีความรวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้มากขึ้น โดยเฉพาะในบริบทที่ภารกิจภาครัฐมีความซับซ้อนและต้องอาศัยข้อมูลจำนวนมากในการตัดสินใจ

ผลการศึกษาทางวิชาการสะท้อนในทิศทางเดียวกันว่า เทคโนโลยีช่วยลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการบริหาร เพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารแบบขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านความโปร่งใสและความรวดเร็วในการให้บริการ

ดังนั้น เทคโนโลยีจึงมิใช่เพียงเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติงาน แต่มีสถานะเป็น “โครงสร้างกลางเชิงสถาบัน” ที่ปรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนให้มีความเป็นระบบมากขึ้น และลดความเหลื่อมล้ำของข้อมูลในการบริหารจัดการ

2. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่กำหนดขอบเขตและศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะ ทั้งในมิติของปริมาณ คุณภาพ และความต่อเนื่องของการให้บริการ โดยสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรทางการคลังกับภารกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องขององค์กร

รัณภัฏ มั่งคั่ง (2567) พบว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานจำเป็นต้องอาศัยการบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพควบคู่กับการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดความคุ้มค่าและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ในขณะเดียวกัน กิตติพงษ์ แสงทอง (2565) ยังสนับสนุนแนวคิดว่า การพัฒนาสาธารณูปโภคที่มีประสิทธิภาพมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น การจัดสรรงบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐานจึงควรมุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงสังคมเป็นสำคัญ

แนวคิดทางวิชาการชี้ว่า การบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพต้องเชื่อมโยงกับการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และการปรับระบบงบประมาณไปสู่การมุ่งเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและลดข้อจำกัดเชิงระเบียบราชการที่ซับซ้อน

ในเชิงวิเคราะห์ ปัญหางบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงสะท้อน “ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบการคลังแบบพึ่งพิง” ที่ส่งผลต่อระดับความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาในระดับพื้นที่

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญของการบริหารภาครัฐในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างความต้องการของประชาชนกับการกำหนดนโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ และเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรมในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หลักฐานเชิงวิชาการสะท้อนว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลที่โปร่งใส การสื่อสารที่เข้าถึงได้ และกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางนโยบายอย่างแท้จริง มิใช่เพียงการมีส่วนร่วมในเชิงพิธีกรรม

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงมีสถานะเป็น “กลไกกำกับความชอบธรรมเชิงสถาบัน” ที่ส่งผลโดยตรงต่อความไว้วางใจของประชาชน และความยั่งยืนของระบบบริการสาธารณะในระดับพื้นที่

เมื่อพิจารณาในภาพรวม แนวทางการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของระบบการผลิตบริการสาธารณะเชิงสถาบันที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจและทรัพยากรแบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยปัจจัยด้านบุคลากรทำหน้าที่เป็นฐานของความสามารถเชิงองค์กร ขณะที่เทคโนโลยีและงบประมาณเป็นกลไกกำหนดขอบเขตและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับความชอบธรรมและแรงป้อนกลับเชิงนโยบาย

ในเชิงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นความสัมพันธ์แบบเส้นตรง หากแต่เป็นระบบพลวัตที่มีลักษณะของการเสริมแรงและการจำกัดร่วมกัน (mutual reinforcement and constraint) ซึ่งหมายความว่าการยกระดับประสิทธิภาพของระบบไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการปรับปรุงเพียงมิติเดียว แต่ต้องอาศัยการปรับสมดุลเชิงสถาบันระหว่างทุกองค์ประกอบ

ดังนั้น ประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะจึงควรถูกอธิบายในฐานะ “ผลลัพธ์เชิงโครงสร้างที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสถาบัน” มากกว่าการเป็นผลรวมของปัจจัยรายด้าน

บทสรุป

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์สาระสำคัญ บทบาท ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอาศัยการศึกษาเชิงเอกสารและการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะเป็นกลไกเชิงสถาบันในระดับฐานรากของรัฐ ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมระหว่างกระบวนการกระจายอำนาจกับการตอบสนองความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดคุณภาพชีวิตผ่านการจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะจำเป็น

ในขณะเดียวกัน ปัญหาและข้อจำกัดของการจัดบริการสาธารณะมีลักษณะเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างข้อจำกัดด้านการคลังท้องถิ่น ศักยภาพทุนมนุษย์ ความพร้อมทางเทคโนโลยี และกลไกการบริหารจัดการ รวมถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเมื่อทำงานร่วมกันในเชิงระบบก่อให้เกิดช่องว่างเชิงสมรรถนะระหว่างภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนกับความสามารถในการดำเนินงานจริงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับแนวทางการพัฒนา พบว่า ประสิทธิผลของการจัดบริการสาธารณะจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของการบูรณาการเชิงโครงสร้างของ 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ทุนมนุษย์ เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารงบประมาณ และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยต้องดำเนินไปในลักษณะของการเสริมแรงและปฏิสัมพันธ์เชิงระบบ มากกว่าการพัฒนาแบบแยกส่วน

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น “ผลผลิตเชิงสถาบันแบบหลายมิติ (multi-layered institutional outcome)” ซึ่งเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของ

โครงสร้างทรัพยากรและกลไกการกำกับเชิงสถาบันในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น การยกระดับประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยการปรับสมดุลเชิงระบบ มากกว่าการพัฒนาปัจจัยเชิงเดี่ยวเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

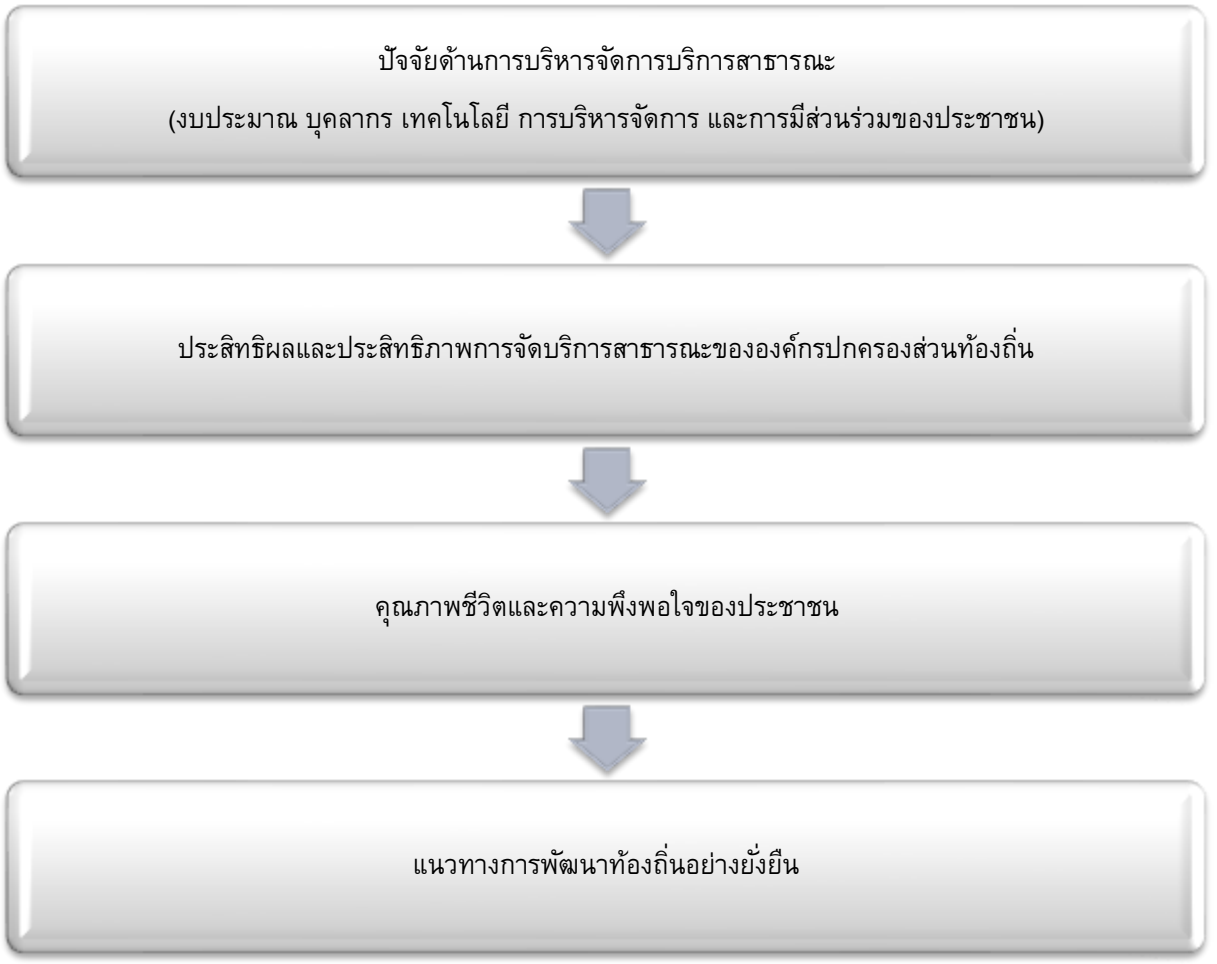
องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมิได้เกิดจากปัจจัยเชิงเดี่ยว หากแต่เป็นผลผลิตของ “ระบบปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (structural interaction system)” ที่เกิดจากการเชื่อมโยงของปัจจัยนำเข้า 5 มิติ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาและการเสริมแรงระหว่างกัน

ในเชิงโครงสร้าง งบประมาณสะท้อน “ข้อจำกัดเชิงทรัพยากร” ที่กำหนดขอบเขตและความเป็นไปได้ของการดำเนินนโยบาย ขณะที่บุคลากรเป็น “ทุนมนุษย์เชิงปฏิบัติการ” ซึ่งทำหน้าที่แปลงทรัพยากรให้กลายเป็นผลผลิตเชิงบริการสาธารณะ หากสององค์ประกอบนี้ไม่สอดประสานกัน ย่อมก่อให้เกิดความไม่ต่อเนื่องและความไร้ประสิทธิภาพเชิงระบบตั้งแต่ระดับฐานราก

ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างตัวกลางเชิงประสิทธิภาพ” ที่ช่วยลดความซับซ้อนของกระบวนการบริหาร เพิ่มความรวดเร็ว และลดความไม่สมมาตรของข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชน ส่วนการบริหารจัดการมีสถานะเป็น “กลไกกำกับเชิงบูรณาการ” ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงทรัพยากร บุคลากร และเทคโนโลยีให้เกิดความสอดคล้องในระดับปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีบทบาทเป็น “กลไกกำกับความชอบธรรมเชิงสถาบัน และทำหน้าที่เป็นแรงป้อนกลับเชิงนโยบาย ที่สะท้อนความต้องการของพื้นที่จริง และใช้กำกับทิศทางการปรับปรุงบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมอย่างต่อเนื่อง เมื่อองค์ประกอบทั้งห้าทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิด “ประสิทธิภาพของการบริการสาธารณะ” ซึ่งไม่จำกัดเพียงมิติของความสามารถในการให้บริการ แต่ครอบคลุมทั้งคุณภาพ ความทั่วถึง และความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่

ผลลัพธ์ดังกล่าวส่งต่อไปยัง “คุณภาพชีวิตของประชาชน” ผ่านการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ความมั่นคงปลอดภัย และโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม และเมื่อเกิดการยกระดับอย่างต่อเนื่อง จะนำไปสู่ “การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” ในฐานะผลลัพธ์เชิงโครงสร้างระยะยาวของระบบบริการสาธารณะ

ภาพที่ 1 แผนผังองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการบริการสาธารณะสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ แสงทอง. (2565). การพัฒนาสาธารณูปโภคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับคุณภาพชีวิตของประชาชน. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ท้องถิ่น, 8*(2), 45–58.

คณัสนันท์ พลเคน. (2566). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริหารด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองย่างทอบ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, *7*(4), 407–417.

ชาญณรงค์ ทองแคล้ว. (2566). แนวทางการพัฒนาท้องถิ่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลสวนกล้วย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *5*(6), 147-158.

ณัฐวุฒิ บุญช่วย. (2565). การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารพัฒนาท้องถิ่นและสังคม, 7*(1), 18–27.

พระมหา Bunthoeun อภิธมฺมรโต. (2566). *การบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภูธิป แก้วเกิดเคน และสุปัน สมสาร. (2568). คุณภาพการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลตูมใต้ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(3), 493–506.

ภูวสิษฏ์ ทองสง และ พระมหาเอกวิน ปิยวีโร. (2567). *การให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานแก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบล บ้านลำนาว อำเภอบางขันจังหวัดนครศรีธรรมราช.* สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, *134*(40 ก), 1-90.

รัณภัฏ มั่งคั่ง. (2567). *การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานของสำนักงานเขตจตุจักร.* การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วุฒินันท์ สิทธิพุฒมนต์ และโกศล สอดส่อง. (2568). การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่อประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนสูง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(3), 351–363.

วิภาวี ศรีสุวรรณ. (2567). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัล. *วารสารบริหารงานภาครัฐและท้องถิ่น, 11*(2), 30–38.

สวลี เหมมัน และสิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา. (2568). การให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3*(6), *374–386.*

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). *พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

พลวัตการขยายตัวของอุปทานยางโลกบนคาบสมุทรมาลายู: อำนาจความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่และการท้าทาย

The Dynamics of Global Rubber Supply Expansion in the Malay Peninsula: The Power of New Theory of Agriculture Knowledge and the Challenges

ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที[1] & ณรงค์ เพชรประเสริฐ[2]

Yuttiyoung Limlertvatee[1] & Narong Petprasert[2]

Corresponding author: meenabonlim@gmail.com

Received:22/06/69 Revised: 31/07/69 Accepted: 01/08/69

บทคัดย่อ

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของพืชเศรษฐกิจยางพารา เส้นทางของพัฒนาการอุตสาหกรรมการปลูกยางเพื่อการพาณิชย์ เพื่อผลิตเป็นวัตถุดิบป้อนให้กับอุตสาหกรรมรถยนต์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ก่อนขึ้นศตวรรษที่ 20พื้นที่การผลิตยางของอังกฤษบนคาบสมุทรมาลายูเฟื่องฟู จนถึงปี 1910 บริษัทนักลงทุนจากอังกฤษหลั่งไหลมาลงทุนในอุตสาหกรรมสวนยางเป็นจำนวนมาก (James, 2005) เพราะความต้องการวัตถุดิบจำนวนมากของอุตสาหกรรมรถยนต์ในยุโรปและสหรัฐที่กำลังเติบโตในยุคเริ่มต้น ความต้องการวัตถุดิบส่งผลให้มีการขยายตัวการผลิตเข้าสู่รัฐสยาม ปี 1900 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ส่งจดหมายถึงราชสำนักสยามในเวลานั้น เพื่อให้มีการเจรจาทางการทูตกับอังกฤษขอซื้อเมล็ดพันธ์ยางนำเข้ามาปลูก ยุคตื่นยางบนคาบสมุทรมาลายู หากนับตั้งแต่ปีเริ่มต้นดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยใช้ระยะเวลา 126 ปีถึงปัจจุบัน เป็นประเทศที่ผลิตอุปทานวัตถุดิบยางให้กับอุตสาหกรรมรถยนต์มากที่สุด ในการขยายตัวของการผลิตอุปทานยาง มีการเปลี่ยนป่าดงดิบให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมปลูกยาง มีการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ ทรัพยากรป่า ทรัพยากรดินและแหล่งน้ำ เพื่อสร้างรายได้ในทางเศรษฐกิจ และมีการตัดโค่นปลูกยางหมุนเวียนทุก25ปีมาสี่รอบแล้ว ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบเพื่อขายให้ผู้บริโภคในอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก แต่สิ่งที่ประเทศไทยเผชิญก็คือรายได้ของผู้ปลูกยางนั้นมีรายได้ที่ไม่เพียงต่อการยังชีพ มูลค่ายางกลับถดถอย เพราะการเพิ่มของอุปทานยางในโลก นำไปสู่การมีรายได้ในระดับครัวเรือนที่ไม่เพียงพอของผู้ผลิตวัตถุดิบ การเพิ่มขึ้นของอุปทานยางโลกและเงินเฟ้อในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้เกษตรกรผู้สร้างอุปทานยากจนลง จึงควรนำความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ มาใช้ป้องกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวสวนยาง ให้มีการใช้ที่ดินสวนยางอย่างมีประสิทธิภาพ ปลูกพืชที่หลากหลายเพื่อสร้างอำนาจพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: อุปทานยาง; ยุคเฟื่องฟูการปลูกยาง; อำนาจการผลิตเพื่อพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

[1] นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและการพัฒนา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

[2] คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

[1] Student, Ph.D Program in International Political Economy and Development, Rangsit University

[2] Faculty of Economics, Rangsit University

Abstract

This study examines the economic history of para rubber as a commercial crop, tracing its development to supply raw materials for the early automobile industries in Europe and the United States. Before the 20th century, British rubber production thrived on the Malay Peninsula. By 1910, driven by the surging demand for rubber, many British investment companies poured into the plantation sector (James, H., 2005). This growing demand soon expanded cultivation into Siam. In 1900, Phraya Ratsadanupradit contacted the Siamese government to initiate diplomatic talks with the British to import rubber seeds. Over the past 126 years since that beginning, Thailand has developed into the world's leading supplier of natural rubber for the global automotive industry. However, this expansion transformed rainforests into agricultural land, altering ecosystems, forests, soil, and water resources for economic growth. These plantations have now gone through four replanting cycles, with trees replaced every 25 years. Despite being the world's top producer, Thailand faces a major challenge: rubber farmers earn insufficient income to sustain their livelihoods. The increase in global rubber supply has driven down prices, while inflation has worsened household poverty. To mitigate these economic risks, this study suggests applying the New Theory Agriculture. By promoting efficient land use and crop diversification, rubber farmers can reduce market risks, build self-reliance, and secure long-term economic resilience.

Keywords: Rubber Supply; Rubber Boom; Economic Sovereignty

บทนำ

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกยางพาราเป็นอันดับหนึ่ง มีปริมาณของผลผลิตในสัดส่วนมากกว่า30%ของผลผลิตยางของโลก และการบริโภคยางจากประเทศไทย สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นตลาดส่งออกยางอันดับหนึ่งของไทยมีสัดส่วนประมาณ 39-40% พบว่าประเทศไทยต้องพบกับโจทย์ที่ท้าทายใหม่เพราะจีนมีการนำเข้าจากไทยมีสัดส่วนที่ลดลง เพราะมีแหล่งวัตถุดิบจากประเทศอื่นๆเข้ามาเป็นตัวเลือก ในเส้นทางของการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจยาง จะมีพัฒนาการควบคู่มากับการขยายตัวการเติบโตของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ที่จักรวรรดิอังกฤษได้นำยางเข้ามาปลูกบนที่ดินของคาบสมุทรมาลายูและมีการขยายพื้นที่ของการปลูกเข้ามาในรัฐสยามตั้งแต่รัชกาลที่5 จนถึงปัจจุบันทำให้ประเทศไทยกลายเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบป้อนให้กับห่วงโซ่อุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกมากที่สุด แต่ประเทศผู้ผลิตวัตถุดิบที่สร้างอุปทานจำนวนมากเพื่อสร้างวัตถุดิบให้กับผู้บริโภคในอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกนั้น ในฝั่งของผู้ผลิตวัตถุดิบได้ใช้ทรัพยากรที่ดิน เปลือยผืนป่า ทรัพยากรแหล่งน้ำ แรงงาน เงินทุน ผลิตวัตถุดิบพืชเชิงเดี่ยวเพื่อหารายได้ทางเศรษฐกิจ ทำไม? ผู้ผลิตอุปทานฝั่งวัตถุดิบกลับมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ เส้นทางการพัฒนา การพึ่งพารายได้จากพืชเศรษฐกิจชนิดเดียว

ผู้สร้างอุปทานวัตถุดิบจะปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การผลิตอย่างไร? เพื่อให้ผู้ผลิตที่อยู่ต้นน้ำในห่วงโซ่อุปทานยางพาราของโลกนั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

การขยายตัวของอุปทานวัตุดิบยางพาราบนคาบสมุทรมาลายู

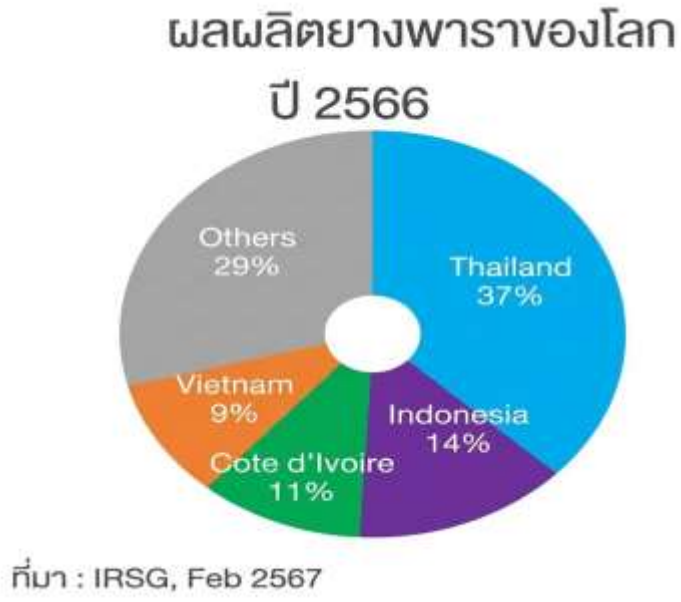
พัฒนาการประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยการขยายตัวของพื้นที่ของการปลูกยางพาราบนคาบสมุทรมาลายูนั้น การเริ่มต้นด้วยการปลูกในเชิงอุตสาหกรรมเพื่อการพาณิชย์มีการระดมทุนจากตลาดทุนมาจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ เพื่อผลิตวัตถุดิบยางพารา เพื่อให้มีการลงทุนเกษตรกรรมแปลงขนาดใหญ่ของโลกบนคาบสมุทรมาลายูในช่วงที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษปกครองประเทศมาเลเซีย การริเริ่มในปี 1906 มีการระดมเงินทุนใช้ตราสารระดมเงินลงทุนเพื่อระดมการลงทุนจากตลาดเงินลงทุนในมหานครลอนดอน โดยในตราสารระบุว่าในปี 1906 บริษัท The Malacca Rubber Plantation ซึ่งได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของอังกฤษเพื่อนำเงินมาลงทุนใช้เพื่อการขยายสวนยางบนคาบสมุทรมาลายู มีหลักทรัพย์ที่ดินที่ใช้ในการครอบครองทำอุตสาหกรรมสวนยางเพื่อการพาณิชย์ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างถาวรจากพระมหากษัตริย์เครือจักรภพของอังกฤษ เงินลงทุนจำนวน 1,000,000 ปอนด์ เพื่อการลงทุนปลูกสวนยางแปลงใหญ่ในประเทศมาลายา ตราสารนี้จัดทำขึ้นภายใต้อำนาจการบริหารจัดการที่นครลอนดอน (ยุทธิยง,ณรงค์, 2568, หน้า 17) การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการลงทุนเพื่อผลิตวัตถุดิบยางพาราให้กับอุตสาหกรรมในยุโรปและในสหรัฐอเมริกาในบริบทเวลานั้น การบริหารจัดการการลงทุน วิเคราะห์ให้เห็นว่าระบบธุรกิจการระดมทุนมีความก้าวหน้ามากกว่ารัฐสยามในเวลานั้น ซึ่งอยู่ในบริบทของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐสยามอยู่ในช่วงปรับตัวเพื่อสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ในขณะที่ในพื้นที่อาณานิคมมาลายูในปลายศตวรรษที่ 19 ถึงทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นพื้นที่ติดต่อเขตแดนอาณาเขตที่อยู่ติดของรัฐสยามในภาคใต้กับรัฐอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าที่หนาแน่นระหว่างปีนังกับมณฑลภูเก็ตกันอย่างใกล้ชิด (พอพันธ์ อุยยานนท์, 2564, หน้า 60) ในปี 1910 นั้นพบว่ามีราคายางในตลาดโลกเวลานั้นสูงมาก ทำให้พลังอำนาจการลงทุนจากอังกฤษและชาวยุโรป เมื่อเห็นโอกาสที่ อุปสงค์ยางพารามีความต้องการสูงในยุคเริ่มต้นของอุตสาหกรรมรถยนต์โลกเวลานั้น มีการระดมทุนเพื่อเปิดผืนป่าดงดิบ ทำสวนยางในคาบสมุทรมาลายูถึง300บริษัทโดยมีแรงจูงใจจากทุนมหานครลอนดอนเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งผลกำไรในช่วงตื่นยางหลั่งไหลเข้ามาลงทุนของชาวยุโรปในที่ดินอาณานิคมมาลายูของอังกฤษ (ยุทธิยง,ณรงค์, 2568, หน้า 7-10) เพื่อการผลิตวัตถุดิบยางพารา โดยเห็นว่าอุปทานวัตถุดิบมีไม่เพียงพอต่อการต้องการบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์ในยุคเริ่มต้น และการขยายการปลูกยางของรัฐสยามมากกว่า 100 ปี ก็ได้มีการขยายตัวการใช้ที่ดินเพื่อผลิตวัตถุดิบยางเข้าสู่ห่วงโซ่ของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกเวลานั้นเช่นกัน รัฐสยามได้ไต่ระดับมีพัฒนาการขยายพื้นที่การผลิตวัตถุดิบมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันมีประมาณ23ล้านไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร , 2568, หน้า 9) ในการศึกษาถึงพัฒนาการของพื้นที่การปลูกยางพาราในช่วงการลงทุนขนาดใหญ่ในอาณานิคมมาลายูของอังกฤษ และการปลูกยางของรัฐสยาม ภายหลังจากมีการสร้างทางรถไฟไปถึงชายแดนประเทศมาเลเซียในหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ผืนป่าดงดิบสองข้างทางรถไฟของรัฐสยามได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมนับแสนไร่ ขณะเดียวกันในทศวรรษแรกของต้นศตวรรษที่ 20 ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 การลงทุนจากตลาดทุนอังกฤษได้ไหลบ่าเข้ามาในอาณานิคมมาลายูเพื่อมุ่งหวังหาผลกำไรในบริบทที่อุตสาหกรรมรถยนต์ในยุโรปและสหรัฐอเมริการเติบโต

ขยายตัวและขาดแคลนวัตุดิบยาง ทำให้มีการใช้ที่ดินเปลี่ยนผืนป่าดงดิบจำนวนมหาศาลบนคาบสมุทรมาลายูเพื่อผลิตวัตถุดิบยางพาราให้กับอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกในเวลานั้นจำนวนถึง 5 ล้านไร่ (Narayanan, 2024) การใช้ที่ดินจากผืนป่าดงดิบได้ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อการพาณิชย์ใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจโภคภัณฑ์ยางพารา การใช้ที่ดินของรัฐสยามในบริบทเวลาไล่เลี่ยกัน มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ที่ดินของสวนยาง จำนวนพื้นที่มีการขยายตัวของสวนยางในหลังสงครามโลกครั้ง2สิ้นสุดไปไม่ถึงทศวรรษ ประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกสวนยางขยายตัวไปมากถึง 5,076,000 ไร่ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2535, หน้า 72-73) โดยภาพรวมการขยายตัวของการเปลี่ยนผืนป่าดงดิบ เพื่อผลิตวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกในเวลานั้น พื้นที่เกษตรกรรมเพื่อปลูกยางขยายตัวมากขึ้น ก็ได้ทำให้แหล่งวัตถุดิบยางพาราของโลกมากที่สุดจึงอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และปริมาณการผลิตยางพาราของโลก

จะพบว่าการขยายตัวของพื้นที่การปลูกยางเพื่อเป็นสินค้าของโภคภัณฑ์ของโลกนั้น ได้อยู่ในพื้นที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการขยายตัวมาเป็นลำดับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ภายหลังจากที่จักรวรรดิอังกฤษได้ทุ่มเทเงินทุนหลังไหล่เข้ามาลงทุนในที่ดินของอาณานิคม ที่ดินต้นทุนราคาถูกก็อยู่ในอำนาจของจักรวรรดิอังกฤษ แรงงานที่ใช้บุกเบิกในอุตสาหกรรมสวนยางเพื่อการพาณิชย์ อาณานิคมอังกฤษก็นำเข้าแรงงานต้นทุนถูกชาวทมิฬภาคใต้จากอินเดียมาเป็นแรงงานที่บุกเบิกในการสร้างอุตสาหกรรมสวนยางในอาณานิคมมาลายู (Narayanan, 2024) จะเห็นว่าทั้งปัจจัยที่ดินราคาเช่าที่ถูกและเช่าแบบนิรันดร์ ประจวบกับแรงงานยากจนจำนวนมหาศาลที่มีไม่จำกัด ภายใต้อำนาจนโยบายของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ทำให้การเพิ่มขึ้นของอุปทานยางเติบโตอย่างมหาศาล เพียงระยะเวลาสองทศวรรษของศตวรรษที่ 20 พื้นที่การปลูกยางของอังกฤษในอาณานิคมมาลายูสามารถผลิตวัตถุดิบได้มากที่สุดในเวลานั้น และโดยเฉพาะการบริโภคของกลุ่มอุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกา ก่อนสงครามโลกครั้งที่1ถึงหลังสงคราม กลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์บริษัทฟอร์ด อุตสาหกรรมไฟร์สโตน (Firestone Company) ผู้ผลิตยางล้อรถยนต์ที่ใหญ่ของโลกเวลานั้น บริษัทอิดิสัน (Edison Electric Company) ผู้นำยางพาราใช้เป็นตัวกันฉนวนไฟฟ้าในสายโทรเลขและสายไฟฟ้าในบ้าน อุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นต้องพึ่งพาวัตถุดิบยางพาราที่ไปจากคาบสมุทรมาลายูมากถึง 75% ของกำลังการผลิตวัตถุดิบจากพื้นที่ในอาณานิคมอังกฤษ และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กำลังการผลิตของมาเลเซียเป็นประเทศที่ผลิตวัตถุดิบที่มากที่สุดของโลกในเวลานั้น ประเทศอินโดนีเซียเป็นอันดับสอง และประเทศไทยเป็นอันดับสามในปี 1966-1968 มาเลเซียผลิตได้ 40.6% อินโดนีเซีย 29.6% ประเทศไทย 9.1% และศรีลังกา 5.6% นอกนั้นประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคแอฟริกาและลาติน (World Bank Staff Commodity Paper no. 3, p. 5) และหลังจากนั้นราคายางพาราในวันที่อุปทานขยายตัวมีมากเกินความต้องการของโลกพลวัตการเติบโตอยู่บนคาบสมุทรมาลายูประเทศมาเลเซียด้วยข้อจำกัดทางด้านแรงงานและผลกำไรไม่ได้เป็นแรงจูงใจในการปลูกเพราะราคายางตกต่ำลง ทำให้ทั้งประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย หันไปให้ความสนใจในการผลิตปาล์มน้ำมันที่ได้ราคาผลผลิตต่อที่ดินที่สูงกว่า ทำให้การปลูกยางพาราได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในประเทศไทย เวียดนาม และในช่วงหลังปี 2001 ประเทศจีนเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) สาธารณรัฐประชาชนจีน มีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจในยุคของเติ้งเสี่ยวผิง ความต้องการบริโภคยางในตลาดโลกจากประเทศจีนมีมากขึ้น จีนมีการบริโภคนำเข้ายางมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก ขณะเดียวกัน

ด้วยแรงจูงใจจากความต้องการบริโภคยางของจีน หลังจากที่จีนได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกได้เพียงหนึ่งทศวรรษเท่านั้น ทำให้ราคายางพาราในตลาดโลกขึ้นมาสูงสุดและส่งผลให้ราคายางในประเทศไทยในปี 2011 สูงขึ้นมาถึง 190 บาทต่อกิโลกรัม จากความต้องการบริโภคยางจากการเติบโตของเศรษฐกิจจีน (ยุทธิยง,ณรงค์, 2568 หน้า 28-29; Oktora, 2019) ก่อให้เกิดโครงการส่งเสริมการปลูกยางในประเทศไทย ขยายตัวในพื้นที่ภาคเหนือภาคอีสานในโครงการส่งเสริมการปลูกยางพารา 2 ล้านไร่ในช่วงปี 2546-2553 ได้ทำให้พื้นที่กำลังการผลิตยางพาราของโลกได้มีการปรับเปลี่ยนมาเพิ่มพื้นที่การปลูกในประเทศไทย แต่ยังคงมีการผลิตมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่งการผลิตอยู่ที่ 37% อินโดนีเซีย 14% ประเทศไอวอรีโคส 11% เวียดนาม 9% และภูมิภาคอื่น ๆ อีก 29%

ภาพ1.1 จาก: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2029

การเพิ่มขึ้นของอุปทานยางพาราในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อุปทานยางล้นเกินการบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์หลังสงครามโลกครั้งที่ 1

ตลอดช่วงเวลาเวลานับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 มีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในประวัติศาสตร์ของอุตสาหกรรมการบริโภคยางพาราของโลก ในรอบระยะ 101 ปีพบว่า ราคายางพาราสูงขึ้นผิดปกติเพียงแค่สองครั้ง คือทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 20 ในปี 1910 ที่ราคายางของโลกได้พุ่งสูงขึ้นทั้งนี้ก็เพราะหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดนวัตกรรมเครื่องสันดาปภายใน นำไปสู่การสร้างอุตสาหกรรมรถยนต์ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปความต้องการวัตถุดิบมีสูง ในคาบสมุทรมาลายูเพิ่งจะเริ่มต้นมีการปลูกในพื้นที่อาณานิคมอังกฤษ แรงจูงใจของราคาที่พุ่งสูงขึ้นจากความต้องการบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์โลกในเวลานั้น ส่งผลให้บริษัทต่าง ๆและตลาดทุนในยุโรป หลั่งไหลเข้ามาลงทุนเพื่อการปลูกยางในที่ดินของอาณานิคมมาลายูโดยอำนาจของเจ้า

อาณานิคมอำนวยความสะดวกการใช้ที่ดินเป็นแรงจูงใจแก่นักลงทุน ใช้นโยบายให้มีการเช่าที่ดินนิรันดร์ 999ปี หลังปี 1910 ที่ราคายางพุ่งขึ้นสูงสุด การไหล่บ่าเข้ามาลงทุนปรากฏข้อมูลการขยายตัวของพื้นที่สวนยางในปี 1914 มีสวนยางในอาณานิคมอยู่เพียง 50,000 ไร่ แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ไม่ถึงสองทศวรรษ การขยายตัวของสวนยางเกิดขึ้นไปทั่วคาบสมุทรมาลายูมีปริมาณมากถึง5ล้านกว่าไร่ (Narayanan, 2024) ในบริบทช่วงเวลาเดียวกันของรัฐสยาม หากเปรียบเทียบกับการขยายตัวสวนยางของรัฐสยามในช่วงปี 1940 (พ.ศ. 2483) พื้นที่การปลูกยางพาราในรัฐสยามมีประมาณ 2.7 ล้านไร่ ซึ่งรัฐสยามในเวลานั้นมีพื้นที่ของสวนยางเปรียบเทียบกันกับพื้นที่ในอาณานิคมของมาลายู รัฐสยามมีจำนวนพื้นที่การปลูกเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนสวนยางในอาณานิคมมาลายู สำหรับพัฒนาการการขยายตัวของรัฐสยาม การเพิ่มขึ้นของพื้นที่การปลูกยาง มีการขยายตัวในพื้นที่ภาคใต้ในหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ปัจจัยที่ทำให้สวนยางขยายตัวเพิ่มมากขึ้นมาจากโครงการขนาดใหญ่ ที่ต้องการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจในที่ดินพื้นที่ป่าดงดิบเส้นทางรถไฟของรัฐสยามไปยังชายแดนประเทศมาเลเซีย เส้นทางรถไฟและการใช้ที่ดินเพื่อสร้างเม็ดเงินทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ในรัชกาลที่ 5 ถือได้ว่าเส้นทางรถไฟเป็นโครงการเมกะโปรเจกต์ ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของรัฐชาติสมัยใหม่ มีการเปลี่ยนที่ดินผืนป่าของรัฐสยามเพื่อสร้างระบบการคมนาคมขนส่ง การเปิดพื้นที่ป่าดงดิบสองข้างทางรถไฟนั้นได้เปลี่ยนเศรษฐกิจแบบพึ่งพาธรรมชาติ มาเป็นเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก มีการใช้กุลีแรงงานชาวจีนจำนวนมากเข้ามาสร้างทางรถไฟ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544, หน้า 236-237) การสร้างเส้นทางรถไฟได้เปลี่ยนสภาพผืนป่าดงดิบให้เป็นที่ดินเพื่อผลิตสินค้ายางพาราเพื่อส่งออกสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้รัฐชาติสมัยใหม่

รัฐสยามมีการใช้ประโยชน์เงินทุนการลงทุนจากชาวจีนในคาบสมุทรมาลายูและชาวจีนในอาณานิคมของดัตช์ รัฐบาลสยามในเวลานั้นได้ร่วมมือกับนักธุรกิจจีนแคะบริษัท The Bangkok Southern Railway Construction ให้เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างเส้นทางภาคใต้ กลุ่มทุนจีนแคะกลุ่มนี้ยังได้มีการระดมทุนตั้งบริษัทสวนยางขนาดใหญ่ขึ้นมาสองบริษัทในปี 2460 (1917) คือ บริษัท The Jeng Jeng Plantation และบริษัท The Wae Chag Yen Plantation เป็นกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนจากปีนังและเมดาน มีการใช้แรงงานกุลีชาวจีนแคะที่ได้สร้างทางรถไฟสายใต้ที่ไม่ประสงค์กลับไปยังถิ่นฐานเดิมในประเทศจีน มีการส่งเสริมเพื่อให้มา ทำหน้าที่บุกเบิกทำสวนยางในพื้นที่ 30,000 ไร่ในพื้นที่ระหว่างอำเภอหาดใหญ่และคลองแงะ และอีก 20,000 ไร่ของบริษัทThe Wae Chag Yen Plantation ในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา แรงงานกุลีชาวจีนแคะได้มีการขยายบุกเบิกสร้างสวนยางในพื้นที่อื่นๆเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ก็เพราะการที่รัฐสยามให้การส่งเสริมกับกลุ่มทุนชาวจีนเปอรานากันที่สะสมความมั่งคั่งจากคาบสมุทรมาลายูอาณานิคมของอังกฤษและอาณานิคมของดัตช์ ให้มาลงทุนใช้ที่ดินในการปลูกยางในรัฐสยาม ก็เพื่อที่จะสร้างเงื่อนไขปฏิเสธความพยายามที่จะเข้ามามีอิทธิพลในการมาลงทุนขอสัมปทานที่ดินเพื่อการทำสวนยางในพื้นที่ขนาดใหญ่ของทุนอังกฤษและเงินทุนตะวันตก โดยรัฐสยามเวลานั้นมีนโยบายถึงมณฑลในภาคใต้ ให้ส่งเสริมชาวจีนที่ไม่ได้อ้างตัวเป็นคนในบังคับชาติตะวันตก ให้คนจีนและทุนจีนเหล่านั้นสามารถทำสวนยางใช้ที่ดินได้ไม่เกิน 100 ไร่ใช้เวลาอนุญาตภายในหนึ่งวัน และมีนโยบายให้ทางราชการอย่าได้ชักช้าต่อคนจีนที่มีทุนที่ต้องใช้ที่ดินมากกว่า 500 ไร่เพื่อส่งเสริมการปลูกยาง ด้วยนโยบายส่งเสริมชาวจีนและกุลีจีนดังกล่าว ภายหลังจากที่เส้นทางรถไฟเชื่อมต่อไปถึงชายแดนมาเลเซีย ทำให้การเพิ่มขึ้นของสวนยางในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงหนึ่งทศวรรษเท่านั้น ประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกยางขยายตัวถึง 5,076,000 ไร่ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2535, หน้า 71-72) การขยายตัวของอุปทานยางในหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ราคายางโลกตกดิ่งลงมา จนถึงช่วงสงครามเกาหลีซึ่งมีสภาวะที่สหรัฐอเมริกาวิตกกังวลในห่วงโซ่การขนส่งยางไปยังสหรัฐอเมริกา จึงซื้อยางเก็บเข้าสต๊อก แต่หลังสงครามเกาหลีราคาก็กลับดิ่งลงมาอีก ทั้งนี้ก็เพราะการขยายตัวของการปลูกยางพาราจะเพิ่มขึ้นเมื่อราคาพุ่งสูงขึ้น พื้นที่อาณานิคมทั้งของอังกฤษ ดัตช์ ฝรั่งเศส และรัฐสยามล้วนปลูกยางพาราทำให้ อุปทานยางของโลกมีล้นเกินการบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์ กลุ่มประเทศผู้ปลูกยางจึงจัดประชุมในเดือนกุมภาคมปี 1934 ณ กรุงลอนดอน เพื่อแก้ปัญหาอุปทานล้นตลาดเรื้อรังและราคายางตกต่ำอย่างรุนแรง โดยให้มีการจำกัดพื้นที่การปลูกเพื่อควบคุมอุปทาน และกำหนดโควตาการผลิตและการส่งออกของสินค้ายางพารา โดยมีประเทศไทยเข้าร่วมประชุมด้วย เรียกการประชุมนี้ว่า International Rubber Regulation Agreement (IRRA) ผลของการประชุมในการตกลงของภาคีความร่วมมือดังกล่าว รัฐบาลสยามก็ได้ออกกฎหมายเพื่อจำกัดการปลูก การผลิตและการจำหน่ายออกนอกราชอาณาจักร สิ่งเหล่านี้คือผลพวงมาจากอุปทานยางล้นตลาดเรื้อรังมายาวนานนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (International Rubber Regulation Agreement, 2026) (พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง, 2477)

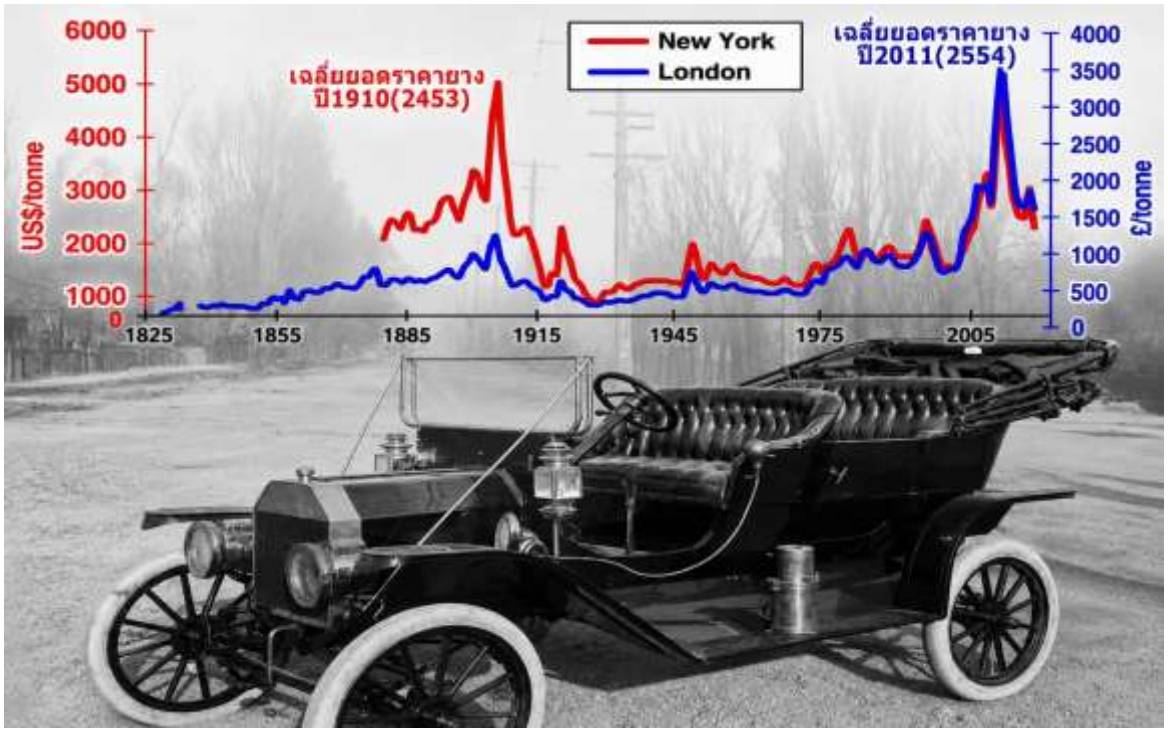
อังกฤษควบคุมจำกัดอุปทานยางพาราเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทุนนิยมจักรวรรดิอังกฤษ

การใช้ที่ดินในปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 บนคาบสมุทรมาลายูนั้นการทำสวนยางเพื่อการพาณิชย์นั้นหมายถึงที่ดินในอำนาจอาณานิคมมาลายูได้ถูกแผ้วถางเพื่อเปลี่ยนผืนป่าเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา เพื่อการพาณิชย์ ส่วนในประเทศไทยตัวเลขพื้นที่การปลูกยางหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีประมาณถึง 5 ล้านไร่ ในประเทศไทยหรือรัฐสยามนั้น การขยายตัวการเติบโตของสวนยางในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้อานิสงค์มาจากการโยกย้ายทุนการอพยพเข้ามาของชาวจีนฟูเจี้ยน จากรัฐเประอาณานิคมอังกฤษ ที่กลุ่มกุลีชาวจีนฟูเจี้ยนเหล่านี้ล้วนมีทักษะและมีทุนจากการทำสวนยางในอาณานิคมมาลายูของอังกฤษมาก่อน (สิรีธร ถาวรวงศา, 2563, หน้า 45-47) การเพิ่มขึ้นของสวนยางพาราในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีผู้ผลิตวัตถุดิบที่เป็นกลุ่มทุนใหญ่ มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายในฝั่งของผู้สร้างอุปทานคืออำนาจของเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่ถือครองที่ดินและการลงทุนแทบทั้งหมดคือเงินทุนจากจักรวรรดิอังกฤษ ในช่วงที่ราคายางตกต่ำในหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการออกมาตรการควบคุมอุปทานการส่งออกยาง จากอำนาจพื้นที่การผลิตในอาณานิคมอังกฤษเรียกว่า Stevenson Restriction ในปี 1922-1928 เพื่อมุ่งหวังใช้มาตรการดังกล่าวขับดันให้ราคายางที่ตกต่ำในหลังสงครามโลก โดยการใช้อำนาจควบคุมจำกัดอุปทานการส่งออกไปยังกลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์ของสหรัฐอเมริกา แต่มาตรการดังกล่าวก็ไม่ได้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้หลังปี 1928 ราคายางในตลาดโลกก็ยิ่งตกต่ำ ก็เพราะว่าการเพิ่มขึ้นของสวนยางและการเพิ่มขึ้นของอุปทานยางโลก มีแรงจูงใจจากราคาที่สูง การปลูกการเพิ่มของอุปทานยางมีปริมาณเพิ่มขึ้นในที่ดินสวนยางอาณานิคมของดัตช์ในอินโดนีเซียและในประเทศไทย (ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที และณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2566, หน้า 178, 184)

การเพิ่มขึ้นของอุปทานวัตถุดิบยางที่มีการปลูกเพื่อป้อนเข้าสู่การบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกนั้น อำนาจในการกำหนดราคาจะอยู่กับฝ่ายผู้ซื้อหรือผู้บริโภคในอุตสาหกรรมรถยนต์ ทั้งนี้ก็เพราะว่ายางพาราเป็นไม้ยืนต้น การปลูกและการเพิ่มขึ้นของอุปทานยาง จะพบว่าแรงจูงใจของราคาที่สูงขึ้นจะส่งผลให้มีการปลูกเพิ่มขึ้น และเมื่อผ่าน

ไปประมาณหนึ่งทศวรรษ เมื่อยางพาราให้ผลผลิตอุปทานยางก็จะล้นตามมาและราคาจะลดลงตามอุปทานที่ล้น ด้วยเงื่อนไขนี้ทำให้อังกฤษได้เข้ามากำหนดกติกาของฝั่งอุปทานของผู้ผลิตยางในเวลานั้น เพราะถือเป็นเจ้าอาณานิคมที่มีการลงทุนปลูกยางพารามากในศรีลังกา อินเดียภาคใต้ และอาณานิคมมาลายู ทำให้อังกฤษเข้ามาเป็นผู้ควบคุมผลประโยชน์และใช้อำนาจเหนือเหตุผลทางการค้า ในการชี้นำของฝั่งอุปทานมาตั้งแต่นโยบาย Stevenson Plan (1922-1928) และการประชุมInternational Rubber Regulation Agreement (IRRA)ในปี1934

ด้วยธรรมชาติของประเทศผู้ปลูกยาง ขยายพื้นที่การปลูกจากแรงจูงใจของราคาที่สูงขึ้น และต่างคนต่างปลูก ทำให้การเพิ่มขึ้นของวัตถุดิบยางพารา อยู่ในสภาพของการล้นเรื้อรังมาจากของฝั่งผู้ผลิตส่วนฝั่งของผู้บริโภคยางจะได้ประโยชน์ในต้นทุนวัตถุดิบที่ราคาถูกลง แน่นอนว่าเมื่อหลายๆประเทศของฝั่งผู้ปลูกยางพารามีกำลังการผลิตยางพาราที่เพิ่มมากขึ้น ก็ส่งผลดีต่อห่วงโซ่วัตถุดิบที่มีความมั่นคงต่ออุตสาหกรรมรถยนต์ และราคาวัตถุดิบยางพาราที่ตกต่ำไม่เป็นประโยชน์ต่อฝั่งผู้ปลูกยาง จากรูปสถิติภาพ 1.2 ตลอดของช่วงเวลา 101 ปี นับตั้งแต่ปี 1910-2011 นั้นราคาจะพุ่งขึ้นเพียงสองครั้งในเส้นทางของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของวัตถุดิบยางพาราที่ใช้เป็นวัตถุดิบสินค้าโภคภัณฑ์เพื่อป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก

ภาพ1.2 ที่มา: https://www.therubbereconomist.com/NR_prices.html

-ปี1910 วัตถุดิบยางป่าที่จัดหาจากป่าธรรมชาติในบราซิลมีไม่เพียงพอต่ออุตสาหกรรมรถยนต์ที่เติบโต

-ปี2011 ความต้องการยางในตลาดโลกพุ่งสูงขึ้นเพราะอุตสาหกรรมรถยนต์จีนขยายตัวอย่างก้าวกระโดด

มูลค่ายางพาราที่ถดถอยในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการขยายตัวของอุปทานยาง

จากการศึกษาถึงราคายางของโลกในปี 1910 ซึ่งอยู่ในช่วงบริบทของการเริ่มต้นการปลูกยางบนคาบสมุทรมาลายู ผืนป่าดงดิบมีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ วิถีการพึ่งพิงอาหารของเกษตรกรได้พึ่งพาความสมบูรณ์ในระบบนิเวศ นั่นก็หมายถึงรายจ่ายทางด้านอาหารในชีวิตประจำวันจะมีน้อย มูลค่ายางพาราในเวลานั้นในปี 1910 จำนวนปริมาณยางพาราน้ำหนักเพียง 3 กิโลกรัม มีมูลค่าเท่ากับทองคำหนึ่งบาท (ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที และณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2568, หน้า 19) และเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานการทำการผลิตในปัจจุบันปี 2569 เดือนมกราคม มูลค่าทองคำน้ำหนักหนึ่งบาทราคา 75,000บาท (สมาคมค้าทองคำ, 2569) ส่วนราคายางแผ่นดิบเฉลี่ย 56 บาทต่อกิโลกรัม นั่นหมายถึงเกษตรกรผู้ผลิตยางพาราจะต้องผลิตยางแผ่นดิบให้ได้จำนวน 1,340 กิโลกรัมเพื่อไปแลกทองคำหนึ่งบาท พัฒนาการความเจริญของสังคมได้เปลี่ยนผืนป่า ลำห้วย หนองน้ำ ลำคลอง ที่ดินความสมบูรณ์ที่เคยมีทรัพยากรอาหารเกษตรกรเคยได้พึ่งพิงจากความสมบูรณ์ก็ได้ทรุดโทรมไป ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปตามความเจริญความทันสมัย รายได้ที่ได้จากพืชชนิดเดียวที่ผลิตป้อนอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลกนั้น เกษตรกรฝั่งต้นน้ำผู้ผลิตอุปทานยิ่งผลิตมากรายได้ที่ได้กลับไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ด้วยเงื่อนไขค่าครองชีพและภาวะเงินเฟ้อ และในปี2540ราคายางตกต่ำแทบทั้งปีราคาเฉลี่ยในปี 2540 ยางแผ่นรมควันชั้น3 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 30.17 และหากต้นทุนในปี2540ยังอยู่ที่ 22.66 บาท (ใช้ต้นทุนของปี 2538) เกษตรชาวสวนยางมีส่วนต่างเมื่อหักจากต้นทุนการผลิตยางพารามีเงินเหลืออยู่เพียงแค่ 7.51 บาทต่อกิโลกรัมเท่านั้น ในปี 2544 ราคายางแผ่นรมควันชั้น3 ราคากิโลกรัมละ 21.46บาท ต้นทุนการผลิตอยู่ที่ 22.66 บาท (ใช้ต้นทุนการผลิตของปี 2538) นั่นหมายความว่าชาวสวนยางขาดทุนกิโลกรัมละประมาณ 1.20 บาท จนนำไปสู่การแทรกแซงราคาช่วยเหลือจากรัฐตลอดเวลาในสองทศวรรษ รัฐบาลต้องสูญเสียเงินไปในการแก้ปัญหาถึง 1.8 แสนล้าน เพื่อแก้ปัญหาจากพืชเศรษฐกิจโภคภัณฑ์ของประเทศไทย (กฤษฎา บุญราช, 2561; ฐานเศรษฐกิจ, 2561)

หลังปี 1910 อุตสาหกรรมยานยนต์เติบโตในยุโรปและในสหรัฐอเมริกา การขยายสวนยางเกิดขึ้นเป็นจำนวนมหาศาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะในพื้นที่อาณานิคมมาลายูของอังกฤษ ปริมาณกำลังการผลิตยางพาราหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาถึงวันนี้ ปริมาณการผลิตยางพาราของโลกอยู่ที่ประมาณ 14 ล้านตัน ประเทศไทยผลิตอันดับหนึ่ง อินโดนีเซียผลิตเป็นอันดับสอง เวียดนามอันดับสาม ประเทศผู้ผลิตยางในตลาดโลกที่ผลิตยางพาราต้นทุนต่ำ จากประเทศไอวอรีโคสต์หรือประเทศโกตดิวัวร์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่แนวเส้นศูนย์สูตรเดียวกับภาคใต้ของประเทศไทย ในปี 2566 สามารถผลิตยางได้ 1.55 ล้านตัน ทั้งที่ในปี 2562 ยังผลิตอยู่ที่ 815,000 ตัน นั่นหมายถึงกำลังการผลิตยางพาราของไอวอรีโคสต์เพิ่มขึ้นมาเท่าตัว แซงนำหน้าประเทศเวียดนาม และพื้นที่สวนยางพาราในไอวอรี่โคสเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Machika, 2024) หากดูรายได้ของประชากรประเทศไอวอรีโคสต์ เปรียบเทียบกันระหว่างประเทศไทยต้นทุนการผลิตยางพาราประเทศไอวอรี่โคสต์ต่ำกว่ามากเมื่อเทียบกับประเทศไทย ค่าแรงขั้นต่ำรายเดือนคนทำงานสวนยางในไอวอรี่โคสต์อยู่ที่ 4,400 บาทต่อเดือน ส่วนค่าแรงของประเทศไทยอยู่ที่ 10,000-12,000 บาทต่อเดือน เราจะพบว่าต้นทุนการผลิตในเรื่องค่าแรงที่แตกต่างทำให้โอกาสในการเสนอราคาของฝั่งผู้ผลิตยางจากประเทศผู้ปลูกในแอฟริกาตะวันตก เป็นปัจจัยฉุดรั้งราคายางโลก ทำให้ฝั่งประเทศอุตสาหกรรมผู้บริโภคยางจะเลือกซื้อยางที่ราคาถูกกว่าในการซื้อขายธุรกิจยางระหว่างประเทศ (ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที, 2566) ปรากฏการณ์การบริโภคยางของอุตสาหกรรม

รถยนต์โลก การขยายตัวของอุปทานยางโลกบอกอะไรได้บ้างในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่2 ยางพาราผลิตได้มากที่สุดในอาณานิคมมาลายู อินโดนีเซีย และเคลื่อนตัวขยายพื้นที่มาปลูกในประเทศไทย ขยายไปยังเวียดนาม กัมพูชา ลาวและพม่า เราจะเห็นว่าการผลิตยางพารานั้นการขยายตัวของอุปทานวัตถุดิบ จะแสวงหาต้นทุนที่ถูกในพื้นที่ประเทศที่อยู่ในเขตร้อนชื้น แสวงหาที่ดินประเทศที่ยังเปิดป่าใหม่ราคาถูกและค่าแรงที่ถูก เพื่อสร้างวัตถุดิบให้กับห่วงโซ่การบริโภคของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก

การป้องกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตอุปทาน ด้วยอำนาจความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสินค้าโภคภัณฑ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของโลก มีการซื้อขายกำหนดความสัมพันธ์ของกลไกราคาเชื่อมโยงกับตลาดอนุพันธ์สินค้าล่วงหน้าสิงคโปร์ (SICOM) ตลาดJapan Exchange Group หรือเรียกว่าตลาด (TOCOM) และตลาดที่มีบทบาทสำคัญในการซื้อขายสินค้ายางที่มากที่สุดของโลกในปัจจุบันคือตลาดซื้อขายยางในนครเซียงไฮ้ (Shanghai Futures Exchange (SHFE) ทั้งสามตลาดสินค้ายางล่วงหน้า จะมีปฏิสัมพันธ์ของราคาที่เชื่อมโยงมาถึงผู้ผลิตวัตถุดิบด้านต้นน้ำเกษตรกรผู้ผลิตสินค้ายางพาราที่เป็นจริง (Physical Commodity) หากตัดปัจจัยของการเก็งกำไรออกไป กำลังความต้องการการบริโภคที่แท้จริงของยางพาราในโลกของอุตสาหกรรมรถยนต์, อุตสาหกรรมล้อเครื่องบิน หรืออุตสาหกรรมที่บริโภควัตถุดิบ ราคายางในประเทศไทยหรือผู้ผลิตยางในภูมิภาคต่างๆ ของโลก จะมีความสัมพันธ์การขึ้นลงของกลไกราคาของยางในสามตลาดดังกล่าว ยางนั้นเป็นสินค้ามีการซื้อขายกันในตลาดตราสารอนุพันธ์ กับยางที่มีการซื้อขายยางที่เป็นจริงที่เป็นวัตถุดิบ (Physical Commodity) ทุกครั้งที่มีการซื้อขายในตลาดตราสารอนุพันธ์ การขึ้นลงของราคาจะมีความสัมพันธ์ เพื่อใช้ในการคิดคำนวณในการซื้อขายการส่งมอบสินค้าคนที่ไปซื้อขายในตลาดตราสารอนุพันธ์ได้เนื่องจากมีแนวความคิดของการตลาดบอกว่า มันมีสถานะของตลาดบอกว่าเป็นตัวประกันสินค้าที่จะมีการใช้ในอนาคตของสินค้าจริง มันจึงเกิดตลาดสัญญาตราสารอนุพันธ์ขึ้น ในตลาดทั้งในสิงคโปร์หรือตลาดเซียงไฮ้ การมีอยู่ของตลาดล่วงหน้าในต่างประเทศก็เพื่อยืนยันถึงความมั่นคง ของระบบการผลิตที่เป็นจริงของประเทศที่สร้างวัตถุดิบยางพารา การซื้อขายสัญญาตลาดตราสารอนุพันธ์ตลาดล่วงหน้า เป็นตัวรับประกันอย่างหนึ่งว่ายางพาราจะมีการซื้อขายจริงมีการบริโภคมีความต้องการของตลาดอุตสาหกรรมที่จะบริโภควัตถุดิบ (ปรีดี ลีลาเศรษฐวงศ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2566)

จากการศึกษาถึงโครงสร้างในภาพรวมของเกษตรกรสวนยางในประเทศไทย ในการถือครองจำนวนที่ดินในประเทศไทยเพื่อทำสวนยางจากตัวเลข 1.6 ล้านครอบครัว เกษตรกรโดยส่วนใหญ่มีจำนวนถึง90% ของเกษตรกรสวนยางมีเนื้อที่ในการการทำสวนยางอยู่ที่8-25ไร่ถือเป็นชาวสวนยางขนาดเล็ก (ปรีดี ลีลาเศรษฐวงศ์, 2556, หน้า 2) และข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แถลงตัวเลขในเรื่องรายได้ต่อหัวคนไทยในปี2565 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 248,468 บาทต่อหัวต่อคน (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) หากเรานำรายได้ของชาวสวนยางมาศึกษาเปรียบเทียบจากรายได้ต่อหัวปีของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคนไทยในปี 2565 คนไทยมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 248,468 บาทต่อหัวต่อปี แต่เกษตรกรชาวสวนยางในประเทศไทยปี 2565 ผลผลิตยางพาราต่อไร่เฉลี่ยทั้งประเทศประมาณ 220 กิโลกรัมราคายางพาราเฉลี่ยทั้งปี 51.67 บาท กรณีเป็นเจ้าของสวนยางของตัวเองประมาณเนื้อที่ 10 ไร่จะมีรายได้ทั้งปีจากพืชโภคภัณฑ์ยางพาราเพียงแค่ 113,674 บาทต่อครัวเรือน

เท่านั้น ซึ่งถือว่ามีรายได้ที่ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนไทยมาก การพึ่งพารายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจโภคภัณฑ์ยางเพียงชนิดเดียว จากที่ดินอันจำกัดได้นำไปสู่ความอัตคัดทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด เกษตรกรผู้ผลิตอุปทานยาง จะหลุดพ้นกับดักรายได้ที่ถดถอยอัตคัดทางเศรษฐกิจนี้ไปได้อย่างไร?

รายได้ที่เกิดจากการพึ่งพาพืชยางชนิดเดียว และเกษตรกรผู้ผลิตวัตถุดิบยางนั้นถือว่าเป็นผู้ผลิตต้นน้ำฝั่งอุปทานที่อยู่ติดแผ่นดินหรือที่ดิน การเพิ่มขึ้นอุปทานของยางคือพลังการกดทัพของราคายาง ซึ่งจะต้องสร้างกระบวนทัศน์ความรู้ใหม่ คือพลังอำนาจความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ไม่พึ่งรายได้จากพืชเพียงชนิดเดียว โดยในการผลิตระดับครัวเรือน ต้องมีอำนาจการผลิตการพึ่งพาตนเอง ประกอบด้วย ปัจจัยที่ 1 ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เหตุผลและข้อมูลเพื่อความอยู่รอด ปัจจัยที่ 2 ต้องมีพลังอำนาจของการรวมกลุ่มก้อน เป็นพลังการพึ่งตนเอง มีความรู้ความเข้าใจและมีเหตุผล เพื่อกำหนดการผลิตการปลูก การผลิตพืชอาหาร การผลิตเกษตรผสมผสานในที่ดินที่มีเท่าเดิมของสวนยาง เพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันทางเศรษฐกิจ มีความรู้ทักษะทางการตลาดว่าผลิตสิ่งไหนมากสิ่งนั้นราคาก็จะตก ใช้ความรู้เรื่องการผลิตที่หลากหลายเป็นอำนาจต่อรอง มันคือภูมิปัญญาการผลิตเพื่อการอยู่รอดของภูมิปัญญารุ่นปู่ย่า ที่เรียกว่า น้ำ-ปลา-นา-สวน นั่นหมายถึงการใช้ที่ดินในสวนยาง มีแหล่งน้ำ มีการผลิตอาหารในที่ดิน และมีสวนยางถือเป็นพืชเงินสด สิ่งเหล่านี้ก็คือเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวง ซึ่งหากทำได้ก็คืออำนาจทางเศรษฐกิจในการผลิตระดับครัวเรือนที่พึ่งตนเองได้ มีอำนาจเหนือกลไกพึ่งพิงพึ่งพาจากพืชเชิงเดี่ยวที่สร้างแหล่งรายได้ทางเดียว ทฤษฎีใหม่ของในหลวง ร.9 นั่นคือการสร้างอำนาจต่อรองกับทุนนิยม มีการแบ่งสรรที่ดินให้มีความหลากหลายของการผลิต เมื่อมีความหลากหลายทางการผลิต มันก็จะเกิดพลังอำนาจต่อรองอย่างอิสระในการทำการผลิต (Economic Sovereignty) ไม่ตกอยู่ในอำนาจห่วงโซ่ของอุปทานทางเศรษฐกิจจากพืชชนิดเดียว การที่พระองค์ท่านนำเสนอขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่ คือการเอาภูมิปัญญาการผลิตของบรรพบุรุษมาร้อยเรียงเป็นทฤษฎีใหม่ สิ่งที่ ร.9 พระองค์ท่านพูดและสอนประชาชนให้ทำด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้พึ่งพาตนเอง นั่นคือการสร้างอำนาจต่อรองกับอำนาจตลาดทุนนิยม โดยให้มีการผลิตในระดับครัวเรือน มีอำนาจเหนือการผลิตเพียงเพื่อจะอยู่ในห่วงโซ่อุปทานการผลิตพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวของทุนนิยม สิ่งนี้คือการสร้างอำนาจต่อรองของเกษตรกรรายย่อยในระดับครัวเรือน ที่มีอำนาจการผลิตเพื่อการอยู่รอดของเศรษฐกิจครัวเรือนแฝงมากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ร.9 ที่ทรงวางเอาไว้ (ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2568)

บทสรุป

ในการศึกษาการขยายตัวของอุปทานยางบนคาบสมุทรมาลายู ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 หากเริ่มต้นกันในปี 1910 ที่มีการไหลบ่าเข้ามาของเงินทุนจากนครลอนดอน เพื่อการลงทุนทำสวนยางจำนวนมหาศาลในอาณานิคมมาลายู ได้เปลี่ยนผืนป่าดงดิบของอาณานิคมเป็นสวนยางเพื่อการพาณิชย์ เพียงเพื่อแสวงหาผลกำไรความมั่งคั่งจากวัตถุดิบยางที่ขาดแคลนในความต้องการของอุตสาหกรรมรถยนต์ของโลก มีการใช้ทรัพยากรผืนป่า และที่ดินต้นทุนต่ำแรงงานราคาถูก เพื่อการผลิตวัตถุดิบในต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการผลิตยาง จะพบความจริงการถดถอยของมูลค่ายาง ที่ผู้ผลิตวัตถุดิบฝั่งอุปทานต้องทำการผลิตที่มากขึ้นและเพิ่มขึ้น ใช้ทรัพยากรต้นทุนที่มากขึ้นเพื่อสร้างอุปทานวัตถุดิบ แต่กลับมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ แม้ว่า

อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์จะก้าวหน้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างไร แต่ราคามูลค่าของฝั่งผู้สร้างอุปทานวัตถุดิบจะอยู่ในลักษณะมูลค่าเชิงถดถอย การอยู่รอดของครัวเรือนประเทศผู้ผลิตอุปทานยางพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว จะต้องมีอำนาจในการพึ่งพาตนเองเพื่อทำการผลิตในระดับครัวเรือน สร้างรายได้ที่หลากหลายจากที่ดินอันมีจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันป้องกันความเสี่ยง (Hedging Mitigation) ในห่วงโซ่ของการเป็นแต่เพียงผู้สร้างอุปทานยาง จำเป็นที่จะนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ มาใช้เป็นพลังอำนาจทางปัญญาให้กับเกษตรกรผู้ผลิตยางพารา เพื่อสร้างแหล่งรายได้ให้หลากหลายในผืนดินอันมีจำกัด

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา บุญราช. (2561). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับราคายางพาราประเทศไทยในปัจจุบัน.* ค้นเมื่อ 29 สิงหาคม 2566, จาก https://www.opsmoac.go.th/news-files-402891791155.

ฐานเศรษฐกิจ. (26 พฤศจิกายน 2561). *'กฤษฎา' ฝ่าวิกฤติยาง! ชี้ 20 ปี รัฐสูญ 1.8 แสนล้าน แทรกแซงไร้ผล.* ค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2569, จาก https://www.thansettakij.com/business/353118

ปรีดี ลีลาเศรษฐวงศ์. (2556). *นโยบายการพัฒนาสหกรณ์กองทุนสวนยาง กรณีศึกษาสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดภาคตะวันออก ระยอง จันทบุรี และตราด.* ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาวนิศร์ ชัววัลลี, กฤตยา ตรีวรรณไชย. (2029). *อุตสาหกรรมยางพาราไทย เร่งพัฒนาคว้าโอกาสบนความสามารถ ในการแข่งขันที่ลดลง* , ค้นเมื่อ 25 เมษายน 2569, จาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/regional-

ณรงค์ เพชรประเสริฐ. (2568). *เอกสารการบรรยายพลังอำนาจว่าด้วยทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง.* ปทุมธานี: คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรังสิต.

พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง. (2477). *คลังสารสนเทศรัฐสภา* ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2569, จาก https://prt.parliament.go.th/items/e1b98d60-6639-4fe6-b2c5-9c050aae0e98

พอพันธ์ อุยยานนท์. (2564). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2535). *ทุนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2559). *เศรษฐกิจพอเพียง*, ค้นเมื่อ 29 เมษายน 2569, จาก https://www.chaipat.or.th/content/porpeing/porpeing.html#porpeing10

ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที. (2566). *ทำไมราคายางดันไม่ขึ้นในประเทศไทย.* ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2567, จาก https://mgronline.com.

ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที และณรงค์ เพชรประเสริฐ. (2566). อำนาจของอังกฤษในการควบคุมจำกัดอุปทานยาง กับความขัดแย้งในผลประโยชน์ของอุตสาหกรรมรถยนต์สหรัฐหลังสงครามโลกครั้งที่ 1. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ 6*(3), 170-207.

ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที และณรงค์ เพชรประเสริฐ. (2568ก). การขยายตัวของสวนยางบนคาบสมุทรมาลายูและรัฐสยามตามเส้นทางรถไฟภาคใต้ พลวัตความสัมพันธ์ของชาวจีนกุลีจีนและพ่อค้ายางสิงคโปร์, *วารสารนวัตกรรมสังคม8*(1), 13-39.

ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที และณรงค์ เพชรประเสริฐ. (2568ข). พลวัตประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเจดีย์สองยอดราคายางตลาดโลก, *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(2),1-38.

สิรีธร ถาวรวงศา. (2563). *พลวัตทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนจีนฮกจิวในอำเภอนาบอน จ.นครศรีธรรมราช* , ดุษฎีนิพนธ์มนุษยศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2544). *จีนทักษิณวิถีและพลัง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2568). *รายงานผลการสำรวจเนื้อที่ยืนต้นยางพาราปี2567โดยใช้ Geo-informatics*. ค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2569, จาก https://zone10.oae.go.th/wp-content/uploads/2025/10B5-2567.pdf

สมาคมค้าทองคำ. (2569). *ราคาทองตามประกาศประจำวันสมาคมค้าทองคำ.* ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2569, จาก https://www.goldtraders.or.th/

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565). *เศรษฐกิจไทยไตรมาสแรกของปี 2565.* ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน2569, จาก https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/04/article_20220517085818.pdf

An Economic Model of The World Rubber Economy. (1978). *Natural Rubber-World Production By Main Countries And Economic Regions.* Retrieved June 1, 2026, from https://documents1.worldbank.org/curated/en/785371468281687948/pdf/SCP3000An0econ0world0rubber0economy.pdf

International Rubber Regulation Agreement. (2026). *The 1934 Agreement*. Retrieved May 20, 2026, from https://grokipedia.com/page/international_rubber_regulation_agreement

James, H. (2005). *The British and rubber in Malaya, C1890-1940.* Retrieved July 18, 2026, from file:///C:/Users/User/Downloads/artspapers_1602_1%20(6).pdf

MACHIKA, S. (2024). *Thailand, Indonesia lose ground to Ivory Coast in rubber output.* Retrieved November 3, 2024, from https://asia.nikkei.com/business/markets/commodities/thailand-indonesia-lose-ground-to-ivory-coast-in-rubber-output

Narayanan, S. (2024). *South Indian labour in Malayan rubber estates: Profits over people, 1884-1941.* Retrieved May 15, 2026, from https://www.ehm.my/publications/articles/south-indian-labour-in-malayan-rubber-estates-profits-over-people

Oktora, S. I. (2019). Natural Rubber Economics between China and Southeast Asia: The Impact of China's Economic Slowdown. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business. 6*(2), 55-62.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Management of Child Development Center under San Pa Pao Subdistrict Municipality, San Sai District, Chiang Mai Province

สุวิชาดา คุณเลิศ[1] & รวีวรรณ แพทย์สมาน[2]

Suwichada Khunloet[1] & Raweewan Patsamarn[2]

Corresponding author: Suwichada_Kh@cmu.ac.th

Received:15/05/69 Revised: 05/06/69 Accepted: 08/06/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลสันป่าเปา 2) ศึกษาความคุ้มค่าของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ3) เสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและความคุ้มค่า อย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลสันป่าเปา มีความเข้มแข็งด้านโครงสร้างการบริหารบุคลากรที่มีคุณภาพและการสนับสนุนจากเทศบาลอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการดำเนินงานยังสอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังควรส่งเสริมการบริหารงบประมาณแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนาระบบบริหารคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ความคุ้มค่า; ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Master of Public Administration Student, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

[2] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

This study aimed to: (1) examine the management process of the Child Development Center under San Pa Pao Subdistrict Municipality; (2) investigate the value for money of the Child Development Center management; and (3) propose guidelines for improving the management of the Child Development Center to achieve sustainable quality and cost-effectiveness. A qualitative research approach was employed. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions with 22 key informants selected by purposive sampling, consisting of personnel and stakeholders involved in the San Pa Pao Child Development Center. The findings revealed that the management of the Child Development Center under San Pa Pao Subdistrict Municipality demonstrated strong administrative structures, qualified personnel, and continuous support from the municipality. In addition, its operations were consistent with the operational standards for Child Development Centers under local administrative organizations. However, the study suggests that greater emphasis should be placed on participatory budgeting and the continuous development of quality management systems to further enhance the effectiveness and sustainability of the center's operations.

Keywords: Management; Value for Money; Sanpapao Child Development Center

บทนำ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยและการศึกษาก่อนประถมศึกษา เป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ 4 (Sustainable Development Goal 4: Quality Education) ขององค์การสหประชาชาติ เพื่อมุ่งเน้นการสร้างหลักประกันว่าทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ครอบคลุม เท่าเทียม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป้าหมายย่อยที่สำคัญคือ SDG 4.2 ได้กำหนดเป้าหมายด้านการศึกษาโดยระบุว่า "ภายในปี 2030 เด็กหญิงและเด็กชายทุกคนต้องได้รับการพัฒนาเด็กปฐมวัย การดูแล และการศึกษาก่อนประถมศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้พร้อมเข้าสู่การศึกษาขั้นประถม" (United Nations, 2015) จึงเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการลงทุนในช่วงปฐมวัย (อายุ 0-6 ปี) ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเป็นปัจจัยบ่งชี้ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและโอกาสชีวิตในระยะยาว โดยเด็กปฐมวัยและการศึกษาก่อนประถมศึกษา เพื่อบรรลุตามเป้าหมาย SDG 4.2 นั้น ได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่ใช้เป็น เครื่องมือในการติดตามได้แก่ (1) อัตราส่วนเด็กอายุไม่ต่ำกว่า 1 ปีที่ลงทะเบียนในการศึกษาก่อนประถม (participation rate in organized learning) และ (2) สัดส่วนเด็กอายุ 24–59 เดือนที่มีพัฒนาการเหมาะสมตามช่วงวัย (developmentally on track) ในด้านสุขภาพ การเรียนรู้ และสังคมอารมณ์ (United Nations Statistics Division, 2024) โดย UNICEF ได้จัดทำดัชนี Early Childhood Development Index (ECDI2030) เพื่อใช้วัดผลลัพธ์ดังกล่าวในแต่ละประเทศ ในทางวิชาการยังมีผลการศึกษาที่ได้ยืนยันว่า การลงทุนในด้านการศึกษาของเด็กปฐมวัย ให้ผลตอบแทนสูงสุด เมื่อเทียบกับการลงทุนด้านการศึกษาในช่วงวัยอื่น ทั้งในแง่การเพิ่มศักยภาพทุน

มนุษย์ ลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างเศรษฐกิจในอนาคต (UNICEF, 2017) ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกรัฐบาลได้บรรจุนโยบายพัฒนาเด็กปฐมวัยในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก (ศพด.) รวมถึงการเรียนฟรี 15 ปี ที่ครอบคลุมระดับก่อนประถม เพื่อสอดคล้องกับพันธกิจ SDG 4.2 (UNICEF Thailand, 2021)

ตามพระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 ได้ถูกตราขึ้นเพื่อวางกรอบและกลไกในการคุ้มครองดูแล และส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย ในช่วงสำคัญดังกล่าวอย่างรอบด้าน โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึง 3 บริการทางการศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมีเอกภาพ ตามแนวนโยบายรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 และมาตรา 258 จ. ด้านการศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาเด็กปฐมวัยไทยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) และในช่วงก่อนการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กอายุระหว่าง 3–5 ปี จึงได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของตัวเองขึ้น โดยใช้งบประมาณจากรายได้ของเทศบาล เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่งมีบทบาทในการจัดการศึกษาปฐมวัยในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่จัดตั้งศูนย์เด็กเล็กจำนวนกว่า 7,520 แห่ง กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (ปัจจุบันสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม) ที่ร่วมดำเนินการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและมัสยิดกว่า 4,155 แห่ง และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ที่ดำเนินการจัดการศึกษาอนุบาล 3 ขวบในโรงเรียนของรัฐอีกกว่า 2,651 แห่ง ซึ่งรวมแล้วมีสถานศึกษาปฐมวัยอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐกว่า 14,326 แห่งทั่วประเทศ แม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ จะมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ แต่ลักษณะการบริหารจัดการและโครงสร้างของแต่ละหน่วยงานกลับมีความหลากหลายแตกต่างกันไปภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เคยอยู่ภายใต้การดูแลของส่วนราชการระดับกระทรวงและกรมต่าง ๆ ได้ถูกถ่ายโอนภารกิจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ถือว่าเป็นสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 18 และมาตรา 4 แต่ก็ยังมีความแตกต่างทั้งในด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560)

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีคุณภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานการดำเนินงานที่ครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ ด้านโครงสร้างการบริหาร ด้านบุคลากร ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของ ครอบครัวและชุมชน และด้านการประกันคุณภาพและข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้มุ่งให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่ง

มาตรฐานดังกล่าวได้วางโครงสร้างไว้ครอบคลุมในหลายมิติที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างการบริหารที่เน้นการมีระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน มีผู้อำนวยการหรือหัวหน้าศูนย์ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างเป็นระบบ รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง ในด้านบุคลากร มาตรฐานได้กำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมของครูผู้ดูแลเด็ก ทั้งในด้านวุฒิการศึกษาและการอบรมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย ในขณะเดียวกัน มาตรฐานยังมุ่งเน้นการจัด 4 กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกด้านอย่างเหมาะสม การจัดสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความปลอดภัย และสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กปฐมวัย ตลอดจนการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังครอบคลุมการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ และกลไกการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจและวางแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การกำหนดมาตรฐานในลักษณะนี้จึงนับเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ ให้มีแนวทางที่ชัดเจน เป็นเอกภาพ และสามารถตอบสนองต่อภารกิจด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างครอบคลุม และยั่งยืน

ประเทศไทยปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ทั้งสิ้น 20,123 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และการเจริญเติบโตของเด็กในประเทศไทยจำนวนมากแต่ ยังคงขาดความพร้อมในหลายด้าน และพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลายแห่งไม่มีนโยบายด้านการศึกษาที่ชัดเจน ผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ซึ่งนำไปสู่การจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ขาดแคลนด้านทรัพยากรและสิ่งเสริมสร้างพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก รวมทั้งปัญหาทางด้านบุคลากรทางด้านการศึกษาที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนของนักเรียน และเมื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถูกถ่ายโอนภารกิจอยู่ภายใต้การบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดมาตรฐานการดำเนินงานที่ครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ ด้านโครงสร้างการบริหาร ด้านบุคลากร ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และด้านการประกันคุณภาพและข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้ มุ่งให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีมาตรฐานในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กส่วนใหญ่กลับไม่สามารถขับเคลื่อนให้ไปสู่มาตรฐานตามที่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากปัจจัยในข้อจำกัดหลายประการทั้งเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษาปฐมวัยของครู ผู้บริหาร และสถานศึกษา จนนำไปสู่การขาดแคลนองค์ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการให้บริการทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการสติปัญญาที่เหมาะสมกับช่วงวัย รวมถึงปัญหาระบบการผลิตครูปฐมวัย บุคลากรทางการศึกษา และการให้ความสำคัญด้านเนื้อหาและการวัดผลที่มุ่งเน้นให้เด็กท่องจำ อีกทั้งยังพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหลายแห่งยังคงประสบกับปัญหาการไม่มีนโยบายด้านการศึกษาที่ชัดเจน ผู้บริหารท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญกับศูนย์

พัฒนาเด็กเล็ก งบประมาณที่ไม่เพียงพอ นำไปสู่การจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ขาดแคลนทรัพยากรและสิ่งสร้างเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ และปัญหาของจำนวนบุคลากรที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนของนักเรียน แต่กลับได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการไม่เหมาะสม ตลอดจนปัญหาความพร้อมทางด้านอาคารสถานที่ ที่ขาดการบำรุงรักษามีสภาพไม่เหมาะสมกับการใช้งาน และปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย การมีส่วนร่วมของชุมชนก็ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งร่วมด้วย (ณัฐฐิติ คำมูล, 2567)

เทศบาลตำบลสันป่าเปาเป็นหนึ่งในเทศบาลที่ได้มีการรับโอนภารกิจและจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา ซึ่งดำเนินงานภายใต้ภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนจากภาครัฐ มีบทบาทสำคัญในการให้บริการด้านการศึกษาปฐมวัยแก่ประชาชนในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทดังกล่าว สถานการณ์ด้านประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของผู้รับบริการอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการลดลงของอัตราการเกิดในชุมชน ทำให้จำนวนเด็กไทยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งแนวโน้มการขยายตัวของการให้บริการทางการศึกษาในกลุ่มเปราะบาง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อทั้งรูปแบบการให้บริการ วิธีการดูแลเด็ก และภารกิจของเทศบาลในการรองรับกลุ่มประชากรเปราะบางซึ่งอาจมีข้อจำกัดทางด้านภาษา วัฒนธรรม หรือสถานะทางกฎหมาย ตลอดจนต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และสื่อการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้บริบทเหล่านี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงต้องแบก รับภาระทั้งในเชิงการเงินและเชิงสังคมมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวก่อให้เกิดข้อสงสัยในเชิงนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรที่เทศบาลต้องจัดสรรเพื่อการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนั้นให้ผลตอบแทนทางสังคมและการศึกษาคุ้มค่าหรือไม่ และอาจมีผลต่อการจัดสรรงบประมาณและสิทธิประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐ งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตเทศบาลตำบลสันป่าเปา ทั้งในมิติของประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ประสิทธิผลของการดำเนินงาน ตลอดจนบทบาทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา ภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลสันป่าเปา ในการตอบสนองต่อภารกิจด้านการศึกษาปฐมวัยในบริบทที่ท้าทายและซับซ้อนยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการที่มีความยั่งยืน อย่างเป็นธรรม และสะท้อนคุณค่าเชิงสังคมได้อย่างแท้จริง

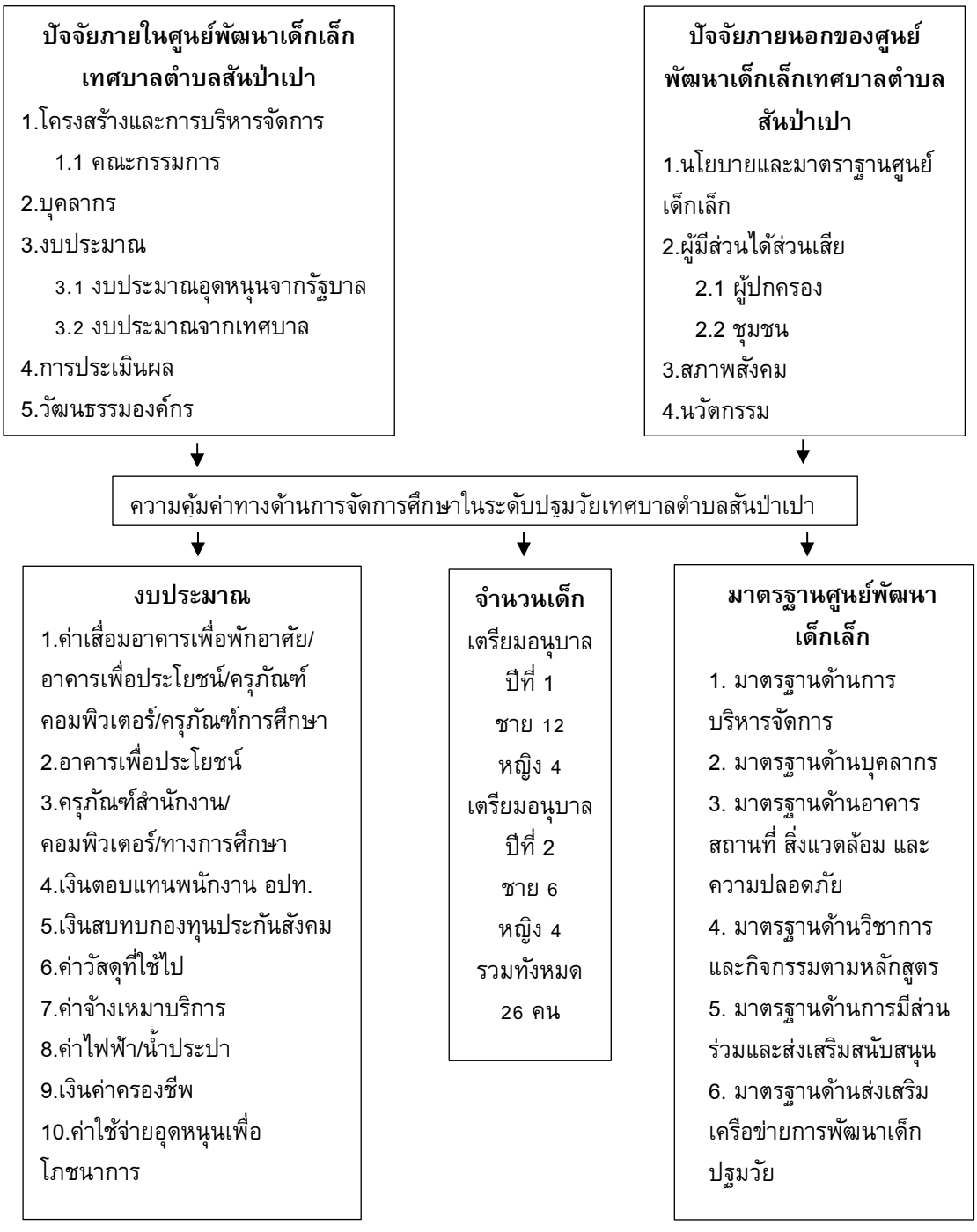
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลสันป่าเปา

2. เพื่อศึกษาความคุ้มค่าของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและความคุ้มค่าอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิด

ปัจจัยภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา
1.โครงสร้างและการบริหารจัดการ
1.1 คณะกรรมการ
2.บุคลากร
3.งบประมาณ
3.1 งบประมาณอุดหนุนจากรัฐบาล
3.2 งบประมาณจากเทศบาล
4.การประเมินผล
5.วัฒนธรรมองค์กร
ปัจจัยภายนอกของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา
1.นโยบายและมาตราฐานศูนย์เด็กเล็ก
2.ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2.1 ผู้ปกครอง
2.2 ชุมชน
3.สภาพสังคม
4.นวัตกรรม
ความคุ้มค่าทางด้านการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเทศบาลตำบลสันป่าเปา
งบประมาณ
1.ค่าเสื่อมอาคารเพื่อพักอาศัย/อาคารเพื่อประโยชน์/ครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์/ครุภัณฑ์การศึกษา
2.อาคารเพื่อประโยชน์
3.ครุภัณฑ์สำนักงาน/คอมพิวเตอร์/ทางการศึกษา
4.เงินตอบแทนพนักงาน อปท.
5.เงินสบทบกองทุนประกันสังคม
6.ค่าวัสดุที่ใช้ไป
7.ค่าจ้างเหมาบริการ
8.ค่าไฟฟ้า/น้ำประปา
9.เงินค่าครองชีพ
10.ค่าใช้จ่ายอุดหนุนเพื่อโภชนาการ
จำนวนเด็ก
เตรียมอนุบาลปีที่ 1
ชาย 12
หญิง 4
เตรียมอนุบาลปีที่ 2
ชาย 6
หญิง 4
รวมทั้งหมด
26 คน
มาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
1. มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ
2. มาตรฐานด้านบุคลากร
3. มาตรฐานด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย
4. มาตรฐานด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร
5. มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมและส่งเสริมสนับสนุน
6. มาตรฐานด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงลึกของความคุ้มค่าในการบริหารจัดการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา โดยมีกระบวนวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน 1 ศูนย์ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย บุคลากรเทศบาลตำบลสันป่าเปา จำนวน 44 คน บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 3 คน บุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านป่าก้าง จำนวน 12 คน ผู้นำชุมชนตำบลสันป่าเปา จำนวน 6 คน และ ผู้ปกครองที่เข้ารับบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลสันป่าเปา จำนวน 26 คน รวมทั้งหมด 91 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย บุคลกรเทศบาลตำบลสันป่าเปา จำนวน 3 คน บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 2 คน บุคลากรในชุมชนตำบลสันป่าเปา จำนวน 7 คน และ ผู้ปกครองที่เข้ารับบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 22 คน ใช้ วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา

ประชากรผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากรเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บุคลกรเทศบาลตำบลสันป่าเปา ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลสันป่าเปา ผู้อำนวยการกองการศึกษาและนักวิชาการศึกษาชำนาญการ รวมเป็นจำนวน 3 คน

กลุ่มที่ 2 บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา ได้แก่ ครูและผู้ช่วยครูของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา รวมเป็นจำนวน 2 คน

กลุ่ม 3 บุคลากรในชุมชนตำบลสันป่าเปาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กำนัน บุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้ใหญ่บ้าน รวมเป็นจำนวน 7 คน

กลุ่มที่ 4 ผู้ปกครอง ที่เข้ารับบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 10 คน

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบรายบุคคล ใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้ และคำถามแต่ละ

บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ในระหว่างผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ กลุ่ม ที่1 คือ บุคลากรเทศบาลตำบลสันป่าเปา จำนวน 3 คน และกลุ่มที่ 2 คือ บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 2 คน และการสนทนากลุ่ม หรือการสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะลึก เพื่อเป็นเครื่องมือในการรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในกลุ่มที่ 3 คือ บุคลากรในชุมชนตำบลสันป่าเปาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 คน และกลุ่มที่ 4 คือ ผู้ปกครอง ที่เข้ารับบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลสันป่าเปา จำนวน 10 คน

วิธีในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการศึกษาเอกสาร กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา เพื่อนำมากำหนดประเด็นคำถามในการศึกษา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาถอดความ จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งในด้านการบริหารงบประมาณ บุคลากร และมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และหากพบว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ก่อนนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ร่วมกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบลสันป่าเปา

1. โครงสร้างและระบบการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา มีโครงสร้างการบริหารงานและสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจน โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกองการศึกษา เทศบาลตำบลสันป่าเปา ส่งผลให้การดำเนินงานด้านการวางแผน การบริหารงบประมาณ การติดตามพัฒนาการเด็ก และการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง ข้อค้นพบที่ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนไม่ได้เป็นเพียงกลไกในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินงานและลดความคลุมเครือในการปฏิบัติงานของบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเฉพาะในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและต้องดำเนินงานภายใต้กฎระเบียบของภาครัฐหลายประการ การมีระบบบริหารที่ชัดเจนจึงช่วยให้การตัดสินใจ การมอบหมายงาน และการติดตามผลการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายและงบประมาณจะยังอยู่ภายใต้กรอบการกำกับจากส่วนกลาง แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังคงมีความยืดหยุ่นในการปรับรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของเด็กและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการบริหารที่ผสมผสานระหว่างการควบคุมมาตรฐานจากภาครัฐและการเปิดโอกาสให้หน่วยงานในระดับพื้นที่สามารถบริหารจัดการตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนได้จริง การ

ดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวจึงช่วยให้การจัดบริการด้านการศึกษาปฐมวัยมีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากกว่าการใช้รูปแบบการบริหารที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำในการกำหนดทิศทางองค์กร การสร้างความร่วมมือของบุคลากร และการพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การที่ผู้บริหารเทศบาลยังคงให้ความสำคัญกับการสนับสนุนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแม้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ สะท้อนให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นคุณภาพของบริการสาธารณะเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจที่มุ่งส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารจัดการและตัดสินใจภายใต้บริบทของตนเอง อันนำไปสู่การจัดบริการสาธารณะที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การวางแผนและการดำเนินงานตามมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่เชื่อมโยงกับนโยบายด้านการศึกษาของเทศบาลและมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 6 ด้าน ส่งผลให้การดำเนินงานมีทิศทางและกรอบการปฏิบัติงานที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีระบบการวางแผนและมาตรฐานกำกับการดำเนินงานที่ชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดด้านบุคลากร ซึ่งส่งผลให้ครูผู้ดูแลเด็กต้องรับผิดชอบภารกิจหลายด้านพร้อมกัน ทั้งงานจัดการเรียนรู้ งานประเมินพัฒนาการเด็ก งานธุรการ และงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของเทศบาล อาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีแผนงานหรือมาตรฐานการดำเนินงานที่ดีเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับศักยภาพและความเพียงพอของทรัพยากรบุคคลในการขับเคลื่อนแผนงานไปสู่การปฏิบัติจริง เนื่องจากบุคลากรถือเป็นกลไกสำคัญในการแปลงนโยบายและมาตรฐานให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย เมื่อบุคลากรต้องรับภาระงานจำนวนมาก อาจส่งผลให้เวลาและความสามารถในการดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดลดลง ซึ่งอาจกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในระยะยาว แม้จะเผชิญข้อจำกัดด้านกำลังคนและทรัพยากร บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังคงสามารถปรับตัวและร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นคุณภาพการให้บริการและความรับผิดชอบต่อผู้รับบริการเป็นสำคัญ ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของบุคลากรและการปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อรักษาคุณภาพการดำเนินงานภายใต้ข้อจำกัดที่องค์กรเผชิญอยู่

3. การจัดการเรียนรู้และการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การเล่น และกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านการเข้าสังคม การช่วยเหลือตนเอง และการเรียนรู้ตามช่วงวัยอย่างเหมาะสม ซึ่งได้รับการยอมรับและความเชื่อมั่นจากผู้ปกครองใน

พื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่า คุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งนี้ การที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นธรรมชาติและเกิดการพัฒนาที่เหมาะสมตามวัย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในระยะยาว นอกจากนี้ แม้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะเผชิญข้อจำกัดด้านสื่อ อุปกรณ์ และงบประมาณ แต่ครูผู้ดูแลเด็กยังสามารถประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณทรัพยากรเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากรในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดความคุ้มค่า (Value for Money: VFM) ในด้านประสิทธิผล (Effectiveness) และความเป็นธรรม (Equity) เนื่องจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถสร้างผลลัพธ์ด้านพัฒนาการเด็กและความเชื่อมั่นของผู้ปกครองได้ แม้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและทั่วถึง สะท้อนให้เห็นว่าความคุ้มค่าในการจัดบริการสาธารณะมิได้พิจารณาจากต้นทุนหรือทรัพยากรที่ใช้เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงคุณค่าทางสังคมและประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้รับบริการในระยะยาวด้วย

4. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพไม่สามารถดำเนินการได้โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ การเรียนรู้ และพฤติกรรมทางสังคม การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กและครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีความแตกต่างกันตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และข้อจำกัดด้านเวลาของแต่ละครอบครัว สะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงยังเป็นความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างโอกาสให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างเท่าเทียม ดังนั้น การพัฒนากลไกการสื่อสารและรูปแบบกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้ปกครอง จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน ติดตาม และสะท้อนความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อันนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่น ความโปร่งใส และความร่วมมือในการพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกันในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

5. ปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการบริหารจัดการ

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปา ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และแนวโน้มจำนวนเด็กที่ลดลงตามการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ส่งผลให้การดำเนินงานต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาคุณภาพการให้บริการภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังพบว่าบุคลากรต้องรับผิดชอบภารกิจที่หลากหลาย ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ การดูแลเด็ก การจัดทำรายงาน การประเมินคุณภาพ และการดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เวลาและทรัพยากรที่ควรใช้ในการพัฒนาเด็กโดยตรงถูกแบ่งไปสู่ภารกิจด้านเอกสารและงานธุรการเพิ่มมากขึ้น ปรากฏการณ์ที่พบสะท้อนให้เห็นว่า ความท้าทายในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือบุคลากรเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากความซับซ้อนของภารกิจที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ทรัพยากรที่ได้รับสนับสนุนมีแนวโน้มคงที่หรือเพิ่มขึ้นไม่สอดคล้องกับภาระงาน ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับการตัดสินใจเชิงนโยบายในการสร้างสมดุลระหว่างคุณภาพการให้บริการ ความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร และความสามารถในการรองรับความต้องการของประชาชนในระยะยาว นอกจากนี้ แนวโน้มจำนวนเด็กที่ลดลงยังสะท้อนถึงความท้าทายใหม่ของการจัดบริการการศึกษาปฐมวัยในระดับท้องถิ่น เนื่องจากต้นทุนการบริหารจัดการต่อหัวอาจสูงขึ้น ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงต้องรักษามาตรฐานการดำเนินงานและคุณภาพการดูแลเด็กตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่งผลให้การบริหารจัดการต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาไปพร้อมกัน

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดความคุ้มค่า (Value for Money: VFM) ที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างความประหยัด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความเป็นธรรมในการจัดบริการสาธารณะ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลในด้านความรับผิดชอบและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรของภาครัฐ ขณะเดียวกันยังสะท้อนแนวคิดการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและรักษาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง แม้องค์กรจะเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมก็ตาม

2. ศึกษาความคุ้มค่าของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปาสามารถดำเนินงานได้อย่างคุ้มค่าภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร โดยสะท้อนความคุ้มค่าในมิติของความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิผล และความเป็นธรรม ทั้งในด้านการใช้ทรัพยากร การพัฒนาเด็กปฐมวัย และการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองและชุมชน ผลการศึกษายังบ่งชี้ให้เห็นว่า ความคุ้มค่าในการจัดบริการด้านการศึกษาปฐมวัยไม่สามารถพิจารณาได้จากต้นทุนหรือจำนวนงบประมาณที่ใช้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาจากผลลัพธ์และคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อเด็ก ครอบครัว และชุมชนร่วมด้วย เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเป็นการลงทุนเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ในระยะยาว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้ปรากฏเฉพาะในรูปของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา แต่ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะชีวิต พฤติกรรมทางสังคม ความพร้อมในการเรียนรู้ และโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กในอนาคต

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ความคุ้มค่าของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกิดจากความสามารถในการแปลงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นผลลัพธ์ทางสังคมที่มีคุณค่า แม้งบประมาณและกำลังคนจะมีข้อจำกัด แต่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครอง พัฒนาศักยภาพเด็กตามช่วงวัย และสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กในชุมชนได้อย่างทั่วถึง สะท้อนว่าความสำเร็จของการบริหารจัดการมิได้ขึ้นอยู่กับปริมาณทรัพยากรที่องค์กรได้รับเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเด็กปฐมวัย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นความท้าทายในอนาคตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อจำนวนเด็กมีแนวโน้มลดลง ต้นทุนการบริหารจัดการต่อหัวอาจสูงขึ้น ขณะที่มาตรฐานการดำเนินงานยังคงต้องได้รับการรักษาไว้ในระดับเดิม ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับโจทย์สำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณภาพการให้บริการ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการทางการศึกษา ดังนั้น ความคุ้มค่าในบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงไม่ใช่เพียงการลดรายจ่ายหรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถในการสร้างคุณค่าทางสังคมและผลประโยชน์สาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดความคุ้มค่า (Value for Money: VFM) ที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างความประหยัด (Economy) ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ความมีประสิทธิผล (Effectiveness) และความเป็นธรรม (Equity) โดยแสดงให้เห็นว่าการจัดบริการสาธารณะที่มีความคุ้มค่าอย่างแท้จริงต้องสามารถสร้างผลลัพธ์และคุณค่าต่อประชาชนควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มิใช่มุ่งเน้นเพียงการลดต้นทุนหรือการควบคุมค่าใช้จ่ายขององค์กรเท่านั้น ทั้งนี้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภารกิจที่มีความซับซ้อน เนื่องจากต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร คุณภาพการพัฒนาเด็ก และโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาของประชาชนในพื้นที่ไปพร้อมกัน ข้อค้นพบจากการศึกษาสะท้อนว่า ความคุ้มค่าในการจัดการศึกษาปฐมวัยควรได้รับการพิจารณาในมิติของผลตอบแทนทางสังคมควบคู่กับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเด็กปฐมวัยมิได้ปรากฏเพียงในระยะสั้น แต่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ คุณภาพชีวิต และศักยภาพของประชากรในระยะยาว การที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครอง และเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม จึงถือเป็นคุณค่าที่สะท้อนความสำเร็จของการบริหารจัดการมากกว่าการพิจารณาจากต้นทุนทางการเงินเพียงอย่างเดียว

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษา แสดงถึงความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างสมดุลระหว่างคุณภาพและความคุ้มค่า ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยเฉพาะแนวโน้มจำนวนเด็กที่ลดลง ซึ่งอาจส่งผลให้ต้นทุนการบริหารจัดการต่อคนสูงขึ้น ขณะที่มาตรฐานการดำเนินงานและคุณภาพการดูแลเด็กยังคงต้องได้รับการรักษาไว้ในระดับเดิม สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความคุ้มค่าในการจัดบริการสาธารณะไม่ได้เป็นเพียงประเด็นทางการเงิน แต่เป็นประเด็นเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน ภายใต้หลักความเสมอภาคและความรับผิดชอบ

ต่อสังคม ดังนั้น ผลการศึกษาจึงแสดงให้เห็นว่า ความคุ้มค่าในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรได้รับการพิจารณาในลักษณะของการสร้างคุณค่าสาธารณะ ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยรวมมากกว่าการมุ่งเน้นประสิทธิภาพทางการเงินเพียงมิติเดียว อันเป็นสาระสำคัญของแนวคิดการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ คุณภาพการบริการ และประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

3. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและความคุ้มค่า อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันป่าเปาให้มีคุณภาพและความคุ้มค่าอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงระบบ ทั้งด้านการบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน และเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โครงสร้างประชากร และข้อจำกัดด้านทรัพยากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

1. ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการพัฒนาระบบการวางแผนและติดตามประเมินผลให้มีความชัดเจนและต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงแผนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งควรพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านเด็กปฐมวัย เพื่อใช้ในการวางแผนงบประมาณ การติดตามพัฒนาการเด็ก และการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นและร่วมพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น

2. ด้านบุคลากร ควรสนับสนุนให้ครูผู้ดูแลเด็กและผู้ช่วยครูผู้ดูแลเด็กได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ การดูแลเด็กปฐมวัย การใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการสมัยใหม่ รวมทั้งควรมีการลดภาระงานด้านเอกสารและงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้บุคลากรสามารถมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. ด้านงบประมาณและทรัพยากร ควรมีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนทรัพยากรด้านการศึกษา วัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งควรมีการวางแผนงบประมาณที่คำนึงถึงทั้ง “คุณภาพ” และ “ความคุ้มค่า” ควบคู่กัน ไม่มุ่งเน้นเพียงการลดต้นทุน แต่ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ด้านพัฒนาการและคุณภาพชีวิตของเด็กเป็นสำคัญ

4. ด้านการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาเด็ก ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 และบริบทของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการส่งเสริมทักษะชีวิต การเรียนรู้ผ่านการเล่น และการเชื่อมโยงกิจกรรมกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัยและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

5. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรพัฒนาให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน” โดยสร้างความร่วมมือระหว่างเทศบาล ผู้ปกครอง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ผู้นำชุมชน และหน่วยงานทางการศึกษา เพื่อร่วมกันดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านสุขภาพ โภชนาการ การเรียนรู้ และพัฒนาการทางสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระยะยาว

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดความคุ้มค่า (Value for Money: VFM) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและชุมชน รวมถึงสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในด้านการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ และการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและความคุ้มค่าอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร จำนวนเด็กที่ลดลง และข้อจำกัดด้านงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น การบริหารจัดการในอนาคตจึงควรมุ่งสร้างสมดุลระหว่าง “คุณภาพ” “ความคุ้มค่า” และ “ความเป็นธรรม” เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management: TQM) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ โดยแนวทางการพัฒนาที่เสนอครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณ การจัดการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสะท้อนการพัฒนาคุณภาพองค์กรในลักษณะองค์รวม นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดความคุ้มค่า (Value for Money: VFM) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการสร้างผลลัพธ์ที่เกิดประโยชน์ต่อเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ ความคุ้มค่า และเกิดความยั่งยืนในระยะยาวภายใต้บริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.เทศบาลตำบลสันป่าเปาควรกำหนดนโยบายด้านการศึกษาปฐมวัยให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดเป้าหมายด้านคุณภาพเด็กปฐมวัยควบคู่กับเป้าหมายด้านความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร เพื่อให้การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโครงสร้างประชากรในอนาคต

2.หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านรายได้และจำนวนบุคลากร เพื่อให้สามารถรักษามาตรฐานการจัดการศึกษา

ปฐมวัยได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาระบบประเมินผลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สะท้อนทั้งมิติด้านคุณภาพ ความคุ้มค่า และความเป็นธรรม มากกว่าการประเมินเฉพาะเชิงปริมาณหรือจำนวนผู้รับบริการเพียงอย่างเดียว

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เทศบาลควรพัฒนาระบบบริหารจัดการข้อมูลเด็กปฐมวัยและข้อมูลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นระบบดิจิทัล เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การติดตามพัฒนาการเด็ก และการวางแผนงบประมาณในอนาคต

2. ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี และการดูแลเด็กปฐมวัยตามบริบทสังคมยุคใหม่ รวมทั้งควรลดภาระงานด้านเอกสารและงานธุรการที่ไม่จำเป็น เพื่อให้บุคลากรสามารถมุ่งเน้นการดูแลเด็กได้อย่างเต็มที่

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสุขภาพ สถานศึกษา และชุมชน เพื่อพัฒนาระบบการดูแลเด็กแบบบูรณาการ ทั้งด้านสุขภาพ โภชนาการ การเรียนรู้ และพัฒนาการทางสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการ ปัจจัยความสำเร็จ และข้อจำกัดในการดำเนินงาน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับความคุ้มค่าของการลงทุนด้านการศึกษาปฐมวัยในระยะยาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต เพื่อสะท้อนผลลัพธ์เชิงนโยบายที่ชัดเจนมากขึ้น

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการศึกษาปฐมวัยในอนาคตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ณัฐฐิติ คำมูล. (2567). ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก: ปัญหาและการพัฒนาแบบไทย ๆ. *Social Innovation for Creative Society*. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2569, จาก https://siythailand.org/article_2024_21/

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

UNICEF. (2017). *Early childhood development: The key to a full and productive life*. UNICEF. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2569, จาก https://www.unicef.org/early-childhood-development

UNICEF Thailand. (2021). *Multiple indicator cluster survey (MICS) 2019: Results report*. UNICEF Thailand. ค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2569, จาก https://www.unicef.org/thailand/reports

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations General Assembly. ค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2569, จาก https://sdgs.un.org/2030agenda

United Nations Statistics Division. (2024). *SDG indicators metadata repository*. ค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2569, จาก https://unstats.un.org/sdgs/metadata/

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

จากภาวะยกเว้นสู่การบริหาร: กระบวนการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย

From Exception to Administration: Coup Normalization in Thai Newspaper Discourse

ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ[1]

Bhanubet Maharueankwan[1]

Corresponding author: bhanubetnma@gmail.com

Received:26/05/69 Revised: 24/06/69 Accepted: 25/06/69

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งอธิบายว่าการปกครองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องและความคุ้นชินภายในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้ง การต่อต้าน และความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่ งานศึกษารัฐประหารและสื่อมวลชนที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับสาเหตุของการยึดอำนาจ การสร้างความชอบธรรม หรือผลกระทบทางสถาบันเป็นสำคัญ แต่ยังมีคำอธิบายจำกัดเกี่ยวกับกระบวนการที่ระเบียบภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ถูกทำให้รับรู้ในฐานะส่วนหนึ่งของความเป็นธรรมดาทางการเมืองภายในพื้นที่ข่าว การวิจัยใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบกระบวนการ (Processual Critical Discourse Analysis) ภายใต้กรอบคิดหลังโครงสร้างนิยม โดยศึกษาข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทย 5 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน ระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ถึง 6 กันยายน 2558 ข่าวถูกคัดเลือกตามเกณฑ์ความเกี่ยวข้องเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับรัฐประหาร การบริหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ การปฏิรูปประเทศ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อย และวาทกรรมโต้แย้ง ก่อนจัดสร้างคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์จำนวน 150 ข่าว และวิเคราะห์ผ่านกระบวนการลงรหัส การระบุรูปแบบวาทกรรม กลไกเชิงวาทกรรม และการเปรียบเทียบข้ามช่วงเวลา ผลการศึกษาพบว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดจากการยุติลงของความขัดแย้งหรือการก่อรูปของฉันทามติทางการเมือง หากเกิดจากการบรรจบกันของวาทกรรมเกี่ยวกับการบริหาร การปฏิรูป เศรษฐกิจ และความสงบ ซึ่งได้รับการทำซ้ำและได้รับพื้นที่นำในการรับรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่วาทกรรมโต้แย้งยังคงดำรงอยู่แต่มีลักษณะกระจัดกระจายและไม่สามารถสั่นคลอนเสถียรภาพเชิงวาทกรรมได้อย่างต่อเนื่อง บทความเสนอแนวคิด “การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ” (normalization without consensus) เพื่ออธิบายกระบวนการที่ระเบียบภายหลังรัฐประหารได้รับความคุ้นชินและเสถียรภาพเชิงวาทกรรมมากขึ้น แม้ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองจะยังไม่สิ้นสุดลง

คำสำคัญ: การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดา; การบรรจบกันของวาทกรรม; การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบกระบวนการ; วาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย; รัฐประหาร พ.ศ. 2557

[1]วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

[1] Collage of Interdisciplinary Studies, Thammasat University

Abstract

This article examines how post-coup governance in Thailand gradually acquired continuity and familiarity within newspaper discourse following the 2014 military coup, despite the persistence of political contestation, criticism, and competing interpretations. Existing scholarship on coups and media has primarily focused on the causes of military intervention, processes of legitimation, or institutional consequences. Less attention has been paid to how post-coup political orders become normalized within public discourse while antagonistic political narratives remain present. The study adopts a Processual Critical Discourse Analysis grounded in a post-structural understanding of discourse. The analysis draws on news coverage from five Thai national daily newspapers - Thai Rath, Daily News, Khao Sod, Matichon, and ASTV Manager Daily - published between 22 May 2014 and 6 September 2015. News reports were selected according to their analytical relevance to the coup, National Council for Peace and Order (NCPO) governance, political reform, economic recovery, public order, and counter-discursive challenges. An analytical corpus of 150 news reports was constructed and examined through coding, pattern identification, mechanism analysis, and temporal comparison. The findings demonstrate that the normalization of the coup did not result from political consensus or the disappearance of conflict. Rather, it emerged through the gradual convergence of discourses surrounding governance, reform, economic management, and social order. These discursive formations were repeatedly reproduced and increasingly occupied a dominant position within the field of public visibility. Counter-discourses continued to exist throughout the period under study, yet remained fragmented and were unable to consistently disrupt the emerging discursive stability. The article argues that this process is best understood as normalization without consensus - a form of discursive stabilization through which post-coup governance becomes familiar and routinized despite the continued presence of political antagonism.

Keywords: normalization of coups; discursive convergence; Processual Critical Discourse Analysis; Thai newspaper discourse; 2014 Thai coup

บทนำ

รัฐประหารเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำหลายครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระเบียบทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา งานศึกษาจำนวนมากได้อธิบายเงื่อนไขที่นำไปสู่การยึดอำนาจ บทบาทของกองทัพ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำทางการเมือง ตลอดจนผลกระทบของรัฐประหารต่อพัฒนาการประชาธิปไตยและสถาบันทางการเมือง (Chambers, 2011; Farrelly, 2013; McCargo, 2015; พวงทอง ภวัครพันธุ์, 2565) ขณะเดียวกัน งานศึกษาการเมืองไทยร่วมสมัยได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาไม่ได้เป็นเพียงการแข่งขันทางการเมืองเชิงเลือกตั้ง หากเกี่ยวข้องกับข้อถกเถียงที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตย อำนาจ ความชอบธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองในสังคมไทย (Winichakul, 2008; Tejapira, 2016; จิราภรณ์ ดำจันทร์, 2560)

ขัดแย้งดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงวิกฤตการเมือง พ.ศ. 2556-2557 ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) การชุมนุมทางการเมือง การเลือกตั้งที่ไม่สามารถดำเนินไปได้ตามปกติ และการแทรกแซงทางการเมืองของกองทัพในที่สุด (ประกอบเกียรติ อิ่มศิริ, 2562) ภายหลังการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้จัดวางระเบียบทางการเมืองใหม่ภายใต้กรอบของความสงบเรียบร้อย การปฏิรูปประเทศ และการฟื้นฟูเสถียรภาพของรัฐ ขณะที่ข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตย สิทธิทางการเมือง การเลือกตั้ง และความชอบธรรมของการรัฐประหารยังคงดำรงอยู่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (McCargo, 2015; Baker, 2016)

บริบทดังกล่าว งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับรัฐประหารไทยได้ช่วยอธิบายเงื่อนไขของการยึดอำนาจ บทบาทของกองทัพ และผลกระทบของรัฐประหารต่อพัฒนาการทางการเมืองและประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจพลวัตของระเบียบภายหลังรัฐประหารยังจำเป็นต้องพิจารณามิติของการสื่อสารและการผลิตความหมายทางการเมืองควบคู่กันไป เนื่องจากความต่อเนื่องของระเบียบทางการเมืองเกี่ยวข้องทั้งกับการจัดวางสถาบันความสัมพันธ์ทางอำนาจ และวิธีที่การปกครอง การปฏิรูป และการดำเนินนโยบายสาธารณะได้รับการอธิบาย ตีความและทำความเข้าใจภายในพื้นที่สาธารณะ แม้งานศึกษาด้านสื่อและการสื่อสารทางการเมืองจะช่วยให้เข้าใจบทบาทของสื่อในการผลิต หมุนเวียน และจัดวางความหมายทางการเมือง แต่เมื่อพิจารณาร่วมกับงานศึกษารัฐประหาร จะพบว่ายังมีคำอธิบายค่อนข้างจำกัดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมข่าวตามลำดับเวลา โดยเฉพาะกระบวนการที่กรอบความหมายบางชุดค่อย ๆ ได้รับการทำซ้ำ ขยายพื้นที่การมองเห็น และก้าวขึ้นสู่สถานะนำภายในพื้นที่ข่าว ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ และวาทกรรมแข่งขันยังคงดำรงอยู่

ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่คำถามสำคัญของบทความนี้ กล่าวคือ ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้งและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่ ระเบียบทางการเมืองภายหลังรัฐประหารสามารถดำรงอยู่และได้รับเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายในพื้นที่สาธารณะได้อย่างไร การศึกษานี้มุ่งอธิบายพลวัตของการสร้างความคุ้นชินทางการเมือง การก่อตัวของสถานะนำในการรับรู้ และการบรรจบกันของวาทกรรมภายในพื้นที่ข่าว มากกว่าการประเมินระดับการยอมรับ

ทางการเมืองหรือการตัดสินความชอบธรรมของรัฐประหาร โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของกรอบความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมที่ดำเนินไปตามลำดับเวลา การตอบคำถามดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณามิติของความหมายทางการเมืองควบคู่ไปกับมิติของอำนาจและสถาบัน เนื่องจากระเบียบภายหลังรัฐประหารดำรงอยู่ผ่านทั้งการจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจและกระบวนการผลิตความหมายที่กำหนดว่าเหตุการณ์ นโยบาย และการปกครองจะถูกอธิบายและรับรู้อย่างไรภายในพื้นที่สาธารณะ

ในบทความนี้ หนังสือพิมพ์ถูกพิจารณาในฐานะพื้นที่เชิงสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการหมุนเวียนและการจัดวางความหมายทางการเมืองภายในพื้นที่สาธารณะ โดยดำรงอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่กว้างกว่า ซึ่งครอบคลุมการใช้อำนาจรัฐ การควบคุมทางการเมือง เศรษฐกิจการเมือง การจัดวางสถาบันภายหลังรัฐประหาร และกระบวนการปฏิรูปทางการเมือง การศึกษาหนังสือพิมพ์จึงช่วยให้สามารถติดตามได้ว่าประเด็นทางการเมืองใดได้รับพื้นที่นำในการรับรู้ ประเด็นใดได้รับการมองเห็นอย่างต่อเนื่อง และกรอบความหมายบางชุดค่อย ๆ ก่อตัวเป็นแนวโน้มร่วมภายในพื้นที่ข่าวได้อย่างไร

ในเชิงทฤษฎี บทความนี้วางอยู่บนแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมที่มองความหมายทางการเมืองในฐานะสิ่งที่ถูกกำหนด เปลี่ยนแปลง และแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา อำนาจ และกระบวนการให้ความหมายในพื้นที่สาธารณะ (Foucault, 1980; Fairclough, 1995; Hall, 1997; van Dijk, 1998) จุดสนใจสำคัญของการศึกษาอยู่ที่การอธิบายว่ากรอบความหมายบางชุดค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องและสถานะนำภายในวาทกรรมข่าวได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่วาทกรรมทางเลือกและความไม่เห็นพ้องยังคงดำรงอยู่

การศึกษานี้จึงอาศัยแนวคิดของ Laclau และ Mouffe (2001) ในการทำความเข้าใจวาทกรรมในฐานะพื้นที่ของการแข่งขันทางความหมาย ซึ่งความหมายทางการเมืองถูกตรึงไว้ได้เพียงชั่วคราวและยังคงเปิดรับการท้าทายจากวาทกรรมอื่นอยู่เสมอ ขณะเดียวกัน แนวคิดการจัดระเบียบการมองเห็น (visibility ordering) ของ Rancière (2004) ถูกนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ว่าประเด็นทางการเมืองบางประเภทได้รับพื้นที่นำในการรับรู้ ขณะที่ประเด็นอื่นได้รับความสนใจน้อยกว่า หรือถูกผลักออกไปจากศูนย์กลางของการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองภายในวาทกรรมข่าว

เพื่อตอบช่องว่างดังกล่าว บทความนี้เสนอแนวคิด “การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ” (normalization without consensus) เพื่ออธิบายรูปแบบเฉพาะของการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายใต้เงื่อนไขที่การแข่งขันทางความหมายยังคงดำรงอยู่ แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) การทำซ้ำของกรอบการตีความ และการจัดระเบียบการมองเห็น ซึ่งทำให้กรอบความหมายบางชุดค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องและกลายเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร แม้วาทกรรมทางเลือกและความไม่เห็นพ้องจะยังคงดำรงอยู่ก็ตาม

ความสำคัญของบทความนี้มีสามประการ ประการแรก บทความศึกษาการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาในฐานะกระบวนการ มากกว่าการมองเป็นผลลัพธ์ของการยอมรับหรือการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ประการที่สอง บทความพัฒนาแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงกระบวนการ (Processual Critical Discourse

Analysis) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมข่าวตามลำดับเวลา จากภาวะความไม่เสถียรทางการตีความไปสู่การบรรจบกันของวาทกรรม ประการที่สาม บทความนำเสนอหลักฐานเชิงประจักษ์จากหนังสือพิมพ์ไทยระดับชาติ 5 ฉบับ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างและแนวโน้มร่วมของการให้ความหมายทางการเมืองข้ามองค์กรสื่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายว่าการปกครองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องและความคุ้นชินภายในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่วาทกรรมแข่งขันและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่ การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบกระบวนการ (Processual Critical Discourse Analysis) เพื่อศึกษาข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทย 5 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน ระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถึงวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 โดยมุ่งวิเคราะห์การทำงานร่วมกันของกลไกด้านการวางกรอบความหมาย การทำซ้ำ การจัดระเบียบการมองเห็น การยึดโยงทางอารมณ์ การทำให้เป็นกลาง และการทำให้เป็นข้อเท็จจริง ในการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมให้แก่ระเบียบภายหลังรัฐประหาร

บทความเสนอว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาควรถูกทำความเข้าใจในฐานะกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมที่ไม่สมบูรณ์ (incomplete normalization) ซึ่งดำเนินไปผ่านการบรรจบกันของวาทกรรม การทำซ้ำของกรอบการตีความ และการจัดระเบียบการมองเห็นภายในพื้นที่ข่าว กระบวนการดังกล่าวทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องและความคุ้นชินในฐานะส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ทางการเมืองประจำวัน โดยที่ความขัดแย้ง ความไม่เห็นพ้อง และวาทกรรมโต้แย้งยังคงดำรงอยู่ การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาจึงเกิดขึ้นควบคู่ไปกับความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมือง มากกว่าจะสิ้นสุดลงพร้อมกับการก่อตัวของฉันทามติทางการเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงกระบวนการ (process-oriented analysis) เพื่อศึกษาว่าการทำให้รัฐประหาร พ.ศ. 2557 กลายเป็นความธรรมดาเกิดขึ้นภายในวาทกรรมข่าวหนังสือพิมพ์ไทยได้อย่างไร ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้ง การต่อต้าน และการตีความทางเลือกยังคงดำรงอยู่ตลอดช่วงเวลาหลังการยึดอำนาจ

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์วาทกรรมข่าวในฐานะพื้นที่ของการผลิตและหมุนเวียนความหมายทางการเมือง โดยมุ่งติดตามการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการให้ความหมาย การจัดระเบียบการมองเห็น และการก่อตัวของแนวโน้มร่วมทางวาทกรรมตลอดช่วงเวลาศึกษา แนวทางดังกล่าวช่วยให้สามารถอธิบายได้ว่าการปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายในพื้นที่สาธารณะอย่างไร

แหล่งข้อมูลและการสร้างคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์

ข้อมูลหลักของการวิจัยมาจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยระดับชาติ 5 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน การคัดเลือกหนังสือพิมพ์ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) บน

หลักความหลากหลายเชิงวิเคราะห์ (analytical variation) เพื่อให้ครอบคลุมองค์กรสื่อที่มีบริบทเชิงสถาบัน รูปแบบการนำเสนอข่าว และการจัดวางความหมายทางการเมืองที่แตกต่างกัน

ขอบเขตเวลาของการศึกษาครอบคลุมระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถึงวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่การยึดอำนาจ การสถาปนาระเบียบทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร การดำเนินโรดแมปการปฏิรูปประเทศ การร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนช่วงที่การนำเสนอเกี่ยวกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เริ่มเคลื่อนจากการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองไปสู่การนำเสนอในฐานะการบริหารประเทศตามปกติ

หน่วยวิเคราะห์ของการวิจัยคือข่าวหนังสือพิมพ์ (news reports) โดยครอบคลุมพาดหัวข่าว พาดหัวรอง ข่าวนำ และเนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหาร การบริหารประเทศ การปฏิรูป การรักษาความสงบเรียบร้อย การฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตลอดจนการสนับสนุน การวิพากษ์วิจารณ์ และการคัดค้านการปกครองภายหลังรัฐประหาร บทบรรณาธิการ บทความแสดงความคิดเห็น คอลัมน์ และบทสัมภาษณ์ไม่ถูกรวมอยู่ในการศึกษา เนื่องจากการวิจัยมุ่งวิเคราะห์วาทกรรมข่าวในฐานะรูปแบบการสื่อสารเชิงสถาบันโดยตรง มากกว่าการวิเคราะห์ความคิดเห็นส่วนบุคคลหรือจุดยืนเชิงบรรณาธิการ

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการจัดสร้างคลังข้อมูลข่าวเบื้องต้น (preliminary news corpus) จากหนังสือพิมพ์ทั้งห้าฉบับตลอดช่วงเวลาศึกษา จากนั้นจึงดำเนินการคัดกรองข้อมูลตามหลักความเกี่ยวข้องเชิงวิเคราะห์ (analytical relevance) ข่าวที่จะได้รับการพิจารณาเข้าสู่การวิเคราะห์ต้องมีเนื้อหาอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ ได้แก่ 1) กล่าวถึงการรัฐประหารหรือผลสืบเนื่องทางการเมืองของการรัฐประหารโดยตรง 2) กล่าวถึงการดำเนินงานหรือการใช้อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) 3) กล่าวถึงกระบวนการปฏิรูปประเทศ โรดแมปทางการเมือง หรือการร่างรัฐธรรมนูญภายหลังรัฐประหาร 4) กล่าวถึงการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย หรือการจัดระเบียบสังคมภายใต้การบริหารของ คสช. และ 5) กล่าวถึงการวิพากษ์วิจารณ์ การต่อต้าน หรือการตีความทางเลือกต่อระเบียบทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร ในทางกลับกัน ข่าวที่กล่าวถึงรัฐประหารหรือ คสช. เพียงในลักษณะอ้างอิงทั่วไป โดยไม่เชื่อมโยงกับการบริหารประเทศ ความขัดแย้งทางการเมือง การปฏิรูป หรือการตีความต่อระเบียบภายหลังรัฐประหาร จะไม่ถูกรวมอยู่ในการวิเคราะห์

ภายหลังการคัดกรอง ผู้วิจัยได้จัดสร้างคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์ (Analytical Corpus) จำนวน 150 ข่าว โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา ช่วงเวลาละ 50 ข่าว การคัดเลือกข้อมูลใช้หลักความเกี่ยวข้องเชิงวิเคราะห์มากกว่าการสุ่มตัวอย่างเชิงสถิติ เนื่องจากการศึกษามุ่งอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรม มากกว่าการประมาณค่าความถี่ของเนื้อหาข่าวในระดับประชากร ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนข่าวเท่ากันในแต่ละช่วงเวลามีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการให้ความหมาย กลไกเชิงวาทกรรม และสถานะของวาทกรรมโต้แย้งได้อย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการศึกษา

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis Procedure)

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการผ่านกระบวนการลงรหัสและการตีความเชิงกระบวนการจำนวน 6 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การลงรหัสแบบเปิด (Open Coding): ผู้วิจัยอ่านข่าวทุกชิ้นในคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์อย่าง

ละเอียดเพื่อระบุประเด็นสำคัญ ผู้กระทำทางการเมือง ปัญหาที่ถูกเน้น และความหมายที่ถูกสร้างขึ้นภายในข่าวแต่ละชิ้น โดยยังไม่กำหนดหมวดหมู่ทางทฤษฎีล่วงหน้า

ขั้นตอนที่ 2 การระบุรูปแบบวาทกรรม (Pattern Identification): นำรหัสเบื้องต้นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่มเพื่อค้นหารูปแบบการให้ความหมายที่ปรากฏซ้ำภายในคลังข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การระบุกลไกเชิงวาทกรรม (Mechanism Identification): วิเคราะห์ว่ารูปแบบวาทกรรมที่พบดำรงอยู่ผ่านกลไกใด โดยพิจารณาการวางกรอบความหมาย การทำซ้ำ การจัดระเบียบการมองเห็น การยึดโยงทางอารมณ์ การทำให้เป็นกลาง และการทำให้เป็นข้อเท็จจริง

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์วาทกรรมโต้แย้ง (Counter-discourse Coding): วิเคราะห์ข่าวที่สะท้อนการวิพากษ์วิจารณ์ การต่อต้าน และการตีความทางเลือก เพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมหลักและวาทกรรมโต้แย้งในแต่ละช่วงเวลา

ขั้นตอนที่ 5 การเปรียบเทียบข้ามช่วงเวลา (Temporal Comparison): เปรียบเทียบรูปแบบวาทกรรม กลไกเชิงวาทกรรม และสถานะของวาทกรรมโต้แย้งระหว่างทั้งสามช่วงเวลา เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านจากภาวะความไม่เสถียรทางการตีความไปสู่การสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรม และ

ขั้นตอนที่ 6 การสังเคราะห์เชิงกระบวนการ (Process Reconstruction): สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อสร้างคำอธิบายเชิงกระบวนการเกี่ยวกับการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดา ภายใต้เงื่อนไขที่วาทกรรมแข่งขันและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่

ความโปร่งใสเชิงวิเคราะห์ (Analytical Transparency)

เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับของกระบวนการวิเคราะห์ การศึกษานี้ยึดหลักการพัฒนาข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงประจักษ์ (data-driven interpretation) มากกว่าการกำหนดข้อสรุปไว้ล่วงหน้า

การวิเคราะห์ไม่ได้ตั้งต้นจากการประเมินว่าฝ่ายใดมีความชอบธรรมทางการเมืองมากกว่ากัน หรือจากข้อสรุปล่วงหน้าว่ารัฐประหารได้รับการยอมรับหรือถูกปฏิเสธภายในสังคม หากมุ่งติดตามว่ากรอบความหมายทางการเมืองแต่ละชุดได้รับการผลิตซ้ำ จัดวาง เชื่อมโยง และเปลี่ยนสถานะภายในพื้นที่ข่าวอย่างไรตลอดช่วงเวลาศึกษา ทั้งวาทกรรมที่สนับสนุนการบริหารภายหลังรัฐประหาร วาทกรรมที่วิพากษ์วิจารณ์อำนาจรัฐ และวาทกรรมทางเลือกอื่น ๆ ถูกวิเคราะห์ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกัน โดยพิจารณาจากความถี่ของการปรากฏ การเชื่อมโยงกับประเด็นทางการเมือง ความต่อเนื่องของการนำเสนอ และตำแหน่งเชิงความหมายที่ได้รับภายในพื้นที่ข่าว มากกว่าการตัดสินคุณค่าทางการเมืองของวาทกรรมแต่ละประเภท

ลงรหัสแบบเปิดเริ่มต้นจากข้อมูลข่าวแต่ละชิ้นโดยไม่กำหนดรูปแบบวาทกรรมหรือกลไกเชิงวาทกรรมไว้ก่อน รูปแบบวาทกรรมจะได้รับการพิจารณาเป็นรูปแบบเชิงวิเคราะห์ก็ต่อเมื่อปรากฏซ้ำในข่าวหลายชิ้น หลายหนังสือพิมพ์หรือหลายช่วงเวลาอย่างต่อเนื่อง

ในทำนองเดียวกัน การระบุกลไกเชิงวาทกรรมดำเนินควบคู่ไปกับการวิเคราะห์หลักฐานเชิงประจักษ์จากตัว

บทข่าว โดยพิจารณารูปแบบการให้ความหมายที่ปรากฏซ้ำ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ได้รับพื้นที่นำในการรับรู้ และแนวโน้มของการบรรจบกันของวาทกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

นอกจากนี้ ข่าวที่สะท้อนการวิพากษ์วิจารณ์ การต่อต้าน หรือการตีความทางเลือก ได้รับการวิเคราะห์ด้วยกระบวนการและมาตรฐานเดียวกับข่าวที่สอดคล้องกับวาทกรรมหลัก เพื่อให้สามารถอธิบายการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายใต้เงื่อนไขที่ความไม่เห็นพ้องยังคงดำรงอยู่ได้อย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุนี้ ข้อค้นพบทั้งหมดจึงสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้จากลำดับการวิเคราะห์ตั้งแต่ข่าวรายชิ้น การลงรหัสเบื้องต้น การระบุรูปแบบวาทกรรม การวิเคราะห์กลไกเชิงวาทกรรม การเปรียบเทียบข้ามช่วงเวลา และการสังเคราะห์เชิงกระบวนการ

ตัวอย่างการลงรหัสข้อมูลและการตีความเชิงวาทกรรม

เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างการลงรหัสข้อมูล (coding) จากข่าวที่ถูกคัดเลือกเข้าสู่คลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์ (analytical corpus) ตารางต่อไปนี้แสดงลำดับการเคลื่อนจากข้อมูลข่าวต้นทางไปสู่การสร้างรหัสเบื้องต้น (initial coding) การระบุรูปแบบวาทกรรม (pattern) การวิเคราะห์กลไกเชิงวาทกรรม (discursive mechanism) และการตีความบทบาทของข่าวแต่ละชิ้นต่อกระบวนการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดา (normalization)

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการลงรหัสข้อมูลและการตีความเชิงวาทกรรม

วันที่	**หนังสือพิมพ์**	**พาดหัวข่าว**	**การลงรหัสเบื้องต้น (Initial coding)**	**รูปแบบวาทกรรม (Pattern)**	**กลไกเชิงวาทกรรมหลัก (Dominant mechanism)**	**บทบาทต่อกระบวนการทำให้รัฐประหารกลายเป็นธรรมดา** (Normalization)
23 พ.ค. 2557	ASTV ผู้จัดการรายวัน	“รัฐประหารผ่าทางตัน”	ทางออกของวิกฤต, ยุติความขัดแย้ง, ฟื้นเสถียรภาพ	รัฐประหารในฐานะทางออกของวิกฤต (Coup-as-Solution Frame)	การวางกรอบความหมาย (Framing)	เชื่อมโยงรัฐประหารเข้ากับการแก้ไขภาวะชะงักงันทางการเมือง และสร้างภาพของการฟื้นฟูระเบียบทางการเมือง
23 พ.ค. 2557	เดลินิวส์	“หุ้นไทยแห่ร่วงกราวรูด”	ความกังวลต่อรัฐประหาร, ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ, นักลงทุนตื่นตระหนก, ผลกระทบระยะต้นหลังการยึดอำนาจ	ความกังวลทางเศรษฐกิจภายหลังรัฐประหาร (Post-coup Economic Anxiety Frame)	การวางกรอบความหมาย (Framing)	แสดงให้เห็นว่ารัฐประหารในระยะต้นยังถูกมองในฐานะเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและความกังวลทางเศรษฐกิจ มากกว่าจะถูกทำให้เป็นความธรรมดาทันที
23 พ.ค. 2557	ข่าวสด	“สปป. ค้านปว.ชี้ไม่แก้ปัญหา แนะบิ๊กตู่คืนอำนาจเลือกตั้ง	การคัดค้านรัฐประหาร, ประชาธิปไตย, การเลือกตั้ง	วาทกรรมโต้แย้ง (Counter-discourse)	การจัดระเบียบการมองเห็น (Visibility Ordering	แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งและการต่อต้านยังคงดำรงอยู่ มิได้เกิดฉันทามติทางการเมือง

24 พ.ค. 2557	มติชน	"'บิ๊กตู่' บี้คลังจ่ายค่าข้าว 8 หมื่นล้านบาท	การบริหารประเทศ, การแก้ปัญหาเร่งด่วน, การจัดการเศรษฐกิจ	วาทกรรมการบริหารและการฟื้นฟูประเทศ (Governance Frame)	การทำให้เป็นข้อเท็จจริง (Objectification)	ทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารปรากฏในฐานะการบริหารจัดการปัญหาของรัฐ
1 ก.พ. 2558	ไทยรัฐ	"เรียกอุปทูตกมธ.ฉุนแจงพบแดงโวย..."	อธิปไตยของชาติ, การแทรกแซงจากภายนอก, การรักษาผลประโยชน์ชาติ	วาทกรรมอธิปไตยและความมั่นคงของรัฐ (Sovereignty Frame)	การทำให้เป็นกลาง (Neutralization)	ลดทอนแรงวิพากษ์วิจารณ์จากภายนอกและจัดวางการใช้อำนาจของรัฐในฐานะการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ

ตารางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงเส้นทางการวิเคราะห์จากข้อมูลข่าวต้นทางไปสู่ข้อสรุปเชิงตีความ โดยมิได้ใช้เป็นหลักฐานเชิงปริมาณหรือเป็นตัวแทนของข้อมูลทั้งหมดในคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์ หากใช้เพื่อแสดงตรรกะของกระบวนการลงรหัส การระบุรูปแบบวาทกรรม และการวิเคราะห์กลไกเชิงวาทกรรมที่ใช้ตลอดการศึกษา

ความน่าเชื่อถือและความเข้มงวดของการวิเคราะห์

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเข้มงวดของการวิเคราะห์ การศึกษานี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลหลายระดับตลอดกระบวนการวิจัย ประการแรก ใช้การเปรียบเทียบข้อมูลข้ามหนังสือพิมพ์ (cross-newspaper comparison) เพื่อประเมินความสอดคล้องและความแตกต่างของรูปแบบการให้ความหมายภายใต้บริบทเชิงสถาบันที่แตกต่างกัน ประการที่สอง ใช้การเปรียบเทียบข้ามช่วงเวลา (temporal comparison) เพื่อติดตามความต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลง และการเคลื่อนตัวของวาทกรรมตลอดช่วงเวลาศึกษา ประการที่สาม ใช้การตรวจสอบย้อนกลับเชิงตีความ (recursive verification) โดยย้อนกลับไปทบทวนข้อมูลต้นทางอย่างต่อเนื่องทุกครั้งที่มีการพัฒนารหัสวิเคราะห์ รูปแบบวาทกรรม หรือข้อสรุปเชิงตีความ เพื่อให้ข้อค้นพบยังคงเชื่อมโยงกับหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างใกล้ชิด

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ยังดำเนินการผ่านกระบวนการเปรียบเทียบเชิงวนซ้ำ (iterative comparison) ระหว่างข่าวรายชิ้น รหัสเบื้องต้น (codes) รูปแบบวาทกรรม (patterns) กลไกเชิงวาทกรรม (discursive mechanisms) และข้อสรุปเชิงตีความอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดความเสี่ยงของการเลือกข้อมูลเพื่อสนับสนุนข้อสรุปล่วงหน้า (confirmation bias) ข้อค้นพบแต่ละประเด็นจึงได้รับการพัฒนาจากลำดับการวิเคราะห์ที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ตั้งแต่ข้อมูลข่าวต้นทาง การลงรหัส การจัดกลุ่มรูปแบบ การระบุกลไกเชิงวาทกรรม และการสังเคราะห์เชิงกระบวนการ

ผู้วิจัยยังดำเนินการบันทึกข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์ (analytic memos) และทบทวนกระบวนการตีความอย่างต่อเนื่องตลอดการวิจัย เพื่อประเมินผลกระทบของกรอบการตีความที่อาจมีต่อการวิเคราะห์ข้อมูล และรักษาความสอดคล้องระหว่างหลักฐานเชิงประจักษ์กับข้อค้นพบที่นำเสนอ การวิเคราะห์มุ่งติดตามการเปลี่ยนแปลงของความหมายทางการเมืองตามลำดับเวลา โดยพิจารณาว่าข่าวในแต่ละช่วงเวลาให้ความหมายต่อรัฐประหาร การบริหารประเทศ การปฏิรูป ความสงบเรียบร้อย และวาทกรรมโต้แย้งอย่างไร กระบวนการดังกล่าวช่วยให้สามารถสังเคราะห์รูปแบบการให้ความหมายที่ปรากฏซ้ำ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ได้รับพื้นที่นำในการรับรู้ และแนวโน้มของการบรรจบกันของวาทกรรมที่ก่อตัวขึ้นตลอดช่วงเวลาศึกษา

การสร้างช่วงเวลาเชิงวิเคราะห์

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมในฐานะกระบวนการ การวิจัยแบ่งช่วงเวลาศึกษาออกเป็นสามระยะเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ 1) ระยะภาวะความไม่เสถียรทางการตีความภายหลังรัฐประหาร (22 พฤษภาคม - 21 มิถุนายน 2557) 2) ระยะการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายใต้การบริหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (22 มิถุนายน - 5 พฤศจิกายน 2557) และ 3) ระยะการบรรจบกันของวาทกรรมภายใต้กระบวนการปฏิรูปและการร่างรัฐธรรมนูญ (6 พฤศจิกายน 2557-6 กันยายน 2558)

การแบ่งช่วงเวลาพัฒนาขึ้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการให้ความหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมหลักกับวาทกรรมโต้แย้ง และการทำงานของกลไกเชิงวาทกรรมเป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณา ช่วงเวลาทั้งสามจึงทำหน้าที่เป็นกรอบการวิเคราะห์สำหรับสืบย้อนพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางวาทกรรม และติดตามการเคลื่อนตัวของกรอบความหมายภายในพื้นที่ข่าวตลอดช่วงเวลาศึกษา

ในการศึกษานี้ การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดา (normalization) ถูกวิเคราะห์ผ่านการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการให้ความหมายภายในพื้นที่ข่าว โดยพิจารณาจากการปรากฏซ้ำของกรอบการตีความ การเปลี่ยนผ่านจากภาษาของวิกฤตไปสู่ภาษาของการบริหาร การเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ได้รับพื้นที่นำในการรับรู้ และแนวโน้มร่วมในการให้ความหมายที่เกิดขึ้นข้ามหนังสือพิมพ์ตลอดช่วงเวลาศึกษา การปรากฏร่วมกันของแนวโน้มเหล่านี้สะท้อนกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรม (discursive stabilization) และการบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) ซึ่งทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ทางการเมืองที่คุ้นชินในพื้นที่ข่าว ภายใต้เงื่อนไขที่ความไม่เห็นพ้องและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่

ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข่าวทุกชิ้นในคลังข้อมูลเชิงวิเคราะห์จำนวน 150 ข่าวผ่านกระบวนการเดียวกัน ก่อนนำผลการลงรหัสมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบวาทกรรม กลไกเชิงวาทกรรม และพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางวาทกรรมในแต่ละช่วงเวลา การวิเคราะห์จึงให้ความสำคัญกับรูปแบบที่ปรากฏซ้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างข่าวจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับ และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาศึกษา เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมและการบรรจบกันของวาทกรรมภายหลังรัฐประหารอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 5 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน ระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถึง 6 กันยายน พ.ศ. 2558 แสดงให้เห็นว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันภายหลังการยึดอำนาจ หากเป็นกระบวนการเชิงวาทกรรมที่ค่อย ๆ พัฒนาผ่านการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการนำเสนอข่าว การจัดระเบียบการมองเห็น และการเปลี่ยนแปลงของกรอบการให้ความหมายทางการเมืองตามลำดับเวลา

การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังการรัฐประหาร พื้นที่ข่าวมิได้เคลื่อนเข้าสู่ภาวะฉันทามติทางการเมืองในทันที ตรงกันข้าม ในระยะแรกหนังสือพิมพ์ยังนำเสนอความหมายที่หลากหลายและแข่งขันกันเกี่ยวกับความหมายของการยึดอำนาจ บทบาทของกองทัพ อนาคตทางการเมือง และความชอบธรรมของระเบียบใหม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป การนำเสนอเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การจัดการปัญหาเศรษฐกิจ และการรักษาความสงบเรียบร้อยกลับได้รับพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความขัดแย้งทางการเมืองยังคงปรากฏอยู่ แต่ถูกจัดวางอยู่ภายใต้กรอบการนำเสนอที่แตกต่างออกไป

เพื่ออธิบายพลวัตดังกล่าว ส่วนผลการศึกษาถูกแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ภาวะความไม่เสถียรทางการตีความภายหลังรัฐประหาร 2) การขยายตัวของวาทกรรมการบริหารประเทศ 3) การก่อรูปของวาทกรรมการปฏิรูปและอนาคตทางการเมือง 4) การดำรงอยู่ของวาทกรรมโต้แย้งภายใต้ระเบียบใหม่ และ 5) การบรรจบกันของวาทกรรมกับการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดา

ภาวะความไม่เสถียรทางการตีความภายหลังรัฐประหาร

ในช่วงแรกภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พื้นที่ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยปรากฏเป็นพื้นที่ของการให้ความหมายที่หลากหลายและแข่งขันกันอย่างเข้มข้น หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับอธิบายเหตุการณ์รัฐประหารผ่านกรอบการตีความที่แตกต่างกัน ทั้งกรอบความจำเป็นทางการเมือง กรอบภาวะยกเว้น กรอบความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ กรอบสิทธิเสรีภาพ กรอบแรงกดดันระหว่างประเทศ และกรอบการเริ่มต้นของการบริหารประเทศภายใต้คณะรัฐประหาร ลักษณะดังกล่าวสะท้อนช่วงเวลาที่ความหมายทางการเมืองยังคงกระจัดกระจายอยู่ระหว่างกรอบการตีความหลายชุด และการบรรจบกันของวาทกรรมยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการก่อตัว

หลักฐานชุดแรกแสดงให้เห็นการปรากฏของภาษาภาวะยกเว้นอย่างชัดเจนในระดับพาดหัวข่าวและการจัดลำดับความสำคัญของข่าว ข่าวสด ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ใช้พาดหัว “ประยุทธ์ปฏิวัติ ตั้ง คสช.-รวบ 25 แกนนำ” ขณะที่มติชน ฉบับวันเดียวกันนำเสนอถ้อยคำ “วงถกล่ม-จับแกนนำทันที” และ “ฮือค้านปว.-ไล่ทหาร” การเลือกใช้ถ้อยคำ เช่น “ปฏิวัติ” “รวบแกนนำ” “จับแกนนำ” และ “ฮือค้าน” ทำให้รัฐประหารปรากฏในฐานะเหตุการณ์ของการใช้อำนาจพิเศษ การควบคุมตัว และการเผชิญหน้าทางการเมือง มากกว่าการเป็นระเบียบทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับอย่างมั่นคง

อย่างไรก็ตาม ภายในวันแรกภายหลังการรัฐประหารก็เริ่มปรากฏกรอบการตีความอีกชุดหนึ่งที่อธิบายการยึดอำนาจในฐานะทางออกของวิกฤตทางการเมือง ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พาดหัวข่าวว่า “รัฐประหารผ่าทางตัน” โดยเชื่อมโยงการรัฐประหารเข้ากับการคลี่คลายภาวะชะงักงันทางการเมืองและการฟื้นฟูเสถียรภาพของประเทศ การนำเสนอในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับบทบาทของการยึดอำนาจในฐานะกลไกที่ช่วยยุติความขัดแย้งและเปิดทางไปสู่การจัดระเบียบทางการเมืองรูปแบบใหม่ กรอบการตีความดังกล่าวจึงสะท้อนวาทกรรม “รัฐประหารในฐานะทางออกของวิกฤต” (coup-as-solution frame) ซึ่งเป็นหนึ่งในกรอบความหมายสำคัญที่ปรากฏขึ้นในระยะแรกภายหลังการรัฐประหาร และดำรงอยู่ร่วมกับกรอบการตีความอื่นที่ให้ความหมายต่อเหตุการณ์เดียวกันในลักษณะแตกต่างกัน

ในเวลาเดียวกัน หนังสือพิมพ์บางฉบับให้ความสำคัญกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นทันทีภายหลังการยึดอำนาจ เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “หุ้นไทยแห่ร่วงกราวรูด ปรับลดลงแรง ‘นักลงทุน’ ผวา” โดยเน้นการปรับตัวลดลงของตลาดหุ้น ความกังวลของนักลงทุน และความไม่แน่นอนต่อทิศทางเศรษฐกิจภายใต้ คสช. การนำเสนอในลักษณะนี้ทำให้รัฐประหารปรากฏในฐานะเหตุการณ์ที่สร้างแรงสั่นสะเทือนต่อภาคเศรษฐกิจและก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่ออนาคตของประเทศ

ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 สะท้อนความกังวลดังกล่าวในทิศทางใกล้เคียงกันผ่านพาดหัว “เอกชนลุ้นหัว-ก้อยหลังทหารยึดอำนาจ จี้เร่งกู้วิกฤติศรัทธา” ซึ่งรายงานท่าทีของภาคเอกชนที่เรียกร้องให้ฝ่ายทหารเร่งฟื้นความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ แก้ไขภาวะชะลอตัว และสร้างความชัดเจนต่อทิศทางของประเทศ ข่าวทั้งสองชิ้นสะท้อนว่าความหมายของรัฐประหารในระยะแรกยังเชื่อมโยงกับความกังวล ความเสี่ยง และความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการตีความทางการเมือง ทำให้การประเมินระเบียบภายหลังรัฐประหารยังคงเป็นพื้นที่เปิดของการคาดการณ์และการต่อรองทางความหมาย

มติชน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 นำเสนอข่าว “ซีเอ็นเอ็น-บีบีซีแพร่ภาพนาทีชุลมุน รวบแกนนำขึ้นรถตู้ ปว.ไทยสนั่นโลก ฝรั่งเศสจี้เลือกตั้ง” ข่าวนี้ทำให้รัฐประหารไทยปรากฏในสายตาของสื่อและรัฐบาลต่างประเทศโดยเน้นภาพการจับกุมแกนนำทางการเมืองและแรงกดดันจากภายนอกที่เรียกร้องให้ไทยกลับสู่กระบวนการเลือกตั้ง การนำเสนอเช่นนี้ทำให้ความหมายของรัฐประหารไม่ได้ถูกกำหนดเฉพาะภายในประเทศ แต่ถูกแข่งขันกับกรอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ และการตรวจสอบจากนานาชาติ

ความไม่เสถียรทางการตีความยังปรากฏผ่านวาทกรรมโต้แย้งภายในประเทศ ข่าวสด ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “สปป.ค้านปว. ชี้ไม่แก้ปัญหา แนะบิ๊กตู่คืนอำนาจ ‘เลือกตั้ง’” โดยนำเสนอเสียงคัดค้านจากกลุ่มประชาชนและภาคประชาสังคมที่มองว่าการยึดอำนาจไม่ใช่ทางออกของวิกฤตการเมือง และเรียกร้องให้คืนอำนาจแก่ประชาชนผ่านการเลือกตั้ง ข่าวนี้มีความสำคัญ เพราะแสดงให้เห็นว่าภายในระยะต้นหลังรัฐประหาร วาทกรรมประชาธิปไตยและการคัดค้านยังไม่ได้ถูกทำให้หายไปจากพื้นที่ข่าว ตรงกันข้าม ยังปรากฏเป็นกรอบความหมายที่แข่งขันกับวาทกรรม “รัฐประหารเพื่อแก้วิกฤต” อย่างชัดเจน

แรงกดดันจากต่างประเทศยังคงปรากฏต่อเนื่องในช่วงปลายเดือนพฤษภาคมและต้นเดือนมิถุนายน 2557 มติชน ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “ยูเอ็น-มะกัน-อียู แถลงห่วงไทย” ซึ่งทำให้ประเด็นสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตย และความชอบธรรมของรัฐบาลทหารยังคงอยู่ในพื้นที่ข่าว ขณะที่ ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2557 นำเสนอข่าว “ตอบโต้สหรัฐแทรกแซงไทย” และเดลินิวส์ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2557 พาดหัวว่า “ไทยโต้สหรัฐไม่ใช่เมืองขึ้น” ข่าวสองชิ้นหลังทำให้แรงกดดันจากภายนอกถูกแปลความผ่านกรอบอธิปไตยของชาติและการปกป้องผลประโยชน์ของรัฐไทย การเคลื่อนจาก “แรงกดดันด้านประชาธิปไตย” ไปสู่ “การตอบโต้การแทรกแซงจากภายนอก” แสดงให้เห็นว่าความหมายของรัฐประหารยังอยู่ในสนามการต่อรองระหว่างกรอบประชาธิปไตยสากลกับกรอบอธิปไตยและความมั่นคงของรัฐ

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ข่าวเริ่มปรากฏสัญญาณตั้งต้นของการเคลื่อนจากภาวะวิกฤตไปสู่วาทกรรมการบริหาร เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “ชงแผนกระตุ้น ศก. เสนอ คสช. ลุยงบ 58 เร่งหาเงินจ่ายชาวนา” โดยเน้นข้อเสนอด้านเศรษฐกิจ การใช้งบประมาณ และการเร่งหาเงินจ่ายชาวนา ต่อมาเดลินิวส์ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “จ่ายเงินจำนำข้าวกว่า 3.6 แสนราย” ซึ่งทำให้การดำเนินงานของรัฐหลังรัฐประหารเริ่มถูกประเมินผ่านผลสัมฤทธิ์เชิงนโยบายและความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แม้ข่าวเหล่านี้ยังไม่เพียงพอที่จะชี้ว่ารัฐประหารถูกทำให้เป็นความธรรมดาแล้ว แต่เป็นสัญญาณสำคัญของการเริ่มเคลื่อนพื้นที่ข่าวจากคำถามเรื่องการยึดอำนาจไปสู่คำถามเรื่องการบริหารจัดการ

ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองยังคงดำรงอยู่แม้ในช่วงที่วาทกรรมการบริหารประเทศเริ่มได้รับพื้นที่มากขึ้น ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “ม็อบสามนิ้วนัดชุมนุมต่อ” โดยกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านรัฐประหารและมาตรการควบคุมสถานการณ์ของภาครัฐ ข่าวดังกล่าวสะท้อนว่าการต่อต้าน การควบคุมทางการเมือง และการบริหารประเทศภายหลังรัฐประหารดำรงอยู่ร่วมกันภายในพื้นที่ข่าวในช่วงเวลาเดียวกัน การปรากฏร่วมกันของวาทกรรมหลายชุดเช่นนี้ยืนยันว่าพื้นที่ข่าวในระยะต้นภายหลังรัฐประหารยังเป็นพื้นที่ของการแข่งขันทางความหมาย ซึ่งกรอบการตีความที่แตกต่างกันยังคงพยายามกำหนดความหมายของเหตุการณ์และระเบียบทางการเมืองชุดใหม่

เมื่อพิจารณาข่าวเหล่านี้ร่วมกัน จะเห็นว่าระยะต้นภายหลังรัฐประหารประกอบด้วยกรอบความหมายอย่างน้อยห้าชุดที่แข่งขันกัน ได้แก่ 1) รัฐประหารในฐานะทางออกของวิกฤต 2) รัฐประหารในฐานะภาวะยกเว้นและการใช้อำนาจบังคับ 3) รัฐประหารในฐานะแหล่งกำเนิดของความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ 4) รัฐประหารในฐานะปัญหาด้านประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพ และ 5) รัฐประหารในฐานะจุดเริ่มต้นของการบริหารปัญหาเฉพาะหน้า กรอบความหมายเหล่านี้ดำรงอยู่ควบคู่กันภายในพื้นที่ข่าว และสะท้อนการกระจายตัวของการให้ความหมายต่อเหตุการณ์เดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน ขณะเดียวกัน การปรากฏของข่าวด้านเศรษฐกิจ การจ่ายเงินชาวนา และมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจเริ่มเปิดพื้นที่ให้วาทกรรมการบริหารประเทศมีบทบาทมากขึ้นในการอธิบายสถานการณ์ทางการเมือง

ดังนั้น ภาวะความไม่เสถียรทางการตีความภายหลังรัฐประหารจึงหมายถึงช่วงเวลาที่กรอบความหมายหลายชุดแข่งขันกันเพื่อกำหนดความเข้าใจต่อรัฐประหารและระเบียบทางการเมืองภายหลังการยึดอำนาจ พื้นที่ข่าวในระยะนี้จึงสะท้อนความกระจัดกระจายของความหมายและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองที่ยังดำรงอยู่อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็เริ่มปรากฏสัญญาณเบื้องต้นของการขยายตัวของวาทกรรมการบริหารประเทศ ซึ่งจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงถัดไป และกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมในเวลาต่อมา

การขยายตัวของวาทกรรมการบริหารประเทศ

ภายหลังช่วงแรกของความไม่เสถียรทางการตีความซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันระหว่างกรอบความหมายที่แตกต่างกัน พื้นที่ข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยเริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ กล่าวคือ ข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การนำเสนอรัฐประหารในฐานะเหตุการณ์ทางการเมืองค่อย ๆ ลดความสำคัญลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าความขัดแย้งทางการเมืองได้สิ้นสุดลง หากสะท้อนการเคลื่อนตัวของจุดสนใจในพื้นที่ข่าวจากคำถามเรื่องความชอบธรรมของการยึดอำนาจ ไปสู่คำถามเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารและการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลภายหลังรัฐประหาร

สัญญาณของการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557 ข่าวสด ฉบับวันที่ 24 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “หวั่นขายหวย 80 บาทไม่ทัน 1 ก.ค.” โดยมุ่งเน้นมาตรการควบคุมราคาสลากและการจัดระเบียบระบบจำหน่ายของภาครัฐ ขณะที่ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองแทบไม่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาข่าว การนำเสนอในลักษณะนี้สะท้อนการเคลื่อนตัวของพื้นที่ข่าวจากการถกเถียงเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมืองไปสู่ประเด็นการบริหารจัดการปัญหาในชีวิตประจำวันของประชาชน ซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้จัดอยู่ในรูปแบบวาทกรรมการบริหารตามปกติ (ordinary governance) และสะท้อนการทำงานร่วมกันของกลไกการทำให้เป็นกลาง (neutralization) และการทำซ้ำ (repetition) ที่มีส่วนทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่องความคุ้นชิน และสถานะของความเป็นธรรมดาภายในพื้นที่ข่าวมากขึ้น โดยการประเมินรัฐบาลถูกเชื่อมโยงกับความสามารถในการจัดการปัญหาสาธารณะและการบริหารงานประจำวัน มากกว่าการถกเถียงเกี่ยวกับที่มาของอำนาจทางการเมือง

แนวโน้มดังกล่าวปรากฏซ้ำอีกครั้งในข่าวสด ฉบับวันที่ 5 กรกฎาคม 2557 เรื่อง “หวยศาลากลางคึก แห่ซื้อ 80 บาท” ซึ่งรายงานผลลัพธ์ของมาตรการควบคุมราคาสลากและการตอบรับเชิงบวกจากประชาชน การนำเสนอข่าวไม่ได้มุ่งรายงานความชอบธรรมของอำนาจรัฐ หากมุ่งแสดงผลสัมฤทธิ์ของนโยบายและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับโดยตรง ส่งผลให้การปกครองภายหลังรัฐประหารถูกเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เชิงบวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น พร้อมกันนั้น หนังสือพิมพ์หลายฉบับยังเริ่มนำเสนอข่าวด้านเศรษฐกิจและการบริหารประเทศในลักษณะเดียวกัน ตัวอย่างเช่น มติชน รายงาน “บิ๊กตู่บี้คลังจ่ายค่าข้าว 8 หมื่นล้าน” ขณะที่เดลินิวส์นำเสนอข่าวเกี่ยวกับมาตรการกระตุ้น

เศรษฐกิจและการเร่งรัดการจ่ายเงินให้เกษตรกร การนำเสนอเช่นนี้ช่วยสร้างภาพของรัฐบาลภายหลังรัฐประหารในฐานะผู้จัดการปัญหาเศรษฐกิจ มากกว่าผู้ใช้อำนาจทางการเมือง

เมื่อเข้าสู่ช่วงครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2557 วาทกรรมการบริหารประเทศเริ่มเชื่อมโยงเข้ากับวาทกรรมการปฏิรูปอย่างเด่นชัดมากขึ้น ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2557 รายงานข่าว “ตั้ง กมธ. 15 คณะ รับโรดแมป” โดยมุ่งนำเสนอการจัดตั้งคณะกรรมาธิการและกลไกต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปประเทศตามโรดแมปของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองจากภาษาของความขัดแย้งและการเผชิญหน้า ไปสู่ภาษาของการวางแผน การปฏิรูป และการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบัน ข่าวนี้จึงถูกจัดอยู่ในรูปแบบวาทกรรมเรื่องเล่าการปฏิรูป (reform narration) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการปกครองภายหลังรัฐประหารเข้ากับภาพของอนาคตทางการเมืองที่ถูกออกแบบและกำกับอย่างเป็นลำดับขั้น ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ข่าวดังกล่าวสะท้อนการทำงานร่วมกันของกลไกการวางกรอบความหมาย (framing) และการทำให้เป็นข้อเท็จจริง (objectification) โดยกระบวนการปฏิรูปถูกนำเสนอในฐานะเส้นทางการพัฒนาทางการเมืองที่สามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและมีทิศทางที่ชัดเจน มากกว่าการเป็นประเด็นที่ยังเปิดให้มีการโต้แย้งอย่างกว้างขวาง ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว วาทกรรมการปฏิรูปจึงมีส่วนทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อยๆ ได้รับความต่อเนื่องและมีส่วนทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชินและสถานะของความเป็นธรรมดาภายในพื้นที่ข่าวในฐานะกลไกขับเคลื่อนอนาคตทางการเมือง มากกว่าการถูกมองเป็นเพียงผลสืบเนื่องจากการยึดอำนาจเพียงอย่างเดียว

ในช่วงต้นปี 2558 วาทกรรมการบริหารประเทศยิ่งขยายตัวและมีความซับซ้อนมากขึ้น เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 19 มกราคม 2558 รายงานข่าว “เชือด 2 อดีตรมต.พาณิชย์ ปธ.ป.ป.ช.ย้ำจีทูจีเก๊ค้าข้าวจีน” โดยนำเสนอข้อขัดแย้งทางการเมืองผ่านภาษาแห่งหลักฐาน กระบวนการตรวจสอบ และองค์กรอิสระ ขณะที่เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2558 เรื่อง “นปช.ฟันธง ปู รอดยาก” ก็ยังคงนำเสนอความขัดแย้งผ่านกรอบของ สนช. และกระบวนการทางกฎหมายเป็นหลัก มากกว่าการเผชิญหน้าทางการเมืองโดยตรง

ในเวลาเดียวกัน วาทกรรมการบริหารประเทศยังได้รับการเสริมความต่อเนื่องผ่านการเชื่อมโยงกับความรู้สึกเชิงบวกและการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง มติชน ฉบับวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2558 รายงานข่าว “ปชช.89% พอใจรัฐบาลปราบโกง” โดยเชื่อมโยงการดำเนินงานของรัฐบาลเข้ากับความพึงพอใจ ความเชื่อมั่น และการสนับสนุนจากประชาชน การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวสะท้อนการทำงานของกลไกการยึดโยงทางอารมณ์ (affective anchoring) ซึ่งช่วยเชื่อมการปกครองภายหลังรัฐประหารเข้ากับคุณค่าเชิงบวกด้านความซื่อสัตย์ การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน และประสิทธิภาพในการบริหารงาน ขณะเดียวกัน ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2558 รายงานข่าว “ผบ.ทบ.ปรามโอ๊คอย่าเยอะ” ผ่านกรอบของความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และการรักษาเสถียรภาพของประเทศ การนำเสนอลักษณะนี้สะท้อนการทำงานของกลไกการทำให้เป็นกลาง (neutralization) ซึ่งช่วยจัดวางความขัดแย้งทางการเมืองในฐานะปัจจัยที่อาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อย มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความชอบธรรมของระเบียบภายหลังรัฐประหารเป็นประเด็นหลักของการรายงานข่าว

เมื่อพิจารณาร่วมกัน ข่าวทั้งสองสะท้อนให้เห็นว่า วาทกรรมหลักในช่วงต้นปี พ.ศ. 2558 ได้รับการสนับสนุนจากการทำงานร่วมกันของกลไกหลายประการ ทั้งการยึดโยงทางอารมณ์ (affective anchoring) การทำให้เป็นกลาง (neutralization) และการทำซ้ำของกรอบการอธิบายเกี่ยวกับการบริหารประเทศ ความสงบเรียบร้อย และการแก้ปัญหาสาธารณะ กลไกเหล่านี้ช่วยเสริมความต่อเนื่องของกรอบความหมายที่อธิบายการปกครองภายหลังรัฐประหารผ่านภาษาแห่งการบริหารและการจัดการปัญหา จนการปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความคุ้นชินและเสถียรภาพเชิงวาทกรรมมากขึ้นภายในพื้นที่ข่าว ขณะเดียวกัน วาทกรรมโต้แย้งยังคงดำรงอยู่ภายในพื้นที่ข่าวผ่านการวิพากษ์วิจารณ์ การเคลื่อนไหวทางการเมือง และข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม พื้นที่นำในการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองโดยรวมกลับถูกครอบครองมากขึ้นโดยข่าวด้านการบริหารประเทศ การปฏิรูป และการรักษาความสงบเรียบร้อย แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนกระบวนการบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งและความไม่เห็นพ้องทางการเมืองที่ยังคงดำรงอยู่

การขยายตัวของวาทกรรมการบริหารประเทศปรากฏชัดเจนที่สุดในกรณีการใช้มาตรา 44 ช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 1 เมษายน 2558 รายงานข่าว “ประยุทธ์เผยเลิกอัยการศึก” ขณะที่ไทยรัฐ ฉบับวันเดียวกันนำเสนอข่าว “ใช้ ม.44 ผ่าตัด บพ.” เพื่อแก้ปัญหามาตรฐานการบินของประเทศ ภายใต้การนำเสนอเช่นนี้ อำนาจพิเศษไม่ได้ถูกอธิบายในฐานะมาตรการฉุกเฉินทางการเมือง หากถูกนำเสนอในฐานะเครื่องมือเชิงเทคนิคสำหรับแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ

เมื่อพิจารณาร่วมกัน ข่าวเหล่านี้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปของกรอบการอธิบายสถานการณ์ทางการเมือง จากภาษาของวิกฤต ความขัดแย้ง และความไม่แน่นอน ไปสู่ภาษาของการบริหาร การแก้ปัญหา และการปฏิรูป กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากข่าวรายชิ้น หากเกิดจากการปรากฏซ้ำของรูปแบบการนำเสนอที่คล้ายคลึงกันในหนังสือพิมพ์หลายฉบับตลอดช่วงเวลาศึกษา จนทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และสถานะของความเป็นธรรมดาภายในพื้นที่ข่าวมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมการบริหารตามปกติ (ordinary governance) วาทกรรมการแก้ปัญหาสาธารณะ (administrative problem solving) และวาทกรรมเรื่องเล่าการปฏิรูป (reform narration) เป็นรูปแบบวาทกรรมสำคัญที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลานี้ โดยรูปแบบวาทกรรมเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนผ่านการทำงานร่วมกันของกลไกการวางกรอบความหมาย (framing) การทำซ้ำ (repetition) การทำให้เป็นกลาง (neutralization) และการทำให้เป็นข้อเท็จจริง (objectification) ส่งผลให้การเมืองภายหลังรัฐประหารถูกอธิบายผ่านภาษาแห่งการบริหารมากขึ้นและค่อย ๆ กลายเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการทำความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) ในระยะต่อมา

กรอบความหมายทางการเมืองที่แข่งขันกัน

แม้วาทกรรมการบริหารประเทศจะเริ่มขยายตัวอย่างต่อเนื่องภายหลังรัฐประหาร แต่พื้นที่ข่าวในช่วงแรกมิได้เคลื่อนเข้าสู่ความเป็นเอกภาพทางความหมายในทันที ตรงกันข้าม หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับยังคงนำเสนอคำอธิบายต่อ

สถานการณ์การเมืองผ่านกรอบการตีความที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดการแข่งขันกันของวาทกรรมเกี่ยวกับความหมายของรัฐประหาร ความชอบธรรมของอำนาจ การปฏิรูปประเทศ และอนาคตทางการเมือง การแข่งขันดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรม เนื่องจากความต่อเนื่องของระเบียบภายหลังรัฐประหารไม่ได้เกิดขึ้นจากการหายไปของวาทกรรมทางเลือก หากเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่กรอบความหมายหลายชุดยังคงดำรงอยู่พร้อมกัน

กรอบความหมายชุดแรกที่ปรากฏอย่างเด่นชัดคือการอธิบายรัฐประหารในฐานะทางออกของวิกฤตทางการเมือง ตัวอย่างสำคัญปรากฏใน ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ซึ่งใช้พาดหัวข่าว “รัฐประหารผ่าทางตัน” โดยเชื่อมโยงการยึดอำนาจเข้ากับการยุติภาวะชะงักงันทางการเมืองที่ดำเนินมาเป็นเวลานาน ภายใต้กรอบดังกล่าว รัฐประหารถูกนำเสนอในฐานะกลไกฟื้นฟูเสถียรภาพมากกว่าการทำลายระเบียบประชาธิปไตย ในทำนองเดียวกัน เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “ชงแผนกระตุ้น ศก.” และมติชน ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “บิ๊กตู่บี้คลังจ่ายค่าข้าว 8 หมื่นล้าน” ซึ่งช่วยเสริมสร้างภาพของรัฐบาลภายหลังรัฐประหารในฐานะผู้เข้ามาแก้ไขปัญหาที่รัฐบาลเดิมไม่สามารถดำเนินการได้

อย่างไรก็ตาม กรอบดังกล่าวมิได้เป็นกรอบเดียวที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ข่าว ข่าวสด ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “สปป.ค้านปว. ชี้ไม่แก้ปัญหา” โดยตั้งคำถามต่อความสามารถของรัฐประหารในการแก้ไขวิกฤตทางการเมือง ขณะที่มติชน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 นำเสนอข่าว “ซีเอ็นเอ็น-บีบีซีแพร่ภาพ ปว.ไทยสนั่นโลก” และฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “ยูเอ็น-มะกัน-อียู แถลงห่วงไทย” ซึ่งเชื่อมโยงรัฐประหารเข้ากับประเด็นประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ และแรงกดดันจากประชาคมระหว่างประเทศ กรอบการตีความเหล่านี้สะท้อนการดำรงอยู่ของวาทกรรมโต้แย้งที่มองว่าการยึดอำนาจไม่ใช่ทางออกของปัญหา แต่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทางการเมืองที่ดำรงอยู่

ขณะเดียวกัน พื้นที่ข่าวยังปรากฏกรอบการตีความอีกชุดหนึ่งซึ่งค่อย ๆ มีความสำคัญเพิ่มขึ้น นั่นคือการอธิบายสถานการณ์การเมืองผ่านภาษาแห่งการบริหารและการแก้ไขปัญหาเชิงนโยบาย เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “จ่ายเงินจำนำข้าวกว่า 3.6 แสนราย” ขณะที่ข่าวสด ฉบับวันที่ 24 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “หวั่นขายหวย 80 บาทไม่ทัน 1 ก.ค.” และฉบับวันที่ 5 กรกฎาคม 2557 รายงานข่าว “หวยศาลากลางคึก แห่ซื้อ 80 บาท” ส่วนไทยรัฐ ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “เดินหน้าจัดระเบียบวิน จยย.” ข่าวเหล่านี้ไม่ได้มุ่งอภิปรายประเด็นความชอบธรรมของอำนาจรัฐ หากให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาสาธารณะและผลลัพธ์เชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจริง

ความสำคัญของกรอบดังกล่าวอยู่ที่การเปลี่ยนเกณฑ์การประเมินการเมืองจากคำถามเกี่ยวกับที่มาของอำนาจไปสู่คำถามเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารประเทศ เมื่อข่าวเกี่ยวกับการจ่ายเงินให้ชาวนา การควบคุมราคาสลากกินแบ่ง การจัดระเบียบรถจักรยานยนต์รับจ้าง และการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่อง การปกครองภายหลังรัฐประหารจึงค่อย ๆ ถูกเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการปัญหาในชีวิตประจำวันมากขึ้น

อีกกรอบหนึ่งที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องคือการอธิบายรัฐประหารผ่านภาษาแห่งความมั่นคงและอธิปไตยของชาติ ภายหลังการวิพากษ์วิจารณ์จากต่างประเทศ ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 2 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “ตอบโต้สหรัฐแทรกแซงไทย” ขณะที่เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “ไทยโต้สหรัฐไม่ใช่เมืองขึ้น” การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวช่วยเปลี่ยนประเด็นจากคำถามเกี่ยวกับประชาธิปไตยไปสู่คำถามเกี่ยวกับการปกป้องผลประโยชน์และอธิปไตยของชาติ ทำให้แรงกดดันจากต่างประเทศถูกตีความใหม่ในฐานะการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐไทย

เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายปี 2557 กรอบการตีความจำนวนมากเริ่มเชื่อมโยงเข้ากับภาษาแห่งการปฏิรูปและอนาคตทางการเมือง ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม 2557 รายงานข่าว “ตั้ง กมธ. 15 คณะ รับโรดแมป” ขณะที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับนำเสนอข่าวเกี่ยวกับสภาปฏิรูปแห่งชาติ การร่างรัฐธรรมนูญ และการดำเนินงานตามโรดแมปของ คสช. อย่างต่อเนื่อง การนำเสนอเหล่านี้ช่วยสร้างภาพของการเมืองภายหลังรัฐประหารในฐานะกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีเป้าหมายและทิศทาง มากกว่าการเป็นเพียงผลพวงของการยึดอำนาจ

แนวโน้มดังกล่าวยิ่งชัดเจนขึ้นในปี 2558 เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 19 มกราคม 2558 รายงานข่าว “เชือด 2 อดีต รมต.พาณิชย์” และฉบับวันที่ 20 มกราคม 2558 รายงานข่าว “นปช.ฟันธง ปู รอดยาก” ขณะที่มติชน ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2558 รายงานข่าว “ปชช.89% พอใจรัฐบาลปราบโกง” ส่วน ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 27 มกราคม 2558 รายงานข่าว “ผบ.ทบ.ปรามโอ๊คอย่าเยอะ” แม้วาทกรรมความขัดแย้งยังคงปรากฏอยู่ แต่ถูกจัดวางอยู่ภายใต้กรอบของการตรวจสอบทางกฎหมาย การปราบปรามการทุจริต หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย มากกว่าการเผชิญหน้าทางการเมืองโดยตรง

จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการหนึ่งปรากฏในช่วงเดือนเมษายน 2558 เมื่อรัฐบาลประกาศยกเลิกกฎอัยการศึกและใช้มาตรา 44 แทน ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 1 เมษายน 2558 รายงานข่าว “ประยุทธ์เผยเลิกอัยการศึก” ขณะที่ไทยรัฐ ฉบับวันเดียวกันรายงานข่าว “ใช้ ม.44 ผ่าตัดบอร์ดการบินไทย” การนำเสนอดังกล่าวทำให้อำนาจพิเศษถูกอธิบายผ่านภาษาแห่งประสิทธิภาพ การบริหาร และการแก้ไขปัญหาเชิงเทคนิค มากกว่าการถูกอภิปรายในฐานะข้อถกเถียงทางประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาร่วมกัน ข่าวจากไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ข่าวภายหลังรัฐประหารประกอบด้วยการแข่งขันระหว่างกรอบความหมายอย่างน้อยสี่ชุด ได้แก่ รัฐประหารในฐานะทางออกของวิกฤต รัฐประหารในฐานะปัญหาต่อประชาธิปไตย รัฐประหารในฐานะกลไกการบริหารและแก้ไขปัญหา และรัฐประหารในฐานะเครื่องมือรักษาความมั่นคงและอธิปไตยของชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความถี่ของการปรากฏ การกระจายตัวข้ามหนังสือพิมพ์ และความต่อเนื่องของการนำเสนอ จะพบว่ากรอบที่เชื่อมโยงรัฐประหารเข้ากับการบริหารประเทศ การปฏิรูป และการฟื้นฟูความสงบค่อย ๆ ได้รับพื้นที่นำมากขึ้น ขณะที่กรอบวิพากษ์วิจารณ์รัฐประหารยังคงดำรงอยู่ แต่ปรากฏในลักษณะที่กระจัดกระจายและไม่สามารถกำหนดทิศทางหลักของการรายงานข่าว

ได้ กระบวนการดังกล่าวจึงสะท้อนการก่อตัวของเสถียรภาพเชิงวาทกรรมระยะต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการบรรจบกันของวาทกรรมในระยะต่อไป

การบรรจบกันของวาทกรรมและการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ไม่สมบูรณ์

ผลการวิเคราะห์ในส่วนก่อนหน้าแสดงให้เห็นว่า พื้นที่ข่าวภายหลังรัฐประหารไม่ได้เคลื่อนจากความขัดแย้งไปสู่ฉันทามติทางการเมืองอย่างเป็นเส้นตรง ตรงกันข้าม วาทกรรมสนับสนุนรัฐประหาร วาทกรรมวิพากษ์วิจารณ์ และวาทกรรมต่อต้านยังคงปรากฏอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษา อย่างไรก็ตาม แม้ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองจะไม่หายไป แต่รูปแบบการนำเสนอข่าวกลับค่อย ๆ แสดงแนวโน้มร่วมบางประการที่ปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่องในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ แนวโน้มร่วมดังกล่าวสะท้อนกระบวนการที่การศึกษานี้เรียกว่า “การบรรจบกันของวาทกรรม” (discursive convergence)

หลักฐานประการแรกปรากฏผ่านการทำซ้ำของวาทกรรมการบริหารประเทศอย่างต่อเนื่องข้ามช่วงเวลาและข้ามองค์กรสื่อ ในช่วงแรกภายหลังรัฐประหาร มติชน ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “บิ๊กตู่บี้คลังจ่ายค่าข้าว 8 หมื่นล้าน” ขณะที่เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “ซงแผนกระตุ้น ศก.” และฉบับวันที่ 3 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “จ่ายเงินจำนำข้าวกว่า 3.6 แสนราย” ข่าวเหล่านี้เชื่อมโยงการปกครองภายหลังรัฐประหารเข้ากับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและการจัดการปัญหาเร่งด่วนของประเทศ ต่อมา ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “เดินหน้าจัดระเบียบวิน จยย.” ขณะที่ข่าวสด ฉบับวันที่ 24 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “หวั่นขายหวย 80 บาทไม่ทัน 1 ก.ค.” และฉบับวันที่ 5 กรกฎาคม 2557 รายงานข่าว “หวยศาลากลางคึก แห่ซื้อ 80 บาท” การปรากฏซ้ำของข่าวลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองภายหลังรัฐประหารถูกอธิบายผ่านภาษาของการบริหารและการจัดการปัญหาสาธารณะมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แนวโน้มดังกล่าวยังปรากฏในหนังสือพิมพ์หลายฉบับตลอดช่วงเวลาศึกษา ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 26 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “เร่งคืนความสุขให้ประชาชน” ซึ่งเชื่อมโยงการบริหารของ คสช. เข้ากับการฟื้นฟูความเชื่อมั่นและความสงบเรียบร้อย ขณะที่ ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 2 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “ตอบโต้สหรัฐแทรกแซงไทย” และเดลินิวส์ ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน 2557 รายงานข่าว “ไทยโต้สหรัฐไม่ใช่เมืองขึ้น” แม้จะเกี่ยวข้องกับแรงกดดันจากต่างประเทศ แต่ก็ยังอธิบายสถานการณ์ผ่านภาษาแห่งการจัดการ การรักษาเสถียรภาพ และการปกป้องผลประโยชน์ของรัฐ มากกว่าการอภิปรายความชอบธรรมของการยึดอำนาจโดยตรง การปรากฏซ้ำของกรอบลักษณะนี้ในหนังสือพิมพ์หลายฉบับช่วยทำให้การบริหารภายหลังรัฐประหารกลายเป็นประเด็นที่คุ้นเคยมากขึ้นภายในพื้นที่ข่าว

หลักฐานประการที่สองคือการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอธิบายทางการเมือง (governance framing) ในช่วงแรก หนังสือพิมพ์จำนวนมากยังคงอธิบายสถานการณ์ผ่านภาษาของวิกฤต ความขัดแย้ง และความไม่แน่นอน ตัวอย่างเช่น ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ใช้พาดหัวข่าว “รัฐประหารผ่าทางตัน” ขณะที่ข่าวสด ฉบับเดียวกันรายงานข่าว “สปป.ค้านปว. ชี้ไม่แก้ปัญหา” สะท้อนการแข่งขันกันของการตีความเกี่ยวกับความหมายของรัฐประหารโดยตรง อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป ข่าวจำนวนมากกลับเปลี่ยนจุดเน้นไปสู่การบริหารเศรษฐกิจ

การปฏิรูปประเทศ การจัดระเบียบสังคม และการดำเนินงานของรัฐบาล ทำให้การเมืองภายหลังรัฐประหารถูกทำให้เข้าใจผ่านภาษาของนโยบาย การบริหาร และประสิทธิภาพในการจัดการปัญหามากขึ้น

เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายปี 2557 แนวโน้มดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไป ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 29 สิงหาคม 2557 รายงานข่าว “ตั้ง กมธ. 15 คณะ รับโรดแมป” ขณะที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับนำเสนอข่าวเกี่ยวกับสภาปฏิรูปแห่งชาติ การปฏิรูปประเทศ และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง การนำเสนอเหล่านี้ช่วยเชื่อมโยงการเมืองภายหลังรัฐประหารเข้ากับอนาคตทางการเมืองและกระบวนการปฏิรูป มากกว่าการเน้นย้ำเหตุการณ์การยึดอำนาจในตัวมันเอง

หลักฐานเพิ่มเติมของการบรรจบกันของวาทกรรมปรากฏอย่างชัดเจนในช่วงปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นช่วงที่การเมืองภายหลังรัฐประหารเริ่มถูกอธิบายผ่านภาษาแห่งการปฏิรูปและการบริหารเชิงสถาบันมากขึ้น เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 19 มกราคม 2558 รายงานข่าว “เชือด 2 อดีตรมต.พาณิชย์ ปธ.ป.ป.ช.ย้ำจีทูจีเก๊ค้าข้าวจีน” ขณะที่ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2558 รายงานข่าว “นปช.ฟันธง ปู รอดยาก” โดยนำเสนอความขัดแย้งทางการเมืองผ่านกระบวนการตรวจสอบทางกฎหมายและองค์กรอิสระมากกว่าการเผชิญหน้าทางการเมืองโดยตรง ในเวลาเดียวกัน มติชน ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2558 รายงานข่าว “ปชช.89% พอใจรัฐบาลปราบโกง” ซึ่งเชื่อมโยงการทำงานของรัฐบาลเข้ากับประสิทธิภาพในการบริหารและการต่อต้านการทุจริต ขณะที่ ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 27 มกราคม 2558 รายงานข่าว “ผบ.ทบ.ปรามโอ๊คอย่าเยอะ” ผ่านกรอบของการรักษาความสงบและเสถียรภาพทางการเมือง

แนวโน้มดังกล่าวยิ่งเด่นชัดขึ้นภายหลังการประกาศใช้มาตรา 44 แทนกฎอัยการศึกในเดือนเมษายน 2558 ASTV ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 1 เมษายน 2558 รายงานข่าว “ประยุทธ์เผยเลิกอัยการศึก” ขณะที่ไทยรัฐ ฉบับเดียวกันรายงานข่าว “ใช้ ม.44 ผ่าตัดบอร์ดการบินไทย” การนำเสนอข่าวทั้งสองกรณีสะท้อนว่าอำนาจพิเศษถูกอธิบายผ่านภาษาแห่งประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหา และการบริหารจัดการเชิงเทคนิค มากกว่าการอภิปรายในฐานะข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยหรือความชอบธรรมของอำนาจรัฐ นอกจากนี้ ข่าวเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโรดแมปการปฏิรูปประเทศ และกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงปลายของการศึกษา ส่งผลให้การเมืองภายหลังรัฐประหารถูกเชื่อมโยงเข้ากับภาษาแห่งการบริหาร การปฏิรูป และการเปลี่ยนผ่านเชิงสถาบันอย่างสม่ำเสมอ

หลักฐานประการที่สามคือการเปลี่ยนแปลงของลำดับความสำคัญในการมองเห็นภายในพื้นที่ข่าว (visibility shift) ในช่วงแรกหลังการยึดอำนาจ ข่าวเกี่ยวกับการคัดค้านรัฐประหารและแรงกดดันจากต่างประเทศได้รับพื้นที่นำอย่างชัดเจน มติชน ฉบับวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “ซีเอ็นเอ็น-บีบีซีแพร่ภาพ ปว.ไทยสนั่นโลก” ขณะที่ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “ยูเอ็น-มะกัน-อียู แถลงห่วงไทย” ส่วนข่าวสด ฉบับวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 รายงานข่าว “แอมเนสตี้ชี้จับนศ.ต้านปว.รุนแรงเกิน” ข่าวเหล่านี้สะท้อนว่าประเด็นประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพและการต่อต้านรัฐประหารยังคงได้รับความสนใจอย่างมากในระยะเริ่มต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ช่วงหลัง ข่าวประเภทดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ แต่ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของการรายงานข่าวอีกต่อไป พื้นที่ข่าวส่วนใหญ่กลับถูกครอบครองโดยข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ การจัดระเบียบสังคม การปฏิรูป และการดำเนินงานของรัฐบาล ตัวอย่างเช่น ข่าวเกี่ยวกับการจัดระเบียบวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง การควบคุมราคาสลากกินแบ่ง การปฏิรูปหน่วยงานรัฐ การดำเนินงานของสภาปฏิรูปแห่งชาติ การร่างรัฐธรรมนูญ และการใช้มาตรา 44 ปรากฏอย่างต่อเนื่องในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ แม้ว่าข่าวเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์จากต่างประเทศ การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านรัฐประหาร และข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยจะยังคงปรากฏเป็นระยะ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศและการปฏิรูป จะพบว่าประเด็นหลังได้รับความต่อเนื่องในการนำเสนอมากกว่าอย่างชัดเจน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าวาทกรรมโต้แย้งหายไป หากสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของลำดับความสำคัญในการมองเห็นภายในพื้นที่ข่าว

หลักฐานประการที่สี่คือการเพิ่มขึ้นของแนวโน้มร่วมในการให้ความหมายข้ามหนังสือพิมพ์ แม้ว่าหนังสือพิมพ์ทั้งห้าฉบับจะมีจุดยืนทางการเมืองและแนวทางการนำเสนอที่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาข่าวตลอดช่วงเวลาศึกษา จะพบว่าประเด็นเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการรักษาความสงบเรียบร้อย ปรากฏอย่างต่อเนื่องในไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน ตัวอย่างเช่น ข่าวเกี่ยวกับการจ่ายเงินจำนำข้าว การจัดระเบียบสลากกินแบ่ง การจัดระเบียบรถจักรยานยนต์รับจ้าง การปฏิรูปประเทศ การร่างรัฐธรรมนูญ และการใช้อำนาจตามมาตรา 44 ล้วนถูกอธิบายผ่านภาษาแห่งการจัดการและการแก้ไขปัญหา แม้รายละเอียดและน้ำเสียงในการนำเสนอจะแตกต่างกันก็ตาม

สิ่งที่น่าสนใจคือ แนวโน้มดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่ในหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง หากปรากฏร่วมกันในไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน แม้ว่าหนังสือพิมพ์เหล่านี้จะมีแนวทางการนำเสนอและจุดยืนทางการเมืองแตกต่างกัน การปรากฏซ้ำของข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการรักษาความสงบเรียบร้อยในทุกฉบับ จึงสะท้อนการเพิ่มขึ้นของแนวโน้มร่วมในการให้ความหมายมากกว่าการเคลื่อนตัวของหนังสือพิมพ์เพียงบางกลุ่มเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ไม่ได้ชี้ว่ากระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ฉันทามติทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ ข่าวเกี่ยวกับการคัดค้านรัฐประหาร การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน การวิพากษ์วิจารณ์จากต่างประเทศ และข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยยังคงปรากฏอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษา ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองจึงไม่ได้หายไปจากพื้นที่ข่าว หากยังคงดำรงอยู่ควบคู่ไปกับวาทกรรมการบริหารประเทศอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาจึงเสนอว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการกำจัดวาทกรรมโต้แย้งหรือการสร้างฉันทามติร่วมกันของสังคม หากเกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่กรอบการอธิบายบางชุดได้รับความต่อเนื่อง การทำซ้ำ และพื้นที่นำมากขึ้นภายในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ จนกลายเป็นกรอบอ้างอิงร่วมในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาจึงควรถูกทำ

ความเข้าใจในฐานะกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมที่ไม่สมบูรณ์ (incomplete normalization) ซึ่งเกิดขึ้นผ่านการบรรจบกันของวาทกรรม มากกว่าการเกิดความเห็นพ้องทางการเมืองอย่างสมบูรณ์

อภิปรายผล

ข้อค้นพบสำคัญของการศึกษานี้คือ การทำให้รัฐประหาร พ.ศ. 2557 กลายเป็นความธรรมดาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยไม่ได้เกิดขึ้นจากการสิ้นสุดลงของความขัดแย้งทางการเมือง หรือจากการก่อตัวของความเห็นพ้องร่วมกันต่อระเบียบภายหลังรัฐประหาร หากเกิดขึ้นผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงของกรอบการรับรู้ทางการเมืองภายในพื้นที่ข่าว จากการมองรัฐประหารในฐานะเหตุการณ์พิเศษที่เกี่ยวข้องกับการยึดอำนาจ ความขัดแย้ง และความไม่แน่นอน ไปสู่การมองการปกครองภายหลังรัฐประหารในฐานะกระบวนการบริหารประเทศที่ดำเนินอยู่ภายใต้กิจวัตรทางการเมืองประจำวัน

ในแง่นี้ ชื่อบทความ “จากภาวะยกเว้นสู่การบริหาร” สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอธิบายที่ใช้ทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร มากกว่าการเปลี่ยนแปลงของลักษณะพื้นฐานของเหตุการณ์รัฐประหารเอง กล่าวคือ ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเคลื่อนตัวของวาทกรรมข่าวจากการอธิบายสถานการณ์ผ่านภาษาแห่งวิกฤต การยึดอำนาจ การควบคุมทางการเมือง และแรงกดดันระหว่างประเทศ ไปสู่การอธิบายผ่านภาษาแห่งการบริหารประเทศ การปฏิรูป การจัดระเบียบสังคม การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการดำเนินนโยบายสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่านการทำซ้ำของกรอบการตีความและการขยายตัวของวาทกรรมการบริหารภายในพื้นที่ข่าว จนประเด็นด้านการบริหารประเทศกลายเป็นกรอบอ้างอิงสำคัญในการทำความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองโดยรวม กระบวนการนี้ไม่ได้ทำให้วาทกรรมวิพากษ์วิจารณ์และความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองหายไปจากพื้นที่ข่าว หากทำให้วาทกรรมการบริหาร การปฏิรูป และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับสถานะนำมากขึ้นในการอธิบายการเมืองภายหลังรัฐประหาร ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนผ่านจากภาวะยกเว้นสู่การบริหารเป็นกระบวนการของการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรม (discursive stabilization) และการบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) ซึ่งทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ ได้รับความคุ้นชินและความต่อเนื่องภายในพื้นที่ข่าว แม้ว่าความไม่เห็นพ้องและวาทกรรมโต้แย้งจะยังคงดำรงอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษาก็ตาม

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การศึกษานี้เสนอว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “การทำให้เป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ” (normalization without consensus) กล่าวคือ ระเบียบภายหลังรัฐประหารได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และเสถียรภาพเชิงวาทกรรมมากขึ้น แม้ว่าความไม่เห็นพ้อง ความเป็นปฏิปักษ์ และวาทกรรมโต้แย้งจะยังคงดำรงอยู่ก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่การสร้างฉันทามติ หากเป็นการที่กรอบการอธิบายบางชุดได้รับการทำซ้ำ ได้รับพื้นที่นำ และกลายเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการทำความเข้าใจสถานการณ์ทางการเมือง

ข้อค้นพบดังกล่าวช่วยขยายข้อถกเถียงในงานศึกษารัฐประหารที่มีอยู่ งานจำนวนมากมักให้ความสำคัญกับเงื่อนไขที่นำไปสู่การยึดอำนาจ บทบาทของกองทัพ ผลกระทบต่อประชาธิปไตย หรือกระบวนการสร้างความชอบธรรม

ของระบอบภายหลังรัฐประหาร อย่างไรก็ตาม งานเหล่านี้อธิบายได้อย่างจำกัดว่าระเบียบภายหลังรัฐประหารสามารถดำรงอยู่ภายในพื้นที่สาธารณะได้อย่างไรภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้งยังไม่สิ้นสุดลง ผลการศึกษานี้จึงเสนอว่า คำถามเกี่ยวกับ “ความชอบธรรม” และคำถามเกี่ยวกับ “การถูกทำให้เป็นเรื่องธรรมดา” ไม่จำเป็นต้องเป็นคำถามเดียวกันเสมอไป ระเบียบทางการเมืองอาจได้รับการยอมรับอย่างจำกัดหรือถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง แต่ในเวลาเดียวกันก็อาจได้รับความต่อเนื่องและความคุ้นชินภายในชีวิตทางการเมืองประจำวันได้เช่นกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวยังช่วยขยายงานศึกษาด้านสื่อและการสื่อสารทางการเมืองที่มักให้ความสำคัญกับการวางกรอบการตีความ การกำหนดวาระสาธารณะ และการผลิตความหมายทางการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของสื่อไม่ได้อยู่เพียงที่การสนับสนุนหรือการวิพากษ์วิจารณ์ระเบียบทางการเมือง หากรวมถึงการทำให้กรอบความหมายบางชุดได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และสถานะนำในการรับรู้ภายในพื้นที่สาธารณะด้วย ในกรณีศึกษานี้ การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาเกิดขึ้นผ่านการขยายตัวของภาษาแห่งการบริหาร การจัดการ และการปฏิรูปภายในพื้นที่ข่าวอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร กระบวนการดังกล่าวสะท้อนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมและการบรรจบกันของวาทกรรมที่ทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ทางการเมืองที่คุ้นชิน แม้ว่าความไม่เห็นพ้องและวาทกรรมโต้แย้งจะยังคงดำรงอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษา

เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดของ Laclau และ Mouffe (2001) ข้อค้นพบของการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองไม่ได้ถูกขจัดออกไปจากพื้นที่สาธารณะภายหลังรัฐประหาร วาทกรรมวิพากษ์วิจารณ์รัฐประหาร การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน และข้อถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยยังคงปรากฏอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษา อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของวาทกรรมโต้แย้งไม่ได้หมายความว่าพื้นที่ข่าวจะขาดเสถียรภาพทางความหมายเสมอไป ตรงกันข้าม ข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่า แม้หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะมีจุดเน้นและแนวทางการนำเสนอแตกต่างกัน แต่ข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป และการจัดการปัญหาสาธารณะกลับได้รับความต่อเนื่องในการนำเสนอมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ จนค่อย ๆ กลายเป็นกรอบอ้างอิงร่วมในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร ในความหมายนี้ การบรรจบกันของวาทกรรมไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการยุติความขัดแย้งหรือการหลอมรวมความคิดเห็นที่แตกต่างให้กลายเป็นเอกภาพ หากเกิดขึ้นผ่านการที่กรอบการอธิบายบางชุดได้รับการทำซ้ำ ขยายพื้นที่การมองเห็น และครองสถานะนำภายในพื้นที่ข่าวมากขึ้นเรื่อย ๆ ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสนับสนุนข้อเสนอของบทความที่ว่าเสถียรภาพเชิงวาทกรรมสามารถก่อตัวขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้งยังดำรงอยู่ และการถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การเกิดฉันทามติทางการเมืองอย่างสมบูรณ์เสมอไป

ในอีกด้านหนึ่ง กรอบแนวคิดของ Foucault (1980) ช่วยให้เห็นว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้ดำเนินไปผ่านการควบคุมหรือการบังคับโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ถูกทำให้มองเห็น พูดถึง และรับรู้ในฐานะประเด็นสำคัญทางการเมืองภายในพื้นที่ข่าว ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเวลาผ่านไป ข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับพื้นที่นำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การอธิบายการเมืองผ่านภาษาแห่งวิกฤต ความขัดแย้ง หรือการยึดอำนาจมีความโดดเด่น

ลดลงเมื่อเทียบกับช่วงแรกภายหลังรัฐประหาร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การปกครองภายหลังรัฐประหารถูกนำเสนอในฐานะกิจกรรมการบริหารที่สามารถดำเนินต่อไปได้ตามปกติ มากกว่าการถูกทำความเข้าใจในฐานะภาวะยกเว้นที่ต้องถูกตั้งคำถามอยู่ตลอดเวลา ในความหมายนี้ ความต่อเนื่องของระเบียบภายหลังรัฐประหารไม่ได้เกิดจากการที่วาทกรรมโต้แย้งหายไปจากพื้นที่สาธารณะเท่านั้น ทว่ายังเกิดจากการที่กรอบการอธิบายบางชุดได้รับการทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง จนค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ทางการเมืองในชีวิตประจำวัน และมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายในพื้นที่ข่าว

ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบการมองเห็นของ Rancière (2004) ช่วยให้เข้าใจว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดจากการทำให้เสียงคัดค้านหายไปจากพื้นที่ข่าว ทว่ายังเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของลำดับความสำคัญในการรับรู้ทางการเมืองภายในพื้นที่สาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า ข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาสาธารณะได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่องและมีความโดดเด่นมากขึ้นตลอดช่วงเวลาศึกษา ขณะที่ข่าวเกี่ยวกับการต่อต้าน การเคลื่อนไหวทางการเมือง และการวิพากษ์วิจารณ์รัฐประหารยังคงปรากฏอยู่ แต่ค่อย ๆ สูญเสียสถานะของการเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองโดยรวม ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนกระบวนการจัดระเบียบการมองเห็น (visibility ordering) ซึ่งทำให้ประเด็นบางประเภทได้รับพื้นที่นำในการรับรู้มากกว่าประเด็นอื่น โดยมิได้อาศัยการปิดกั้นหรือการทำให้วาทกรรมทางเลือกหายไปจากพื้นที่ข่าว แต่เกิดจากการที่วาทกรรมเกี่ยวกับการบริหาร การปฏิรูป และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับการทำซ้ำและขยายพื้นที่การมองเห็นอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การเมืองภายหลังรัฐประหารจึงค่อย ๆ ถูกทำความเข้าใจผ่านภาษาแห่งการบริหารมากกว่าภาษาแห่งความขัดแย้ง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขสำคัญของการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมและการบรรจบกันของวาทกรรมภายในพื้นที่ข่าว

ผลการศึกษานี้ยังมีนัยสำคัญในเชิงระเบียบวิธี เนื่องจากแสดงให้เห็นความสำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมในฐานะกระบวนการที่ดำเนินไปตามลำดับเวลา มากกว่าการพิจารณาข้อความข่าวในฐานะหน่วยข้อมูลที่แยกขาดจากบริบททางเวลา การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดขึ้นจากข่าวเพียงชิ้นเดียว หรือจากการปรากฏของวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่ง แต่เกิดขึ้นจากการสะสม การทำซ้ำ และการเชื่อมโยงของรูปแบบการให้ความหมายที่ดำเนินต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาศึกษา ในแง่นี้ การติดตามการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมตามลำดับเวลาช่วยให้เห็นพลวัตที่อาจไม่ปรากฏชัดจากการวิเคราะห์ในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง กล่าวคือ สิ่งที่สำคัญไม่ได้อยู่ที่การปรากฏของข่าวเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป หรือการจัดการปัญหาสาธารณะเพียงลำพัง แต่อยู่ที่การที่กรอบการอธิบายเหล่านี้ได้รับการทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง ขยายพื้นที่การมองเห็น และค่อย ๆ กลายเป็นกรอบอ้างอิงร่วมในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร ข้อค้นพบดังกล่าวสนับสนุนการใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงกระบวนการ (Processual Critical Discourse Analysis) ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ดำเนินอยู่ในระยะยาว เนื่องจากช่วยให้สามารถติดตามการก่อตัวของเสถียรภาพเชิงวาทกรรม การบรรจบกันของวาทกรรม และกระบวนการที่ระเบียบทางการเมืองค่อย ๆ ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาได้อย่างเป็นพลวัต มากกว่าการมองวาทกรรมในฐานะผลลัพธ์ที่หยุดนิ่งอยู่ ณ ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง

โดยสรุป การศึกษานี้เสนอว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาเป็นกระบวนการสร้างเสถียรภาพเชิงวาทกรรมที่เกิดขึ้นผ่านการบรรจบกันของวาทกรรม การทำซ้ำของกรอบการตีความ และการจัดระเบียบการมองเห็นภายในพื้นที่ข่าว จนทำให้กรอบความหมายบางชุดได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และสถานะนำในการรับรู้ทางการเมือง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนรูปแบบของการทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ (normalization without consensus) ซึ่งเสถียรภาพเชิงวาทกรรมและความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองสามารถดำรงอยู่ควบคู่กันได้ในเวลาเดียวกัน

ในความหมายนี้ ชื่อบทความ “จากภาวะยกเว้นสู่การบริหาร” สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอธิบายที่ใช้ทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร เมื่อภาษาแห่งการบริหาร การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับสถานะนำมากขึ้นภายในพื้นที่ข่าว การปกครองภายหลังรัฐประหารจึงค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ทางการเมืองที่คุ้นชิน และได้รับความต่อเนื่องในฐานะระเบียบทางการเมืองที่ดำรงอยู่ได้ภายในพื้นที่สาธารณะ แม้ว่าวาทกรรมโต้แย้งและความไม่เห็นพ้องทางการเมืองจะยังคงดำรงอยู่ตลอดช่วงเวลาศึกษา

ด้วยเหตุนี้ บทความจึงเสนอแนวคิด “การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ” (normalization without consensus) เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่ระเบียบทางการเมืองสามารถได้รับเสถียรภาพเชิงวาทกรรมมากขึ้น แม้ว่าการโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ และความไม่เห็นพ้องทางการเมืองจะยังคงดำรงอยู่ แนวคิดดังกล่าวช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม อำนาจ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่า การถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นผ่านการสร้างฉันทามติ หากอาจเกิดขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ถูกทำให้มองเห็น ถูกกล่าวถึง และถูกทำให้มีความหมายภายในพื้นที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายว่า ภายใต้เงื่อนไขที่ความขัดแย้ง ความไม่เห็นพ้อง และวาทกรรมโต้แย้งยังคงดำรงอยู่ การปกครองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 สามารถได้รับความต่อเนื่องและความคุ้นชินภายในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยได้อย่างไร การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบกระบวนการ (Processual Critical Discourse Analysis) ศึกษาข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทย 5 ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และ ASTV ผู้จัดการรายวัน ในช่วงระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ถึงวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2558 เพื่อสืบย้อนการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการให้ความหมาย กลไกเชิงวาทกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมหลักกับวาทกรรมโต้แย้งตามลำดับเวลา

ผลการศึกษาพบว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาไม่ได้เกิดขึ้นจากการสร้างฉันทามติทางการเมือง หรือจากการหายไปของความขัดแย้ง หากเกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่กรอบการอธิบายเกี่ยวกับการบริหารประเทศ การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการจัดระเบียบสังคมได้รับความต่อเนื่องในการนำเสนอมากขึ้น จนค่อย ๆ กลายเป็นกรอบอ้างอิงหลักในการทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร ขณะเดียวกัน วาทกรรมวิพากษ์วิจารณ์และการต่อต้านยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่ข่าว แต่ไม่ได้ครองสถานะนำในการอธิบายสถานการณ์ทางการเมืองโดยรวมอีก

ต่อไป ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงสำคัญไม่ได้อยู่ที่การที่สังคมหยุดถกเถียงเกี่ยวกับรัฐประหาร หากอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงของกรอบการรับรู้ทางการเมือง จากการมองรัฐประหารในฐานะ

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการยึดอำนาจ ความขัดแย้ง และภาวะวิกฤต ไปสู่การมองการปกครองภายหลังรัฐประหารในฐานะกิจกรรมการบริหารที่ดำเนินอยู่ภายใต้กิจวัตรทางการเมืองประจำวัน ในความหมายนี้ สิ่งที่ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่ตัวเหตุการณ์รัฐประหาร หากเป็นระเบียบทางการเมืองที่ดำรงอยู่ภายหลังรัฐประหาร

ในเชิงทฤษฎี การศึกษานี้เสนอว่า การถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาทางการเมืองไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฉันทามติหรือการยอมรับอย่างเป็นเอกฉันท์เสมอไป ระเบียบทางการเมืองอาจได้รับเสถียรภาพเชิงวาทกรรมมากขึ้นได้แม้ว่าความขัดแย้ง ความไม่เห็นพ้อง และความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองจะยังคงดำรงอยู่ก็ตาม บทความจึงเสนอแนวคิด “การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาที่ปราศจากฉันทามติ” (normalization without consensus) เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่กรอบความหมายบางชุดได้รับความต่อเนื่อง ความคุ้นชิน และสถานะนำภายในพื้นที่สาธารณะผ่านกระบวนการบรรจบกันของวาทกรรม (discursive convergence) โดยไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การยุติความขัดแย้งทางการเมือง ข้อเสนอดังกล่าวช่วยขยายการศึกษารัฐประหารจากการมุ่งอธิบายสาเหตุ ผลกระทบ หรือความชอบธรรมของการยึดอำนาจ ไปสู่การศึกษากระบวนการที่ระเบียบภายหลังรัฐประหารได้รับเสถียรภาพเชิงวาทกรรมภายในพื้นที่สาธารณะ ขณะเดียวกัน ยังช่วยขยายการศึกษาวาทกรรมและการสื่อสารทางการเมืองจากการวิเคราะห์ข้อความหรือเหตุการณ์เฉพาะช่วงเวลา ไปสู่การศึกษาพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางวาทกรรมในฐานะกระบวนการที่ดำเนินไปตามลำดับเวลา

ในเชิงระเบียบวิธี ข้อค้นพบของการศึกษานี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการติดตามการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมตามลำดับเวลา เนื่องจากการถูกทำให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาไม่ได้เกิดขึ้นจากข้อความ ข่าว หรือเหตุการณ์เพียงชิ้นเดียว หากเป็นผลของการสะสม การทำซ้ำ และการเชื่อมโยงของรูปแบบการให้ความหมายที่ดำเนินต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาศึกษา การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงกระบวนการจึงช่วยให้สามารถมองเห็นพลวัตของการก่อตัวของเสถียรภาพเชิงวาทกรรมและการบรรจบกันของวาทกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การศึกษานี้วิเคราะห์เฉพาะข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยระดับชาติ จึงยังไม่ครอบคลุมพลวัตของสื่อประเภทอื่นหรือการรับรู้ของผู้รับสารโดยตรง การศึกษาในอนาคตอาจขยายการวิเคราะห์ไปยังสื่อโทรทัศน์ สื่อออนไลน์และสื่อสังคม เพื่อเปรียบเทียบว่ากระบวนการทำให้ระเบียบทางการเมืองกลายเป็นเรื่องธรรมดาดำเนินไปในลักษณะเดียวกันหรือแตกต่างกันอย่างไรในพื้นที่สื่อแต่ละประเภท

ท้ายที่สุด บทความนี้เสนอว่า การทำให้รัฐประหารกลายเป็นความธรรมดาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทยภายหลัง พ.ศ. 2557 ไม่ได้เกิดขึ้นจากการยุติความขัดแย้ง หากเกิดขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของกรอบการอธิบายที่ใช้ทำความเข้าใจการเมืองภายหลังรัฐประหาร เมื่อภาษาแห่งการบริหาร การปฏิรูป การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการจัดการปัญหาสาธารณะได้รับสถานะนำมากขึ้นภายในพื้นที่ข่าว การปกครองภายหลังรัฐประหารจึงค่อย ๆ ถูกทำให้รับรู้ในฐานะส่วนหนึ่งของกิจวัตรทางการเมือง แม้ว่าความเป็นปฏิปักษ์และวาทกรรมโต้แย้งจะยังคงดำรงอยู่ก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ ดำจันทร์. (2560). *การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น: ความล้มเหลวของการทำให้เป็นประชาธิปไตยในประเทศไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกอบเกียรติ อิ่มศิริ. (2562). *วาทกรรมการเมืองในวิกฤตการณ์ชุมนุมของคณะกรรมการเพื่อเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ช่วงปี ค.ศ. 2013–2014.* ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พวงทอง ภวัครพันธุ์. (2565). การสร้างรัฐเสนานุภาพของไทยจากรัฐประหาร 2490 ถึงรัฐประหาร 2557. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 52*(1). 7-35.

Baker, C. (2016). The 2014 Thai coup and some roots of authoritarianism. *Journal of Contemporary Asia, 46*(3), 388–404.

Chambers, P. (2011). Where agency meets structure: Understanding civil-military relations in contemporary Thailand. *Asian Journal of Political Science, 19*(3), 290–304.

Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold.

Farrelly, N. (2013). Why democracy struggles: Thailand's elite coup culture. *Australian Journal of International Affairs, 67*(3), 281–296.

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). New York: Pantheon Books.

Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics* (2nd ed.). London: Verso.

McCargo, D. (2015). *Thailand in 2014: The trouble with magic swords.* In Singh, D, (ed.) Southeast Asian Affairs 2015. Institute of Southeast Asian Studies, 335 - 358.

Rancière, J. (2004). *The politics of aesthetics: The distribution of the sensible* (G. Rockhill, Trans.). London: Continuum.

Tejapira, K. (2016). The irony of democratization and the decline of royal hegemony in Thailand. *Southeast Asian Studies, 5*(2), 219–237.

van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage.

Winichakul, T. (2008). Toppling democracy. *Journal of Contemporary Asia, 38*(1), 11–37.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

Causes and Effects of Loan Delinquency in the Woman's Development Fund in Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province

ชัยยงค์ น้อยสะปุ๋ง[1]

Chaiyong Noisapoong[1]

Corresponding author: chaiyong1985.yo@gmail.com

Received:09/05/69 Revised: 15/06/69 Accepted: 24/06/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายและแนวทางการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และเสนอแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนให้มีประสิทธิผล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 38 คน ประกอบด้วยผู้ปฏิบัติระดับนโยบายจังหวัด ผู้ปฏิบัติหน้าที่ระดับจังหวัดกำแพงเพชรและอำเภอคลองลาน และสมาชิกสตรีผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการค้างชำระหนี้เกิดจากสาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ การขาดวินัยทางการเงิน การใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ การขาดความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกและการโยกย้ายเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนบ่อยครั้งทำให้การติดตามหนี้ที่ในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจ ต้นทุนการผลิตที่สูง ราคาผลผลิตตกต่ำ และการระบาดของโรคในพืชและสัตว์ ส่งผลให้การประกอบอาชีพไม่ประสบความสำเร็จ ข้อเสนอเชิงนโยบายจากการวิจัยคือ การประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการบริหารงานที่ยึดผลสัมฤทธิ์ ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ พร้อมนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแจ้งเตือนการชำระหนี้ การสร้างกลไก “สตรีพี่สอนน้อง” เพื่อสนับสนุนสมาชิกสตรี และบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะอาชีพ การตลาด และการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของเงินทุนหมุนเวียน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของกองทุนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การค้างชำระหนี้; กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี; อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

[1] นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Student, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiangmai University

Abstract

This study examined the policies and management approaches of the Women's Development Fund in Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province, explored factors affecting the debt repayment capacity of women borrowers, and proposed guidelines for improving fund effectiveness. A qualitative case study approach was employed. Data were collected through documentary research and in-depth interviews with 38 key informants and analyzed using content analysis. The findings revealed that loan delinquency resulted from both internal and external factors. Internal factors included poor financial discipline, misuse of loan funds, limited collective responsibility among members, and frequent reassignment of community development officers, which disrupted debt monitoring. External factors included unfavorable economic conditions, rising production costs, declining commodity prices, and outbreaks of plant and animal diseases that reduced borrowers' income. The study recommends applying New Public Management principles alongside community participation through results-oriented management, transparency, accountability, technology-based debt repayment reminders, peer mentoring among women members, and collaboration with relevant agencies to enhance occupational and marketing skills. These measures are expected to strengthen the effectiveness and sustainability of the Women's Development Fund.

Keywords: Debt Default; Women's Development Fund; Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province

บทนำ

ปัจจุบันภาครัฐให้ความสำคัญกับนโยบายด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดีและดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียงเพื่อเกิดความยั่งยืน โดยมีนโยบายบริหารแบบบูรณาการ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยยึดถือแนวนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เป็นกรอบทิศทางพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจากนโยบายดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้บูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs โดยเฉพาะ เป้าหมายที่ 1 ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่ เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มบทบาทของสตรีและเด็กหญิงทุกคน และเป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 เป้าหมายที่กล่าวข้างต้นได้พัฒนาในทุกมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และหลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้การบริหารประเทศมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ โดยมุ่งเน้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การตรวจสอบความโปร่งใส การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการประเมินผลตามหลัก ธรรมาภิบาล เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนพร้อมที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ต่อไป (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2568)

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีขึ้นในกรมการพัฒนาชุมชน เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2558 โดยกรมการพัฒนาชุมชนได้รับจัดสรรงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จำนวน 100 ล้านบาท และต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559 ให้ควบรวมกองทุนดังกล่าวโดยมีผลตั้งแต่ วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 และกรมการพัฒนาชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อบริหารกองทุนภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารทุนหมุนเวียน พ.ศ. 2558 และข้อบังคับคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีว่าด้วยการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี พ.ศ. 2559 ภายใต้วิสัยทัศน์ "เป็นแหล่งทุนที่สำคัญของสตรีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน" ซึ่งมีพันธกิจ (สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรมการพัฒนาชุมชน, 2568) ดังนี้ 1) จัดสรรเงินทุนหมุนเวียนให้แก่สตรีและองค์กรสตรี เพื่อนำไปใช้ในการสร้างงานการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน 2) จัดสรรเงินทุนอุดหนุนในการพัฒนาสตรี องค์กรสตรีและเครือข่ายสตรีให้มีขีดความสามารถในการเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง แก้ไขปัญหาสตรี พัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน 3) บริหารกองทุนให้มีความมั่นคงตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีวัตถุประสงค์ 3.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำในการสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี 3.2 เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่ายสตรีในการเฝ้าระวังดูแลและแก้ไขปัญหาของสตรี การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีนำไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ หรือสวัสดิการเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสตรีและผู้ด้อยโอกาสอื่นๆในสังคม 3.3 เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี การสร้างภาวะผู้นำ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านสังคมให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี และ 3.4 เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนโครงการอื่นๆที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสตรีตามที่คณะกรรมการพิจารณาเห็นสมควร

อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นพื้นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสตรีในพื้นที่อำเภอคลองลานจะมีการรวมกลุ่ม เพื่อเสนอโครงการขอกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในการประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน การดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร จากข้อมูลสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชรระบุว่า สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานมีการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน การบริหารจัดการจัดการหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ข้อมูลต้นปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2567 ได้รับจัดสรรเงินประเภทเงินทุนหมุนเวียน จำนวนทั้งสิ้น 35 โครงการ จำนวนเงิน 3,707,000 บาท ลูกหนี้คงเหลือ จำนวนเงิน 1,426,622.24 บาท และข้อมูลลูกหนี้คงเหลือข้อมูล ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2568 ยอดลูกหนี้คงเหลือ จำนวน 887,890.68 บาท หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ 417,735.42 บาท ลูกหนี้ที่ได้ดำเนินการตามกฎหมาย จำนวน 266,673 บาท และมีหนี้เกินกำหนดชำระ 193,482.26 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.23 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร, 2568) จากข้อมูลพบว่า กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลานมีหนี้เกินกำหนดชำระคิดเป็นร้อยละ 13.23 ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นกรณีศึกษาเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัด

กำแพงเพชร เนื่องจากการดำเนินงานบริหารจัดการหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานยังพบปัญหาหนี้ค้างชำระ และไม่ทราบถึงสาเหตุและผลกระทบที่แท้จริงของการค้างชำระหนี้ จึงต้องการศึกษาถึงปัญหาและนำข้อมูลมาวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการหนี้ค้างชำระกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีและได้แนวทางแก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มสตรีที่มีปัญหาหนี้ค้างชำระในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ให้สามารถชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้

บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป้าหมายหลักในการศึกษาภาพรวมและปัญหาเชิงลึกของการบริหารจัดการหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 38 คน โดยมุ่งเน้นศึกษาใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษานโยบายและแนวทางการบริหารจัดการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และ 3) แนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิผล ผลการศึกษาจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพสมาชิกด้านอาชีพและการบริหารการเงิน จัดระบบติดตามหนี้อย่างต่อเนื่อง และบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายและแนวทางการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
3. เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิผล

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

การศึกษาเรื่อง “สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอ คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีในการสนับสนุนอธิบายปัญหาหนี้ค้างชำระ ดังนั้น บทความนี้จึงใช้แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM), แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Participation Concept), นโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (Policy on the Women’s Development Fund), แนวคิดเรื่องการผิดนัดชำระของลูกหนี้ (Default Theory) และแนวคิดเกี่ยวกับมูลเหตุของการค้างชาระหนี้ (Causes of Loan Delinquency) เพื่อบูรณาการร่วมกันในการศึกษาและเป็นกรอบในการวิเคราะห์

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) เป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐโดยประยุกต์หลักการบริหารของภาคเอกชนมาใช้ เพื่อให้การดำเนินงานมีความคล่องตัว โปร่งใส คุ้มค่า และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของประชาชน การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารเชิงรุก และการใช้กลไกการแข่งขันเพื่อยกระดับคุณภาพการบริการสาธารณะ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูประบบราชการให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาการบริหารงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เป็นการบริหารจัดการภาครัฐมุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยนำหลักการบริหารของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ความคุ้มค่า และการจัดโครงสร้างองค์กรที่คล่องตัว ตามแนวคิดการปฏิรูประบบราชการของออสบอร์น (David Osbome) และเกบเลอร์ (Ted Gaebler) จากหนังสือ Reinventing Government (1992) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 10 ประการ (เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์ อ้างถึงใน สิรินทรา เสียบไธสง, 2561, หน้า 53-54) สรุปได้ ดังนี้ 1) ขับเคลื่อนด้วยภารกิจมากกว่ากฎระเบียบที่เคร่งครัด 2) รัฐทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง หรือผู้กำกับดูแลมากกว่าลงมือปฏิบัติเอง 3) สร้างกลไกการแข่งขันในการจัดทำบริการสาธารณะ 4) มอบอำนาจ ให้ประชาชนและชุมชนจัดการตนเองแทนการรอรับบริการ 5) ยึดหลักประชาชนเป็นศูนย์กลางตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะลูกค้า 6) มุ่งเน้นผลลัพธ์ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของงานมากกว่าขั้นตอนหรือปัจจัยนำเข้า 7) มุ่งเน้นความคุ้มค่าและรู้จักวิธีแสวงหารายได้มากกว่าการรอใช้งบประมาณ 8) กระจายอำนาจการตัดสินใจลดการสั่งการตามลำดับชั้นเน้นการทำงานเป็นทีมและให้อำนาจระดับปฏิบัติการ 9) การบริหารเชิงรุกเน้นการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาก่อนจะเกิดขึ้น และ10) การใช้กลไกทางการตลาดปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้เหมาะสมยืดหยุ่นและทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน การจัดการภาครัฐแนวใหม่มีลักษณะสำคัญคือ การสะท้อนถึงการมุ่งเน้นการปฏิรูปการบริหารงานในภาครัฐ เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาทางการบริหารที่ตัวแบบดั้งเดิมหรือระบบการบริหารแบบเดิมมิอาจจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเช่นเดียวกับในอดีต โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือการเน้นความสำคัญไปที่ระบบการจัดการมากกว่านโยบายการมุ่งเน้นผลงานและประสิทธิภาพ (ขนิษฐา แผ่พร, 2565, หน้า 5-7)

วัชรพล อรุณรัตน์ และธนัสถา โรจนตระกูล (2565) ได้กล่าวว่า การนำเอาแนวความคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้แทนแบบดั้งเดิมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการบริหารงานบุคคลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นการพัฒนาความรู้ให้มีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดสนับสนุนงานวิจัยในครั้งนี้ได้ โดยอธิบายว่า ปัญหาการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรนั้นอาจเกิดจากการที่ระบบบริหารการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรียัง

ขาดความคล่องตัว ความโปร่งใส และการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ และสามารถชี้แนะแนวทางแก้ไขได้ เช่น การใช้เทคโนโลยี กลไกตลาด และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Participation Concept)

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Concept) ภายใต้การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการตรวจสอบภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยระดับการมีส่วนร่วมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านประชากร สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็งของประชาธิปไตยและประสิทธิผลของนโยบายสาธารณะ (The impact of New Public Management (NPM) and Citizens Public Participation on Public Policy in Iran. (2025). European Online Journal of Natural and Social Sciences.)

ในบริบทประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 78 ได้ส่งเสริมสิทธิและบทบาทของประชาชนในการพัฒนาประเทศ การจัดบริการสาธารณะ และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลและการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมสามารถจำแนกได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การได้รับผลประโยชน์ และการประเมินผล (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, อ้างถึงใน วรรณศร จักษุรักษ์, 2563) ในขณะที่กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สถาบันพระปกเกล้า อ้างถึงใน มนัส สามารถกุล, 2554)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน 2. ปัจจัยด้านการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ 3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ 4. ปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรด้านระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม และ 5. ปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรด้านการมีตำแหน่งในกลุ่ม (ฐิติพงศ์ ศาสตร์แก้ว, 2560, หน้า 150-147)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการบริหารงานภาครัฐ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานภาครัฐมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ ระดับและความสำเร็จของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านประชากร สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อความพร้อมและโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการบริหารภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาล เสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาธิปไตย และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

นโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (Policy on the Women's Development Fund)

กรมการพัฒนาชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารกองทุนหมุนเวียน

พ.ศ. 2558 และข้อบังคับคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ว่าด้วยการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี พ.ศ. 2559 โดยมีวิสัยทัศน์ “สร้างสรรค์พลังสตรีให้เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ” พันธกิจ 1) จัดสรรเงินทุนหมุนเวียนให้แก่สตรีและองค์กรสตรี เพื่อนำไปใช้ ในการสร้างงาน การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน 2) จัดสรรเงินทุนอุดหนุนในการพัฒนาสตรี องค์กรสตรี และเครือข่ายสตรีให้มีขีดความสามารถในการเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง แก้ไขปัญหาสตรี พัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนและ 3) บริหารกองทุนให้มีความมั่นคง ตามหลักธรรมาภิบาล และมีวัตถุประสงค์ เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดดอกเบี้ย ในการสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการลงทุน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ หรือสวัสดิการให้แก่สตรี, เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่ายสตรีการเฝ้าระวังและดูแลปัญหาของสตรี ตลอดจนการช่วยเหลือเยียวยาสตรีที่ประสบปัญหาในทุกรูปแบบ การรณรงค์ให้สังคมเข้าใจปัญหาสตรีในทุกมิติ และการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิสตรี, เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรีและแก้ไขปัญหาสตรีขององค์กรต่าง ๆ การสร้างภาวะผู้นำ การพัฒนาองค์ความรู้ คุณภาพชีวิต รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของสตรี และเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการสนับสนุนโครงการอื่น ๆ ที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสตรีตามที่คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีแห่งชาติพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งมีกลไกขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (คกส.) 1 คณะ 2) คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีกรุงเทพมหานคร (อกส.กทม.) 1 คณะ 3) คณะอนุกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด (อกส.จ) 76 คณะ 4) คณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ (อกส.อ) 878 คณะ 5) คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเขต (คณะทำงานขับเคลื่อนฯเขต) 50 เขต 6) คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัด/กรุงเทพมหานคร (คณะทำงานขับเคลื่อนฯจังหวัด/กรุงเทพมหานคร) 77 คณะ 7) คณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบล/เทศบาล (ตามเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) (คณะทำงานขับเคลื่อนฯ ตำบล/เทศบาล) 8) อาสาสมัครผู้ประสานงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีหมู่บ้าน/ชุมชน ทุกแห่งทั่งประเทศ (อาสาสมัครกองทุนฯ) (สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรมการพัฒนาชุมชน, 2568)

ประเภทเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่ให้สมาชิกขอรับการสนับสนุน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท(สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรมการพัฒนาชุมชน, 2568) คือ 1) ประเภทเงินทุนหมุนเวียน (เงินกู้) หมายถึงเงินทุนให้สตรีกู้แก่สมาชิกตามโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การสร้างงาน การสร้างรายได้ หรือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และ 2) ประเภทเงินอุดหนุน (ทุนให้เปล่า) หมายถึง เงินทุนตามโครงการที่ได้รับกับการสนับสนุนจากกองทุน เพื่อการส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่าย การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี และการสนับสนุนโครงการที่แก้ปัญหาและพัฒนาสตรี

คุณสมบัติของผู้ขอรับการสนับสนุนเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

1. ประเภทเงินหมุนหมุนเวียน (เงินกู้) ได้แก่ 1) เป็นสมาชิกประเภทบุคคลธรรมดา ซึ่งรวมตัวกันตั้วแต่ห้าคนขึ้นไป หรือสมาชิกประเภทองค์กรสตรี 2) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ หรือสถานที่ทำงานตั้งอยู่ในท้องที่ที่ยื่นแบบขอรับการ

สนับสนุนไม่น้อยกว่าหกเดือน 3) มีการดำเนินงานหรือมีผลงานเกี่ยวข้องกับอาชีพที่ขอรับการสนับสนุน 4) ไม่เป็นผู้มีประวัติเสื่อมเสียและขาดวินัยทางการเงิน

2. ประเภทเงินอุดหนุน (ทุนให้เปล่า) ได้แก่ 1) สมาชิกประเภทองค์กรสตรี 2) มีสถานที่ทำงาน หรือสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในท้องที่ที่ยื่นแบบขอรับการสนับสนุนไม่น้อยกว่าหกเดือน

แนวคิดเรื่องการผิดนัดชำระของลูกหนี้ (Default Theory)

สกลกาญจน์ เทียนสมบูรณ์ (2560, หน้า 8) งานศึกษาของ Luigi Guiso, Paola Sapienza และ Luigi Zingales (2011) ได้ทำการศึกษาในเรื่องThe Determinant of Attitudes towards Strategic Default on Mortgages โดยทำการวัดความโน้มเอียงในการผิดนัดชำระหนี้การผ่อนบ้าน พบว่าถ้ามูลค่าบ้านที่ต้องผ่อนชำระเกินกว่ามูลค่าของบ้านที่แท้จริงมากๆ ความเต็มใจในการผิดนัดชำระหนี้ก็จะเพิ่มสูงขึ้นนอกจากนี้ยังพบว่าต้นทุนในการผิดนัดชำระหนี้เกิดจากทั้งปัจจัยที่เป็นตัวเงินและปัจจัยที่ไม่ใช่ตัวเงินผู้กู้ได้รับความพึงพอใจกับผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน (การได้อาศัยอยู่ในบ้าน) ในขณะที่ถ้าผู้กู้ผิดนัดชำระหนี้ ผู้กู้จะเผชิญกับต้นทุนที่เป็นตัวเงิน (ต้นทุนในการย้ายที่อยู่, ต้นทุนในการกู้ยืมที่สูงขึ้นในอนาคต) และต้นทุนที่ไม่ใช่ตัวเงิน (ความรู้สึกผิด หรือการที่ถูกสังคมจับตามองเมื่อผิดนัดชำระหนี้)ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาคือ ประโยชน์ของผู้กู้ที่จะได้รับจากการกู้ยืมต้องมากกว่าต้นทุนที่ผู้กู้จะเผชิญจึงจะทำให้ผู้กู้ไม่ผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งต้นทุนนี้รวมทั้งต้นทุนที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการผิดนัดชำระของลูกหนี้ตามที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 204 ได้กล่าวว่า “ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซร้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว” ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวใช้เพื่อพิจารณาว่า ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ หรือชำระนี้ล่าช้าหรือไม่ ซึ่งลูกหนี้จะต้องเป็นผู้รับผิดเมื่อผิดนัดหลักการผิดนัดของลูกหนี้ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้ (ภัทรศักดิ์ วรรณแสง อ้างถึงใน ธนา ตั้งก่อเจริญ, 2557, หน้า 18-19)

1. หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว แต่ถ้าคู่สัญญามีพฤติการณ์ปฏิบัติต่อกันโดยตรงหรือโดยปริยาย ว่าไม่ถือเอากำหนดระยะเวลาชำระหนี้เป็นข้อสำคัญในการชำระหนี้แล้ว ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ก็ยังไม่ถือว่าลูกหนี้รายนั้นผิดนัด

2. เจ้าหนี้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่ลูกหนี้ไม่ยอมชำระการเตือนของเจ้าหนี้นั้นคือการแจ้งให้ลูกหนี้ทราบว่าหนี้นั้นถึงกำหนดชำระแล้ว อาจจะแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร วาจา หรือด้วยวิธีการอื่นๆ เช่น ส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์เป็นต้น

ปรางมาศ ตันพิพัฒน์ (2560, หน้า 34) ได้อธิบายว่า ลักษณะของการเป็นลูกหนี้ผิดนัด คือ การที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา ซึ่งหนี้ที่เกิดขึ้นต้องเป็นหนี้ที่อาจบังคับได้ ตามหลักกฎหมายทั่วไปลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้ให้ตรงต่อเวลา หากลูกหนี้ไม่ชาระหนี้ เจ้าหนี้จะต้องมีการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนจึงจะถือว่าลูกหนี้ผิดนัด แต่ในบางกรณีลูกหนี้อาจตกเป็นผู้ผิดนัดทันทีเมื่อหนี้ถึงกำหนดชาระแล้วโดยไม่จำเป็นต้องมีการเตือนจากเจ้าหนี้ ซึ่งผลของการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาจนเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายหรือขาดประโยชน์นั้น ลูกหนี้จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่า การผิดนัดชำระของลูกหนี้สามารถนำไปใช้และวิเคราะห์พฤติกรรมผู้กู้, ประเมินความเสี่ยง, ปรับปรุงนโยบาย และวางมาตรการป้องกันของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สามารถเชื่อมโยงทั้งเศรษฐศาสตร์, สังคมศาสตร์ และกฎหมายเข้าด้วยกัน ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยการเงิน ปัจจัยสังคม - จิตวิทยา และการบริหารจัดการหนี้ และตัวแปรตาม คือ การผิดนัดชำระหนี้

มูลเหตุของการค้างชำระหนี้ (Causes of Loan Delinquency)

ธนา ตั้งก่อเจริญ (2557, หน้า 20-21) การค้างชำระหนี้ของลูกค้าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากในการดำเนินการขององค์กรถึงแม้ว่าองค์กรจะได้มีการตรวจสอบคุณสมบัติเบื้องต้นของลูกค้าแล้วก็ตาม แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามวันที่ครบกาหนดในใบแจ้งหนี้ โดยองค์กรเองก็มีระบบในการตรวจสอบและติดตามหนี้ภายหลังจากที่ได้ให้การบริการแล้ว ซึ่งองค์กรต้องหาวิธีการหรือมาตรการในการควบคุมหนี้ค้างชำระให้อยู่ในระดับที่ไม่เกินเป้าหมายที่กำหนด โดยมูลเหตุของการค้างชำระหนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อปัจจัยดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงย่อมจะส่งผลกระทบต่อการชำระหนี้ของลูกหนี้ ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐบาล ค่านิยมและเทคโนโลยี และภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด

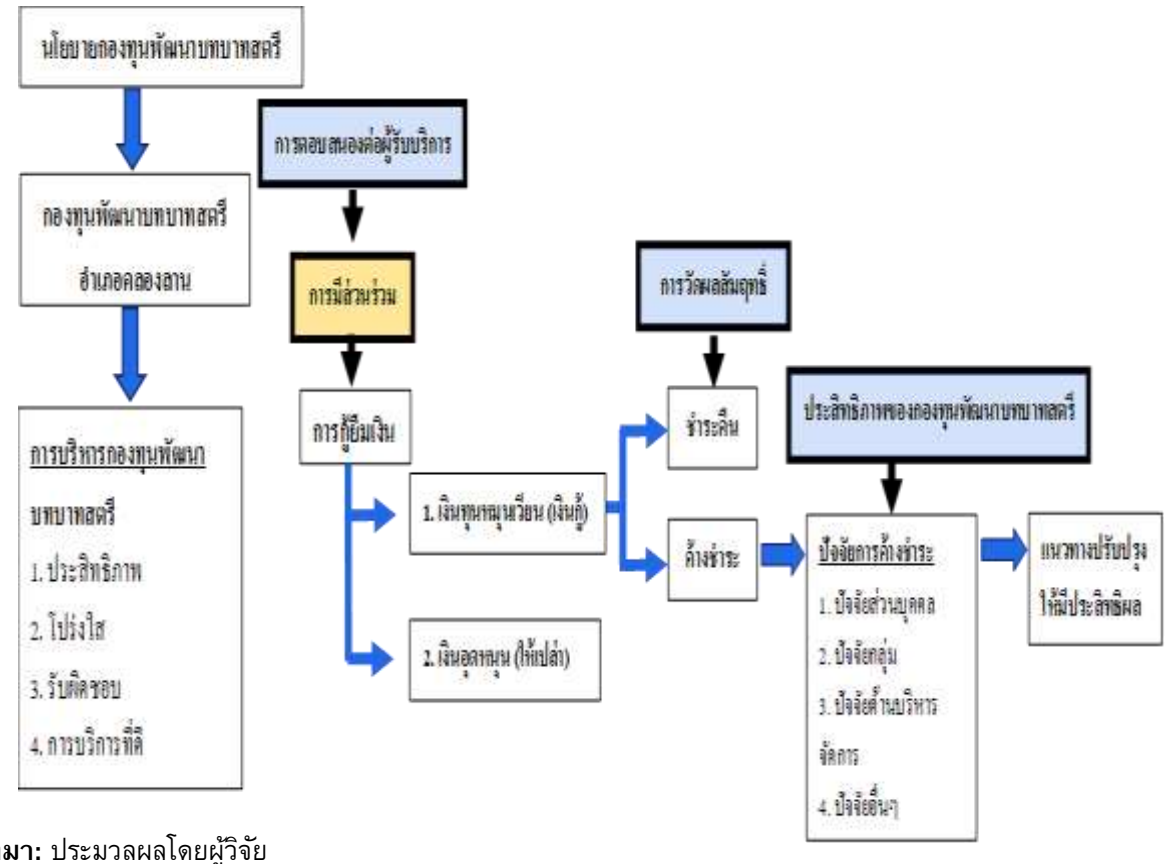
2. ปัจจัยด้านองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยที่องค์กรสามารถควบคุมได้ โดยปัจจัยดังกล่าวเกิดขึ้นภายในองค์กรที่เป็นผู้ให้การบริการเอง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย การประเมินราคาหลักประกันไม่เหมาะสม ระบบการติดตามและควบคุมหนี้ขององค์กรและการอำนวยสินเชื่อของสถาบันการเงินที่ไม่มีการกลั่นกรองที่ดี

3. ปัจจัยด้านลูกหนี้ ได้แก่ การที่ลูกหนี้นำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม, การย้ายถิ่นที่อยู่ การเปลี่ยนงาน หรือการถูกเลิกจ้างงาน, ลูกหนี้ถึงแก่กรรม เจ็บป่วยเรื้อรัง ทุพพลภาพ หรือสภาพครอบครัวหย่าร้าง ลูกหนี้ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย หรือมีหนี้สินภายนอกจำนวนมาก ลูกหนี้ทำการค้าเกินตัว หรือหวังผลเลิศในธุรกิจมากเกินไป, การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นผลให้การดำเนินงานของธุรกิจชะงักงัน การทุจริตของผู้บริหารจัดการ ลูกหนี้เจตนาบิดพลิ้วไม่ยอมชาระหนี้ หรือนำเงินไปชำระหนี้ภายนอกก่อนนำเงินไปชำระคืนแก่สถาบันการเงินและลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้อื่นๆ ดำเนินคดี และยึดทรัพย์ขายทอดตลาด

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลอ้างอิงดังกล่าวนำศึกษา เพื่อหาสาเหตุและผลกระทบจากปัญหาการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ 1) พฤติกรรมลูกหนี้ที่มีต่อความสามารถในการชำระหนี้ โดยวิเคราะห์จากกลุ่มลูกหนี้ เช่น ลูกหนี้ที่มีรายได้ไม่แน่นอน, ลูกหนี้ที่มีหนี้สินภายนอกมาก และลูกหนี้ที่ใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ 2) ศึกษาผลกระทบของปัจจัยภายในของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น ระบบติดตามหนี้, การประเมินผล การดำเนินงานและการอนุมัติเงินกู้ และศึกษาผลกระทบของปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนเทคโนโลยี และ ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยภายนอก, ปัจจัยที่เกิดจากตัวของลูกหนี้ ตัวแปรตาม คือ การค้างชำระหนี้ของลูกหนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ของ David Osborne และTed Gaebler โดยใช้ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาเกี่ยวกับ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ในหนังสือ "Reinventing Government" (การแปลงโฉมระบบราชการใหม่) ที่ได้ตีพิมพ์ในปี 1992 เป็นแนวคิดที่นำหลักการและวิธีการจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ในภาครัฐ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ ความคุ้มค่าโปร่งใส ตรวจสอบได้และใช้กลไกตลาดเข้ามาช่วยแก้ปัญหาร่วมกับบูรณาการร่วมกับการมีส่วนร่วม (Participation Concept) โดยแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐใหม่ (New Public Management: NPM) จะใช้เป็นกรอบแนวทางการตอบสนองต่อผู้รับบริการ, การวัดผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และการมีส่วนร่วม (Participation Concept) ใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานในกระบวนการกู้ยืมเงินของกองทุน ซึ่งทั้งสองทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กันในฐานะที่ร่วมกันอธิบายสาเหตุและผลกระทบของการเกิดหนี้ค้างชำระและเสนอแนวทางแก้ไขการพัฒนาระบบบริหารการดำเนินงานของกองทุนและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในพื้นที่และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน โดยแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐใหม่ (New Public Management: NPM) จะสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนได้แก่ การกู้ยืม, การรับชำระเงินกู้และปัญหาการค้างชำระหนี้เงินกู้ ในส่วนแนวคิดการมีส่วนร่วม(Participation Concept) จะส่งเสริมสนับสนุนบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการขั้นตอนการกู้ยืมเงิน ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้จะเชื่อมโยงกับนโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีซึ่งเป็นนโยบายการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และศึกษาถึงสาเหตุและผลกระทบการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งอาจจะไม่ได้เกิดจากลูกหนี้เพียงฝ่ายเดียว แต่อาจเป็นผลมาจากระบบการบริหารที่ยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเท่าที่ควร กรอบแนวคิดดังกล่าวจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือทางวิชาการ แต่ยังเป็นแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถนำไปใช้จริงในการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรต้นคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พฤติกรรมสังคม และการบริหารจัดการกองทุน และตัวแปรตามคือ การค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยดำเนินการผ่านกระบวนการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดระเบียบวิธีวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และ สรุปผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังนี้

พื้นที่ศึกษาและการเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรในการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากตัวผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ หรือพัฒนากร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร รับผิดชอบงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลาน เนื่องจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานมีหนี้เกินกำหนดชำระ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นกรณีศึกษาเพื่อศึกษาถึงปัญหาและนำข้อมูลมาวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการหนี้ค้างชำระกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีและได้แนวทางแก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มสตรีที่มีปัญหาหนี้ค้างชำระในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สามารถชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้

การออกแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เป็นแนวทางในการศึกษา และรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ตอบคำถามและวัตถุประสงค์ การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งแหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แหล่งข้อมูลในการศึกษา 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่กำหนดไว้ตามเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์ เจาะลึก (In– depth Interview) แบบไม่เป็นทางการ

2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาจากเอกสาร(Documentary Study) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึง กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย มาตรการ แนวทางปฏิบัติ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 38 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติระดับนโยบายจังหวัด จำนวน 1 คน ได้แก่ พัฒนาการจังหวัดกำแพงเพชร ในฐานะตำแหน่งอนุกรรมการและเลขานุการในคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดกำแพงเพชร

กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติหน้าที่ จำนวน 21 คน

1. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 4 คน

1.1 พัฒนาการอำเภอคลองลาน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน

1.2 นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานเลขานุการคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัด จังหวัดกำแพงเพชร

1.3 นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้รับผู้รับผิดชอบกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลาน สำนักเลขาคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลาน

1.4 เจ้าหน้าที่กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี สำนักงานเลขานุการคณะอนุกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับจังหวัดกำแพงเพชร

2. คณะขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 17 คน

2.1 คณะกรรมการอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ (อกส.อ) จำนวน 1 คน

2.2 หัวหน้าคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบล จำนวน 4 คน/ตำบล ได้แก่ 1) ตำบลคลองลานพัฒนา 2) ตำบลคลองน้ำไหล 3) ตำบลสักงาม และ4) ตำบลโป่งน้ำร้อน

2.3 หัวหน้าอาสาสมัครผู้ประสานงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน 4 ตำบล ๆ ละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน

กลุ่มที่ 3 สมาชิกสตรีที่กู้เงินทุนหมุนเวียน (เงินกู้) กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556-2568 จำนวน 16 คน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1 ประเภทสมาชิกสตรีที่ไม่มีปัญหาการค้างชำระหนี้ จำนวน 4 โครงการ ๆ ละ 2 คน โดยแยกเป็นผู้เสนอโครงการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 1 คน และสมาชิกผู้กู้ร่วมโครงการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน

3.2 ประเภทสมาชิกสตรีที่มีปัญหาการค้างชำระหนี้ จำนวน 4 โครงการ ๆ ละ 2 คน โดยแยกเป็นผู้เสนอโครงการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 1 คน และสมาชิกผู้กู้ร่วมโครงการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางของคำถามเพื่อหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และข้อมูลที่สนใจที่จะศึกษาตลอดจนให้ครอบคลุมถึงแนวคิด และทฤษฎีศึกษาข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสร้างแนวคิดขึ้นมาใหม่ประกอบด้วยประเด็นคำถาม 3 ส่วน ดังนี้ 1. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรมีนโยบายและแนวทางการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอย่างไร 2. ปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และ 3. แนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิผลควรเป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการศึกษาจากเอกสารที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวม ไปถึงกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย มาตรการ แนวทางปฏิบัติ นโยบายสาธารณะ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และการสัมภาษณ์เจาะลึก แบบไม่เป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 38 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

1. จากการวิเคราะห์เนื้อหา คือ การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาหาข้อสรุป และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

2. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นลักษณะการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบไม่เป็นทางการ จากผู้ให้ข้อมูลหลักและนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปเรียงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มที่ได้ให้ข้อมูลต่าง ๆ จากการสอบถาม พูดคุย ในแต่ละประเด็นคำถาม ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

บ้าง จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นภาพรวม เพื่อสรุปตามประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในกรอบการศึกษา เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งจะเก็บข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างๆ ได้แก่ 1. วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบไม่เป็นทางการ 2. วิธีการสืบค้นจากเอกสาร และ 3. จากกรณีศึกษาต่าง ๆ โดยนำข้อมูลมาตรวจสอบซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้ข้อมูลดังกล่าวเกิดความน่าเชื่อถือและครอบคลุมในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง สาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เจาะลึก แบบไม่เป็นทางการ โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 38 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้ปฏิบัติระดับนโยบาย 2. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ และ 3. สมาชิกสตรีที่กู้เงินทุนหมุนเวียน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึง กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย มาตรการ แนวทางปฏิบัติ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

1. นโยบายและแนวทางการบริหารงานโครงสร้างการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาพบว่า กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีการดำเนินงานขับเคลื่อนกลไกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในพื้นที่ผ่าน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ผ่านกลไกขับเคลื่อนคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามผลระดับอำเภอ (อกส.อ.) โดยมีกลไกภาคประชาชนผ่านคณะทำงานขับเคลื่อนระดับตำบลและอาสาสมัครผู้ประสานงานหมู่บ้าน/ชุมชน และการบริหารจัดการหนี้ เน้นการทำงานเชิงรุกผ่านระบบดิจิทัลโปรแกรมทะเบียนลูกหนี้ LM และการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน LINE กลุ่มสตรีระดับอำเภอและระดับตำบล เพื่อติดตามสถานะการชำระหนี้แบบ Real-time โดยมีมาตรการบริหารจัดการหนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1.1 ก่อนเป็นหนี้ เน้นการคัดกรองคุณสมบัติผู้กู้ให้ถูกต้องและตรวจสอบเอกสารการเสนอโครงการกู้เงินให้ครบถ้วนถูกต้อง

1.2 ขณะเป็นหนี้ กำกับดูแลการใช้เงินกู้ให้ตรงวัตถุประสงค์ ติดตามผลผ่านภาพถ่ายและการลงพื้นที่ของพัฒนากรร่วมกับคณะทำงานขับเคลื่อนสตรีระดับตำบลและอาสาสมัครสตรีประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

1.3 หลังเป็นหนี้ค้างชำระ ใช้มาตรการผ่อนปรน ได้แก่ การรับสภาพหนี้ การปรับโครงสร้างหนี้ และการลด/งดดอกเบี้ยปรับ หากลูกหนี้ยังเพิกเฉยจะเข้าสู่กระบวนการส่งฟ้องดำเนินคดีทางแพ่ง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้างชำระหนี้ในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย ดังนี้

2.1 ปัจจัยภายใน ได้แก่

1) ส่วนบุคคล คือ ตัวสมาชิกสตรีเองที่ขาดวินัยทางการเงิน โดยมีพฤติกรรมนำเงินที่ได้จากการกู้เงินกองทุนสตรีไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ของโครงการ และมีความเข้าใจว่าเงินกองทุนหากชำระเงินเกินวันที่กำหนดก็ไม่เกิดปัญหาอะไรมากนักกับสมาชิกกลุ่ม โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมาของการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี รวมถึงปัญหาหนี้สินสวนตัว, หนี้สินภายในครับครัว, ปัญหาสุขภาพสวนตัว และปัญหาสุขภาพของคนในครอบครัว

2) การบริหารจัดการภายในสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มไม่ได้มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง บางกลุ่มได้มีการนำเงินกู้ที่ได้รับแบ่งกัน ทำให้การบริหารจัดการแบบกลุ่มไม่เข้มแข็งขาดความรับผิดชอบร่วมกัน และประธานกลุ่มสมาชิกกลุ่มไม่กล้าทวงถามกันเองเพราะเกรงใจและไม่ให้เกิดความขัดแย้งเพราะเป็นญาติพี่น้อง เป็นเพื่อนบ้านเดียวกัน

3) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน การโยกย้ายข้าราชการบ่อยครั้งของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน ส่งผลทำให้การดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับอำเภอขาดความต่อเนื่อง เช่น ไม่มีผู้สอนงานให้กับข้าราชการใหม่ที่ย้ายมาปฏิบัติหน้าที่ทำให้ไม่ชำนาญในการติดตามงานในพื้นที่ และข้าราชการที่บรรจุใหม่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ส่งผลต่อการดำเนินงานล่าช้าทำให้ปัญหาการค้างชำระหนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว

4) ความร่วมมือกันของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ คณะอนุกรรมการฯ คณะขับเคลื่อนฯ ผู้นำชุมชนและสมาชิกสตรีในการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอคลองลานยังไม่เข้มแข็ง ส่งผลทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่ยากต่อการแก้ไขและต้องใชระยะเวลาในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

2.2 ปัจจัยภายนอก (External Factors)

1) ด้านเศรษฐกิจ ราคาผลผลิตทางการเกษตร (อ้อย, มันสำปะหลัง) ตกต่ำในขณะที่ต้นทุนการผลิตและค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้สมาชิกขาดสภาพคล่องทางการเงิน

2) ด้านภัยธรรมชาติและโรคระบาด การเกิดโรคระบาดในสัตว์ (กบ, หมู) และ ภัยแล้ง ส่งผลให้โครงการอาชีพล้มเหลวและสูญเสียรายได้ที่จะนำมาชำระหนี้

3. แนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิผล

จากการศึกษาพบว่า การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการเชิงรุก อาจเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการหนี้ให้มีประสิทธิภาพได้ โดยเปลี่ยนบทบาทเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จาก "ผู้ควบคุม" เป็น "ผู้บริหารมืออาชีพ" ใช้เทคโนโลยีในการวิเคราะห์พฤติกรรมลูกหนี้เพื่อส่งสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) การสร้างกลไกชุมชน "สตรีพี่สอนน้อง" สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มที่มีวินัยการเงินดีกับกลุ่มที่มีปัญหา เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือและกดดันทางสังคมกันเอง การบูรณาการหน่วยงานร่วมกับเกษตรอำเภอและพาณิชย์จังหวัดเพื่อช่วยหา

ตลาดและฝึกอาชีพเสริม เพื่อให้สมาชิกมีรายได้ที่ยั่งยืนเพียงพอต่อการชำระหนี้ การสร้างวินัยทางการเงิน จัดอบรมการทำบัญชีครัวเรือนและปรับทัศนคติเพื่อให้สมาชิกตระหนักว่ากองทุนคือ "ทุนหมุนเวียน" ของชุมชนที่ต้องส่งชำระคืน กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เกิดจากปัจจัยหลายมิติที่เชื่อมโยงกัน ทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ การขาดวินัยทางการเงินของสมาชิก การนำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ความไม่เข้มแข็งของการบริหารจัดการกลุ่ม ความไม่ต่อเนื่องในการลงพื้นที่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และการขาดความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจที่ส่งผลให้รายได้จากภาคการเกษตรลดลง ตลอดจนภัยธรรมชาติและโรคระบาดที่กระทบต่อการประกอบอาชีพของสมาชิก ถึงแม้ว่ากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจะมีระบบและมาตรการบริหารจัดการหนี้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ก่อนกู้ ระหว่างการกู้ และหลังเกิดหนี้ค้างชำระ แต่การแก้ไขปัญหาให้เกิดผลอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมุ่งเน้นการสร้างวินัยทางการเงินของสมาชิก การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดตามและบริหารความเสี่ยง ตลอดจนการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก อันจะนำไปสู่การลดปัญหาหนี้ค้างชำระและเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สามารถอภิปรายได้ว่า การค้างชำระหนี้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน ไม่ได้เกิดจากระบบการบริหารจัดการของผู้ปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากโครงสร้างการบริหารจัดการที่ไม่เท่าทันพฤติกรรมลูกหนี้และความเสี่ยงในการประกอบอาชีพนั้น ดังนั้นการแก้ปัญหาที่ได้ผลจึงไม่ใช่เพียงการทวงหนี้ตามระเบียบเท่านั้น แต่ต้องใช้การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มาสร้างระบบการติดตามเชิงรุกควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างวินัยทางการเงินอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงขอสรุป ตามประเด็นดังนี้

1. นโยบายและแนวทางการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายและแนวทางการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานได้มีการดำเนินตามแนวทางนโยบายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตามที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชรกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ของ David Osborne และTed Gaebler โดยใช้ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาเกี่ยวกับ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เป็นแนวคิดที่นำหลักการและวิธีการจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ในภาครัฐ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ ความคุ้มค่าโปร่งใส ตรวจสอบได้และใช้กลไกตลาดเข้ามาช่วยแก้ปัญหาร่วมกับบูรณาการร่วมกับการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน การบริหารจัดการหนี้เกินกำหนดชำระของกองทุนพัฒนาบทบาท

สตรีในเขตอำเภอคลองลานจะมุ่งเน้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามข้อตกลงตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติราชการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ระหว่างตำแหน่ง พัฒนาการจังหวัดกับผู้อำนวยการกลุ่มงาน/พัฒนาการอำเภอ ได้แก่ ร้อยละการรับชำระคืนเงินกู้ และร้อยละหนี้เกินกำหนดชำระ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติราชการในเรื่องการบริหารงบประมาณและการบริหารจัดการหนี้ค้างชำระของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในระดับอำเภอ การบริหารงานในพื้นที่อำเภอคลองลานยังให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านโปรแกรมทะเบียนลูกหนี้ LM และการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน Line (Lineกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกองทุนสตรีระดับจังหวัด/ระดับอำเภอ, Line กลุ่มสตรีตำบล/อำเภอ) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน, คณะขับเคลื่อนระดับตำบล, อาสาสมัครสตรี และสมาชิกสตรีผู้กู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อติดตามสถานะหนี้แบบ Real-time ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมืออาชีพและการลดขั้นตอนระบบราชการแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังพบอีกว่าแนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาสตรีในเขตอำเภอคลองลานมีการเชื่อมโยงกับแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Concept) โดยใช้กลไกของคณะทำงานขับเคลื่อนระดับตำบลและอาสาสมัครผู้ประสานงานหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นทีมขับเคลื่อนหลักในการให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา พิจารณากลั่นกรองโครงการเสนอขอเงินกู้ และติดตามผลการดำเนินงานให้กับสมาชิกกลุ่มสตรีมีการนำมาตรการทางสังคมอย่างเช่น "การล็อกหมู่บ้าน" มาใช้เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชนโดยหากหมู่บ้านใดมีหนี้เสียจะส่งผลต่อการอนุมัติโครงการใหม่ในพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนบทบาทภาครัฐจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนให้สมาชิกสตรีชุมชนได้บริหารจัดการและดูแลกันเองในพื้นที่ระดับหมู่บ้านและระดับตำบล รวมถึงการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อให้การดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเกิดประสิทธิผลมีความยั่งยืนในระยะยาว

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสตรีสาเหตุไม่ได้เกิดจากกับปัญหาทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปัญหาส่วนบุคคล การรับรู้และวินัยส่วนบุคคล การบริหารงานของหน่วยงานความเข้มแข็งของระบบติดตามหนี้ในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องทำแบบองค์รวมทั้งการใช้มาตรการให้ความช่วยเหลือปรับโครงสร้างหนี้ และการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องว่าเงินกองทุนคือ ทุนหมุนเวียน (เงินกู้) ของชุมชนที่ต้องชำระหนี้ให้ครบตามจำนวนในห้วงระยะเวลาที่กำหนดเพื่อส่งต่อโอกาสให้กลุ่มสตรีรายอื่นๆได้กู้เงินกองทุนต่อไป โดยแบ่งปัจจัยออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งสอดคลองกับแนวคิดมูลเหตุของการค้างชำระหนี้ (Causes of Loan Delinquency) ที่พบว่า มูลเหตุของการค้างชำระหนี้สามารถแยกแต่ละปัจจัยได้ 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านลูกหนี้ เกิดจากปัจจัยภายใน สาเหตเกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคลและการบริหารจัดการกลุ่มเป็นสาเหตุหลักที่ส่งผลต่อวินัยทางการเงิน ซึ่งสอดคลองกับแนวคิดเรื่องการผิดนัดชำระของลูกหนี้ (Default Theory) ปรางมาศ ตันพิพัฒน์ (2560, หน้า 34) ที่พบว่า การที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา ซึ่งหนี้ ที่เกิดขึ้นต้องเป็นหนี้ที่อาจบังคับได้ตามหลักกฎหมายทั่วไปลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้ให้ตรงต่อเวลา หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะต้องมีการเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนจึงจะถือว่าลูกหนี้ผิดนัดทำให้ขาดวินัยทางการเงินและสมาชิกมีพฤติกรรมนำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ เช่น นำไปใช้จ่ายส่วนตัวหรือชำระหนี้สินเชื่ออื่นแทนการลงทุนในอาชีพที่ขอกู้ส่งผลทำให้โครงการประกอบอาชีพไม่เกิดรายได้ที่จะนำมาชำระหนี้กองทุน การบริหาร

จัดการภายในกลุ่มสตรีมีการนำเงินกู้มาแบ่งภายในสมาชิกกลุ่ม เพื่อแบ่งกันไปลงทุนส่วนตัวทำให้ผิดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานรวมกันแบบรวมกลุ่มตามนโยบายของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เมื่อสมาชิกสตรีคนใดคนหนึ่งประสบปัญหาทางการเงินไม่สามารถชำระหนี้ได้ สมาชิกในกลุ่มมักเกี่ยงความรับผิดชอบและไม่ยอมชำระหนี้แทน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มและกลายเป็นหนี้ค้างชำระในระบบทะเบียนลูกหนี้ LM รวมถึงไม่มีการจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม การขาดความรู้ทางการเงินลูกหนี้ส่วนใหญ่ขาดทักษะการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ชัดเจน ทำให้ไม่ทราบสถานะทางการเงินที่แท้จริงและขาดสภาพคล่องในการหมุนเวียนเงินชำระหนี้ตามงวดที่กำหนด

2.2 ปัจจัยด้านองค์กร เกิดจากปัจจัยภายใน สาเหตุเกิดจากการบริหารจัดการการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับอำเภอยังไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการติดตามหนี้ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างการทำงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานที่ยังไม่เข้มแข็ง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานไม่ได้ลงพื้นที่ติดตามอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการโยกย้ายเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนบ่อยครั้งและข้าราชการบรรจุใหม่ไม่มีประสบการณ์ ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ไม่ลงพื้นที่บริการส่งเสริมให้คำปรึกษาแก่กลุ่มสตรี ติดตามหนี้ค้างชำระอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ลูกหนี้เกิดพฤติกรรมเพิกเฉยต่อการชำระหนี้ เพราะฉะนั้นสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานต้องศึกษาข้อมูลของลูกหนี้ทราบถึงปัญหาและมีแนวทางแก้ไขปัญหา โดยยึดแนวทางการเป็นผู้ให้บริการที่ดี สะดวกรวดเร็ว ยึดหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อให้สมาชิกสตรีเกิดความพึงพอใจสูงสุดและมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ และการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานกลไกการมีส่วนร่วมจะมีคณะทำงานขับเคลื่อนระดับตำบล, สำนักงานเลขานุการ (อคส.อ.) มีหน้าที่ตั้งแต่การวางแผนขับเคลื่อนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ, กระบวนการกู้ยืมเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี, ติดตามการชำระหนี้และจนถึงสิ้นสุดโครงการ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้ในพื้นที่อำเภอคลองลานได้ เนื่องจากยังไม่มีการลงพื้นที่ติดตามกลุ่มสตรีที่กู้เงินทุนไปประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่อง และปัญหาความสัมพันธ์แบบเครือญาติของกลุ่มสตรีที่กู้เงินกองทุนในพื้นที่คลองลานทำให้ประธานกลุ่มและอาสาสมัครผู้ประสานงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีหมู่บ้าน/ชุมชนไม่กล้าทวงถามหนี้ค้างชำระอย่างจริงจังเพราะเกิดความเกรงใจ เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันส่งผลทำให้การใช้ระเบียบข้อบังคับของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลานขาดความเข้มแข็งในการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามห้วงเวลาที่กำหนดจึงเกิดหนี้เกินกำหนดชำระในระดับที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการหนี้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในอำเภอคลองลานไม่บรรลุผลสำเร็จตามตัวชี้วัดที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชรกำหนด

2.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานและลูกหนี้สตรีไม่สามารถควบคุมได้ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ได้

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่อำเภอคลองลานส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ ไร่อ้อย, ไรมันสำปะหลังและพื้นที่เพาะปลูกอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นอาชีพหลัก เมื่อเกิดปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตและค่าครองชีพสูงขึ้นส่งผลกระทบทำให้ขาดสภาพคล่องทางการเงินโดยสมาชิกสตรีจะรวมกลุ่มเพื่อขอกู้เงินไปประกอบอาชีพเสริม เช่น

อาชีพเลี้ยงกบ ปัญหาที่พบ คือ เผชิญกับโรคระบาดในกบเลี้ยงทำให้ตายเกือบยกบ่อส่งผลให้สูญเสียเงินต้นทั้งหมดและไม่มีรายได้กลับคืนมาเพื่อชำระหนี้ ปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ส่งผลกระทบต่อสมาชิกสตรีทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียนและตัดสินใจนำเงินกู้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งเป็นเงินกู้จากการรวมกลุ่มสตรีกู้เงินเพื่อลงทุนประกอบอาชีพเสริมนำเงินกู้ดังกล่าวไปใช้จ่ายส่วนตัวซึ่งผิดวัตถุประสงค์ของการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในการนำเงินกู้ดังกล่าวไปใช้ลงทุนอาชีพส่วนตัว ส่งผลทำให้สมาชิกสตรีไม่สามารถชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาสตรีได้และมีหนี้ค้างชำระในระบบทะเบียนลูกหนี้ LM

3. แนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิผล

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาประสิทธิผลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลานต้องอาศัยต้องบูรณาการระบบการบริหารจัดการระหว่างระบบบริหารจัดการที่ทันสมัยการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ และการใช้พลังของเครือข่ายสตรีในพื้นที่ในการกำกับดูแลซึ่งกันและกัน เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีให้ดีขึ้นเกิดความอย่างยั่งยืน สามารถวิเคราะห์ผ่านการบูรณาการร่วมกันระหว่าง แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) และ แนวคิดการมีส่วนร่วม(Participation Concept) เพื่อยกระดับการทำงานจากระบบราชการแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหารจัดการสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การยกระดับการบริหารจัดการเชิงรุก แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) แนวทางสำคัญ คือการปรับบทบาทของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจากผู้ควบคุมกฎระเบียบมาเป็นผู้บริหารจัดการมืออาชีพ โดยเน้นการความคล่องตัวในการปฏิบัติงานและการมุ่งผลสัมฤทธิ์ สิ่งที่ต้องดำเนินการ คือการจัดทำข้อมูลจากการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศจากข้อมูลระบบทะเบียนลูกหนี้ (LM) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมลูกหนี้ในการแจ้งเตือนล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดชำระในทุกช่องทางการสื่อสารด้วยความรวดเร็ว ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถประเมินความเสี่ยงและเข้าไปช่วยเหลือลูกหนี้ได้ทันท่วงที

2. การสร้างกลไกรับผิดชอบผ่านการมีส่วนร่วมและมาตรการทางสังคม การปรับปรุงต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน โดยการนำมาตรการ "ล็อกหมู่บ้าน" มาใช้อย่างเป็นธรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเฝ้าระวังและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับหมู่บ้าน, ระดับตำบล และระดับอำเภอ รวมถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะ "สตรีพี่สอนน้อง" ระหว่างกลุ่มสตรีที่การบริหารจัดการกลุ่มที่ดี และมีวินัยการชำระหนี้ตรงตามกำหนดกับกลุ่มที่มีปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มและมีปัญหาหนี้ค้างชำระ เพื่อเป็นที่ปรึกษาถ่ายทอดประสบการณ์การบริหารจัดการกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ และสร้างจิตสำนักให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มและการเกี่ยงความรับผิดชอบที่มักเกิดขึ้นจากการนำเงินกู้ไปแบ่งกันใช้ส่วนบุคคล

3. การจัดการกับปัญหาที่ต้นเหตุด้วยการบูรณาการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มและความรู้เรื่องตลาด เพื่อให้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอคลองลานมีประสิทธิภาพเกิดความยั่งยืน การปรับปรุงต้องครอบคลุมถึงการเสริมสร้างศักยภาพด้านอาชีพ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานควรบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอคลองลาน, สำนักงานปศุสัตว์อำเภอคลองลาน และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้

อำเภอคลองลาน (สกร.) และผู้นำชุมชน เพื่อฝึกทักษะอาชีพเสริมที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบันและช่วยหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าให้กับกลุ่มสตรี ควบคู่กับการจัดฝึกอบรมการสร้างวินัยทางการเงินและทักษะการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ถูกต้อง และการขับเคลื่อนงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในกระบวนการพิจารณากลุ่มสตรีในการเสนอโครงการกู้เงิน การลงพื้นที่ติดตามสตรีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีดังกล่าวจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากทั้งปัจจัยภานในและปัจจัยภายนอกของกลุ่มสตรีได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการขาดรายได้ในการชำระหนี้ เพื่อปรับทัศนคติของสมาชิกให้ตระหนักว่าเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี คือ ทุนหมุนเวียน (เงินกู้) ของสตรีทั้งประเทศที่ไม่ใช่เงินให้เปล่าจากภาครัฐและต้องชำระคืนให้ครบกำจำนวนเงินกู้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

4. การพัฒนาความต่อเนื่องและสายสัมพันธ์เชิงพื้นที่ปัญหาการโยกย้ายเจ้าหน้าที่บ่อยครั้งและการขาดความชำนาญของข้าราชการบรรจุใหม่ต้องได้รับการแก้ไขผ่านระบบหลักฐานเชิงประจักษ์การจัดทำเอกสารมอบหมายงานให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีระดับอำเภอที่รับมอบงาน การถ่ายทอดงานที่มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ต้องเน้นการลงพื้นที่ติดตามเชิงรุก เพื่อเยี่ยมเยียนและให้คำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอมากกว่าการส่งจดหมายแจ้งเตือนการค้างชำระหนี้ การสร้างความไว้วางใจระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกสตรีจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยและการปรับโครงสร้างหนี้เป็นไปได้อย่างราบรื่นและลดสัดส่วนหนี้ค้างชำระลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา เรื่องสาเหตุและผลกระทบของการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร สามารถแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการบริหาร เป็นการนำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) มาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารเงินทุนหมุนเวียนและการบริหารจัดการหนี้เชิงรุก โดยใช้ข้อมูลในระบบฐานข้อมูลลูกหนี้ ระบบ LM ในการจัดทำฐานข้อมูลลูกหนี้เพื่อแจ้งเตือนล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดชำระหนี้ เพื่อให้เจ้าหน้าที่และคณะทำงานระดับตำบลได้ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการบริหารจัดการลูกหนี้ในพื้นที่ เพื่อประเมินสถานการณ์ก่อนเกิดการค้างชำระจริงมีการปรับปรุงมาตรการช่วยเหลือให้ยืดหยุ่นนโยบายควรเปิดช่องให้สมาชิกสตรีและเครือข่ายกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในมาตรการให้ความช่วยเหลือ ให้สอดคล้องกับปัญหาของลูกหนี้ รวมถึงการสร้างมาตรการจูงใจสำหรับลูกหนี้ที่มีประวัติการชำระหนี้ดีควรมีนโยบายสนับสนุนกลุ่มสตรีที่มีประวัติการชำระดีอย่างต่อเนื่อง เช่น การลดดอกเบี้ยในสัญญาถัดไป หรือการให้สิทธิในการเข้าถึงงบประมาณประเภทเงินอุดหนุนเพื่อขยายกิจการก่อนกลุ่มอื่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในระดับพื้นที่ เน้นการแก้ปัญหาที่เกิดจากสาเหตุปัจจัยภายในและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ดังนี้

2.1 ส่งเสริมการสร้างวินัยทางการเงินและความรับผิดชอบร่วมกัน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานควรให้ความสำคัญต่อการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีกลุ่มอย่างจริงจัง เพื่อให้สมาชิกสตรี ได้นำไปใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มได้จริงและแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างมีประสิทธิผลและ

ป้องกันปัญหาการแบ่งเงินกู้ไปใช้ส่วนตัวให้สมาชิกสตรีสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเงินกู้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีเป็นเงินทุนหมุนเวียน (เงินกู้) ไม่ใช่ เงินให้เปล่า เพื่อลดปัญหาหนี้เกินกำหนดชำระ และความตั้งใจที่จะไม่ชำระหนี้

2.2 กลไกการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และการกำหนดมาตรการทางสังคมให้คณะทำงานระดับตำบลและระดับหมู่บ้านให้มีบทบาทในการกำกับดูแลกันเอง โดยใช้ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นแจ้งเตือนสมาชิกสตรีด้วยกันเอง โดยการใช้มาตรการ "ล็อกหมู่บ้าน" อย่างเป็นธรรม มาตรการดังกล่าวแสดงให้สมาชิกสตรีในหมู่บ้านเห็นว่าการค้างชำระหนี้ของกลุ่มสตรีส่งผลกระทบต่อโอกาสในการกู้ยืมของสตรีรายอื่นในหมู่บ้านเดียวกันถ้าในหมู่บ้านมีกลุ่มสตรีไม่ชำระหนี้ตามกำหนดจะส่งผลทำให้สมาชิกกลุ่มสตรีกลุ่มอื่นในหมู่บ้านจะไม่สามารถเสนอโครงการกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีของหมู่บ้านได้ รวมถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะ "สตรีพี่สอนน้อง" ระหว่างกลุ่มสตรีที่การบริหารจัดการกลุ่มที่ดีและมีวินัยการชำระหนี้ตรงตามกำหนดกับกลุ่มที่มีปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มและมีปัญหาหนี้ค้างชำระ เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและเสริมสร้างวินัยทางการเงินอย่างยั่งยืน

2.3 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและความรู้แก่สมาชิกสตรี การบูรณาการสนับสนุนด้านอาชีพและการตลาดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานควรประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอคลองลาน, สำนักงานเกษตรอำเภอคลองลานและศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอคลองลาน (สกร.) ในการสนับสนุนส่งเสริมฝึกอบรมให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพแก่สมาชิกสตรีที่ได้กู้เงินกองทุนสตรี เช่น การให้ความรู้ในการป้องกันโรคระบาดในสัตว์, การพัฒนาอาชีพสาธิตฝึกอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มสตรี และ สนับสนุนช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีและส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีให้มีมาตรฐาน เพื่อเข้าสู่กระบวนการลงทะเบียนผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลาน เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและเกิดความมั่นคงยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มสตรีเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้ได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่มีอัตราการชำระหนี้ดีเยี่ยมกับหมู่บ้านที่มีหนี้ค้างชำระเพื่อนำผลการศึกษามาถอดบทเรียนความสำเร็จ (Best Practice) ในการบริหารจัดการกลุ่มผลจากการศึกษานี้จะนำไปสู่การสร้างคู่มือปฏิบัติงานที่ถอดบทเรียนจากความสำเร็จจริงในพื้นที่อำเภอคลองลาน เพื่อนำไปปรับใช้กับหมู่บ้านที่ติดเงื่อนไขมาตรการล็อกหมู่บ้านให้สามารถสร้างวินัยทางการเงินที่ดีและกลับไปขอกู้เงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้ ซึ่งสามารถกำหนดแนวทางการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อถอดบทเรียนได้ ดังนี้

3.1.1 การวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจและการกำกับดูแลในชุมชน ศึกษาว่าหมู่บ้านที่มีการชำระหนี้ดีเยี่ยมใช้กลไกทางสังคมหรือความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างไรในการกระตุ้นความรับผิดชอบร่วมกัน

3.1.2 การตรวจสอบกระบวนการคัดกรองสมาชิกเปรียบเทียบมาตรฐานการคัดเลือก ผู้กู้ระหว่างหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่มีปัญหาการค้างชำระหนี้

3.1.3 การศึกษาโมเดลการบริหารจัดการกลุ่มวิเคราะห์รูปแบบการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น การจัดทำบัญชีที่เป็นระบบ การประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ หรือการมีระบบพี่เลี้ยงในกลุ่มสตรีที่มีปัญหาการค้างชำระหนี้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

3.1.4 การประเมินผลและติดตามสนับสนุน เปรียบเทียบระดับการได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองลานและการบูรณาการความรู้ด้านอาชีพร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลสรุปมาปรับใช้ในการดำเนินงานครั้งต่อไป

3.2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพสตรีกลุ่มสตรีให้เข้มแข็งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มสตรีที่กู้เงินทุนหมุนเวียน (เงินกู้) กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและเข้าสู่กระบวนการขอรับมาตรฐานที่ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิด ผลกระทบจากปัจจัยภายภายในและปัจจัยภายนอก เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐาน และการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องความรู้ด้านการตลาดออนไลน์และการตลาดออฟไลน์ เพื่อเสริมสร้างทักษะใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการสร้างรายได้เพิ่มแก่สมาชิกสตรี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ขนิษฐา แผ่พร. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่: กรณีศึกษางานทะเบียนราษฎร สำนักทะเบียน เทศบาลเมืองปทุมธานี.* การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธนา ตั้งก่อเจริญ. (2557). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้างชำระหนี้ค่าไฟฟ้าของผู้ใช้ไฟฟ้าในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และสมุทรปราการ.* การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฐิติพงศ์ ศาสตร์แก้ว. (2560). *ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ในจังหวัดอุบลราชธานี.* วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปรางมาศ ตันพิพัฒน์. (2560). *ข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด.* วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มนัส สามารถกุล (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนกุฎีจีน.* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรพล อรุณรัตน์ และธนัสถา โรจนตระกูล (2565).ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคดิจิทัล. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 8*(1), 429-443.

วรรณศร จักษุรักษ์ (2563). *อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแข่งขันรักบี้ฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2568). *รู้จัก SDGs.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สกลกาญจน์ เทียนสมบูรณ์ (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดนัดชำระหนี้ของสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย: กรณีศึกษาธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง.* วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. (2568 ก). *แนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัด.* ผู้แต่ง.

สำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี. (2568 ข). ระบบ ERP และโปรแกรม LM. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 256–2580.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชร. (2568.) *สรุปวาระการประชุมผู้อำนวยการกลุ่มงาน พัฒนาการอำเภอและนักวิชาการพัฒนาชุมชน ครั้งที่ 8/2568 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2568*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานประสานและสนับสนุนงานการพัฒนาชุมชน.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566–2570.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สิรินทรา เสียบไธสง.(2561). *แนวทางการพัฒนาการจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานภาครัฐเพื่อป้องกันการทุจริต.* วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

Pierre,J. (2000). *Debating Governance: Authority, Steering, and Democracy*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.

Hajieh, R. F., Karamollah, D., Mohammad, M. M., & Alireza,S.(2014).*The impact of New Public Management (NPM) and Citizens Public Participation on Public Policy in Iran. (2025).* Retrieved March 12, 2026, from European Online Journal of Natural and Social Sciences.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท

Operational efficiency of the implementation of the Local Development Plan of Sanphaya Subdistrict Municipality, Sapphaya District, Chai Nat Province

ประกายมาส บุญเกิด[1] มยุรี รัตนเสริมพงศ์[2] & วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์[2]

Prakaymas Boonkerd[1], Mayuri Rattanasermpong[2] & Wasita Kerdphol Prasopsak[2]

Corresponding author: 66297070118@lawasri.tru.ac.th

Received:19/05/69 Revised: 28/06/69 Accepted: 29/06/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท และ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แนวคิดประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นกรอบการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา, ด้านการให้บริการ, ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ และด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศและอายุไม่มีความแตกต่างกันต่อความคิดเห็นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และการรับทราบ/เข้าร่วมกิจกรรม มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีการศึกษาและรายได้สูงมีแนวโน้มประเมินประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพการดำเนินงาน; แผนพัฒนาท้องถิ่น; เทศบาลตำบลสรรพยา

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1]Master of Public Administration Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2]Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study people's opinions toward the operational efficiency of the local development plan of Sapphaya Subdistrict Municipality, Sapphaya District, Chai Nat Province; and 2) to compare these opinions classified by personal factors. This study employed a quantitative research methodology, utilizing the concept of operational effectiveness under local development plans as the conceptual framework.

The research findings revealed that: 1) Overall and in all individual dimensions, the residents' opinions toward the operational efficiency of the local development plan were at a high level. Sorting by mean scores from highest to lowest, the dimensions were: learning and development, service delivery, recipient satisfaction, and infrastructure. 2) Personal factors regarding gender and age showed no statistically significant differences in opinions. However, education level, occupation, average monthly income, length of residency, and awareness of/participation in local development plan activities showed statistically significant differences. Notably, groups with higher education and income levels tended to evaluate operational efficiency higher than other groups.

Keywords : Operational Efficiency; Local Development Plan; Sapphaya Subdistrict Municipality

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดบริการสาธารณะ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยเทศบาลตำบลที่มีบทบาทใกล้ชิดกับชุมชนผ่านการขับเคลื่อนแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ครอบคลุมทั้งด้านสาธารณูปโภค เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งตามหลักการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) การประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานจำเป็นต้องมุ่งเน้นความคุ้มค่า ความโปร่งใส และการตอบสนองต่อประชาชน ทว่าในทางปฏิบัติ ข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันจากรายงานของหน่วยงานราชการมักพบว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นยังคงประสบปัญหาอุปสรรคเชิงระบบ ส่งผลให้บางโครงการไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของ ปริยวิศว์ สุวรรณกุลชาติ และเฉลิมพร เย็นเยือก (2567) รวมถึง ศนิชา สัมมาชีพ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้ท้องถิ่นจะพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะ แต่ก็ยังขาดการประเมินรอบด้านที่เชื่อมโยงระหว่างมุมมองของภาครัฐและมุมมองของภาคประชาชนอย่างแท้จริง จึงเกิดเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ ที่จำเป็นต้องมีการนำกรอบแนวคิดการประเมินผลเชิงดุลยภาพ เช่น Balanced Scorecard ของ Kaplan และ Norton (1996) เข้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับภารกิจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่ออุดรอยรั่วและประเมินผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นระบบในหลากหลายมิติ

เทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท เป็นพื้นที่วิจัยที่มีบริบทเฉพาะตัวและกำลังขับเคลื่อนแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566–2570 ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2561) อย่างไรก็ตาม ปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่คือ โครงการพัฒนาบางส่วนยังไม่สามารถตอบสนองความเดือดร้อนของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิจัยจึงได้เข้าไปมีส่วนร่วมและศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่ผ่านกระบวนการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายสำคัญ ซึ่งก็คือ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสรรพยา จำนวน 359 คน เพื่อสะท้อนปัญหาที่แท้จริงจากบริการสาธารณะในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากงานวิจัยในอดีตที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมและการติดตามประเมินผลโดยประชาชนเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยชี้วัดความสำเร็จและเผยให้เห็นปัญหาที่อยู่ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งจะเป็นเหมือนเข็มทิศนำทางในการระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของการพัฒนาพื้นที่ โดยนักวิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลผ่านเครื่องมือแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นสูงถึง 0.917 จากกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่ช่วงปีงบประมาณปัจจุบัน แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน (ค่าเฉลี่ย) และสถิติอ้างอิง (การทดสอบความแตกต่างและการทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ่)

บทความวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลักตามมิติตัวชี้วัดที่ได้สังเคราะห์ขึ้น ได้แก่ (1) ด้านการให้บริการ (2) ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ (3) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และ (4) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา พร้อมทั้งนำเสนอผลการเปรียบเทียบเชิงลึกตามคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของประชาชน ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดแก่วงวิชาการคือการบูรณาการทฤษฎี Balanced Scorecard เข้ากับการบริหารงานท้องถิ่นไทยอย่างเป็นรูปธรรม และในเชิงสังคม เทศบาลตำบลสรรพยารวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ สามารถนำข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำนวน 3 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 2,971 คน (ข้อมูลจากทะเบียนราษฎร์เทศบาลตำบลสรรพยา, สิงหาคม 2567) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 359 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) เพื่อให้จำนวนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านสอดคล้องกับสัดส่วนประชากรที่แท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ ด้านการให้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการเรียนรู้และพัฒนา ส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น

ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความตรงเชิงเนื้อหา โดยประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.93 และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.917 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน โดยสถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้สถิติ Independent t-test สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA หรือ F-test) ในกรณีที่มีกลุ่มเปรียบเทียบมากกว่า 2 กลุ่ม ทั้งนี้ หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's Method)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 58.98 อายุ 30 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.60 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 26.50 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001–20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.70 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 33.40 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.50 ท่านเคยรู้จักหรือรับทราบแผนพัฒนาท้องถิ่นมาก่อน คิดเป็นร้อยละ 56.50 ท่านมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 43.50 และท่านเคยร่วมกิจกรม/เวทีประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 50.50

2. วิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการ ด้านพึงพอใจของผู้รับบริการ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ตาราง 1 ระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ในภาพรวม

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น	ระดับประสิทธิภาพ		
	$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการให้บริการ	3.97	0.63	มาก
2. ด้านพึงพอใจของผู้รับบริการ	3.93	0.64	มาก
3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	3.86	0.68	มาก
4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	3.98	0.66	มาก
ภาพรวม	**3.93**	**0.56**	**มาก**

จากตาราง 1 พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.56) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ($\overline{X}$ = 3.98, S.D. = 0.66) ด้านการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.97, S.D. = 0.63) ด้านพึงพอใจของผู้รับบริการ ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.64) และด้านโครงสร้างพื้นฐาน ($\overline{X}$ = 3.86, S.D. = 0.68)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท” พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 30–40 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001–20,000 บาท ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป อาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี และส่วนใหญ่เคยรับทราบหรือมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการเรียนรู้และพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการให้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ และด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของเทศบาลในการพัฒนาบุคลากร การให้บริการประชาชน และการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศและอายุไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในภาพรวม ขณะที่ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ การรับทราบหรือเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับแผนพัฒนาท้องถิ่น และโอกาสในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ส่งผลให้ความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดเห็นในหลายด้านมากที่สุด

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำแนกตามเพศ

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น	**เพศชาย (n = 211)**		**เพศหญิง (n = 148)**		**t**	**p**
	$\bar{X}$	**S.D.**	$\bar{X}$	**S.D.**		
1. ด้านการให้บริการ	3.91	0.65	4.05	0.59	-2.109	.036*
2. ด้านพึงพอใจของผู้รับบริการ	3.89	0.69	3.98	0.57	-1.383	.168
3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	3.84	0.71	3.89	0.64	-.808	.419
4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	3.93	0.68	4.05	0.63	-1.702	.090
ภาพรวม	**3.89**	**0.58**	**3.99**	**0.52**	**-1.725**	**.085**

*p≤ .05

จากตาราง 2 พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำแนกตามเพศ ในภาพรวม ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านการให้บริการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวของประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำแนกตามอายุ

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p
1. ด้านการให้บริการ	ระหว่างกลุ่ม	3.174	4	.793	2.037	.089
	ภายในกลุ่ม	137.470	353	.389		
	รวม	140.644	357			
2. ด้านพึงพอใจของผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	1.552	4	.388	.944	.439
	ภายในกลุ่ม	145.082	353	.411		
	รวม	146.634	357			
3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	ระหว่างกลุ่ม	1.159	4	.290	.626	.644
	ภายในกลุ่ม	163.501	353	.463		
	รวม	164.661	357			
4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา	ระหว่างกลุ่ม	4.932	4	1.233	2.868	.023*
	ภายในกลุ่ม	151.760	353	.430		
	รวม	156.692	357			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	2.280	4	.570	1.841	.120
	ภายในกลุ่ม	109.270	353	.310		
	รวม	111.549	357			

*p≤ .05

จากตาราง 3 พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท จำแนกตามอายุ ในภาพรวม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า แตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้และพัฒนา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพบนัยสำคัญทางสถิติจะใช้การทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe's Method)

ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน ปรับปรุงการบริหารจัดการ และพัฒนาการดำเนินงานของเทศบาลตำบลสรรพยาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา

จากข้อค้นพบที่รายงานว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการเรียนรู้และพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการให้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ และด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตามลำดับนั้น ปรากฏการณ์นี้อธิบายเชิงเหตุผลได้ว่า เกิดจากความสำเร็จในการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลสรรพยา ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภายในองค์กรเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นปัจจัยต้นน้ำที่ส่งผลเชิงบวก (Forwarding Effect) ไปยังการยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะและการสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานในภาพรวม อย่างไรก็ตาม การที่ด้านโครงสร้างพื้นฐานได้รับคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะกายภาพหรือการซ่อมบำรุงในพื้นที่มีความต้องการที่ซับซ้อนและแปรผันตามการขยายตัวของชุมชน ซึ่งอาจยังมีงบประมาณหรือระยะเวลาดำเนินการไม่สอดรับกับความคาดหวังเร่งด่วนของประชาชน

ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการประเมินผลเชิงดุลยภาพ (Balanced Scorecard) ที่มองว่าการเรียนรู้และพัฒนาเป็นฐานรากสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการภายในและการบริการ และเมื่อพิจารณาร่วมกับวรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีลักษณะร่วมที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลศักดิ์สายเนตร (2565) และพิมพ์นิภา ฤทธิบุตร (2567) ที่ต่างชี้ให้เห็นว่า ระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่มีการวางแผนที่ดีและการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ย่อมส่งผลให้ประสิทธิผลการดำเนินงานและการนำแผนไปปฏิบัติในภาพรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน

2. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการเปรียบเทียบเชิงประชากรศาสตร์ระบุว่า ปัจจัยด้านเพศและอายุไม่ทำให้ความคิดเห็นของประชาชนแตกต่างกัน แต่ปัจจัยด้านระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาการอยู่อาศัย รวมถึงการรับรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม กลับส่งผลให้ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษาและรายได้สูงมีแนวโน้มประเมินประสิทธิผลสูงกว่ากลุ่มอื่น

ผู้วิจัยวิเคราะห์เชิงเหตุผลได้ว่า ในแง่ของเพศและอายุที่ไม่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานการจัดบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลสรรพยาที่มีความเป็นธรรม ทั่วถึง และไม่มีความเหลื่อมล้ำทางประชากรพื้นฐาน ในทางกลับกัน ความแตกต่างในด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้) ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดวิถีชีวิต ช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และระดับความคาดหวังต่อรัฐที่แตกต่างกัน กลุ่มที่มีโครงสร้างทางสังคมและการศึกษาที่เอื้ออำนวยมักมีโอกาสรับรู้ข้อมูลเชิงนโยบาย เข้าร่วมกิจกรรมของเทศบาล และเข้าใจข้อจำกัด

ในการบริหารงานส่วนท้องถิ่นมากกว่า จึงมีแนวโน้มที่จะประเมินประสิทธิผลในระดับที่สูงกว่ากลุ่มอื่นที่อาจขาดโอกาสในการรับรู้หรือมีส่วนร่วม

การค้นพบนี้มีส่วนสนับสนุนเชิงวิชาการร่วมกับงานวิจัยของ รัสรินทร์ พงษ์ลี้รัตน์ (2565) ที่ยืนยันว่าปัจจัยพื้นฐานทางชีวภาพอย่างเพศและอายุไม่ได้เป็นตัวแปรหลักในการประเมินผลท้องถิ่น และสอดรับกับข้อสรุปของพิมพ์นิภา ฤทธิบุตร (2567) รวมถึงกมลศักดิ์ สายเนตร (2565) ที่ได้สังเคราะห์ไว้ว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลและการเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นตัวแปรต้นที่ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อมุมมองและความคิดเห็นที่มีต่อความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ ดังนั้น ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ว่าเทศบาลตำบลสรรพยาจำเป็นต้องทลายกำแพงความเหลื่อมล้ำด้านการรับรู้ โดยการขยายช่องทางการสื่อสารและจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมเชิงรุกให้เข้าถึงกลุ่มประชาชนที่มีระดับรายได้และโอกาสน้อย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและยกระดับการพัฒนาที่ตอบสนองคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ด้านการให้บริการ เทศบาลตำบลสรรพยาควรใช้ทรัพยากรในการให้บริการอย่างคุ้มค่า และประหยัด

1.2 ด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ เทศบาลตำบลสรรพยาควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลโครงการแผน

1.3 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทศบาลตำบลสรรพยาควรส่งเสริมให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น

1.4 ด้านการเรียนรู้และพัฒนา เทศบาลตำบลสรรพยาควรส่งเสริมให้บุคลากรมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนที่มีความแตกต่างกัน เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเทศบาล เพื่ออธิบายความแตกต่างของผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำและติดตามแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2.3 ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบหรือแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน หรือด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ เพื่อยกระดับผลการดำเนินงานให้สมดุลในทุกด้าน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงมหาดไทย. (2561). *ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2561.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9).* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปริยวิศว์ สุวรรณกุลชาติ, และ เฉลิมพร เย็นเยือก. (2567). การประเมินผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งทอง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารไตรศาสตร์, 10*(1), 1–8.

ศนิชา สัมมาชีพ. (2568). ประสิทธิผลการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหาดอาษา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(1), 65–88.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

เทศบาลตำบลสรรพยา. (2567). *ข้อมูลจากทะเบียนราษฎร์เทศบาลตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท* (เดือนสิงหาคม 2567). ชัยนาท: ผู้แต่ง.

Best, J. W., & Kahn, J. V. (2006). *Research in education***.** Cape Town, South Africa: Pearson.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). London: Routledge.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). New York: Sage Publications.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika, 16*(3), 297–334.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The balanced scorecard: Translating strategy into action***.** Brighton, MA: Harvard Business School Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes**.** *Archives of Psychology, 140,* 1–55.

Scheffé, H. (1959). *The analysis of variance***.** New York: Wiley.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper & Row.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรม อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

Enhancing the capacity of complaint and grievance management at the Damrongdhama Center, Dong Charoen District, Phichit Province

บดินทร์ หล้าคำมี[1]

Bodin Lakummee[1]

Corresponding author: Bodin_l@cmu.ac.th

Received:03/06/69 Revised: 17/06/69 Accepted: 17/06/69

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้อง จำนวน 23 คน และมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธีหลัก คือ การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างข้อสรุปจากทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสรุปเรียบเรียงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม วิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่าง และสังเคราะห์เป็นภาพรวม เพื่อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อสะท้อนข้อเท็จจริงของปัญหาเชิงพื้นที่อย่างรอบด้าน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านบุคลากร ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญยังขาดแคลนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยตรง ทำให้มีภาระงานซ้ำซ้อนและขาดความต่อเนื่อง 2) ด้านกระบวนการทำงาน ขั้นตอนมีความซับซ้อนและระบบฐานข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่เชื่อมโยงกัน 3) ด้านการสื่อสาร ประชาชนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และ 4) ด้านบริบทพื้นที่ ลักษณะปัญหาส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนที่อยู่กันแบบเครือญาติ จึงต้องอาศัยการไกล่เกลี่ยอย่างระมัดระวัง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ การเพิ่มบุคลากรที่รับผิดชอบงานโดยตรงพร้อมอบรมทักษะที่จำเป็น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อติดตามความคืบหน้า การทำงานเชิงรุกโดยให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคัดกรองและแก้ปัญหาเบื้องต้น ตลอดจนการเพิ่มช่องทางสื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลควบคู่กับการลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: ศูนย์ดำรงธรรม; การจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์; ศักยภาพ

---

[1] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

This study aimed to investigate the challenges and determine guidelines for enhancing the capacity of grievance management at the Damrongdhama Center, Dong Charoen District, Phichit Province. Employing a qualitative research approach, in-depth interviews were conducted with 23 key. Data analysis was executed through two primary methods: content analysis, to synthesize conclusions rooted in relevant theoretical frameworks and literature, and inductive analysis, to process the interview data. The perspectives of each informant group were categorized, analyzed for similarities and differences, and synthesized into a holistic overview to comprehensively reflect the empirical realities of localized issues. The findings revealed four major dimensions of challenges and obstacles: 1) Personnel: The center faces a shortage of dedicated staff, resulting in redundant workloads and a lack of operational continuity. 2) Work Processes: The procedures are overly complex, and data systems among relevant agencies lack integration. 3) Communication: Public understanding regarding the specific roles and mandates of the district-level center remains limited. 4) Spatial Context: Most grievances involve disputes within closely knit, kinship-based communities, necessitating highly cautious mediation. To enhance operational capacity, the study proposes key strategic guidelines: appointing dedicated personnel equipped with essential skills training, developing a centralized database system for real-time progress tracking, implementing proactive measures by engaging community leaders in initial screening and dispute resolution, and expanding digital communication channels alongside on-site public relations.

Keywords: Damrongtham Center; Complaint and Grievance Management; Capacity Enhancement

บทนำ

ในสภาวการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรม และความยากจนในหลายพื้นที่ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ประชาชนจำนวนมากหันมาใช้ช่องทางการร้องเรียนร้องทุกข์เพื่อขอความเป็นธรรมและความช่วยเหลือมากขึ้น จากข้อมูลของศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2567) พบว่า ประเด็นร้องทุกข์ที่พบบ่อย ได้แก่ ปัญหาเสียงรบกวนและสั่นสะเทือน ปัญหาไฟฟ้า และปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนของปัญหาที่ภาครัฐต้องเร่งแก้ไขอย่างเป็นระบบ

ด้วยสภาพปัญหาที่ซับซ้อนและหลากหลายเช่นนี้ กระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและอำนวยความเป็นธรรมให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยกระทรวงมหาดไทยได้ริเริ่มจัดตั้ง “ศูนย์บริการข่าวสารกระทรวงมหาดไทย” ขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2536 และต่อมาได้

ปรับปรุงรูปแบบการทำงานจากเชิงรับเป็นเชิงรุก พร้อมทั้งบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ และเปลี่ยนชื่อเป็น *"ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย"* อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2545 ต่อมาภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ลงนามในประกาศ คสช. ฉบับที่ 96/2557 ลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานในระดับจังหวัด โดยกำหนดให้ทุกจังหวัดจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรม เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ การให้บริการข้อมูลข่าวสาร คำปรึกษา และเป็นศูนย์บริการร่วม (ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย, 2559)

นอกจากศูนย์ดำรงธรรมระดับจังหวัดแล้ว คณะรัฐมนตรียังได้มีมติเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2559 ให้ขยายการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมลงสู่ระดับอำเภอ โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกคำสั่งจัดตั้ง *ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ* เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง นับตั้งแต่การจัดตั้ง ศูนย์ดำรงธรรม (ทั้งระดับกระทรวง จังหวัด และอำเภอ) ได้รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จำนวนทั้งสิ้น 614,383 เรื่อง และได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและยุติเรื่องแล้วจำนวน 555,950 เรื่อง (ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย, 2568) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศูนย์ดำรงธรรมมีบทบาทสำคัญในการเป็นช่องทางที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย มีความเป็นกลาง สร้างความเชื่อมั่นและเป็นที่พึ่งให้กับประชาชน

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่านักวิจัยหลายท่านได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมในระดับจังหวัด รวมถึงการศึกษาผลการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมระดับอำเภอในบางพื้นที่ เช่น กรัชกร กาบกรณ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างองค์กรที่สอดคล้องกับภารกิจ ความรู้และทักษะเฉพาะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ความมั่นคงในอาชีพ การเข้าถึงและติดตามเรื่องร้องเรียนที่สะดวก รวมถึงความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ นิจปฏิภาณ มาตขาว (2563) ยังได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร โดยสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มารับบริการ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการให้บริการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความน่าเชื่อถือและความรวดเร็วในการให้บริการ แต่ด้านความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับต่ำสุด งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงมุมมองของผู้รับบริการต่อคุณภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษางานวิจัยข้างต้นพบว่าเป็นการมุ่งศึกษาในระดับจังหวัดเป็นหลัก ยังไม่ได้ศึกษาบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมระดับอำเภอที่มีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกันในเชิงพื้นที่ รวมถึงยังไม่มีการศึกษาที่เจาะลึกถึงศักยภาพของบุคลากรและระบบการจัดการภายในองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมโดยรวม โดยเฉพาะในพื้นที่ขนาดเล็กที่มีปัญหาซับซ้อนและหลากหลายตามบริบทของท้องถิ่น เช่น อำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของสามจังหวัด ได้แก่ พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ ทำให้ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีความเฉพาะตัวและแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

ในกรณีศึกษาของอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ก็เป็นหนึ่งในอำเภอที่มีการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมอำเภอขึ้น ประกอบด้วย 5 ตำบล 55 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 18,839 คน (ณ เดือนมิถุนายน 2568) ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดง

เจริญ มีภารกิจการดำเนินงานครอบคลุม 7 มิติ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 (กันยายน 2567 ถึง สิงหาคม 2568) ได้รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ (มิติที่ 1) จำนวน 53 เรื่อง และยุติเรื่องแล้ว 46 เรื่อง อย่างไรก็ตาม จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมายังพบอุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะด้านโครงสร้างที่ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบรรจุใหม่ ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างทันท่วงที ปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนมีความหลากหลายและซับซ้อน เช่น ปัญหาการถือครองที่ดิน ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาหนี้สิน และปัญหายาเสพติด นอกจากนี้ ในด้านกระบวนการทำงานยังพบว่าการจัดเก็บข้อมูลไม่ได้เป็นระบบ ทำให้การสืบค้นข้อมูลเดิมทำได้ยากเมื่อมีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ ทั้งยังขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรื่องร้องเรียนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ยังไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ทันต่อสถานการณ์

จากปัญหาและข้อจำกัดที่กล่าวมาข้างต้น จึงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้จะสะท้อนข้อเท็จจริงของปัญหาในเชิงพื้นที่ และช่วยนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งในมิติของการบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งเน้นความรวดเร็ว ความโปร่งใส และความยุติธรรมในการให้บริการ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังมีคุณูปการทางวิชาการในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น อำเภอดงเจริญ ซึ่งตั้งอยู่ในจุดเชื่อมต่อระหว่าง 3 จังหวัด (พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์) ทำให้ลักษณะของปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนมีความหลากหลายและซับซ้อนกว่าพื้นที่ทั่วไป ผลการวิจัยจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารภาครัฐในเชิงพื้นที่ และเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนระบบราชการให้สามารถอำนวยความเป็นธรรมแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

2) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร และเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการนำเสนอระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย การเลือกกรณีศึกษา กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แหล่งข้อมูล เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานโดยตรง รวมถึงเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งหมด 23 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ (4 คน) ได้แก่ นายอำเภอดงเจริญ ปลัดอำเภอหัวกลุ่มงานบริหารงานปกครอง ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานศูนย์ดำรงธรรม และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศูนย์ดำรงธรรม

2) ตัวแทนส่วนราชการระดับอำเภอ (3 คน) ได้แก่ ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ผู้แทนสำนักงานเกษตรอำเภอ และผู้แทนสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

3) ผู้แทนผู้นำท้องถิ่น (6 คน) ได้แก่ นายกเทศมนตรี/นายก อบต. หรือผู้แทน

4) ผู้แทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่ (5 คน) ได้แก่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้แทน

5) ประชาชนผู้ที่เคยใช้บริการร้องเรียนร้องทุกข์ (5 คน)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1) รูปแบบการสัมภาษณ์ โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร โดยกำหนดประเด็นคำถามว่าปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร อย่างไร และควรมีแนวทางพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างไร

2) รูปแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเป็นการสังเกตด้านพฤติกรรมของปลัดอำเภอและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นธรรมชาติ ได้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีการตั้งคำถามแบบปลายเปิดในประเด็นหลักและซักถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลโดยสมัครใจ รับรองความลับและไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนให้สิทธิในการปฏิเสธหรือยุติการให้ข้อมูลได้ทุกเมื่อ เพื่อปกป้องสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร จะใช้การสังเกตอย่างมีโครงสร้าง เพื่อสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือภายในและการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ 2 วิธีหลักคือ

1) การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสรุปเรียบเรียงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม วิเคราะห์ความเหมือน/ความแตกต่าง และสังเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร และการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ (2) หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ (3) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (4) ผู้แทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่ และ (5) ผู้แทนประชาชนผู้ใช้บริการ รวมจำนวน 23 คน โดยขอนำเสนอผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญมีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และศักยภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานและความเชื่อมั่นของประชาชน โดยสามารถจำแนกประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านบุคลากรและภาระงาน

ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสะท้อนตรงกันว่า ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่ปฏิบัติงานโดยตรง อีกทั้งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบหลาย ๆ งานพร้อมกัน เช่น งานศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ งานทะเบียนและบัตร และงานสำนักงานอำเภอ ส่งผลให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาให้กับการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ได้อย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความล่าช้าในการตรวจสอบข้อเท็จจริง การลงพื้นที่ และการแจ้งผลแก่ประชาชน นอกจากนี้ การยังมีการโยกย้ายหรือเปลี่ยนตัวผู้รับผิดชอบงานศูนย์ดำรงธรรมบ่อยครั้ง ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง และปลัดอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ที่มารับงานต่อ ก็ยังขาดประสบการณ์ด้านกฎหมายและทักษะการไกล่เกลี่ย เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่พึ่งบรรจุใหม่ ส่งผลให้กระบวนการแก้ไขปัญหาใช้เวลานานกว่าที่ควร ดังคำกล่าวของปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง สะท้อนถึงปัญหาภาระงานว่า *“ในฐานะที่ผมดูแลภาพรวมของอำเภอ ปัญหาที่หนักอกที่สุดคือ คนทำงานศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญเราไม่ได้มีเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ ส่วนใหญ่คือปลัดอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ที่ต้องควบตำแหน่ง และมีงานประจำในฝ่ายอื่นๆ อยู่แล้ว... พองานฝ่ายหลักของเขามีความเร่งด่วน งานศูนย์ดำรงธรรมก็ต้องถูกวางไว้ก่อน”* นอกจากนี้ ตัวแทน

ท้องถิ่น ยังสะท้อนถึงการขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านว่า *"เจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมส่วนใหญ่มักจะเป็นปลัดอำเภอที่เป็นข้าราชการบรรจุใหม่... พอเจอกฎหมายเฉพาะ เช่น พ.ร.บ.การสาธารณสุข, กฎหมายผังเมือง... บางทีเขาก็ไม่แม่นพอ พอไม่แม่นก็ไม่กล้าฟันธง"*

1.2 ปัญหาด้านกระบวนการทำงานและระบบการประสานงาน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ขั้นตอนในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ยังมีความซับซ้อน ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้บังคับบัญชาหลายระดับ และต้องพึ่งพาการประสานงานกับหลายหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความคล่องตัว โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ดิน การเกษตร และสาธารณสุข ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการและอำนาจหน้าที่เฉพาะด้าน อีกทั้งยังพบว่าระบบฐานข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่เชื่อมโยงกัน ทำให้ต้องใช้การรับ–ส่งข้อมูลแบบไม่เป็นทางการ เช่น การโทรสอบถามข้อมูล การสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน Line หรือเอกสาร เป็นต้น ส่งผลให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ซ้ำซ้อน และยากต่อการติดตามความคืบหน้าอย่างเป็นระบบ ดังคำกล่าวของตัวแทนสำนักงานเกษตรอำเภอ ได้ระบุว่า *"ปัญหาที่ผมเจอประจำเวลาประสานงานกับศูนย์ดำรงธรรม คือเราต่างคนต่างถือข้อมูลคนละชุดครับ... ศูนย์ดำรงธรรมมีแค่คำร้อง แต่ผมมีฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกรและแผนที่รายแปลง พอฐานข้อมูลมันไม่เชื่อมโยงกัน... การทำงานแบบต่างคนต่างทำข้อมูลของตัวเองทำให้การวินิจฉัยปัญหาเบื้องต้นล่าช้าและอาจคลาดเคลื่อน"* และตัวแทนท้องถิ่น ย้ำว่า *"เวลาประสานผ่านศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ กระบวนการรวบรวมข้อมูลจากแต่ละส่วนมันช้ามากครับ เหมือนต่างคนต่างทำเอกสารโต้ตอบกันไปมา"*

1.3 ปัญหาด้านการสื่อสารและการรับรู้ของประชาชน

จากมุมมองของผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) และประชาชน พบว่าอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาท อำนาจหน้าที่ และขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภออย่างชัดเจน รวมถึงไม่ทราบช่องทางในการร้องเรียนร้องทุกข์ โดยเฉพาะช่องทางออนไลน์ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดทางเทคโนโลยีที่สำคัญ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่อำเภอดงเจริญส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่งผลให้การเข้าถึงบริการของศูนย์ดำรงธรรมยังไม่ทั่วถึง ทำให้การใช้งานระบบร้องเรียนร้องทุกข์หรือขอคำแนะนำผ่านช่องทางออนไลน์ไม่ได้ อีกทั้งช่องทางในการติอต่อหรือแจ้งผลความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหามีเพียงส่งเป็นเอกสารหรือโทรแจ้งเพียงเท่านั้น ทำให้เกิดความล่าช้าในการแจ้งความคืบหน้าเรื่องร้องเรียน และประชาชนต้องมาติดตามเรื่องด้วยตนเอง จนเกิดเป็นความรู้สึกที่ไม่มั่นใจต่อกระบวนการแก้ไขปัญหา แม้ว่าจะมีการแก้ไขปัญหาที่ได้ผลลัพธ์เป็นธรรมก็ตาม ดังคำกล่าวของตัวแทนฝ่ายปกครองท้องที่ สะท้อนว่า *"เรื่องช่องทางติดต่อนี่เป็นปัญหาคลาสสิกเลย ชาวบ้านบางคนเขาเดือดร้อนมาหาเช้ากินค่ำ เขาไม่รู้หรอกว่าต้องไปหาใครที่ไหน... เว็บไซต์หรือ เพจ Facebook ก็แทบไม่มีความเคลื่อนไหว เบอร์โทรที่ให้ไว้บางทีโทรไปก็ไม่มีคนรับ"* อีกทั้งตัวแทนประชาชน ได้สะท้อนปัญหาการติดตามผลว่า *"ระยะเวลาในการตรวจสอบหลายเดือนต้องตามเองตลอดว่าเรื่องดังกล่าวไปถึงไหนแล้ว ร้องเรียนเดือนมกราคม กว่าจะจบก็เกือบถึงเดือนธันวาคม"*

1.4 ปัจจัยด้านบริบทพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า บริบทของอำเภอดงเจริญซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมและมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยปัญหาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดขึ้นระหว่าง “รัฐกับประชาชน” แต่เป็นข้อพิพาทระหว่าง “ประชาชนกับประชาชน” ที่เป็นเพื่อนบ้านหรือเครือญาติเดียวกัน ส่งผลให้เรื่องร้องเรียนจำนวนมากเป็นข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน เช่น ปัญหาแนวเขตที่ดิน การเผาในพื้นที่เกษตร กลิ่น เสียงรบกวน และปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับหมู่บ้าน การไกล่เกลี่ยจึงมีความละเอียดอ่อน ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจนำไปสู่ความแตกแยกในชุมชน ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญจึงต้องอาศัยผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) และหลายหน่วยงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้กระบวนการแก้ไขปัญหาใช้ระยะเวลานาน ดังคำกล่าวของตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวว่า *“เรื่องร้องเรียนที่วิ่งไปถึงศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญกว่าครึ่ง ไม่ใช่เรื่องข้อพิพาททางกฎหมายจ๋าๆ หรอกครับ แต่มันคือความขัดแย้งส่วนตัวที่สะสมมานาน... ศูนย์ดำรงธรรมจึงกลายเป็นสนามรบของอารมณ์”* นอกจากนี้ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ยังระบุถึงปัญหาอิทธิพลในพื้นที่ว่า *“พอเรื่องร้องเรียนมันไปแตะโดนผลประโยชน์ของคนใหญ่คนโตเข้า เจ้าหน้าที่เขาก็เริ่มออกอาการ ‘เกียร์ว่าง’ ทันที... สุดท้ายเรื่องก็ดองไว้จนชาวบ้านเขาถอดใจไปเอง”*

ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง การดำเนินงานภายใต้โครงสร้างและข้อจำกัดของระบบราชการแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านบุคลากรที่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบหลักเพียง 2 คนและต้องทำงานอื่นซ้ำซ้อนกัน ส่งผลให้การปฏิบัติงานมีลักษณะตั้งรับมากกว่าเชิงรุก และการโยกย้ายข้าราชการบ่อยครั้งยังทำให้การแก้ไขปัญหาระยะยาวขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นปลัดอำเภอบรรจุใหม่จึงขาดความเชี่ยวชาญในกฎหมายเฉพาะทางและมีความกังวลต่อความเสี่ยงทางกฎหมายในการตัดสินใจ รวมถึงการพึ่งพาเอกสารและขาดการเชื่อมโยงฐานข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ทำให้การประสานงานล่าช้าและซ้ำซ้อน ประกอบกับการสื่อสารกับประชาชนยังมีลักษณะตั้งรับ ประชาชนยังขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และเข้าไม่ถึงช่องทางออนไลน์ เนื่องจากในพื้นที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูง ยิ่งไปกว่านั้น ระบบติดตามผลยังขาดการแจ้งเตือนความคืบหน้าและการเปิดเผยข้อมูลสถิติสู่สาธารณะ ซึ่งลดความเชื่อมั่น และความโปร่งใสในสายตาประชาชน ยิ่งเมื่อพิจารณาในมิติของบริบทพื้นที่ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบเครือญาติและเป็นพื้นที่เขตรอยต่อสามจังหวัด ปัญหาข้อร้องเรียนส่วนใหญ่จึงไม่ใช่ข้อพิพาททางกฎหมายกับภาครัฐ แต่เป็นความขัดแย้งส่วนตัวทางอารมณ์และการแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง บางครั้งเป็นปัญหาข้ามเขตพื้นที่หรือเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเกรงกลัวและหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายอย่างตรงไปตรงมา ส่งผลให้กระบวนการแก้ไขปัญหาใช้ระยะเวลานาน ละเอียดอ่อนและทำได้ยากลำบาก

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ได้ดังนี้

2.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและโครงสร้างการทำงาน

การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างด้านบุคลากร โดยเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานศูนย์ดำรงธรรมโดยตรง และกำหนดให้เป็นภารกิจหลัก เพื่อลดปัญหาเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานหลายงานในคนเดียว ซึ่งเป็นสาเหตุของความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านความรู้เกี่ยวกับระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการจัดการปัญหาที่มีความซับซ้อนในพื้นที่ผ่านการอบรมอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอสามารถวิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจ และให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้อย่างถูกต้อง เป็นธรรม และทันต่อสถานการณ์ ดังคำกล่าวของนายอำเภอดงเจริญ เสนอแนะว่า *“ปรับปรุงด้านโครงสร้างของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ โดยควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่... โดยเฉพาะหาคนที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เรื่องกฎหมายมาประจำอยู่ที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโดยเฉพาะ”*

2.2 การปรับปรุงระบบและกระบวนการทำงาน

ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ควรปรับปรุงระบบและกระบวนการทำงานให้มีความเป็นระบบและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบติดตามเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานในระดับอำเภอและระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการรายงานผลและการติดตามความคืบหน้าของเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ที่ชัดเจน ซึ่งการมีระบบข้อมูลกลางจะช่วยให้การรับ–ส่งข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน รวมถึงจัดการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทบทวนสถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความต่อเนื่อง และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ในภาพรวม ดังคำกล่าวของตัวแทนสำนักงานเกษตรอำเภอ เสนอว่า *“อยากให้พัฒนาด้าน One Stop Digital Service มีแพลตฟอร์มที่เชื่อมข้อมูลทะเบียนเกษตรกร เมื่อมีเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ ระบบจะสามารถดึงข้อมูลพื้นฐานด้านเกษตรทำให้ทำงานได้ง่ายขึ้น”*

2.3 การยกระดับการให้บริการเชิงรุกและการมีส่วนร่วมของเครือข่าย

การจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ควรปรับรูปแบบในการทำงานจากเดิมทำงานแบบเชิงรับไปสู่การทำงานแบบเชิงรุกให้มากยิ่งขึ้น โดยเสริมบทบาทของเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ปลัดอำเภอประจำตำบล ผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในการคัดกรอง รับฟังและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นในระดับหมู่บ้าน/ชุมชนก่อนส่งต่อมายังศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในระดับพื้นที่จะช่วยลดภาระงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอลง เพิ่มความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา และช่วยลดความขัดแย้งไม่ให้บานปลาย เนื่องจากอำเภอดงเจริญเป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่กันแบบเครือญาติ ทำให้ผู้นำในพื้นที่มีความใกล้ชิด เข้าใจบริบท และได้รับความไว้วางใจจากประชาชน การบูรณาการความร่วมมือในลักษณะดังกล่าว จะ

เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญได้ ดังคำกล่าวของตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เสนอการกระจายการคัดกรองปัญหาว่า *“ผมเสนอว่าเราควรมีคณะกรรมการระดับตำบลที่เป็นการรวมตัวของ ปลัดท้องถิ่น, กำนัน, และหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่... คอยคัดกรองว่า เรื่องไหนไกล่เกลี่ยได้เลย... วิธีนี้จะช่วยลดภาระงานของอำเภอไปได้มากกว่า 50%”* ขณะที่ตัวแทนฝ่ายปกครองท้องที่ย้ำถึงการทำงานเชิงรุกว่า *“เปลี่ยนจากตั้งรับ เป็นเชิงรุก... ผมอยากให้ศูนย์ดำรงธรรมดงเจริญเปลี่ยนมาเดินเข้าหาชาวบ้านแทน เช่น การจัดศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเคลื่อนที่... การที่เจ้าหน้าที่มาปรากฏตัวในหมู่บ้านบ่อยๆ มันทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่ารัฐไม่ได้ทอดทิ้ง”*

2.4 การพัฒนาช่องทางการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัล

ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ควรพัฒนาช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนและการแจ้งความคืบหน้าในรูปแบบดิจิทัลที่ประชาชนเข้าถึงง่าย เช่น Line Official, QR Code หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อเพิ่มทางเลือกในการติดต่อและลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ของประชาชน พร้อมทั้งดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในระดับหมู่บ้าน เช่น ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน เวทีประชุมคณะกรรมการตำบล (กต.) หรือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานในพื้นที่ เป็นต้น ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และช่องทางการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญอย่างทั่วถึง ซึ่งการสร้างช่องทางสื่อสารจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่น และภาพลักษณ์ที่ดีของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ในฐานะกลไกสำคัญของรัฐในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของตัวแทนฝ่ายปกครองท้องที่ เสนอว่า *“ในอนาคตผมอยากเห็นระบบที่ชาวบ้าน ไม่ต้องเดินขับรถไปอำเภอครับ ผมอยากได้แบบศูนย์ดำรงธรรมอัจฉริยะ ที่ลูกบ้านผมสามารถร้องเรียนผ่าน แอปฯ หรือไลน์บอตได้เลย มีระบบ AI คอยคัดกรองเบื้องต้น... และสามารถติดตามได้ว่าเรื่องถึงไหนแล้ว”*

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จึงต้องมุ่งเน้นการปรับปรุงโครงสร้างภายในองค์กรควบคู่กับการยกระดับกระบวนการทำงานเชิงรุกและการมีส่วนร่วมของเครือข่าย โดยการปฏิรูปโครงสร้างด้วยการจัดสรรอัตรากำลังเฉพาะทางเพื่อลดภาระงานซ้ำซ้อน จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็วรองรับกรณีเร่งด่วน พร้อมทั้งอบรมความรู้กฎหมายเฉพาะทางและทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงลึกแก่เจ้าหน้าที่ และการสร้างขวัญกำลังใจด้วยระบบสวัสดิการหรือค่าตอบแทนพิเศษที่เหมาะสมเพื่อรักษาคนทำงาน ในด้านระบบงานต้องขับเคลื่อนสู่การเป็นศูนย์ดำรงธรรมอัจฉริยะ นำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Line Official หรือ QR Code มาใช้รับเรื่องร้องเรียน พัฒนาระบบบริการดิจิทัลแบบเบ็ดเสร็จเพื่อเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และสร้างระบบติดตามสถานะออนไลน์ให้ประชาชนสามารถตรวจสอบความคืบหน้าได้ด้วยตนเองเพื่อความรวดเร็วและแม่นยำ ขณะเดียวกันต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของภาครัฐจากการตั้งรับที่สำนักงานไปสู่การปฏิบัติงานเชิงรุกและการทำงานเป็นทีม บูรณาการอำนาจรัฐร่วมกับตำรวจและผู้นำท้องที่ลงพื้นที่ป้องปรามผู้มีอิทธิพล และจัดตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองข้อร้องเรียนระดับตำบลเพื่อให้ผู้นำชุมชนเป็นด่านหน้าคัดกรองปัญหา พร้อมดึงเครือข่ายทางสังคมอย่างเครือข่าย “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) และ อสม. เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดความขัดแย้งไม่ให้บานปลาย นอกจากนี้ยังต้องจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมเคลื่อนที่ลงพื้นที่ร่วมเวทีประชาคมให้ชุมชนร่วมกันกำหนดกฎกติกาเพื่อควบคุมกันเอง และประการสุดท้าย

คือการสร้างค่านิยมองค์กรแห่งความโปร่งใสด้วยการสรุปสถิติผลการดำเนินงานชี้แจงในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านและเพจ Facebook ทุกเดือน ควบคู่กับการแจ้งเตือนผลความคืบหน้าให้ผู้ร้องทราบเป็นระยะ ซึ่งการผสานแนวทางการจัดการภาครัฐยุคใหม่เหล่านี้จะช่วยทลายกำแพงอิทธิพล เรียกคืนความไว้วางใจ และนำไปสู่การอำนวยความยุติธรรมที่ได้มาตรฐานและเป็นธรรมแก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ผู้ศึกษาขอนำเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร มีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และศักยภาพบุคลากร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมและความเชื่อมั่นของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการบริหารราชการในระดับอำเภอที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทการบริหารภาครัฐยุคใหม่ได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านประสิทธิภาพการให้บริการและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกรัชกร กาบกรณ์ (2562) และวรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าศูนย์ดำรงธรรมในระดับพื้นที่มักประสบกับปัญหาด้านบุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหา ระบบงาน ขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน รวมไปถึงกฎหมายและระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อพิจารณาผลการศึกษาภายใต้แนวคิด *New Public Management (NPM)* จะเห็นได้ว่า ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร การมอบหมายงานที่มากกว่าหนึ่งงานให้เจ้าหน้าที่คนเดียวกัน และความล่าช้าในกระบวนการดำเนินงาน สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพ (efficiency) และผลสัมฤทธิ์ของการให้บริการ (performance) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิด NPM (ฉัตรชัย นาถ้ำลอย, 2563) โดยศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญยังคงดำเนินงานตามโครงสร้างราชการแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับชั้นการบังคับบัญชาและขั้นตอนทางเอกสาร ส่งผลให้การจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ไม่มีความคล่องตัว ไม่สามารถลดระยะเวลาการดำเนินงาน และไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Rasheed (2022) ที่พบว่าระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่มีขั้นตอนซับซ้อนและใช้เวลานาน ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรและความพึงพอใจของผู้รับบริการ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในมุมมองของ *New Public Service (NPS)* จะพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้มีเพียงแค่ประเด็นด้านประสิทธิภาพการทำงานเท่านั้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการสร้างคุณค่าทางสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้ว่าศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจะมีบทบาทเป็นกลไกสำคัญในการรับฟังปัญหาและความเดือดร้อนของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติกลับยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็น “หน่วยงานในการให้บริการประชาชนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหา” ได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับบทบาท อำนาจหน้าที่ และขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม ส่งผลให้ประชาชนยังคงอยู่ในสถานะ “ผู้รับบริการ” มากกว่าการเป็น “หุ้นส่วนของรัฐ” ซึ่งขัดกับอุดมการณ์ของแนวคิด

NPS ที่เน้นการให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในการกำหนดประโยชน์สาธารณะร่วมกัน (เปมิกา รุณปักษ์, 2563) นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิด *McKinsey 7S Framework* ซึ่งพบความไม่สอดคล้องกันระหว่างองค์ประกอบภายในองค์กร ได้แก่ (1) โครงสร้างการทำงาน (Structure) ที่ยังไม่มีบุคลากรประจำรับผิดชอบงานศูนย์ดำรงธรรมโดยตรง (2) ระบบการทำงาน (Systems) ที่ยังขาดการเชื่อมโยงฐานข้อมูลและระบบติดตามเรื่องร้องเรียนระหว่างหน่วยงาน (3) บุคลากร (Staff) ที่มีจำนวนจำกัดและมีการหมุนเวียนตำแหน่งบ่อยครั้ง (4) ทักษะ (Skills) ของเจ้าหน้าที่ยังมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย การไกล่เกลี่ย และการจัดการข้อพิพาท (5) รูปแบบการบริหาร (Style) ที่ยังเน้นการสั่งการตามลำดับชั้น (6) ยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่ขาดแนวทางเชิงรุกในการป้องกันและจัดการกับปัญหา และ (7) ค่านิยมร่วม (Shared Values) ที่ยังให้ความสำคัญกับความถูกต้องตามระเบียบมากกว่าการสร้างคุณค่าร่วมกับประชาชน ซึ่งความไม่สมดุลดังกล่าวส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรภาครัฐที่มีสมรรถนะสูงได้ (จิรวัฒน์ อัครบวร และรัตนศักดิ์ เจริญทรัพย์, 2552) ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดศักยภาพ จะพบว่าศักยภาพของบุคลากรศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม โดยเฉพาะความรู้ทางด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทักษะการสื่อสารและการเจรจาไกล่เกลี่ย รวมถึงคุณลักษณะด้านการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งล้วนเป็นสมรรถนะสำคัญของการปฏิบัติงานด้านการให้บริการสาธารณะ (สัญญา พงษ์ศรีดา, 2561)

นอกจากนี้ บริบทพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอดงเจริญ ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทำให้ลักษณะของเรื่องร้องเรียนส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกันเอง การใช้กลไกทางกฎหมายหรือกระบวนการทางราชการเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนมากยิ่งขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับบทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจาก “หน่วยรับเรื่อง” ไปสู่ “การประสานความร่วมมือในระดับพื้นที่” โดยอาศัยกระบวนการไกล่เกลี่ย การประสานเครือข่ายในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดิเรก พรมเสน (2565) ที่ระบุว่าการดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรม ต้องมีการใช้วิธีการประสานงาน และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในระดับต่างๆ รวมทั้งมีการประสานงานความร่วมมือไปยัง ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ด้วย เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ดีขึ้นต่อไป

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัญหาและข้อจำกัดของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาการปฏิบัติงานเชิงเทคนิค แต่เป็น “ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของรัฐในระดับพื้นที่” ที่ฝังรากอยู่ในระบบราชการ ทั้งอำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานในแนวดิ่งและแนวนอน กล่าวอีกมุมหนึ่ง คือ ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในฐานะกลไกในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ในพื้นที่ ซึ่งเป็นด่านหน้าในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน แต่กลับไม่มีศักยภาพเพียงพอทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และอำนาจตัดสินใจ เมื่ออธิบายผ่านแนวคิดศักยภาพ กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพระดับบุคคลเพียงลำพังไม่สามารถแก้ไขข้อจำกัดเชิงโครงสร้างได้ หากระบบการจัดสรรอัตรากำลังและภารกิจยังคงกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติงานแบบควบหลายหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรัชกร กาบ

กรณ์ (2562) และวรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าการขาดแคลนบุคลากรและการแบกรับภาระงานหลายด้านพร้อมกัน ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพและความล่าช้าในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ จึงสะท้อนให้เห็นว่าการเสริมสร้างศักยภาพที่แท้จริง จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับ “การปฏิรูปเชิงโครงสร้าง” ไม่ใช่เพียงแค่การฝึกอบรมหรือเพิ่มทักษะเฉพาะบุคคล

ในมิติของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) จะเห็นได้ว่า แนวทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และการกำหนดระบบติดตามความคืบหน้าที่ชัดเจน สอดคล้องกับหลักการของ NPM ที่เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการมุ่งผลสัมฤทธิ์ (ฉัตรชัย นาถ้ำลอย, 2563) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การเน้นประสิทธิภาพเชิงปริมาณอาจก่อให้เกิด “การมุ่งหวังแค่เพียงตัวเลขจนลืมเป้าหมายที่ตั้งไว้” กล่าวคือ แม้จำนวนเรื่องที่ดำเนินการแล้วเสร็จจะเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้สะท้อนคุณภาพของการแก้ไขปัญหา หรือความพึงพอใจของประชาชน โดยเฉพาะในกรณีข้อพิพาทที่มีความซับซ้อนทางสังคม การใช้กรอบ NPM เพียงอย่างเดียวอาจลดทอนมิติของความเป็นธรรม ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนให้เหลือเพียงตัวเลขเชิงปริมาณลง ด้วยเหตุนี้ แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) จึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน และการสร้างคุณค่าทางสาธารณะ (public value) มากกว่าการมุ่งผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพเพียงด้านเดียว (เปมิกา รุณปักษ์, 2563) ผลการศึกษาพบว่า การเปิดพื้นที่ให้ผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดกรองและแก้ไขปัญหาเบื้องต้น ไม่เพียงช่วยลดภาระงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความไว้วางใจและความชอบธรรมของกระบวนการแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจิรัชญา บุรุษพัฒน์ (2565) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความร่วมมือเชิงเครือข่ายในการบริการสาธารณะในระดับพื้นที่ ซึ่งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจะเกิดผลอย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อมีการกระจายอำนาจและทรัพยากรอย่างเหมาะสม ไม่เช่นนั้น “การมีส่วนร่วม” ก็จะกลายเป็นเพียงแค่กลไกเชิงสัญลักษณ์ (symbolic participation) ที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอำนาจในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิด 7S ของ McKinsey จะเห็นได้ว่าปัญหาของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ ไม่ได้เกิดจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่เป็นผลมาจาก “ความไม่สอดคล้องของระบบ” ระหว่างโครงสร้าง (Structure) ระบบงาน (Systems) และบุคลากร (Staff) กับกลยุทธ์ (Strategy) และค่านิยมร่วม (Shared Values) ที่มุ่งเน้นการตอบสนองต่อประชาชน (จิรวัฒน์ อัครบวร และรัตนศักดิ์ เจริญทรัพย์, 2552) กล่าวคือ การปฏิรูปองค์กรภาครัฐระดับพื้นที่ไม่อาจดำเนินการในลักษณะแยกส่วนหรือมุ่งปรับเปลี่ยนเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดยลำพัง เนื่องจากองค์กรภาครัฐมีลักษณะเป็นระบบเชิงสถาบันที่องค์ประกอบด้านโครงสร้าง ระบบงาน บุคลากร กลไกการตัดสินใจ และค่านิยมองค์กรมีความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันอย่างใกล้ชิด การปรับปรุงเฉพาะด้าน เช่น การเพิ่มบุคลากร การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือการกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานใหม่ โดยไม่ได้ปรับความสอดคล้องเชิงโครงสร้างและกระบวนการควบคู่กัน ย่อมทำให้เกิดความไม่สมดุลภายในระบบองค์กร และไม่สามารถยกระดับผลลัพธ์เชิงคุณภาพได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒนพงษ์

นาคะพงษ์ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอควรมีการจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอ สร้างแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน กำหนดกลยุทธ์และค่านิยม รวมถึงพัฒนาระบบปฏิบัติงานให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ควรพิจารณาจัดสรรบุคลากรที่รับผิดชอบงานศูนย์ดำรงธรรมโดยตรง เพื่อลดปัญหาภาระงานซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามและแก้ไขเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์

2) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางและระบบติดตามผลเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ในรูปแบบดิจิทัลที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างอำเภอ หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ควรจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานศูนย์ดำรงธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มความสามารถในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

4) ควรส่งเสริมการทำงานเชิงรุกโดยบูรณาการความร่วมมือกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อร่วมกันคัดกรอง รับฟัง และแก้ไขปัญหาเบื้องต้นก่อนเข้าสู่กระบวนการของศูนย์ดำรงธรรม

5) ควรพัฒนาช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย เช่น Line Official Account ระบบแจ้งสถานะเรื่องร้องเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือสื่อสังคมออนไลน์ ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในระดับหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น พื้นที่เมือง พื้นที่ชนบท และพื้นที่ชายขอบ เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์

2) ควรศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร

3) ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับภาคประชาชนและเครือข่ายผู้นำชุมชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันทดลองพัฒนา และประเมินผล “นวัตกรรมหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลการจัดการเรื่องร้องทุกข์ภาคประชาชน” ที่ออกแบบมาให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้สูงอายุและสังคมเกษตรกรรม

เอกสารอ้างอิง

กรัชกร กาบกรณ์ (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของศูนย์ดำรงธรรมในการจัดการความขัดแย้ง: กรณีศึกษา ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสมุทรปราการ.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิรวัฒน์ อัครบวร และรัตนศักดิ์ เจริญทรัพย์. (2552). *แผนที่ยุทธศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง). สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

จิรัชญา บุรุษพัฒน์. (2565). *ความไว้วางใจของประชาชนในการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย : กรณีศึกษา การให้บริการประชาชนขอศูนย์ดำรงธรรม จังหวัดปทุมธานี.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรชัย นาถ้ำลอย. (2563). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. *วารสารศิลปะราชมงคลสุวรรณภูมิ*, *2*(2), 461–470.

นิจปฏิภาณ มาตขาว. (2563). *คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร.* วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

พัฒณพงษ์ นาคะพงษ์. (2565). *ประสิทธิผลการจัดการเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย* การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา.

เปมิกา รุณปักษ์. (2563). *การปรับเปลี่ยนการทำงานขององค์กรภาครัฐสู่การเป็นองค์กรที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมเปลี่ยนแปลง (Agile Organization): กรณีศึกษา กรมสรรพากร.* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรเมธ ประดิษฐ์อาชีพ. (2564). *การวิเคราะห์ปัญหาและการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการรับเรื่องร้องเรียน/ร้องทุกข์ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย. (2559). *คู่มือการดำเนินการแก้ไขปัญหาการร้องทุกข์ ร้องเรียน.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย. (2568). *สถิติผลการดำเนินงานเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2567). *รายงานประจำปี 2567*. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.

สัญญา พงษ์ศรีดา. (2561). *รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 1 ตามหลักพุทธธรรม* . ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

อดิเรก พรมเสน. (2565). *ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องทุกข์ร้องเรียนของประชาชนโดยศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดพะเยา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2564.* วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Rasheed, H. (2022). *Analysis, evaluation, and improvement of the complaint management system of a growing pharmaceutical company in Hamburg* [Master's thesis]. Hamburg University of Applied Sciences.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

Guidelines for enhancing the quality of life of older adults in poor households in Hua Pluak Subdistrict, Sao Hai District, Saraburi Province

จิตเรศ พรหมนะรา[1], วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์[2] & มยุรี รัตนเสริมพงศ์[2]

Jittaret Promnara[1], Wasita Kerdphol Prasopsak[2] & Mayuri Rattanasermpong[2]

Corresponding author: m10532129@gmail.com

Received:02/07/69 Revised: 11/08/69 Accepted: 13/08/69

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนเขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี และ 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนเขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยส่วนเชิงปริมาณใช้ประชากร ผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนอาศัยอยู่ตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และตกเกณฑ์ระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ปี พ.ศ. 2565 หรือได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 284 คน และส่วนเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน ผลการวิจัยพบว่า

1) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อม รองลงมา ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสุขภาพกาย ตามลำดับ

2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ควรส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพและปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัย ด้านจิตใจ ควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างวัย และ ด้านสิ่งแวดล้อม ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมและสาธารณูปโภคให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมทั้งสนับสนุนพื้นที่และอุปกรณ์สำหรับการทำกิจกรรมและนันทนาการ

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ; ครัวเรือนยากจน; จังหวัดสระบุรี

[1] นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[2] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

[1] Master of Public Administration (Public Administration), Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

[2] Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Abstract

This study aimed to examine 1) investigate the quality of life of older adults living in poor households in Hua Pluak Subdistrict, Sao Hai District, Saraburi Province; and 2) propose guidelines for improving their quality of life. The study employed a mixed-methods research design. The quantitative phase included a population of 284 older persons aged 60 years and over who resided in poor households in Hua Pluak Subdistrict and were identified through the Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) in 2022 or were recipients of the State Welfare Card in 2022. The qualitative phase involved 16 key informants. The findings revealed that

1) Overall, quality of life of older adults living in poor households was at a high level. Among the four dimensions, the environmental dimension had the highest mean score, followed by psychological well-being, social relationships, and physical health, respectively.

2) The guidelines for improving the quality of life of older adults comprised four dimensions. In terms of physical health, access to healthcare services should be enhanced, and home environments should be improved to ensure safety. Regarding psychological well-being, activities promoting morale, community participation, and mental health counseling should be encouraged. For social relationships, community-based care networks should be strengthened, and opportunities for participation in community activities and intergenerational knowledge sharing should be promoted. Concerning the environmental dimension, the living environment and public infrastructure should be improved to support older adults' daily lives, together with the provision of appropriate spaces and recreational facilities.

Keywords: Quality of Life of Older Adults; Poor Households; Saraburi Province

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society) โดยในปี พ.ศ. 2566 มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนร้อยละ 19.47 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนภาระด้านงบประมาณของภาครัฐในการจัดสวัสดิการสังคม การดูแลสุขภาพ และการคุ้มครองผู้สูงอายุ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวไทยที่มีขนาดเล็กลง อัตราการเกิดลดลง และจำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มต้องพึ่งพิงครอบครัว ชุมชน และภาครัฐมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566; จารุวรรณ ศรีภักดี, 2565)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 71 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ได้กำหนดมาตรการส่งเสริม คุ้มครอง และจัดสวัสดิการผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิต โดยมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะและสวัสดิการให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560ก, 2560ข)

จังหวัดสระบุรีเป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยในปี พ.ศ. 2566 มีผู้สูงอายุจำนวน 124,242 คน คิดเป็นร้อยละ 19.47 ของประชากรทั้งหมด และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสระบุรีที่กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี, 2564; กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566)

สำหรับตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 2,330 คน โดยเป็นผู้สูงอายุจำนวน 643 คน คิดเป็นร้อยละ 27.60 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ จากข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) พบว่า ในปี พ.ศ. 2565 ตำบลหัวปลวกมีครัวเรือนยากจนจำนวน 93 ครัวเรือน และมีผู้สูงอายุที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจำนวน 191 คน สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุในพื้นที่ยังประสบปัญหาด้านรายได้ สุขภาพ และการเข้าถึงบริการภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในการดำรงชีวิต (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

จากสถานการณ์ดังกล่าว การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนและมีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะ การส่งเสริมสุขภาพ การจัดสวัสดิการ และการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน และศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผน และบูรณาการการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนเขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนเขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

1. ความหมายของคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงการรับรู้ของบุคคลต่อการดำรงชีวิตของตนเอง ภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ครอบคลุมทั้งความพึงพอใจในชีวิต สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐาน ความสามารถในการปรับตัว และความสุขในการดำเนินชีวิต (พัทยา สายหู, 2556; เกษม จันทร์แก้ว, 2557; พัชราภรณ์ พัฒนะ, 2560; จุฑามาศ คีรีแลง, 2565)

2. ความสำคัญของคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม เนื่องจากผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะมีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงทางจิตใจ สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกัน การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยรัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสวัสดิการ การศึกษา สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2556; จุฑามาศ คีรีแลง, 2565)

3. องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จากการศึกษาพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าคุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่ประกอบด้วยหลายมิติ โดยเฉพาะแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHOQOL Group) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมทั้งสุขภาพ ความมั่นคงทางจิตใจ การได้รับการสนับสนุนจากสังคม และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในการศึกษาคุณภาพชีวิตอย่างแพร่หลาย (กรมสุขภาพจิต, 2563; ฤทธิชัย ชาแสน, 2564; จุฑามาศ คีรีแลง, 2565)

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ทฤษฎีที่อธิบายคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดย ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) อธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ขณะที่ ทฤษฎี ERG ของ Alderfer แบ่งความต้องการออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ และการเติบโต ส่วน ทฤษฎีคุณภาพชีวิตของ Sharma มุ่งเน้นว่าคุณภาพชีวิตเกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการทั้งด้านชีวกายภาพ จิตสังคม และการบรรลุเป้าหมายของชีวิต ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (พิเชษฐ์ กุศลศิลป, 2558; พรทิวา ดาทอง, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1. ความหมายของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และการรับรู้ ส่งผลให้สมรรถภาพทางกายและการปฏิบัติบทบาททางสังคมลดลง อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุยังคงเป็นผู้มีคุณค่า มีประสบการณ์ และภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอดแก่ครอบครัวและสังคมได้ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 กำหนดให้ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (ราชกิจจานุเบกษา, 2560ก)

2. บทบาทของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน แม้จะพ้นวัยทำงานแล้ว แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษา อบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ส่งเสริมคุณธรรมและวัฒนธรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ศาสนา และชุมชน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพสามารถมีบทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน ซึ่งช่วยสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2555; โสภาพรรณ รัตนัย, 2558; พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประดิษฐ์ศร), 2565)

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ทฤษฎีทางชีวภาพ ซึ่งอธิบายการเสื่อมถอยของร่างกายตามวัย ทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งอธิบายการปรับตัว ความต้องการ และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ เช่น ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ และ ทฤษฎีทางสังคม ซึ่งอธิบายบทบาทและความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุกับสังคม เช่น ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีการถดถอย (Disengagement Theory) และทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) โดยทฤษฎีเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและสามารถดำรงบทบาทที่เหมาะสมกับศักยภาพของตน จะมีความพึงพอใจในชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า (ภาวิน ทองไชย, 2556)

ระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP)

ระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) เป็นระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้ระบุและวิเคราะห์ปัญหาความยากจนของประชาชนในระดับบุคคลและครัวเรือนบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยบูรณาการข้อมูลจากหลายหน่วยงาน เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน ข้อมูลผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจากกระทรวงการคลัง ข้อมูลสิทธิการรักษาพยาบาล ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร และข้อมูลทะเบียนผู้พิการ เพื่อให้สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับการช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567)

TPMAP ใช้แนวคิดการวัดความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index: MPI) ในการประเมินสถานการณ์ความยากจน โดยกำหนดดัชนีความยากจน 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา

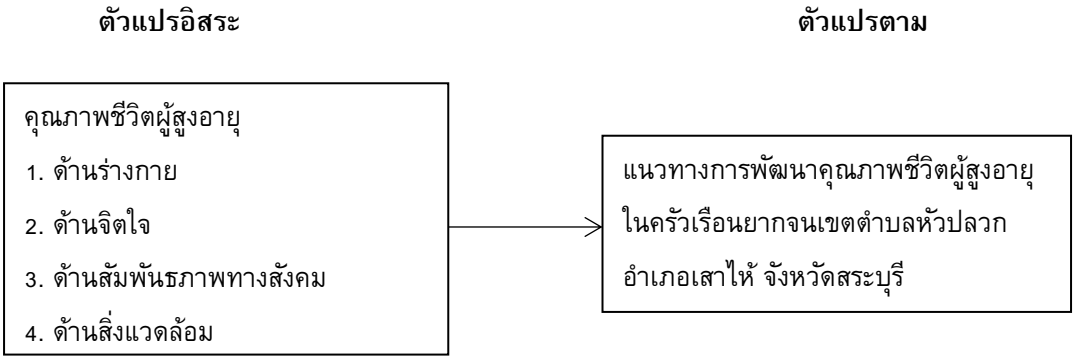
ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐ รวมทั้งสิ้น 17 ตัวชี้วัด ซึ่งสะท้อนปัญหาความยากจนในหลายด้าน ไม่ได้พิจารณาเฉพาะมิติด้านรายได้เพียงอย่างเดียว ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างครอบคลุม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567)

ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ระบบ TPMAP พิจารณาบุคคลที่มีปัญหาความยากจนตามดัชนี MPI ร่วมกับข้อมูลผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รวมทั้งขยายการช่วยเหลือไปยังกลุ่มเปราะบางและครัวเรือนตกหล่นจากระบบ เช่น ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียง เด็กเล็ก หรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ทั้งนี้ ระบบสามารถระบุข้อมูลได้ถึงระดับครัวเรือนและทะเบียนบ้าน ทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถวางแผนให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากระบบ TPMAP มาใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา เนื่องจากเป็นระบบฐานข้อมูลที่สะท้อนปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่และครอบคลุมหลายมิติ จึงมีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาคุณภาพชีวิตและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHOQOL Group, 1996) มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย (Physical Health) ด้านจิตใจ (Psychological Health) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) และ ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยทั้งในส่วนเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ส่วนเชิงปริมาณ ใช้ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จำนวน 284 คน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ความยากจนตามระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 93 ครัวเรือน หรือเป็นผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 191 คน

ส่วนเชิงคุณภาพ ใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวแทนหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ และเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน จำนวน 16 คน แบ่งเป็น 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการขจัดความยากจนและการพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ปลัดอำเภอ ครู กศน. ตัวแทนเทศบาลตำบลหัวปลวก และบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวปลวก จำนวน 4 คน รวมทั้งผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการขจัดความยากจนและการพัฒนาคนทุกช่วงวัยในระดับพื้นที่ไม่น้อยกว่า 3 ปี 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน จำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกจากผู้สูงอายุ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้น ผู้สูงอายุตอนกลาง และผู้สูงอายุตอนปลาย กลุ่มละ 3 คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูล และสิทธิในการเข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่เสียประโยชน์ รวมทั้งได้ให้ความยินยอมอย่างชัดเจน ก่อนเข้าร่วมการให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลัก การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยเก็บรักษาข้อมูลอย่างเป็นความลับ ใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น และไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลไปเปิดเผยหรือนำไปใช้ในทางอื่น เพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมและความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ คือ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จำนวน 4 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม และตัวแปรตาม คือ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนเขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยมีการวัดระดับตัวแปรด้วยแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) เป็นการวัดเพื่อแสดงระดับ 5 ระดับคะแนน (Likert, 1932)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน โดยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จนมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหารายข้อ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบ

จากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการทดสอบพบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.975

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามแก่ประชากร จำนวน 284 คน ด้วยตนเอง และจากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้แก่ประชากร จำนวนทั้งสิ้น 284 ชุด หรือคิดเป็นร้อยละ 100 นำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนน แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาทั้งหมด แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 16 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องของแบบสอบถาม และนำข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 284 ชุด มาลงรหัสใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าพารามิเตอร์ประชากร

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยถอดความและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาความเรียงประกอบประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประชากร จำนวน 284 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุระหว่าง 60 ปี ถึง 69 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.30 เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 52.50 และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 75.40

ผลการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

ตารางที่ 2 แสดงระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ภาพรวม

ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
1. ด้านสุขภาพกาย	3.77	0.739	มาก
2. ด้านจิตใจ	3.92	0.655	มาก
3. ด้านสัมพันธ์ทางสังคม	3.86	0.571	มาก
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.93	0.663	มาก
ภาพรวม	**3.87**	**0.583**	**มาก**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.87, σ = 0.583) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม (μ = 3.93, σ = 0.663) ด้านจิตใจ (μ = 3.92, σ = 0.655) ด้านสัมพันธ์ทางสังคม (μ = 3.86, σ = 0.571) และด้านสุขภาพกาย (μ = 3.77, σ = 0.739)

ตารางที่ 3 แสดงระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพกาย

ด้านสุขภาพกาย	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
1. ท่านรู้สึกสุขภาพร่างกายของท่านสมบูรณ์แข็งแรงดี	3.43	1.083	ปานกลาง
2. ท่านมีสุขภาพร่างกายที่ดี ปราศจากโรคและความพิการ	3.44	1.029	ปานกลาง
3. ท่านมีความสามารถทางด้านร่างกายในการประกอบกิจวัตรประจำวันต่างๆ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน รดน้ำต้นไม้ ฯลฯ	3.72	0.805	มาก
4. ท่านมีการออกกำลังกาย เช่น วิ่ง ว่ายน้ำ เดิน ถีบจักรยาน ต่อเนื่อง 30 นาที อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	3.77	0.799	มาก
5. ท่านทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาด	3.89	0.817	มาก
6. ท่านทานอาหารครบ 3 มื้อ	3.87	0.801	มาก
7. ท่านมีการพักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพออย่างน้อยวันละ 6 ชั่วโมง	3.94	0.777	มาก
8. ท่านสามารถทำงานประกอบอาชีพได้	3.91	0.851	มาก
9. ท่านได้รับการรักษาโรคตามความเหมาะสม	3.88	0.826	มาก
10. ท่านได้รับการตรวจสุขภาพทุกปี	3.84	0.816	มาก

ด้านสุขภาพกาย	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
ภาพรวม	**3.77**	**0.739**	**มาก**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพกาย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.77, σ = 0.739) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีการพักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพออย่างน้อยวันละ 6 ชั่วโมง (μ = 3.94, σ = 0.777) ท่านสามารถทำงานประกอบอาชีพได้ (μ = 3.91, σ = 0.851) และท่านทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาด (μ = 3.89, σ = 0.817) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ท่านรู้สึกสุขภาพร่างกายของท่านสมบูรณ์แข็งแรงดี (μ = 3.43, σ = 1.083)

ตารางที่ 4 แสดงระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านจิตใจ

ด้านจิตใจ	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
1. ท่านมีความเข้าใจชีวิต มีจุดมุ่งหมายในชีวิต และไม่มีความรู้สึกสิ้นหวัง	3.91	0.742	มาก
2. ท่านมีความรู้สึกต่อตนเองในด้านบวก คิดบวก และมองโลกในแง่ดี	3.95	0.741	มาก
3. ท่านการมองเห็นคุณค่าในตนเอง มั่นใจและยอมรับนับถือตนเองตามความเป็นจริง	3.92	0.750	มาก
4. ท่านสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	3.93	0.717	มาก
5. ท่านรู้สึกพอใจในรูปร่างหน้าตาของตัวเอง	3.90	0.738	มาก
6. ท่านรู้สึกยินดีกับผู้อื่นเมื่อเห็นเขามีความสุข	3.96	0.705	มาก
7. ท่านสามารถจัดการกับความเศร้า และความกังวลได้	3.90	0.743	มาก
8. ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำกิจกรรมต่างๆ	3.89	0.746	มาก
9. ท่านรู้สึกว่าครอบครัวมีความสุข มีความอบอุ่น	3.92	0.766	มาก
ภาพรวม	**3.92**	**0.655**	**มาก**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านจิตใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.92, σ = 0.655) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ท่านรู้สึกยินดีกับผู้อื่นเมื่อเห็นเขามีความสุข (μ = 3.96, σ = 0.705) ท่านมีความรู้สึกต่อตนเองในด้านบวก คิดบวก และมองโลกในแง่ดี (μ = 3.95, σ = 0.741) และท่านสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย (μ = 3.93, σ = 0.717) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ท่านมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำกิจกรรมต่างๆ (μ = 3.89, σ = 0.746)

ตารางที่ 5 แสดงระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสัมพันธ์ทางสังคม

ด้านสัมพันธ์ทางสังคม	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
1. ท่านเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี และงานเทศกาลประจำปี ต่างๆ ภายในชุมชน	3.76	0.708	มาก
2. ท่านมีการช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อน	3.83	0.636	มาก
3. ท่านมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มประกอบอาชีพกับคนอื่น	3.85	0.669	มาก
4. ท่านและคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	3.86	0.692	มาก
5. ท่านได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อได้รับความเดือดร้อน	3.90	0.676	มาก
6. ท่านให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น เช่น อาหาร น้ำ เงินแรงงาน ในการทำกิจกรรมของชุมชน	3.89	0.636	มาก
7. ท่านได้รับทราบข่าวสารต่างๆ ทั้งทางสื่อพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์และเสียงตามสายในชุมชน	3.86	0.697	มาก
8. หน่วยงานราชการได้เข้ามาให้การช่วยเหลือและให้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ	3.94	0.730	มาก
9. ท่านเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ของรัฐ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เบี้ยยังชีพผู้พิการ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	3.89	0.690	มาก
ภาพรวม	**3.86**	**0.571**	**มาก**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 5 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสัมพันธ์ทางสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.86, σ = 0.571) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ หน่วยงานราชการได้เข้ามาให้การช่วยเหลือและให้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (μ = 3.94, σ = 0.730) ท่านได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อได้รับความเดือดร้อน (μ = 3.90, σ = 0.676) และท่านให้

ความช่วยเหลือบุคคลอื่น เช่น อาหาร น้ำ เงินแรงงาน ในการทำกิจกรรมของชุมชน (μ = 3.89, σ = 0.636) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ท่านเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี และงานเทศกาลประจำปี ต่างๆ ภายในชุมชน (μ = 3.76, σ = 0.708)

ตารางที่ 6 แสดงระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านสิ่งแวดล้อม	ระดับคุณภาพชีวิต		
	μ	σ	การแปลผล
1. ท่านมีบ้านที่อากาศถ่ายเท มีแสงสว่างเพียงพอ สะดวก และมีความเป็นส่วนตัว	3.91	0.732	มาก
2. ท่านสามารถใช้ประโยชน์และเข้าถึงระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ในชุมชนที่อาศัยอยู่	3.89	0.712	มาก
3. ชุมชนของท่านมีอุปกรณ์และสถานที่สำหรับฝึกฝน ทักษะต่างๆ ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง	3.88	0.763	มาก
4. ท่านมีบ้านที่มีความมั่นคง และชุมชนของท่านมีความปลอดภัยปราศจากโจรผู้ร้าย	3.98	0.730	มาก
5. ชุมชนของท่านมีความสะอาดปราศจากมลพิษทางอากาศ เช่น กลิ่นเหม็น ฝุ่นละออง เขม่าควัน เป็นต้น	3.91	0.746	มาก
6. ท่านมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอ	4.01	0.735	มาก
7. ท่านสามารถรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ	3.95	0.729	มาก
8. ท่านได้รับการสนับสนุนความรู้ในการประกอบอาชีพ	3.93	0.761	มาก
9. ท่านมีเงินพอใช้จ่ายส่วนตัวตามความจำเป็น	3.94	0.759	มาก
ภาพรวม	**3.93**	**0.663**	**มาก**

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 6 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้านสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 3.93, σ = 0.663) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอ (μ = 4.01, σ = 0.735) ท่านมีบ้านที่มีความมั่นคง และชุมชนของท่านมีความปลอดภัยปราศจากโจรผู้ร้าย (μ = 3.98, σ = 0.730) และท่านสามารถรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ (μ = 3.95, σ = 0.729) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ชุมชนของท่านมีอุปกรณ์และสถานที่สำหรับฝึกฝน ทักษะต่างๆ ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง (μ = 3.88, σ = 0.763)

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยในระดับพื้นที่ จำนวน 7 คน และผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน จำนวน 9 คน โดยนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้เป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนสามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสุขภาพกาย ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านสุขภาพจากโรคประจำตัว การเดินทางไปรับบริการทางการแพทย์ไม่สะดวก และมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ส่งผลให้ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดบริการด้านสุขภาพเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะการจัดคลินิกเคลื่อนที่ตรวจรักษาโรคประจำตัว การเยี่ยมบ้านและติดตามอาการโดยทีมสหวิชาชีพ การจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพในชุมชน การจัดสรรอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้เพียงพอ รวมทั้งสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลและปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย เช่น การติดตั้งราวจับ พื้นกันลื่น และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลหัวปลวก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น เพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุเป็นไปอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกพื้นที่

2. ด้านจิตใจ ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากรู้สึกเหงา ขาดกำลังใจ และต้องการการเอาใจใส่จากครอบครัวและชุมชน จึงควรส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต โดยจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในระดับหมู่บ้าน จัดกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับวัย พร้อมทั้งจัดระบบอาสาสมัครเยี่ยมบ้านเพื่อให้กำลังใจและติดตามสภาพจิตใจ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตจากบุคลากรทางการแพทย์ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมบทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ และจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุเพื่อสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเอง

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนค่อนข้างน้อย เนื่องจากข้อจำกัดด้านสุขภาพ การเดินทาง และรายได้ ดังนั้น ควรจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และตำบล ส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีและกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการรวมกลุ่มประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงปลา งานหัตถกรรม หรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้และเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์แก่เยาวชน และจัดบริการรถรับส่งผู้สูงอายุเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและการเข้ารับบริการสาธารณะ

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุต้องการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน การปรับปรุงที่อยู่อาศัย และการพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชน จึงควรจัดสร้างลานกิจกรรมผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่สาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน หรือศาลากลางหมู่บ้าน พร้อมติดตั้งอุปกรณ์ออกกำลังกายและนันทนาการ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้าส่องสว่าง และแหล่งน้ำให้มีความสะดวกและปลอดภัย ตลอดจนปรับปรุงบ้านพักอาศัยโดยติดตั้งราวจับ พื้นกันลื่น และระบบแสงสว่างที่เหมาะสม รวมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์นันทนาการและระดมทรัพยากรจากภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ (Age-Friendly Environment) อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ของระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) แต่การประเมินคุณภาพชีวิตกลับอยู่ในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่าความยากจนด้านรายได้มิได้เป็นปัจจัยเพียงประการเดียวที่กำหนดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ อาจอธิบายได้จากแนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHOQOL Group, 1996) ที่มองว่าคุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการดำรงชีวิตในบริบทของตนเอง ซึ่งครอบคลุมมิติด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบกับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทมีทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เข้มแข็ง ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ จึงสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข แม้จะมีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวของผู้สูงอายุและการมองคุณภาพชีวิตในเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being)

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต การเข้าถึงบริการสาธารณะ และความปลอดภัยในชุมชน อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านสถานที่และอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมนันทนาการยังเป็นข้อจำกัดที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly Environment) สอดคล้องกับผลการศึกษาของพิชญวดี ภูแชมษีเรืองกานต์ (2561) ที่พบว่าคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก

2) ด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าผู้สูงอายุสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต มีทัศนคติเชิงบวก และยึดหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเผชิญปัญหาและลดผลกระทบจากความยากจน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธิติมา หมั่นเรียน (2564) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับมาก

3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม อยู่ในระดับมาก โดยผู้สูงอายุรับรู้ว่าหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และครอบครัวให้การช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายและสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาญจนา สนอุทาน (2563) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับดีมาก

4) ด้านสุขภาพกาย แม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แต่ยังอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและประกอบอาชีพตามศักยภาพของตนเองได้ แม้จะมีโรคประจำตัวหรือข้อจำกัดจากความเสื่อมตามวัยก็ตาม แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รสธันย์ อินทร์ปรุง (2565) ที่พบว่าคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แม้ผู้สูงอายุจะอยู่ในครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ TPMAP แต่การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และภาครัฐ รวมถึงการมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ส่งผลให้ผู้สูงอายุยังคงมีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ต่อไป โดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพ การสร้างเครือข่ายทางสังคม และการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

พบว่า 1) ด้านสุขภาพกาย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนด้านสุขภาพกาย ควรส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยจัดคลินิกเคลื่อนที่ตรวจรักษาโรคประจำตัว สนับสนุนค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ เยี่ยมบ้านและติดตามอาการ จัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพในชุมชน จัดสรรอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น และปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย เช่น การติดตั้งราวจับและพื้นกันลื่น ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว รายได้จำกัด และมีข้อจำกัดในการเดินทางเข้าถึงบริการทางการแพทย์ จึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเชิงรุกจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization [WHOQOL Group], 1996) ที่อธิบายว่าคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายครอบคลุมความสามารถในการดำรงชีวิต การเข้าถึงบริการสุขภาพ และการมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธิติมา หมั่นเรียน (2564) ที่เสนอว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแล รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมในครัวเรือนเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2) ด้านจิตใจ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ควรจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ส่งเสริมการเยี่ยมบ้านเพื่อให้กำลังใจ จัดกิจกรรมทางศาสนาและนันทนาการ ส่งเสริมความเอาใจใส่จากครอบครัว จัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ และให้บริการคำปรึกษาด้านสุขภาพจิต ทั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจนมีความเสี่ยงต่อภาวะโดดเดี่ยว ความเครียด และความรู้สึกไร้คุณค่า การได้รับการดูแลด้านจิตใจจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจ มีคุณค่าในตนเอง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHOQOL Group, 1996) ที่ระบุว่าคุณภาพชีวิตด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับความสุข ความพึงพอใจในชีวิต และการยอมรับตนเอง รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทวีมนัย อุดชาชน (2566) ที่เสนอให้จัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ การออกกำลังกาย การพบปะสังสรรค์ และการดูแลสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีและกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา จัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุ และจัดบริการรถรับส่งเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ลดความโดดเดี่ยว และเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ที่อธิบายว่า ผู้สูงอายุที่ยังคงมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะมีความพึงพอใจในชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระใบฎีกาสิทธิพงษ์ รตนโชโต (คงสม) (2566) ที่เสนอว่าการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา งานบุญ งานประเพณี และกิจกรรมของชุมชน จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดสร้างลานกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า และประปา ปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัย โดยติดตั้งราวจับ พื้นกันลื่น และระบบแสงสว่างที่เหมาะสม สนับสนุนการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนอุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกายและนันทนาการ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ส่งเสริมการทำกิจกรรม และเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างอิสระของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลกเกี่ยวกับ Age-friendly Environment ที่มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิชญวดี ภูแชมษีเรืองกานต์ (2561) ที่เสนอว่าควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมนันทนาการและพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เขตตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะผลที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. ด้านสุขภาพกาย หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพในชุมชน จัดคลินิกเคลื่อนที่เพื่อตรวจรักษาโรคประจำตัวอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล รวมทั้งส่งเสริมการเยี่ยมบ้านและติดตามอาการของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

2. ด้านจิตใจ ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม ชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมทางศาสนา การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต ตลอดจนการสร้างกำลังใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน โดยจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ส่งเสริมการรวมกลุ่มประกอบอาชีพตามศักยภาพ สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและลดภาวะโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ โดยปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย เช่น การติดตั้งราวจับ พื้นกันลื่น ระบบแสงสว่าง และการระบายอากาศที่เหมาะสม พร้อมทั้งพัฒนาพื้นที่สำหรับกิจกรรมนันทนาการและออกกำลังกาย รวมถึงปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายของผู้สูงอายุในครัวเรือนยากจน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ด้านสุขภาพกาย โดยเฉพาะประเด็นการรับรู้ว่าตนเองมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ เพื่อให้ได้แนวทางในการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ ควรขยายขอบเขตการศึกษาเชิงปริมาณให้ครอบคลุมทุกตำบลในอำเภอเสาไห้ หรือระดับจังหวัดสระบุรี เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพื้นที่ และใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2566.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กรมสุขภาพจิต. (2563). *คู่มือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI).* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กาญจนา สนอุทาน. (2563). คุณภาพชีวิตและความต้องการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ, 14*(1), 33-39.

เกษม จันทร์แก้ว. (2557). *สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 11).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จารุวรรณ ศรีภักดี. (2565). *การขับเคลื่อนมาตรการรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนของประเทศไทยไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ.* กรุงเทพฯ: กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน.

จุฑามาศ คีรีแลง. (2565). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานต่างด้าวสัญชาติกัมพูชาในเครือของสถานประกอบการแห่งหนึ่งเขตพื้นที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง.* งานนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทรัพย์สิน พันธ์ศรี. (2558). *ทัศนะของบุคลากรท้องถิ่นต่อการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ตามมาตรา 11 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546: กรณีศึกษาจังหวัดบึงกาฬ.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวีมนัย อุดชาชน. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ธิติมา หมั่นเรียน. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลห้วยโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พรทิวา ดาทอง. (2560). *การศึกษาคุณภาพชีวิตของคนพิการในเขตอำเภอห้วยแถลงจังหวัดนครราชสีมา.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พระใบฎีกาสิทธิพงษ์ รตนโชโต (คงสม). (2566). *แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครตรัง จังหวัดตรัง.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประดิษฐ์ศร). (2565). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี.* การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชราภรณ์ พัฒนะ. (2560). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสระบุรี.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัทยา สายหู. (2556). *กลไกของสังคม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชญวดี ภูแชมษีเรืองกานต์. (2561). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนหนองคู อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พิเชษฐ์ กุศลศิลป. (2558). *คุณภาพชีวิตในการทำงานของนายทหารชั้นประทวน: กรณีศึกษากรมยุทธโยธาทหารบก.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาวิน ทองไชย. (2556). *สุขภาพจิตและการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

รสธันย์ อินทร์ปรุง. (2565). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางจาก อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560ก). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560.* เล่ม 134 ตอนที่ 131 ก.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560ข, 6 เมษายน). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.* เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1–90.

ฤทธิชัย ชาแสน. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, และคณะ. (2555). *ลักษณะการดำเนินงานและกิจการของชมรมผู้สูงอายุ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เจ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2556). *คุณภาพชีวิตของคนไทย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมดาเพลส จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2554). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.* กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *ข้อมูลผู้สูงอายุต่ำกว่ามาตราฐาน (TPMAP) ปี พ.ศ. 2565 ตำบลหัวปลวก อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี.* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *ระบบการบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP).* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุกัญญา วชิรเพชรปราณี. (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีสุขในชุมชนกึ่งเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล, 16*(1), 54 - 56.

สุวิมล ห้วงเกษม. (2565). *การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

โสภาพรรณ รัตนัย. (2558). *คู่มือการดูแลผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: แสดงดาว.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดสระบุรี พ.ศ. 2566–2570*. สระบุรี: ผู้แต่ง.

WHOQOL Group. (1996). *WHOQOL-BREF: Introduction, administration, scoring and generic version of the assessment.* World Health Organization.

Likert, R. (1932). *A technique for the measurement of attitudes.* Archives of Psychology, 140, 1–55.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม: กรณีศึกษา สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

Developing a Digital Tracking System for Managing Pending Tasks in Cadastral Surveying and Registration of Rights and Juristic Acts: A case study of the Lampang Provincial Land Office

วิเชียร ปินตาวงศ์[1] & รวีวรรณ แพทย์สมาน[2]

Wichian Pintawong[1] & Raweewan Patsamarn[2]

Corresponding author: wichian_p@cmu.ac.th

Received:21/06/69 Revised: 12/07/69 Accepted: 13/07/69

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระบบติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง และ 2) ออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารงานดังกล่าว โดยใช้กระบวนการวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้รับบริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาระเบียบและเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการทดลองใช้ระบบเป็นเวลา 2 เดือน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางดำเนินการภายใต้ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ใช้สมุดบัญชีรับทำการเป็นเครื่องมือหลักในการบันทึกและติดตามงาน ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการบันทึกข้อมูล การสืบค้นและตรวจสอบข้อมูลทำได้ยาก ไม่สามารถประมวลผลและรายงานข้อมูลได้อย่างเป็นปัจจุบัน รวมทั้งไม่เอื้อต่อการติดตามสถานการณ์งานค้างเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด และงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม โดยใช้ Google Apps Script ซึ่งช่วยพัฒนาระบบบริหารจัดการงานค้างสามารถบันทึกและติดตามสถานะงานได้อย่างเป็นปัจจุบัน จัดทำรายงานได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ช่วยลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร และยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชน

คำสำคัญ: ระบบดิจิทัล; การบริหารจัดการงานค้าง; งานรังวัด; งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรรม; สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Master of Public Administration Student, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

[2] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

This research aimed to: (1) examine the Pending Tasks management system for cadastral survey services and the registration of land rights and juristic acts at the Lampang Provincial Land Office, and (2) design and develop a digital system for managing and tracking such backlogs. The study employed Action Research in conjunction with the Design Thinking approach. The key informants consisted of administrators, operational staff, and service users of the Lampang Provincial Land Office. Data were collected through documentary research, in-depth interviews, focus group discussions, and a two-month pilot implementation of the developed system. The data were analyzed using content analysis.The findings revealed that the backlog management process of the Lampang Provincial Land Office is carried out in accordance with relevant laws and regulations and primarily relies on manual registration logbooks for recording and tracking cases. However, the existing system has several limitations, including time-consuming data recording, difficulties in retrieving and verifying information, the inability to generate up-to-date reports, and inadequate support for managerial decision-making regarding backlog monitoring. To address these limitations, a digital system for backlog management and tracking of cadastral survey services and the registration of land rights and juristic acts was designed and developed using Google Apps Script. The results of the pilot implementation indicated that the developed system enabled systematic data recording, real-time tracking of backlog status, and rapid and accurate report generation. Furthermore, it reduced operational procedures, improved the efficiency of backlog management, supported managerial decision-making, and enhanced the quality of public service delivery.

Keywords: Digital System; Pending Tasks Management; Cadastral Survey; Registration of Land Rights and Juristic Acts; Lampang Provincial Land Office

บทนำ

กรมที่ดินมีภารกิจในการคุ้มครองสิทธิในที่ดินของบุคคลและจัดการที่ดินของรัฐ โดยการรังวัดทำแผนที่การออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม การบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศที่ดิน เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการถือครองที่ดิน และให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้กำหนดพันธกิจที่สำคัญในด้านการคุ้มครองสิทธิด้านที่ดินแก่ประชาชน รวมถึงการพัฒนาการให้บริการประชาชนด้านที่ดินด้วยระบบเล็กทรอนิกส์อย่างมีมาตรฐานสากล และส่งเสริมธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เพื่อการพัฒนาประเทศโดยบุคลากรที่มีธรรมาภิบาลและสมรรถนะสูง (กรมที่ดิน, 2562) สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นส่วนราชการส่วนภูมิภาคสังกัดภายใต้กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทยมีภารกิจในการให้บริการประชาชนและผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ รวมถึงการให้บริการข้อมูลด้านที่ดินแก่หน่วยงานราชการ ครอบคลุมพื้นที่รับผิดชอบ อำเภอเมืองลำปาง และอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ปัจจุบันมีเอกสารสิทธิในพื้นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย โฉนดที่ดินจำนวน 211,316 ฉบับ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก.) จำนวน 8,260 ฉบับ และหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 และ น.ส.3 ข.) จำนวน 3,272 ฉบับ (สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง, 2568) ภารกิจที่สำคัญหนึ่งของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง คือ การให้บริการงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในวันเดียว เช่น งานรังวัด งานมรดก งานใบแทน และการจดทะเบียนเกี่ยวกับที่ดินที่ยังไม่มีโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ ซึ่งล้วนเป็นงานที่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายและใช้ระยะเวลาในการพิจารณา ส่งผลให้เกิด "งานค้าง" ที่ต้องมีการติดตามและบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลผลการปฏิบัติงานในปีงบประมาณ 2568 (เดือนตุลาคม 2567 – มิถุนายน 2568) พบว่า สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางรับคำขอในงานดังกล่าวจำนวน 3,042 เรื่อง ดำเนินการแล้วเสร็จ 2,633 เรื่อง และยังมีงานค้างดำเนินการ 409 เรื่อง หรือคิดเป็น ร้อยละ 13.44 ของจำนวนคำขอทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางยังมีภาระงานค้างในระดับที่ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงระบบการติดตามและบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์การรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินทั้งกรณีงานเกิด งานค้าง งานเสร็จของฝ่ายทะเบียน ทั้งกรณีงานรังวัด และงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียว จากระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากรมที่ดินได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการงานค้าง รวมถึงการติดตามผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดทำบัญชีระบบควบคุมงานค้าง จนถึงหลักเกณฑ์กำหนดงานเสร็จของการดำเนินการในแต่ละกรณี การรายงานงบบัญชีรับทำการเป็นรายเดือนเพื่อใช้ติดตามและควบคุมงานค้างของสำนักงานที่ดินทำให้ผู้บริหารหน่วยงานขาดเครื่องมือในการกำกับและติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (กรมที่ดิน, 2565).

ดังนั้นเพื่อให้การบริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางในการบริหารจัดการงานค้างงานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียวให้เกิดประสิทธิภาพ จึงต้องมีการศึกษาว่าสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางมีระบบติดตามงานค้าง ในด้านงานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม อย่างไร และเพื่อศึกษาพัฒนาออกแบบระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางให้สามราถติดตามผลการดำเนินงานและบริหารจัดการงานค้างได้อย่างเป็นปัจจุบัน

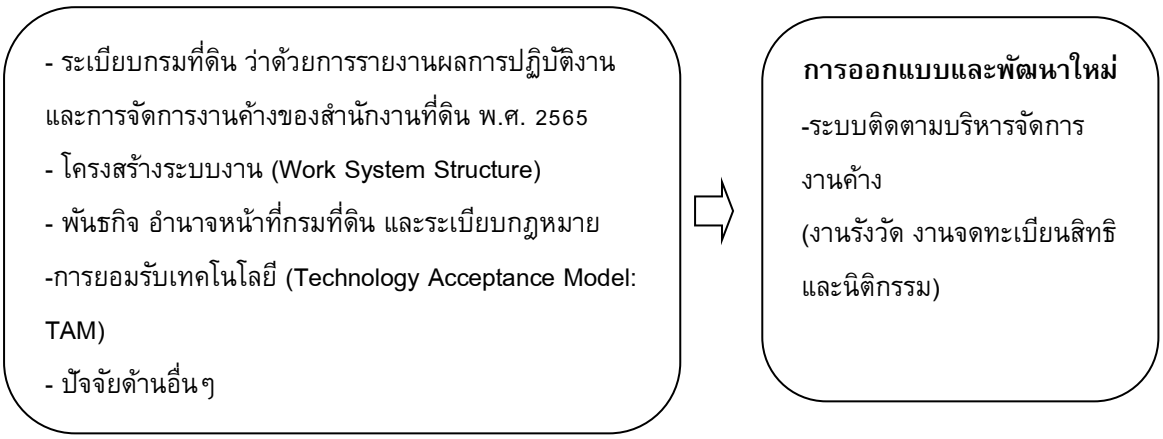
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระบบติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

2. เพื่อออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิด

ในการศึกษาเรื่อง การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ในครั้งนี้สามารถนำเอาทฤษฎีแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาใช้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัยมุ่งศึกษาระบบการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง โดยวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 โครงสร้างระบบงาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการติดตามบริหารจัดการงานค้างในงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ทั้งนี้ การพัฒนาระบบอาศัยแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) โดยคำนึงถึงการรับรู้ประโยชน์ของระบบ (Perceived Usefulness: PU) การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PEOU) รวมถึงศักยภาพของบุคลากรและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ระบบสามารถตอบสนองต่อการใช้งานระบบเพื่อบริหารจัดการงานค้างานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางจริงของเจ้าหน้าที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม กรณีศึกษา: สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการวิจัยนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้รับบริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งไม่แล้วเสร็จในวันเดียว โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง หัวหน้าฝ่านทะเบียน หัวหน้าฝ่ายรังวัด หัวหน้าฝ่ายอำนวยการ จำนวน 9 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงทำการเลือกจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมายในการบริหารงาน เป็นผู้บังคับบัญชา สั่งการควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายทะเบียน ฝ่ายรังวัด และฝ่ายอำนวยการ จำนวน 12 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ทำการเลือกเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายทะเบียน ฝ่ายรังวัด และฝ่ายอำนายการซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้บริการในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งไม่แล้วเสร็จ
ในวันเดียว

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ประชาชนผู้ใช้บริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งไม่แล้วเสร็จในวันเดียว จำนวน 10 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ทำการเลือกจากผู้ใช้บริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นผู้ใช้บริการด้านงานรังวัด และงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งไม่แล้วเสร็จในวันเดียว

เครื่องมือในการศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นของคำถามงานวิจัย และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีการกำหนดโครงสร้างของประเด็นคำถามที่ต้องการจะศึกษาไว้ล่วงหน้าโดยเป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เพื่อใช้ในการตั้งคำถามที่อยู่ในขอบเขตของประเด็นที่ต้องการและสามารถซักถามข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในระหว่างการพูดคุยสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลและรายละเอียดมากขึ้นใช้กับประชากรเป้าหมายกลุ่มแรกและกลุ่มที่ 2 เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบกระบวนการและวิธีการในการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางที่ใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อให้ทราบว่าควรมีรูปแบบหรือวิธีการในการบริหารจัดการงานค้างการแจ้งเตือน งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะลึก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยทำการสัมภาษณ์ประชาชนผู้ใช้บริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งไม่แล้วเสร็จในวันเดียวโดยแบ่งกลุ่มการสนทนาจำนวน 2 ครั้ง แบ่งกลุ่มการสนทนาออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ประชาชนผู้ใช้บริการด้านงานรังวัด สอบเขต แบ่งแยก รวมโฉนด ออกเอกสารสิทธิ์ จำนวน 1 ครั้ง และกลุ่มที่ 2 ประชาชนผู้ใช้บริการงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียว โดยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามการสนทนาต่าง ๆ ไว้โดยกว้าง เพื่อจำกัดกรอบประเด็นข้อมูลให้ตรงกับความต้องการที่ผู้ศึกษาต้องการ

ทดลองใช้ระบบการติดตามบริหารจัดการงานค้าง ในงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง กับเจ้าหน้าที่ในฝ่ายรังวัด ฝ่ายทะเบียน และประชาชนผู้ใช้บริการ เป็นระยะเวลา 2 เดือน คือ ธันวาคม 2568 – มกราคม 2569

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษา เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะลึกการทดลองใช้ระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง ในงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง จึงต้องมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของงานวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการตรวจสอบดังนี้

1) การขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ขอรับความเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ซึ่งเป็นผู้ควบคุมให้คำปรึกษา และกำกับดูแลตลอดการศึกษาวิจัย ดังนั้นจึงได้ขอความเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เป็นผู้เชี่ยวชาญและตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ

2) การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล ในระหว่างการดำเนินการวิจัย ผู้ศึกษาจะทบทวนประเด็นคำถามกับผู้ให้ข้อมูลกรณีเกิดข้อสงสัยในระหว่างทำการศึกษาวิจัย และตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูลตลอดจนการใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในระหว่างการทำวิจัย เอกสาร ภาพถ่ายต่าง ๆ ซึ่งได้จัดเก็บรวบรวมไว้ขณะดำเนินการทำวิจัย

3) การทดลองใช้ระบบการติดตามบริหารจัดการงานค้าง ในงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ในสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการนำระบบไปทดลองปฏิบัติการจริงกับผู้ใช้ระบบในสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

วิธีในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เอกสาร ระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ตามระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 รวมถึงการศึกษาโครงสร้างระบบงานในการติดตามและบริหารจัดการงานค้าง เพื่อนำข้อมูลมาสร้างประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ โดยมุ่งศึกษารูปแบบและวิธีการบริหารจัดการงานค้าง การแจ้งเตือนงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียว ตลอดจนความต้องการและมุมมองของผู้ใช้ระบบ เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามและบริหารจัดการงานค้างที่มีประสิทธิภาพ สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหาร และผู้รับบริการในการเข้าถึงข้อมูลและการแจ้งเตือนสถานการณ์ดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

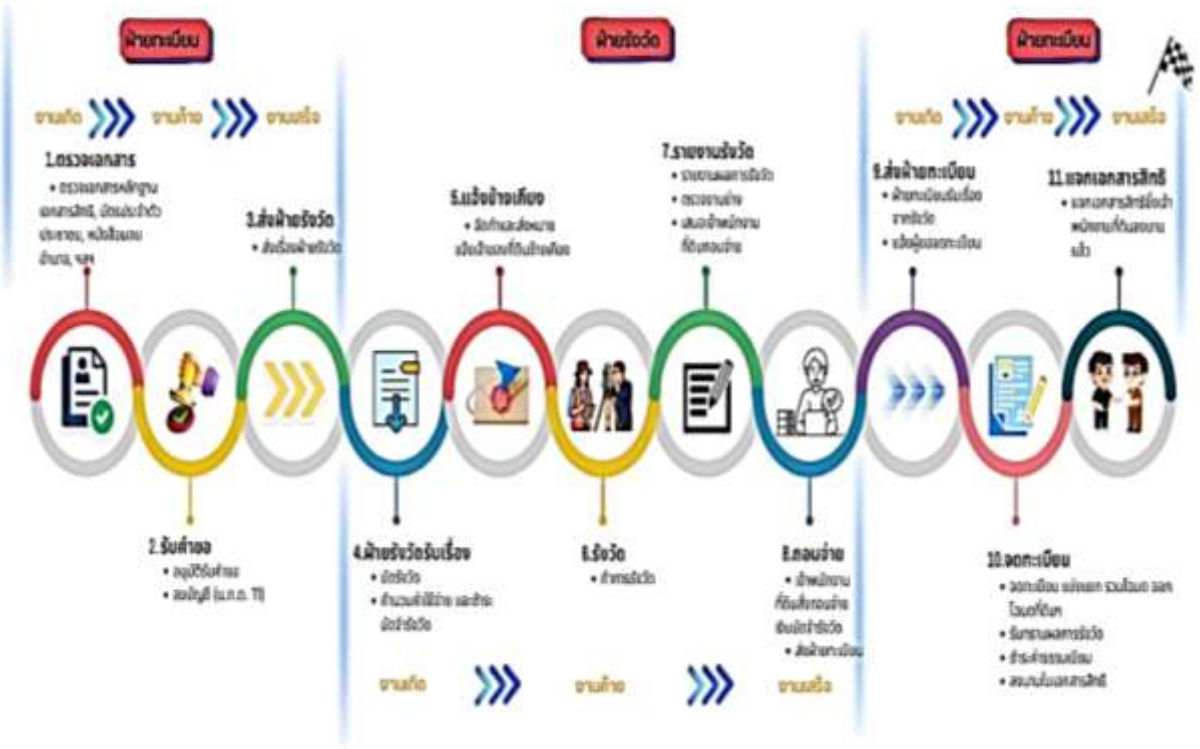
1. ผลการศึกษาจากเอกสารหลักฐาน ระเบียบ ข้อกฎหมาย โครงสร้างการปฏิบัติงาน

สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางเป็นส่วนราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกรมที่ดิน เพื่อให้การดำเนินงานให้บริการด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน กรมที่ดินได้กำหนดกรอบแนวทางในการจัดเก็บข้อมูล การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการงานค้างตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการควบคุม กำกับ และติดตามการดำเนินงานของสำนักงานที่ดินทั่วประเทศ ระเบียบดังกล่าวได้กำหนดรูปแบบขั้นตอนและกระบวนการในการบริหารจัดการงานค้างอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการกำหนดสถานะของงาน เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 สถานะ ได้แก่งานเกิด งานเสร็จ งานค้าง

นอกจากการปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวแล้ว การให้บริการของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางยังต้องเป็นไปตาม พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตทางราชการ พ.ศ. 2558 ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดทำ คู่มือสำหรับประชาชน ตามมาตรา 7 เพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอน ระยะเวลา และเอกสารที่จำเป็นในการขอรับบริการ การจัดทำคู่มือดังกล่าวช่วยให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและสามารถคาดการณ์ระยะเวลาในการดำเนินงานได้ การบริการมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

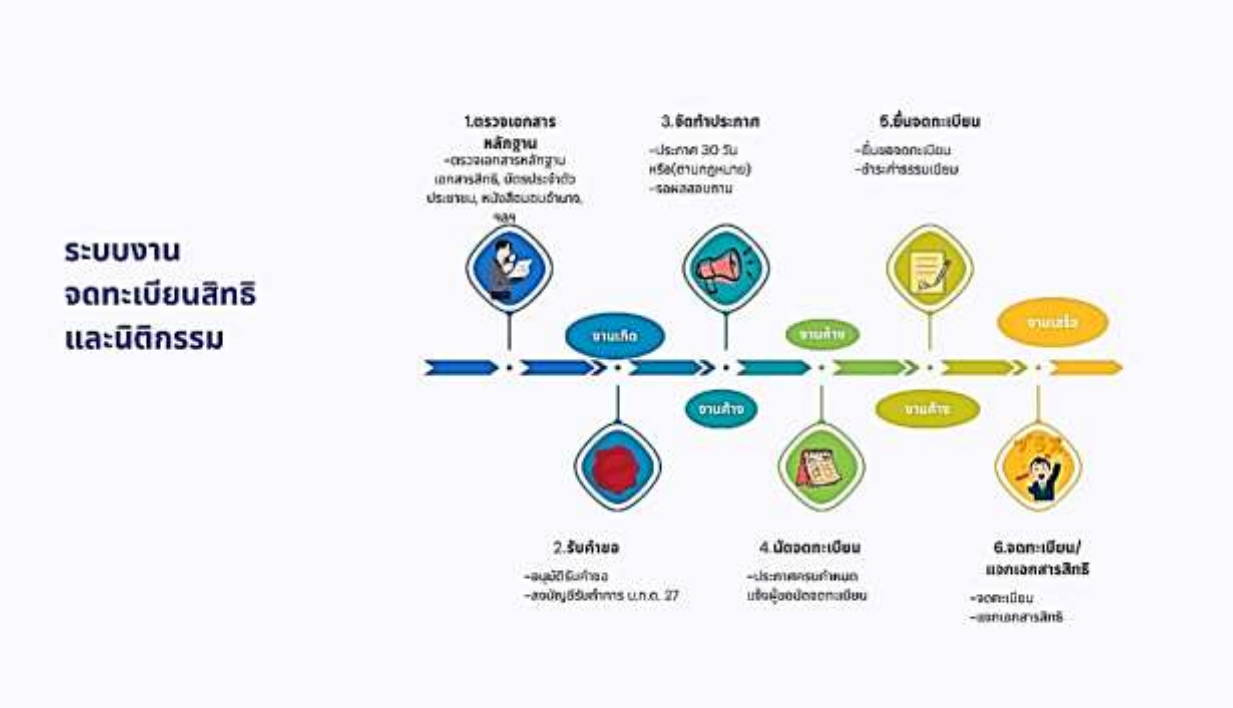
จากข้อมูลการศึกษาในระเบียบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางซึ่งต้องดำเนินการภายใต้กรอบระเบียบและกฎหมายตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 และต้องพิจารณาดำเนินการให้กับผู้ขอให้อยู่ในกรอบระยะเวลาซึ่งได้กำหนดไว้ในคู่มือประชาชนซึ่งจัดทำตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตทางราชการ พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบโครงสร้างระบบงาน ในการบริหารจัดการงานค้างโดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดสถานะในระหว่างการปฏิบัติงาน ให้สอดคล้องกับระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 ซึ่งแบ่งสถานะของงานค้างออกเป็นสามช่วงหลัก คือ งานเกิด งานค้าง และงานเสร็จ และสามารถควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้อยู่ในกรอบระยะเวลาการดำเนินการตามคู่มือประชาชน โดยแบ่งระบบงานออกเป็นระบบงานรังวัด และระบบงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

ระบบงานงานรังวัด ในการยื่นคำขอรังวัดทั้งการสอบเขตโฉนดที่ดิน แบ่งแยก รวมโฉนดที่ดิน การรังวัดออกโฉนดเมื่อผู้ขอได้ยื่นเอกสารเพื่อขอรังวัดวัด เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนจะต้องดำเนินการสอบสวน ในแต่ละกรณี เมื่อเจ้าพนักงานได้สั่งรับคำขอจะถือเป็นงานเกิดของฝ่ายทะเบียนโดยต้องบันทึกลงในสมุดบัญชี รับทำการ (บ.ท.ด.11) และจะถือเป็นงานเสร็จเมื่อฝ่ายทะเบียนได้ส่งฝ่ายรังวัด เมื่อฝ่ายรังวัดรับเรื่องจะถือว่า เป็นงานเกิดและเป็นงานค้างของฝ่ายรังวัด จนถึงกระบวนการรังวัดเสร็จและเจ้าพนักงานที่ดินได้อนุมัติถอนจ่ายส่งงานฝ่ายทะเบียนจึงถือเป็นงานเสร็จของฝ่ายรังวัดและจะกลายเป็นงานเกิดของฝ่ายทะเบียน เมื่อฝ่ายทะเบียนรับเรื่องจากฝ่ายรังวัด จะถือเป็นงานเกิดของฝ่ายทะเบียนอีกครั้ง เมื่อรับเรื่องรังวัดแล้วฝ่ายทะเบียนจะต้องลงบันทึกในสมุดบัญชีรับทำการ (บ.ท.ด.71) และจะถือเป็นงานเสร็จ ต่อเมื่อได้จดทะเบียนและแจกเอกสารสิทธิให้แก่ผู้ขอแล้ว

ภาพแสดงระบบงานงานรังวัด

ระบบงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม กรณีงานงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียว งานมรดก งานใบแทน และการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินที่ยังไม่มีโฉนดที่ดินใบไต่สวน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามแบบ น.ส. ๓ ก. หรือเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นในที่ดินดังกล่าวหรือเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นในที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน ใบไต่สวน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามแบบ น.ส.๓ ก. เมื่อเจ้าหน้าที่สอบสวนได้ดำเนินการตรวจสอบเอกสารหลักฐานที่ผู้ขอนำมาประกอบการยื่นรับคำขอแล้ว และเจ้าพนักงานได้อนุมัติรับคำขอจึงถือเป็นงานเกิด และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนต้องบันทึกลงในสมุดบัญชีรับทำการ (บ.ท.ด. 27) โดยแยกเล่มงานในแต่ละประเภทนิติกรรม และจะถือเป็นงานเกิดและงานค้างของฝ่ายทะเบียน และเมื่อครบกำหนดประกาศหรือสอบถาม และได้ดำเนินการจดทะเบียน แจกเอกสารสิทธิให้แก่ผู้ขอจึงถือเป็นงานเสร็จของฝ่ายทะเบียน

ภาพระบบงานงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ไม่แล้วเสร็จในวันเดียว

2. ผลการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและผลการศึกษาจากการสนทนาแบบกลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า ระบบติดตามบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางในปัจจุบันดำเนินการในรูปแบบของบัญชีสมุดรับทำการ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือหลักในการควบคุม ติดตาม และบริหารจัดการงานค้างทั้งในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมซึ่งไม่แล้วเสร็จในวันเดียว การบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการจากระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ดิน (ระยะที่ 2) ซึ่งช่วยสนับสนุนการติดตามงานในบางส่วน อย่างไรก็ตาม ระบบหลักยังคงพึ่งพาการบันทึกข้อมูลด้วยมือในสมุดบัญชีรับทำการเป็นสำคัญ

แม้ว่าระเบียบดังกล่าวจะช่วยกำหนดรูปแบบการรายงานผลการดำเนินงานให้มีความเป็นมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้ และช่วยให้การบริหารจัดการงานค้างเป็นไปอย่างเป็นระบบ แต่ยังพบข้อจำกัดสำคัญหลายประการ ได้แก่ การรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลักษณะรายเดือน ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถติดตามรายละเอียดของงานค้างในแต่ละกรณีได้อย่างทันท่วงที ขาดข้อมูลเชิงลึกสำหรับการตัดสินใจและการเร่งรัดการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ การบันทึกข้อมูลในรูปแบบเอกสารกระดาษยังส่งผลให้การสืบค้นข้อมูลทำได้ยาก มีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดและการตกหล่นของข้อมูล อีกทั้งในกรณีที่มีปริมาณงานจำนวนมาก การใช้สมุดบัญชีหลายเล่มยิ่งทำให้การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ “ในการติดตามงานค้างของฝ่ายทะเบียน ติดตามได้ยากมาก

เนื่องจากในการรายงานจะสรุปผลการดำเนินการในตอนสิ้นเดือน และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานภาพรวม มีข้อมูลเฉพาะงานเกิด งานเสร็จ งานค้าง ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถติดตามบริหารจัดการงานได้อย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน การติดตามงานไม่สามารถติดตามบริหารจัดการงานเฉพาะเรื่อง และการติดตามปริมาณงานค้างของเข้าหน้าที่ที่เฉพาะราย ไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีในการสรุปการรายงาน และทำได้ยาก" (เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 6 มกราคม 2569)

"จากการต้องลงบันทึกข้อมูลในสมุดบัญชีรับทำการหลังจากที่มีการรับเรื่องที่เป็นงานที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จในวันเดียวได้นั้น เจ้าหน้าที่ต้องลงข้อมูลโดยเป็นการลงข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งบางครั้งอาจลงข้อมูลผิดพลาดหรือบางครั้งอาจลืมลงข้อมูลบางงานได้ และด้วยการลงข้อมูลในสมุดบัญชีรับทำการแบบเล่ม ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปค่อนข้างยาก ไม่สามารถประมวลหรือสรุปข้อมูลบัญชีรับทำการได้ การจัดทำสรุปข้อมูลที่จำเป็นในการบริหารจัดการงานค้างทำได้ยากมาก" (หัวหน้างานฝ่ายทะเบียนคนที่ 2 สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 10 มกราคม 2569)

นอกจากนี้ จากการสนทนากลุ่มกับประชาชนผู้รับบริการ พบว่า แม้สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางจะสามารถดำเนินการในขั้นตอนการรับคำขอได้อย่างมีประสิทธิภาพภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ยังมีข้อจำกัดในขั้นตอนการติดตามสถานะงานหลังจากการรับคำขอ โดยเฉพาะปัญหาการสูญหายของใบนัดหมาย การไม่สามารถตรวจสอบความก้าวหน้าของงาน และการขาดช่องทางการสื่อสารที่ชัดเจน ทำให้ประชาชนต้องติดต่อสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นภาระทั้งต่อผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่

3. การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง

3.1 แนวทางในการพัฒนาระบบเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า ระบบในการบริหารจัดการงานค้างตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 จะช่วยกำหนดรูปแบบการรายงานผลให้เป็นมาตรฐานและสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดสำคัญในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในการรายงานผลการปฏิบัติงานที่ต้องจัดทำรายงานเป็นรายเดือน ซึ่งเป็นเพียงข้อมูลเชิงสรุปว่ามีงานเกิด งานเสร็จ และงานค้างยกไปในแต่ละประเภทจำนวนเท่าใด ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดของงานค้างรายกรณี เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ติดตาม และเร่งรัดการดำเนินงานได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้ การจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบสมุดบัญชีรับทำการที่เป็นการบันทึกด้วยลายมือ ยังส่งผลให้การค้นหา การตรวจสอบ และการติดตามสถานะงานทำได้ยาก โดยเฉพาะในกรณีที่มีปริมาณคำขอจำนวนมาก ซึ่งอาจต้องใช้สมุดบัญชีหลายเล่ม ทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการข้อมูล และไม่สามารถนำข้อมูลมาประมวลผลเพื่อใช้ในการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการงานค้าง ทั้งในด้านงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม ตรวจสอบ และใช้ข้อมูลในการบริหารงานได้อย่างเป็นระบบและทันสมัย

3.2 การทดลองใช้ระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ควรมุ่งเน้นการนำระบบดิจิทัล มาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะงาน ความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน และบริบทของหน่วยงาน ทั้งนี้ ระบบดังกล่าวต้องสามารถแก้ไขข้อจำกัดของรูปแบบการบริหารจัดการแบบเดิมที่ใช้การบันทึกข้อมูลด้วยลายมือ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดเก็บข้อมูล การติดตามสถานะงาน และการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจ

ระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง จึงเป็นการพัฒนารูปแบบ เว็บแอป (Web Application) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ Apps Script รองรับโดยตรงผ่านการเผยแพร่เป็นเว็บแอปที่สามารถเรียกใช้งานผ่าน URL ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าถึงผ่านอุปกรณ์ทั้งคอมพิวเตอร์ บน “แท็บเล็ตพีซี” (Tablet PC) และบนมือถือ โดยใช้งานระบบได้สะดวกจากทุกสถานที่ที่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และสามารถใช้งานร่วมกันบนฐานข้อมูลชุดเดียวกัน สอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน เนื่องจากเป็นระบบที่ทำงานผ่านเว็บแอปพลิเคชัน ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงได้ผ่านเว็บเบราว์เซอร์โดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งโปรแกรมเพิ่มเติม อีกทั้งรูปแบบการใช้งานมีลักษณะใกล้เคียงกับการบันทึกข้อมูลในตารางและการแสดงผลข้อมูลในรูปแบบที่เจ้าหน้าที่คุ้นเคย จึงช่วยลดความซับซ้อนในการเรียนรู้และเอื้อต่อการนำระบบไปใช้จริงในบริบทของหน่วยงาน เว็บแอปที่พัฒนาขึ้นมีแนวโน้มได้รับการยอมรับจากผู้ใช้งานในระดับสูง เนื่องจากตอบสนองต่อทั้งมิติของการรับรู้ถึงประโยชน์และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน อันจะส่งผลต่อทัศนคติที่ดีต่อการใช้งาน ความตั้งใจในการใช้งานอย่างต่อเนื่อง และการนำระบบไปใช้จริงในการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง การพัฒนาระบบดิจิทัลมาใช้ในการบันทึกข้อมูลในรูปแบบสมุดบัญชีรับทำการ จะช่วยลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน ลดระยะเวลาในการค้นหาข้อมูล และลดความคลาดเคลื่อนจากการบันทึกข้อมูลด้วยมือ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการติดตามและบริหารจัดการงานค้างได้รวดเร็วขึ้นและแม่นยำขึ้นทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการยกระดับ ประสิทธิภาพของกระบวนการทำงาน และ ประสิทธิผลของผลลัพธ์การบริหารจัดการ มีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารงานภาครัฐแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เนื่องจากสามารถแสดงผลข้อมูลการดำเนินงานในรูปแบบตัวชี้วัดที่ชัดเจน ได้แก่ งานเกิด งานเสร็จ และงานค้าง ซึ่งช่วยให้หน่วยงานสามารถประเมินผลการปฏิบัติงาน ติดตามผลลัพธ์ของการดำเนินงาน และใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบ

การพัฒนาระบบในลักษณะดังกล่าวยังสะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ในเรื่องของการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและการกำกับติดตาม เนื่องจากระบบสามารถรวบรวมและประมวลผลข้อมูลการปฏิบัติงานให้เป็นสารสนเทศที่ผู้บังคับบัญชาสามารถนำไปใช้ในการติดตาม ควบคุม และวางแผนการบริหารจัดการงานค้างได้อย่างมีหลักฐานรองรับและตรวจสอบได้สิ่งนี้สะท้อนถึง ความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน และความโปร่งใสในการบริหารงาน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ NPM แม้ว่าระบบที่พัฒนาขึ้นจะเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการบริหารจัดการภายในหน่วยงานเป็นหลัก แต่ผลที่เกิดขึ้นมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการยกระดับคุณภาพการให้บริการประชาชน เนื่องจากระบบช่วยให้การติดตามงานค้างมีความเป็นระบบ ลดความเสี่ยงของงานสูญหาย และสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการที่มีความต่อเนื่อง โปร่งใส และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ภาพแสดงเมนูของระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง

ในหน้าจอหลักของ web application จะประกอบด้วย 4 เมนูหลักคือ 1. เมนูบันทึกข้อมูล เพื่อใช้บันทึก คีย์ข้อมูลงานรังวัด และงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมซึ่งสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปางได้รับคำขอไว้แล้ว 2. เมนูแสดงข้อมูลทั้งหมด เป็นหน้าจอแสดงข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ได้บันทึกเข้าในระบบผ่าน โปรแกรม Apps Script 3. เมนูกรองข้อมูล เป็นเมนูที่ใช้สำหรับสืบค้นและคัดกรองข้อมูลรายการงานค้างตามเงื่อนไขที่ผู้ใช้งานกำหนด เพื่อให้สามารถเรียกดูข้อมูลเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 4.เมนูแสดงสถิติ คือหน้าจอแสดงการประมวลรายงานผล งานเกิด งานเสร็จ และงานค้าง

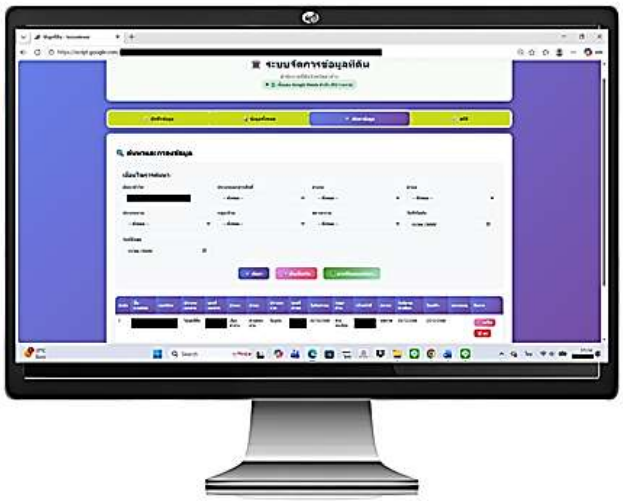
ภาพแสดงหน้าเมนูบันทึกข้อมูล

เมนูบันทึกข้อมูลเป็นเมนูเริ่มต้นการใช้งานระบบดิจิทัลเพื่อการติดตามบริหารจัดการงานค้าง งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบเอกสารหลักฐานและได้รับคำขอแล้ว จะต้องนำข้อมูลรายละเอียดคำขอบันทึกลงใน Web Application เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการงานค้าง โดยมีข้อมูลหลักจำเป็นประกอบด้วยจำนวน 10 ส่วน

ภาพแสดงหน้าเมนูข้อมูลทั้งหมด

หน้าแสดงข้อมูลทั้งหมด เป็นหน้าหลักสำหรับรวบรวมและแสดงผลข้อมูลรายการงานที่บันทึกเข้าสู่ระบบจากเมนูบันทึกข้อมูลในรูปแบบตาราง (Table Format) โดยเชื่อมโยงกับฐานข้อมูล Google Sheets ทำให้ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบ ติดตาม และบริหารจัดการรายการงานค้างได้อย่างเป็นระบบ ข้อมูลที่แสดงจะปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันโดยอัตโนมัติเมื่อมีการบันทึกหรือแก้ไขข้อมูล ส่งผลให้ข้อมูลมีความถูกต้อง เป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับสถานะการดำเนินงานจริงของแต่ละรายการ

ภาพแสดงหน้าเมนูกรองข้อมูล

เมนูกรองข้อมูล ได้รับการออกแบบเพื่อสนับสนุนการสืบค้นและคัดกรองข้อมูลรายการงานตามเงื่อนไขที่ผู้ใช้งานกำหนด ช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถค้นหาข้อมูลจากรายการสำคัญ เช่น เลขที่เอกสารสิทธิ ชื่อผู้ขอ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ประเภทงาน และสถานะงาน ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ลดระยะเวลาในการสืบค้น และเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามและบริหารจัดการงานค้าง นอกจากนี้ ระบบยังรองรับการปรับปรุงและแก้ไขสถานะงานได้โดยตรง ทำให้สามารถติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานได้อย่างเป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับสถานะการปฏิบัติงานจริง

เมนูติดตามงาน ได้รับการพัฒนาในรูปแบบ Web Application ด้วย Google Apps Script และเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลกลาง เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถติดตามสถานะคำขอได้อย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน โดยสามารถสืบค้นข้อมูลผ่านเลขคำขอหรือชื่อผู้ขอ และตรวจสอบความคืบหน้าของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนได้อย่างสะดวก ระบบช่วยลดภาระการติดต่อสอบถาม เพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เสริมสร้างความเชื่อมั่นในการให้บริการ ตลอดจนส่งเสริมความโปร่งใส ความสามารถในการตรวจสอบ และการให้บริการภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพแสดงหน้าเมนูติดตามงานในสถานะงาน งานเสร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อเสนอแนะในทางนโยบาย ในการบริหารจัดการงานค้างซึ่งสำนักงานที่ดิน ในปัจจุบันยังคงใช้รูปแบบในการบริหารจัดการงานค้างภายใต้กรอบของระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565 ซึ่งในการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างยังคงมีข้อจำกัด ในการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบบันทึกเอกสาร และควบคุมการปฏิบัติงานในรูปแบบบัญชีรับทำการ ซึ่งปรากฏมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งการจัดทำรายงานเป็นรายเดือน และเป็นเพียงข้อมูลเชิงสรุปว่ามีงานเกิด งานเสร็จ และงานค้างยกไปในแต่ละประเภท การตรวจสอบและเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดของงานค้างรายกรณีเป็นไปด้วยความยาก ไม่สามารถนำข้อมูลมาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ติดตาม และเร่งรัดการดำเนินงานได้อย่างทันท่วงที กรมที่ดินจึงควรมีการผลักดันนโยบายในการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ดิน (ระยะที่ 2) ซึ่งเป็นระบบปฏิบัติการในการบริการบริหารจัดการงานด้านที่ดินของกรมที่ดิน ซึ่งเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆของงานที่ดิน ให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการงานค้างงานรังวัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงรูปแบบของการนำเสนอข้อมูลการรายงานผลต่างๆ ของงานค้างของสำนักงานที่ดิน ให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามบริหารจัดการงานค้างได้อย่างเป็นระบบ สรุปและรายงานผลอย่างเป็นปัจจุบัน เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลงานเกิด งานค้าง งานเสร็จ เป็นเครื่องมือในการวางกรอบทิศทางการบริหารจัดการงานค้างได้ควบคู่กันนี้ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อรองรับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการงานค้างอย่างเป็นทางการ รวมถึงส่งเสริมการยอมรับและการใช้ระบบสารสนเทศแทนการดำเนินงานในรูปแบบเอกสารแบบเดิม อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความสามารถในการตรวจสอบได้ของการให้บริการภาครัฐ

2.ในการพัฒนาการให้บริการภาครัฐแก่ประชาชน นอกจากการมุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพในการให้บริการยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับ ความโปร่งใส และ ความสามารถการตรวจสอบได้ ควบคู่กันไป โดยเฉพาะในบริบทของการให้บริการที่มีลักษณะเป็นกระบวนการหลายขั้นตอนทั้ง งานรังวัด และงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ซึ่งแนวโน้มการบริหารจัดการภาครัฐในปัจจุบันมุ่งไปสู่การให้บริการเชิงรุกและหน่วยงานภาครัฐต้องสามารถติดตามความคืบหน้าของงาน แจ้งข้อมูล และสื่อสารกับผู้รับบริการได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ดังนั้น การพัฒนาเครื่องมือหรือระบบเพื่อสนับสนุนการติดตามและบริหารจัดการงานค้างของประชาชน จึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการให้บริการ โดยเครื่องมือดังกล่าวควรสามารถรองรับการติดตามสถานะงาน การแจ้งเตือน และการเข้าถึงข้อมูลของผู้รับบริการได้อย่างสะดวกและเป็นปัจจุบัน เพื่อช่วยลดความไม่แน่นอนในการรับบริการ เพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินงาน และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการบริการ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ในการบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน นอกจากการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการให้บริการภาครัฐในด้านของความรวดเร็วหรือปริมาณงานที่แล้วเสร็จเท่านั้น แต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนารูปแบบการให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของประชาชนผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะในมิติของ การเข้าถึงข้อมูล และ การติดตามสถานะของงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพการให้บริการในยุคดิจิทัล ซึ่งในงานรังวัดและงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการให้บริการหลายขั้นตอนและไม่แล้วเสร็จภายในวันเดียว การขาดช่องทางในการติดตามสถานะงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้รับบริการไม่สามารถรับรู้ความคืบหน้าของคำขอได้อย่างชัดเจน อาจส่งผลทำให้เกิดความไม่แน่นอน ความไม่มั่นใจ และภาระในการติดต่อสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่โดยตรง ดังนั้น “การติดตามงาน” จึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติงานภายในหน่วยงานเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสบการณ์ของ และเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อการให้บริการของภาครัฐ

2. ในการพัฒนาระบบติดตามงานควรได้รับการออกแบบให้เป็นระบบที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกขั้นตอนของกระบวนการทำงาน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกหลักในการรวบรวม จัดเก็บ และแสดงผลข้อมูลอย่างเป็นปัจจุบัน เพื่อให้ทั้งเจ้าหน้าที่และผู้รับบริการสามารถเข้าถึงข้อมูลชุดเดียวกันช่วยลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล และเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานกับประชาชนนอกจากนี้ ระบบติดตามบริหารจัดการงานค้างควรมีการพัฒนาในลักษณะของ ระบบเชิงรุก เช่น การแจ้งเตือนสถานะงาน การแจ้งกำหนดนัดหมาย หรือการแจ้งเมื่อใกล้ครบกำหนดระยะเวลา เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถวางแผนการดำเนินการได้ล่วงหน้า และลดความจำเป็นในการติดตามสอบถามด้วยตนเอง อันจะช่วยลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ และเพิ่มความคล่องตัวในการให้บริการโดยรวมให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1.จากการค้นคว้าอิสระพัฒนาระบบติดตามและบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง พบว่าแม้ระบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะสามารถสนับสนุนการติดตามสถานะงานและการบริหารจัดการข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในด้านการใช้งานบางประการ โดยเฉพาะในกระบวนการบันทึกข้อมูลที่ยังคงต้องอาศัยการคีย์ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้าและความคลาดเคลื่อนของข้อมูลได้ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งเน้นการพัฒนาระบบให้สามารถ เชื่อมโยงข้อมูลกับระบบสารสนเทศที่ดิน (ระยะที่ 2) ได้โดยอัตโนมัติ เพื่อให้สามารถดึงข้อมูลคำขอและข้อมูลการดำเนินงานเข้าสู่ระบบติดตามงานค้างได้โดยตรง ลดความซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูล และเพิ่มความถูกต้องและความเป็นปัจจุบันของข้อมูลในระบบ รวมถึงควรมีการพัฒนารูปแบบ รายงานผลและการแสดงข้อมูลเชิงสถิติ ให้สามารถจำแนกประเภทงานค้างได้อย่างชัดเจน งานรังวัด งานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม งานที่อยู่ระหว่างดำเนินการ งานเกินกำหนด และงานที่มีปัญหาอุปสรรค รวมถึงสามารถแสดงแนวโน้มของงานในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนา ระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติต่าง ๆ ทั้งการแจ้งเตือนเมื่อใกล้ครบกำหนดระยะเวลา หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสถานะของงาน เพื่อสนับสนุนการติดตามงานเชิงรุก และลดความเสี่ยงของงานค้างที่เกินระยะเวลาที่กำหนด ยกระดับระบบจากการเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน ไปสู่การเป็นระบบสารสนเทศแบบบูรณาการที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลอัตโนมัติ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก และสนับสนุนการบริหารจัดการงานค้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การประเมินถึงประสิทธิภาพและความพึงพอใจในการพัฒนาสู่ระบบดิจิทัลในการบริหารจัดการงานค้าง

จากการวิจัยครั้งนี้ซึ่งได้พัฒนาระบบติดตามและบริหารจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง ซึ่งได้พัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการบันทึกข้อมูลในสมุดบัญชีรับทำการไปสู่การใช้ระบบดิจิทัลในการจัดเก็บและบริหารจัดการข้อมูล พบว่า แม้ระบบที่พัฒนาขึ้นจะสามารถช่วยเพิ่มความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล การติดตามสถานะงาน และการเข้าถึงข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบถึง ประสิทธิภาพ และ ประสิทธิผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการดังกล่าว ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการออกแบบการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างรูปแบบเดิมและรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยอาจพิจารณาตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ระยะเวลาในการดำเนินงาน ความถูกต้องของข้อมูล ความรวดเร็วในการติดตามสถานะงาน จำนวนงานค้างที่ลดลง และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้งาน เพื่อให้สามารถประเมินผลกระทบของการนำระบบดิจิทัลมาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาถึง ความคาดหวังและการยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ทั้งในกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหาร และประชาชนผู้รับบริการ เพื่อให้เข้าใจมุมมอง ความต้องการ และข้อจำกัดในการใช้งานระบบในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทการใช้งานจริง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การพัฒนาระบบติดตามบริหารจัดการงานค้างมีความครอบคลุม ทั้งในด้านเทคนิค ประสิทธิภาพ และการยอมรับการใช้งานในเชิงปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

กรมที่ดิน. (2562). *วิสัยทัศน์และพันธกิจกรมที่ดิน*. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.dol.go.th/Pages/home.aspx

กรมที่ดิน. (2565). *ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการรายงานผลการปฏิบัติงานและการจัดการงานค้างของสำนักงานที่ดิน พ.ศ. 2565*. ผู้แต่ง.

สำนักงานที่ดินจังหวัดลำปาง. (2568). *รายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือน พฤษภาคม 2568*. ผู้แต่ง.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดกับการพัฒนาเชิงพื้นที่: กรณีศึกษาสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

Driving Strategic Provincial Policies and Spatial Development: A case study of the Chachoengsao Provincial Community Development Office

สุมิตรา สารนารถ[1]& ณัฐพงศ์ บุญเหลือ[2]

Sumitra Saranarth[1] & Nattapong Boonlue[2]

Corresponding author: 6714832005@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1.ผลการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ 2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ 3.ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด (พัฒนาการจังหวัดฉะเชิงเทรา) ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดทำโครงการ/แผนงาน สังกัดกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ผลการศึกษา พบว่า การขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์ จังหวัดของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา สัมฤทธิ์ประสิทธิผลตามเป้าหมาย โดยปัจจัยที่ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์ไปสู่พื้นที่ ประกอบไปด้วย 4 ประการ ได้แก่ งาน งบประมาณ ระบบ และคน ในขณะที่ปัญหาและอุปสรรคการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีหลายประการ ได้แก่ มุมมองเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่แตกต่างกัน ความล่าช้าของงบประมาณที่อนุมัติลงมา และสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันของจังหวัดฉะเชิงเทรา

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนนโยบาย ; ยุทธศาสตร์จังหวัด ; สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to investigate: 1) the results of implementing provincial strategic policies into local practice, 2) the factors affecting the implementation, and 3) the problems and obstacles in translating provincial strategic policies into local practice by the Chachoengsao Provincial Community Development Office. This qualitative study employed document analysis and semi-structured interviews to collect data from five key informants. These informants comprised the head of the provincial government agency (the Chachoengsao Provincial Community Development Officer), the Director of the Community Development Strategy Group, and officers responsible for formulating projects and plans within the Community Development Strategy Group. The research findings revealed that the implementation of provincial strategic policies into local practice by the Chachoengsao Provincial Community Development Office over the past three years had successfully achieved its targeted effectiveness. The factors affecting the strategic policy implementation into the local area consisted of four elements: tasks, budget, systems, and personnel. Meanwhile, several problems and obstacles in policy implementation included differing perspectives on area development goals, delayed budget approvals, and the diverse geographical and spatial conditions of Chachoengsao Province.

Keywords: Policy Implementation; Provincial Strategy; Provincial Community Development Office

บทนำ

จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นราชการส่วนภูมิภาคที่ต้องดำเนินแผนงาน/กิจกรรม ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทของประเทศ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติราชการประจำปี โดยกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา (2568) จึงได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2566-2570) ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติมากยิ่งขึ้น ถือเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทราท่ามกลางสถานการณ์ของประเทศและภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการเป็น 1 ในจังหวัด ภายใต้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก EEC ซึ่งการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงต้องมีความครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทการพัฒนาตามภูมิสังคมของจังหวัดฉะเชิงเทราได้ โดยโจทย์หลักคือต้องมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล แผนรายสาขา แผนเฉพาะด้านต่าง ๆ และแผนพัฒนาภาค ด้วยการพยายามนำแนวทางที่เหมาะสมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคราชการในพื้นที่ เพื่อระดม

สมองในการกำหนดทิศทาง แนวทางการพัฒนา สภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน รวมทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของจังหวัดฉะเชิงเทรา มากำหนดเป็นวิสัยทัศน์จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เป็น "เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว น่าลงทุน พัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะ EEC"

โดยสำนักงานพัฒนาชุมจังหวัดฉะเชิงเทรา ในฐานะหน่วยงานปฏิบัติในส่วนภูมิภาค มีหน้าที่ขับเคลื่อนภารกิจตามยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัด ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง ให้สอดคล้องในเชิงบริบทพื้นที่ ในระดับอำเภอ และตำบล ดังนั้นการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ จึงมีความจำเป็นต้องแปลงยุทธศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องมาเป็นนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ในการปฏิบัติภารกิจในเชิงพื้นที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน ทั้งนี้ต้องให้เกิดความยั่งยืนด้วย ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายให้สอดรับกับแผนแม่บทในระดับต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยกำหนดศึกษาเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.การวิเคราะห์เอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ และกฎหมายกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในเรื่องผลการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ตลอดจนปัญหา/อุปสรรค ในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลในหลากหลายแง่มุมของผู้มีส่วนในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เสริมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในวัตถุประสงค์การวิจัยในเรื่องของ ปัญหา/อุปสรรค ในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประชากร (Population) เป็นบุคลากร เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียกับการดำเนินงานตามนโยบายของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทราด้วย

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ ดังนี้

2.1 หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด (พัฒนาการจังหวัดฉะเชิงเทรา) ในฐานะผู้บังคับบัญชาหน่วยงาน ในการขับเคลื่อนนโยบายหลัก 1 คน

2.2 ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ในฐานะผู้เสนอนโยบายยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องยุทธศาสตร์จังหวัด 1 คน

2.3 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดทำโครงการ/แผนงาน การดำเนินโครงการ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ใช้ในการขับเคลื่อนชุมชน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเลือกใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด โดยกำหนดประเด็นคำถามหลักให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถซักถามเพิ่มเติมในประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ไม่ได้กำหนดถ้อยคำหรือเรียงลำดับคำถามไว้อย่างตายตัว ทำให้ผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนลักษณะและถ้อยคำของคำถามให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละราย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน

2. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารพื้นฐานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมทั้งเอกสารและข้อมูลอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การวิเคราะห์เอกสารโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ตลอดจนเอกสารข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยเลือกใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ผู้วิจัยใช้คำถามตามประเด็นที่ต้องการศึกษาเป็นแนวทางหลัก และอาศัยคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ในการตั้งคำถามเพิ่มเติมระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามประเด็น มีความละเอียด และครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบและลักษณะของคำถามให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละราย ก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ ได้ประสานงานเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ โดยสัมภาษณ์ครั้งละ 1 คน เมื่อเริ่มการสัมภาษณ์ ได้แนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนรับทราบ พร้อมทั้งขอความยินยอมในการบันทึกเสียงและบันทึกภาพเพื่อใช้ประกอบการวิจัย นอกจากนี้ ยังได้จดบันทึกสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ควบคู่กันไป โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยดำเนินการตามขั้นตอน คือ นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารและการสัมภาษณ์มาจำแนกตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายมาจัดเรียงและพิจารณาว่ามีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หรือมีความแตกต่างกันระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในประเด็นใดบ้าง ก่อนนำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์ต่อไป ต่อมา

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วมาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อใช้ในการสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ใช้การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นมีความสอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายจังหวัดไปสู่การปฏิบัติเชิงพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด โดยนำแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10) มากำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัย

ประการที่ 1. ผลการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ระหว่างปี พ.ศ. 2566–2568 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา มีความพยายามที่จะแปลงยุทธศาสตร์จังหวัดไปเป็นแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด (2569) กำหนดแผนการพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทราให้เป็น “เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว น่าลงทุน พัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะ EEC” และเป้าหมายได้ถูกแบ่งยุทธศาสตร์จังหวัดออกเป็น 5 ประเด็นการพัฒนา ประกอบด้วย ประเด็นการพัฒนาที่ 1 การยกระดับภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยว ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ประเด็นการพัฒนาที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประเด็นการพัฒนาที่ 5 การพัฒนาศักยภาพพื้นที่เพื่อรองรับการเป็นเมืองอัจฉริยะในเขต EEC โดยที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการบูรณาการแผนงาน/โครงการ ให้ได้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดให้บรรลุเป้าหมายหารพัฒนาในประเด็นต่างๆ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทราได้จัดทำโครงการและกิจกรรมภายใต้กรอบยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนนำมาปฏิบัติในพื้นที่ โดยยุทธศาสตร์จังหวัดมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ดังนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 มุ่งเน้นการยกระดับภาคการเกษตรของจังหวัดด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เกษตรกรมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรากำหนดแนวทางการบูรณาการภารกิจให้สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาจังหวัด โดยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสินค้าเกษตร ด้วยการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP และนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการสร้างมาตรฐานสินค้า ออกสู่ตลาด เป็นการต่อยอด เพิ่มรายได้ ผ่านกระบวนการพัฒนาในรูปแบบกิจกรรมย่อยเป็นระยะ การดำเนินการบูรณาการโครงการสามารถเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร ผู้ผลิตผู้ประกอบการได้อย่างต่อเนื่อง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2569)

ตาราง 1. แสดงการยกระดับการเกษตรด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรมและมาตรฐาน

แนวทางการบูรณาการและกิจกรรมสำคัญ	*ข้อมูลเชิงสถิติ / ตัวชี้วัดรายปี*	*ผลลัพธ์และผลกระทบเชิงประจักษ์*	*ระดับความสำเร็จ*
1.การพัฒนาสินค้าเกษตรต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP 2. การนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่กระบวนการสร้างมาตรฐานสินค้าออกสู่ตลาด 3.การพัฒนาผ่านกิจกรรมย่อยอย่างต่อเนื่อง	• ปี 2566: ยอดจำหน่ายสินค้า รวม 1,315,460,829 บาท • ปี 2567: ยอดจำหน่ายรวม 1,400,496,619 บาท (เพิ่มขึ้น 6.47%) • ปี 2568: ยอดจำหน่ายรวม 1,474,565,198 บาท (เพิ่มขึ้น 5.29%)	- เกษตรกร ผู้ผลิต และผู้ประกอบการมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง - ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตรแปรรูปในจังหวัดให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพ	ระดับดีมาก

ที่มา: จาก *ระบบบริหารจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน.* กรมพัฒนาชุมชน. (2569). ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีอัตลักษณ์สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน มีการพัฒนาและต่อยอดให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่รู้จักกันในชื่อชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้คนเข้าไปท่องเที่ยวและซื้อสินค้าภายในชุมชนมากกว่าการนำสินค้าออกมาขายนอกพื้นที่ สามารถเพิ่มรายได้ให้ชุมชนที่ขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนท่องเที่ยว 35 ชุมชน ดังนี้

ตาราง 2. แสดงรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราระหว่างปี 2567-2568

รายการข้อมูล	**ปีงบประมาณ 2567**	**ปีงบประมาณ 2568**
รายได้รวมทั้งหมด	4,958,780 บาท	5,645,469 บาท
จำนวนนักท่องเที่ยว	32,721 คน	14,873 คน
1. ผลิตภัณฑ์	1,824,010 บาท (36.78%)	3,283,077 บาท (58.15%)
2. ที่พัก	103,000 บาท (2.08%)	293,200 บาท (5.19%)
3. อาหาร	2,462,025 บาท (49.65%)	1,707,892 บาท (30.25%)
4. การบริการ / กิจกรรมท่องเที่ยว	569,745 บาท (11.49%)	361,300 บาท (6.40%)

ที่มา: จาก *ระบบบริหารจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน.* กรมพัฒนาชุมชน. (2569). ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

จากตารางข้างต้น รายได้ในปี 2568 เพิ่มขึ้นจากปี 2567 จำนวน 686,689 บาท อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการดังกล่าวไม่สามารถชี้แนวโน้มการประสบความสำเร็จในระยะยาวได้ แต่ชี้ให้เห็นว่า การพยามฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังคงทำได้โดยการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน

ตาราง 3. แสดงแนวทางการบูรณาการและกิจกรรมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการให้มีมาตรฐานและอัตลักษณ์

แนวทางการบูรณาการและกิจกรรมสำคัญ	ข้อมูลเชิงสถิติ / ตัวชี้วัดรายปี	ผลลัพธ์และผลกระทบเชิงประจักษ์	ระดับความสำเร็จ
- พัฒนาและต่อยอดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี (35 ชุมชน) - เปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้คนเข้าไปท่องเที่ยวและซื้อสินค้าภายในชุมชน	• ปีงบประมาณ 2567: รายได้รวม 4,958,780 บาท • ปีงบประมาณ 2568: รายได้รวม 5,645,469 บาท • รายได้เพิ่มขึ้น: 686,689 บาท ภายในเวลา 1 ปี	- กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากโดยดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ชุมชน - ความสำเร็จในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผ่านการบูรณาการร่วมกัน	ปานกลาง / เชิงบวก (ยังไม่สามารถชี้แนวโน้มระยะยาวได้ชัดเจน)

ที่มา : จาก *ระบบบริหารจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน.* กรมพัฒนาชุมชน. (2569). ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคมและสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทุกช่วงวัย ในภารกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการสร้างองค์ความรู้ เปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ ให้สามารถพึ่งตนเอง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นได้ จังหวัดฉะเชิงเทราร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กิจกรรมหลัก “การสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Development Zone: SEDZ)” เพื่อส่งเสริมการสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยคณะกรรมการอำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อน ซึ่งมีครัวเรือนเป้าหมายการขับเคลื่อนการดำเนินงานขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จำนวน 1,775 ครัวเรือน ที่ต้องแก้ไขปัญหาของประชาชนเป็นรายมิติ โดยนำแนวคิดการดำเนินงานเขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (SEDZ) เพื่อบรรเทาเบาบางความทุกข์ยากความเดือดร้อนของกลุ่มครัวเรือนยากจนจากระบบ TPMAP เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างตรงเป้าหมาย และสร้างความ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายกระจายอยู่ทุกอำเภอในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผ่านการดำเนินการกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างความตระหนักและการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ปฏิบัติบูชาตามรอย “สืบสาน รักษา และต่อยอด” โดยการฝึกอบรม “เสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่กลไกการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ร่วมขับเคลื่อนสู่ชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ตาราง 4. สรุปผลโครงการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กิจกรรมหลัก “การสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็น	รายละเอียดสรุปข้อมูลโครงการ
1.การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ครัวเรือนในชุมชนต้นแบบนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
2.การพัฒนาตามเกณฑ์ (จำนวน 55 หมู่บ้าน)	ครอบคลุม 3 ด้านหลัก ได้แก่: 1.ด้านเศรษฐกิจ 2.ด้านสังคม 3.ด้านสิ่งแวดล้อม
3.การเสริมสร้างชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงระดับยอดเยี่ยม	พัฒนาหมู่บ้านคนดี วิถีพอเพียง ตามรอย “สืบสาน รักษา และต่อยอด” จำนวน 11 หมู่บ้าน
4. ความพึงพอใจและกลุ่มเป้าหมาย	ประชาชนที่มีครัวเรือนตกเกณฑ์ยากจนใน TPMAP ให้ความสนใจสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวนมาก เนื่องจากตอบโจทย์การใช้งานจริงและช่วยเพิ่มรายได้

5. ประโยชน์ที่ได้รับ	1.มีกิจกรรมฝึกอบรมอาชีพ สร้างอาชีพเสริมและรายได้เพิ่มขึ้น 2.สร้างโอกาสให้คนในชุมชนทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน 3.สามารถขยายผลสู่ครัวเรือนในหมู่บ้าน ตำบล และพื้นที่ใกล้เคียง 4.ตรงตามความต้องการของประชาชน และได้รับความร่วมมืออย่างดีจากเจ้าของพื้นที่
6.ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ	เชิงบวก: คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกด้าน และมีภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ เชิงลบ: ไม่มีผลกระทบในเชิงลบกับผู้ร่วมโครงการแต่อย่างใด

ที่มา : จาก *ระบบบริหารจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน.* กรมพัฒนาชุมชน. (2569). ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

ครัวเรือนในชุมชนต้นแบบมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และชุมชนได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์ จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จำนวน 55 หมู่บ้าน และมีการเสริมสร้าง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาหมู่บ้านคนดี วิถีพอเพียง ปฏิบัติตามรอย “สืบสาน รักษา และต่อยอด” ระดับยอดเยี่ยม จำนวน 11 หมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ วัดได้จากประชาชนในหมู่บ้านที่มีครัวเรือนตกเกณฑ์ยากจนใน TPMAP ให้ความสนใจสมัครเข้าร่วมโครงการเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งยังมีกิจกรรมในการฝึกอบรมอาชีพ ทำให้นำไปเป็นอาชีพเสริมของครัวเรือน มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถนำไปขยายผลให้แก่ครัวเรือนในหมู่บ้าน/ตำบล และพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย โดยกลุ่มเป้าหมายได้รับประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของประชาชน ทั้งยังได้รับความร่วมมือ การอำนวยความสะดวกจากเจ้าของพื้นที่ในการดำเนินโครงการ เสริมสร้างความรู้ ความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย สามารถนำไปเป็นประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้อย่างเป็นรูปธรรม และเมื่อสำรวจผลกระทบในเชิงบวกนั้น คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน มีภูมิคุ้มกันต่อภาวการณ์เปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ต่างๆ ในขณะที่ไม่มีผลกระทบในเชิงลบกับผู้ร่วมโครงการแต่อย่างใด

ตาราง 5. แสดงแนวทางการบูรณาการและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมั่นคง และเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางการบูรณาการและกิจกรรมสำคัญ	*ข้อมูลเชิงสถิติ / ตัวชี้วัดรายปี*	*ผลลัพธ์และผลกระทบเชิงประจักษ์*	*ระดับความสำเร็จ*
- พัฒนาและต่อยอดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี (35 ชุมชน) - เปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้คนเข้าไปท่องเที่ยวและซื้อสินค้าภายในชุมชน	• ปีงบประมาณ 2567: รายได้รวม 4,958,780 บาท • ปีงบประมาณ 2568: รายได้รวม 5,645,469 บาท • รายได้เพิ่มขึ้น: 686,689 บาท ภายในเวลา 1 ปี	- กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากโดยดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ชุมชน - ความสำเร็จในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวชุมชนผ่านการบูรณาการร่วมกัน	ปานกลาง / เชิงบวก (ยังไม่สามารถชี้แนวโน้มระยะยาวได้ชัดเจน)

ที่มา : จาก *ระบบบริหารจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน.* กรมพัฒนาชุมชน. (2569). ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีงานร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านการสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทราได้รับมอบหมายให้ ดำเนินการสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี (อพ.สธ.) ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2566-2568) โดยมีวัตถุประสงค์ แต่ละปีที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้เพื่อสนองพระราชดำริ ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) การออมเมล็ดพันธุ์พืช การสร้างสรรค์การใช้ประโยชน์จากต้นไม้ประจำจังหวัด รวบรวมองค์ความรู้ด้านการปลูก การรักษา การขยายพันธุ์ สรรพคุณ และการแปรรูปหรือถนอมอาหารพืชแต่ละชนิด ซึ่งปัจจุบันโครงการดังกล่าวยังมีการต่อยอด และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขยายพันธ์พืชเพื่อส่งต่อ ผ่านการขับเคลื่อนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนเป็นหลัก

ตาราง 6. แสดงแนวทางการบูรณาการและกิจกรรมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

แนวทางการบูรณาการและกิจกรรมสำคัญ	*ข้อมูลเชิงสถิติ / ตัวชี้วัดรายปี*	*ผลลัพธ์และผลกระทบเชิงประจักษ์*	*ระดับความสำเร็จ*
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ (อพ.สธ.) (พ.ศ. 2566-2568) - ดำเนินกิจกรรมออมเมล็ดพันธุ์พืช การใช้ประโยชน์จากต้นไม้ประจำจังหวัด - รวบรวมองค์ความรู้ด้านการปลูก การรักษา การขยายพันธุ์ สรรพคุณ และการแปรรูป/ถนอมอาหาร	- ดำเนินการผ่านการขับเคลื่อนหลักของ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน - มีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง	- เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน - มีการต่อยอดองค์ความรู้และการขยายพันธุ์พืชเพื่อส่งต่อให้คนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	ต่อเนื่องและยั่งยืน

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 : การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รองรับการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในเขต EEC โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนได้พยายามส่งเสริมให้ผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อาทิ การใช้พลังงานสะอาดเป็นทางเลือกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ยกตัวอย่าง ผลผลิตทางการเกษตรที่แปรรูปด้วยการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ จะเห็นได้จากการบูรณาการการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้บูรณาการกับสำนักงานพลังงานจังหวัดฉะเชิงเทรา ในการสำรวจข้อมูลความต้องการเทคโนโลยีพลังงานทดแทน เพื่อเตรียมความพร้อมการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าตะเกียบ แจ้งขอรับการสนับสนุน "โรงอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์" ให้กับกลุ่มอาชีพจำนวน 3 กลุ่ม ซึ่งในปัจจุบันถึงจะยังไม่มีใครได้รับการสนับสนุนจากกิจกรรมดังกล่าว แต่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการขับเคลื่อนที่จะใช้พลังงานทดแทน/พลังงานสะอาด ในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน

ตาราง 7. แสดงแนวทางการบูรณาการและกิจกรรมพัฒนาศักยภาพพื้นที่รองรับเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในพื้นที่ EEC

แนวทางการบูรณาการและกิจกรรมสำคัญ	*ข้อมูลเชิงสถิติ / ตัวชี้วัดรายปี*	*ผลลัพธ์และผลกระทบเชิงประจักษ์*	*ระดับความสำเร็จ*
- ส่งเสริมให้ผู้ผลิตและผู้ประกอบการ OTOP ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ - บูรณาการร่วมกับสำนักงานพลังงานจังหวัดฉะเชิงเทราสำรวจความต้องการเทคโนโลยีพลังงานทดแทน (ปี 2568)	- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าตะเกียบ ยื่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน ประจำปี 2568 สำหรับ "โรงอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์" ให้แก่กลุ่มอาชีพ จำนวน 3 กลุ่ม	- อยู่ในช่วงเริ่มต้นและเตรียมความพร้อมในการผลักดันพลังงานสะอาด - แสดงถึงทิศทางการบูรณาการเชิงนโยบายเพื่อนำพลังงานทดแทนมาใช้ในกิจกรรมชุมชนจริง	กำลังเริ่มต้น / เตรียมความพร้อม

2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้การดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประสบผลสำเร็จหรือไม่ จากผลการวิจัย จำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่พื้นที่ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ “งาน งบประมาณ ระบบ คน”

ประเด็นที่ 1 มิติงาน ยุทธศาสตร์ในแต่ละระดับ จากจังหวัดลงสู่พื้นที่ ไม่ได้ถูกบูรณาการกันอย่างเป็นรูปธรรม แผนงานถูกเขียนตามภารกิจงานของตนที่ไม่ได้ถูกร้อยเรียงกันจนเป็นภาพใหญ่ การมองเป้าหมายในการทำงานต่างกัน จึงทำให้ทิศทางการพัฒนาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์จังหวัดที่ตั้งไว้เท่าที่ควร แต่หากผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับร่วมมือกันวางแผน และปฏิบัติตามแผนที่ตั้งเป้าไว้ ในหน้าที่ของตน ยุทธศาสตร์จังหวัดจะถึงเป้าหมายได้ภายในระยะเวลาที่ตั้งไว้

ดังคำอธิบายดังนี้ “...สิ่งที่จะให้เรารู้ว่าบรรลุเป้าหมายแล้วหรือยัง แต่ละหน่วยงานมีภารกิจที่จะเดินร่วมกันและบูรณาการภารกิจในหลายรูปแบบ ในส่วนของงานจะบูรณาการแบบไหนสุดท้ายจะไปถึงเป้าหมายโดยชัดเจนและที่สำคัญต้องมองว่าเวลามียุทธศาสตร์จังหวัด ทุกคนมีแผนแต่ไม่ได้ทำตามแผน ต้องมองว่าหน่วยงานคือฟันเฟืองประชาชนในพื้นที่ก็คือฟันเฟือง ชิ้นสำคัญ ถ้าทุกคนขับเคลื่อนก็จะเกิดผลลัพธ์ตามยุทธศาสตร์ที่ตั้งไว้ นั่นคือภาพใหญ่ ถ้าพูดถึงยุทธศาสตร์คนก็จะงง แต่ถ้าขยายความคิดว่ามันคือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทุกคนมองเหมือนกัน ทุกคนทำตามภารกิจที่ตั้งไว้ ให้รู้สึกเหมือนเป้าหมายมีไว้พุ่งชน ถ้าเห็นภาพเดียวกันทุกคนก็จะทำให้บรรลุเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ต้องถ่ายทอดให้ทุกคนรู้ว่า ฉะเชิงเทรามีเป้าอะไรที่ตั้งไว้ ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1, 2569)

ประเด็นที่ 2 มิติงบประมาณ ด้วยมีอยู่อย่างจำกัด และจำกัดสิ่งที่สามารถจัดซื้อจัดจ้าง ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาของผู้ปฏิบัติในพื้นที่ การดำเนินโครงการสำเร็จตามเป้าหมาย แต่อาจทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ยังรวมถึงความล่าช้าของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร ดังคำอธิบายดังนี้ “...ข้อจำกัดของงบประมาณ ด้วยการของบประมาณจะต้องเสนอขออย่างน้อย 2 ปี หรืออาจจะคิดได้ว่าสิ่งที่เขาต้องการมันอาจจะไม่ได้ต้องการแล้วในวันที่ได้งบประมาณมา เพราะทิ้งช่วง เลยความต้องการนั้นมาประมาณสองปีกว่าเราจะได้งบประมาณมากลุ่มเป้าหมายที่เคยอยากจะมาร่วมโครงการก็อาจจะไม่อยากร่วมแล้ว หรือเคยต้องการทำอาชีพนี้เพราะโลกเปลี่ยนเขาอาจจะอยากเปลี่ยนแต่ในขณะเดียวกันรายละเอียดวัสดุหรืออะไรก็แล้วแต่ต้องเขียนออกมาให้ครบทุกรายการเพื่อเสนอขอรับงบประมาณตั้งแต่ต้นแล้ว ถือเป็นข้อจำกัด คือเมื่อก่อนเมื่อเขียนโครงการของบประมาณ งบพัฒนาจังหวัดเราอาจเขียนขอเป็นก้อนกลมๆ ได้ว่าขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพเป็นเงินเท่าไหร่แต่ในปัจจุบันต้องแจ้งรายละเอียดว่าเขาต้องทำอาชีพอะไรซื้ออะไรบ้าง ซึ่งอาชีพที่เขาต้องการจะทำ ณ สองปีที่แล้วกับปีนี้ที่ได้รับงบประมาณมาอาจจะเปลี่ยนไปแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2, 2569)

ประเด็นที่ 3 มิติระบบ ด้วยกระบวนการและขั้นตอนมีความล่าช้าเริ่มตั้งแต่การเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณในปีนี้ อีก 2 ปีจึงได้งบประมาณ ส่งผลให้ความต้องการของคนในพื้นที่เปลี่ยนไป โครงการเดิมจึงอาจไม่เป็นที่ต้องการในปัจจุบันหากได้งบมา และเกิดข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโครงการด้วย นอกจากนี้การที่ไม่ได้บรรจุเหตุผลและความต้องการไว้ในแผนก็ส่งผลต่อการขับเคลื่อโครงการเช่นกัน ดังคำอธิบายดังนี้ “...การขับเคลื่อนนโยบายลงสู่พื้นที่ตอนนี้มันย้อนแย้งกันอยู่มีจากล่างขึ้นบนกับบนลงล่าง เรามีปัญหามากในการบูรณาการเชิงพื้นที่ ซึ่งไม่สอดรับ หมายความว่าตอนนี้ทุกอำเภอมีการบูรณาการแผนอำเภอ แถมงานที่เรารับผิดชอบไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนของอำเภอ พอถูกส่งขึ้นมาบนจังหวัดไม่ปรากฏแผนงานนั้นอยู่ในแผนของอำเภอ พัฒนาชุมชนจังหวัดเขียนโครงการต้องมาจากความต้องการ และศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งจริงๆพอทำแผนมาจริงแล้วไม่มีบรรจุไว้เลย มีแต่โครงสร้างพื้นฐานเวลาเราจะเชื่อมโยงและบูรณาการแผนไม่มีการบรรจุการพัฒนาศักยภาพเหล่านี้ของคนอยู่ในแผนเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2, 2569)

และ ประเด็นที่ 4 มิติคน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ ไม่ตรงตามที่กำหนดไว้ในโครงการ กล่าวคือ เป็นคนในพื้นที่ แต่มีข้อจำจัดด้านอายุ ทักษะ ภาระทางครอบครัว และเวลามาเข้าร่วมโครงการ บางคนไม่พร้อมเรียนรู้(ไม่ได้อยากเข้าร่วม) สิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญของคนเข้าร่วมโครงการ และกลุ่มที่ 2 คือ คนที่หมายถึงเจ้าหน้าที่ การที่เจ้าหน้าที่ไม่ติดตามงานหรือมีการสับเปลี่ยนในระหว่างช่วงระหว่างดำเนินโครงการ ติดตามผลการดำเนินการหรือประเมินผลโครงการ เป็นปัจจัยที่ทำให้การติดตามงานไม่ต่อเนื่อง หยุดชะงัก แต่หากเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ติกตามงานเป็นระยะ คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษากลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์จังหวัดที่นำไปปฏิบัติในพื้นที่จะเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายต้องมีความสนใจ พร้อมเรียนรู้ ให้ความร่วมมือ และนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ด้วย ดั่งข้อมูลว่า “...เจ้าหน้าที่มีการสับเปลี่ยนบ่อย ส่งผลให้ไม่มีความต่อเนื่องในการติดตาม ความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่ชัดเจนเกิดความคลาดเคลื่อน ความเข้าใจและการสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญ นี่ก็ถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้การต่องานหยุดชะงัก มองว่าเป็นปัจจัยที่

ถือได้ว่าเป็นอุปสรรคที่ต้องมาคอยอธิบายสร้างความเข้าใจให้ทางเจ้าหน้าที่ซ้ำ ๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3, 2569) ถือเป็นปัจจัยด้านคนที่สำคัญเช่นกัน

3.ปัญหา/อุปสรรค ในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

ปัญหา/อุปสรรคในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดมีหลายประการ โดยกลุ่มผู้บริหารมองว่าเป้าหมายของการพัฒนาที่ระยุไว้ในยุทธศาสตร์จังหวัดไม่ถูกมองเป็นเป้าเดียวกัน ทำให้การพัฒนาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับจังหวัด ในขณะเดียวกัน การเขียนแผนพัฒนาที่ถูกเขียนจากจังหวัดลงสู่พื้นที่ไม่ตอบโจทย์และถือเป็นอุปสรรคการพัฒนา ในขณะที่ผู้ปฏิบัติกลับมองว่าอุปสรรคการขับเคลื่อนแผนคือความล่าช้าของการจัดสรรงบประมาณและภัยธรรมชาติที่ไม่อาจควบคุมได้และภัยคุกคามเฉพาะถิ่น ตลอดจนปัญหาวิกฤตการณ์เรื่อง ช้างป่าลงมาทำลายพืชผลและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่รอยต่อป่า ซึ่งกระทบต่อขวัญกำลังใจและความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรแกนนำ ตลอดจนเรื่องของความสม่ำเสมอในการจัดการความรู้ในระดับพื้นที่ ภาระงานตามนโยบายเร่งด่วนของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่มีค่อนข้างมาก อาจส่งผลให้กระบวนการถอดบทเรียน ติดตามผล และพัฒนาระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภทขาดความต่อเนื่องในระยะยาวได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษามา โดยมุ่งเน้นอภิปรายตามแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10) ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติที่มี 6 ตัวแปร ได้แก่ 1. วัตถุประสงค์และมาตรฐานของนโยบาย 2. ทรัพยากร 3. การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรม 4. ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ 5. สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และ 6. ความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ทำให้นโยบายนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งยุทธศาสตร์จังหวัดเป็นภาพกว้างโดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเป็นฟันเฟืองในการทำหน้าที่นำยุทธศาสตร์ ทิศทางการพัฒนาจังหวัด มาแปลงเป็นแผนงาน โครงการ ไปสู่การดำเนินงานในพื้นที่ โดยอภิปรายได้ดังนี้

1. ผลการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายการพัฒนา ต้องมีโครงการที่เป็นรูปธรรม สามารถขับเคลื่อนได้จริงตามประเด็นการพัฒนา 5 ด้าน ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้ ประเด็นการพัฒนาที่ 1 การยกระดับภาคการเกษตรของจังหวัดด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เกษตรกรมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเด็นการพัฒนาที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีอัตลักษณ์สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน ผ่านโครงการ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคมและสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทุกช่วงวัย ผ่านโครงการส่งเสริม

อาชีพและเพิ่มรายได้ครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กิจกรรมหลัก “การสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Development Zone: SEDZ)” มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ประเด็นการพัฒนาที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน ผ่านการสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) และประเด็นการพัฒนาที่ 5 การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รองรับการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในเขต EEC ผ่านการส่งเสริมให้ผู้ผลิตผู้ประกอบการ OTOP ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อาทิ การใช้พลังงานสะอาดเป็นทางเลือกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ในทุกประเด็นการพัฒนาถูกขับเคลื่อน เปลี่ยนแปลงวิธีการ จนได้ผลเฉลี่ยแต่ละโครงการอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่ยังมีข้อกังวลในส่วนของการสร้างความยั่งยืนที่เป็นรูปธรรมให้พื้นที่ โดยมีการกลับมาทบทวนแผนพัฒนาจังหวัดในทุกปี แต่ยังคงยึดเป้าหมายการพัฒนาให้จังหวัดฉะเชิงเทราเป็น “เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว น่าลงทุน พัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะ EEC” ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ได้ศึกษาไว้

2.ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลให้การดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประสบผลสำเร็จหรือไม่ จากผลการวิจัย จำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่พื้นที่ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ “งาน งบประมาณ ระบบ คน” โดยทั้ง 4 มิติ เมื่อวิเคราะห์ตามรูปแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติจะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมโครงการต้องระบุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และตอบโจทย์ในการพัฒนา ทั้งคนในพื้นที่และเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของการนำไปปฏิบัติด้วย โดยมีทรัพยากรเป็นอีก 1 ปัจจัยในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัด ไม่ว่าจะเป็นคน อย่างที่กล่าวไปในผลการวิจัย คนในที่นี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ และคนที่เป็นเจ้าหน้าที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในแผนงาน โครงการนั้น ว่าจะต้องดำเนินการอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร ใช้วัสดุ อุปกรณ์ หรือทรัพยากรอื่นใดในพื้นที่บ้าง โดยใช้การบูรณาการกันของทุกภาคส่วน ผ่านการติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรม ในทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การทำความเข้าใจยุทธศาสตร์จังหวัดในทุกๆ ด้าน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดต้องมีการสื่อสารทำความเข้าใจให้คนในองค์กร ก่อนที่จะส่งโครงการให้อำเภอได้นำไปปฏิบัติในพื้นที่ และในฐานะที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา คือหน่วยงานในส่วนภูมิภาคที่มีหน้าที่ “พัฒนาคุณภาพชีวิต” ของคนในชุมชน แต่ในการพัฒนานั้นก็มีข้อจำกัดในหลายประการ เช่น องค์ความรู้ของตัวเจ้าหน้าที่ เป็นต้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดให้คนในพื้นที่ปรับแนวคิดไปในทิศทางที่สามารถนำไปต่อยอดพัฒนาตนเองได้ ในขณะเดียวกันสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ เนื่องจากจังหวัดฉะเชิงเทรา มีพื้นที่ที่แตกต่างกัน แบ่งเป็นโซนเกษตรกรรม โซนป่า และโซนนิคมอุตสาหกรรม ดังนั้น การดำเนินโครงการ 1 โครงการ จึงไม่สามารถใช้วิธีการเดียวกันได้เสมอไป ต้องศึกษาบริบทพื้นที่และสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ให้ถูกจุด เพื่อจะได้ตอบโจทย์การพัฒนา และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในส่วนอำเภอที่เรียกว่า “พัฒนากร” ซึ่งต้องร่วมมือ ร่วมใจ ที่จะดำเนินการไปด้วยกัน โดยมองถึงผลลัพธ์ที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับและภาพรวมเป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์จังหวัดเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีที่ของ Van Meter and Van Horn ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยที่

เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติทั้ง 6 ตัวแปร หากขาดปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์จังหวัด จะส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายในพื้นที่ ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (2569) ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่เรียกว่า คน ไว้ได้อย่างชัดเจน ทั้งคนที่ไม่ตรงกลุ่มเป้าหมายส่งผลต่อความยั่งยืนของโครงการที่นำไปปฏิบัติ และคนที่เป็นเจ้าหน้าที่ หากโยกย้าย เปลี่ยนแปลง บ่อย ในช่วงดำเนินโครงการ จะส่งผลต่อการขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุเป้าหมาย และส่งผลกระทบต่อภาพใหญ่ของยุทธศาสตร์จังหวัดที่ไม่สามารถทำให้พื้นที่เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ตัวอย่างโครงการนี้ และข้อมูลการสัมภาษณ์ถือว่าตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน และสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่หยิบยกมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.ปัญหา/อุปสรรค ในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรานั้น มีหลายประการโดยกลุ่มผู้บริหารมองถึงทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่มองเป้าหมายการพัฒนาแตกต่างกันออกไป ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานกลับมองว่าอุปสรรคการขับเคลื่อนแผนคือความล่าช้าของการจัดสรรงบประมาณซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากร ภัยธรรมชาติที่ถือเป็นสภาพสิ่งแวดล้อมที่ควบคุมไม่ได้ และภัยคุกคามเฉพาะถิ่น อาทิ ปัญหาช้างป่าลงมาทำลายพืชผลและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่รอยต่อป่า ซึ่งกระทบต่อขวัญกำลังใจและความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกร ตลอดจนเรื่องบุคลากรที่มีภาระงานเร่งด่วนและค่อนข้างมาก

จากการอภิปรายข้างต้น ในการศึกษาผลการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบายตามยุทธศาสตร์จังหวัดไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา จะเห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10) ในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

การดำเนินงานในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติเชิงพื้นที่นั้น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาทุกส่วนในจังหวัด แต่กระนั้น ในการจะขับเคลื่อนต้องมีแผนงาน โครงการ แต่ปัญหาในปัจจุบันคือ แผนงานโครงการในการดำเนินงานถูกวางแผนจากการระดับผู้บริหารลงสู่พื้นที่ โดยเลือกมองเป้าหมายการพัฒนาเป็นหลัก ดังนั้น สิ่งที่รัฐพยายามผลักดันอาจไม่ตรงตามความต้องการหรือความสนใจของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงศักยภาพของคนในพื้นที่ ที่อาจไม่พร้อมปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการจัดทำแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ก็เห็นถึงข้อจำกัดในการประชาคมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการจัดทำแผนการขับเคลื่อนงานอย่างครอบคลุม รอบด้าน และสอดรับกับทิศทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์จังหวัด ความเป็นไปได้ของการได้มาซึ่งข้อมูลนั้นมีสูงถึง 100% ด้วยกระบวนการ วิธีการ เครื่องมือที่สำนักงานพัฒนาชุมชนมี แต่การจะนำไปขับเคลื่อนให้ได้ 100% ตามแผนเป็นไปได้ยาก ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณ ระยะเวลา อำนาจหน้าที่ และบุคลากรของหน่วยงาน ตลอดจนในวิธีการที่จะเกิดความยั่งยืนของโครงการที่ขับเคลื่อน ถ้าโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตถูกทำแล้วจบไป คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่จะดีได้อย่างไร จะเกิดความยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ตามเป้าหมายจังหวัดได้มากน้อยเพียงใด สิ่งเหล่านี้คือความท้าทายที่ผู้วิจัยสังเกตพบ และคาดหวังว่า การสื่อสารที่ดีตรงจุด จะสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนถึงเป้าหมายการจัดทำแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ ให้ได้มาซึ่งแผนงาน/โครงการ ที่จะดำเนินให้สอดรับกับยุทธศาสตร์จังหวัดได้

หลังจากที่แผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ในทุกระดับของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทราแล้วเสร็จ สิ่งที่ผู้วิจัยเสนอให้ศึกษาต่อคือประเด็นการขับเคลื่อนแผนเชิงพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติตามแผน ว่าสามารถนำไปขับเคลื่อนได้จริงมากน้อยเพียงใด หรือแผนยังคงเป็นเพียงเล่มแผนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2569). *ระบบบริการจัดการข้อมูลกลางเพื่อการพัฒนาชุมชน*. ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2569, จาก https://datahub.cdd.go.th/public

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2568). *แผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2570*. ผู้แต่ง.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2569). *แผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569*. ผู้แต่ง.

บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1. (2569*). สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. กรกฎาคม, 10.

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 2.

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 2.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืน ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

Guidelines for Sustainable Public Space Management of Chiang Mai Provincial Administrative Organization

ฤทธิ์ชัย ปาลี[1] & รวีวรรณ แพทย์สมาน[2]

Ritchai Palee[1] & Raweewan Patsamarn[2]

Corresponding author: Ritchai_p@cmu.ac.th

Received:22/06/69 Revised: 08/07/69 Accepted: 10/07/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสอดคล้องของการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่กับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในเป้าหมายเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน โดยพิจารณาในมิติการเข้าถึงพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและครอบคลุมโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและ 2) เสนอแนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนผู้ใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร จำนวน 4 คน และการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 4 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายการจัดให้มีพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวที่ปลอดภัย ครอบคลุม และประชาชนเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม ผลการประเมินตามกรอบ CIPP Model พบว่า ด้านบริบทมีความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเมืองและความต้องการของประชาชน ด้านปัจจัยนำเข้ามีการใช้ทรัพยากรบุคลากร งบประมาณ และภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการพื้นที่ ด้านกระบวนการมีการดำเนินงานด้านความสะอาด ความปลอดภัย ภูมิทัศน์ อาคารสถานที่ และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และด้านผลผลิตสะท้อนผ่านความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์พื้นที่ของประชาชน โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.44 ส่วนแนวทางการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ควรประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาสวนระยะยาว การพัฒนาระบบความปลอดภัย การเพิ่มและปรับปรุงสิ่งอำนวย

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Master of Public Administration Student, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

[2] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

ความสะดวก การจัดการความสะอาดและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่าย และการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้พื้นที่สวนอย่างชัดเจน เพื่อยกระดับสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย เข้าถึงได้ เท่าเทียม และยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; พื้นที่สาธารณะ; เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน; สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This study aimed to: (1) examine the alignment between the management of Chiang Mai Provincial Administrative Organization Park and sustainable development approaches under the goal of sustainable cities and communities, with particular consideration of access to safe and inclusive green and public spaces, especially for vulnerable groups such as children, women, older persons, and persons with disabilities; and (2) propose guidelines for the sustainable management of Chiang Mai Provincial Administrative Organization Park. This study employed a mixed-methods research design. Quantitative data were collected from 200 users of Chiang Mai Provincial Administrative Organization Park, while qualitative data were obtained through in-depth interviews with four administrators and a focus group discussion with four operational staff members. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, whereas qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that the management of Chiang Mai Provincial Administrative Organization Park was aligned with the goal of sustainable cities and communities, particularly the provision of safe, inclusive, and equitably accessible public and green spaces. The assessment based on the CIPP Model indicated that, in terms of context, the park management was consistent with urban development policies and public needs. In terms of input, resources, personnel, budget, and network partners were utilized in managing the area. In terms of process, operations were carried out in relation to cleanliness, safety, landscape improvement, buildings and facilities, and public opinion gathering. In terms of product, the outcomes were reflected in public satisfaction and the utilization of the park area. Overall, public opinions toward the sustainable management of the public space were at the highest level, with a mean score of 4.44. The proposed guidelines for sustainable management consisted of six approaches: preparing a long-term park development plan; improving the safety system; increasing and enhancing facilities; managing cleanliness and the environment; promoting public and network participation; and establishing clear criteria for the use of the park area. These guidelines aim to enhance Chiang Mai Provincial Administrative Organization Park as a safe, accessible, equitable, and sustainable public space.

Keywords: Management; Public Space; Sustainable Cities and Communities; Chiang Mai Provincial Administrative Organization Public Park

บทนำ

สวนสาธารณะถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ในระยะแรก แนวคิดเรื่องสวนสาธารณะยังมิได้มุ่งเน้นต่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนทั่วไป หากแต่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สะท้อนอำนาจและระเบียบทางสังคมของรัฐ โดยเฉพาะในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สวนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในรูปของสวนหลวงหรือสวนของชนชั้นสูงซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงพระราชอำนาจและความรุ่งเรืองของราชสำนัก อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจของรัฐ ไปสู่การเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงที่โลกเริ่มเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม เมืองต่าง ๆ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วและเผชิญกับปัญหาความแออัด มลพิษ และโรคภัย สวนสาธารณะจึงได้รับการพัฒนาให้ทำหน้าที่เป็นแหล่งเพิ่มออกซิเจน และปรับสมดุลสิ่งแวดล้อมของเมืองเปรียบเสมือนปอดของเมืองที่ช่วยลดมลพิษทางอากาศส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน (Cranz, 1982; Benedict & McMahon, 2006; World Health Organization, 2016)

ในบริบทของประเทศไทย สวนสาธารณะมิได้เป็นเพียงพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่มีบทบาทสำคัญในฐานะโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว สวนสาธารณะเป็นส่วนสำคัญของเมืองที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนกับธรรมชาติ และสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และโครงสร้างทางกายภาพของเมือง ช่วยลดมลพิษทางอากาศ บรรเทาปัญหาความร้อนในเขตเมือง และส่งเสริมสุขภาวะที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้สวนสาธารณะยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ส่งเสริมการสร้างทุนทางสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การทำกิจกรรมร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มประชาชน ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของความไว้วางใจและความร่วมมือในสังคมเมือง ดังนั้นการลงทุนในสวนสาธารณะเป็นการลงทุนระยะยาวที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนเชิงสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อการพัฒนาเมือง รวมถึงเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านกิจกรรมเชิงพาณิชย์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Benedict & McMahon, 2006; World Health Organization, 2016; United Nations, 2015)

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของภาคเหนือ และเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ การขยายตัวของเมืองและการเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการพื้นที่สาธารณะเป็นเรื่องยากและท้าทาย การบริหารจัดการสวนสาธารณะในเมืองเชียงใหม่จึงต้องมีความครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งการดูแลระบบนิเวศ การจัดการพื้นที่ให้มีความปลอดภัย สะอาด สะดวก เพื่อให้คนทุกกลุ่มในสังคมสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การดำเนินการในมิติต่าง ๆ เหล่านี้จะนำไปสู่การส่งเสริมภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นเมืองน่าอยู่ และสร้างแรงดึงดูดด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในระยะยาว (United Nations, 2015; World Health Organization, 2016; Benedict & McMahon, 2006)

สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่โดยประมาณ 293 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ด้านหลังศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยจังหวัดเชียงใหม่มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ บริหารจัดการ การดูแลบำรุงรักษา อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ครุภัณฑ์ประกอบสิ่งปลูกสร้าง และภูมิทัศน์โดยรอบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ต่อมาได้มีการมอบหมายและขยายพื้นที่ในการดูแลและบริหารจัดการ

อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นสวนสาธารณะที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เช่น การจัดงานฤดูหนาวประจำปี กิจกรรมปลายฝนต้นหนาว กิจกรรมวิ่งเพื่อสุขภาพ และการจัดงาน Charming Chiang Mai Flower Festival ซึ่งมีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่า 7.2 ล้านคนในปี 2567 การบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของประชาชนในเขตจังหวัด การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด การประสานแผนพัฒนาจังหวัด การสนับสนุนและประสานความร่วมมือกับราชการส่วนท้องถิ่นอื่น รวมทั้งการดำเนินกิจการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด การดูแลสวนสาธารณะจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลสถานที่และภูมิทัศน์เท่านั้น แต่เป็นภารกิจด้านบริการสาธารณะที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าใช้บริการสวนสาธารณะของผู้ที่อาศัยในพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ ความสะอาดของสวนสาธารณะ การมีลานกิจกรรมกลางแจ้ง และการมีประติมากรรมหรือศิลปะในพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าคนเมืองไม่ได้ต้องการสวนสาธารณะเพียงเพื่อเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับพักผ่อนเท่านั้น แต่ยังต้องการสวนสาธารณะที่เดินทางไปใช้บริการได้สะดวก และมีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาด เป็นระเบียบ เหมาะสมต่อการใช้งานของประชาชน และเอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในเชิงนันทนาการ สุขภาพ และความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเมือง ดังนั้นการพัฒนาสวนสาธารณะในเขตเมืองจึงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพการเข้าถึง การจัดการความสะอาดและองค์ประกอบของพื้นที่ที่ช่วยกระตุ้นการใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย เพื่อให้สวนสาธารณะสามารถตอบสนองคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พลพริม วัฒนา, 2564)

การพัฒนาสวนสาธารณะที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครควรมีองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเข้าถึง ความปลอดภัย และการใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการออกแบบทางเดินที่มีพื้นผิวเรียบ ไม่ลื่น ไม่มีสิ่งกีดขวาง มีความต่อเนื่อง และเหมาะสมต่อการเดินของผู้สูงอายุ รวมถึงควรมีจุดพักเป็นระยะ มีร่มเงา มีแสงสว่างเพียงพอ มีห้องน้ำที่สะอาดและใช้งานสะดวก ตลอดจนมีป้ายสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย นอกจากนี้ การเชื่อมโยงสวนสาธารณะกับระบบขนส่งสาธารณะและทางสัญจรโดยรอบเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุจำนวนมากอาจไม่สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวได้ การเข้าถึงสวนจึงต้องคำนึงถึงความสะดวกตั้งแต่ระดับเส้นทางมายังพื้นที่สวน ตลอดจนการพัฒนาสวนสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุควรคำนึงถึงแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทุกกลุ่ม สิ่งอำนวยความสะดวกไม่ควรตอบสนองเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ควรเอื้อให้ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ และประชาชนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างปลอดภัยและเท่าเทียม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการวางแผนพัฒนาสวนสาธารณะและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุและประชาชนทุกกลุ่ม (สุรีรัตน์ จำปาเงิน, 2559)

แม้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ และนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จะมีเป้าหมายร่วมกันในการมุ่งสู่การเป็นเมืองยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติ การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวยังคงมีความท้าทายในการแปลงนโยบายไปสู่การสร้างกระบวนการหรือมาตรฐานการจัดการพื้นที่สาธารณะที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนากลไกเพื่อให้สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัย เท่าเทียม และเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations, 2015; สำนักนายกรัฐมนตรี, 2561; จังหวัดเชียงใหม่, 2566) นอกจากนี้ งานวิจัยที่ผ่านมายังขาดการบูรณาการเครื่องมือการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการที่ครบวงจรและยั่งยืนสำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยเฉพาะช่องว่างเชิงปฏิบัติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะให้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงนำไปสู่ความจำเป็นในการศึกษาทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือในเชิงวิชาการ การศึกษานี้จะช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะภายใต้แนวคิดเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการนำกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการสวนสาธารณะอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมมิติด้านการเข้าถึง ความปลอดภัย ความเท่าเทียม การใช้ประโยชน์ของประชาชน และความยั่งยืนของพื้นที่ ส่วนในเชิงปฏิบัติ ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายและการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพ ปลอดภัย เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

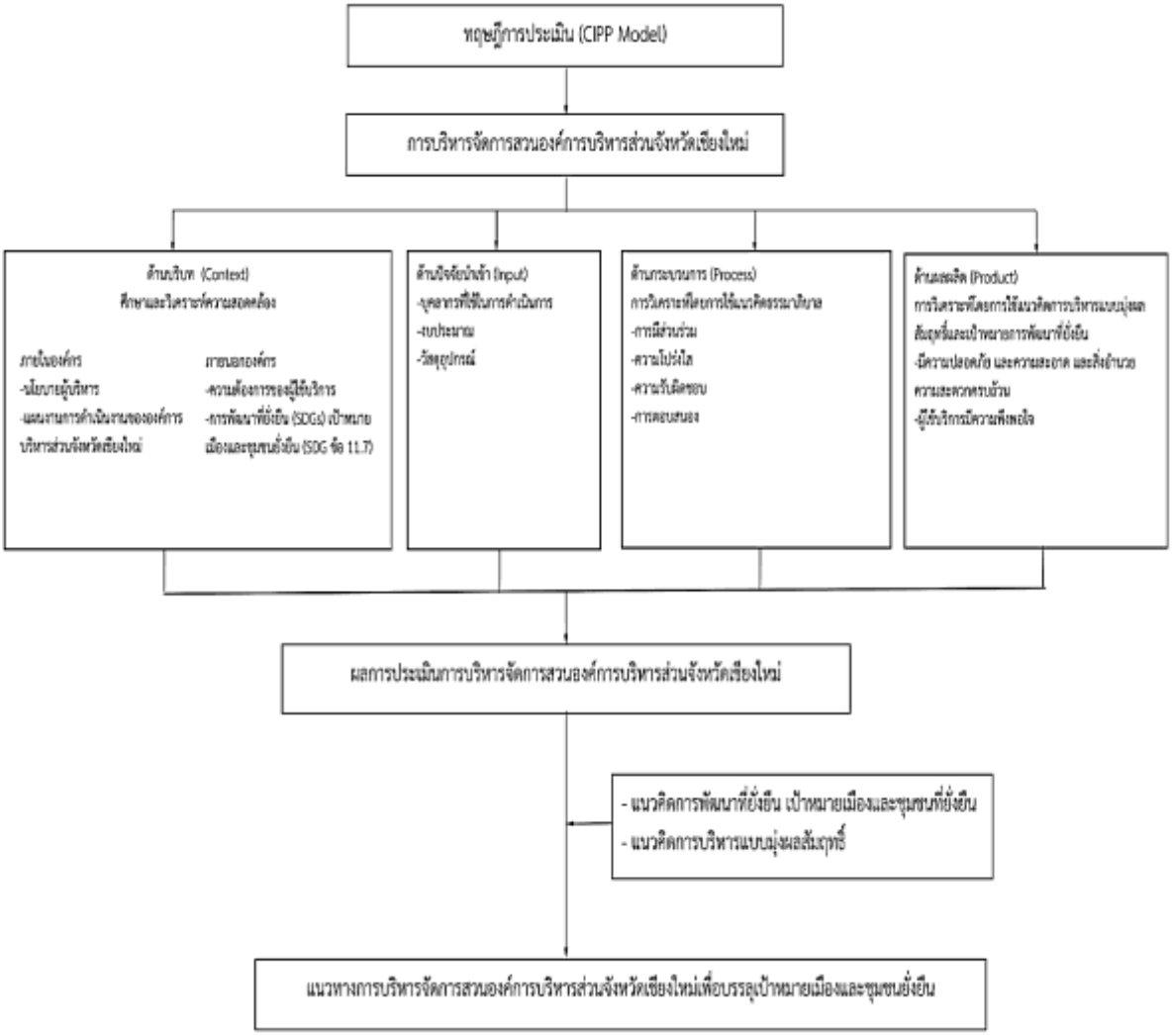
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสอดคล้องของการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน โดยพิจารณาในมิติการการเข้าถึงพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและครอบคลุมโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน โดยบูรณาการผลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามกรอบ CIPP Model

กรอบแนวคิด

ในการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ สามารถนำเอาทฤษฎีแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาใช้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัยจากแนวคิดการประเมินแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam และ Zhang (2017) แนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 11 โดยเฉพาะเป้าประสงค์ที่ 11.7 ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2015) แนวคิดธรรมาภิบาล และแนวคิดการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

การวิจัยนี้ใช้ CIPP Model เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับการศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ ซึ่งต้องพิจารณาทั้งนโยบาย ทรัพยากรที่ใช้ กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อประชาชน การใช้ CIPP Model จึงช่วยให้การวิเคราะห์และอธิบายได้ว่าการบริหารจัดการพื้นที่

สาธารณะมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างไร และควรพัฒนาในมิติใด ด้านบริบท ใช้วิเคราะห์นโยบาย แผนงาน บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ และความต้องการของประชาชน โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมาย SDG 11.7 ที่มุ่งให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวที่ปลอดภัย ครอบคลุม และเท่าเทียม ด้านปัจจัยนำเข้า ใช้วิเคราะห์ความพร้อมด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก พื้นที่ และภาคีเครือข่าย ด้านกระบวนการ ใช้วิเคราะห์การดำเนินงานด้านความสะอาด ความปลอดภัย ภูมิทัศน์ การจัดกิจกรรม การดูแลอาคารสถานที่ การประสานงาน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนด้านผลผลิต ใช้วิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความพึงพอใจของประชาชน คุณภาพของพื้นที่ การเข้าถึงบริการ ความปลอดภัย สุขภาวะ การใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน และความยั่งยืนของพื้นที่สาธารณะ

ดังนั้น ความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้จึงมีลักษณะเป็นกลไกต่อเนื่อง กล่าวคือ บริบทของนโยบายและความต้องการของประชาชนเป็นฐานในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการ ปัจจัยนำเข้าเป็นทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงาน กระบวนการเป็นกลไกการจัดการพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพ และผลผลิตเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนคุณภาพของพื้นที่สาธารณะและความสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการสวนสาธารณะได้อย่างครอบคลุมทั้งเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และเชิงประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ โดยมีกระบวนวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 ประชาชน ได้แก่ ประชาชนผู้มาใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 คน โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลจำนวนผู้เข้าร่วมงาน Charming Chiang Mai Flower Festival ย้อนหลัง 3 ปี เป็นฐานในการประมาณประชากรอ้างอิง เนื่องจากไม่มีฐานข้อมูลประชาชนผู้ใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่โดยข้อมูลจำนวนผู้เข้าร่วมงาน ได้แก่ ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 2.1 ล้านคน ปี พ.ศ. 2566 จำนวน 5.7 ล้านคน และปี พ.ศ. 2567 จำนวน 7.2 ล้านคน คิดเป็นค่าเฉลี่ยประมาณ 5 ล้านคน จากนั้นผู้วิจัยใช้สูตรของ Yamane (1973) เป็นเกณฑ์ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนประมาณร้อยละ 7.1 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 200 คน จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนผู้มาใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ใช้พื้นที่สวนโดยตรง เพื่อให้สามารถสะท้อนความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะได้อย่างเหมาะสม

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัด จำนวน 4 คน ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบการดูแลรักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่รับผิดชอบการดูแลบำรุงรักษาภูมิทัศน์ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบการดูแลรักษาความสะอาด เจ้าหน้าที่รับผิดชอบการดูแลอาคารสถานที่ จำนวน 4 คน ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทความรับผิดชอบ และการปฏิบัติงานในพื้นที่สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ 1) แบบสอบถาม ใช้ในกลุ่มประชาชนผู้มาใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 คน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และความถี่ในการใช้บริการสวนสาธารณะระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการสวนสาธารณะ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ในกลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นแบบ กึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยกำหนดแนวคำถามไว้ล่วงหน้า แต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็น อธิบายรายละเอียด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้อย่างอิสระ 3) การสนทนากลุ่ม ใช้ในกลุ่มเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ลักษณะแนวคำถามเป็นกรอบในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนาโดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมสามารถสะท้อนประสบการณ์การปฏิบัติงานจริงได้อย่างเป็นระบบ

แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ และทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.950 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีมาก ส่วนแบบสัมภาษณ์และแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมของประเด็นคำถาม ความชัดเจนของภาษา และความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสวนสาธารณะ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยถอดความ จัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และเปรียบเทียบกับกรอบ CIPP Model เพื่ออธิบายความสอดคล้องของการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามประชาชนผู้ใช้บริการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการศึกษาเอกสาร กฎหมาย ระเบียบ รวมถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำมากำหนดประเด็นในการศึกษา จากนั้นนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปและความคิดเห็นของผู้ใช้บริการ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาถอดความ จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ การให้บริการประชาชน การดูแลสภาพแวดล้อม ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และหากพบว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ก่อนนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ร่วมกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนสภาพการบริหารจัดการ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

1.1 ผลการศึกษาความสอดคล้องของการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่กับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในเป้าหมายเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการจัดให้มีพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวที่ปลอดภัย สะอาด สะดวก และประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนผู้ใช้บริการจำนวน 200 คน พบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านความพึงพอใจโดยรวมต่อการบริหารจัดการสวนสาธารณะมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านคุณภาพของภูมิทัศน์และพื้นที่สีเขียว ด้านความสะอาด ด้านความปลอดภัย ด้านความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ และด้านความเหมาะสมของการจัดโซนกิจกรรม ส่วนด้านความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนว่ายังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

เมื่อวิเคราะห์ตามกรอบ CIPP Model พบว่า ด้านบริบท สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีบทบาทสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเมืองยั่งยืนและความต้องการของประชาชน ด้านปัจจัยนำเข้า มีการใช้ทรัพยากรด้านพื้นที่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และภาคีเครือข่ายในการดูแลพื้นที่ ด้านกระบวนการมีการดำเนินงานด้านความสะอาด ความปลอดภัย ภูมิทัศน์ อาคารสถานที่ และการรองรับกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง และด้านผลผลิตสวนดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ของประชาชน ทั้งด้านการออกกำลังกาย การพักผ่อน การจัดกิจกรรมสาธารณะ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาทิพย์ ปทุมมาศ (2562) ที่พบว่า สวนสาธารณะที่มีการบริหารจัดการที่ดีควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ มีความสะอาด ปลอดภัย และสามารถรองรับกิจกรรมของประชาชนได้อย่างหลากหลาย ทั้งยังควรมีการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับลักษณะการใช้งานของผู้ใช้บริการ ซึ่งจะช่วยให้สวนสาธารณะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พลพินิจ พินิจชอบ (2558) ที่พบว่า สวนสาธารณะที่มีการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านนโยบาย จะสามารถรองรับการใช้งานของประชาชนได้อย่างครอบคลุมและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในวงกว้าง โดยเฉพาะการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและพื้นที่กิจกรรมที่เหมาะสมต่อผู้ใช้บริการหลากหลายกลุ่ม

1.2 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน พบว่า แนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืนควรมุ่งยกระดับจากการดูแลรักษาพื้นที่ทั่วไปไปสู่การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะเชิงยุทธศาสตร์ โดยประกอบด้วย 6 แนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การจัดทำแผนพัฒนาสวนระยะยาวให้สอดคล้องกับเป้าหมายเมืองยั่งยืน 2) การพัฒนาระบบความปลอดภัย เช่น กล้องวงจรปิด ไฟฟ้าส่องสว่าง และการตรวจตราพื้นที่ 3) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ห้องน้ำ จุดนั่งพัก จุดบริการน้ำ และระบบจัดการขยะให้เพียงพอ 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภาคีเครือข่าย 5) การพัฒนาพื้นที่สีเขียว ภูมิทัศน์ และระบบนิเวศเมืองอย่างต่อเนื่อง และ 6) การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้พื้นที่สาธารณะให้ชัดเจน เพื่อให้การใช้พื้นที่เกิดความเป็นระเบียบ ปลอดภัย และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

อภิปรายผล

1. แนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาที่พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ในระดับมากที่สุด สะท้อนว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่สามารถจัดการพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านภูมิทัศน์ พื้นที่สีเขียว ความสะอาด ความปลอดภัย และการเข้าถึงพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นผลจากพัฒนาการของสวนที่มีการปรับบทบาทจากพื้นที่ประกอบอาคารราชการไปสู่พื้นที่สาธารณะของจังหวัด ซึ่งประชาชนใช้ประโยชน์ทั้งด้านสุขภาพ นันทนาการ กิจกรรมสาธารณะ และการท่องเที่ยว

แม้ประชาชนจะมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการโดยรวมของสวนอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ผลการศึกษาที่พบว่าด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนยังต้องพัฒนาให้ครอบคลุมทั่วถึงการให้บริการ เช่น ห้องน้ำ จุดนั่งพัก แสงสว่าง จุดบริการน้ำ ถังขยะ อุปกรณ์ออกกำลังกาย และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ประเด็นนี้สะท้อนว่า ความยั่งยืนของพื้นที่สาธารณะไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีพื้นที่สีเขียวเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการเข้าถึง ความปลอดภัย ความสะดวก และความเท่าเทียมในการใช้ประโยชน์พื้นที่

เมื่อพิจารณาตาม CIPP Model พบว่า การบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในเชิงระบบ กล่าวคือ บริบทช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของประชาชน ปัจจัยนำเข้าช่วยสนับสนุนความพร้อมด้านทรัพยากร กระบวนการเป็นกลไกในการดูแลและพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และผลผลิตสะท้อนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อประชาชนและคุณภาพพื้นที่สาธารณะ ดังนั้น CIPP Model จึงช่วยอธิบายได้ว่า ความสอดคล้องกับ SDG 11.7 มิได้เกิดจากผลความพึงพอใจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย ทรัพยากร กระบวนการบริหาร และผลลัพธ์ที่ประชาชนได้รับ

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืนควรพัฒนาเป็นกลไกการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ประกอบด้วยการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การจัดสรรทรัพยากร การดำเนินงานที่มีมาตรฐาน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย สะอาด เข้าถึงได้ เท่าเทียม และสามารถสนับสนุนคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

2. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้สำคัญว่า การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการ ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงการดูแลความสะอาด ภูมิทัศน์ หรืออาคารสถานที่เท่านั้น แต่ต้องเชื่อมโยงการบริหารพื้นที่เข้ากับเป้าหมายการพัฒนาเมือง คุณภาพชีวิตของประชาชน ความปลอดภัย การเข้าถึงอย่างเท่าเทียม และการใช้ประโยชน์พื้นที่ร่วมกันของสังคม

องค์ความรู้จากการศึกษาสามารถสังเคราะห์เป็นแนวคิด “การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนโดยใช้ CIPP เป็นฐาน” ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์บริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชน 2) การจัดสรรทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ และภาคีเครือข่ายอย่างเหมาะสม 3) การดำเนินงานด้านความสะอาด ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิทัศน์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และ 4) การประเมินผลลัพธ์จากความพึงพอใจ คุณภาพชีวิต การเข้าถึงพื้นที่ และความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะเฉพาะในฐานะพื้นที่ราชการที่พัฒนาบทบาทไปสู่พื้นที่สาธารณะของประชาชน จึงเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของพื้นที่ภาครัฐไปสู่พื้นที่บริการสาธารณะเชิงยุทธศาสตร์ องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาสวนสาธารณะหรือพื้นที่เปิดโล่งให้เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย เข้าถึงได้เท่าเทียม และสนับสนุนการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถสังเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืนได้ว่า การพัฒนาพื้นที่สาธารณะไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการดำเนินกิจกรรมรายครั้งหรือการแก้ไขปัญหาเฉพาะด้าน แต่ควรมุ่งพัฒนาเป็นระบบการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืนที่เชื่อมโยงระหว่างนโยบาย ทรัพยากร กระบวนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วม และผลลัพธ์ต่อประชาชนอย่างเป็นวงจร เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านภูมิทัศน์ พื้นที่สีเขียว ความสะอาด ความปลอดภัย และความพึงพอใจโดยรวม อย่างไรก็ตาม ด้านความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยังมีความต้องการเพิ่มเติมเกี่ยวกับห้องน้ำจุดนั่งพัก จุดบริการน้ำ แสงสว่าง อุปกรณ์ออกกำลังกาย และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้บริการทุกกลุ่ม ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสะท้อนข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร การดูแลพื้นที่ขนาดใหญ่ การจัดการขยะ ความปลอดภัย การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ และความจำเป็นในการมีภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมสนับสนุนการบริหารจัดการ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมควรพัฒนาไปสู่การจัดระบบบริหารพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นองค์รวม โดยเชื่อมโยงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับปรุงภูมิทัศน์ ความปลอดภัย การมีส่วนร่วม และผลลัพธ์ต่อประชาชนเข้าด้วยกัน ภายใต้แนวคิด ‘CIPP-SDG Integrated Management Model’ หรือแบบจำลองการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืน ซึ่งบูรณาการกรอบ CIPP Model เข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ดังนี้

1. กลไกด้านบริบทและทิศทางนโยบาย

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ควรกำหนดทิศทางการพัฒนาสวนให้ชัดเจนในฐานะพื้นที่สาธารณะระดับจังหวัดที่สนับสนุนเป้าหมาย SDG 11.7 คือ การเข้าถึงพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวที่ปลอดภัย ครอบคลุม และเท่าเทียม โดยต้องเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และความต้องการของประชาชนผู้ใช้บริการจริง

2. กลไกด้านทรัพยากรและโครงสร้างสนับสนุน

ควรจัดสรรงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และภาคีเครือข่ายให้เหมาะสมกับขนาดและบทบาทของสวน เนื่องจากสวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่และรองรับทั้งการพักผ่อน การออกกำลังกาย กิจกรรมสาธารณะ และกิจกรรมระดับจังหวัด การบริหารจัดการจึงต้องมีทรัพยากรเพียงพอและมีแผนบำรุงรักษาระยะยาว

3. กลไกด้านกระบวนการบริหารจัดการพื้นที่

ควรกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานที่ชัดเจนในด้านความสะอาด ความปลอดภัย ภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียว ห้องน้ำสาธารณะ จุดทิ้งขยะ แสงสว่าง อาคารสถานที่ การจัดกิจกรรม และการใช้พื้นที่ โดยควรมีรอบการตรวจสอบการบำรุงรักษา และระบบรับแจ้งปัญหาที่ต่อเนื่อง เพื่อให้การดูแลพื้นที่ไม่เป็นเพียงการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหา แต่เป็นการบริหารเชิงป้องกันและพัฒนาอย่างเป็นระบบ

4. กลไกด้านการมีส่วนร่วมและภาคีเครือข่าย

ควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และกลุ่มผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น เฝ้าระวังปัญหา ร่วมจัดกิจกรรม และร่วมดูแลพื้นที่ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะช่วยให้สวนสาธารณะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้จริง และลดภาระของหน่วยงานภาครัฐในการดูแลพื้นที่เพียงฝ่ายเดียว

5. กลไกด้านผลลัพธ์ การติดตาม และการพัฒนาต่อเนื่อง

ควรกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ของการบริหารจัดการสวนอย่างชัดเจน เช่น ระดับความพึงพอใจของประชาชน ความปลอดภัยในการใช้บริการ ความสะอาดของพื้นที่ ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงของเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ จำนวนกิจกรรมสาธารณะ และผลต่อสุขภาวะของประชาชน ข้อมูลเหล่านี้ควรถูกนำกลับมาใช้วางแผน ปรับปรุง และจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาสวนในปีถัดไป

ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้จึงมิใช่ข้อเสนอทั่วไป แต่เป็นข้อเสนอเชิงระบบที่เชื่อมโยงจากผลการวิจัยไปสู่แนวทางการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ควรบริหารจัดการสวนสาธารณะด้วยกลไก “วิเคราะห์บริบท-จัดสรรทรัพยากร–กำหนดมาตรฐาน การดำเนินงาน-ส่งเสริมการมีส่วนร่วม-ติดตามและพัฒนาต่อเนื่อง” เพื่อให้สวนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพ ปลอดภัย เข้าถึงได้ เท่าเทียม และสนับสนุนการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและการใช้บริการพื้นที่สาธารณะของประชาชน เพื่อให้ทราบปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะและนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

2) ควรศึกษารูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนของพื้นที่สาธารณะ

(3) ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการสวนสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินงาน ปัจจัยความสำเร็จ และแนวปฏิบัติที่ดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

จังหวัดเชียงใหม่. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2566-2570*. ผู้แต่ง.

จุฑาทิพย์ ปทุมมาศ. (2562). *การจัดการสวนสาธารณะในเมือง: กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์การผังเมืองมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พลพินิจ พินิจชอบ. (2558). *การจัดการสวนสาธารณะในเมือง: กรณีศึกษาอุทยานเบญจสิริ กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์การผังเมืองมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พลพริม วัฒนา. (2564). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าใช้บริการสวนสาธารณะของคนที่อาศัยในพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2540, 31 ตุลาคม). พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540. *ราชกิจจานุเบกษา, 114*(62ก), 1-28.

สุรีรัตน์ จำปาเงิน. (2559). *แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2561, 13 ตุลาคม). ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). *ราชกิจจานุเบกษา, 135*(82ก). 1-61.

Benedict, M. A., & McMahon, E. T. (2006). *Green infrastructure: Linking landscapes and communities*. New York: Island Press.

Cranz, G. (1982). *The politics of park design: A history of urban parks in America*. Cambridge, MA: MIT Press.

Stufflebeam, D. L., & Zhang, G. (2017). *The CIPP evaluation model: How to evaluate for improvement and accountability*. New York: Guilford Press.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: Author.

World Health Organization. (2016). *Urban green spaces and health: A review of evidence*. Copenhagen, Denmark: WHO Regional Office for Europe.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper & Row.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ : กรณีศึกษาสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

New Public Sector Human Resource Development: A case study of the Bureau of Personnel Administration Development and Legal Affairs, Office of the Basic Education Commission, Central Office

ชญาณิศา ภักศิลาพันธุ์[1] & วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ[2]

Chayanisa Paksilapan[1] & Wirayut Phonphotthanamat[2]

Corresponding author: 6714832061@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิจัยเอกสารและวิจัยสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานมีวิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาปรับใช้ในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ตั้งแต่บุคลากรแรกบรรจุจนถึงบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งอำนวยการ ครอบคลุมทุกระดับทุกมิติ คือ ด้านการเรียนรู้ ด้านทักษะในการปฏิบัติงานและทักษะดิจิทัล ด้านจิตบริการ และด้านทัศนคติคุณธรรม จริยธรรม โดยมีวิธีการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การอบรมเชิงปฏิบัติการ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ การเป็นพี่เลี้ยงและสอนงาน พบว่า มีปัญหาและอุปสรรค 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับองค์กรมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง งบประมาณ อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ (2) ระดับกลุ่มขาดการบูรณาการและการถ่ายทอดความรู้ร่วมกัน และ (3) ระดับบุคคลไม่กระตือรือร้น และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง พบว่า มีแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่สองด้าน ได้แก่ (1) พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ (2) พัฒนาบุคลากรให้มีกรอบแนวคิดทักษะในการปฏิบัติงานและทักษะดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาองค์กรสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล

คำสำคัญ: การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่; การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; สมรรถนะ

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to study the implementation methods of the new public sector personnel development principles at the Bureau of Personnel Administration Development and Legal Affairs, Office of the Basic Education Commission (Central), as well as to identify the problems and obstacles, and propose guidelines for new public sector personnel development. This qualitative research employed documentary and field research methods, collecting data through structured interviews with 10 key informants. The research findings revealed that the agency had adapted the new public sector personnel development principles to develop its staff, ranging from newly recruited personnel to director-level executives. This implementation comprehensively covered all levels and dimensions: learning, operational and digital skills, service-mindedness, and attitudes, morals, and ethics. The appropriate personnel development methods aligning with their needs included self-learning, workshops, participation in knowledge-sharing seminars, and mentoring and coaching. Regarding problems and obstacles, they were identified at three levels: (1) Organizational level, featuring structural limitations in budget and information technology equipment; (2) Group level, indicating a lack of integration and collaborative knowledge transfer; and (3) Individual level, manifesting as a lack of enthusiasm and resistance to change. Furthermore, two guidelines for new public sector personnel development were proposed: (1) transforming the agency into a learning organization, and (2) cultivating an effective mindset alongside operational and digital skills among personnel to advance the organization towards a digital government.

Keywords: New Public Sector Human Resource Development; Human Resource Development (HRD); Competency

บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และความคาดหวังของประชาชนที่สูงขึ้น องค์การภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด โดยมีบุคลากรภาครัฐเป็นกลไกสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล, 2568, หน้า 1) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 (2551, หน้า 6-27) จึงได้กำหนดกรอบการบริหารทรัพยากรบุคคลที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ยึดมั่นในระบบคุณธรรมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดรับกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.), 2567, หน้า 1-5) ที่มุ่งยกระดับองค์กรสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้และการขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัล ตลอดจนแผนพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2568-2570 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งสร้างบุคลากรให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความเป็นมืออาชีพ และเท่าทันเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567, หน้า 2-6)

อย่างไรก็ตาม สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการได้เป็นหน่วยงานหลักในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล ตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานการบริหารงานบุคคล รวมถึงการพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคลครอบคลุมบุคลากรภาครัฐที่เป็น

ข้าราชการพลเรือนสามัญซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในส่วนกลาง และบุคลากรภาครัฐที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดังนั้นบุคลากรภาครัฐที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ จึงมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการเชื่อมโยงนโยบายด้านการบริหารงานทรัพยากรบุคคล และการพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้มีทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับมาตรฐานระดับประเทศ

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรภาครัฐปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขึ้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ และแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) เพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษาค้นคว้า โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการ วารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ กฎหมาย หนังสือ สิ่งพิมพ์ พระราชบัญญัติ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง แผนการดำเนินงาน คู่มือปฏิบัติงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ รวมทั้งการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2. การวิจัยสนาม (Field research) ด้วยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or Formal interview)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ มีประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรภาครัฐที่เป็นข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ (สพร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (ส่วนกลาง) จำนวนทั้งหมด 173 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์โดยเป็นบุคลากรภาครัฐที่มีความรู้ สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ทำการศึกษาได้ และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ โดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่น่าเชื่อถือ จำนวน 10 คน โดยพิจารณาจากคุณสมบัติดังนี้

1) ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ มีบทบาทหน้าที่บริหารงาน และกำกับดูแลภาพรวมของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ (สพร.) จำนวน 1 คน

2) ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคล มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับ ดูแล แนะนำ ตรวจสอบ วิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ จำนวน 1 คน

3) ผู้อำนวยการกลุ่มเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารบุคคล มีบทบาทหน้าที่กำกับ ดูแล แนะนำ ตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการสร้างเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล จำนวน 1 คน

4) หัวหน้ากลุ่มงานทะเบียนประวัติ กลุ่มเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารบุคคล ซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูแล ตรวจสอบ การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดทำทะเบียนประวัติของข้าราชการพลเรือน และปฏิบัติงาน หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยอื่น จำนวน 1 คน

5) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ สามารถให้ข้อมูลประเด็นที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี ได้แก่ นักทรัพยากรบุคคล และเจ้าพนักงานธุรการ ศูนย์บริหารงานการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อความเป็นเลิศ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล และกลุ่มเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารบุคคล จำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured interview or formal interview) โดยมีลักษณะของการสัมภาษณ์ที่เป็นการสัมภาษณ์แบบมีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2554, หน้า 75 อ้างถึงใน วิโรจน์ ก่อสกุล, 2569, หน้า 40) และในการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้กำหนดวันนัดหมายวันสัมภาษณ์ โดยได้แจ้งให้ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะใช้วิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยก่อนสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ในการจดบันทึกการสนทนาก่อนทุกครั้ง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งเป็นวิธีการศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป โดยการรวบรวมเอกสาร ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น ได้แก่ หนังสือ คู่มือ เอกสารประกอบการบรรยาย เอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ รวมถึงเอกสารของทางราชการ ที่เป็นเอกสารของส่วนราชการได้มีการจัดทำขึ้น เช่น นโยบาย กฎระเบียบ พระราชบัญญัติ คำสั่ง คู่มือปฏิบัติงาน แผนการดำเนินงาน เป็นต้น รวมทั้งเอกสารในส่วนที่เกี่ยวข้องและการค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต

ส่วนที่ 2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยที่ผู้วิจัยจะต้องทำการสัมภาษณ์ตามคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ โดยจะสัมภาษณ์ตามข้อที่กำหนดไว้เท่านั้น และผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถามในการสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูลและบันทึกเสียงตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยประสานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเป็นผู้ที่เต็มใจและเข้าร่วมเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยไม่มีการกดดัน หากข้อมูลมีความคาดเคลื่อนใด ๆ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้วิจัยแต่เพียงฝ่ายเดียวตามหลักความเคารพในบุคคล หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตรายและหลักความยุติธรรม (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2569, หน้า 44)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น
2. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์

3. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันของข้อมูล ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเปรียบเทียบมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสรุปผลการวิจัยวิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) โดยใช้การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

จากการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่และหน่วยงานได้มีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาปรับใช้ในการพัฒนาบุคลากร โดยใช้วิธีการพัฒนาบุคลากรที่ผสมผสานกันตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล ซึ่งมีหลักการและวิธีการพัฒนาสมรรถนะองค์รวมของบุคลากรภาครัฐ แบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ ด้านทักษะ ด้านจิตบริการ และด้านทัศนคติ คุณธรรม จริยธรรม มีดังนี้

1) ด้านการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีและระบบดิจิทัล เน้นการเรียนรู้ผ่านผู้เชี่ยวชาญและการชี้แนะและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยมีวิธีการพัฒนา ได้แก่ วิธีการอบรมออนไลน์ด้วยระบบ Zoom วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบ e-learning ของสำนักงาน ก.พ. วิธีการเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) และสอนงาน (Coaching) วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการ วิธีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ และวิธีการติดตามผลการเรียนรู้และการพัฒนา ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...การพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านการเรียนรู้ จะมีวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง โดยจะใช้วิธีการสอนงานให้ หรือการเป็นพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคลากรในองค์กร โดยเฉพาะการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ก็ยังมีการให้ฝึกอบรมในหลักสูตรที่จำเป็น โดยสนับสนุนและส่งเสริมด้วยวิธีการให้บุคลากรเรียนรู้ด้วยตนเองในระบบ e-Learning ของสำนักงานก.พ. เป็นการเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา..."

2) ด้านทักษะ เน้นหลักการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานและทักษะดิจิทัล เน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานเป็นประจำและต่อเนื่อง การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและประสบการณ์จริง การวางแผนและพัฒนาเฉพาะบุคคล โดยมีวิธีการพัฒนา ได้แก่ วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการ วิธีการส่งไปฝึกงานและพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เชี่ยวชาญ วิธีการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (IDP) วิธีการปฐมนิเทศ วิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีโดยการประชุมผ่านระบบ Zoom ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...มุ่งเน้นให้บุคลากรนำเทคโนโลยีมาพัฒนาและปรับใช้ในการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการพัฒนาทักษะบุคลากรโดยวิธีการปฏิบัติจริงและการแก้ปัญหาจริง เห็นได้จากการนำทักษะดิจิทัลไปใช้ผ่านระบบ e-Office ในงานบริหารบุคคล จัดทำหนังสือราชการ บันทึกข้อความ หรือร่างระเบียบข้อบังคับ ซึ่งปกติเสนอผ่านขั้นตอนการลงนามเป็นกระดาษ ได้เปลี่ยนเป็นการส่งต่อ อนุมัติ และการลงนามผ่าน Digital Signature ที่ทำได้ทันทีผ่านระบบออนไลน์ เพื่อแก้ไขกระบวนการทำงานที่ล่าช้าหรือลดการใช้กระดาษ ปรับเปลี่ยนเป็นกระบวนการดิจิทัล ซึ่งจะมีทีมไอทีคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาอยู่...”

3) ด้านจิตบริการ เน้นการพัฒนาจิตบริการสาธารณะ ปลูกฝังจิตสำนึกในการให้บริการสาธารณะที่ดี โดยยึดหลักการบริการที่มุ่งเน้นประชาชนหรือผู้รับบริการเป็น การประเมินและการกำกับดูแลพฤติกรรม มีวิธีการพัฒนา ได้แก่ วิธีการจัดทำโครงการพัฒนาองค์กร (O.D.) วิธีกำหนดนโยบายค่านิยมหลักของหน่วยงานในการให้บริการ วิธีการกำหนดตัวชี้วัดและประเมินผล (KPI) วิธีการเฝ้าติดตามหรือสังเกตพฤติกรรมการให้บริการวิธีการจัดโครงการจิตอาสาในวันสำคัญ วิธีการนำกรณีศึกษาจากปัญหาข้อร้องเรียนต่าง ๆ มาร่วมกันวิเคราะห์ ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 (2569) ให้ข้อมูลว่า "...มีหลักการปลูกฝังจิตสำนึกในการให้บริการสาธารณะที่ดี เนื่องจาก สพร. สพฐ. ส่วนกลาง ต้องให้บริการแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศ วิธีการนำไปพัฒนา คือ วิธีการนำกรณีศึกษา (Case Study) จากปัญหาข้อร้องเรียนต่างๆ มาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อเป็นการปรับปรุงกระบวนการให้บริการให้รวดเร็วและเป็นมิตรมากขึ้น..."

4) ด้านทัศนคติ คุณธรรม และจริยธรรม เน้นการเสริมสร้างคนดี และมีความเป็นมืออาชีพ มีการบูรณาการในการทำงานของทุกภาคส่วน ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกผ่านการเรียน การสร้างระบบแรงจูงใจและการเชิดชูเกียรติ การสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กร การสร้างความร่วมมือและการบูรณาการเครือข่าย วิธีการพัฒนา ได้แก่ วิธีการจัดโครงการฝึกอบรมด้านการเสริมสร้างทัศนคติที่ดี ตระหนักในหลักธรรมาภิบาลและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี วิธีการชื่นชมและให้รางวัลในหน่วยงาน วิธีการจัดกิจกรรมยกย่องข้าราชการต้นแบบ วิธีการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความโปร่งใสและเป็นธรรม วิธีการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 (2569) ให้ข้อมูลว่า "...มีการมุ่งเน้นให้บุคลากรมีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก และมีการยกย่องบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เต็มกำลังความสามารถ รวมทั้ง มีการยกย่องบุคลากรที่ได้รับคะแนนด้านคุณธรรม จริยธรรม ในองค์กร โดยการแลกเปลี่ยนความคิดผ่านกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการปรับทัศนคติในการทำงานร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ ละลายพฤติกรรม และกระชับความสัมพันธ์ของคนในองค์กร ..."

สามารถสรุปตารางการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 1 ดังนี้

ตาราง 1

สรุปผลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 1 วิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

หลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ครอบคลุมทุกมิติ	วิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ
ด้านการเรียนรู้	• การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีและระบบออนไลน์ • การพัฒนาทางไกล การอบรมออนไลน์ด้วยระบบ Zoom • การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบ e-learning ของสำนักงาน ก.พ. • การสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี • การอบรมเชิงปฏิบัติการ • การส่งไปพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เชี่ยวชาญ • การเข้าร่วมประชุมสัมมนา แลกเปลี่ยนความรู้ • การเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) และการสอนงาน (Coaching) • การจัดอบรมนอกสถานที่ • การติดตามผลการเรียนรู้และการพัฒนา

ด้านทักษะ	• การจัดให้มีแพลตฟอร์มดิจิทัล คอร์สการสอนทักษะออนไลน์ • การพัฒนาทางไกล เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านทาง Zoom • การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) • การส่งไปฝึกงานและพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เชี่ยวชาญ • การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (IDP) • การปฐมนิเทศ • การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี โดยการประชุมผ่านระบบ Zoom
ด้านจิตบริการ	• การจัดทำโครงการพัฒนาองค์กร (O.D.) • การกำหนดนโยบาย ค่านิยมหลักของหน่วยงานในการให้บริการ • การกำหนดตัวชี้วัดและประเมินผล (KPI) ด้านจิตบริการ • การเฝ้าติดตามหรือสังเกตพฤติกรรมการให้บริการ • การจัดโครงการจิตอาสาในวันสำคัญ • การนำกรณีศึกษาจากปัญหาข้อร้องเรียนต่าง ๆ มาร่วมกันวิเคราะห์
ด้านทัศนคติ คุณธรรม จริยธรรม	• การปลูกฝังทัศนคติที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน • จัดโครงการฝึกอบรมด้านการเสริมสร้างทัศนคติที่ดี ตระหนักในหลักธรรมาภิบาลและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี • ชื่นชมและให้รางวัลในหน่วยงาน สร้างวัฒนธรรมองค์กรยกย่องคนดี • การจัดกิจกรรมยกย่องข้าราชการต้นแบบ • สร้างแรงจูงใจในการทำงาน • การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความโปร่งใสและเป็นธรรม • ประสานงานกับทุกภาคส่วน ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

ที่มา. จาก ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

จากการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) ประกอบด้วย ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ปัญหาระดับองค์กร ปัญหาระดับกลุ่ม และปัญหาระดับบุคคล มีดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ระดับองค์กร ได้แก่ 1) ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กร ขอบเขตภารกิจ และความยืดหยุ่นของระบบราชการ 2) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ 3) ทัศนคติและมุมมองของผู้บริหารในการพัฒนาบุคลากร และ 4) ข้อจำกัดด้านกระบวนการบริหาร การสื่อสาร และรับฟังข้อมูลย้อนกลับ ขาดช่องทางการรับฟังความคิดเห็น จากบุคลากรเพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการพัฒนาองค์กร ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรในระดับองค์กร คือ สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานที่ใหญ่ มีจำนวนบุคลากรมาก การขับเคลื่อนการ

พัฒนาบุคลากรภาครัฐค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ ต้องกำกับดูแลทั้งข้าราชการพลเรือนและข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ..."

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ระดับกลุ่ม พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการพัฒนาบุคลากร ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงโครงสร้างระดับองค์กรเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงปัจจัยเชิงกระบวนการทำงานระดับกลุ่ม แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ 1) การขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา อันเกิดจากการโอนย้าย และการถ่ายทอดความรู้ระหว่างรุ่น เนื่องจากมีการหมุนเวียน ย้ายกลับภูมิลำเนา หรือการโอนย้ายไปดำรงตำแหน่งในสังกัดอื่น ทำให้กลุ่มงานต้องสูญเสียบุคลากรที่มีสมรรถนะสูงและต้องเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาบุคลากรใหม่อยู่เสมอ ประกอบกับสภาวะช่องว่างระหว่างวัยที่บุคลากรอาวุโสทยอยเกษียณอายุราชการ ในขณะที่บุคลากรบรรจุใหม่ยังไม่สามารถเรียนรู้หรือได้รับการถ่ายทอดความรู้ได้ทันท่วงที 2) มีข้อจำกัดด้านภาระงานประจำล้นมือ ที่ส่งผลต่อโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนา ซึ่งสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ มีหน้าที่ในการกับกับดูแลและแก้ปัญหาให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ครอบคลุมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ ส่งผลให้หัวหน้ากลุ่มงานและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมีภาระงานล้นมือจน สะท้อนให้เห็นว่าปริมาณภาระงานเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และพัฒนาระดับกลุ่ม 3) การขาดโอกาสในการทำงานร่วมกันข้ามสายงานและการสร้างนวัตกรรม ซึ่งการทำงานร่วมกันของกลุ่มงาน ยังขาดการบูรณาการและการเปิดโอกาสให้บุคลากรต่างกลุ่มงานได้ปฏิบัติงานร่วมกัน ส่งผลให้บุคลากรขาดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของภาครัฐยุคใหม่ และ 4) ปัญหาการประสานงาน ทักษะการทำงานร่วมกัน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม พบว่า การทำงานของกลุ่มยังขาดทักษะการประสานงานและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เข้าใจไม่ตรงกัน และนำไปสู่ความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่ทำให้กระบวนการทำงานและการขับเคลื่อนงานพัฒนาบุคลากรเกิดความล่าช้า ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (2569) ให้ข้อมูลว่า "...ปัญหาเกิดจากภาระงานประจำที่ล้นมือของบุคลากรในแต่ละกลุ่มงาน เนื่องจาก สพร. สพฐ. ส่วนกลาง ต้องพร้อมรับกับการแก้ปัญหาและการดูแลบุคลากรที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่อยู่ในสังกัด จำนวนทั้งหมด 245 สำนักงานเขตพื้นที่การการศึกษาทั่วประเทศ ทำให้หัวหน้ากลุ่มงานและเจ้าหน้าที่ ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา หรือจัดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้อย่างจริงจัง..."

3. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ระดับบุคคล สามารถสรุปและจัดกลุ่มผลการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็นหลักได้ดังนี้ 1) ความไม่พร้อม ขาดความกระตือรือร้น และการมองการพัฒนาเป็นภาระงาน บุคลากรบางส่วนยังขาดความพร้อมและความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมองว่ากิจกรรมการพัฒนาตนเองหรือการอบรมทักษะใหม่ๆ เป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ตนเองมากกว่าโอกาสในการเติบโตในสายอาชีพ ส่งผลให้บุคลากรขาดความกระตือรือร้นและความต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง 2) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และการยึดติดกับรูปแบบเดิม โดยเฉพาะกลุ่มที่คุ้นเคยกับการทำงานในรูปแบบเดิม มีความรู้สึกกังวลต่อต้าน หรือกลัวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำระบบเทคโนโลยี และเครื่องมือดิจิทัลใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน ประกอบกับขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้งานระบบดิจิทัลทำให้เกิดข้อจำกัดในการปรับตัวเข้าสู่การเรียนรู้และพัฒนา 3) ความแตกต่างระหว่างทัศนคติ ช่วงวัยวัฒนธรรม และทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องจากบุคลากรให้มีความแตกต่างหลากหลายทั้งช่วงวัย ทัศนคติ วัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาที่แตกต่างกัน และ 4) ข้อจำกัดด้านภาระงานประจำ และการจัดสรรเวลาในการพัฒนาตนเอง ซึ่งบุคลากรบางส่วนยังมีความต้องการพัฒนาตนเอง แต่การมีภาระงานประจำที่ล้นมือ และขาดความสมดุลระหว่างปริมาณงานกับจำนวนบุคลากรทำให้บุคลากรไม่สามารถบริหารจัดการเวลาเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดภาวะขาดความยืดหยุ่นในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 (2569) ให้ข้อมูลว่า "...การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่

ระดับบุคคล ได้แก่ ทัศนคติส่วนบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนา เนื่องจากทัศนคติส่วนบุคคลของบุคลากรในแต่ละช่วงวัย มีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างยิ่ง และความพร้อมในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งการพัฒนาบุคลากรที่ประสบผลสำเร็จ บุคลากรต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง...”

สามารถสรุปตารางการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 ดังนี้

ตาราง 2

สรุปผลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

ปัญหาและอุปสรรค	ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่
ระดับองค์กร	• ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กร ขอบเขตภารกิจ และความยืดหยุ่นของระบบราชการ ขับเคลื่อนการพัฒนาบุคลากรค่อนข้างล่าช้า • ข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ • ทัศนคติและมุมมองของผู้บริหารในการพัฒนาบุคลากร • ข้อจำกัดด้านกระบวนการบริหาร การสื่อสาร และการรับฟังข้อมูลย้อนกลับ
ระดับกลุ่ม	• ความไม่ต่อเนื่องและการถ่ายทอดงานระหว่างรุ่น • ข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงานประจำที่ล้นมือ • ขาดการบูรณาการข้ามกลุ่มและการสร้างนวัตกรรม • ขาดทักษะการประสานงาน ทักษะการทำงานร่วมกัน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม
ปัญหาและอุปสรรค	ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่
ระดับบุคคล	• ความไม่พร้อม ขาดความกระตือรือร้น และความต่อเนื่องในการพัฒนา • การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และการยึดติดกับรูปแบบเดิม • ความแตกต่างด้านทัศนคติ วัย วัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล • ข้อจำกัดด้านภาระงานประจำและการจัดสรรเวลาในการพัฒนาตนเอง

ที่มา. จาก ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คนโดยผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

จากการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า หน่วยงานมีแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐที่สอดคล้องและตอบสนองต่อแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566–2570 ของสำนักงาน ก.พ. อย่างเป็นรูปธรรม โดยยึดตามกรอบแนวทางและหลักเกณฑ์ของสำนักงาน ก.พ. เป็นหลัก และนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของข้าราชการพลเรือนในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) สามารถวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ เป็น 2 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนาหน่วยงานของรัฐ และการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ มีดังนี้

1. การพัฒนาหน่วยงานของรัฐหรือองค์กร พบว่า หน่วยงานมุ่งเน้นการยกระดับโครงสร้างและบรรยากาศการทำงานเพื่อขับเคลื่อนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ควบคู่กับการเป็นองค์กรแห่งความสุข เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล มีแนวทางสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การมุ่งสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งความสุข สร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการคิดสร้างสรรค์และความผูกพันต่อองค์กร ส่งเสริมวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้ภายในหน่วยงาน 2) การสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรภาครัฐครอบคลุมทุกระดับ มีการจัดระบบการพัฒนาทักษะที่ครอบคลุมทุกระดับ 3) การปรับปรุงมาตรฐานความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะใหม่ ทบทวนและจัดทำกรอบสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับยุคใหม่ 4) การปรับปรุงกระบวนการทำงานด้วยเทคโนโลยี โดยนำเครื่องมือและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ปรับลดขั้นตอนในการทำงาน ลดภาระงานประจำ และเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและให้บริการสาธารณะ และ 5) การเสริมสร้างคนดี คนเก่ง และเป็นมืออาชีพ สร้างระบบนิเวศในองค์กรที่หล่อหลอมให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาล และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อย่างมืออาชีพ ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...มีการปรับปรุง มาตรฐานความรู้ ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะใหม่ (ว18/68) ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาให้เหมาะสม ตรงกับความต้องการพัฒนาจากฐานข้อมูลจริง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และนำผลการวิเคราะห์รายบุคคล (IDP) มาใช้ให้เหมาะสม ...”

2. การพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พบว่า หน่วยงานให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด (Mindset) ยกระดับทักษะการปฏิบัติงาน และพัฒนาทักษะดิจิทัล (Digital Literacy) เพื่อเตรียมความพร้อมให้บุคลากรขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล มีแนวทางสำคัญ 5 ประการได้แก่ 1) การพัฒนาทักษะดิจิทัลและสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงาน ยกระดับความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจในการทำงาน 2) การเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้บุคลากรรักการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านช่องทางที่ยืดหยุ่น เช่น การเรียนรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบบูรณาการในระบบ e-Learning ของสำนักงาน ก.พ. เป็นต้น 3) การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและการพัฒนาตนเอง โดยใช้กลไกการเชิดชูเกียรติ การให้รางวัลคนดีคนเก่ง และการเชื่อมโยงผลการพัฒนากับความก้าวหน้าในสายงาน (Career Path) เพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนจากภายในตัวบุคลากร 4) การปรับตัวยอมรับสิ่งใหม่ๆ ด้วยวิธีการใหม่ๆ ปลูกฝังทัศนคติที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง เปิดใจเรียนรู้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมการทำงานใหม่ๆ และกล้าทดลองวิธีทำงานที่แตกต่างไปจากเดิม และ 5) สร้างทัศนคติที่ดี มีคุณธรรม ดังเช่น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ที่ดำเนินการอยู่ มีความสอดคล้องกับแนวทางของสำนักงาน ก.พ. ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านความรู้ ด้านทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะด้านความรู้นั้น มุ่งเน้นให้บุคลากรเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบดิจิทัลของสำนักงาน ก.พ. ในระบบ HRD e-Learning ของ ก.พ. อย่างต่อเนื่อง โดยให้บุคลากรเลือกเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย ทุกที่ ทุกเวลา มุ่งเน้นสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งความสุข เสริมสร้างความรู้ และ การพัฒนาบุคลากรภาครัฐครอบคลุมทุกระดับ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้บุคลากรมีการเรียนรู้ และทักษะในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะดิจิทัลได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความพร้อมรองรับในการปฏิบัติงานในยุคปัจจุบัน...”

สามารถสรุปตารางการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 3 ดังนี้

ตาราง 3

สรุปผลจากการสัมภาษณ์ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

องค์ประกอบการพัฒนา	แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่
การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐ	• มุ่งสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์กรแห่งความสุข • สนับสนุนการเรียนรู้ และพัฒนาบุคลากรภาครัฐครอบคลุมทุกระดับ • ปรับปรุงมาตรฐานความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะใหม่ • ปรับปรุงกระบวนการทำงานด้วยเทคโนโลยี • เสริมสร้างคนดี คนเก่ง และเป็นมืออาชีพ
การพัฒนาบุคลากรภาครัฐ	• การพัฒนาทักษะดิจิทัล และสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงาน • การเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง • การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและในการพัฒนาตนเอง • การปรับตัวยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ • การสร้างทัศนคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม

ที่มา. จาก ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัย

อภิปรายผล อภิปรายผลตามประเด็นปัญหาในการวิจัย ดังนี้

1. วิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เรื่อง วิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) พบประเด็นที่นำมาอภิปราย คือ สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ (สพร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (ส่วนกลาง) ให้ความสำคัญมากกับการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ มีการประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริง (On-the-Job Training) การสอนงาน (Coaching) การเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) และการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบ e-Learning ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีระบบ และทฤษฎีจิตวิทยา ตามหลักการของ Swanson and Holton (2001 อ้างถึงใน อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์, 2551, หน้า 96-120) ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องว่า การพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่นั้น จะไม่สามารถพัฒนาบุคลากรด้วยการฝึกอบรมในห้องเรียนแบบเดิมได้อีกต่อไป เนื่องจากข้อจำกัดของห้องเรียนแบบดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายทอดทฤษฎีแบบสื่อสารทางเดียว ซึ่งไม่สอดคล้องกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นบุคลากรภาครัฐ จึงต้องมีทักษะในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสถานการณ์จริง ทั้งนี้ เมื่อนำประเด็นของวิธีการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ ที่เน้นการเรียนรู้จากพี่เลี้ยง (Mentoring) และการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบ e-Learning ของสำนักงาน ก.พ. มาวิเคราะห์ พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ เอมพรหม (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์การ : กรณีศึกษา สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ที่พบว่า วิธีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เน้นการเรียนรู้จากพี่เลี้ยงและการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรชัย กฤษสุริยา (2566) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล : กรณีศึกษากลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

กรุงเทพมหานคร ที่พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล เน้นการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้คิดและสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยขออภิปรายเพิ่มเติม ในมุมมองที่ต่างออกไปจากงานวิจัยของบุคคลทั้งสอง กล่าวคือ ในงานวิจัยของ วราภรณ์ เอมพรหม (2565) และ ภัทรชัย กฤษสุริยา (2566) เป็นหน่วยงานที่มีขอบเขตภารกิจเฉพาะพื้นที่ระดับเขต เน้นให้ความสำคัญของการอบรมเชิงทฤษฎี ซึ่งแตกต่างจากขอบเขตภารกิจของ สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับสำนักมีภารกิจหลักด้านบริหารทรัพยากรบุคคล มีความซับซ้อนเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ ดำเนินงานภายใต้ข้อจำกัดด้านกรอบระยะเวลาที่กระชั้นชิด ในการกำกับดูแลและขับเคลื่อนนโยบายไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) จำนวน 245 เขตทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีการจัดฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรเข้ารับการอบรมภายนอกองค์กรกลับกลายเป็นการสร้างผลกระทบต่อภาระงานประจำ ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า บริบทการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ ส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรภาครัฐได้เปลี่ยนผ่านจากเดิมที่เน้นการฝึกอบรมนับชั่วโมงเรียนนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ที่เน้นสมรรถนะเชิงพฤติกรรมที่วัดผลได้จริงจากการทำงาน อีกประเด็นที่พบคือ สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) จะใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบ e-Learning เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เนื่องจากต้องใช้องค์ความรู้ด้านการบริหารงานบุคคล จำเป็นต้องอาศัยดุลยพินิจและประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงอภิปรายได้ว่า วิธีการนำหลักการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่มาประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทการบริหารงานใน สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) เน้นระบบพี่เลี้ยง (Mentor) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริงและประสบการณ์จริง และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ถือเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาที่มีประสิทธิผลสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์ (2551, หน้า 194-196) และ วันชัย ปานจันทร์ (2555, หน้า 70-75) ที่พบว่า การพัฒนาบุคลากรและองค์การมีวิธีการหลากหลายวิธี จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการ เพื่อให้บุคลากรภาครัฐและองค์การภาครัฐได้ปรับปรุงหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในองค์การได้

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า มีข้อจำกัดครอบคลุมใน 3 มิติ ได้แก่ ระดับองค์กร ระดับกลุ่ม และระดับบุคคล ผู้วิจัยจึงขออภิปรายว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระดับองค์กร ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กร ขอบเขตภารกิจ และความยืดหยุ่น ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาบุคลากรล่าช้า มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ไม่เพียงพอ ในประเด็นนี้ พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อค้นพบงานวิจัยของ วราภรณ์ เอมพรหม (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์การ : กรณีศึกษาสำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ที่ระบุว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรในองค์การ คือ การขาดความร่วมมือและไม่ได้รับการสนับสนุน เครื่องมือ อุปกรณ์และเทคโนโลยี และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พีรญา ทับทอง (2567) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับรัฐบาลดิจิทัลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ ระบุว่า

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ คือ มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี สำหรับผลการวิจัยปัญหาและอุปสรรคระดับกลุ่ม ที่เกิดจากการโอนย้ายและเกษียณอายุราชการต่อเนื่อง ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและการถ่ายทอดงานระหว่างรุ่น พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐสิทธิ์ พรหมศิริ (2566) ที่ได้ศึกษาการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กรณีศึกษาสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่พบว่า หน่วยงานภาครัฐได้เผชิญกับปัญหาการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ยังขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานของ สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) คือ ขาดความต่อเนื่องในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า เกิดจากการที่หน่วยงานส่วนกลางมีความซับซ้อนทางสายการบังคับบัญชาที่มากกว่า เมื่อเทียบกับหน่วยงานส่วนภูมิภาคในงานวิจัยของ ภัทรชัย กฤษสุริยา (2566) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล : กรณีศึกษากลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร เนื่องจาก สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) เป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีอัตราการโอนย้ายและเกษียณที่สูงมาก เมื่อบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญโอนย้ายออกไป จึงเกิดภาวะสมองไหลและความรู้รั่วไหล ส่งผลให้กลุ่มงานขาดทีมงานที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน ในขณะที่ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระดับบุคคล พบว่า ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนา บุคลากรไม่พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีใหม่ ๆ มีทัศนคติและความเชื่อที่ต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พีรญา ทับทอง (2567) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับรัฐบาลดิจิทัลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนา คือ ทัศนคติของบุคลากร ทั้งนี้ วิเคราะห์ได้ว่า บุคลากรที่ขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนา หรือไม่เปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ไม่ได้เกิดจากการต่อต้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากภาวะภาระงานล้นมือ ร่วมกับการขาดแคลนระบบคลังความรู้อิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้บุคลากรต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับงานเอกสารประจำ จนไม่มีเวลาและแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ และเมื่อนำมาวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดกระบวนการสร้างแรงจูงใจที่สอดรับกับความต้องการที่แท้จริงของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ (2568, หน้า 44-55) และ วันชัย มีชาติ (2556, หน้า 70-83) ที่ระบุว่า การนำแนวคิดทางแรงจูงใจมาปรับใช้เป็นการกระตุ้นพฤติกรรมทั้งระดับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความเต็มใจในการแสดงพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์กร อันจะนำไปสู่รางวัลหรือผลลัพธ์ที่คาดหวัง ซึ่งจากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขออภิปรายว่า การที่บุคลากรบางส่วนใน สพร. สพฐ. ยังขาดแรงจูงใจในการพัฒนา ไม่ได้เกิดจากเจตคติเชิงลบต่อการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่องค์กรยังขาดระบบรางวัลหรือผลตอบแทนทางใจและทางกายภาพที่ชัดเจน เมื่อบุคลากรเข้ารับการพัฒนาแล้วไม่เห็นผลลัพธ์ที่เชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งผลให้เกิดความชินชาและขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะใหม่ระยะยาว

3. แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง)

ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เรื่อง แนวทางในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) ข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่า

สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) จำเป็นต้องพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับแนวคิดของ Senge (1990 อ้างถึงใน วันชัย ปานจันทร์, 2564, หน้า 30-34) และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566–2570 ของสำนักงาน ก.พ. (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.), 2567, หน้า 30-47) พบว่า เน้นสร้างองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สนับสนุนบุคลากรให้เป็นบุคคลผู้รอบรู้ การสร้างทัศนคติเชิงบวกร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และเสริมสร้างกรอบแนวคิด ทักษะในการปฏิบัติงานและทักษะดิจิทัล ได้แก่ การนำระบบเทคโนโลยี e-Office หรือ e-Saraban มาใช้ในการปฏิบัติงาน การพัฒนาตามแผนพัฒนาตนเองรายบุคคล (IDP) และการปรับเปลี่ยนทัศนคติบุคลากร ข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่า ความจำเป็นในการยึดกรอบแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐของ สำนักงาน ก.พ. ควบคู่กับการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Ecosystem) และการพัฒนาตามแผนพัฒนาตนเองรายบุคคล (IDP) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญชนก อ่อนทอง (2567) ในเรื่องการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล และการนำกรอบสมรรถนะดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับความรู้ ทักษะ และทัศนคติของบุคลากร อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางของ ภัทรชัย กฤษสุริยา (2566) ที่เน้นการปรับบทบาทของผู้บริหารในการกำหนดนโยบายเทคโนโลยีที่ชัดเจน สนับสนุน และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และยังสอดคล้องกับแนวทางของ พีรญา ทับทอง (2567) ในเรื่องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากระบบเอกสารเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนข้อค้นพบของ ณัฐสิทธิ์ พรหมศิริ (2566) ที่เน้นในการพัฒนารายบุคคล การบริหารผลการปฏิบัติงานตามเป้าหมายองค์กร และการพัฒนาองค์การ ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอข้ออภิปรายเชิงวิเคราะห์ว่า การกำหนดแนวทางพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ของ สพร. สพฐ. (ส่วนกลาง) ให้ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวตามแนวทางของ ขวัญชนก อ่อนทอง (2567) หรือต้องเน้นเฉพาะการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากระบบเอกสารตามแนวทางของ พีรญา ทับทอง (2567) เท่านั้น แต่จำเป็นต้องใช้แนวทางบูรณาการแบบองค์รวม ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัล ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร กล่าวคือ ต้องนำแนวคิดของ ณัฐสิทธิ์ พรหมศิริ (2566) ในเรื่องการพัฒนาบุคลากรอย่างครอบคลุมทุกด้าน ทุกมิติ เน้นการพัฒนาบุคลากรที่บูรณาการผสมผสานกับการกำหนดการพัฒนาตามเป้าหมายขององค์การ อีกทั้งในประเด็นนี้ ยังสอดคล้องกับแนวทางของ ภัทรชัย กฤษสุริยา (2566) ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้สร้างนวัตกรรมใหม่ ให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากบุคลากรภาครัฐแต่ละกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ ได้แก่ บุคลากรแรกบรรจุ บุคลากรที่มีประสบการณ์ บุคลากรที่เป็นหัวหน้างาน และบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งอำนวยการ มีระดับความคาดหวัง สมรรถนะ และปัญหาที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอภิปรายได้ว่าแนวทางพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ที่แท้จริง คือการเปลี่ยนผ่านจากการจัดหลักสูตรฝึกอบรมในรูปแบบเดิม นำไปสู่การสร้างเส้นทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานความรู้และสมรรถนะที่สำนักงาน ก.พ. กำหนดอย่างยืดหยุ่น ตลอดจนการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และจิตบริการสาธารณะที่ไม่ใช่เพียงแค่การท่องจำ แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนให้สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) ยกระดับสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และรองรับการเป็นรัฐบาลดิจิทัลได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรสนับสนุนและจัดสรรงบประมาณด้านเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง ทันสมัย และเพียงพอต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อรองรับการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

1.2 ควรพัฒนาระบบการจัดการความรู้ที่ยั่งยืน โดยจัดทำคลังความรู้อิเล็กทรอนิกส์และคู่มือการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน เพื่อส่งต่อองค์ความรู้และประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น

1.3 ควรกำหนดและปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับแผนพัฒนารายบุคคล และมาตรฐานความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรภาครัฐของ สำนักงาน ก.พ. อย่างต่อเนื่อง รวมถึงจัดหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของบุคลากรภาครัฐทุกระดับ

1.4 ควรจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมและส่งเสริมทัศนคติที่ดี เพื่อเตรียมความพร้อมให้บุคลากรภาครัฐเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างจิตสาธารณะและปฏิสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการขยายการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณด้วย เพื่อสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรภาครัฐ สังกัดสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) จำนวน 173 คน หรือขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังข้าราชการพลเรือนที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งหมดจำนวน 779 คน เพื่อให้ได้ผลลัพธ์เชิงสถิติที่สามารถอ้างอิงไปยังประชากรกลุ่มใหญ่ได้ และเพื่อศึกษาค้นคว้าถึงปัจจัยตัวแปรอื่น ๆ และควรทำการวิจัยติดตาม ประเมินผลสัมฤทธิ์หลังจากการนำระบบการพัฒนาบุคลากรแนวใหม่มาใช้ในสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ส่วนกลาง) อย่างเต็มรูปแบบ เพื่อวัดผลความคุ้มค่าและผลการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ตั้งอยู่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในส่วนภูมิภาค ในประเด็นสำคัญที่ช่วยให้เห็นภาพความแตกต่างและนำข้อมูลมาปรับปรุงการพัฒนาบุคลากรภาครัฐแนวใหม่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชนก อ่อนทอง. (2567). *แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อปรับตัวสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองคล้า อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร.* การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฐสิทธิ์ พรหมศิริ. (2566). *การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีศึกษาสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.* การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551. (2551, มกราคม 25). *ราชกิจจานุเบกษา, 125* (22 ก), 6-27.

พีรญา ทับทอง. (2567). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับรัฐบาลดิจิทัลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ.* การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภัทรชัย กฤษสุริยา. (2566). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล : กรณีศึกษากลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร.* การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วราภรณ์ เอมพรหม. (2565). *การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์การ : กรณีศึกษา สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร.* การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วันชัย ปานจันทร์. (2555). *หลักการการพัฒนาองค์กร.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วันชัย ปานจันทร์. (2564). *หลักการการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้.* กรุงเทพมหานคร: สพำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วันชัย มีชาติ. (2556). *พฤติกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิโรจน์ ก่อสกุล. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ร่วมสมัย.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ. (2568). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาองค์การและนวัตกรรมในองค์การ.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *แผนพัฒนาบุคลากรภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2570*. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2569, จาก https://personnel.obec.go.th/web/wp-content/uploads/2025/04/แผนพัฒนาบุคลากรภาครัฐ-สพฐ-2568-2570-และรายงานผล.pdf

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.). (2567). *แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566– 2570*. ค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2569, จาก https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/05/01_แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ-พ.ศ.-2566-2570.pdf

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์. (2551). *กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.* กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 17.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 17.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 17.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 20.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 25.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 20.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 24.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 20.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 20.
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10. (2569). *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* กรกฎาคม, 20.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข ในจังหวัดเชียงใหม่

Evaluation of Drug Abuse Solution Policies for Promoting Public Happiness in Chiang Mai Province

ปฐวี ยังน้อย[1]

Pattawee Youngnoi[1]

Corresponding author: arthpattawee2570@gmail.com

Received:17/05/69 Revised: 01/06/69 Accepted: 02/06/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ไปปฏิบัติในระดับพื้นที่อำเภอ จนทำให้ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายในแต่ละพื้นที่อำเภอแตกต่างกันออกไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 17 ราย

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินนโยบายด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการประกอบด้วย 1) ผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายสอดคล้องกับนิยามการประเมินผลนโยบาย คือ สามารถขับเคลื่อนนโยบายได้บรรลุผลสำเร็จในท้ายที่สุด และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์นโยบายที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น โดยข้อเท็จจริงดังกล่าวสอดคล้องกับนิยามของแนวคิดการประเมินผลนโยบายที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอผ่านการทบทวนวรรณกรรม กล่าวคือ แนวคิดการประเมินผลสำเร็จของนโยบายจะให้คุณค่ากับการกลั่นกรอง และพิจารณาถึงผลลัพธ์ที่ดำเนินการภายใต้นโยบายว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์นโยบายที่กำหนดเอาไว้ในเบื้องต้นหรือไม่ หากผลลัพธ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์นโยบาย จะถือว่านโยบายนั้นประสบความสำเร็จในเชิงประสิทธิผลการทำงาน แต่หากได้รับผลลัพธ์ที่ตรงกันข้าม นโยบายนั้น อาจต้องทบทวน และถอดบทเรียน เพื่อพัฒนานโยบายต่อไป 2) ผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายสามารถประเมินผล และวัดค่าได้ คือ อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ดำเนินการตามนโยบาย และสามารถชี้วัดผลสำเร็จได้ผ่านสถิติร้อยละของการคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะสะสมในกลุ่มประชากรที่นโยบายกำหนด

คำสำคัญ: การคัดกรองและตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะ; การประเมินผลนโยบาย; การนำนโยบายไปปฏิบัติ

[1] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

This research aimed to evaluate the policy on drug problem resolution for enhancing public happiness in Chiang Mai Province and to analyze the factors affecting the implementation of this policy at the district level, which resulted in varying policy outcomes across different districts. The study employed a qualitative research methodology through in-depth interviews with 17 purposively selected key informants.

The findings revealed that the policy on drug problem resolution for enhancing public happiness in Chiang Mai Province was successfully implemented for two major reasons. First, the outcomes of policy implementation were consistent with the concept of policy evaluation, as the policy was ultimately able to achieve its intended objectives and fulfill the goals established at the outset. This finding is consistent with the definition of policy evaluation presented in the literature review. Specifically, the concept of policy evaluation emphasizes examining and assessing whether the outcomes achieved under a policy correspond to its original objectives. If the outcomes align with the policy objectives, the policy is considered successful in terms of effectiveness. Conversely, if the outcomes do not correspond to the intended objectives, the policy may require review and lesson-learning processes to support further policy improvement. Second, the outcomes of policy implementation could be evaluated and measured. Districts in Chiang Mai Province implemented the policy and were able to demonstrate their achievements through measurable indicators, particularly the percentage of cumulative screening and urine drug testing conducted among the target population specified by the policy.

Keywords: Screening and urine testing for narcotic substances; Policy evaluation; Policy implementation

บทนำ

“นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่” เป็นนโยบายของรัฐบาลภายใต้การนำของนางสาวแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยนโยบายดังกล่าวมีเนื้อหาสาระสำคัญนั้นก็คือ (ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่, 2567) ให้ที่ทำการปกครองอำเภอทุกอำเภอบูรณาการร่วมกับสถานีตำรวจภูธรในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสาธารณสุข (โรงพยาบาล หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล) ตรวจคัดกรองหาสารเสพติดจากปัสสาวะ โดยนำร่องการดำเนินการในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อนจะขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังราษฎรช่วงอายุ 12-65 ปีตามหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีโอกาสเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากที่สุด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งนี้หากตรวจพบว่า ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้าง และราษฎร มีสารเสพติดในร่างกายให้สอบถามความสมัครใจในการเข้ารับการบำบัดรักษาตามระบบของกระทรวงสาธารณสุข กรณีบุคคลเข้ารับการ

บำบัดรักษาแล้ว แต่ก็ยังมีพฤติกรรมเสพยาเสพติดอยู่ หากเป็นข้าราชการให้ตั้งคณะกรรมการสอบวินัย ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐให้หัวหน้าหน่วยงานพิจารณาดำเนินการตามสมควร และหากเป็นราษฎรให้ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

นโยบายดังกล่าวเริ่มต้นการดำเนินนโยบาย (Kick Off) ในจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2567 โดยในทุกวัน ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่ (ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่) จะรับผิดชอบดำเนินการแสดงสถิติการคัดกรองและตรวจหาสารเสพติดสะสมของทุกอำเภอภายในจังหวัดเชียงใหม่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบายได้รับทราบ เพื่อนำไปพัฒนาการขับเคลื่อนนโยบายในพื้นที่อำเภอของตนเอง และเก็บเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการทำงาน ซึ่งจากการสุ่มสถิติในแต่ละช่วงเวลาของการคัดกรองและตรวจหาสารเสพติดสะสมทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ (ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่, 2568) แสดงให้เห็นว่า สถิติการคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดในหลายอำเภอที่สามารถดำเนินการได้ในห้วงวันที่17 22 และ23 มกราคม 2568 ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ตัวอย่างเช่น อำเภอสันทราย วันที่ 17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,290 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,290 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,290 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ 1 คน สถิติ 3 วันไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ อำเภออมก๋อย วันที่17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,467 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,467 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,467 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ 20 คน สถิติ 3 วันไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ อำเภอแม่แจ่ม วันที่17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,315 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,315 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,888 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ ไม่ปรากฏ สถิติ 3 วันเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย

สถานการณ์เดียวกันบางพื้นที่อำเภอกลับขับเคลื่อนนโยบายได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น อำเภอไชยปราการ วันที่ 17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 14,146 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 16,777 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่19,411 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ 136 คน อำเภอดอยเต่า วันที่ 17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 1,821 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 5,179 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 5,179 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ 16 คน และอำเภอเมืองเชียงใหม่ วันที่ 17 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 23,658 คน วันที่ 22 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 23,658 คน และวันที่ 23 มกราคม มีสถิติการคัดกรองอยู่ที่ 24,038 คน ยอดผู้เสพสารเสพติดที่ตรวจพบ 22 คน โดยจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทำให้อาจอนุมานได้ว่า กลับมีบางพื้นที่อำเภอเท่านั้น ที่เข้าใจการขับเคลื่อนนโยบาย และมีศักยภาพเพียงพอสามารถขับเคลื่อนสถิติการคัดกรองตลอดไปจนถึงตรวจหาสารเสพติดสะสมสูงขึ้นต่อเนื่องได้ ซึ่งถือเป็นสถิติที่ก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับพื้นที่อำเภอบางอำเภออีกด้วย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างประเด็นคำถามตามมาว่า เหตุใดแต่ละพื้นที่อำเภอจึงนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพได้ไม่เท่ากัน หรือใกล้เคียงกัน เพราะแม้แต่ละอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่จะมีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินนโยบายให้แล้วเสร็จแตกต่างกัน แต่ทว่าทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ต่างก็รับนโยบายและแนวทางปฏิบัติมาให้ดำเนินการเหมือนกัน สาเหตุเกิดจากอะไร และมีปัจจัยใดบ้างที่อาจส่งผลทำให้ประสิทธิภาพการขับเคลื่อนนโยบายด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดของแต่ละพื้นที่อำเภอแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น แรงจูงใจในการ

ดำเนินงาน บริบทของพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจากทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายจากผู้บริหาร (นายอำเภอ ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธร ผู้อำนวยการโรงพยาบาล หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล) ไปสู่ผู้ปฏิบัติ ความพร้อมของทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นต้น ประเด็นคำถามที่ผู้ศึกษาสนใจตลอดไปจนถึงความเชื่อมโยงกับหลักแนวคิด หรือทฤษฎีทางวิชาการ ที่อาจนำไปสู่การหาข้อสรุปที่มีแนวคิดทางวิชาการรองรับในการอธิบาย จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวิชาการในหัวข้อ “การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัด เชียงใหม่” ของผู้ศึกษาในครั้งนี้

การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในหัวข้อ “การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้ศึกษาได้เล็งเห็นว่า หัวข้อดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์หลายแนวคิดทฤษฎีด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีภายใต้ผลงานทางวิชาการผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมสาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ซึ่งสามารถแสดงการอธิบายได้ดังนี้

1) แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือการดำเนินการให้เป็นไปตามแนวนโยบาย ถือเป็นหลักแนวคิดตามทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ โดยแนวคิดดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการก่อตัวทางนโยบายที่มุ่งเน้นการปฏิบัติตามนโยบายให้ประสบความสำเร็จ และได้รับผลิตผลออกมาตรงตามเป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติส่วนมากจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539, หน้า 8-9) อย่างไรก็ตามนิยามอีกนัยหนึ่งของแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติอาจอนุมานว่า เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสามารถขององค์กรในการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไปสู่การปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามนโยบายที่กำหนดไว้ (วรเดช จันทรศร, 2551, หน้า 34)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเอาไว้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับมุมมอง และกระบวนการในการศึกษาค้นคว้า โดยตัวอย่างนักวิชาการที่อธิบายได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ เช่น ถวัลย์ วรเทพพุฒิพงศ์ (2531, หน้า 26) กล่าวว่า มีปัจจัยอยู่ 7 ประการที่จะช่วยให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1. มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย 2. งบประมาณและแรงจูงใจอื่น 3. การสื่อข้อความระหว่างหน่วยงานและกิจกรรมเพื่อให้การบังคับใช้มีผล 4.การมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติและลูกค้า 5. คุณลักษณะของหน่วยปฏิบัติ 6. สภาวะการณ์ของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ7. การสนับสนุนของหน่วยปฏิบัติ หรือกล้า ทองขาว (ธวัชชัย เทือกเถา, 2562, หน้า14) กล่าวว่า สิ่งที่จะกำหนดความสำเร็จ หรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้ 1. ปัจจัยด้านข้อความนโยบาย คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ รวมถึงขั้นตอนการดำเนินงาน และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ให้ชัดเจน 2. ปัจจัยการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจ และกลุ่มหลากหลายในสังคม คือ ผู้นำ หรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายย่อมมส่งผลต่อการผลักดันนโยบายให้เป็นรูปธรรม 3. ปัจจัยด้านศักยภาพและความสามารถขององค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การวิเคราะห์จากองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ขององค์กรที่ขับเคลื่อนนโยบาย 4. ปัจจัยด้านจิตสำนึกของผู้ปฏิบัตินโยบาย คือ ความตระหนักรู้และให้

ความสำคัญต่อนโยบายที่เกิดขึ้นของผู้ปฏิบัติงาน 5. ปัจจัยด้านผู้นำคนสำคัญ คือ การใช้ความรู้ความสามรถ หรือภาวะผู้นำของบุคคลหนึ่ง เป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติคนอื่นยึดโยง และพร้อมที่จะปฏิบัติตาม และ 6.ปัจจัยด้านการกำกับตรวจสอบ และให้แรงเสริมแก่ผู้ปฏิบัติ คือ การมีแนวทางในการกำกับดูแล และบริหารจัดการผลลัพธ์ระหว่างการขับเคลื่อนนโยบายให้ออกมามีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎี หรือแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรภายในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองต่อนโยบาย หรือข้อสั่งการที่ผู้บริหารองค์กรเป็นผู้กำหนดเอาไว้ ซึ่งอีกนัยหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการก่อตัวทางนโยบายก็ว่าได้ เนื่องจากเมื่อมีการสร้างนโยบายแล้ว การขับเคลื่อนให้นโยบายไปสู่การปฏิบัติและเป็นรูปธรรมก็เป็นส่วนสำคัญที่จะมองข้ามไปไม่ได้เช่นเดียวกัน และในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นประกอบด้วยนอกเหนือไปจากแนวทางการดำเนินนโยบายที่ได้กำหนดมาจากผู้บริหาร ตัวอย่างเช่น ระเบียบ กฎหมาย งบประมาณ เป็นต้น

2) แนวคิดการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation)

แนวคิดการประเมินผลนโยบายเป็นกระบวนการทบทวน ตรวจสอบ และวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลของผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ (สัญญา เคณาภูมิ อ้างใน ชยุต มารยาทตร์, 2567, หน้า 113-114) โดยการประเมินผลนโยบายเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการณ์ การเปรียบเทียบผลของนโยบายกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างดำเนินนโยบาย ซึ่งในการประเมินนโยบายผู้ทำการประเมินจะต้องทราบด้วยว่า 1) เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการประเมินคืออะไร เพื่อเข้าใจถึงสิ่งที่เป็นเป้าหมาย หรือกลุ่มเป้าหมายของนโยบาย2) วิธีการดำเนินนโยบายเพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย มีขั้นตอน หรือกระบวนการดำเนินงานอย่างไรบ้าง เพื่อเข้าใจถึงรายละเอียดของการทำงานทุกขั้นตอน และสามารถตอบคำถามได้ว่า ผลลัพธ์ของนโยบายมาจากการทำงานในขั้นตอนใด 3) สรุปถึงผลลัพธ์ทั้งหมดที่มาจากการดำเนินนโยบาย เพื่อชี้แจง และอธิบายว่านโยบายที่เกิดขึ้นให้อะไรบ้าง (Anderson อ้างถึงใน สุวภัทร อภิญญานนท์, 2556, หน้า262)

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลนโยบายหากต้องการวัดประสิทธิผลในการทำงานอาจแบ่งการชี้วัดประสิทธิผลออกเป็น 3 ระดับ (Gibson อ้างถึงใน ธัญญธร อ่อนเฉวียง, 2562, หน้า 441) ประกอบด้วย 1) ประสิทธิผลระดับบุคคล เป็นการมุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานเฉพาะบุคคล หรือสมาชิกในองค์การที่ทำงานตามหน้าที่ และตามตำแหน่งในองค์การหากสามารถดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายออกมาได้ดีเยี่ยม ตอบสนองต่อความคาดหวังได้ก็อาจได้รับคำชมเชย การเลื่อนตำแหน่ง หรือค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้นตามมา ในทางกลับกัน หากไม่สามารถดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ได้ หรือไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังได้ก็อาจได้รับบทลงโทษตามมา 2) ประสิทธิผลระดับกลุ่ม เป็นการชี้วัดภาพรวมของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกในองค์การที่ทำงานตามหน้าที่ และตำแหน่งในองค์การ และ 3) ประสิทธิผลระดับองค์การ เป็นการชี้วัดภาพรวมของประสิทธิผลระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปแนวคิดการประเมินผลนโยบาย เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการพิจารณา ตรวจสอบ และทบทวนว่า สิ่งที่ดำเนินการ หรือทำงานภายใต้นโยบายเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอาจใช้เกณฑ์ในการประเมินจากหลักทางวิชาการ หรือความเหมาะสมอื่นตามจุดมุ่งเน้นของนโยบาย ซึ่งการประเมินนโยบายจะช่วยให้

เห็นข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขพัฒนา และเห็นจุดแข็ง หรือข้อดีของนโยบายบางประการที่จำเป็นต้องพัฒนา หรือต่อยอดไปอีกในการดำเนินนโยบายต่อไป

3) งานวิจัย หรือผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดของรัฐบาล โดยผู้ศึกษาเล็งเห็นแล้วว่า เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้นในมิติของข้อมูลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดของภาครัฐที่ผ่านมาทั้งหมด ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมงานวิจัย หรือผลงานทางวิชาการของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งสามารถแสดงการนำเสนอออกมาได้ ดังนี้

ว่าที่ร้อยตรีหญิง จิตราภรณ์ ศรีลาฤทธิ์ (2561) การนำนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของกระทรวงมหาดไทยไปปฏิบัติ : การแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปปฏิบัติ โดยงานวิจัยดังกล่าวมุ่งเน้นการนำเสนอปัญหาอุปสรรคของการนำนโยบายป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของกระทรวงมหาดไทยไปปฏิบัติตลอดไปจนถึงการเสนอแนะแนวทางการนำนโยบายป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของกระทรวงมหาดไทยไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งภายในงานวิจัยฯ จะมีการนำเสนอเริ่มต้นตั้งแต่อำนาจหน้าที่รับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย โครงสร้างรูปแบบการทำงาน ขั้นตอน และวิธีการ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ตามนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของกระทรวงมหาดไทยโดยศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกระทรวงมหาดไทย จนไปถึงการนำเสนอถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงาน ตัวอย่างเช่น โครงสร้างรูปแบบการทำงาน ขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติยังอยู่ในรูปแบบระบบราชการ เจ้าหน้าที่มีการโยกย้าย สลับสับเปลี่ยน อยู่บ่อยครั้ง จึงขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญในงานด้านยาเสพติด ไม่มีเทคนิคใหม่ที่จะเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

ว่าที่ร้อยตรีศิระ บุญแทน (2561) การนำนโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไปปฏิบัติ : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยที่ว่าด้วยการศึกษาการนำนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดไปปฏิบัติในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยงานวิจัยดังกล่าวจะทำการศึกษาถึงสภาพปัญหายาเสพติดในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน ที่เป็นอำเภอพื้นที่ขนาดใหญ่ประกอบกับมีจำนวนประชากรมากในจังหวัดนครปฐม และยังทำการศึกษาถึงรายละเอียดการนำนโยบายป้องกันและปราบปรามปัญหายาเสพติดไปปฏิบัติในพื้นที่อีกด้วยว่า มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้างในขณะดำเนินนโยบาย

ตัวอย่างการศึกษาการนำนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดไปปฏิบัติในพื้นที่อำเภอกำแพงแสนเช่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลผู้เสพยาเสพติด และผู้ค้ายาเสพติดปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีการเรียกรับผลประโยชน์เพื่อแลกเปลี่ยนกับการไม่ต้องถูกดำเนินคดี หรือได้รับข้อหาที่มีโทษสถานเบาลงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้สภาพพื้นที่อำเภอกำแพงแสนเกิดปัญหายาเสพติดเป็นวงกว้างและเป็นเรื่องยากในการแก้ไขปัญหาผ่านนโยบาย หรือจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน ทำให้ทราบมุมมองว่า นโยบายที่มาจากรัฐบาล หรือหน่วยงานจากส่วนกลางมีการกำหนดนโยบาย และวางกรอบในการทำงานเอาไว้สำหรับผู้ปฏิบัติงาน

ประกอบกับมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้อำนาจ อาทิเช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2559 แต่ทว่าในการปฏิบัติ โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่อำเภอที่ริเริ่มขึ้นตามนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดกลับไม่สามารถแสดงผลลัพธ์ตามเป้าหมายออกมาได้ เพราะขาดการติดตามและประเมินผลนโยบายประกอบกับโครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่สามารถตีโจทย์นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดในแง่ของวัตถุประสงค์นโยบายได้ เป็นต้น

ฉัตรสุมน พฤฒิภิญโญ (2551) นโยบายและยุทธศาสตร์ในการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด งานวิจัยที่ว่าด้วยการทบทวนองค์ความรู้นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2540-2550 โดยงานวิจัยดังกล่าวจะอธิบาย และแสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้กำหนดแผน และวางกรอบการแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างไรบ้าง และในแต่ละห้วงเวลาที่ผ่านพ้นไปมีประเด็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดตลอดไปจนถึงปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างไรบ้าง

ตัวอย่างเนื้อหาของงานวิจัยเช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2544 รัฐบาลมีการกำหนดแผนแม่บทยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดนแผนดังกล่าวได้กำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดตามมาไม่ว่าจะเป็น นโยบายและยุทธศาสตร์การป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 141/2541 ยุทธศาสตร์การใช้พลังแผ่นดินและแผนปฏิบัติการเพื่อเอาชนะยาเสพติดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 119-120/2544 หรือในช่วงปี พ.ศ. 2544-2545 รัฐบาลมีการกำหนดแผนปฏิบัติการเพื่อเอาชนะยาเสพติด พ.ศ. 2544-2545 ที่มุ่งเน้นหลักการป้องกันนำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการรักษา ผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษโดยเด็ดขาด เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมในข้างต้น ผู้ศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่า แนวคิดการประเมินผลนโยบาย แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ และผลงานทางวิชาการอื่นที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด จะสามารถสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ได้ นอกเหนือจากนั้น ผลงานทางวิชาการชิ้นนี้จะสร้างความแตกต่างจากผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดอื่น ๆ เนื่องจากนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายด้านภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ และขนบธรรมเนียมประเพณีประกอบกับนโยบายดังกล่าวค่อนข้างให้ความสำคัญกับการค้นหาผู้เสพยาเสพติดผ่านการคัดกรอง และตรวจปัสสาวะภายใต้กรอบระยะเวลา และจำนวนเป้าหมายที่ชัดเจน บริบทพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ และการทำงานภายใต้ข้อกำหนดที่ชัดเจน จึงเป็นความน่าสนใจที่เป็นจุดเริ่มต้นทำให้ผู้ศึกษาริเริ่มการศึกษาค้นคว้า นั่นเอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้างต้น ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่าหัวข้อในการศึกษา “การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่” สามารถเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดการประเมินผลนโยบายภายใต้ตัวแบบการประเมิน CIPP Model หรือตัว

แบบการประเมินผลนโยบายที่ว่าด้วย การประเมินผลนโยบายที่ให้คุณค่ากับการประเมิน 4 มิติ (รัตนะ บัวสนธ์ อ้างในอเนก จินดาขัด, 2561, หน้า 23-24) ประกอบด้วย 1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินสภาพปัญหา ความต้องการคุณสมบัติที่มีค่า และโอกาสที่เปรียบเสมือนเป็นที่มาของการสร้างนโยบายให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินทรัพยากรที่เป็นส่วนประกอบสำหรับการสร้าง หรือขับเคลื่อนนโยบายให้เป็นรูปธรรรม โดยอาจหมายความรวมถึงทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรเวลา ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ 3) การประเมินปัจจัยกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินขั้นตอนการทำงาน แผนการทำงาน รวมไปถึงความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติ และแนวทางที่ผู้กำหนดนโยบายสั่งการว่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด 4) การประเมินปัจจัยผลผลิต (Product Evaluation) การประเมินผลที่ได้จากการขับเคลื่อนนโยบายว่า สอดคล้องกับความคาดหวัง และเป้าหมายที่ผู้สร้างนโยบายกำหนดไว้หรือไม่

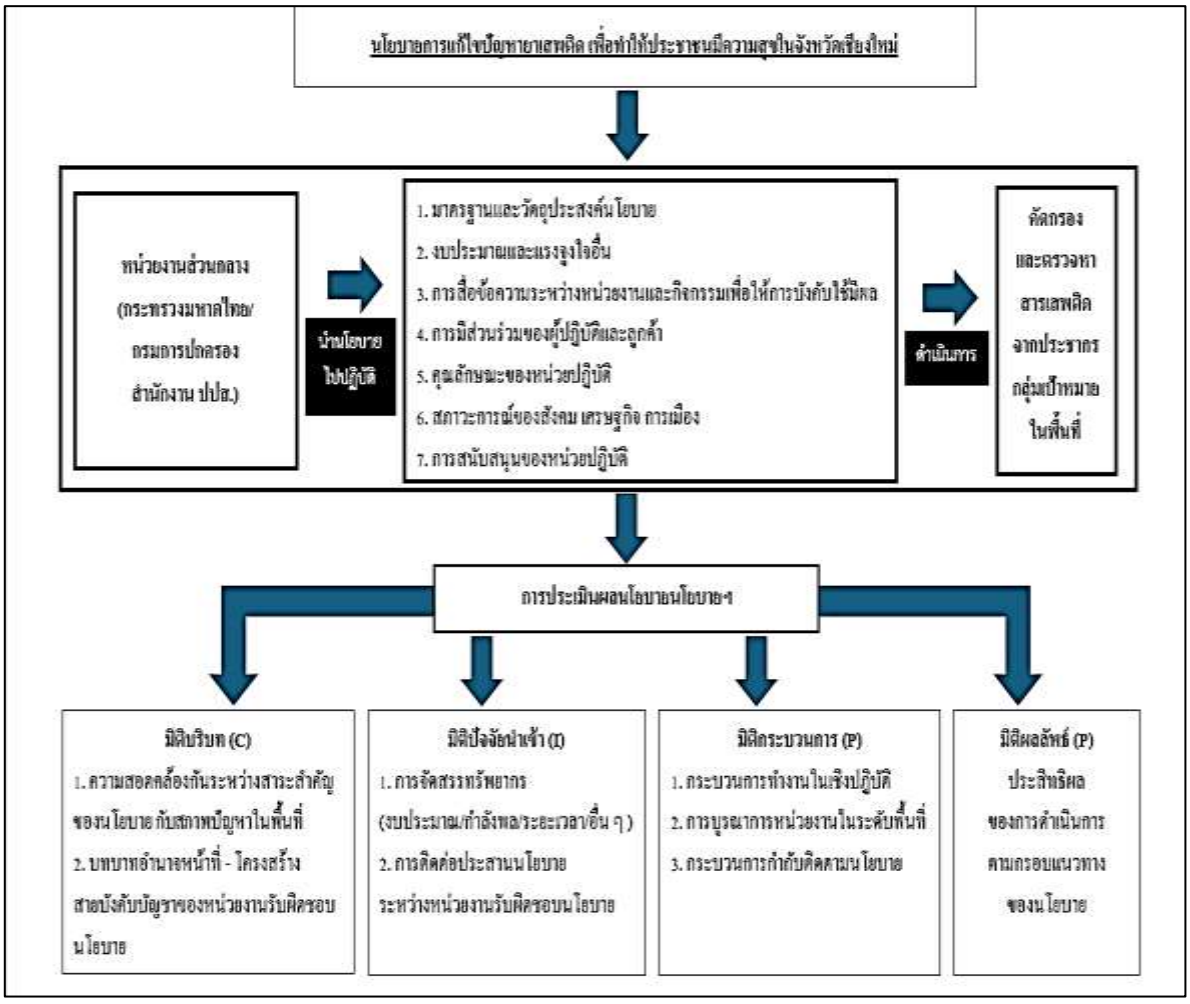
สาเหตุที่ผู้ศึกษาได้เลือกตัวแบบ “CIPP MODEL” มาเป็นตัวแบบการประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลสนับสนุนนั่นก็คือ “CIPP MODEL ช่วยสร้างภาพความเข้าใจระหว่างผลลัพธ์กับระดับความพึงพอใจ” จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้วว่า CIPP MODEL แบ่งการประเมินออกเป็น 4 มิติ โดยในแต่ละมิติก็มีเป้าประสงค์ในการประเมินที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน การประเมินบริบท มุ่งเน้นการประเมินที่มาและความสำคัญของการก่อตัวนโยบาย ต้นทุน หรือต้นเรื่องของการก่อร่างเป็นนโยบาย การประเมินปัจจัยนำเข้า มุ่งเน้นการประเมินทรัพยากรที่ใช้สำหรับการขับเคลื่อนนโยบาย การประเมินปัจจัยกระบวนการ มุ่งเน้นการประเมินขั้นตอนการทำงานเป็นไปตามกรอบที่กำหนดหรือไม่ มีการใช้เทคนิคหรือประยุกต์ใช้กลยุทธ์ที่ทำให้การทำงานบรรลุผลมากน้อยเพียงใด และการประเมินผลผลิต มุ่งเน้นการพิจารณาสิ่งที่ได้รับภายหลังจากดำเนินนโยบายว่า สอดคล้องกับเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ซึ่งทุกด้านของการประเมินภายใต้ตัวแบบ CIPP MODEL สามารถประมวลผล และจัดทำเป็นกราฟที่ระบุถึงความสอดคล้องระหว่างผลลัพธ์กับเป้าหมายหรือระดับความพึงพอใจได้ผ่านการแบ่ง 4 Quadrants (สุมาลี แสงชมภู, คณิตา ดวงแจ่มกาญจน์ และเขมณัฏฐ์ รัตน์วรวงศ์, 2565, หน้า 9) หรือแบ่งมิติการประเมินออกเป็น 4 ด้านที่เป็นเหมือนหัวใจสำคัญของตัวแบบ CIPP MODEL นั่นเอง

อย่างไรก็ตามหากนำตัวแบบการประเมินผลนโยบาย CIPP MODEL มาผสมผสานเข้ากับแนวคิดการประเมินผลนโยบาย แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ผู้ศึกษาเล็งเห็นแล้วว่า มีความเหมาะสมที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ภายใต้การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ สามารถอนุมานการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ไปปฏิบัติในระดับพื้นที่อำเภอ จนทำให้ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายในแต่ละพื้นที่อำเภอแตกต่างกันออกไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้ศึกษาได้ออกแบบการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยมีขั้นตอนและวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

การเลือกกรณีศึกษา ผู้ศึกษาได้เลือก นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นกรณีศึกษาสำหรับการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การประเมินผลนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่” เนื่องจากนโยบายดังกล่าวเป็นโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีผลลัพธ์การขับเคลื่อนนโยบายของแต่ละอำเภอภายในจังหวัดเชียงใหม่ที่แตกต่างกันแม้จะมีการรับนโยบายที่

เหมือนกัน และมีแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายที่เหมือนกันก็ตาม แต่ผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนนโยบายที่ปรากฏข้อเท็จจริงออกมานั้น ไม่สามารถอนุมานได้อย่างแน่ชัดว่าปัจจัยขนาดของพื้นที่อำเภอ จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่ต้องคัดกรองฯ ความพร้อมของทรัพยากร หรือเพราะปัจจัยอื่น ปัจจัยใดที่เป็นสาเหตุทำให้ผลลัพธ์การขับเคลื่อนนโยบายของแต่ละอำเภอภายในจังหวัดเชียงใหม่แตกต่างกัน

การออกแบบการวิจัย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) คือ แนวทางการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม พฤติกรรมและการให้ความหมายของมนุษย์ในบริบทที่เป็นธรรมชาติโดยไม่ได้มุ่งเน้นการวัดค่าเป็นตัวเลขทางสถิติ

แหล่งข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น หนังสือสั่งการของจังหวัดเชียงใหม่ คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดเชียงใหม่ รายงานประชุมติดตามการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่จัดทำโดยศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบการวิจัย เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีความสุข โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยป้องกันจังหวัดผู้รับผิดชอบงานศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานยาเสพติด ผู้แทนเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ผู้นำท้องที่ในพื้นที่อำเภอ

*ผู้ให้ข้อมูลหลักและเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูล*ได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลคือผู้เกี่ยวข้องโดยตรงและผู้เกี่ยวข้องทางอ้อม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 “กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อขับเคลื่อนนโยบายในระดับจังหวัด” ได้แก่ ผู้ช่วยป้องกันจังหวัดผู้รับผิดชอบงานศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 2 คน

กลุ่มที่ 2 “กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อขับเคลื่อนนโยบายในระดับอำเภอ” ได้แก่ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานยาเสพติด ผู้แทนเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ผู้นำท้องที่ในพื้นที่อำเภอโดยจะสุ่มคัดเลือก

อำเภอจากกลุ่มอำเภอที่ต้องดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ให้แล้วเสร็จในแต่ละห้วงเวลา รวมจำนวนทั้งสิ้น ไม่เกิน 15 คน

รวมจำนวนประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม ไม่เกิน 17 คน

แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ได้ดำเนินการกำหนดไว้เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนตามประเด็นคำถามต่าง ๆ และวัตถุประสงค์ ของการวิจัย ผู้ศึกษาจึงกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการใช้วิธีการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความพร้อมและยินดีเปิดเผยข้อมูล มีการกำหนดโครงสร้างของประเด็นคำถาม คำถามเป็นแบบปลายเปิด และสามารถ ซักถามเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในระหว่างการพูดคุย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อสรุปรวบยอดทางความคิดจากการสร้างข้อสรุปทั่วไป เกี่ยวกับรูปแบบดำเนินการ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

1) การวิเคราะห์เนื้อหา คือ การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาหาข้อสรุป และนำมาใช้ใน การวิเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

2) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นลักษณะการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย แล้วนำมาสรุปเรียบเรียงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มที่ได้ตอบคำถาม ให้ข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ได้สอบถาม พูดคุย ร่วมกันในแต่ละประเด็นคำถามว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อทำการสรุปตามประเด็นการศึกษาที่ได้กำหนดตามคำถามหลักและวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า ซึ่งจะเก็บข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ โดยวิธีการสังเกต ร่วมกับวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิธีการสืบค้นจากเอกสาร จากกรณีศึกษา โดยนำข้อมูลมาตรวจสอบซึ่ง กันและกัน ซึ่งจะทำให้เชื่อมั่นได้ว่า ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมต่อบริบทใน

การศึกษา ครั้งนี้อีกทั้งตามหลักการของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าคือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลสามแหล่ง คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ในประเด็นเดียวกันว่ามีความขัดแย้งหรือสอดคล้องกันอย่างไร การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย โดยใช้หลักฐานจากการพูดของผู้ให้ข้อมูล และข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัย ได้รับจากการเข้าไปสังเกตการณ์ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ตลอดจนการใช้วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูลจากร่องรอย เอกสาร ภาพถ่ายต่าง ๆ ที่ได้เก็บรวบรวมไว้ในขณะทำการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ สามารถประมวล และสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งการอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1) การประเมินผล “นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่”

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การประเมินผล นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดระยะเวลา 6 เดือนในการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2567 ถึง 30 มิถุนายน 2568 ศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 25 อำเภอได้ขับเคลื่อนนโยบายจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จสามารถคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะในกลุ่มประชากรอายุ 12-65 ปี ได้ครบถ้วนตามจำนวนเป้าหมาย และดำเนินการแล้วเสร็จภายในกรอบระยะเวลาที่นโยบาย ฯ กำหนด อ้างอิงข้อมูลจากสถิติการคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะสะสมที่ศูนย์อำนวยการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเป็นผู้รวบรวม โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจได้ข้อสรุปว่า นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายด้วยเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ

ประการแรก “ผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายสอดคล้องกับนิยามการประเมินผลนโยบาย” คือ ภายหลังจากสิ้นสุดเดือนมิถุนายน 2568 ศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 25 อำเภอได้ขับเคลื่อนนโยบายจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จสามารถคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะในกลุ่มประชากรอายุ 12-65 ปีได้ครบถ้วนตามจำนวนเป้าหมายที่นโยบายฯกำหนด โดยผลลัพธ์ดังกล่าวที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่นโยบายกำหนดเอาไว้ได้ในเบื้องต้น อาจอนุมานถึงความสอดคล้องกับนิยามของแนวคิดการประเมินผลนโยบายที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้เช่น สัญญา เคณาภูมิ (อ้างถึงใน ชยุต มารยาทตร์, 2567, หน้า 113-114) ที่อธิบายว่า การประเมินผลนโยบายเป็นกระบวนการทบทวน ตรวจสอบ และวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลของนโยบายว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือ Anderson (อ้างถึงใน สุวภัทร อภิญญานนท์, 2556, หน้า 262) ที่อธิบายว่า การประเมินผลนโยบายเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการณ์ การเปรียบเทียบผลของนโยบายกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างดำเนินนโยบาย

ประการต่อมา “ผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายสามารถประเมินผล และวัดคุณค่าได้” คือ ผลลัพธ์ที่ศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 25 อำเภอได้ขับเคลื่อนนโยบายจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จสามารถคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะในกลุ่มประชากรอายุ 12-65 ปีได้ครบถ้วนตามจำนวนเป้าหมายที่นโยบายฯกำหนด อนุมานได้ว่า สามารถประเมินผล และวัดคุณค่าได้เป็นอย่างดีเนื่องจาก นโยบายฯ มีการกำหนดจำนวนเป้าหมายประชาชนอายุ 12–65 ปีที่มีชื่อในทะเบียนบ้านของแต่ละอำเภอชัดเจน เมื่อศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดทุกอำเภอสามารถดำเนินการได้ครบถ้วนตามจำนวนเป้าหมาย ดังนั้นการดำเนินนโยบาย จึงอาจสรุปได้ว่า บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของนโยบาย ซึ่งยืนยันได้จากจำนวนตัวเลขสถิติการคัดกรองฯสะสมของแต่ละศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดทุกอำเภอ นั่นเอง

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ไปปฏิบัติในระดับพื้นที่อำเภอ จนทำให้ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายในแต่ละพื้นที่อำเภอแตกต่างกันออกไป

ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญปรากฏข้อเท็จจริงว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งหมด 6 ประการ

ประการแรก “การสนับสนุนชุดตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะ” คือ ภายหลังจากที่ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่า นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้มีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินนโยบาย โดยแนวทางในการสรรหาชุดตรวจหาสารเสพติดฯ ได้มีการกำหนดให้ศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ดังนั้นปัจจัยความพร้อมของชุดตรวจหาสารเสพติดฯ จึงขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

“อำเภอฝางมีความโชคดีมาก ๆ ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านความมั่นคงหลายหน่วยงานสนับสนุนการทำงานด้านยาเสพติดอย่างเต็มที่ ไม่เคยปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ แม้ในช่วงแรกของการดำเนินนโยบาย อำเภอฝางจะทำสถิติการคัดกรองฯ ได้น้อย แต่ด้วยระยะเวลาที่เรามีเพียงพอสำหรับการทำงานที่ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ สุดท้ายก็สามารถทำนโยบายให้ประสบความสำเร็จได้นั่นเอง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายศตวรรษ อภิวงค์ ปลัดอำเภอฝาง)

“อำเภอดอยหล่อเคยประสบกับปัญหาขาดแคลนชุดตรวจหาสารเสพติด ในช่วงต้นทางจังหวัดก็ได้เสนอให้มีการหยิบยืมชุดตรวจหาสารเสพติดจาก ป.ป.ส. ภาค 5 แต่ท้ายที่สุดอำเภอดอยหล่อเลือกที่จะอาศัยการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพราะรวดเร็ว และมีความสะดวกมากกว่า” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายวัชรพล ช่างสากล ปลัดอำเภอดอยหล่อ)

"ปัญหาสำคัญของการทำงานคือชุดตรวจหาสารเสพติดไม่เพียงพอ แต่ต้องขอบคุณการสนับสนุนจากท้องถิ่นเป็นอย่างมากที่ช่วยให้การทำงานไปต่อได้" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายจักรีพันธ์ พรหมเมือง ปลัดอำเภอสะเมิง)

ประการที่สอง "สภาพบริบทพื้นที่" คือ ภายหลังจากที่ผู้ศึกษาได้ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งทางการ และการสนทนากลุ่มทำให้สามารถประมวลได้ว่า สภาพบริบทบางพื้นที่อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานภายใต้นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ บริบทพื้นที่ของบางอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เข้าถึงประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มีอายุ 12 – 65 ปี (กลุ่มเป้าหมายนโยบาย) ได้ค่อนข้างยาก จึงทำให้การมีส่วนร่วมต่อนโยบายฯไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากนัก

"อำเภอฝางประสบปัญหาในการขับเคลื่อนนโยบายในช่วงแรก เพราะขนาดพื้นที่อำเภอค่อนข้างใหญ่และระยะห่างระหว่างหย่อมบ้านก็มีความห่างไกลกันมาก ทำให้การคัดกรองยาเสพติดในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมมากเท่าไรนัก" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายศตวรรษ อภิวงค์ ปลัดอำเภอฝาง)

"แม้อำเภอหางดงจะเป็นอำเภอขนาดใหญ่เช่นเดียวกับอำเภอเมือง หรืออำเภอสารภี แต่อำเภอเมืองมีหน่วยงานที่มีศักยภาพช่วยขับเคลื่อนนโยบายไปพร้อมกับอำเภอหลายหน่วยงาน ในขณะที่อำเภอสารภีมีคนท้องถิ่นดั้งเดิมอาศัยอยู่มาก การจัดการกับประชากรที่พักอาศัยอยู่โครงการบ้านจัดสรรจึงทำได้ง่ายกว่าอำเภอหางดง " (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายสาธิต กุหลาบทอง ปลัดอำเภอหางดง)

ประการที่สาม "ภาระงานอื่นที่ต้องสะสางควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนนโยบาย" คือ ภายหลังจากที่ผู้ศึกษาได้ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งทางการ และการสนทนากลุ่มทำให้สามารถประมวลได้ว่า ในช่วงเริ่มต้นของการขับเคลื่อนนโยบายฯ ความตระหนักรู้ และการให้ความสำคัญต่อการทำงานภายใต้นโยบายฯของบางอำเภอ หรือบางศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอยังมีไม่มากนักเนื่องจากยังคงมีภาระงานอื่น หรือนโยบายฯอื่นที่จำเป็นต้องรับผิดชอบควบคู่ไปด้วยตัวอย่างเช่น การเตรียมความพร้อมรับมือสถานการณ์ไฟป่า หมอกควัน และฝุ่นละอองขนาดเล็ก การฝึกอบรมชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน

" ปัญหาไฟป่า หมอกควัน และฝุ่นละออง ในช่วงเดือนมีนาคมไปจนถึงต้นเดือนเมษายน ส่งผลกระทบต่อการทำงานภายใต้นโยบายอื่น ๆ ของอำเภอสันป่าตองอย่างชัดเจน เพราะเราไม่มีเวลามากเพียงพอให้ไปสะสางภาระงานอื่นได้เลย สิ่งที่สำคัญมากที่สุดกลับเป็นการเฝ้าระวังการดับไฟป่า โดยในหลายพื้นที่ของอำเภอทางโซนใต้จังหวัดเชียงใหม่ ก็ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่การทำงานในมิติด้านอื่นไม่ว่าจะเป็นภาระงานด้านยาเสพติด หรือภาระงานด้านความมั่นคง จะถดถอยประสิทธิภาพ" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายกันทชาติ คงอุป ปลัดอำเภอสันป่าตอง)

"ทำนัน พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ล้วนแต่เป็นชุดปฏิบัติการดับไฟป่าในพื้นที่ ภาระงานอื่น จึงแทบจะไม่ได้ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม ถึงต้นเดือนเมษายน เพราะต้องแก้ไขปัญหาที่เป็นเหมือนวาระสำคัญของจังหวัด

เชียงใหม่อย่างปัญหาไฟป่า หมอกควัน และฝุ่นละอองก่อนเป็นลำดับแรก" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายไกรลาศ ปั๋นแก้ว กำนันตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่)

"คิดว่า จังหวัด (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่) สามารถเข้าใจได้หากสถิติการคัดกรองฯ ของบางอำเภอจะได้ยอดสะสมน้อย เพราะยังต้องโฟกัสกับงานอื่นควบคู่ไปด้วยในช่วงแรกไม่ว่าจะงานป้องกันไฟป่า งานจับกุมยาเสพติด หรืองานอื่น" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นางสาววิไลวรรณ ตาดำ ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่ (ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่))

ประการที่สี่ "ความเข้มแข็งของเครือข่ายการทำงาน" คือ การบรรลุผลสำเร็จภายใต้นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอหลายแห่งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน หรือส่วนราชการในพื้นที่อำเภอ โดยการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยด้านการทำงานร่วมกัน การติดต่อประสานงานร่วมกันอยู่สม่ำเสมอ หรือการวางแผนการทำงานร่วมกัน ทั้งหมดล้วนแต่เป็นผลการดำเนินการที่มีพื้นฐานจากการมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง และไว้วางใจได้ ซึ่งภายหลังจากสิ้นสุดเดือนมิถุนายน 2569 ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นในการขับเคลื่อนนโยบายฯ ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยเรื่องของความเข้มแข็งของเครือข่าย

"พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) จะเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ทั้งจัดเตรียมสถานที่คัดกรองฯยาเสพติดประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมคัดกรองฯ รวมไปถึงการชี้เบาะแสบุคคลที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติดในครัวเรือนต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านนั้น " (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายวชิรวิทย์ หลวงมณีวรรณ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11 ตำบลดอยหล่อ อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่)

"สาธารณสุขอำเภอจะร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่ตำรวจในการลงพื้นที่คัดกรองฯ ร่วมกันเสมอ โดยฝ่ายปกครองจะให้ปลัดอำเภอประจำตำบลเป็นผู้ประสานงานหลักในการลงพื้นที่แต่ละตำบล ในขณะเดียวกันสาธารณสุขอำเภอก็จะให้ อสม. เป็นทีมงานเบื้องหลังที่คอยช่วยฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการคัดกรองฯ จนกระทั่งงานสำเร็จ ซึ่งในการลงพื้นที่คัดกรองฯ ทุกครั้งจะมีนักวิชาการสาธารณสุขจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเข้าไปร่วมกับทีม อสม. ด้วย ในฐานะตัวแทนของสาธารณสุขอำเภอ" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายภูมิธัญย์ การะพัตร์ ผู้ช่วยสาธารณสุขอำเภอสันป่าตอง นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสันป่าตอง)

ประการที่ห้า "การบริหารจัดการทรัพยากร" คือ การขับเคลื่อนนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งหนึ่งที่แตกต่างกัน และส่งผลทำให้ผลลัพธ์การดำเนินการของศูนย์ปฏิบัติการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่แตกต่างกันไปด้วยนั้นก็คือ ความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันทั้งกำลังพล ระยะเวลา และทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง

"อำเภอสันป่าตองจะมีการประชุมศูนย์ฯ ระดับอำเภอก่อน เพื่อกำหนดแผนการลงพื้นที่คัดกรองฯ จากนั้นจะให้ปลัดอำเภอประจำตำบลเป็นผู้ประสานงานหลักกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายในเขตพื้นที่ตำบลของตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่คัดกรองฯ ร่วมกันในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมสถานที่คัดกรองฯ การประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวบ้านให้มีส่วนร่วม การชี้เบาะแสครัวเรือนที่มีผู้เสพยาเสพติด หรือการเตรียมความพร้อมในด้านอื่น" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายกันทชาติ คงอุป ปลัดอำเภอสันป่าตอง)

"เมื่อได้รับการประสานจากปลัดอำเภอประจำตำบลแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านแต่ละตำบลทราบดีว่า จะต้องเตรียมความพร้อมหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่สำหรับการประชุมชาวบ้าน การประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมคัดกรองฯ การจัดเตรียมรายชื่อผู้มีพฤติกรรม เสพยาเสพติด หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้อำเภอ และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการเชิงรุก อาทิเช่นการเคาะประตูบ้าน หรือการขยายผลเพื่อจับกุมต่อไป" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายไกรลาศ ปั๋นแก้ว กำนันตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่)

ประการสุดท้าย "กรอบระยะเวลาในการดำเนินนโยบาย" คือ นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ได้ทำการแบ่งกลุ่มอำเภอออกเป็น 5 กลุ่มอำเภอที่ต้องดำเนินนโยบายฯให้แล้วเสร็จในแต่ละเดือน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนพฤษภาคม 2568 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้น และสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินนโยบายเอาไว้ชัดเจน มีส่วนช่วยให้แต่ละอำเภอสามารถวางแผนการทำงานค้นหาผู้เสพยาเสพติดเข้าสู่ระบบการบำบัดรักษารวมไปถึงสามารถวางแผนดำเนินงานอื่นควบคู่ไปกับขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ อย่างไรก็ตามการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินนโยบายก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่นั้นก็คือ เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างอำเภอในการทำงาน กล่าวคือ อำเภอที่ต้องดำเนินนโยบายให้แล้วเสร็จในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ หรือเดือนมีนาคม จะมีเวลาเตรียมตัวจำกัดเมื่อเทียบกับอีก 3 กลุ่มอำเภอ โดยปฏิเสธไม่ได้ว่า ขณะที่ทำงานขับเคลื่อนนโยบายฯภาระงานอื่นของแต่ละอำเภอก็ยังต้องทำงานควบคู่ไปด้วย ซึ่งแม้จะกำหนดช่วงเวลาดำเนินนโยบายเอาไว้ แต่ข้อเท็จจริงแล้วไม่ใช่ทุกอำเภอที่จะได้รับประโยชน์จากแนวทางที่กำหนด

"อำเภอสะเมิงถือได้ว่าได้รับความโชคดีในการทำงานภายใต้นโยบาย เนื่องจากนโยบายกำหนดให้ดำเนินการคัดกรองฯยาเสพติดให้แล้วเสร็จภายในเดือนมิถุนายน 2568 ซึ่งสร้างความได้เปรียบในด้านการบริหารจัดการนโยบายได้ดีกว่ากลุ่มอำเภอที่ต้องดำเนินนโยบายให้แล้วเสร็จในช่วงต้นของนโยบาย" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคลล, นายจักรีพันธ์ พรหมเมือง ปลัดอำเภอสะเมิง)

"อำเภอดอยหล่อได้รับมอบหมายให้ขับเคลื่อนนโยบายให้แล้วเสร็จในห้วงเดือนกุมภาพันธ์ 2568 เช่นเดียวกันกับอำเภอสันกำแพง และอำเภอจอมทอง ซึ่งเป็นโจทย์ที่ยากลำบากมากเพราะ เป็นกลุ่มอำเภอแรกที่ต้องขับเคลื่อนนโยบายให้แล้วเสร็จ ตรงกันข้ามกับกลุ่มอำเภออื่นที่มีระยะเวลาอยู่บ้างในการทำงาน" (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายวัชรพล ช่างสากล ปลัดอำเภอดอยหล่อ)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ สามารถประมวล และอภิปรายผลการวิจัย โดยแบ่งการอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1) การประเมินผล “นโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่”

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในเนื้อหาผลการวิจัยว่า ผลสำเร็จของการดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ หรือปรากฏการณ์ที่ทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่สามารถคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะได้ครบถ้วนตามเป้าหมายที่นโยบายกำหนด ข้อเท็จจริงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานของการชี้วัดความสำเร็จของนโยบายผ่านกระบวนการประเมินผลนโนยบายที่ผลลัพธ์จากการทำงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด เมื่อทำการพิจารณา กลั่นกรอง หรือตรวจสอบตามการให้คำนิยามแนวคิดการประเมินผลนโยบายของนักวิชาการหลายท่านที่ได้นำเสนอไปแล้วไม่ว่าจะเป็น สัญญา เคณาภูมิ (อ้างถึงใน ชยุต มารยาทตร์, 2567, หน้า 113-114) ที่อธิบายว่า การประเมินผลนโยบายเป็นกระบวนการทบทวน ตรวจสอบ และวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของนโยบายว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือ Anderson (อ้างถึงใน สุวภัทร อภิญญานนท์, 2556, หน้า 262) ที่อธิบายว่า การประเมินผลนโยบายเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการณ์การเปรียบเทียบผลของนโยบายกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นระหว่างดำเนินนโยบาย

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่ไปปฏิบัติในระดับพื้นที่อำเภอ จนทำให้ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายในแต่ละพื้นที่อำเภอแตกต่างกันออกไป

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในเนื้อหาผลการวิจัยว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บรวบรวมข้อมูล มีทั้งหมด 6 ปัจจัย ประกอบด้วย 1.การสนับสนุนชุดตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะ 2.สภาพบริบทพื้นที่ 3.ภาระงานอื่นที่ต้องสะสางควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนนโยบาย 4.ความเข้มแข็งของเครือข่ายการทำงาน5.การบริหารจัดการทรัพยากร และ6.กรอบระยะเวลาในการดำเนินนโยบาย ปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงบางปัจจัยคล้ายคลึงกับที่นักวิชาการบางท่านได้นำเสนอไปว่า เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างเช่น ถวัลย์ วรเทพพุฒิพงศ์ (2531, หน้า 26) กล่าวว่า สภาวะการณ์ของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการสนับสนุนของหน่วยปฏิบัติ เป็น 2 ใน 7 ปัจจัยที่ส่งผลทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ ซึ่งคล้ายคลึงกับผลการศึกษาด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายนั้นก็คือ ภาระงานอื่นของอำเภอที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการทำงานตามนโยบายรวมไปถึงกรอบระยะเวลาในการดำเนินนโยบาย ทั้งหมดล้วนแต่เป็นปัจจัย หรือสภาวะการของสังคมและการเมืองภายนอกที่แต่ละอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ไม่สามารถกำหนด หรือเปลี่ยนแปลงได้ ทำได้เพียงต้องขับเคลื่อนนโยบายต่อไปภายใต้ข้อจำกัดที่เกิดขึ้น หรือการสนับสนุนชุดตรวจหาสารเสพติดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เปรียบเหมือนกับระดับความสามารถการสนับสนุนของหน่วยปฏิบัติที่มีต่อนโยบายว่าสามารถทำได้ดีมากน้อยเพียงใด หากมีการสนับสนุนจากหน่วยปฏิบัติที่เพียงพอการขับเคลื่อนนโยบายก็มีแนวโน้มประสบผลสำเร็จ แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุน หรือได้รับการสนับสนุนที่ไม่เพียงพอก็อาจจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์

อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯที่ได้กล่าวถึงยังคล้ายคลึงกับปัจจัยกำหนดความสำเร็จของนโยบายที่ กล้า ทองขาว (กล้าทองขาว อ้างถึงใน ธวัชชัย เทือกเถา, 2562, หน้า14) ได้อธิบายไว้ว่า ปัจจัยด้านศักยภาพและความสามารถขององค์กรที่นำนโยบายไปปฏิบัติ เป็น 1 ใน 6 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยศักยภาพ และความสามารถขององค์กร อาจไม่หมายความถึงเฉพาะความสามารถของบุคลากรหรือสมาชิกภายในองค์กรเพียงเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการ และความเข้มแข็งของความเป็นเครือข่าย ที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายภายใต้ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งหากปราศจากความสามารถในการบริหารจัดการ และเครือข่ายที่เข้มแข็ง องค์กร หรือหน่วยปฏิบัติก็ไม่สามารถที่จะใช้ศักยภาพในการทำงานตามนโยบายออกมาได้เต็มประสิทธิภาพ ดังนั้นความสามารถในการบริหารจัดการ และเครือข่ายที่เข้มแข็ง อาจอนุมานได้ถึงความเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานศักยภาพ และความสามารถขององค์กรก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

1) การจัดทำนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่ผ่านการค้นหาผู้เสพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดควรที่จะดำเนินนโยบายอย่างต่อเนื่องทุกปี กล่าวคือ เมื่อนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขในจังหวัดเชียงใหม่สิ้นสุดลง ผู้จัดทำนโยบายก็ต้องจัดทำนโยบายใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือพัฒนาจากนโยบายเดิม เพื่อไม่ให้ปัญหายาเสพติดส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

2) การจัดทำนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่ผ่านการค้นหาผู้เสพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดต้องให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินนโยบาย เพื่อการทำงานมีประสิทธิภาพและสามารถคาดหวังถึงผลสำเร็จได้ ไม่ควรดำเนินนโยบายที่ไม่ให้การสนับสนุนงบประมาณเนื่องจาก ลดทอนความสามารถในการทำงาน โดยเฉพาะเมื่อผู้ปฏิบัติงานต้องการทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงาน

3) ควรกำหนดหลักเกณฑ์แบ่งแยกผู้เสพยาเสพติดที่สมควรส่งเข้ารับการบำบัดรักษา กับผู้เสพยาเสพติดที่สมควรถูกจับกุมดำเนินคดี โดยใช้เกณฑ์ปริมาณยาเสพติดที่ตรวจพบ ประวัติการเสพยาเสพติดซ้ำ/ประวัติการก่อคดีอาชญากรรมซ้ำ รวมไปถึงระดับความรุนแรงของการเสพติดยาเสพติด เพื่อให้โอกาสอยู่กับบุคคลที่สมควรได้รับโอกาสอย่างแท้จริง และเป็นการลดปริมาณเป้าหมายในการคัดกรอง และตรวจหาสารเสพติดจากปัสสาวะอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรสุมน พฤฒิภิญโญ. (2551). *นโยบายและยุทธศาสตร์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด* (การศึกษาวิจัยภายใต้โครงการจัดการองค์ความรู้เรื่องยาเสพติด (อสต.)). ม.ป.ท.

ชยุต มารยาทตร์. (2567). การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายด้านการป้องกันและการแก้ไขปัญหายาเสพติด: ศึกษากรณีโครงการเก้าเลี้ยวโมเดล. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 4*(6), 113–114.

จิตราภรณ์ ศรีลาฤทธิ์. (2561). *การนำนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของกระทรวงมหาดไทยไปปฏิบัติ: การแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญญธร อ่อนเฉวียง. (2562). องค์ประกอบของประสิทธิผลการบริหารงานเพื่อแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรม. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 12*(3), 441-463.

ธวัชชัย เทือกเถา. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาการลดการใช้พลังงาน ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่.* ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2569, จาก https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2019/TU_2019_6103010739_11621_12743.pdf

ถวัลย์ วรเทพพุฒิพงษ์. (2531). *[ชื่อเรื่องไม่ปรากฏ].* ค้นเมื่อ 5 มกราคม 2568, จาก https://lib.doe.go.th/ebookdoc/020400004225_2.pdf

วรเดช จันทรศร. (2551). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย.

ศิระ บุญแทน. (2561). *การนำนโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่. (2567). *การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของจังหวัดเชียงใหม่* [สไลด์นำเสนอ]. เชียงใหม่: ผู้แต่ง.

ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดเชียงใหม่. (2568). “ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่ขออนุญาตรายงานสถิติการคัดกรองและตรวจหาสารเสพติดสะสมทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ผู้แต่ง.

สุมาลี แสงชมภู, คณิตา ดวงแจ่มกาญจน์, และเขมณัฏฐ์ รัตน์วรวงศ์. (2565). *ถอดบทเรียนและประเมินผลการดำเนินงานนโยบายส่งเสริมกัญชงเพื่อเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2565: กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี*. ค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2569, จาก https://backoffice.udpho.org/openaccess/control/download.php?id=MTQ=

สุวภัทร อภิญญานนท์. (2556). *การวิเคราะห์และประเมินผลนโยบายการสื่อสารเกี่ยวกับสินค้าอินทรีย์ของภาครัฐ.* วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อเนก จินดาขัด. (2561). *การประเมินผลโครงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนไทยกลุ่มวัยผู้สูงอายุในตำบลต้นแบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว จังหวัดแพร่.* วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ด้วยเทคโนโลยีชีวมิติ: กรณีศึกษาศูนย์นันทนาการหนองจอก

The development of a Public Service Delivery Model for bridging the Digital Divide using Biometric Technology: A case study of Nongchok Recreation Center

สาวิต บุญพรหม[1] & ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์[2]

Sawit Boonprom[1] & Supatra Amnuaysawasdi[2]

Corresponding author: 6714832078@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในการเข้าถึงบริการสาธารณะของศูนย์นันทนาการหนองจอกผ่านระบบแอปพลิเคชันรูปแบบเดิม (BKK ACTIVE) (2) การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะที่เหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวมิติ (Biometrics) ร่วมกับระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล (ThaID) (3) ศึกษาผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยเชิงคุณภาพใช้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 9 คน พร้อมด้วยการวิจัยและพัฒนา (R&D) ส่วนเชิงปริมาณโดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 171 ชุด ด้วยการใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ รวมถึงการใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัยพบว่า แอปพลิเคชันระบบเดิมสร้างความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลกับกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุที่ไม่มีสมาร์ตโฟน และสร้างภาระงานซ้ำซ้อนแก่เจ้าหน้าที่ การพัฒนารูปแบบการให้บริการด้วยการบูรณาการตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) ร่วมกับเทคโนโลยีชีวมิติและ ThaID ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้โดยไม่อาศัยสมาร์ตโฟน และผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของประชาชนมีการยอมรับเทคโนโลยีอยู่ในระดับมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และประชาชนมีความพึงพอใจต่อระบบการให้บริการแบบใหม่อยู่ในระดับมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล; เทคโนโลยีชีวมิติ; ศูนย์นันทนาการหนองจอก

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the conditions, problems, obstacles, and the digital divide in accessing public services at the Nong Chok Recreation Center through the conventional application system (BKK ACTIVE); (2) develop an appropriate public service delivery model by integrating biometric technology with the digital identity verification and authentication system (ThaID); and (3) examine the outcomes and satisfaction levels among public service users and operational officers. A mixed-methods research design, encompassing both qualitative and quantitative approaches, was employed. For the qualitative phase, data were collected through semi-structured interviews with 9 informants, in conjunction with a Research and Development (R&D) approach. For the quantitative phase, questionnaires were utilized as the research instrument to collect data from 171 respondents, selected via convenience sampling (accidental sampling). The data were analyzed using both descriptive and inferential statistics.

The research findings revealed that the conventional application system exacerbated the digital divide for vulnerable groups and the elderly who lacked smartphones, and created redundant workloads for the officers. The development of the service model, integrating multi-purpose service kiosks with biometric technology and ThaID, enabled citizens to access services without relying on smartphones. Regarding the outcomes and public satisfaction, the acceptance of the technology was at the highest level, with statistical significance at the 0.05 level. Furthermore, public satisfaction with the new service delivery system was also at the highest level, statistically significant at the 0.05 level.

Keywords: Digital Divide; Biometrics; Nongchok Recreation Center

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ได้วางเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมดิจิทัลมาปรับใช้ในการส่งมอบบริการสาธารณะจึงเป็นกลไกยุทธศาสตร์ในการเพิ่มประสิทธิภาพ อำนวยความสะดวก และลดภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

กรุงเทพมหานคร ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ได้สนองตอบนโยบายดังกล่าวด้วยการขับเคลื่อนเมืองอัจฉริยะ โดยมีภารกิจพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการให้บริการศูนย์นันทนาการกรุงเทพมหานคร

ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะในการส่งเสริมสุขภาวะทางกาย จิตใจ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัย ในการยกระดับบริการสู่ระบบดิจิทัล กรุงเทพมหานครได้พัฒนาระบบและปรับเปลี่ยนแอปพลิเคชันบริการจาก CSTD Smart Member มาเป็น BKK ACTIVE เพื่อใช้เป็นช่องทางหลักในการสมัครสมาชิก จองเข้าร่วมกิจกรรม และชำระเงินทางออนไลน์

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ภาครัฐเร่งผลักดันนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อตอบสนองต่อแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และการใช้เทคโนโลยีเป็นตัวนำ ประเทศไทยก็ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ความย้อนแย้งทางการบริหารภาครัฐ นั่นคือ การเกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่ขยายกว้างขึ้น ประชาชนกลุ่มเปราะบาง พ่อบ้านแม่บ้านและผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดแคลนทักษะความเข้าใจดิจิทัล รวมถึงไม่มีอุปกรณ์สมาร์ตโฟนหรืออินเทอร์เน็ตความเร็วสูง การบังคับให้รับบริการผ่านแอปพลิเคชันเพียงช่องทางเดียวจึงกลายเป็นการสร้างกำแพงกีดกันประชาชนออกจากสวัสดิการของรัฐ ซึ่งขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ที่เน้นย้ำว่า รัฐต้องรับใช้พลเมืองอย่างเท่าเทียม โดยมุ่งเน้นคุณค่าทางสังคม และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Denhardt & Denhardt, 2015)

ศูนย์นันทนาการหนองจอกนับเป็นพื้นที่กรณีศึกษาสำคัญ เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตชานเมืองที่มีความหลากหลายทางประชากรศาสตร์สูง มีสัดส่วนของกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางดิจิทัลอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจบริบทเชิงพื้นที่ พบว่าแอปพลิเคชัน BKK ACTIVE ก่อให้เกิดปัญหาทั้งสองฝั่ง โดยฝั่งประชาชนมีขั้นตอนการสมัครที่ซับซ้อน บังคับยืนยันตัวตนผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มี และต้องพกพาสมาร์ตโฟนเพื่อสแกน QR Code หน้าห้องกิจกรรมตลอดเวลา สร้างความเสี่ยงต่อการสูญหายระหว่างการออกกำลังกาย ในขณะที่ฝั่งเจ้าหน้าที่ ต้องเสียเวลาคีย์ข้อมูลแทนประชาชน แก้ไขปัญหาระบบหลุด ตรวจสอบบัตรประชาชนเพื่อคำนวณอัตราค่าธรรมเนียมตามช่วงอายุแบบทำมือ และเผชิญความคลาดเคลื่อนของการจัดเก็บสถิติผู้ใช้งานจริง

เพื่อแก้ไขปัญหาสุญญากาศทางเทคโนโลยีและการกีดกันทางสังคมนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวมิติ เช่น การสแกนลายนิ้วมือหรือใบหน้า ร่วมกับระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล (ThaID) ของกรมการปกครอง จึงเป็นทางออกเชิงนวัตกรรมที่สอดรับกับบริบทพื้นที่ ช่วยให้ประชาชนสามารถยืนยันตัวตนด้วยบัตรประชาชนเพียงครั้งเดียว และใช้ลายนิ้วมือหรือใบหน้าสแกนเข้าใช้บริการได้ทันทีโดยไม่ต้องพึ่งพาสมาร์ตโฟน การศึกษานี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และประเมินผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิจัยเชิงสำรวจตามลำดับ (Exploratory Sequential Design) ซึ่งเป็นการผสานกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เข้าด้วยกัน ร่วมกับกระบวนการการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบนวัตกรรมการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ: ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ระยะที่ 2: การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะ: ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลสภาพปัญหาที่ได้จากระยะที่ 1 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎี เพื่อออกแบบและจำลองรูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติแบบเบ็ดเสร็จที่เชื่อมโยงกับระบบ ThaID โดยมุ่งเน้นการลดขั้นตอน ลดความซับซ้อน และลดการพึ่งพาสมาร์ตโฟนของผู้รับบริการ

ระยะที่ 3: การประเมินผลการยอมรับและความพึงพอใจต่อรูปแบบใหม่: ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยประเมินผลโดยใช้แบบสอบถามเชิงสำรวจเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการศูนย์นันทนาการหนองจอก โดยนำทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดคุณภาพการบริการ มาเป็นกรอบในการสร้างข้อคำถาม เพื่อประเมินเชิงประจักษ์ทางสถิติว่ารูปแบบการให้บริการที่พัฒนาขึ้นในระยะที่ 2 นั้นสามารถตอบสนองความต้องการ ใช้งานได้ง่าย และสร้างความพึงพอใจได้ในระดับใด

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งตามระยะของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (ระยะที่ 1) ผู้วิจัยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึก จึงได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับศูนย์นันทนาการหนองจอก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้ใช้บริการ: ประชาชนทั่วไปและผู้สูงอายุที่มาใช้บริการศูนย์นันทนาการหนองจอก และเคยมีประสบการณ์การใช้งานหรือประสบปัญหาจากการใช้แอปพลิเคชัน BKK ACTIVE เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับอุปสรรคในการเข้าถึงบริการ จำนวน 5 คน โดยเป็นกลุ่มที่เคยมีประสบการณ์การใช้งานหรือประสบปัญหาจากการใช้ระบบแอปพลิเคชันเดิม (BKK ACTIVE)

1.2 กลุ่มผู้ให้บริการ: เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหน้าจุดบริการ และผู้บริหารศูนย์นันทนาการหนองจอก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในขั้นตอนการปฏิบัติงานและความคิดเห็นต่อการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ดังนี้

1.2.1 นางสาวลักขณา เปรมลาภ หัวหน้าศูนย์นันทนาการหนอง

1.2.2 นางสาวสมหญิง ปั้นเก่า อาสาสมัครด้านสนับสนุนงานธุรการ

1.2.3 นางสาวนุสรา อารซัด อาสาสมัครด้านสนับสนุนงานธุรการ

1.2.4 ที่ร้อยตรีอัครเดช ศักดิ์วิชิต อาสาสมัครด้านสนับสนุนงานธุรการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (ระยะที่ 3) ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.3 ประชากร: ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้มาใช้บริการศูนย์นันทนาการหนองจอก สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร อ้างอิงจากฐานข้อมูลสถิติจำนวนผู้ใช้บริการเฉลี่ยต่อวันในปีงบประมาณ 2568 จำนวนทั้งสิ้น 300 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง: เนื่องจากประชากรมีจำนวนที่ทราบแน่ชัด ผู้วิจัยจึงคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนยอมรับได้ร้อยละ 5 โดยมีสูตรการคำนวณ

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

$$n = \frac{300}{1 + 300(0.05)^2} = 171.42 \approx 171$$

ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 171 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยในแต่ละระยะ โดยแบ่งออกเป็นเครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และเครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

1. เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (ระยะที่ 1) ผู้วิจัยใช้ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือหลักในการเจาะลึกถึงประเด็นปัญหา โดยผู้วิจัยกำหนดกรอบคำถามปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปและลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ให้สัมภาษณ์ประสบการณ์ ปัญหา และข้อจำกัดในการใช้งานระบบบริการในปัจจุบัน และความคิดเห็น ความต้องการ และความคาดหวังต่อการนำเทคโนโลยีทางเลือกใหม่มาใช้ในการให้บริการ

2. เครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (ระยะที่ 3 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี และทฤษฎีคุณภาพการบริการ มาสร้างเป็นข้อคำถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม, การประเมินการยอมรับเทคโนโลยี (แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และด้านการรับรู้ประโยชน์ที่ได้รับ), การประเมินความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการ (แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรวดเร็ว ด้านความปลอดภัยของข้อมูล และด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึง) และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามตามรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกตามระยะของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ระยะที่ 1) สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดของระบบบริการ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเสียงมาถอดความ แบบคำต่อคำ

1.2 อ่านและทำความเข้าใจข้อมูลทั้งหมด เพื่อจัดหมวดหมู่ประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคทางเทคโนโลยี ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และความต้องการของผู้ใช้งาน

1.3 ทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 เพื่อสรุปเป็นข้อค้นพบเชิงพรรณนาแบบอุปนัย ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางในการพัฒนารูปแบบการให้บริการในระยะต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนารูปแบบ (ระยะที่ 2) ผู้วิจัยนำข้อค้นพบสภาพปัญหาจากระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ เช่น นโยบายรัฐบาลดิจิทัล แนวทางการเชื่อมโยงฐานข้อมูล ThaID และทฤษฎีการบริการสาธารณะแนวใหม่ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ เพื่อนำไปสู่การออกแบบและจำลองกระบวนการทำงานของ รูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะถูกนำเสนอในรูปแบบของแผนผังกระบวนการให้บริการเปรียบเทียบระหว่างระบบเดิมและระบบใหม่

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ระยะที่ 3) สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม เพื่อประเมินผลการยอมรับเทคโนโลยีและความพึงพอใจต่อรูปแบบใหม่ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ลงรหัส และประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 สถิติเชิงพรรณนา: ใช้เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็น ได้แก่

3.1.1 ความถี่ และค่าร้อยละ: ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 1 เพื่ออธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

3.1.2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน: ใช้สำหรับการวิเคราะห์ระดับการยอมรับเทคโนโลยี (ส่วนที่ 2) และระดับความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการ (ส่วนที่ 3) เพื่อหาค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละข้อคำถามและในภาพรวม รวมถึงดูการกระจายตัวของข้อมูล โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายที่กำหนดไว้ 5 ระดับ เพื่อสรุปผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบการให้บริการโดยคำนวณอันตรภาคชั้น (Class Interval) ซึ่งมีช่วงคะแนนเท่ากับ 0.80 และแบ่งระดับการแปลผลออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง มีระดับการยอมรับ/ความพึงพอใจ อยู่ในระดับ มากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง มีระดับการยอมรับ/ความพึงพอใจ อยู่ในระดับ มาก
- คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง มีระดับการยอมรับ/ความพึงพอใจ อยู่ในระดับ ปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง มีระดับการยอมรับ/ความพึงพอใจ อยู่ในระดับ น้อย
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง มีระดับการยอมรับ/ความพึงพอใจ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

เกณฑ์การยอมรับสมมติฐาน: ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของตัวแปรที่ศึกษาต้องมีค่าตั้งแต่ 3.41 ขึ้นไป ซึ่งอยู่ในช่วงระดับ "มาก" ถึง "มากที่สุด" และมีค่าผลการทดสอบทางสถิติ (p-value) < 0.05(ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05) โดยมีสมมติฐาน ดังนี้

- สมมติฐานที่ 1 (H_1): ประชาชนผู้รับบริการ ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก มีระดับการยอมรับเทคโนโลยีชีวมิติอยู่ในระดับมาก

- สมมติฐานที่ 2 (H_2): ประชาชนผู้รับบริการ ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

*หากค่าเฉลี่ย $\bar{X} \geq$ 3.41และ p-value < 0.05 แสดงว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

**หากค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ < 3.41หรือ p-value $\geq$ 0.05 แสดงว่าข้อมูลเชิงประจักษ์ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะเพิ่มเติม: สำหรับข้อคำถามปลายเปิดในส่วนที่ 4 ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดกลุ่มข้อความ และวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์นันทนาการในอนาคต

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลด้วยเทคโนโลยีชีวมิติ: กรณีศึกษาศูนย์นันทนาการหนองจอก เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงใคร่สรุปผลการวิจัยแยกเป็น 3 ประเด็น เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหา อุปสรรค และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ในการเข้าถึงบริการสาธารณะของศูนย์นันทนาการหนองจอกผ่านระบบแอปพลิเคชันรูปแบบเดิม (BKK ACTIVE) ตลอดจนข้อจำกัดในการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นการสรุปผลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ สรุปได้ว่า

ปัญหาเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดทางกายภาพยังคงเป็นด่านแรกที่ตัดสิทธิ์ประชาชนบางกลุ่มออกจากระบบดิจิทัล แม้กรุงเทพมหานครจะพยายามเปลี่ยนผ่านบริการไปสู่รูปแบบออนไลน์อย่างเต็มตัว แต่ในความเป็นจริงกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางยังเผชิญกับข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ โดยสมาร์ตโฟนที่มีอยู่มักเป็นรุ่นเก่าที่มีหน่วยความจำและประสิทธิภาพต่ำ ไม่สามารถรองรับแอปพลิเคชันภาครัฐที่มีขนาดใหญ่และต้องคอยอัปเดตระบบอยู่ตลอดเวลาได้ ยิ่งไปกว่านั้น สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่เสถียรซึ่งจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับระบบบริการกลับกลายเป็นภาระค่าใช้จ่ายแฝงรายเดือนที่ซ้ำเติมภาครัฐและครัวเรือนที่มีรายได้จำกัด ทำให้ความพยายามในการเข้าถึงบริการดิจิทัลจากที่บ้านเป็นเรื่องที่เข้าถึงได้ยากในทางปฏิบัติ

นอกจากอุปสรรคทางกายภาพแล้ว มิติด้านทักษะความรู้เท่าทันดิจิทัลและความกลัวทางจิตวิทยาก็เป็นกำแพงหนาที่ปิดกั้นประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน จากการศึกษาพบว่าารออกแบบหน้าจอการใช้

งานหรืออินเทอร์เฟซของระบบบริการภาครัฐในปัจจุบันมีความซับซ้อนเกินไป กระบวนการยืนยันตัวตนมีความยุ่งยาก ตัวอักษรมีขนาดเล็ก และมีการใช้คำศัพท์เทคนิคหรือภาษากฎหมาย ที่เข้าใจยาก ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุเกิดความถดถอยและถอดใจจากการใช้งาน นอกเหนือจากความยากของระบบแล้ว ความวิตกกังวลต่อภัยคุกคามทางไซเบอร์ แก๊งคอลเซ็นเตอร์ และข่าวสารการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคล ได้สร้างความไม่ไว้วางใจอย่างรุนแรงในจิตใจของประชาชน ทำให้พวกเขารู้สึกหวาดกลัวและเลือกที่จะปฏิเสธการทำธุรกรรมดิจิทัลกับรัฐหากไม่มีความจำเป็นบังคับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยังได้ค้นพบข้อเท็จจริงที่สำคัญเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำดิจิทัล ซึ่งไม่ใช่แค่เรื่องของการเข้าถึงอุปกรณ์หรือการมีทักษะขั้นพื้นฐานอีกต่อไป แต่เป็นช่องว่างในมิติของการนำเทคโนโลยีไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในชีวิตประจำวัน กลุ่มคนรุ่นใหม่ นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการ ซึ่งมีความพร้อมสูง สามารถใช้ประโยชน์จากระบบดิจิทัลในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ มาตรการเยียวยา หรือการจองโควตาต่างๆ ของรัฐได้อย่างรวดเร็วและเต็มประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและผู้สูงอายุกลับต้องสูญเสียสิทธิ์และโอกาสเหล่านั้นไปอย่างน่าเสียดายเพียงเพราะไม่สามารถกดรับสิทธิ์ได้ทันเวลา สภาวการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเกิดความเหลื่อมล้ำซ้ำซ้อนในสังคม ที่เทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์ให้เฉพาะกลุ่มคนที่มีความพร้อมทางดิจิทัลมากกว่า

เมื่อพิจารณาเจาะลึกไปที่บริบททางสังคมของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย พบว่าพฤติกรรมและความต้องการมีความแตกต่างกันอย่างสุดขั้ว โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เป็นดิจิทัลโดยกำเนิดจะไม่ได้มองว่าระบบใช้งานยาก แต่มองว่าอุปสรรคคือความล่าช้าของระบบราชการและกระบวนการบางส่วนที่ยังตัดไม่ขาดจากระบบเอกสารแบบเดิม ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีต้องการระบบการช่วยเหลือที่มีลักษณะผสมผสาน พวกเขาชี้ว่าการมีตู้บริการอเนกประสงค์อัตโนมัติที่ตั้งอยู่ในชุมชนควบคู่กับการมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำในระยะแรก จะช่วยลดความกดดันและสร้างความมั่นใจในการเข้าถึงบริการสาธารณะได้ดีกว่าการบังคับให้ใช้งานผ่านโทรศัพท์มือถือส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการให้บริการสาธารณะที่เหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวมิติ (Biometrics) ร่วมกับระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล (ThaID) เพื่อลดอุปสรรคและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการของประชาชนทุกกลุ่ม ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยนำข้อค้นพบจากประเด็นที่ 1 มาเข้าสู่กระบวนการโดยบูรณาการร่วมกับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ และทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี เพื่อออกแบบรูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ แผนภาพกระบวนการให้บริการ (Process Flowchart) และสื่อภาพจำลองขั้นตอนการรับบริการ (Visual Mockup)

พบว่าระบบงานที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้สามารถทลายข้อจำกัดเชิงกระบวนการแบบเดิมลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระบบการเข้าถึงที่นำเทคโนโลยีชีวมิติมาใช้ในการตรวจสอบและยืนยันตัวตนผ่านการเชื่อมโยงโดยตรงกับฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์ ซึ่งขั้นตอนนี้ช่วยลดความยุ่งยากในการกรอกข้อมูลส่วนตัว และขจัดความวิตกกังวลเรื่องการจดจำรหัสผ่านของกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างสิ้นเชิง หลังจากนั้นระบบจะนำผู้ใช้เข้าสู่ขั้นตอนการเลือกรับบริการหรือกิจกรรมสาธารณะที่ถูกจัดหมวดหมู่ไว้อย่างเป็นระบบ หน้าจอจะแสดงผลการสรุปข้อมูลกิจกรรมและราคาอย่างโปร่งใส ก่อนจะปิดท้ายกระบวนงานด้วยระบบการชำระเงินดิจิทัลผ่านคิวอาร์โค้ด (QR Code) ที่มีความปลอดภัยสูง รวดเร็ว และลดการสัมผัสเงินสด ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ถูกบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อสร้างประสบการณ์การบริการที่ราบรื่นและลดระยะเวลาในการรอคอยของประชาชนให้เหลือน้อยที่สุด

ในมิติของการออกแบบตัวแบบเชิงกายภาพ (Visual Mockup) ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการออกแบบที่เป็นสากล เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางกายภาพอย่างเป็นรูปธรรม โดยตัวตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) ได้รับการออกแบบโครงสร้างให้มีความสูงและองศาของหน้าจอที่เอื้อต่อการใช้งานของคนทุกกลุ่ม รวมถึงผู้พิการที่นั่งรถเข็น ในส่วนของหน้าจอแสดงผลและส่วนต่อประสานกับผู้ใช้ ได้มีการปรับเปลี่ยนให้มีขนาดตัวอักษรที่ใหญ่และเด่นชัด ใช้คู่สีที่ตัดกันเพื่อช่วยในการมองเห็นของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งปรับปรุงคำสั่งการใช้งานให้เป็นระบบสัมผัสที่แม่นยำและใช้ภาษาที่เรียบง่าย หลีกเลี่ยงคำศัพท์ทางเทคนิคหรือกฎหมายที่ซับซ้อน ต้นแบบนวัตกรรมชิ้นนี้จึงทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมทางเทคโนโลยีที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดชุมชน เช่น ศูนย์นันทนาการ หรือหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ไม่มีสมาร์ตโฟนประสิทธิภาพสูง สามารถเดินทางมาเข้าถึงบริการของรัฐได้ด้วยตนเองอย่างเท่าเทียมและสมศักดิ์ศรี

ประเด็นที่ 3 ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ ของประชาชนผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ที่มีต่อรูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติที่พัฒนาขึ้น เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขยายผลต่อไป

สำหรับประเด็นที่ 3 นี้ เป็นการสรุปการวิจัยเชิงปริมาณ โดยอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับคืนจำนวนทั้งสิ้น 171 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมดที่แจกให้กับกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เป็นสมาชิกของศูนย์นันทนาการหนองจอกที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาของการวิจัยนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็น ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยสรุปแยกย่อยเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การยอมรับเทคโนโลยีของกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีต่อรูปแบบการบริการรูปแบบใหม่ สรุปว่าส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีระดับการยอมรับเทคโนโลยีในทุกข้อรายการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51–4.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิง 3.41 ดังนี้

ประเด็นข้อคำถาม	$\bar{x}$	S.D.	t	p-value	ระดับการยอมรับ
ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน					
1. การสแกนลายนิ้วมือ/ใบหน้า มีขั้นตอนที่เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อน	4.52	0.513	25.80	<.001*	มากที่สุด
2. ไม่ต้องจดจำรหัสผ่านหรือพกพาสมาร์ทโฟนในการเข้าใช้บริการได้	4.51	0.535	24.50	<.001*	มากที่สุด
3. การเข้าใช้งานด้วยระบบใหม่มีความสะดวกและใช้งานง่ายกว่าระบบเดิม(แอปพลิเคชัน)	4.57	0.497	27.80	<.001*	มากที่สุด
ด้านการรับรู้ประโยชน์ที่ได้รับ					
4. การนำระบบ Thald มาใช้ร่วมกับเทคโนโลยีชีวมิติช่วยลดระยะเวลาและขั้นตอนในการลงทะเบียนเข้าใช้บริการศูนย์นันทนาการได้อย่างชัดเจน	4.61	0.513	28.00	<.001*	มากที่สุด
5. การนำระบบ ThaID มาใช้ร่วมกับเทคโนโลยีชีวมิติช่วยแก้ปัญหาการลืมนำเอกสารหรือโทรศัพท์มือถือ	4.56	0.575	23.80	<.001*	มากที่สุด
6. ภาพรวมของรูปแบบการให้บริการมีประโยชน์และช่วยยกระดับคุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่	4.60	0.514	27.80	<.001*	มากที่สุด

จากตารางการทดสอบด้วย One-Sample t-test พบว่า ค่า p-value < .001 ในทุกข้อรายการ ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แสดงว่า ผู้ใช้บริการมีความคิดเห็นต่อนวัตกรรมเทคโนโลยีชีวมิติในด้านการยอมรับเทคโนโลยีสูงกว่าเกณฑ์ 3.41 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ช่วยลดระยะเวลาและขั้นตอนในการลงทะเบียนเข้าใช้บริการศูนย์นันทนาการได้อย่างชัดเจน ($\bar{x}$ = 4.61, S.D. = 0.513, t = 28.00, p < .001)

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจคุณภาพการบริการแบบใหม่ของกลุ่มตัวอย่างประชาชน สรุปว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.48–4.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิง 3.41 ในทุกประเด็นที่ศึกษา คือ

ประเด็นข้อคำถาม	$\bar{x}$	S.D.	t	p-value	ระดับความพึงพอใจ
ด้านความรวดเร็ว					
1. รูปแบบขั้นตอนการสแกนลายนิ้วมือ/ใบหน้า ช่วยให้การยืนยันตัวตนเข้ารับบริการมีความรวดเร็วกว่าการใช้ระบบเดิม(แอปพลิเคชัน)	4.65	0.503	29.60	<.001*	มากที่สุด
2. การลดความแออัดและลดระยะเวลาการให้บริการ	4.48	0.513	24.70	<.001*	มากที่สุด
ด้านความปลอดภัยของข้อมูล					
3. ท่านมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของการใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร (ThaID)	4.59	0.516	27.40	<.001*	มากที่สุด
4. การยืนยันตัวตนด้วยเทคโนโลยีชีวมิติ ป้องกันการสวมสิทธิ์ได้ดีกว่าการใช้บัตรหรือ QR Code	4.51	0.546	24.10	<.001*	มากที่สุด
ด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึง					
5. รูปแบบการบริการใหม่นี้ ช่วยให้ผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่มีสมาร์ทโฟนเข้าถึงบริการได้ง่ายและเท่าเทียมขึ้น	4.57	0.541	25.70	<.001*	มากที่สุด
6. เจ้าหน้าที่แนะนำและให้บริการได้อย่างเท่าเทียม	4.57	0.520	26.60	<.001*	มากที่สุด

จากตารางการทดสอบด้วย One-Sample t-test พบว่า ค่า p- value < .001 ในทุกข้อรายการ ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แสดงว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจและมองว่ารูปแบบการให้บริการใหม่ด้วยเทคโนโลยีชีวมิตินี้ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 3.41 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ รูปแบบขั้นตอนการสแกนลายนิ้วมือ/ใบหน้า ช่วยให้การยืนยันตัวตนเข้ารับบริการมีความรวดเร็วกว่าการใช้ระบบเดิม(แอปพลิเคชัน) ($\bar{x}$ = 4.65, S.D. = 0.503, t = 29.60, p < .001)

ส่วนที่ 3 สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ใช้บริการ สรุปว่า จากการประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อคำถามปลายเปิด สามารถจัดกลุ่มความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เป็นสมาชิกออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้ คือ

1. ความประทับใจและข้อดีที่ควรคงไว้ในระบบ: ผู้รับบริการมีความประทับใจในด้านความรวดเร็วและลดความซับซ้อน โดยสะท้อนตรงกันว่าระบบมีความรวดเร็ว ไม่ต้องจองคิว ไม่ต้องกรอกข้อมูลเอง และลดความซับซ้อนจากระบบแอปพลิเคชันเดิมได้อย่างมาก มีความสะดวกสบายและแม่นยำในการยืนยันตัวตนที่ระบุตัวบุคคลได้ชัดเจน สามารถป้องกันการสวมรอย และมีความทันสมัย ตลอดจนส่งผลเชิงบวกต่อการบริการของเจ้าหน้าที่ ซึ่งความง่ายของระบบช่วยเอื้อให้เจ้าหน้าที่สามารถให้บริการ ให้คำแนะนำ และดูแลผู้มาใช้บริการได้อย่างเป็นกันเองและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ปัญหา อุปสรรค และสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข: ผู้รับบริการระบุถึงข้อจำกัดของผู้สูงอายุ ซึ่งแม้ว่าระบบจะใช้งานง่าย แต่ผู้สูงอายุอาจมีอุปสรรคด้านสายตา หรือมีความไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี จึงมีข้อเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดในช่วงเริ่มต้น อีกทั้งยังมีความกังวลด้านข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ซึ่งผู้ใช้บริการบางส่วนยังคงมีข้อกังวลเกี่ยวกับข้อกฎหมายและความปลอดภัยในการจัดเก็บข้อมูลทางชีวมิติ รวมถึงทัศนคติต่อระบบเดิมที่ส่งผลกระทบ เช่น ปัญหาจากกรณีที่ทำแอปพลิเคชันไม่เป็น หรือความไม่ชอบพกของติดตัว ซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่าการเปลี่ยนมาใช้ตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) สามารถตอบโจทย์ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลได้ตรงจุด แต่อาจต้องใช้เวลาในการสร้างความคุ้นเคยกับระบบใหม่

การทดสอบสมมติฐาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานแต่ละข้ออาจอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

สมมติฐานการวิจัย ข้อ 1: รูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก ที่พัฒนาขึ้น ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีการยอมรับเทคโนโลยีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

จากการใช้วิธีการทางสถิติ One Sample T-Test วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อนวัตกรรมเทคโนโลยีชีวมิติในด้านการยอมรับเทคโนโลยี เพื่อหาค่าเฉลี่ยระดับการยอมรับเทคโนโลยี และดูว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ (statistical significance หรือ Sig.) ที่ 0.05 หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีระดับการยอมรับเทคโนโลยีในทุกข้อรายการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51–4.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิง 3.41และผลการคำนวณมีค่าSig. = 0.001 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า รูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติเพื่อลดความ

เหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก ที่พัฒนาขึ้น ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีการยอมรับเทคโนโลยีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานการวิจัย ข้อ 2: รูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก ที่พัฒนาขึ้น ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

จากการใช้วิธีการทางสถิติ One Sample T-Test วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อนวัตกรรมเทคโนโลยีชีวมิติในด้านความพึงพอใจคุณภาพการบริการแบบใหม่ เพื่อหาค่าเฉลี่ยระดับการยอมรับเทคโนโลยี และดูว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ (statistical significance หรือ Sig.) ที่ 0.05 หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีระดับการยอมรับเทคโนโลยีในทุกข้อรายการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.48–4.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิง 3.41และผลการคำนวณมีค่าSig. = 0.001 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หมายความว่า รูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ณ ศูนย์นันทนาการหนองจอก ที่พัฒนาขึ้น ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการในภาพรวมอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถนำมามาอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

1. สภาพปัญหา อุปสรรค และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในการเข้าถึงบริการสาธารณะผ่านระบบแอปพลิเคชันเดิม (BKK ACTIVE) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะไปสู่ระบบดิจิทัลผ่านแอปพลิเคชัน BKK ACTIVE เพียงช่องทางเดียว ได้ก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคทั้งในฝั่งประชาชนและฝั่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยในมิติของประชาชน กลุ่มผู้สูงอายุ พ่อบ้านแม่บ้าน และผู้มีรายได้น้อย ต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางกายภาพ ทั้งด้านสมาร์ตโฟนที่มีประสิทธิภาพต่ำ ภาระค่าใช้จ่ายอินเทอร์เน็ต ความยุ่งยากในการลงทะเบียนผ่านอีเมล การต้องพกพาสมาร์ตโฟนขณะออกกำลังกาย ตลอดจนความกลัวภัยคุกคามทางไซเบอร์ ในขณะที่ฝั่งเจ้าหน้าที่ต้องเผชิญกับภาระงานซ้ำซ้อนในการคีย์ข้อมูลแทนประชาชนและการคำนวณอัตราค่าธรรมเนียมแบบทำมือ

ข้อค้นพบในประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ด้วย แนวคิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ของ Van Dijk (2020) ซึ่งชี้ว่าความเหลื่อมล้ำไม่ได้หยุดอยู่เพียงการเข้าถึงอุปกรณ์ แต่ได้ขยายเข้าสู่ความเหลื่อมล้ำทางทักษะ และความเหลื่อมล้ำในการนำเทคโนโลยีไปใช้ให้เกิดประโยชน์จริงในชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือผู้มีความพร้อมสูงสามารถใช้ประโยชน์จากระบบดิจิทัลในการเข้าถึงบริการภาครัฐได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่กลุ่มเปราะบางกลับต้องสูญเสียสิทธิ์เนื่องจากไม่สามารถใช้งานระบบได้ สภาวการณ์ดังกล่าวตอกย้ำถึงปรากฏการณ์ความย้อนแย้งทางการบริหารภาครัฐโดยการเร่งรัดนวัตกรรมตาม แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและเทคโนโลยีเป็นตัวนำ หากขาดความเข้าใจในบริบทเชิงพื้นที่ จะกลายเป็นการสร้างกำแพงกีดกันทางสังคม ซึ่งขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับ แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ของ Denhardt &

Denhardt (2015) ที่เน้นย้ำว่า บทบาทหลักของภาครัฐคือการรับใช้พลเมืองอย่างเท่าเทียม โดยมุ่งเน้นคุณค่าทางสังคม และต้องไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

2. **การพัฒนารูปแบบการให้บริการสาธารณะที่เหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวมิติ (Biometrics) ร่วมกับระบบ ThaID** ผลการวิจัยและพัฒนา (R&D) ได้นำไปสู่การออกแบบรูปแบบการให้บริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีชีวมิติแบบเบ็ดเสร็จ ผ่านตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) ที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูล ThaID ของกรมการปกครอง ซึ่งช่วยปรับปรุงกระบวนการทำงาน และการออกแบบอินเทอร์เฟซเชิงกายภาพให้ตอบโจทย์ผู้ใช้งานทุกกลุ่ม โดยลดขั้นตอนการกรอกข้อมูล การจดจำรหัสผ่าน และขจัดการพกพาสมาร์ตโฟนเข้าใช้บริการ

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ แบบจำลองความสำเร็จของระบบสารสนเทศ ของ DeLone & McLean (2003) ในมิติของคุณภาพระบบและคุณภาพของสารสนเทศโดยระบบที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลทะเบียนราษฎร์ได้อย่างแม่นยำ เสถียร และปลอดภัย จะช่วยลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และสร้างความเชื่อมั่นในระบบให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ ในมิติการออกแบบตู้ Kiosk ที่ปรับระดับความสูงให้รองรับผู้ใช้รถเข็น ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ และคู่สีที่ตัดกันเพื่อผู้สูงอายุ ยังเป็นการประยุกต์ใช้หลักอารยสถาปัตย์ ซึ่งเมื่ออธิบายด้วย แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ของ Davis (1989) การลดภาระทางความคิดและข้อจำกัดทางกายภาพลงย่อมส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน และทำให้เทคโนโลยีชีวมิติกลายเป็นนวัตกรรมบริการสาธารณะที่เอื้อต่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

3. **ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน** ผลการประเมินเชิงปริมาณพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนมีการยอมรับเทคโนโลยีในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่ได้คะแนนสูงสุดคือ การช่วยลดระยะเวลาขั้นตอนการยืนยันตัวตนและความรวดเร็วในการให้บริการ ซึ่งผลการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ (One-Sample t-test) ยืนยันว่า รูปแบบใหม่นี้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวสามารถอภิปรายได้จากหลายมิติทฤษฎี ดังนี้:

3.1 การยอมรับเทคโนโลยีและความพึงพอใจ: สอดคล้องกับ TAM (Davis, 1989) ซึ่งระบุว่า การรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน เป็นปัจจัยตัดสินใจหลักในการยอมรับนวัตกรรม เมื่อตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) ช่วยขจัดความซับซ้อน ผู้รับบริการจึงเกิดเจตคติเชิงบวกและยินดีเปิดรับเทคโนโลยีใหม่

3.2 การยกระดับคุณภาพการบริการของเจ้าหน้าที่: ผลการวิจัยพบว่าระบบใหม่ช่วยลดภาระงานคีย์ข้อมูล ทำให้เจ้าหน้าที่มีเวลาคอยดูแลและปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการอย่างใกล้ชิด ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพการบริการ (SERVQUAL) ของ Parasuraman, Zeithaml, & Berry (1988) ในด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ และการให้ความดูแลด้วยความเป็นมิตร โดยเทคโนโลยีได้เข้ามาทำหน้าที่แทนงานประจำ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่มีทรัพยากรทางอารมณ์และเวลาในการมอบบริการสาธารณะที่มีคุณค่าในมิติความเป็นมนุษย์

3.3 ข้อกังวลและสิ่งอำนวยความสะดวก: สำหรับข้อเสนอแนะที่ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำแก่ผู้สูงอายุในระยะแรก สอดคล้องกับ ทฤษฎีการยอมรับและการใช้เทคโนโลยี (UTAUT) ของ Venkatesh และคณะ (2003) ในมิติของสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งระบุว่า บุคลากรสนับสนุนจะช่วยลดความวิตกกังวลของผู้ใช้งานกลุ่มเปราะบางลงได้ ส่วนประเด็นความกังวลเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) สามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีการคำนวณความเป็นส่วนตัว ของ Laufer & Wolfe (1977) ซึ่งชี้ว่าผู้ใช้งานจะทำการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ที่ได้รับกับความเสี่ยงเรื่องความเป็นส่วนตัว รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างความโปร่งใสและมาตรการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลทางชีวมิติเพื่อรักษาความไว้วางใจของประชาชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากประสบการณ์และการค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการให้บริการ ตลอดจนการขับเคลื่อนนโยบายและการศึกษาต่อยอดในอนาคต ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การกำหนดนโยบายการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลที่ครอบคลุมและลดความเหลื่อม หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรผู้นำเทคโนโลยีควรตระหนักว่า แม้ระบบตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) จะช่วยลดความซับซ้อนและแก้ปัญหาให้กับกลุ่มผู้ที่ไม่ถนัดการใช้งานสมาร์ตโฟนได้ดี แต่กลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ยังคงเผชิญข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ปัญหาด้านสายตาและความกลัวเทคโนโลยี ดังนั้น ในเชิงนโยบายควรกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกดิจิทัลประจำการอย่างเป็นทางการในช่วงการเปลี่ยนผ่านระบบ เพื่อคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งควรกำหนดมาตรฐานการออกแบบส่วนต่อประสานกับผู้ใช้ของภาครัฐให้รองรับสังคมสูงวัย เช่น การมีปุ่มขยายตัวอักษร หรือระบบคำสั่งเสียงภาษาท้องถิ่น

การยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความโปร่งใส จากข้อค้นพบที่ว่าผู้รับบริการยังคงมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางชีวมิติ (PDPA) หน่วยงานระดับนโยบายต้องหนดแนวปฏิบัติในการจัดเก็บ การประมวลผล และการทำลายข้อมูลที่ชัดเจน และต้องมีการจัดทำแคมเปญสื่อสารสาธารณะที่เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความโปร่งใส และแสดงให้ประชาชนเห็นว่าระบบมีมาตรการป้องกันการรั่วไหลของข้อมูลที่รัดกุมตามมาตรฐานสากล ซึ่งจะช่วยเปลี่ยนความระแวงให้เป็นความไว้วางใจในการใช้งานนวัตกรรมของรัฐ

การปรับโครงสร้างและบทบาทของบุคลากรสู่การบริการที่เน้นคุณค่า เมื่อระบบตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) สามารถลดภาระงานส่วนหน้า เช่น การคีย์ข้อมูลหรือการจัดคิวได้แล้ว นโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลควรเปลี่ยนมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ ให้เจ้าหน้าที่มีสมรรถนะในด้านการให้คำปรึกษาเชิงลึก การแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน และการปฏิสัมพันธ์ด้วยความใส่ใจ เพื่อใช้ประโยชน์จากเวลาที่เพิ่มขึ้นในการสร้างความประทับใจและยกระดับคุณภาพบริการในมิติความเป็นมนุษย์ให้สูงสุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

การขยายขอบเขตการวิจัยเชิงปริมาณและการศึกษาเปรียบเทียบ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อคำถามปลายเปิดเพื่อสะท้อนมุมมองเชิงลึก ในการศึกษาครั้งต่อไปควรรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบจำลองโครงสร้างสมการ เพื่อทดสอบน้ำหนักและอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยด้านความง่ายที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ หรือความกังวลด้าน PDPA ที่ส่งผลต่อการปฏิเสธการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สามารถอ้างอิงไปยังประชากรในระดับประเทศได้ นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพและต้นทุนความคุ้มค่า ระหว่างการใช้ตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk), แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน และการให้บริการผ่านเคาน์เตอร์แบบเดิม

การศึกษาเชิงระยะยาวเพื่อติดตามพฤติกรรมการใช้งาน งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการเก็บข้อมูลในจุดเวลาใดเวลาหนึ่ง ในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านระบบใหม่ ซึ่งผู้ใช้งานอาจยังมีพฤติกรรมที่ตื่นเต้นหรือมีความกังวลสูง การวิจัยในอนาคตจึงควรทำการศึกษาเชิงระยะยาว เพื่อติดตามดูว่าเมื่อเวลาผ่านไป 6 เดือน ถึง 1 ปี ผู้รับบริการโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ มีระดับการปรับตัวและความคุ้นเคยเพิ่มขึ้นหรือไม่ และความกังวลเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลลดลงตามระยะเวลาการใช้งานที่ยาวนานขึ้นหรือไม่ เพื่อนำผลมาปรับปรุงระบบให้เสถียรและยั่งยืน

การวิจัยและพัฒนาเพื่อเจาะลึกกลุ่มผู้ใช้งานเปราะบาง ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือการทดสอบการใช้ที่มุ่งเป้าไปที่กลุ่มผู้สูงอายุ หรือผู้พิการทางการมองเห็นและการเคลื่อนไหวโดยเฉพาะ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการตอบสนองต่อแสง ความสูงของตู้บริการอเนกประสงค์ (Kiosk) ขนาดของตัวอักษร และการจัดวางเมนูคำสั่ง ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยเฉพาะเจาะจงนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อวิศวกรและนักพัฒนาซอฟต์แวร์ในการสร้างตู้บริการสาธารณะที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, *13*(3), 319–340.

DeLone, W. H., & McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean model of information systems success: A ten-year update. *Journal of Management Information Systems*, *19*(4), 9–30.

Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). *The new public service: Serving, not steering* (4th ed.). New York: Routledge.

Laufer, R. S., & Wolfe, M. (1977). Privacy as a concept and a social issue: A multidimensional developmental theory. *Journal of Social Issues*, *33*(3), 22–42.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, *64*(1), 12–40.

Van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. New York: Polity Press.

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, *27*(3), 425–478.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper & Row.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการบูรณาการด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด ของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษา โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่

An integrated approach to drug problem solving by the Chiang Mai Provincial Command Center for Drug Prevention and Suppression: A case study of the “Happiness for People” Project in Chiang Mai Province

สุขสันต์ สิริภูริภัค[1]
Suksun Siripuripak[1]
Corresponding author: Cgane2011@gmail.com
Received:08/07/69 Revised: 05/08/69 Accepted: 06/08/69

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหายาเสพติดภายใต้ "โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่" สืบเนื่องจากสถานการณ์การลักลอบนำเข้ายาเสพติดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่ทวีความรุนแรง รัฐบาลจึงมีนโยบายเร่งด่วนโดยนำ "ท่าวังผาโมเดล" และ "ธวัชบุรีโมเดล" มาประยุกต์ใช้เพื่อเอกซเรย์พื้นที่และบำบัดผู้ติดยาเสพติด การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เชิงลึก ประเมินสถานการณ์ และเสนอรูปแบบการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ทฤษฎีนโยบายสาธารณะ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ และแนวคิดข้าราชการปฏิบัติการเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ภายใต้ "โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่" พบอุปสรรคเชิงโครงสร้างด้านความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ ขาดกลไกประสานงานที่ถาวร การทำงานยังเป็นลักษณะชั่วคราว ในสถานการณ์ปัจจุบันยังก็ยังพบว่าการแพร่ระบาดของยาเสะติดยังทวีความรุนแรงมากขึ้น แต่การจัดสรรทรัพยากรไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกันของพื้นที่ไข่แดง ไข่ขาว และกระทะ รวมทั้งการวัดผลที่เน้นผลลัพธ์เชิงปริมาณไม่สะท้อนถึงความยั่งยืน และรูปแบบการบูรณาการที่จะสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดให้มีความยั่งยืนต้องอาศัยการใหอำนาจการตัดสินใจแก่ข้าราชการในระดับปฏิบัติการ พร้อมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน และการบำบัดฟื้นฟูโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) ควบคู่ไปกับการสร้างอาชีพที่มั่นคงร่วมกับภาคเอกชน เพื่อลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ท่าวังผาโมเดล; ธวัชบุรีโมเดล; พื้นที่ไข่แดง; พื้นที่ไข่ขาว; พื้นที่กระทะ

[1] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
[1] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University

Abstract

This research aims to study the integration guidelines of government agencies in solving narcotics problems under the "Area-Based Problem Solving Project to Bring Happiness to the People of Chiang Mai Province". Due to the severe escalation of drug smuggling in the upper northern region, the government urgently implemented the "Thawangpha Model" and "Thawat Buri Model" to screen the area and treat drug addicts. This study objectives are to deeply analyze, evaluate the current situation, and propose an effective integration model using the frameworks of Public Policy, New Public Management (NPM), Actor-Network Theory (ANT), and Street-Level Bureaucrats. The preliminary findings indicate structural obstacles regarding unclear roles and the lack of permanent coordination mechanisms. Sustainable solutions require decentralizing power to street-level bureaucrats, strengthening community networks, and utilizing Community-Based Treatment (CBTx) alongside stable career development to reduce recidivism rates and genuinely improve citizens' quality of life.

Keywords: ThaWangPha Model; ThawatBuri Model; Core Area; Buffer Zone; Outer Zone

บทนำ

สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและซับซ้อนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ที่มีสถิติการจับกุมยาเสพติดสูงเป็นลำดับที่ 2 ของประเทศ (ร้อยละ 33.23) ซึ่งสามารถสังเกตจากตารางสรุปสถิติการจับกุมยาบ้าจำแนกตามพื้นที่จังหวัดภาคเหนือที่รับผิดชอบโดยหน่วยบัญชาการสกัดกั้น และปราบปรามยาเสพติด สารตั้งต้นและเคมีภัณฑ์ ชายแดนภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ 2568 ได้ดังนี้

ลำดับที่	จังหวัด	ปริมาณยาบ้าที่จับกุมได้ (เม็ด)	สัดส่วนโดยประมาณ (ร้อยละ)
1	จังหวัดเชียงราย	139,460,531	41.42
2	จังหวัดเชียงใหม่	111,891,841	33.23
3	จังหวัดตาก	61,149,480	18.16
4	จังหวัดพะเยา	14,184,000	4.21
5	จังหวัดน่าน	10,060,000	2.98

ลำดับที่	จังหวัด	ปริมาณยาบ้าที่จับกุมได้ (เม็ด)	สัดส่วนโดยประมาณ (ร้อยละ)
6	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	20,200	0.01
รวม	ทุกจังหวัดในพื้นที่ นบ.ยส. 35	336,766,052	100.00

ตารางสรุปสถิติการจับกุมยาบ้าจำแนกตามพื้นที่จังหวัด (ห้วง 1 ต.ค.67 – 30 มิ.ย.68)

หน่วยบัญชาการสกัดกั้นและปราบปรามยาเสพติด สารตั้งต้นและเคมีภัณฑ์ ชายแดนภาคเหนือ. (2568).

ปัญหาความรุนแรงของสถานการณ์การลักลอบนำเข้ายาเสพติดเข้ามายังภายในประเทศไทยนี้ มีรากฐานมาจากกลุ่มผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีอิทธิพลมายาวนานในอาณาจักรยาเสพติดบริเวณชายแดนภาคเหนือ โดยเฉพาะกองทัพสหรัฐว้า (United Wa State Party) ซึ่งเป็นกลุ่มดั้งเดิมที่ยังคงดำเนินกิจการผลิต และค้ายาเสพติดอย่างต่อเนื่องเพื่อแสวงหาทุนในการทำสงครามกับประเทศเมียนมาร์ นอกจากนี้ขบวนการลักลอบลำเลียงยาเสพติดยังคงใช้กลยุทธ์ที่ซับซ้อน โดยอาศัยกองกำลังรับจ้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยในการลำเลียงยาเสพติดมาพักคอยตามแนวชายแดน ก่อนจะประสานงานกับเครือข่ายในพื้นที่เพื่อกระจายยาเสพติดเข้าสู่ภายในประเทศในลักษณะกองทัพมด โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่ชายแดน ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นแหล่งผลิตยาเสพติดสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ พื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการผลิต และลำเลียงยาเสพติดข้ามชาติ โดยเฉพาะเมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) ที่มีแนวโน้มการแพร่ระบาดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นทั้งประเทศปลายทาง และเส้นทางผ่านในการลำเลียงยาเสพติดไปยังประเทศที่สาม และด้วยความรุนแรงและซับซ้อนของสถานการณ์ยาเสพติดนี้เอง การแก้ไขปัญหาจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนและต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อความมั่นคง ของชาติ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาวต่อไปในอนาคต รัฐบาลจึงได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติและนโยบายเร่งด่วน โดยสั่งการให้นำโมเดลต้นแบบจากจังหวัดน่าน (ท่าวังผาโมเดล) และจังหวัดร้อยเอ็ด (ธวัชบุรีโมเดล) มาขยายผลในพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดนำร่อง รวมถึงจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้ "โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข" โดยมุ่งเน้นการบูรณาการ ทุกภาคส่วนกว่า 74 หน่วยงานในรูปแบบ "ทีมเชียงใหม่" เพื่อดำเนินการตรวจหาสารเสพติดในประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวนกว่า 1.13 ล้านคน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือการบูรณาการที่มีลักษณะชั่วคราวและความไม่ชัดเจน ในบทบาทหน้าที่ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์กระบวนการทำงานดังกล่าว เพื่อหาแนวทางการพัฒนาไปสู่ รูปแบบ การบูรณาการเชิงพื้นที่ที่ยั่งยืน และลดอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ขัดขวางการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

ต่อมาเมื่อวันที่วันที่ 30 มกราคม 2568 นางสาวแพทองธาร ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และพลตำรวจเอกไกรบุญทรวดทรง รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติได้ลงพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เพื่อตรวจติดตามประเด็นยาเสพติด ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ณ ห้องประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาศูนย์ราชการจังหวัด

เชียงใหม่ โดยได้มีการวางแผนดำเนินการ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็น 3 พื้นที่ โดยได้นำเอาโมเดลการทำงานของท่าวังผาโมเดล จ.น่าน มาเป็นต้นแบบในการดำเนินการ ซึ่งสามารถแบ่งพื้นที่การดำเนินการเป็น 3 พื้นที่หลักได้แก่

1. พื้นที่โซนไข่แดง (อำเภอเมืองเชียงใหม่) ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตพระราชฐาน (ที่ตั้งของพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์)

2. พื้นที่โซนไข่ขาว (สันทราย แม่ริม สันกำแพง หางดง สารภี) เป็นพื้นที่รอบอำเภอไข่แดง

3. พื้นที่โซนกระทะ คือ อ.รอบนอก มี อำเภอ สามารถแยกเป็นอำเภอประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.1 อำเภอชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอฝาง, อำเภอแม่อาย, อำเภอเชียงดาว, อำเภอไชยปราการ และอำเภอเวียงแหง

3.2 อำเภอเส้นทางผ่าน อำเภอชายแดน ได้แก่ อำเภอแม่แตง และอำเภอพร้าว

3.3 อำเภอรอบนอกพื้นที่ไข่ขาว (โซนกลาง) ได้แก่ อำเภอดอยสะเก็ด, อำเภอแม่ออน, อำเภอแม่วาง อำเภอสันป่าตอง, อำเภอสะเมิง และอำเภอกัลยาณิวัฒนา

3.4 อำเภอโซนใต้ ได้แก่ อำเภอดอยหล่อ, อำเภอจอมทอง, อำเภอฮอด, อำเภอดอยเต่า, อำเภออมก๋อย และอำเภอแม่แจ่ม

ผลการดำเนินการปัจจุบัน การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข “จังหวัดสีขาว” จังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดแผนการขับเคลื่อนฯ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติการ และขั้นสร้างความยั่งยืน ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการสร้างความยั่งยืน โดยดำเนินการตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะ หรือ X-Ray ค้นหาผู้เสพ/ผู้ติดในหมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่มเป้าหมายไปแล้วจำนวน 1,132,518 ราย เน้นการบูรณาการร่วมมือกับทุกฝ่ายภายใต้ “ทีมเชียงใหม่” ซึ่งได้รับการสนับสนุนชุดตรวจหาสารเสพติดจากสำนักงาน ป.ป.ส. จำนวนรวมทั้งหมด 250,000 ชุด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จำนวน 210 แห่ง สนับสนุนชุดตรวจสารเสพติดเพิ่มเติมในพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นรับผิดชอบจำนวน 982,518 ชุด

ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุขครั้งที่ 2/2568 เพื่อทราบถึงปัญหาของการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาค 5 ที่ทำการปกครองอำเภอ 25 อำเภอ พร้อมภาคีเครือข่ายรวม 74 หน่วยงาน พบว่า ปัญหาหลักประการหนึ่งที่สะท้อนจากการดำเนินโครงการคือ ความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ ในการบูรณาการของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้กระบวนการทำงานขาดความต่อเนื่อง การประสานงานขาดประสิทธิภาพ และไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เพราะการบูรณาการที่มีลักษณะเป็นเพียงการรวมตัวของหน่วยงานแบบชั่วคราว ขาดกลไกถาวรในการประสานความร่วมมือและขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่ ส่งผลให้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้หมู่บ้าน/ชุมชน ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นกลไกหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืนได้

จาการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นที่ผ่านมา การวิจัยฉบับนี้จึงมีความแตกต่างในการทำความเข้าใจรูปแบบการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนการป้องกันและจัดการปัญหาสารเสพติดในระดับหมู่บ้าน และชุมชนของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของระบอบการปกครองของไทย เนื่องจากมีความใกล้ชิด กับประชาชนมากที่สุดว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับภาครัฐไปจนถึงชุมชนนั้นจะประสบความสำเร็จได้ อะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และข้อจำกัดในการบูรณาการที่ขัดขว้างความสำเร็จในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน รวมทั้งสถานการณ์และแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการบูรณาการที่เหมาะสม และมีประสิทธิผล ซึ่งจะสามารถเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้เป็นกลไกหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดได้ด้วยตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบการแก้ไขปัญหาสารเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้น การศึกษารูปแบบการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพยั่งยืน และสามารถตอบสนองต่อบริบทปัญหาในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง นำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ด้วยตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ และแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในระยะยาวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากการทำงานแบบแยกส่วน ไปสู่การทำงานแบบบูรณาการอย่างไร้รอยต่อ เพื่อสร้างจังหวัดเชียงใหม่ที่ปลอดยาเสพติดอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภารกิจการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด
2. เพื่อประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวปฏิบัติในการบูรณาการดำเนินงานด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดเชียงใหม่ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "แนวทางการบูรณาการด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษา โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่" เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภารกิจการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด ประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน และค้นหาแนวปฏิบัติในการบูรณาการดำเนินงานด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด

ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และเสนอรูปแบบการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดเชียงใหม่ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นระบบและได้มาตรฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติด ภายใต้โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติงานแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 ราย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มข้าราชการระดับปฏิบัติการ จำนวน 10 ราย ประกอบด้วยเจ้าพนักงานปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสมาชิกกองอาสารักษาดินแดน และหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตามเกณฑ์พื้นที่โซนไข่แดง โซนไข่ขาว และโซนกระทะ โดยพิจารณา ตามเกณฑ์ความเชี่ยวชาญในพื้นที่ปฏิบัติงาน

- กลุ่มภาคประชาชนและชุมชน จำนวน 5 ราย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัครในพื้นที่ที่ผ่านกระบวนการเอกซเรย์ (X-Ray) ตามเกณฑ์พื้นที่ โซนไข่แดง โซนไข่ขาว และโซนกระทะ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ความเชี่ยวชาญในพื้นที่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- รูปแบบการสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกที่กำหนดประเด็นคำถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหายาเสพติด ภายใต้โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่ ในการเก็บข้อมูล บันทึก และติดตามผลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ของโครงการนี้ โดยได้กำหนดประเด็นคำถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท เพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาการบูรณาการและการทำงานข้ามหน่วยงาน

- รูปแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยสังเกตด้านพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ และด้านสภาพแวดล้อมในการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างแท้จริง และความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องที่ได้ปฏิบัติงาน

- การวิเคราะห์เอกสารทางราชการ เช่น คำสั่งจังหวัด แผนปฏิบัติการ รายงานสรุปผลการดำเนินงาน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การสัมภาษณ์ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งออกแบบคำถามในลักษณะปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญกับเรื่องจริยธรรมในการวิจัย โดยได้มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความยินยอมการให้ข้อมูลอย่างสมัครใจ โดยจะไม่เปิดเผยชื่อหรือข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล เพื่อปกป้องสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

- การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยปฏิบัติงานอยู่ที่ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสังเกตพฤติกรรม และการสะท้อนความคิดของผู้ปฏิบัติงานจริง

- การวิเคราะห์เอกสารทางราชการ โดยการนำคำสั่ง แผนการปฏิบัติการ รวมถึงรายงานสรุปผลการดำเนินงานมาวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องของผลการดำเนินการ และผลตอบรับของโครงการ หรือการสะท้อนความคิดของผู้ปฏิบัติงาน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

- การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยผู้วิจัยจะทำการถอดบทสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อหาประเด็นหลัก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงบริบท จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการบูรณาการด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษา โครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านโครงการ “แก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่” (จังหวัดสีขาว) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกันทั้งหมด 3 วิธีด้วยกัน คือ การศึกษาจากเอกสาร การเก็บข้อมูลผ่านเครื่องมือด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 ราย ประกอบด้วยข้าราชการในระดับที่เป็นผู้ระดับปฏิบัติงาน และภาคประชาชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือ ผู้นำชุมชน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยสามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์เชิงลึกการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐยังคงมีปัญหาที่ยังต้องปรับปรุงเนื่องจากการทำงานที่ไม่มีความสอดคล้องกันของข้อมูล ระบบการรายงานข้อมูล และรูปแบบการประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ ถึงแม้ว่าจะมีคำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ที่ 3401/2567 ประกอบกับคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 499/2567 ในการรวมกำลังพลจาก 74 หน่วยงาน ที่เป็นเอกสารชัดเจนทางด้านการสั่งการแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าการดำเนินการนั้นยังเป็นการบูรณาการเพียงชั่วคราว เมื่อสิ้นภารกิจตามโครงการดังกล่าวแล้ว (ตรวจหาปัสสาวะครบ 100% ตามกลุ่มเป้าหมายอายุ 12-65 ปี) ก็กลับมาทำงานในลักษณะที่

แยกจากกัน ขาดกลไกการประสานงานที่ถาวร บทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานยังไม่มีความชัดเจน นอกจากนี้ กลไกสำคัญอย่าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด กลับไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการตรวจหาสารเสพติด (อำนาจดังกล่างวถูกจำกัดเฉพาะผู้ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. เท่านั้น) แต่ในทางปฏิบัติบุคลากรเหล่านี้มักเป็นผู้ตรวจหาสารเสพติดในพื้นที่หมู่บ้านชุมชนของตนเอง โดยไม่มีเจ้าพนักงานอย่างปลัดอำเภอเป็นผู้ตรวจหาสารเสพติดร่วมอยู่ด้วยเนื่องจากบางครั้งก็มีภารกิจที่เข้ามาใหม่จำนวนมากในแต่ละวัน อีกทั้งการบริหารจัดการงบประมาณแบบแยกส่วนส่งผลให้ไม่สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างยืดหยุ่น เช่น เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณค่าน้ำมันหรือค่าอาหารข้ามหน่วยงานได้ ส่งผลให้ข้าราชการผู้ปฏิบัติงานที่หน้างาน ข้าราชการที่รับผิดชอบ (ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการระดับปฏิบัติการ) ต้องสำรองเงินส่วนตัวในการลงพื้นที่ โดยเฉพาะปลัดอำเภอที่เป็นหัวหน้าชุด ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอย่างค่าอาหารกลางวัน และเครื่องดื่มต่าง ๆ ไปด้วยตัวเอง และที่สำคัญที่สุดคือ แต่ละหน่วยงานต่างรายงานผลในระบบฐานข้อมูลของตนเอง ข้อมูลคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกัน และไม่สามารถนำมาใช้บูรณาการในการวางแผนระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เท่านั้นยังไม่พอการรายงานผลการปฏิบัติตามโครงการดังกล่าวในแต่ละวัน มีเพียงการรายงานผ่านช่องทางของแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) เท่านั้น ซึ่งยากต่อการจัดเก็บข้อมูล และนำมาเป็นผลการดำเนินการอย่างแท้จริง

ในส่วนของการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและแนวปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่นั้น พบว่า การนำนโยบายและโมเดลต้นแบบอย่าง ท่าวังผาโมเดล” จ.น่าน และ “ธวัชบุรีโมเดล จ.ร้อยเอ็ด มาปรับใช้ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่นั้น ยังไม่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่นั้นมีพื้นที่กว้างใหญ่ถึง 25 อำเภอ แต่รูปแบบโมเดลดังกล่าวนั้นเป็นโมเดลที่ทำเฉพาะในส่วนของการปกครองในระดับอำเภอเท่านั้น อย่างจังหวัดน่าน ก็นำชื่อของ อำเภอท่าวังผา มาเป็นชื่อโมเดล ส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด ก็นำชื่อของอำเภอธวัชบุรี มาใช้เป็นชื่อโมเดล แต่สำหรับจังหวัดเชียงใหม่กลับเป็นจังหวัดที่ถูกคาดหวังให้ต้องประสบความสำเร็จทั้งจังหวัด โดยแบ่งเป็น 3 โซน คือ โซนไข่แดง โซนไข่ขาว และโซนกระทะ โดยแต่ละพื้นที่ก็มีปัญหาเฉพาะตัวของพื้นที่รับผิดชอบของตนเอง โซนไข่แดง (เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่) ประสบปัญหาความร่วมมือในการให้การมีส่วนร่วมกับการตรวจหาสารเสพติดน้อย เนื่องจากเป็นสังคมเมือง หมู่บ้านจัดสรรเข้าถึงยาก มีความเป็นส่วนตัวสูง อีกทั้งเทศบาลนครเชียงใหม่กับอำเภอเมืองเชียงใหม่ยังมีการทำงานแยกออกจากกัน ไม่มีการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง เทศบาลนครเชียงใหม่ไม่มีบุคลากรที่สามารถจะเข้าไปดำเนินการตรวจหาสารเสพติดในชุมชน พื้นที่รับผิดชอบของตนเองได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านกฎหมาย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นบ้านจัดสรร และอาคารชุด หรือ คอนโด เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเองยิ่งไม่สามารถเข้าไปตรวจปัสสาวะได้จริงในทางปฏิบัติ เพราะไม่มีอำนาจตามกฎหมาย รวมทั้งนักการเมืองท้องถิ่นเองก็ขาดการให้ความสำคัญกับการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างแท้จริง ประกอบกับสังคมของเมืองเชียงใหม่เองยังมองว่ายาเสพติดเป็นหน้าที่ของตำรวจเพียงอย่างเดียว หน่วยงานที่ไปขอความร่วมมือจึงทำได้ยากเพราะประชาชนไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการตามกรณีศึกษาว่า เจ้าหน้าที่จะดำเนินการตรวจหาสารเสพติดจากตนเองไปเพื่ออะไร เพราะตนเองก็ไม่ใช่ผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ในประเด็นนี้เป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนมากที่สุด เพราะผู้กำหนดนโยบายขาดความคำนึงถึงความถูกต้องของกฎหมาย ความปลอดภัยของผู้

ปฏิบัติ อย่างแท้จริง ในส่วนของพื้นที่โซนไข่ขาว (อำเภอรอบเมืองเชียงใหม่ เช่น สันทราย สารภี หางดง สันกำแพง แม่ริม) พบว่า มีการแพร่ระบาดของผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดจำนวนมาก และมีการลักลอบขนส่งยาเสพติดผ่านบริษัทขนส่ง Logistics เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีบริษัทขนส่งเอกชนเปิดใหม่จำนวนมาก อีกทั้งจากการลงพื้นที่ตรวจสอบหลายบริษัทก็ยังขาดความเข้มงวดในการตรวจสอบบัตรประชาชนของผู้ส่งก่อนรับส่งพัสดุหลายบริษัทอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการระบาดของผู้เสพจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากมีประชากรแฝงเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวจำนวนมาก และสุดท้ายโซนกระทะ (อำเภอชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ เชียงดาว ไชยปราการ ฝาง แม่อาย เวียงแหง) อำเภอชายแดนทั้ง 5 อำเภอ ประสบปัญหาการลักลอบขนส่งยาเสพติดมากกว่าการแพร่ระบาด ประชาชนไม่กล้าแจ้งเบาะแสเนื่องจากหวาดกลัวกลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ เพราะหน่วยงานของรัฐยังขาดระบบคุ้มครองพยานที่ชัดเจน ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

ตัวชี้วัดเชิงปริมาณไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างแท้จริง แม้ในการวัดผลเชิงปริมาณอย่างการตรวจหาผู้เสพสารเสพติดได้ครบ 100% ตามเป้าหมายตัวชี้วัด (KPI) จำนวน 1,132,518 ราย แต่ตัวเลขดังกล่าวยังไม่สะท้อนถึงปัญหายาเสพติดที่ลดลงอย่างแท้จริง ประชาชนยังรู้สึกว่าปัญหายาเสพติดยังคงอยู่ในชุมชนเท่าเดิม เนื่องจากขาดการติดตามผลเชิงคุณภาพ และการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องชัดเจน สร้างความเข้าใจแก่ประชาชน

ที่สำคัญที่สุดคือความไม่ต่อเนื่องจากปัจจัยทางการเมือง เนื่องจาก โครงการขาดความต่อเนื่องเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล (จากรัฐบาลนางสาวแพทองธาร ชินวัตร มาสู่รัฐบาลนายอนุทิน ชาญวีรกูล) ซึ่งมีการเปลี่ยนแนวนโยบายไปสู่รูปแบบ “รวมพลังรักศรัทธาแก้ปัญหายาเสพติดแบบบูรณาการ” (นโยบายทอดผ้าป่ายาเสพติด นำร่องที่จังหวัดบุรีรัมย์) ซึ่งเมื่อนำมาปรับใช้ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเช่นเดิม จนปัจจุบันยังมีการกำหนดนโยบายมาใหม่อย่าง OPERATION 90 DAYS ผ่าแผนยุทการพิฆาตยาเสพติด 90 วัน ซึ่งเป็นนโยบายที่สิ้นเปลืองงบประมาณ และเน้นการรายงานที่เป็นตัวเลขอย่างเดียว ไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างแท้จริง เพราะการแก้ไขปัญหายาเสพติดต้องมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ การแก้ไขกฎหมายที่เข้มงวด ไม่ใช่เพียงการกำหนดชื่อนโยบายใหม่มาทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร หรือ เปลี่ยนปีงบประมาณ สอดคล้องกับงานของจันทรา มณีฉาย และคณะ (2565) ที่เน้นแนวคิดการเสริมพลังอำนาจชุมชน โดยรัฐต้องลดบทบาทผู้สั่งการมาเป็นพี่เลี้ยงแทนตามหลักการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM)

ในด้านของแนวทางการบูรณาการที่ยั่งยืนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดเชียงใหม่ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหลายหน่วยงาน ทั้งฝ่ายปกครอง ตำรวจ สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคี เครือข่ายในสังคม ส่งผลให้สามารถค้นหาสารเสพติดในกลุ่มเป้าหมายจำนวน 1,132,518 คน ได้อย่างครบถ้วน อย่างไรก็ตามตัวเลขการวัดผลรูปแบบนี้ไม่ใช้เป็นตัวชี้วัดว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่นั้นประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง (สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้จริง) ความสำเร็จที่แท้จริงต้องพิจารณา

จากผลลัพธ์เชิงคุณภาพควบคู่ไปด้วย ซึ่งหากจะสำเร็จได้นั้นควรเริ่มปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณให้เป็นแบบบูรณาการเชิงพื้นที่เพื่อทลายข้อจำกัดของระเบียบของการจัดซื้อจัดจ้าง และการเบิกจ่ายงบประมาณแยกตามส่วนราชการ เพื่อไม่ให้เป็นการผลักภาระค่าใช้จ่ายไปยังผู้ปฏิบัติงานจริงหน้างาน การกำหนดระบบงบประมาณให้เป็นแบบบูรณาการเชิงพื้นที่นั้นทำให้หน่วยงานหน้างานสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างไร้ขอบเขตนำไปสู่การบูรณาการทรัพยากรอย่างไร้รอยต่อ

อภิปรายผล

การบูรณาการการทำงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้นพบอุปสรรคอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาการบูรณาที่เน้นการบูรณาการแค่เพียงเชิงโครงสร้างเท่านั้น ซึ่งจากการวิจัยพบว่าแม้จะมีคำสั่งบูรณาการ 74 หน่วยงาน (คำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ ที่ 3401/2567) แต่อุปสรรคสำคัญที่พบคือ การบูรณาการแค่เพียงเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่แยกส่วนทรัพยากร ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ทำให้พบว่า แม้จะนั่งประชุมร่วมกัน หรือ อยู่ในคำสั่งเดียวกัน แต่ไม่สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้จริง ดังเช่นการให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายท่านหนึ่งว่า การที่ปลัดอำเภอไม่สามารถเบิกค่าน้ำมันรถจากงบสาธารณสุขเพื่อลงพื้นที่ภารกิจเดียวกันได้ กลับต้องใช้การแก้ไขปัญหาด้วยการออกเงินเติมน้ำมันเอง หรือแม้กระทั่งต้องออกค่าอาหารกลางวันให้กับทีมงานสาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่อาสารักษาดินแดนที่ร่วมลงพื้นที่ในการออกตรวจหา สารเสพติดในหมู่บ้านด้วยเงินส่วนตัวของตัวเอง สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของ วิศท์ เศรษฐกร (2555) ที่อธิบายถึง ข้าราชการระดับปฏิบัติการ ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการใช้ดุลยพินิจ และต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการนำนโยบายไปปฏิบัติจริง นอกจากนั้นในการรายงานผลมายังจังหวัดยังพบว่าระบบฐานข้อมูลของฝ่ายตำรวจ ฝ่ายปกครอง และสาธารณสุข ยังไม่เชื่อมโยงกัน ทำให้ตัวเลขผู้เสพในแต่ละระบบไม่ตรงกัน ส่งผลให้ต้องทำงานซ้ำซ้อนอยู่ตลอดเวลา สาเหตุหลักมาจากด้วยความที่ปลัดอำเภอ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คือ ผู้กำหนดนโยบายตัวจริง อย่างไรก็ตาม คนกลุ่มนี้ยังต้องเผชิญกับภาระงานที่ล้นมือ ทั้งงานนโยบายด่วนด้านอื่น เช่น งานดับไฟป่าหมอกควัน งานประจำ งานจากกระทรวงอื่นๆ ทำให้เมื่อจบโครงการระยะเร่งด่วน การติดตามผลมักขาดความต่อเนื่องยั่งยืน

ในด้านของสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวทางการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ การนำ “ท่าวังผาโมเดล” และ “ธวัชบุรีโมเดล” มาใช้ในพื้นของจังหวัดเชียงใหม่ให้สำเร็จนั้นมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่สามารถใช้รูปแบบเดียวกันได้ทุกพื้นที่ ถือเป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามโครงการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อทำให้ประชาชนมีความสุข จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการดำเนินงานจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่สามารถใช้ดุลยพินิจและปรับแนวทางการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง และควรมีการจัดสรรงบประมาณมาให้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า การประเมินผลจากตัวเลขเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว เช่น เป้าหมายการ X-Ray ผู้เสพ 100% อาจไม่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ เชิงคุณภาพได้อย่างแท้จริง เพราะแม้จะสามารถค้นหาผู้เสพได้ครบตามเป้าหมาย แต่หากไม่มีระบบบำบัดฟื้นฟู และติดตามผลอย่างต่อเนื่องก็อาจทำให้ผู้เสพกลับเข้าสู่วงจรเดิมอีกครั้ง

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ซึ่งในมุมการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) แม้จังหวัดเชียงใหม่จะสามารถดำเนินการ X-Ray ประชากรกลุ่มเป้าหมายได้ครบ 100% จำนวน 1,132,518 ราย สำเร็จตาม KPI ที่กำหนดไว้ โดยพบผู้มีสารเสพติดเป็นบวก 2,732 ราย โดยสามารถนำเข้ารับการบำบัดรักษาแบบชุมชนล้อมรักษ์ หรือ CBTx ได้ร้อยละ 92.16 ประกอบกับรายงานของ World Drug Report (2024) ที่ระบุว่าการใช้อำนาจบังคับทางกฎหมายอย่างเดียวไม่นั้นไม่อาจส่งผลให้การแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้นประสบความสำเร็จได้ แต่จะต้องใช้แนวทางทางการแพทย์ และหลักสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไป การนำโมเดลจากจังหวัดน่านและร้อยเอ็ดมาใช้ พบอุปสรรคที่แตกต่างกันตามโซนพื้นที่โซนไข่แดง และประสบปัญหาการมีส่วนร่วม เนื่องจากคนเมืองมองว่ายาเสพติดเป็นเรื่องของตำรวจ และหมู่บ้านจัดสรรเข้าถึงยากเนื่องจากประเด็นความเป็นส่วนตัว โซนกระทะ (ชายแดน) ประชาชนต้องการให้ความร่วมมือแต่มีความหวาดกลัวต่อการแก้แค้น และยังขาดระบบ "คุ้มครองพยาน" ที่ยั่งยืน ทำให้ไม่กล้าแจ้งเบาะแสแก่เจ้าหน้าที่ และจุดอ่อนที่สุดคือขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความยั่งยืน พบว่าขั้นตอนการส่งคืนคนดีสู่สังคมยังคงเป็นการสงเคราะห์ชั่วคราวเท่านั้น เพราะเป็นการการฝึกอาชีพระยะสั้น ไม่ตอบโจทย์ตลาดแรงงานจริง หากปราศจากการจ้างงานร่วมกับภาคเอกชนก็ไม่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับผู้เข้ารับการบำบัดได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เข้ารับการบำบัดหลายคนไม่ได้ต้องการอาชีพใหม่ เพราะมีอาชีพเดิมที่ทำอยู่ และติดภาระทางครอบครัว จึงไม่ได้ต้องการอาชีพใหม่แต่อย่างใด ดังนั้นโมเดลนี้จึงใช้ไม่ได้กับทุกคน ทุกสังคม หากแต่ควรมุ่งลดจำนวนผู้เสพให้ได้อย่างแท้จริงเสียมากกว่าการสร้างอาชีพใหม่ๆ ที่ไม่ได้ประสิทธิภาพ เพื่อให้โครงการมีความยั่งยืน

สำหรับรูปแบบการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดเชียงใหม่ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ จังหวัดเชียงใหม่ควรเปลี่ยนจากการบูรณาการแค่ในกระดาษคำสั่งเพียงอย่างเดียว มาเป็นรูปแบบการบูรณาการงบประมาณเชิงพื้นที่ และสร้างฐานข้อมูลกลางร่วมกันทุกหน่วยงาน เพื่อลดภาระงานของเจ้าหน้าที่หน้างานอย่างในระดับอำเภอ และควรเปลี่ยนจากการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เสพผู้ติดยาเสพติด เป็นการสร้างโอกาสเชิงโครงสร้างผ่านเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างจริงจัง ในด้านการบูรณาการทรัพยากร ผลการวิจัยพบว่าระเบียบราชการและโครงสร้างการบริหารยังเป็นข้อจำกัดสำคัญของการทำงานร่วมกัน เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีกรอบอำนาจหน้าที่ งบประมาณ และระบบบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การประสานงานบางส่วนยังขาดความคล่องตัว รวมถึงทุกครั้งที่มีนโยบายมายังส่วนภูมิภาคก็ควรมีการจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการดำเนินการร่วมกัน นอกจากนี้ปัญหาด้านระบบข้อมูลยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาฐานข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะข้อมูลถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผน การติดตามผล และการตัดสินใจเชิงนโยบาย หากหน่วยงานต่างๆ ใช้ข้อมูลคนละชุดหรือไม่สามารถเข้าถึง ข้อมูลร่วมกันได้ จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานของศิริลักษณ์ โกวิทยานนท์ (2017) ที่พบว่าความสำเร็จในการบูรณาการต้องอาศัยระบบข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อมโยงกัน และการบริหารงบประมาณแบบบูรณาการผลการศึกษายังพบว่า การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ผ่านการบำบัดเป็นปัจจัยสำคัญในการลดการกลับไปเสพซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน

ที่มองว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดต้องให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การสร้างรายได้ และการคืนคนดีสู่สังคมมากกว่าการใช้มาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดความต่อเนื่อง และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ

ทั้งนี้งานวิจัยของผู้เขียนนั้นยังสร้างความแตกต่างในเชิงวิชาการตรงที่งานวิจัยแบบเดิมนั้นมักไม่ได้วิพากษ์ตัวชี้วัดของระบบการบริหารภาครัฐแนวใหม่อย่าง NPM แต่งานของผู้เขียนชิ้นนี้กลับมองมุมที่แตกต่างตรงที่วิพากษ์นโยบายเชิงปริมาณแบบ NPM ว่าการวัดผลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ หากจะต้องประเมินผลด้านคุณภาพด้วยโดยเฉพาะหากจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาอาชีพจริง ๆ ก็ต้องมีการสร้างอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ได้จริง และติดตามผลการประกอบอาชีพอยู่สม่ำเสมอร่วมกับประเมินสภาพจิตใจควบคู่ไปด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิตินี้ จึงไม่ได้หมายถึงเพียงการให้สวัสดิการสงเคราะห์หรือการฝึกอาชีพระยะสั้น แต่ต้องมุ่งเน้นการยกระดับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของผู้ผ่านการบำบัดรักษาด้วย สอดคล้องกับ งานของสมนึก นวลคำ และคณะ (2565) ที่ระบุว่า การบำบัดต้องมีกลยุทธ์การสนับสนุนด้านอาชีพและการยอมรับจากสังคมควบคู่ไปด้วย ซึ่งสร้างความแตกต่างตรงที่งานวิจัยชิ้นนี้สามารถชี้ให้เห็นความล้มเหลวของการฝึกอาชีพระยะสั้นที่ไม่ตอบโจทย์ตลาดแรงงาน พร้อมทั้งขอเสนอให้การบูรณาการกับภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อสร้างโครงสร้างการจ้างงานที่มั่นคง หรือ อีกนัยคือรัฐไม่ควรเป็นผู้ที่เข้ามาฝึกอาชีพด้วยตนเอง แต่ควรหาสถานประกอบการ หรือหน่วยงานที่ต้องการแรงงานรับบุคคลเหล่านี้เข้าไปทำงานจึงจะเกิดความยั่งยืนของอาชีพ และรายได้แก่คนกลุ่มนี้มากกว่า ที่สำคัญควรมีการสนับสนุนชุดตรวจปัสสาวะจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในครบตามจำนวนประชากรที่แท้จริงคือ 1,132,518 ชุดตรวจ และไม่ควรผลักภาระให้เป็นงบประมาณที่ต้องเบิกจ่ายโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง เพราะงบประมาณแต่ละท้องถิ่นนั้นมีการตั้งงบประมาณเอาไว้แตกต่างกันโดยจากกลุ่มเป้าหมายในการ X-Ray มีจำนวนมากถึง 1,132,518 ราย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 210 แห่ง จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยสนับสนุนชุดตรวจเพิ่มเติมอีกจำนวน 982,518 ชุด จากปัญหาดังกล่าวเพื่อความยั่งยืนในการดำเนินการ ควรเริ่มต้นด้วยการ กระจายอำนาจการตัดสินใจ และจัดสรรทรัพยากรลงสู่ระดับอำเภอและตำบลให้มากขึ้น การบริหารโครงการดังกล่าวนั้นยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางอย่างจังหวัดไว้มากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการสั่งการ การแจกจ่ายชุดตรวจที่ทาง ป.ป.ส. มอบให้จังหวัดโดย ศอ.ปส.จ.เชียงใหม่เป็นผู้จัดสรร แทนที่ ป.ป.ส. จะดำเนินการแจกให้อำเภอเองเพื่อความสะดวก รวดเร็ว กลับกลายเป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อน นอกจากนั้นการมีระบบข้อมูลแบบปัจจุบัน หรือ Big Data จะช่วยให้การใช้งบประมาณในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การ X-Ray การบำบัด ไปจนถึงการติดตามผล มีความแม่นยำและคุ้มค่าสูงสุด ป.ป.ส. ในฐานะหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานอำนวยการ และสนับสนุน ควรพัฒนาปรับปรุงระบบให้หน่วยงานต่างๆ ที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติดมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร้รอยต่อ แม้จะมีระบบ NISPA+ ของ ป.ป.ส. แต่เจ้าหน้าที่หน้างานสะท้อนว่าระบบยังเป็นภาระและขาดการสนับสนุนด้านเทคนิคที่เพียงพอ ซึ่งเหมือนเป็นการผลักภารกิจมาให้อำเภอ และตำรวจตามโรงพักที่จะต้องดำเนินการ

เอง ดังนั้น ป.ป.ส. จึงควรพัฒนาฐานข้อมูลกลางร่วมแบบ Real-time หรือ Big Data ที่เชื่อมโยงทุกหน่วยงานเข้าด้วยกัน เพื่อลดภาระการรายงานซ้ำซ้อนของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ และทำให้การติดตามผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านการบำบัดมีความแม่นยำต่อเนื่อง นอกจากนี้ ป.ป.ส. ยังควรเป็นตัวกลางประสานกับภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อสร้างโมเดลการจ้างงานที่มั่นคงและผลักดันมาตรการจูงใจทางภาษีให้แก่สถานประกอบการที่รับผู้ผ่านการบำบัดเข้าทำงาน เพื่อป้องกันการกลับไปเสพซ้ำอย่างยั่งยืน มิใช่ผลักให้เป็นภาระของแต่ละหน่วยงานแบบแยกส่วนกัน กล่าวโดยสรุป หน่วยงานอย่าง ป.ป.ส. ควรเปลี่ยนจากการเป็นผู้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ มาเป็น"ผู้บูรณาการเชิงระบบ" ทั้งด้านข้อมูล งบประมาณ และการสร้างโอกาสทางอาชีพ เพื่อให้ "ทีมเชียงใหม่" ทำงานได้อย่างไร้รอยต่อ สุดท้ายการลดจำนวนของผู้กระทำความผิดซ้ำคือหัวใจสำคัญที่สุด อัตราการกลับไปเสพซ้ำที่สูงสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของนโยบาย และเป็นตัวชี้วัดเชิงคุณภาพที่ชัดเจนกว่าเชิงปริมาณ เพราะเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการบำบัดรักษา ซึ่งหากผู้เสพขาดการติดตามผลที่จริงจังเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง ขาดเครือข่ายชุมชนที่เปิดโอกาสให้พวกเขาได้แก้ตัว และขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่รองรับชีวิตความเป็นอยู่ ผู้เสพก็มักจะถูกบีบบังคับให้กลับเข้าสู่วงจรเดิม สอดคล้องกับงานด้านการฟื้นฟูชุมชนและ CBTx อย่าง สมนึก นวลคำ และคณะ (2565) ที่ให้ความสำคัญกับการติดตามผลเพื่อป้องกันการเสพซ้ำของผู้ที่ผ่านการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดมาแล้ว

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1. จังหวัดเชียงใหม่ควรจัดตั้งฐานข้อมูลกลางด้านยาเสพติดที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่างๆ ได้แบบ Real-time เพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถใช้ข้อมูลร่วมกันในการวางแผน ติดตามผล และตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ควรพัฒนารูปแบบการบริหารงบประมาณแบบเชิงพื้นที่เพื่อให้หน่วยงานในพื้นที่ สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่
3. หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มการบูรณาการความร่วมมือกับภาคเอกชน สถานประกอบการ และวิสาหกิจ ชุมชน เพื่อสร้างโอกาสทางอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้แก่ผู้ผ่านการบำบัด ลดโอกาสการกลับไปเสพซ้ำ และสร้างรายได้ให้แก่พวกเขาได้อย่างแท้จริง
4. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้เข้ามามีบทบาทในการป้องกัน เฝ้าระวัง และติดตามผู้ผ่านการบำบัดอย่างต่อเนื่อง
5. ควรพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่เน้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต การกลับคืนสู่สังคม และความยั่งยืนของการฟื้นฟูผู้เสพ มากกว่าการเน้นที่การตรวจหาสารเสพติดในกลุ่มเป้าหมายให้ครบจำนวนเพียงอย่างเดียว
6. จังหวัดควรกำหนดยุทธศาสตร์ด้านยาเสพติดในลักษณะระยะยาวและต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารหรือแนวนโยบายทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

จันทรา มณีฉาย, อัศว์ศิริ ลาปีอี, & สุพัฒพงศ์ แย้มอิ่ม. (2565). *การเสริมพลังอำนาจชุมชนกับบทบาทของศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด: กรณีศึกษาตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี.* การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

วิศท์ เศรษฐกร. (2555). *ข้าราชการปฏิบัติการ (Street- Level Bureaucrats) : ทรัพยากรมนุษย์ กลุ่มสำคัญในการบริหารรัฐกิจ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 1(2), 87-97.*

ศิริลักษณ์ โกวิทยานนท์ (2554). *การพัฒนารูปแบบการบูรณาการระบบบำบัดยาเสพติดของศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้ เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัดพิษณุโลก.* พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สมนึก นวลคำ และคณะ (2565). *การพัฒนากลยุทธ์การบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารศิลปะการจัดการ , 6 (4), 2153–2174.*

หน่วยบัญชาการสกัดกั้นและปราบปรามยาเสพติด สารตั้งต้น และเคมีภัณฑ์ ชายแดนภาคเหนือ. (2568). *สรุปผลการจับกุมยาเสพติดในพื้นที่ภาคเหนือ ห้วง 1 ต.ค. 67 – 30 มิ.ย. 68. กองบัญชาการกองทัพไทย.*

United Nations Office on Drugs and Crime. (2024). *World drug report 2024*. N.Y.: United Nations.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

แนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร เพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล

Guidelines for developing the Revenue Department's e-Tax Invoice & e-Receipt System to support Digital Transformation

ศรัณย์ปภัสร์ ยมะคุปต์[1] & รัฐศิรินทร์ วังกานนท์[2]

Saranphapat Yamakoop[1] & Ratthasirin Wangkanond[2]

Corresponding author: 6714832039@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ผลการวิจัยพบว่า กรมสรรพากรมีการวางรากฐานเชิงสถาปัตยกรรมเทคโนโลยีและกฎหมายรองรับอย่างครอบคลุม ทั้งการกำหนดรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ 5 ประเภท คือ ใบกำกับภาษีเต็มรูป ใบกำกับภาษีอย่างย่อ ใบเพิ่มหนี้ ใบลดหนี้ และใบรับ การเปิดช่องทางลงทะเบียนอนุมัติสิทธิผ่านระบบอัตโนมัติด้วยใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ตนเองและการอนุมัติผ่านผู้ให้บริการ Service Provider ตลอดจนการพัฒนาช่องทางรับส่งข้อมูลและระบบตรวจสอบความถูกต้องของไฟล์ XML ตรวจสอบลายมือชื่อดิจิทัล ได้สูงสุดถึง 8 ล้านไฟล์ต่อวัน ปัญหาอุปสรรคสำคัญ คือ มาตรฐานโครงสร้าง XML บางส่วนยังไม่ครอบคลุมธุรกรรมบางประเภท ความล่าช้าในกระบวนการอนุมัติสิทธิด้วยเจ้าหน้าที่ ตลอดจนภาระต้นทุนในการจัดหาใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ประกอบการรายย่อย แนวทางการพัฒนาระบบโดยการปรับปรุงกฎหมายและโครงสร้างข้อมูลให้ยืดหยุ่น การยกระดับกระบวนการอนุมัติสิทธิเข้าสู่อัตโนมัติเต็มรูปแบบ การปรับเปลี่ยนสถาปัตยกรรมระบบไอทีสู่รูปแบบ Cloud-Native และการนำฐานข้อมูลภาษีดิจิทัลไปเชื่อมโยงวิเคราะห์ขั้นสูงเพื่อจัดทำแบบแสดงรายการภาษีล่วงหน้า ตลอดจนการคืนภาษีที่รวดเร็ว ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนกรมสรรพากรสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลที่ทำงานด้วยข้อมูลอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ใบกำกับภาษีและใบรับอิเล็กทรอนิกส์ ; ลายมือชื่อดิจิทัล ; ใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This qualitative research collected data through document analysis and in-depth interviews with seven key informants. The research findings revealed that the Revenue Department had established a comprehensive technological architecture and legal foundation. This included defining five types of electronic document formats: full tax invoices, abbreviated tax invoices, debit notes, credit notes, and receipts. Furthermore, it facilitated automated authorization registration channels utilizing users' own electronic certificates and authorization via Service Providers, alongside developing data transmission channels and validation systems for XML files and digital signatures capable of processing up to 8 million files per day. Significant problems and obstacles included the inadequacy of some XML structural standards to cover certain transactions, delays in the manual authorization approval process by officers, and the cost burden of acquiring electronic certificates for small-scale entrepreneurs. Proposed system development guidelines involved amending laws and data structures to enhance flexibility, upgrading the authorization approval process to be fully automated, shifting the IT system architecture to a Cloud-Native model, and integrating the digital tax database for advanced analytics to enable pre-filled tax returns and accelerated tax refunds. These measures will ultimately drive the Revenue Department toward becoming a truly data-driven digital organization.

Keywords: e-Tax Invoice & e-Receipt; Digital Signature; Digital Certificate

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลของกรมสรรพากร ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางภาษีของประเทศ เพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจไทยให้ก้าวทันยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง แต่ในอดีตที่ผ่านมาระบบการบริหารจัดการภาษีและเอกสารทางการค้ายังคงติดอยู่ในกับดักของระบบเอกสารกระดาษเป็นหลัก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและต้นทุนแฝงมหาศาล ทั้งในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ การจัดส่ง และพื้นที่ในการจัดเก็บเอกสารที่ต้องสำรองไว้นานหลายปีตามที่กฎหมายกำหนด นอกเหนือจากต้นทุนด้านเม็ดเงินแล้ว กระบวนการทำงานในรูปแบบเดิมยังมีความล่าช้าและเสี่ยงต่อความผิดพลาดอันเกิดจากฝีมือมนุษย์เนื่องจากเจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาจำนวนมากในการคีย์ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องด้วยตาเปล่า อีกทั้งเอกสารกระดาษยังง่ายต่อการสูญหาย ปลอมแปลง หรือถูกนำมาใช้เวียน ซึ่งกลายเป็นช่องโหว่สำคัญในการทุจริตและการเกิดขึ้นของใบกำกับภาษีปลอมที่สร้างความเสียหายต่อระบบรายได้ของรัฐมาโดยตลอด

เพื่อยกระดับโครงสร้างพื้นฐานทางการเงินและภาษีของประเทศ รัฐบาลได้ผลักดัน แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ (National e-Payment Master Plan) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยกรมสรรพากรได้รับมอบหมายเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ โครงการระบบภาษีและเอกสารธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และได้เปิดตัวระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ขึ้นในปี พ.ศ. 2560 โดยมีส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ ภายใต้กองบริหารการเสียภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ (บอ.) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงาน

ระบบนี้ไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนเอกสารกระดาษให้อยู่ในรูปไฟล์ดิจิทัลเท่านั้น แต่เป็นการปรับเปลี่ยนสถาปัตยกรรมกระบวนการทำงาน โดยใช้วิธีการลงลายมือชื่อดิจิทัล เพื่อสร้างเอกสารที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย สามารถตรวจสอบความถูกต้อง ป้องกันการแก้ไขเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างผู้ซื้อ ผู้ขาย กรมสรรพากร และผู้ให้บริการระบบ เข้าด้วยกันโดยอัตโนมัติ จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา โดยการการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร ศึกษาปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร และศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร เพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเจาะลึกกระบวนการทำงาน โครงสร้างเทคโนโลยี และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ศึกษากฎหมาย ประมวลรัษฎากร ประกาศอธิบดีกรมสรรพากร ข้อเสนอแนะมาตรฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จำเป็นต่อธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของ ETDA คู่มือปฏิบัติงาน และรายงานการประเมินผลโครงการ

2. การวิจัยสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์ใช้คำถามแบบเดียวกัน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดด้านระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการพัฒนาเพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน ได้แก่ หัวหน้าส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ กองบริหารการเสียภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 1 คน, นักวิชาการสรรพากรชำนาญการ ส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 2 คน, นักวิชาการภาษีปฏิบัติการ ส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 1 คน, เจ้าหน้าที่ลูกจ้างประจำ ส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่ Outsource ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิค ซึ่งเป็นคู่สัญญาในการพัฒนาระบบของกรมสรรพากร จำนวน 2 คน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร

ผลการวิจัยพบว่า กรมสรรพากรได้ขับเคลื่อนระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ภายใต้กรอบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ โครงการที่ 3 คือ ระบบภาษีและเอกสารธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งโครงสร้างการดำเนินงานออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ดังนี้

ด้านนโยบาย กฎหมาย และมาตรการสร้างแรงจูงใจ พบว่า ในปัจจุบันกรมสรรพากรยังไม่ได้มีการบังคับใช้กฎหมายให้ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มทุกรายต้องจัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากต้องคำนึงถึงความพร้อมและต้นทุนการเปลี่ยนผ่านของภาคเอกชน กรมสรรพากรจึงใช้กลไกการสร้างแรงจูงใจทางภาษีเป็นเครื่องมือหลัก เช่น การออกมาตรการลดหย่อนภาษี Easy e-Receipt ปี 2568 ซึ่งพบว่ามีผู้ประกอบการทั่วไปเข้าร่วมในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจำนวน 1,210 ราย และวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมจำนวน 40 ราย นอกจากนี้ยังมีมาตรการการขยายระยะเวลามาตรการภาษีเพื่อส่งเสริมการลงทุนในระบบภาษีอิเล็กทรอนิกส์ โดยให้สิทธิประโยชน์หักรายจ่ายลงทุนและค่าบริการตรวจประเมินกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้ 2 เท่า ออกไปอีก 2 ปี (สิ้นสุดปี 2570) ส่งผลให้ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2569 มีจำนวนผู้ประกอบการที่เข้าสู่ระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt สะสมรวมทั้งสิ้น 10,423 ราย

ด้านกระบวนการลงทะเบียนและการอนุมัติสิทธิ์ กรมสรรพากรเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการเลือกรูปแบบการลงทะเบียนขอจัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ตามความพร้อมขีดความสามารถได้ 2 ช่องทางหลัก คือ

1. กลุ่มที่จัดหาใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ด้วยตนเอง โดยทำการลงทะเบียนผ่านโปรแกรม Ultimate Sign & Viewer ซึ่งระบบจะตรวจสอบความถูกต้องของใบรับรองและอนุมัติสิทธิ์ให้โดยอัตโนมัติทันที ปัจจุบันพบว่ามีผู้ให้บริการจำหน่ายใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ที่กรมสรรพากรประกาศรายชื่อและอยู่ภายใต้การรับรองของผู้ให้บริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติอยู่ 3 ราย ได้แก่ 1) บริษัท ไทยดิจิทัล ไอดี จำกัด หรือ TDID 2) บริษัท อินเทอร์เน็ตประเทศไทย จำกัด (มหาชน) หรือ INET และ 3) บริษัท คอมมูนิเคชั่น เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) หรือ TKC สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...ผู้ให้บริการ CA หรือผู้ให้บริการที่จำหน่ายใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับการรับรอง ปัจจุบันจะมีอยู่ 3 ราย คือ TDID, INET และ TKC...” และยังสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (2569) ให้ข้อมูลว่า “...ผู้ให้บริการ CA ที่ได้รับการประกาศรายชื่อ จะอยู่ภายใต้การรับรองของผู้ให้บริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ หรือเรียกว่า Thailand NRCA ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม...”

2. กลุ่มที่เลือกใช้บริการผ่านผู้ให้บริการ Service Provider เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่ประสงค์ที่จะจัดหาใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์เอง โดยผู้ประกอบการในกลุ่มนี้จะต้องยื่นแบบคำขอ บ.อ.01 พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุมัติให้เป็นผู้มีสิทธิจัดทำ โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานสรรพากรพื้นที่ หรือกองบริหารการเสียภาษีทางอิเล็กทรอนิกส์จะต้องเข้ามาดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารและอนุมัติผ่านระบบบริหารจัดการสิทธิ์ภายในกรอบระยะเวลา 7 วันทำการ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...กระบวนงานในการรับเอกสารตลอดไปจนถึงการอนุมัติ จะมีแนวปฏิบัติที่ มจ.1/2568 เรื่องการรับคำขอและแจ้ง

เปลี่ยนแปลง การจัดทำ ส่ง หรือเก็บรักษา ใบกำกับภาษี หรือใบรับ โดยใช้ใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ในการลงลายมือชื่อ ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่มีหน้าที่รับเอกสารและอนุมัติผ่านระบบบริหารจัดการฯ ภายใน 7 วันทำการ...”

ด้านเทคโนโลยีและช่องทางการนำส่งข้อมูล พบว่า เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต้องถูกจัดทำให้อยู่ในรูปแบบไฟล์ XML ตามมาตรฐาน ขมธอ. 3-2560 และผู้ประกอบการที่เข้าระบบมีหน้าที่นำส่งข้อมูลให้กรมสรรพากรภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป โดยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องนำส่งให้กรมสรรพากรประกอบด้วย 4 ประเภทข้อมูล คือ ข้อมูลใบกำกับภาษีเต็มรูป ข้อมูลใบเพิ่มหนี้ ข้อมูลใบลดหนี้ และข้อมูลใบรับ โดยข้อมูลใบกำกับภาษีอย่างย่อไม่ต้องนำส่งข้อมูลให้กรมสรรพากรแต่อย่างใด ซึ่งระบบกรมสรรพากรรองรับการเชื่อมต่อ 3 ช่องทางหลัก ได้แก่ Web Upload, Host to Host (สำหรับกลุ่มที่มีปริมาณเอกสารมากกว่า 500,000 ฉบับ/เดือน) และช่องทาง Service Provider ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนผู้ให้บริการที่ผ่านการรับรองจากสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ รวม 23 ราย (แบ่งเป็นระดับ Basic 5 ราย และระดับ Advance 18 ราย) โดยโครงสร้างสถาปัตยกรรมทางระบบในปัจจุบันมีศักยภาพในการรองรับการรับส่งไฟล์โดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบงานอื่น สูงสุดเฉลี่ยที่ 8 ล้านไฟล์ต่อวัน สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...การนำส่งข้อมูลผ่านช่องทาง Web Upload ระบบจะทำการ Validate ทันที และสามารถตรวจสอบผลได้ในเมนู User Profile ทางเว็บไซต์ e-Tax ส่วนช่องทาง Host to Host และ Service Provider ข้อมูลจะวิ่งมาตามท่อที่เรียกว่า MPLS แยกต่างหากจากช่องทาง Web Upload ระบบจะทำการ Validate และตอบกลับโดยเรียกว่า Acknowledgement และแจ้งผลการตรวจสอบเรียกว่า Response Message โดยใช้เวลาตอบกลับเสี้ยววินาที...”

ผู้วิจัยสามารถสรุปความแตกต่างออกมาได้ตามแต่ละช่องทาง ดังนี้

คุณลักษณะ/ช่องทาง	Web Upload	Host to Host	Service Provider
กลุ่มเป้าหมายหลัก	ผู้ประกอบการขนาดกลางไปจนถึงขนาดเล็ก	องค์กรขนาดใหญ่ที่มีปริมาณธุรกรรมนำส่งสูง	ผู้ประกอบการที่ไม่ต้องการลงทุนระบบเอง
รูปแบบการเชื่อมต่อ	อัปโหลดไฟล์ XML หรือ Zip ผ่าน Web Browser	ใช้การส่งแบบ MPLS	เชื่อมต่อผ่านโปรโตคอล ebxml บน MPLS
การตอบรับ	ตรวจสอบผ่านเมนู User Profile หัวข้อ Tracking	ส่ง Acknowledgment & Response ในเสี้ยววินาที	ส่ง Acknowledgment & Response ในเสี้ยววินาที

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลสนามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก พบว่า ในด้านของกฎหมายและนโยบายที่ยังไม่ได้มีการบังคับใช้ระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ส่งผลให้ผู้ประกอบการที่มีความพร้อมแต่ไม่อยากเข้าระบบ หรือ เข้าระบบมาแล้วแต่ไม่ได้มีธุรกรรมในการออก e-Tax Invoice & e-Receipt แต่อย่างใด รวมถึงการไม่มีบทลงโทษในกรณีที่ผู้ประกอบการที่อยู่

ในระบบไม่นำส่งข้อมูลให้กรมสรรพากร ส่งผลให้การผลักดันนโยบายดิจิทัล ลดการใช้กระดาษยังไม่บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ และส่งผลให้การที่กรมสรรพากรจะนำข้อมูล e-Tax Invoice & e-Receipt เพื่อมาใช้เป็น Big Data ในการยกระดับนวัตกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียภาษี เช่น การ Prefill ข้อมูล เพื่อให้ผู้เสียภาษีตรวจสอบข้อมูลทางภาษีได้อัตโนมัติ ยังไม่สามารถทำได้ทั้งหมด และพบปัญหาในด้านของการกำหนดมาตรฐานโครงสร้างข้อมูล โดยพบว่าโครงสร้างข้อมูลปัจจุบัน คือ ขมธอ.3–2560 ไม่มีโครงสร้างข้อมูล เงินมัดจำ เงินรับล่วงหน้า ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบธุรกิจในปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...กฎหมายปัจจุบันไม่ได้กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ประกอบการที่ไม่นำส่งข้อมูลภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป ทำให้ผู้ประกอบการหลายรายมีการจัดทำ e-Tax Invoice & e-Receipt จริง แต่ไม่นำส่งข้อมูลให้กรมสรรพากร ส่งผลการประมวลผลข้อมูลของกรมสรรพากรเกิดความขัดข้อง...”

ประการที่สอง พบว่า ในด้านของระบบเทคโนโลยี พบว่าระบบกรมสรรพากรในการทำงานรับไฟล์ข้อมูลจากผู้ประกอบการทั้ง 3 ช่องทาง จะสามารถรับสูงสุดโดยที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบงานอื่นได้ในปริมาณประมาณ 8 ล้านไฟล์ต่อวัน ซึ่งพบว่าอาจไม่เพียงพอต่อปริมาณข้อมูลที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ในปัจจุบันที่มีผู้ประกอบการนำส่งไฟล์ข้อมูลในปริมาณจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงวันที่ 13 14 และ 15 ของในแต่ละเดือน ที่พบว่ามีสถิติการนำส่งข้อมูลของผู้ประกอบการสูงสุดถึง 10 ล้านไฟล์ต่อวัน ส่งผลกระทบต่อการตอบกลับทั้งการตอบกลับแบบ Acknowledgment และ Response Message มีความล่าช้า โดยพบว่าใช้เวลาตอบกลับมากกว่า 1 วัน และการ Validate ไฟล์ที่ผู้ประกอบการนำส่งเข้ามาพบปัญหาอยู่ 2 ส่วน คือ ใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ในการลงลงลายมือชื่อดิจิทัลมีสถานะหมดอายุ หรือ ถูกเพิกถอนไปแล้ว และ ข้อมูลบางรายการไม่เป็นไปตามโครงสร้างตาม ขมธอ.3–2560 สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...ข้อมูลการนำส่งจากทั้ง 3 ช่องทาง พบว่าจะมีปริมาณจำนวนมหาศาล ในช่วงวันที่ 13, 14 และ 15 ของแต่ละเดือน โดยสถิติพบว่ามีจำนวน 10 ล้านไฟล์ต่อวัน ส่งผลกระทบต่อการตอบกลับทั้ง Acknowledgment และ Response Message โดยใช้เวลามากกว่า 1 วัน...”

ประการที่สาม พบว่า ในด้านบุคลากรส่วนกลางที่มีไม่เพียงพอต่อหน้าที่งาน โดยขาดบุคลากรในตำแหน่งเฉพาะด้านเชิงลึกทางด้านคอมพิวเตอร์ ส่งผลให้การทำงานบางประการจะต้องจัดหาบุคลากรจากส่วนงานอื่นเพื่อมาดำเนินการ อีกทั้งการที่ยังไม่ได้กระจายอำนาจบางประการไปยังสำนักงานสรรพากรพื้นที่ เช่น การอนุมัติ การอนุญาตผู้ให้บริการ Service Provider, การขอเชื่อมต่อการนำส่งแบบ Host to Host เป็นต้น ส่งผลให้ช่วงที่ผู้ประกอบการสนใจเข้าระบบจำนวนมากก็จะส่งผลให้การดำเนินงานล่าช้า สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...ตามโครงสร้างตำแหน่งของส่วนงาน พบว่า ในส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ยังขาดตำแหน่งทางด้านคอมพิวเตอร์ ส่งผลให้การทำงานบางอย่าง จะต้องใช้บุคลากรทางด้านคอมพิวเตอร์จากส่วนงานอื่น...”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร

ผลการวิจัยพบว่า จำเป็นต้องยกระดับการทำงานอย่างครอบคลุมใน 3 ด้านหลัก เริ่มจากด้านกฎหมายและนโยบาย ที่ควรกำหนดแผนงานบังคับใช้ระบบกับผู้ประกอบการทุกรายอย่างชัดเจน พร้อมเพิ่มบทลงโทษหากไม่ส่งข้อมูลภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขณะเดียวกันควรสร้างแรงจูงใจระยะยาว เช่น การลดอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่ผู้ประกอบการ SMEs ที่เข้าร่วมโครงการ และการเร่งรัดกระบวนการคืนภาษีให้รวดเร็วขึ้น รวมถึงการสนับสนุนใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์จากกรมสรรพากรเพื่อใช้ลงลายมือชื่อดิจิทัลโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งช่วยลดภาระต้นทุนให้แก่ผู้ประกอบการที่ยังไม่พร้อม สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...ควรเพิ่มบทกำหนดโทษกรณีผู้ประกอบการไม่นำส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้กรมสรรพากรภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป...”

ในส่วนของด้านการดำเนินงานของระบบ ควรปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ระบบ Cloud ตามนโยบาย Cloud First Policy ของภาครัฐ ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพการรองรับและประมวลผลไฟล์ข้อมูลพุ่งสูงขึ้นจากเดิม 8 ล้านไฟล์เป็น 30 ล้านไฟล์ต่อวัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาศูนย์รวมบริการในรูปแบบ Web Portal ที่จัดทำรูปแบบเอกสารมาตรฐานกลางไว้ให้ผู้ประกอบการใช้งานได้สะดวก นอกจากนี้ การพัฒนาช่องทาง API ที่มีความเสถียรและปลอดภัยตามมาตรฐานสากล ร่วมกับการติดตั้ง API Gateway เพื่อป้องกันการถูกโจมตีระบบ จะช่วยให้ภาคเอกชนสามารถเชื่อมต่อระบบบัญชีหรือ ERP เข้ากับกรมสรรพากรได้โดยตรง สอดคล้องผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “ควรยกระบบงาน e-Tax Invoice & e-Receipt ขึ้นทำงานบนระบบ Cloud เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และความรวดเร็วของระบบในการทำงาน ตอบสนองนโยบายที่ให้ภาครัฐใช้ระบบคลาวด์ เรียกว่า Cloud First Policy

สุดท้ายคือด้านการบูรณาการประสานความร่วมมือ ซึ่งกรมสรรพากรควรผนึกกำลังกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน โดยร่วมมือกับสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) ในการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ส่วนกลางเพื่อใช้ในการลงลายมือชื่อที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศและการพัฒนาระบบคลาวด์ภาครัฐ เพื่อสร้างเสถียรภาพสูงสุดให้กับระบบ พร้อมทั้งประสานงานกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) ในการปรับปรุงโครงสร้างข้อมูลให้เท่าทันบริบทธุรกิจยุคใหม่ ตลอดจนร่วมมือกับธนาคารแห่งประเทศไทยภายใต้โครงการ PromptBiz เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลการชำระเงินเข้ากับการออกเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และส่งตรงมายังกรมสรรพากรโดยอัตโนมัติ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความรวดเร็วและอำนวยความสะดวกในการตรวจสอบข้อมูลให้แก่ทั้งผู้ประกอบการและผู้เสียภาษี สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (2569) โดยให้ข้อมูลว่า “...ควรผลักดันนโยบายและมีกฎหมายในการให้มีใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ของกรมสรรพากร เพื่อใช้ในการลงลายมือชื่อดิจิทัล ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ...”

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลเรื่องการขับเคลื่อนระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร พบว่า ในปัจจุบันกรมสรรพากรดำเนินงานผ่าน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านนโยบายและกฎหมายที่ยังใช้กลไกสร้างแรงจูงใจทางภาษีแทนการบังคับใช้ ด้านการลงทะเบียนที่มีทั้งรูปแบบจัดหาใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์เองและผ่านผู้ให้บริการ Service Provider และด้านเทคโนโลยีที่รองรับการนำส่งไฟล์ XML ผ่าน 3 ช่องทางหลัก การดำเนินงานยังประสบปัญหาอุปสรรคสำคัญ 3 ประการ คือ การขาดกฎหมายบังคับใช้และบทลงโทษทำให้การนำข้อมูลไปทำ Big Data เพื่อ

Prefill ยังไม่สมบูรณ์ ตลอดจนโครงสร้างข้อมูลเดิมยังไม่รองรับธุรกรรมบางประเภท ปัญหาเสถียรภาพระบบเทคโนโลยีที่รองรับได้เพียง 8 ล้านไฟล์ต่อวัน ทำให้เกิดการค้างส่งและความล่าช้าในการตอบกลับช่วงหนาแน่น และปัญหาขาดแคลนบุคลากรเชี่ยวชาญเฉพาะทางรวมถึงการรวมศูนย์อำนาจอนุมัติไว้ที่ส่วนกลาง สำหรับแนวทางการพัฒนากรมสรรพากรควรปรับปรุงโดยการกำหนดแผนบังคับใช้กฎหมายควบคู่กับการให้สิทธิประโยชน์ภาษี ยกระดับระบบเทคโนโลยีไปสู่ Cloud First Policy และพัฒนาช่องทาง API เพื่อเพิ่มขีดความสามารถรองรับข้อมูลเป็น 30 ล้านไฟล์ต่อวัน พร้อมทั้งบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น DGA, ETDA และธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อปรับปรุงมาตรฐานข้อมูลและเชื่อมโยงระบบชำระเงินอัตโนมัติ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการบริหารจัดเก็บภาษีได้อย่างยั่งยืน

การอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การขับเคลื่อนระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากรเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการนำ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และ ทฤษฎีรัฐบาลดิจิทัล มาปรับใช้ในบริบทไทย มุ่งเน้นกระบวนการทำงานที่เน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการปรับลดความเทอะทะของระบบราชการดั้งเดิม เปลี่ยนผ่านจาก "เอกสารกระดาษ" สู่ "ข้อมูลดิจิทัลที่สามารถประมวลผลได้อัตโนมัติ" เพื่อสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในระบบเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยในแต่ละด้าน ดังนี้

1.ด้านการดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt และมาตรการจูงใจ พบว่า กรมสรรพากรดำเนินงานระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt โดยอาศัยกลไกเชิงนโยบายและมาตรการจูงใจ (เช่น มาตรการ Easy e-Receipt ปี 2568, มาตรการดึงวิสาหกิจชุมชนเข้าระบบ, มาตรการให้สิทธิประโยชน์รายจ่ายลงทุน 2 เท่าที่ขยายไปจนถึงปี 2570) ส่งผลให้มีผู้ประกอบการเข้าร่วมระบบสะสมถึง 10,423 ราย (ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2569) นอกจากนี้ยังมีการควบคุมมาตรฐานผู้ให้บริการเอกชน (Service Provider) ร่วมกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การที่กรมสรรพากรไม่ได้ใช้วิธีบังคับทางกฎหมายในทันที แต่เลือกใช้ "มาตรการจูงใจทางภาษี" สอดคล้องกับหลักการของ Christopher Hood (1991) ในมิติของการบริหารงานที่คล่องตัวแบบภาคธุรกิจและการมุ่งเน้นวินัยและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

กรณีการดึงภาคเอกชนเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการจัดทำหรือนำส่งข้อมูล (Service Provider) จำนวน 23 ราย สะท้อนให้เห็นแนวคิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรให้เล็กลงและคล่องตัวผ่านการจ้างเหมาหรือแบ่งงานให้เอกชนดำเนินการแทน เพื่อลดภาระงานของเจ้าหน้าที่รัฐและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดบริการสาธารณะ รวมถึงยุทธศาสตร์ SMILE RD (กลยุทธ์ Modernization & Inclusivity & Innovation) การบูรณาการผู้ประกอบการหลากหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (SMEs ระดับฐานราก) สอดรับกับยุทธศาสตร์ Inclusivity & Innovation และ Digitization ที่มุ่งสร้างระบบนภาษีที่ครอบคลุมและไร้รอยต่อ (One Seamless Tax Ecosystem) ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติน หนุเจริญกุล และ ปริณภา จิตราภัณฑ์ (2566) ที่พบว่า ปัจจัยด้านคุณภาพระบบ

ปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ และโดยปัจจัยด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของระบบ

2. ปัญหา อุปสรรค และกระบวนการตรวจสอบไฟล์ข้อมูล พบว่า ระบบการรับไฟล์ XML กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องนำส่งภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป แม้ระบบจะถูกออกแบบมาให้รับไฟล์ได้สูงสุดถึง 8 ล้านไฟล์ต่อวัน แต่ในกระบวนการทำงานจริง เจ้าหน้าที่และผู้ควบคุมระบบยังต้องผ่านขั้นตอนตรวจสอบทางเทคนิคหลายระดับ เช่น ระบบ Identity & Access เพื่อเช็กสิทธิ์ลายมือชื่อดิจิทัลกับ CA ทั้ง 3 ราย (TDID, INET, TKC) ซึ่งหากผู้ประกอบการใช้ใบรับรองนอกเหนือจากนี้จะเกิดข้อผิดพลาดทันที สอดคล้องกับแนวคิดรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ระดับที่ 3 และ 4 จากแนวคิดประเภทและระดับบริการ กรมสรรพากรก้าวข้ามระดับบริการขั้นที่ 3 (ธุรกรรมออนไลน์เดี่ยว เช่น e-Revenue) ไปสู่ ระดับที่ 4 (การเชื่อมโยงข้อมูลข้ามหน่วยงาน - Linkage Center/GDX) แล้วอย่างชัดเจน เนื่องจากมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ตรวจรับรองมาตรฐานร่วมกับ ETDA และตรวจสอบสิทธิ์ลายมือชื่อแบบ Real-time กับ CA ภาคเอกชน

ปัญหาเชิงเทคนิคที่เกิดจากความหลากหลายของมาตรฐานไฟล์และข้อจำกัดของผู้ให้บริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ สะท้อนว่า ระบบดิจิทัล ยังต้องการแนวปฏิบัติร่วมที่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งานมากขึ้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาองค์การ วัตถุประสงค์การวิจัยระบุถึงข้อจำกัดในฝั่งเจ้าหน้าที่ บอ. และ Outsource เมื่อวิเคราะห์ผ่านระดับการพัฒนาองค์การ โดยเฉพาะ ระดับองค์การ จะพบว่า การปรับกระบวนการทำงานจากกระดาษมาเป็นดิจิทัลเต็มรูปแบบนั้น สร้างผลกระทบเชิงระบบต่อภาระงานของบุคลากร สะท้อนตามทฤษฎีที่ระบุว่า "การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับส่วนหนึ่งจะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นภายในองค์การเสมอ" และผลการศึกษายังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ พงศ์เทพ หนูแก้ว (2561) ที่ระบุว่า ผู้ประกอบการยังคงมีภาระซ้ำซ้อนในการจัดเก็บและจัดทำรายงานภาษีซื้อภาษีขาย และสอดคล้องกับ กฤติน หนุเจริญกุล และ ปริณภา จิตราภัณฑ์ (2566) ซึ่งระบุว่า "ปัจจัยด้านคุณภาพของระบบ" และ "การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน" (UI/UX)เป็นปัจจัยส่งอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จของการใช้งานระบบ e-Tax ปัญหาความซับซ้อนของไฟล์ XML และระบบตรวจสอบลายมือชื่อ CA จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข

3. แนวทางการพัฒนาระบบเพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัล พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร มุ่งเน้นการยกระดับโครงสร้างเทคโนโลยี (UI/UX, Cloud) และการนำไฟล์ข้อมูลดิจิทัลไปใช้ประมวลผลเป็นข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อใช้ประเมินความเสี่ยงและตรวจสอบภาษีแทนการสุ่มตรวจแบบเดิม สอดคล้องกับแนวคิดรัฐบาลดิจิทัลยุค 2569 การพัฒนาไปสู่ระบบอัตโนมัติ สอดคล้องกับรายงานของกรมประชาสัมพันธ์ (2569) เรื่อง "Zero Paper, High Speed" และการทำ "Smart Licensing / Single Sign-On" การที่สรรพากรนำฐานข้อมูล XML ไปใช้จัดทำ Big Data สอดรับกับแนวคิด Open Data Platform & Data Exchange Platform ของรัฐบาลดิจิทัล และแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570) ที่มีหลักการจัดเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวแต่ใช้ร่วมกันได้หลากหลายผ่านระบบ GDX ตรงกับยุทธศาสตร์ SMILE RD (กลยุทธ์ Digitization & Efficiency) การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบคลาวด์และการใช้ Big Data เพื่อการวิเคราะห์ความเสี่ยง คือภาพสะท้อนของการยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานภาครัฐและสร้างกระบวนการตรวจสอบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักใน

วิสัยทัศน์ของกรมสรรพากร (One RD) และสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับผลการศึกษาของ อารีรัตน์ วัฒนจัง และ อุษา บุญถือ (2567) ที่ชี้ว่า "ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร" "การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง" และ "คุณภาพของระบบ" เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่กำหนดประสิทธิภาพในการใช้งานระบบ e-Tax ดังนั้น การพัฒนาระบบโครงสร้างคอมพิวเตอร์และคลาวด์ตามคู่มือหรือแนวทางโมเดลที่ผู้วิจัยเสนอ จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยผลักดันให้การใช้งานในระดับปฏิบัติการประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลเรื่องการขับเคลื่อนระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt ของกรมสรรพากร พบว่า ในปัจจุบันกรมสรรพากรดำเนินงานผ่านกลไกเชิงนโยบายและมาตรการจูงใจทางภาษีแทนการบังคับใช้กฎหมายโดยตรง ร่วมกับการดึงผู้ให้บริการเอกชน (Service Provider) เข้ามาช่วยกระจายภาระงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่และยุทธศาสตร์ SMILE RD ส่งผลให้มีผู้ประกอบการเข้าร่วมสะสมถึง 10,423 ราย อย่างไรก็ดี ระบบยังเผชิญอุปสรรคสำคัญด้านกระบวนการตรวจสอบทางเทคนิคที่มีหลายขั้นตอน ข้อจำกัดของสิทธิ์โบรับรองดิจิทัล (CA) ความซับซ้อนของไฟล์ XML คุณภาพของระบบ และความง่ายในการใช้งาน (UI/UX) ซึ่งส่งผลกระทบเชิงระบบต่อภาระงานของบุคลากรและสร้างภาระซ้ำซ้อนให้แก่ผู้ประกอบการ สำหรับแนวทางการพัฒนาระบบเพื่อรองรับการเป็นองค์กรดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ กรมสรรพากรต้องยกระดับโครงสร้างพื้นฐานสู่ระบบคลาวด์ พัฒนา UI/UX นำข้อมูล XML ไปประมวลผลเป็น Big Data เพื่อใช้ประเมินความเสี่ยงอัตโนมัติภายใต้หลักการจัดเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวแต่ใช้ร่วมกันได้ รวมถึงปรับเปลี่ยนมุมมองจากการเป็นเพียงผู้รับข้อมูลภาษีไปสู่การเป็นผู้สร้างระบบการอำนวยความสะดวก โดยเร่งปรับแก้กฎหมาย ข้อบังคับ และลดขั้นตอนที่ใช้กระดาษลง เพื่อลดระยะเวลาและต้นทุนธุรกรรมของทุกภาคส่วนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. กรมสรรพากรควรจัดทำระบบบริการกลางผ่านเว็บไซต์ของกรมสรรพากรฟรี (Web portal) เพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัล โดยกรมสรรพากรควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งแพลตฟอร์มกลางของรัฐ ที่ยอมให้ผู้ประกอบการขนาดเล็กและวิสาหกิจชุมชนสามารถเข้ามาคีย์ข้อมูล สร้างเอกสาร e-Tax Invoice & e-Receipt ทำการลงลายมือชื่อดิจิทัล และส่งมอบให้ผู้ซื้อรวมถึงนำส่งกรมสรรพากรได้โดย "ไม่มีค่าใช้จ่าย" เพื่อตัดวงจรต้นทุนค่าบริการของ Service Provider เอกชนออกไปสำหรับกลุ่มเปราะบางทางเศรษฐกิจ

2. ควรปฏิรูปกฎหมายเพื่อลดความซ้ำซ้อน โดยมีการแก้ไขกฎกระทรวงหรือประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เพื่อยกเว้นหน้าที่การจัดทำรายงานภาษีซื้อ - ภาษีขายในรูปแบบกระดาษหรือไฟล์เอกสารแยกต่างหากสำหรับผู้ประกอบการที่จัดทำและนำส่งข้อมูล e-Tax Invoice & e-Receipt เต็มรูปแบบเข้าสู่ระบบของกรมสรรพากรแล้ว โดยให้ระบบสารสนเทศหลังบ้านทำการประมวลผลรายงานดังกล่าวให้ผู้ประกอบการโดยอัตโนมัติ

3. ควรปรับปรุงกระบวนการอนุมัติ บ.อ.01 เป็นดิจิทัลเต็มรูปแบบ ปรับปรุงระบบงานของเจ้าหน้าที่ บอ. และเจ้าหน้าที่สรรพากรพื้นที่ โดยยกเลิกการพิมพ์เอกสาร บ.อ.01 ใส่กระดาษ แล้วเปลี่ยนไปเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลนิติ

บุคคลของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า และระบบยืนยันตัวตนกลางทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ระบบทำการตรวจสอบคุณสมบัติเบื้องต้นและอนุมัติสิทธิ์การนำส่งข้อมูลผ่านระบบอัตโนมัติ ซึ่งจะช่วยลดเวลาจาก 7 วันทำการให้เหลือไม่เกิน 1 วันทำการ

4. ยกระดับสถาปัตยกรรมระบบข้อมูลเป็นคลาวด์อัจฉริยะ โดยเร่งรัดการจัดสรรงบประมาณพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ย้ายฐานข้อมูลจากแบบเดิมไปสู่ระบบ Centralized Cloud Database ที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของโครงสร้างไฟล์ได้ทันทีเมื่อผู้ประกอบการกดส่งไฟล์ พร้อมระบบแจ้งเตือนข้อผิดพลาด กลับไปยังผู้ส่งแบบเรียลไทม์

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งถัดไป

1. ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่การประเมินความคุ้มค่าและความพึงพอใจของผู้ประกอบการในมุมมองที่กว้างขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ประกอบการที่เข้าระบบ e-Tax Invoice & e-Receipt กับผู้ประกอบการที่ยังไม่อยู่ในระบบ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างเชิงประจักษ์ในด้านการลดต้นทุนและการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจ

2. ควรมีการศึกษาเจาะลึกถึงอุปสรรคเชิงเทคนิคและพฤติกรรมการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนในระดับภูมิภาค เพื่อนำมาวิเคราะห์และออกแบบแนวทางการส่งเสริมที่เฉพาะเจาะจงกับแต่ละพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ควรมีการศึกษาแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมระบบภาษีแบบเชื่อมโยง ระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกันเองผ่านแพลตฟอร์มกลาง เพื่อมุ่งสู่การเป็นหน่วยงานรัฐบาลดิจิทัลที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบไร้รอยต่อตามเป้าหมายของแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมประชาสัมพันธ์. (2569). *พลิกโฉมประเทศไทย 2026 : เมื่อรัฐบาลดิจิทัลคือหัวใจหลักสู่เศรษฐกิจที่มั่งคงและโปร่งใส.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/463799

กรมสรรพากร. (2569). *e-Tax Invoice & e-Receipt.* ค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2569, จาก https://etax.rd.go.th/etax_staticpage/

กรมสรรพากร. (2569). *เกี่ยวกับกรมสรรพากร.* ค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2569, จาก https://www.rd.go.th/327.html

กฤตินหนุเจริฐญกุล และ ปริณภา จิตราภัณฑ์. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการจัดทำและการนำส่งข้อมูลใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ (e-Tax Invoice & e-Receipt) ของกรมสรรพากร. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 5*(2), 207-222.

แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ.2566–2570. (2566, เมษายน 10). *ราชกิจจานุเบกษา, 140*(84 ง), 14.

พงศ์เทพ หนูแก้ว. (2561). *แนวทางการปรับปรุงใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ National e-Payment ของประเทศไทย.* การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชชกานต์ เมธาวิริยะกุล และ ปานฉัตร อาการักษ์. (2559). ใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ e-Tax Invoice & e-Receipt. *วารสารบัญชีปริทัศน์, 1*(2), 105-116.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.). (ม.ป.ป.). *เปลี่ยนผ่านรัฐสู่ยุคดิจิทัล.* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *การบริหารการจัดการภาครัฐ : รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government).* กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

หอสมุดรัฐสภา. (2562). *National e-Payment : โครงสร้างพื้นฐานระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ.* ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2569, จากhttps://library.parliament.go.th/th/radioscript/national-e-payment-

อิทธิชัย สีดำ. (ม.ป.ป.). *สรุปทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ยุคดั้งเดิม – ปัจจุบัน.* ยะลา: มหาวิยาลัยราชภัฏยะลา.

อาทนีย์ ทองสถิตย์. (2555). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM).* ค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2569, จาก https://artanee.blogspot.com/2012/04/npm.html

อารีรัตน์ วัฒนจัง และ อุษา บุญถือ. (2567). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการใช้ระบบ e-Tax invoice and e-Receipt : ในมุมมองของพนักงานบัญชีในบริษัทในกรุงเทพและปริมณฑล.* การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1. (2569). หัวหน้าส่วนบริการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. พฤษภาคม, 5.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3. (2569). นักวิชาการสรรพากรชำนาญการ. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. พฤษภาคม, 5.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4. (2569). นักวิชาการภาษีปฏิบัติการ. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. พฤษภาคม, 5.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6. (2569). ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิค. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*. พฤษภาคม, 7.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ ในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

Determinants of Operational Efficiency among Administrative Civil Servants in the Secretariat of the Office of the Attorney General

วทัญญู ยวงใย[1] & ปะการัง ชื่นจิตร[2]

Watunyu Youngyai[1] & Pakarang Chuenjitr[2]

Corresponding author: 6714832032@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 2) เปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และ 3) ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ และปัจจัยจูงใจ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 260 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane (1973, อ้างถึงใน ณัฐกฤตา นันตา, 2567, หน้า 29) และเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability sampling) แบบอย่างง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการธุรการที่มีอายุราชการ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับตำแหน่งแตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในส่วนเพศ อายุ และระดับการศึกษา ไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ; สภาพแวดล้อมภายในองค์การ, ปัจจัยจูงใจ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to: 1) investigate the levels of internal environment factors, motivation factors, and operational efficiency among administrative officials in the Secretariat of the Office of the Attorney General; 2) compare their operational efficiency based on demographic factors; and 3) examine the relationships between internal environment factors, motivation factors, and operational efficiency. The sample consisted of 260 administrative officials in the Secretariat of the Office of the Attorney General. The sample size was determined using Yamane's formula, and the sample was selected utilizing probability sampling via a simple random sampling technique. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.95. The data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as One-Way Analysis of Variance (ANOVA) and Pearson's Correlation Coefficient. The research findings revealed that the overall levels of internal environment factors, motivation factors, and operational efficiency were high. Administrative officials with differences in years of service, average monthly income, and position levels exhibited statistically significant differences in operational efficiency at the 0.05 level. Furthermore, internal environment factors and motivation factors demonstrated a statistically significant positive correlation with operational efficiency at the 0.05 level. These findings can serve as guidelines for formulating human resource management policies, improving the work environment, and enhancing motivation to further elevate the operational efficiency of administrative officials in the Secretariat of the Office of the Attorney General.

Keywords: Organizational Internal Environment; Motivation Factors; Operational Efficiency

บทนำ

การพัฒนาระบบราชการไทยในปัจจุบันมุ่งยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ส่งผลให้หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรควบคู่กับการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินภารกิจขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ แนวคิดด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์และพฤติกรรมองค์การอธิบายว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรมิได้ขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมภายในองค์การและแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความมุ่งมั่น ความผูกพันต่อองค์การ และผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นองค์การหลักในกระบวนการยุติธรรมของประเทศ มีภารกิจในการอำนวยความยุติธรรม คุ้มครองสิทธิของประชาชน และรักษาผลประโยชน์ของรัฐ โดยสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด มีหน้าที่หลักในการบริหารงานยุทธศาสตร์ นโยบาย งบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และระบบสนับสนุนการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุด รวมทั้งพัฒนาและประเมินผลระบบราชการและสนับสนุนภารกิจของพนักงานอัยการตามที่ได้รับมอบหมาย (ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2563, 2563, ข้อ 10) ภารกิจดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยข้าราชการธุรการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผลการสำรวจความผูกพันของบุคลากรในสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจส่วนใหญ่เป็นข้าราชการธุรการ จำนวน 767 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 86.47 ของผู้ตอบแบบสำรวจทั้งหมด (สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด, 2568) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของบุคลากรกลุ่มนี้ต่อการสนับสนุนภารกิจขององค์การ

ในบริบทของสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ข้าราชการธุรการต้องปฏิบัติงานภายใต้ภารกิจที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั่วประเทศ ทำให้ต้องเผชิญกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น ความซับซ้อนของงาน และข้อจำกัดด้านเวลา ซึ่งอาจส่งผลต่อคุณภาพงาน ปริมาณงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (Peterson & Plowman, 1953, อ้างถึงใน ธนภรณ์ พรรณราย, 2565, หน้า 19) ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ

จากการสังเคราะห์แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การตามแนวคิด McKinsey 7S Framework ของ Peters และ Waterman และ ปัจจัยจูงใจ ตามทฤษฎีสองปัจจัย

ของ Herzberg เป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการอธิบายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยงานวิจัยส่วนใหญ่รายงานผลในทิศทางเดียวกันว่า ทั้งสองปัจจัยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่บูรณาการกรอบแนวคิดทั้งสองเพื่ออธิบายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดยังมีอยู่อย่างจำกัด จึงยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนบริบทของหน่วยงานดังกล่าวโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยมุ่งศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การกับปัจจัยจูงใจที่มีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในองค์การ และการกำหนดมาตรการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและประสิทธิผลของสำนักงานอัยการสูงสุดในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ และปัจจัยจูงใจ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

สมมติฐานของการวิจัย

1. ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีลักษณะปัจจัยประชากรศาสตร์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
2. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
3. ปัจจัยจูงใจมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลข้อมูลข้างต้นและสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรที่ศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด เปรียบเทียบประสิทธิภาพ

ในการปฏิบัติงานจำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ คือ ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดประชากรจำนวนทั้งหมด 624 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 20 พฤษภาคม 2569)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เก็บข้อมูลจากข้าราชการธุรการในสังกัดสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวนทั้งสิ้น 260 คน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane (1973, อ้างถึงใน ณัฐกฤตา นันตา, 2567, หน้า 29) กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95 % และค่าความคาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ 0.05 ซึ่งวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability sampling) แบบอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยเก็บข้อมูลจากรายชื่อข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 624 คน โดยข้าราชการทุกคนมีโอกาสได้รับการคัดเลือกเท่าเทียมกัน และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ได้รับการสุ่มจนได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบ 260 ชุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การตามแนวคิด McKinsey 7S Framework (3) ปัจจัยจูงใจตามทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg และ (4) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามแนวคิดของ Peterson และ Plowman โดยข้อคำถามใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) กำหนดเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2567, หน้า 419) ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคเท่ากับ 0.95 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น และสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ (Google form) จากข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 260 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ ตลอดจนข้อมูลจากหน่วยงานราชการและแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษา การกำหนดกรอบแนวคิด และการอภิปรายผลการวิจัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่าง พร้อมคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่มีความครบถ้วนเพื่อนำไปวิเคราะห์ 2) จัดระเบียบข้อมูล ทำการลงรหัสข้อมูล (Coding) และบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประมวลผลข้อมูล 3) ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์การแปลผลของคะแนนเฉลี่ยโดยอาศัยหลักการแบ่งช่วงคะแนนของมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้ 4.50 – 5.00 หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด 3.50 – 4.49 หมายถึง อยู่ในระดับมาก 2.50 – 3.49 หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง 1.50 – 2.49 หมายถึง อยู่ในระดับน้อย และ 1.00 – 1.49 หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2567, หน้า 75) และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้ 0.80 ขึ้นไป หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ระหว่าง 0.61 – 0.80 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ระหว่าง 0.41 – 0.60 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ระหว่าง 0.20 – 0.40 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ และต่ำกว่า 0.20 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543, หน้า 144) 4) สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย และ 5) อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการศึกษา และจัดทำข้อเสนอแนะ โดยเชื่อมโยงผลการวิจัยกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจในการทำงาน และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 2) เปรียบเทียบ

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และ 3) ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจในการทำงานที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรจำนวน 260 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนว่า ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดมีทรรศนะว่าสภาพแวดล้อมภายในองค์การเอื้อต่อการปฏิบัติงานในระดับมาก ทั้งในด้านกลยุทธ์ โครงสร้างองค์กร ระบบการปฏิบัติงาน รูปแบบการบริหาร บุคลากร ความสามารถ และค่านิยมร่วม โดยทุกด้านมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ ปัจจัยจูงใจในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน สะท้อนว่า ข้าราชการธุรการได้รับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในระดับมาก ทั้งด้านความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก สำหรับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ข้าราชการธุรการสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านคุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลาในการปฏิบัติงาน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ปรากฏตามตารางที่ 1 ถึงตารางที่ 3

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับความเห็นของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีต่อปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การในภาพรวม

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ด้านกลยุทธ์	4.09	0.38	มาก
ด้านโครงสร้าง	3.99	0.48	มาก
ด้านระบบ	4.06	0.41	มาก
ด้านรูปแบบการบริหาร	4.03	0.45	มาก
ด้านบุคลากร	3.98	0.49	มาก
ด้านความสามารถ	4.03	0.40	มาก
ด้านค่านิยมร่วมของคนในองค์กร	4.06	0.43	มาก
ภาพรวม	**4.03**	**0.31**	**มาก**

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความเห็นของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีต่อปัจจัยจูงใจในการทำงานในภาพรวม

ปัจจัยจูงใจในการทำงาน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ด้านความสำเร็จของงาน	4.17	0.39	มาก
ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ	4.02	0.42	มาก
ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ	4.11	0.42	มาก
ด้านความรับผิดชอบ	4.10	0.40	มาก
ด้านความก้าวหน้า	4.08	0.44	มาก
ภาพรวม	**4.10**	**0.42**	**มาก**

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวม

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ด้านคุณภาพของงาน	4.17	0.37	มาก
ด้านปริมาณงาน	4.10	0.41	มาก
ด้านเวลาในการปฏิบัติงาน	4.15	0.40	มาก
ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	4.15	0.40	มาก
ภาพรวม	**4.14**	**0.36**	**มาก**

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ข้าราชการธุรการที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงปฏิเสธสมมติฐานในประเด็นดังกล่าว ขณะที่ข้าราชการธุรการที่มีอายุราชการ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับตำแหน่งแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยในประเด็นดังกล่าว ผลการวิเคราะห์ปรากฏตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีลักษณะปัจจัยประชากรศาสตร์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ปัจจัยประชากรศาสตร์	สถิติที่ใช้ทดสอบ	F	Sig.	ผลการทดสอบ
1. เพศ	One-Way ANOVA	0.391	0.677	ปฏิเสธสมมติฐาน
2. อายุ	One-Way ANOVA	1.105	0.348	ปฏิเสธสมมติฐาน
3. ระดับการศึกษา	One-Way ANOVA	1.237	0.292	ปฏิเสธสมมติฐาน
4. อายุราชการ	One-Way ANOVA	12.274	0.000*	ยอมรับสมมติฐาน
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	One-Way ANOVA	4.671	0.003*	ยอมรับสมมติฐาน
6. ระดับตำแหน่ง	One-Way ANOVA	2.944	0.034*	ยอมรับสมมติฐาน

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสามารถ ซึ่งครอบคลุมความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงที่สุด (r = 0.587) รองลงมา ได้แก่ ด้านกลยุทธ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการดำเนินงานขององค์กร (r = 0.532) ด้านระบบ ซึ่งสะท้อนระบบและขั้นตอนการปฏิบัติงานขององค์กร (r = 0.531) ด้านค่านิยมร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมองค์กร (r = 0.530) ด้านโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และสายการบังคับบัญชา (r = 0.510) และ ด้านรูปแบบการบริหาร ซึ่งสะท้อนลักษณะการบริหารและภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชา (r = 0.460) โดยทุกด้านมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ส่วนด้านบุคลากร ซึ่งครอบคลุมการบริหารและพัฒนาบุคลากร การจัดสรรอัตรากำลัง และความร่วมมือในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับค่อนข้างต่ำ (r = 0.265) ผลการวิเคราะห์ปรากฏตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ	ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน			
	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทาง
1. ด้านกลยุทธ์	0.532**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
2. ด้านโครงสร้าง	0.510**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
3. ด้านระบบ	0.531**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
4. ด้านรูปแบบการบริหาร	0.460**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
5. ด้านบุคลากร	0.265**	0.000	ค่อนข้างต่ำ	เชิงบวก
6. ด้านความสามารถ	0.587**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
7. ด้านค่านิยมร่วม	0.530**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก

หมายเหตุ : ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สำหรับปัจจัยจูงใจในการทำงาน พบว่า ปัจจัยจูงใจทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสำเร็จของงาน ซึ่งสะท้อนความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานและการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงที่สุด (r = 0.711) อยู่ในระดับค่อนข้างสูง รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการได้รับมอบหมายงานที่มีความสำคัญ ท้าทาย และเปิดโอกาสให้ใช้ความรู้ความสามารถ (r = 0.631) อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งสะท้อนการได้รับมอบหมายหน้าที่ที่ชัดเจนและการตระหนักถึงบทบาทของตนในการปฏิบัติงาน (r = 0.592) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความก้าวหน้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับโอกาสในการพัฒนาตนเอง การฝึกอบรม และความก้าวหน้าในสายอาชีพ (r = 0.575) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ซึ่งหมายถึงการได้รับการยอมรับ คำชมเชย หรือความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับค่อนข้างต่ำ (r = 0.405) ผลการวิเคราะห์ปรากฏตามตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจูงใจในการทำงานกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ปัจจัยจูงใจในการทำงาน	ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน			
	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทาง
1. ด้านความสำเร็จของงาน	0.711**	0.000	ค่อนข้างสูง	เชิงบวก
2. ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ	0.405**	0.000	ค่อนข้างต่ำ	เชิงบวก
3. ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ	0.631**	0.000	ค่อนข้างสูง	เชิงบวก
4. ด้านความรับผิดชอบ	0.592**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก
5. ด้านความก้าวหน้า	0.575**	0.000	ปานกลาง	เชิงบวก

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อข้าราชการธุรการรับรู้ว่าสภาพแวดล้อมภายในองค์การมีความเหมาะสม และได้รับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะแรงจูงใจด้านความสำเร็จของงานและลักษณะงานที่ปฏิบัติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระดับค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยจูงใจมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

โดยสรุป ผลการวิจัยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ประการ กล่าวคือ สามารถอธิบายระดับของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจในการทำงาน และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด เปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามปัจจัยประชากรศาสตร์ และยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่การอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาระดับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจในการทำงาน และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ ปัจจัยจูงใจในการทำงาน และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดมีการบริหารจัดการภายในองค์การที่เหมาะสมทั้งด้านกลยุทธ์ โครงสร้างองค์กร ระบบการปฏิบัติงาน รูปแบบการบริหาร บุคลากร ความสามารถ และค่านิยมร่วม ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด McKinsey 7S Framework ของ Peters และ Waterman (1980, อ้างถึงใน นันทวัฒน์ พรเลิศกชกร, 2565, หน้า 11) ที่อธิบายว่า ความสำเร็จขององค์กรเกิดจากความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในองค์กรทั้ง 7 ด้าน ซึ่งต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจตนา สายศรี (2565) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน อยู่ในระดับมากและมีส่วนส่งเสริมให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสอดรับกับงานวิจัยของ สุวรรณี หงษ์วิจิตร และคณะ (2564) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของปัจจัยจูงใจในการทำงาน ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959, อ้างถึงใน สิริกร สุขสุดไพศาล, 2556, หน้า 26) ที่อธิบายว่า ปัจจัยจูงใจ ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภรณ์ พรรณราย (2565) ที่พบว่า ปัจจัยจูงใจในการทำงานโดยเฉพาะด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความรับผิดชอบในการทำงาน และด้านความก้าวหน้าในอาชีพ

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การอยู่ในระดับมาก อาจสะท้อนให้เห็นว่าสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดมีระบบการบริหารงานที่ค่อนข้างเป็นมาตรฐาน มีการกำหนดโครงสร้าง หน้าที่ความรับผิดชอบ และกระบวนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ประกอบกับมีระเบียบ ข้อบังคับ และแนวทางการปฏิบัติงานที่ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์การ ส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ ลดความสับสนในการปฏิบัติงาน และเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ นอกจากนี้ การดำเนินงานภายใต้ระบบราชการยังให้ความสำคัญกับการประสานงาน การกำกับดูแล และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้บุคลากรส่วนใหญ่รับรู้ว่าสภาพแวดล้อมภายในองค์การมีความเหมาะสมและสนับสนุนการปฏิบัติงาน

2. การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามปัจจัยประชากรศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการธุรการที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน โดยไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว แต่ขึ้นอยู่กับระบบการบริหารจัดการ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และการกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์การ

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่มีอายุราชการ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับตำแหน่งแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผลการเปรียบเทียบรายคู่พบว่า บุคลากรที่มีอายุราชการไม่เกิน 5 ปี มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสูงกว่าบุคลากรที่มีอายุราชการมากกว่าในทุกด้าน ขณะที่บุคลากรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,000 – 30,000 บาท และผู้ดำรงตำแหน่งระดับปฏิบัติการ/ชำนาญงาน มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานบางด้านสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้และระดับตำแหน่งสูงกว่า

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานไม่ได้เพิ่มขึ้นตามอายุราชการ รายได้ หรือระดับตำแหน่งเสมอไป แต่ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของภารกิจและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยข้าราชการระดับปฏิบัติการและผู้ที่มีอายุราชการไม่มากมักเป็นผู้ปฏิบัติงานหลักของหน่วยงาน รับผิดชอบงานธุรการ งานสารบรรณ งานประสานงาน และงานสนับสนุนที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงมีโอกาสปฏิบัติงานโดยตรงในปริมาณมาก มีความคุ้นเคยกับระบบงานและเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทำงานได้รวดเร็ว ส่งผลให้มีระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสูงกว่าบางกลุ่มที่มีอายุราชการมากกว่า

สำหรับบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งระดับสูงขึ้น แม้จะมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญมากกว่า แต่ลักษณะงานมักเปลี่ยนไปสู่บทบาทด้านการกำกับดูแล การวางแผน การควบคุม และการตัดสินใจเชิงบริหาร ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากงานปฏิบัติการโดยตรง จึงอาจทำให้ระดับประสิทธิภาพที่ประเมินจากมิติด้านปริมาณงานและระยะเวลาแตกต่างจากบุคลากรระดับปฏิบัติการได้ ทั้งนี้ ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่าประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอาจไม่ได้พิจารณาจากระยะเวลาในการปฏิบัติงานเพียงประการเดียวแต่ยังเกี่ยวข้องกับลักษณะงาน ความรับผิดชอบ และปัจจัยจูงใจในการทำงาน โดย Herzberg (1959, อ้างถึงใน สิริกร สุขสุดไพศาล, 2556, หน้า 26) อธิบายว่าลักษณะงานและความรับผิดชอบเป็นองค์ประกอบสำคัญของปัจจัยจูงใจที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากร

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจในการทำงานกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยด้านความสามารถมีความสัมพันธ์สูงที่สุด รองลงมา

ได้แก่ ด้านกลยุทธ์ ด้านระบบ ด้านค่านิยมร่วม ด้านโครงสร้างองค์กร และด้านรูปแบบการบริหาร ขณะที่ด้านบุคลากรมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ แม้ว่าด้านบุคลากรจะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับค่อนข้างต่ำ แต่ยังคงมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการมีบุคลากรที่เพียงพอหรือการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์ประกอบด้านอื่นร่วมด้วย เช่น ระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ชัดเจน ความสามารถของบุคลากร และค่านิยมร่วมขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McKinsey 7S Framework ของ Peters และ Waterman (1980, อ้างถึงใน นันทวัฒน์ พรเลิศกชกร, 2565, หน้า 11) ที่มองว่าองค์ประกอบทั้ง 7 ด้านต้องมีความสอดคล้องและเกื้อหนุนกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนองค์การให้ประสบความสำเร็จได้

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หากองค์การให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร การกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน การจัดระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพและการสร้างค่านิยมร่วมภายในองค์กร จะส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับธนภรณ์ พรรณราย (2565) ซึ่งศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การตามแนวคิด McKinsey 7S และพบว่าปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร นอกจากนี้ยังสอดรับกับงานวิจัยของ เจตนา สายศรี (2565) และ สุวรรณี หงษ์วิจิตร และคณะ (2564) ซึ่งพบว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์หรือมีบทบาทในการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร

ในส่วนของปัจจัยจูงใจในการทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยด้านความสำเร็จของงานและด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง ขณะที่ด้านความรับผิดชอบและด้านความก้าวหน้ามีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการได้รับการยอมรับนับถือมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ ผลการศึกษานี้สนับสนุนทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959, อ้างถึงใน สิริกร สุขสุดไพศาล, 2556, หน้า 26) ที่อธิบายว่า ปัจจัยจูงใจที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของงานโดยตรงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจ ความมุ่งมั่น และความเต็มใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการที่บุคลากรได้รับโอกาสในการประสบความสำเร็จ ได้รับมอบหมายงานที่ท้าทาย และมีโอกาสก้าวหน้าในสายอาชีพ ทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปัทมพร พรมทอง (2567) ที่พบว่าปัจจัยจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เป็นรายด้าน พบว่า ความสำเร็จของงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสูงที่สุด รองลงมาคือ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นว่า ข้าราชการธุรการให้ความสำคัญกับการเห็นผลสำเร็จของงาน การได้รับมอบหมายงานที่ท้าทาย และการมีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มากกว่าปัจจัยด้านการได้รับการยอมรับนับถือเพียงอย่างเดียว ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การสร้างแรงจูงใจผ่านลักษณะของงานและความสำเร็จในการปฏิบัติงานจะช่วย

ยกระดับประสิทธิภาพของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้บริหารควรนำไปใช้ในการออกแบบงาน การมอบหมายภารกิจ และการบริหารผลการปฏิบัติงานในอนาคต

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า ทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและประสิทธิผลขององค์การในระยะยาว

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากการบูรณาการระหว่างสภาพแวดล้อมภายในองค์การและปัจจัยจูงใจในการทำงาน โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร การจัดระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน และการสร้างแรงจูงใจจากความสำเร็จของงาน หากองค์การสามารถพัฒนาองค์ประกอบดังกล่าวให้สอดคล้องกันได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้ข้าราชการธุรการสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการดำเนินภารกิจของสำนักงานอัยการสูงสุดให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของข้าราชการธุรการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านความสามารถมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสูงที่สุดในกลุ่มปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในองค์การ แสดงให้เห็นว่าความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพของบุคลากร ดังนั้น สำนักงานอัยการสูงสุดควรกำหนดแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบ โดยจัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะงาน เช่น กฎหมาย ระเบียบราชการ งานสารบรรณ งานการเงินและพัสดุ เทคโนโลยีดิจิทัล และทักษะด้านการประสานงาน รวมทั้งควรสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และติดตามผลการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานและระบบสารสนเทศให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านระบบมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง จึงควรปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัว ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และพัฒนาระบบสารสนเทศให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานที่เป็นปัจจุบัน มีระบบสนับสนุนผู้ใช้งาน และพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศให้ตอบสนองต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว ความถูกต้อง และลดภาระงานด้านเอกสาร

3. ควรสื่อสารกลยุทธ์และเป้าหมายขององค์การให้บุคลากรทุกระดับรับทราบและสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านกลยุทธ์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง สำนักงานอัยการสูงสุดจึงควรถ่ายทอดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และ

เป้าหมายขององค์การให้บุคลากรทุกระดับเข้าใจตรงกัน รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับภารกิจของแต่ละหน่วยงานและลักษณะงานของบุคลากร เพื่อให้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสนับสนุนความสำเร็จขององค์การ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีทิศทางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ควรพัฒนาระบบการบริหารผลการปฏิบัติงานและการสร้างแรงจูงใจที่มุ่งเน้นความสำเร็จของงาน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยจูงใจด้านความสำเร็จของงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสูงที่สุดในกลุ่มปัจจัยจูงใจ ดังนั้น ผู้บริหารควรกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีการติดตามผลและให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งสร้างระบบการยกย่อง ชื่นชม และยอมรับผลงานที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนางานและเสนอแนวทางปรับปรุงการปฏิบัติงาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กรได้อย่างยั่งยืน

5. ควรพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลให้สอดคล้องกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า อายุราชการ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับตำแหน่งที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำนักงานอัยการสูงสุดจึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรบุคคลตามช่วงอายุราชการ โดยบุคลากรที่เริ่มปฏิบัติงานควรได้รับการปฐมนิเทศและการสอนงานอย่างใกล้ชิด ส่วนบุคลากรที่มีประสบการณ์ควรได้รับการพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และเตรียมความพร้อมสำหรับการเลื่อนตำแหน่ง ขณะที่บุคลากรระดับอาวุโสควรได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยง ถ่ายทอดองค์ความรู้ และพัฒนาบุคลากรรุ่นใหม่ ทั้งนี้ ควรกำหนดหลักเกณฑ์ความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ชัดเจน โปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

6. ควรส่งเสริมค่านิยมร่วมและวัฒนธรรมองค์การที่สนับสนุนการเรียนรู้และการทำงานเป็นทีม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านค่านิยมร่วมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จึงควรส่งเสริมให้บุคลากรยึดถือค่านิยมร่วมขององค์การ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ การปฏิบัติงานตามหลักกฎหมาย การทำงานเป็นทีม และการมุ่งให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้ภายในองค์การ โดยสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน การจัดทำคลังองค์ความรู้ คู่มือการปฏิบัติงาน และระบบพี่เลี้ยง เพื่อรักษาองค์ความรู้ขององค์การ ลดการสูญเสียองค์ความรู้เมื่อมีการโยกย้ายหรือเกษียณอายุราชการ และเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษา ให้ครอบคลุมข้าราชการธุรการของสำนักงานอัยการสูงสุดทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของบริบทการปฏิบัติงานและเพิ่มความครอบคลุมของผลการวิจัย

2. ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเพิ่มการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่ออธิบายสาเหตุของผลการวิจัยเชิงสถิติและสะท้อนบริบทการปฏิบัติงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อายุราชการ รายได้ และระดับตำแหน่ง ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาวะผู้นำ ความผูกพันต่อองค์การ คุณภาพชีวิตในการทำงาน ภาระงาน ความเครียด และการสนับสนุนจากองค์การ เพื่อเพิ่มความครอบคลุมในการอธิบายประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

4. ควรประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) หรือแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น

5. ควรศึกษาวิจัยแบบติดตามผล (Longitudinal Study) หรือเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินนโยบาย เพื่อประเมินผลของมาตรการพัฒนาบุคลากรและการปรับปรุงระบบการบริหารต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

เจตนา สายศรี. (2565). *อิทธิพลของสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการและบุคลากรกรมการปกครองในจังหวัดสกลนคร*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ณัฐกฤตา นันตา. (2567). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการสังกัดกรมการปกครอง จังหวัดนนทบุรี*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทวัฒน์ พรเลิศกชกร. (2565). *การบริหารจัดการตามแนวคิด 7S ของแมคคินซีย์ที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม.

ปัทมพร พรมทอง. (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการกรมการปกครอง จังหวัดสกลนคร*. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงานและการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2563. (2563). ราชกิจจานุเบกษา, 137(73 ก), 27–98.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2567). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS (พิมพ์ครั้งที่ 20)*. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.

ธนภรณ์ พรรณราย. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด. (2568). *ความผูกพันของบุคลากรในสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. สำนักงานอัยการสูงสุด

สิริกร สุขสุดไพศาล. (2556). *วัฒนธรรมองค์กรและแรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการพลเรือนในกรุงเทพมหานคร*. ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุวรรณี หงษ์วิจิตร, โสรยา สุภาผล, และ เพ็ญพิชชา โพธากุล. (2564). *ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยการทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานโรงพยาบาลศุภมิตร จังหวัดสุพรรณบุรี*. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

Community Forest Management of Ban Pong, Ta Pha Mok Sub-district, Long District, Phrae Province

ปริชญา มะศักดิ์[1] & ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา[2]

Praritchaya Masak[1] & Siripong Ladavalya Na Ayuthya[2]

Corresponding author : praritchaya.m@gmail.com

Received:15/07/69 Revised: 07/08/69 Accepted: 08/08/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการความร่วมมือ ภาคส่วนที่มีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง 2) กระบวนการสร้างเครือข่าย รูปแบบ และระดับการร่วมมือของภาคีเครือข่าย และ 3) แนวทางจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 25 ราย ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และผู้แทนภาคส่วนอื่น เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) ภาคส่วนที่มีส่วนร่วม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ โดยร่วมกันพูดคุยเจรจา จัดทำข้อตกลง ดำเนินกิจกรรม และติดตามประเมินผล ระดับการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การเข้ามามีบทบาท การสร้างความร่วมมือ และการเสริมพลังอำนาจ 2) ภาคีเครือข่ายเริ่มจากการรวมตัวของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา โดยมีรูปแบบการทำงานร่วมกัน 3 รูปแบบ และ 3) ชุมชนบ้านปงได้ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา โดยกำหนดกฎระเบียบ แผนการจัดการ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การจัดการป่าชุมชน; ป่าชุมชนบ้านปง; ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ; เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1] Student, Faculty of Political Science and Public Administration, Chiangmai University

[2] Faculty of Political Science and Public Administration, Chiangmai University

This study aimed to examine: (1) collaborative processes, participating sectors, levels of participation, and sectoral roles in managing Ban Pong Community Forest; (2) network-building processes, collaboration patterns, and levels of network collaboration; and (3) community forest management approaches based on the Philosophy of Sufficiency Economy and the Understanding–Reaching–Developing principles. The 25 key informants comprised representatives of government agencies, community leaders, community stakeholders, and other sectors. Data were collected through document review, in-depth interviews, and focus group discussions and analyzed using content analysis. The findings revealed that: (1) government agencies, private and academic sectors, local administrative organizations, temples, schools, community leaders, and residents participated through dialogue, agreement formulation, activity implementation, and monitoring and evaluation. Participation ranged from receiving information and consulting stakeholders to involvement, collaboration, and empowerment; (2) the network originated from collaboration among the community, temples, and schools, together with government agencies and educational institutions, and operated through three collaboration patterns; and (3) the community applied the King's Philosophy, the Philosophy of Sufficiency Economy, and the Understanding–Reaching–Developing principles by establishing community regulations, formulating management plans, and conducting continuous monitoring and evaluation.

Keywords: Community Forest Management; Ban Pong Community Forest; Collaborative Network Partners; Sufficiency Economy

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอันดับต้นของโลก มีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด มีภูมิศาสตร์และภูมิประเทศที่มีประวัติศาสตร์ในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากที่มีความผูกพันทางจิตวิญญาณกับธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ มีความเชื่อ พิธีกรรม ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าจึงเกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน เพราะป่าไม้คือแหล่งปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพของคน เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค เชื้อเพลิง วัตถุดิบ และแหล่งผลิตน้ำในการทำการเกษตร รวมถึงเป็นแหล่งรายได้เสริมในการเก็บผลผลิตต่าง ๆ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ช่วยลดภาวะโลกร้อน และเป็นพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญ (กรมป่าไม้, 2552) เมื่อความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและ

พื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง รัฐจึงมีความพยายามแก้ไขปัญหาโดยการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ของรัฐ มีการจัดทำแนวเขตป่าไม้และออกกฎหมายมากำกับขอบเขตและอำนาจในการกำกับดูแลป่าดังกล่าว อีกทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย (พีรวัฒน์ วันสวัสดิ์, 2567)

การจัดการป่าไม้ของไทย มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กรมป่าไม้ และ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Open Development Thailand, 2563) โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มุ่งเน้นการควบคุมและสงวนหวงห้ามมากกว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ที่อยู่อาศัยและดำรงชีวิตในพื้นที่ป่าก่อนมีการประกาศเขตป่าไม้ กลายเป็นผู้บุกรุก มีปัญหาการลักลอบตัดไม้ การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน ขณะที่รัฐมีการดำเนินการจัดการปกป้องป่าภายใต้กรอบกฎหมายและหลักการรักษาป่าตามกฎหมาย และชาวบ้านรักษาป่าด้วยแบบแผนวิถีชีวิตและจารีตประเพณีตามบรรพบุรุษ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและชาวบ้านในการจัดการบริหารทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง (ปริวัตร์ นันติ, 2555)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้รัฐมีความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 ที่ให้การรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเองอย่างมีส่วนร่วม (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) กรมป่าไม้ได้ร่วมกับนักวิชาการและภาคส่วนต่าง ๆ ผลักดันร่างกฎหมายเพื่อให้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ดำเนินการภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน และได้กำหนดนโยบายการจัดการป่าชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ถือเป็นการรับรองสิทธิของชุมชนในการจัดตั้งและดูแลป่าชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเสนอพื้นที่เพื่อจัดตั้งเป็นป่าชุมชน จัดทำข้อบังคับ แผนการใช้ประโยชน์ และกิจกรรมในการอนุรักษ์ได้ด้วยตนเอง ภายใต้การกำกับดูแลของกรมป่าไม้ มีเจตนารมณ์เพื่อให้ชุมชนและภาครัฐได้ร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ในรูปแบบของป่าชุมชน (กรมป่าไม้, 2563)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ภาครัฐจะมีการพิจารณาออกกฎหมายมารองรับสิทธิของชุมชนอย่างเป็นทางการ ชุมชนจำนวนมากได้ดำเนินการจัดการ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่ามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยอาศัยกลไกตามจารีตประเพณี ความเชื่อ และข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน โดยการจัดการป่าชุมชนได้เกิดขึ้นจากการริเริ่มของคนในชุมชนเองมาก่อน ดังเช่น การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ที่ได้เริ่มมีการดูแลรักษาป่าร่วมกันของคนในชุมชน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและฟื้นฟูป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เกิดประโยชน์กับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2554 ชุมชนบ้านปงได้รับการยอมรับจากกรมป่าไม้ ด้วยการประกาศจัดตั้งให้เป็นป่าชุมชน โดยคนในชุมชนได้ตั้งเป้าหมายร่วมกันว่า “คนอยู่ได้ ป่าอยู่ได้” สร้างกลุ่มสมาชิกที่สามารถช่วยกันจัดการ ปกป้อง ดูแลพื้นที่ได้อย่างเข้มแข็ง และมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจป่าชุมชนบ้านปง เพื่อผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากป่า สร้างรายได้ให้คนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพิงตนเองได้ มีการกำหนดแนวเขต กฎ ระเบียบ กติกา ข้อบังคับการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน

มีบทลงโทษหากฝ่าฝืน มีแผนในการพัฒนาและบริหารจัดการป่าชุมชน เช่น กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าให้อุดมสมบูรณ์ โดยใช้รูปแบบ (บวร.) บ้าน-วัด-โรงเรียน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน รวมถึงการสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่า ปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านปงมีการสร้างภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการพัฒนา มีการเชื่อมร้อยเครือข่ายป่าชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จนเกิดเป็นเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด และระดับภาค เพื่อให้เกิดการวางแผนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (เทียน กันทะลั่น, 2563)

ตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีของการฟื้นฟู พัฒนาและปกป้องป่าชุมชนบ้านปง จากสภาพพื้นที่ที่เคยแห้งแล้งกลับคืนมาเป็นป่าผืนใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จนมีสภาพเป็น “ป่าต้นน้ำ” ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีการนำแนวคิดและหลักการของ “ศาสตร์พระราชา” เศรษฐกิจพอเพียง และหลัก "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการพัฒนาป่าชุมชน ส่งผลให้ชุมชนได้รับรางวัลด้านการจัดการป่าชุมชนในระดับประเทศหลายรางวัล เช่น รางวัลชนะเลิศ ป่าชุมชนดีเด่นระดับประเทศ ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2563 รางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 22 ประจำปี พ.ศ. 2566 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2567) นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของนักเรียน นักศึกษา (ณัฐนิชา นาคน้อย, 2566) จึงถือได้ว่าป่าชุมชนบ้านปงประสบความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548จนถึงปัจจุบัน

จากความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นกรณีที่น่าสนใจและสมควรนำมาศึกษาเพื่อสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ มีกระบวนการความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อย่างไร มีภาคส่วนใดบ้างที่เข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบใด อย่างไร มีการนำแนวคิดและหลักการ “ศาสตร์พระราชา” เศรษฐกิจพอเพียง และหลักการเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา มาใช้เป็นแนวทางจัดการพัฒนาป่าชุมชน อย่างไร จนทำให้บรรลุความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ องค์ความรู้ที่ได้รับถือเป็นบทเรียนด้านการดำเนินการจัดการป่าชุมชนที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบหรือต่อยอด การบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอื่น ๆ ต่อไปได้ อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการความร่วมมือ ภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน ในการร่วมจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ ตลอดจนรูปแบบของเครือข่าย ระดับการร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

3. เพื่อศึกษาแนวทางจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ตามแนวคิดและหลักการของศาสตร์พระราชา เศรษฐกิจพอเพียง และหลักการเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่มีบทบาทในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย 1) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ 5 ราย ได้แก่ หัวหน้าส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ 3 สาขาแพร่ เจ้าหน้าที่ส่วนจัดการป่าชุมชน หัวหน้าสำนักจัดการป่าชุมชน หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ พร.10 (แม่ต้า) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต้าผามอก 2) ผู้นำชุมชน 2 ราย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านปง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านปง 3) ผู้แทนภาคส่วนอื่น ๆ 3 ราย ประกอบด้วย ภาคเอกชน ภาควิชาการและสถาบันการศึกษา ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ สาขาวิชาการจัดการป่าไม้ และภาคประชาสังคม ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดบ้านปง 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน 15 ราย ประกอบด้วย คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านปง เยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านปง และประชาชนในพื้นที่บ้านปง รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 25 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สำหรับใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม มีการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้ในลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อใช้ในการตั้งคำถามให้อยู่ในขอบเขตของประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยมีประเด็นคำถาม 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

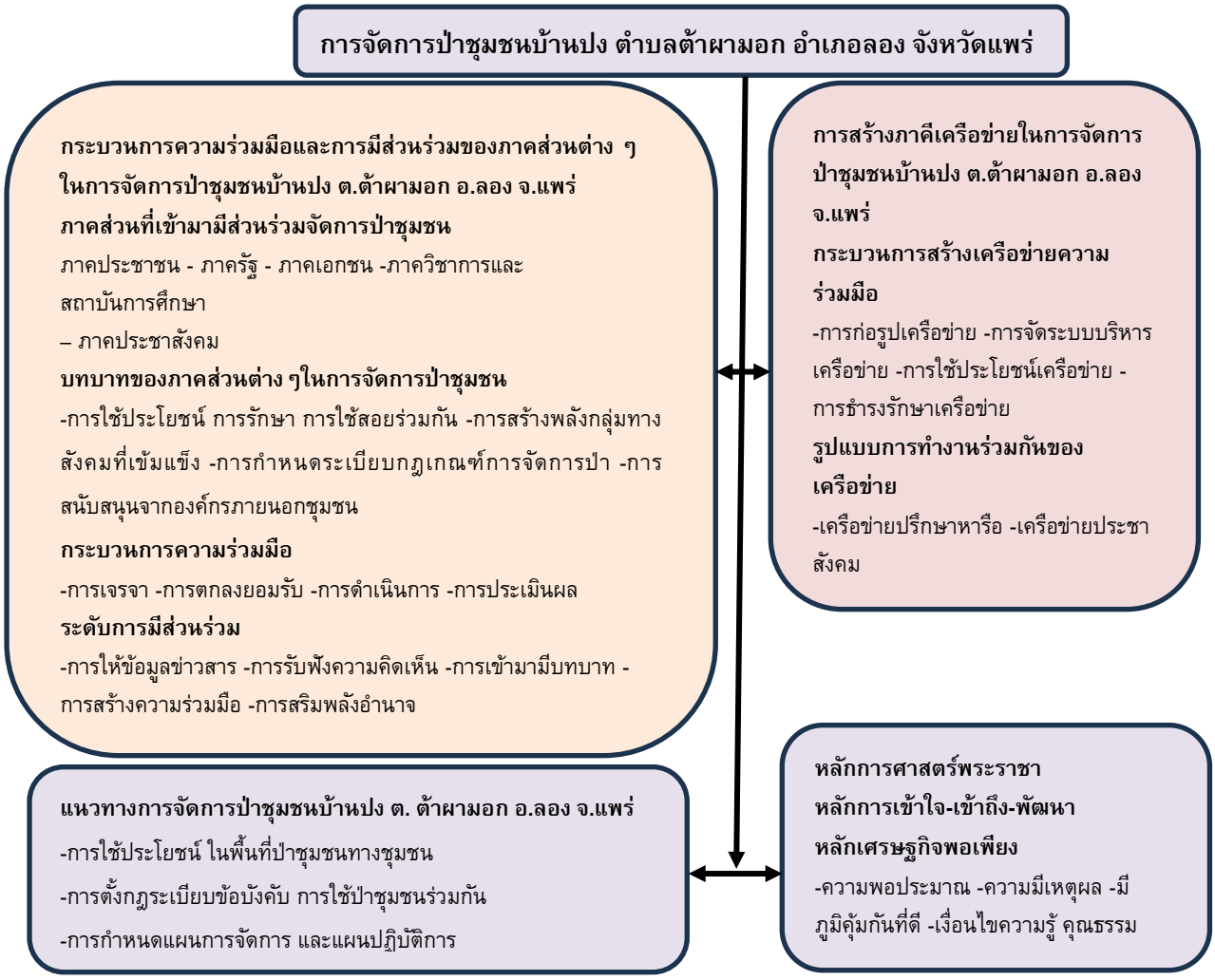
การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการใช้วิธีการ ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบรายบุคคล สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 ราย ประกอบด้วย 1.ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ 5 ราย 2.ผู้นำชุมชน 2 ราย และ 3.ผู้แทนภาคส่วนอื่น ๆ 3 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาท หน้าที่ และภารกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของผู้เกี่ยวข้อง และ 2) การสนทนากลุ่ม สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 ราย รวม 15 ราย ประกอบด้วย 1.คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านปง 5 ราย 2.เยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านปง 5 ราย และ 3.ประชาชนในพื้นที่บ้านปง 5 ราย โดยแยกดำเนินการสนทนาเป็นรายกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูล ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านปง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มอย่างครอบคลุม โดยผู้วิจัยเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการสนทนา ตั้งประเด็น พูดคุย ซักถาม กระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนบ้านปงตามประเด็นที่กำหนดไว้ได้อย่างทั่วถึง

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยมีลำดับการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้ให้ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ 2) เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน นำข้อมูลมาทำการสรุป เพื่อตอบคำถามหลัก ที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์แต่ละข้อ 3) สรุปผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้แต่ละข้อ 4) อภิปรายผลการศึกษา นำผลการศึกษาที่เป็นประเด็นสำคัญและน่าสนใจมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อสรุปและองค์ความรู้รวบยอดที่ได้รับจากการศึกษา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วย 2 วิธี ได้แก่ 1) ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการศึกษาจากเอกสาร เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร และ 2) ด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ผู้แทนภาคส่วนอื่น ๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน โดยใช้ประเด็นคำถามเดียวกันในการตรวจสอบความสอดคล้อง ความแตกต่าง และความขัดแย้งของข้อมูล ตลอดจนตรวจสอบร่วมกับข้อมูลจากเอกสารที่เก็บรวบรวมระหว่างการศึกษาวิจัย เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมบริบทของการศึกษาในครั้งนี้

กรอบแนวคิด

ในการศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้สามารถนำทฤษฎีแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องมาใช้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ที่มา : ปริชญา มะศักดิ์ และศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2569

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ข้อมูลผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. กระบวนการความร่วมมือ ภาคส่วนที่ร่วมมือ และมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน ในการร่วมจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ มีภาคส่วนที่เข้ามาให้ความร่วมมือ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ โดยเริ่มต้นขับเคลื่อนภายใต้หลัก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนในการดูแลรักษาป่า ต่อมาจึงมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนา ต่อยอด

บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ประกอบด้วย 1) การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน โดยคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดผ่านการประชุมประชาคม มีการแบ่งพื้นที่ป่าเป็นเขตอนุรักษ์และเขตใช้สอย โดยมีหน่วยงานป่าไม้สนับสนุนความรู้ด้านกฎหมาย การกำหนดแนวเขต และการจัดทำแผนที่ 2) การร่วมสร้างและปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ โดยชุมชนจัดทำแผนจัดการป่าชุมชนระยะ 5 ปี ครอบคลุมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ควบคุม และใช้ประโยชน์ พร้อมกำหนดกติกาที่สมาชิกยอมรับและถือปฏิบัติร่วมกัน 3) การร่วมสร้างพลังกลุ่มทางสังคมในท้องถิ่นที่เข้มแข็ง โดยชุมชนบ้านปงสร้างพลังกลุ่มภายใต้แนวคิด “บวร” ผ่านกิจกรรมปลูกป่า ทำฝาย ทำแนวกันไฟ ดับไฟป่า และเฝ้าระวังการบุกรุก ที่ทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านปงเพื่อสืบทอดแนวคิดการอนุรักษ์สู่คนรุ่นใหม่ รวมถึงมีกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำทรัพยากรจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และ 4) การให้หรือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน โดยหน่วยงานป่าไม้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง สนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และกำกับดูแลด้านกฎหมาย หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ พร.10 (แม่ต้า) สนับสนุนการป้องกันไฟป่าและลาดตระเวน องค์การบริหารส่วนตำบลต้าผามอก สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ยานพาหนะ และกิจกรรมในพื้นที่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้–แพร่ เฉลิมพระเกียรติ สนับสนุนงานวิจัยด้านทรัพยากรป่าไม้ ส่วนภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจสนับสนุนงบประมาณผ่านโครงการด้านการอนุรักษ์ป่า โดยมีวัดบ้านปงเป็นศูนย์กลางกิจกรรมและการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่เครือข่ายภายนอก

กระบวนการความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง เริ่มจาก 1) การพูดคุย เจรจาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับภาคส่วนต่างๆอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งป่าชุมชน ผ่านเวทีประชุมหมู่บ้านและการประชาคม 2) การจัดทำข้อตกลงและกติกาชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร บรรจุไว้ในแผนการจัดการป่าชุมชน และกำหนดมาตรการควบคุมหรือบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน 3) การดำเนินงานตามข้อตกลงและการลงโทษ เช่น การลาดตระเวน การป้องกันและควบคุมไฟป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ และการปลูกป่า ควบคู่กับมาตรการตักเตือน การปรับ และการจำกัดสิทธิในการใช้พื้นที่ และ 4) การสรุปและประเมินผลร่วมกัน ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการติดตาม สรุป และประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผ่านเวทีประชุม การถอดบทเรียน และการแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อนำปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการป่าชุมชนให้เหมาะสม

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ของแต่ละภาคส่วน ประกอบด้วย 5 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1) การให้ข้อมูลข่าวสาร โดยหน่วยงานภาครัฐให้ความรู้ด้านกฎหมาย แนวทางดำเนินงาน ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและงบประมาณสนับสนุน ระดับที่ 2) การรับฟัง รับรู้ และเข้าใจปัญหา โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนสะท้อนปัญหา แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง ระดับที่ 3) การนำความคิดเห็น ข้อมูล และความต้องการมาพิจารณาร่วมกัน โดยชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้นำความคิดเห็น ข้อมูล และความต้องการของคนในพื้นที่มาร่วมพิจารณา เพื่อกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร การแบ่งโซนพื้นที่ การจัดการน้ำ และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าของบุคคลภายนอก ระดับที่ 4) การเพิ่มบทบาทในการตัดสินใจร่วมกัน โดยชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการจัดการป่าชุมชนทุกขั้นตอน สามารถกำหนดแนวทาง กฎระเบียบ และกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผ่านการประชุมและการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และระดับที่ 5) การเสริมพลังอำนาจ โดยชุมชนสามารถกำหนดแนวทางและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนด้วยตนเอง ผ่านเวทีประชุมและมติของชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการตัดสินใจร่วมกัน ขณะที่หน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษา และเสริมศักยภาพแก่ชุมชนในฐานะพี่เลี้ยง

2. กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ รูปแบบของเครือข่าย และระดับการร่วมมือกันทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง จากสำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 3 สาขาแพร่ สำนักจัดการป่าชุมชน หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ พร.10 (แม่ต้า) องค์การบริหารส่วนตำบลต้าผามอก ผู้นำชุมชน ประชาชน ภาคเอกชน ภาควิชาการและสถาบันการศึกษา และวัดบ้านปง มีกระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เริ่มจากการสร้างความตระหนักถึงปัญหาความแห้งแล้งและขาดแคลนน้ำ จึงเกิดการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร.) ก่อนเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย มีลักษณะการทำงานร่วมกันตามบทบาทและศักยภาพของแต่ละภาคส่วน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการป่า องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร วัดทำหน้าที่ปลูกฝังจิตสำนึก ขณะที่หน่วยงานป่าไม้ทำหน้าที่กำกับดูแลและให้คำแนะนำ มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกันผ่านการประชุม กลุ่มไลน์ การศึกษาดูงาน และการลงพื้นที่ร่วมกัน 3) การใช้ประโยชน์จากเครือข่าย เพื่อประสานงาน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ระดมทรัพยากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ โดยชุมชนบ้านปงมีบทบาททั้งในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการศึกษาดูงาน การเป็นวิทยากร และการเปิดพื้นที่ให้เครือข่ายอื่นเข้ามาเรียนรู้ รวมถึงใช้สื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์และขยายความร่วมมือ และ 4) การธำรงรักษาเครือข่าย โดยชุมชนบ้านปงและภาคีเครือข่ายดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การปลูกป่า การทำฝายชะลอน้ำ การทำแนวกันไฟ และการบวชป่า รวมถึงจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านปง เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นและพัฒนาเป็นกำลังสำคัญของชุมชนและเครือข่ายในอนาคต

สำหรับรูปแบบของเครือข่ายและระดับการร่วมมือกันทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง พบว่า มีการทำงานร่วมกัน 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การทำงานภายใต้กรอบนโยบายของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐกำหนดกรอบนโยบาย ระเบียบ และเงื่อนไขในการดำเนินงาน ขณะที่ชุมชนนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ 2) การทำงานแบบพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน เป็นการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในรูปแบบไม่เป็นทางการที่มีมาอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนเป็นแกนหลักในการคิด วางแผน ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ ขณะที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และคำแนะนำด้านกฎหมาย และ 3) การทำงานร่วมกันแบบกึ่งเป็นทางการ โดยทุกภาคส่วนมีบทบาทร่วมกันอย่างชัดเจน ตามศักยภาพของแต่ละภาคส่วน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณ สถาบันการศึกษาสนับสนุนด้านวิชาการ และภาคเอกชนร่วมดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายมีทั้งแบบเป็นทางการ เช่น มีการดำเนินโครงการ การใช้งบประมาณและการประสานงาน ผ่านหนังสือราชการตามระเบียบของหน่วยงานภาครัฐ ส่วนความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการใช้การติดต่อผ่านโทรศัพท์ กลุ่มไลน์ เสียงตามสาย และการพูดคุยกันโดยตรงเพื่อให้การประสานงานมีความคล่องตัวและสามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

3. แนวทางจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ตามแนวคิดและหลักการของศาสตร์พระราชา เศรษฐกิจพอเพียง และหลักการเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านปงได้นำแนวคิดและหลักการของศาสตร์พระราชา เศรษฐกิจพอเพียง และหลักการ “เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา” มาใช้ในการจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ การจัดการภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีจุดเน้นที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ขณะที่หน่วยงานภายนอกสนับสนุนด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และกิจกรรมต่าง ๆ โดยคนในชุมชนยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ และการพึ่งพาตนเอง ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักไว้สำหรับบริโภคภายในบ้าน ผ่านแนวคิด “ยกป่ามาไว้ในบ้าน” และ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ลดรายจ่าย และลดการพึ่งพาทรัพยากรจากป่าธรรมชาติ รวมถึงรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน

สำหรับการนำหลักการ “เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา” มาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง เริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาและบริบทของพื้นที่ เช่น ปัญหาความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ และความต้องการของคนในชุมชนอย่างรอบด้าน ผ่านการพูดคุย ประชุม และแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน จากนั้นจึงเข้าถึงและสร้างการมีส่วนร่วมโดยผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานป่าไม้ร่วมสร้างความไว้วางใจ ความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมผ่านการประชุม การลงพื้นที่ ก่อนกำหนดแนวทางการพัฒนา เช่น การสร้างฝาย การแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 5 โซน การกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร และการพัฒนากิจกรรมสร้างรายได้ โดยใช้ศักยภาพของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาและค่อย ๆ เชื่อมโยงกับภายนอกอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ประกอบด้วย 1) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เริ่มจากการจัดการผลผลิตป่าชุมชน โดยชุมชนมีการเพาะชำกล้าไม้ ปลูกป่า บำรุงรักษา ทำแนวกันไฟ ลาดตระเวน โดยอาศัยทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสนับสนุนจากหน่วยงานป่าไม้และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนการจัดการผลประโยชน์

ป่าชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเก็บของป่า การแปรรูปไม้ไผ่ การใช้สมุนไพร การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ 2) การตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านการประชุมและประชาคมหมู่บ้าน มีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นกลไกหลัก และเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดกติกาเพื่อให้เกิดการยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีมาตรการลงโทษกรณีฝ่าฝืน เช่น การตักเตือน การปรับเงิน การปลูกป่าทดแทน การจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์ และ 3) การกำหนดแผนการจัดการและแผนปฏิบัติการ เริ่มจากคณะกรรมการป่าชุมชนสำรวจข้อมูลทรัพยากร วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านและภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวางแผนและตัดสินใจผ่านเวทีประชาคม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ขณะที่หน่วยงานภาครัฐด้านป่าไม้สนับสนุนด้านวิชาการ กฎหมาย และการกำกับดูแล รวมถึงมีการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากหน่วยงานป่าไม้และที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

จากผลการศึกษามีประเด็นที่ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. กระบวนการความร่วมมือ ภาคส่วนที่ร่วมมือ และมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน ในการร่วมจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ มีภาคส่วนที่เข้ามาให้ความร่วมมือ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ โดยเริ่มต้นขับเคลื่อนจากกลไกภายในชุมชน ภายใต้หลัก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในการดูแลรักษาป่า หลังจากนั้นจึงมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาในระยะต่อมา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาริน ดำแดง (2562) ที่พบว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านหนองห่าย มีการบูรณาการความร่วมมือของหลายภาคส่วนในพื้นที่ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยร่วมกันดำเนินงานผ่านกระบวนการร่วมประสบการณ์ การกำหนดรูปแบบการทำงาน การกำหนดทางเลือก และการดำเนินกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพีรวัฒน์ วันสวัสดิ์ (2567) ที่พบว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านต้นผึ้งตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน โดยการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน อย่างไรก็ตาม กรณีบ้านปงแสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่า ความร่วมมือที่มีความต่อเนื่องมิได้เริ่มจากการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกเป็นสำคัญ แต่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน โดยสมาชิกมีเป้าหมายร่วมและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการจัดการป่า ก่อนขยายความร่วมมือไปยังภาคส่วนภายนอก

โดยบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ครอบคลุมการร่วมกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนพร้อมกำหนดกติกาที่สมาชิกยอมรับและถือปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนมีการสร้างพลังกลุ่มทางสังคมที่เข้มแข็งภายใต้แนวคิด “บวร” ผ่านกิจกรรมปลูกป่า ทำฝาย ทำแนวกันไฟ และการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านปงเพื่อสืบทอดแนวคิดการอนุรักษ์สู่คนรุ่นใหม่ ขณะที่หน่วยงานภายนอกสนับสนุนด้านกฎหมาย องค์ความรู้ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการป่าชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่สรุปโดย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (2541 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ทวินันท์, 2564) ไว้ว่าควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อประโยชน์ร่วมกัน การมีพลังกลุ่มทางสังคมในท้องถิ่นที่เข้มแข็ง การมีระเบียบและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่มีแบบแผนชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีของป่าชุมชนบ้านปง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการร่วมคิด ร่วมดำเนินงาน และร่วมดูแลทรัพยากรของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง เริ่มจากการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านเวทีประชุมและการประชาคม ก่อนนำไปสู่การจัดทำข้อตกลงและกติกาชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร จากนั้นจึงร่วมกันดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าตามข้อตกลง พร้อมกำหนดมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน ตลอดจนมีการสรุป ประเมินผล และถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการความร่วมมือของ Peter Smith Ring และ Andrew H. Van De Ven (อ้างถึงใน ปวีณา ปัญญาวงศ์, 2567) ที่อธิบายว่า กระบวนการความร่วมมือเป็นกระบวนการที่ไม่ได้เป็นเส้นตรง หากแต่เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์หรือเป็นวงจรเชื่อมโยงกัน ประกอบด้วย การเจรจาการตกลงยอมรับ การดำเนินการ และการประเมิน กรณีบ้านปงจึงสะท้อนว่า ความร่วมมือมิใช่กิจกรรมที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ต้องทบทวนและปรับตามปัญหาและสถานการณ์ โดยใช้เวทีประชุมของชุมชนในการสร้างความเข้าใจ ควบคุมการปฏิบัติตามกติกา และรักษาความต่อเนื่องของความร่วมมือ

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง พบว่า เริ่มจากหน่วยงานภาครัฐให้ข้อมูลด้านกฎหมายและแนวทางการจัดการป่าชุมชน ต่อมามีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนสะท้อนปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ก่อนนำข้อมูลและความต้องการมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อกำหนดกติกา การใช้ทรัพยากร การแบ่งโซนพื้นที่ป่า นอกจากนี้ ชุมชนบ้านปงยังมีบทบาทในการตัดสินใจทุกขั้นตอน สามารถกำหนดแนวทางกฎระเบียบ และกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การจัดทำแผนป่าชุมชน การกำหนดกฎระเบียบ และการดำเนินกิจกรรม ผ่านเวทีประชุมและมติของชุมชน ขณะที่หน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษา และเสริมศักยภาพแก่ชุมชนในฐานะพี่เลี้ยง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ของ International Association for Public Participation (อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผล, 2553) ที่อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ 1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เพื่อให้เกิดการรับรู้และสร้างความเข้าใจ

2. การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เพื่อให้ได้ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข 3. การเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน มีการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนเพื่อนำมาพิจารณาอย่างแท้จริง 4. การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข และ 5. การเสริมพลังอำนาจ (Empower) เป็นการเพิ่มบทบาทให้กับประชาชน ชุมชนให้เป็นผู้ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองได้

2. กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ รูปแบบของเครือข่าย และระดับการร่วมมือกันทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่

ผลศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการแสวงหาแหล่งทุน องค์ความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง เริ่มจากการก่อรูปเครือข่ายที่เกิดจากความตระหนักร่วมของคนในชุมชนต่อปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำ ชุมชนจึงรวมตัวกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ภายใต้ความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร.) ก่อนเชื่อมโยงกับภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา โดยคณะกรรมการป่าชุมชนทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการป่า ขณะที่ภาคส่วนต่าง ๆ สนับสนุนตามบทบาทและศักยภาพของตน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกันผ่านการประชุม กลุ่มไลน์ การศึกษาดูงาน และการลงพื้นที่ ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเพื่อประสานงาน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ระดมทรัพยากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนมีการธำรงรักษาเครือข่ายโดยดำเนินกิจกรรมดูแลรักษาป่าร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่อธิบายว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การก่อรูปเครือข่าย โดยรัฐหรือประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม โดยเริ่มจากการตระหนักและตื่นตัวในปัญหาและเริ่มสำนึกถึงความจำเป็นที่ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา 2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย เช่น การจัดบทบาทหน้าที่ การจัดระบบติดต่อสื่อสาร การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีความราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ 3) การใช้ประโยชน์เครือข่าย เพื่อเป็นเวทีในการนำเสนอหรือประสานงาน แลกเปลี่ยนความรู้ ระดมทรัพยากร และผลักดันประเด็นใหม่ ๆ ของเครือข่าย และ 4) การธำรงรักษาเครือข่าย มีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การรักษาสัมพันธภาพที่ดี การจัดหาทรัพยากรสนับสนุน การให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหา และการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

รูปแบบของเครือข่ายและระดับการร่วมมือกันทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง มีการทำงานร่วมกัน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การทำงานภายใต้กรอบนโยบายของภาครัฐ โดยชุมชนนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ 2) การทำงานแบบพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบไม่เป็นทางการ โดยชุมชนเป็นแกนหลัก ขณะที่ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นให้การสนับสนุน และ 3) การทำงานร่วมกันแบบกึ่งเป็นทางการ โดยทุกภาคส่วนมีบทบาทร่วมกันอย่างชัดเจน ตามศักยภาพของแต่ละภาคส่วน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายมีทั้งแบบเป็นทางการผ่านโครงการ งบประมาณ และหนังสือราชการ และแบบไม่เป็นทางการผ่านโทรศัพท์ กลุ่มไลน์ เสียงตามสาย และการ

พูดคุยโดยตรง เพื่อให้การประสานงานมีความคล่องตัวและสามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่ายที่ วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550) ได้จัดแบ่งรูปแบบของเครือข่ายไว้ ดังนี้ 1) เครือข่ายการปรึกษาหารือ เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปรึกษาหารือ โดยภาครัฐเป็นหน่วยงานหลักในการตัดสินใจและเลือกใช้ข้อมูลจากภาคส่วนต่าง ๆ 2) เครือข่ายประชาสังคม มีลักษณะการทำงานพึ่งพาอาศัยกันแบบไม่เป็นทางการ โดยภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการดำเนินการทุกขั้นตอน และภาครัฐให้การสนับสนุนตามความจำเป็น และ 3) เครือข่ายความร่วมมือ เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการกำหนดความรับผิดชอบ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างกัน นอกจากนี้ ผลการศึกษาดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการทำงานร่วมกันแบบหลายภาคส่วน หรือ Collaborative Governance ของ วสันต์ เหลืองประพัสร์ (2555 อ้างถึงใน สรวุฒิ สื่อเศรษฐสิทธิ์, 2564) และแนวคิดของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2554 อ้างถึงใน ณัฐพล นามวงค์, 2568) ที่อธิบายว่า ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) เอกชน และภาคประชาสังคม เป็นการร่วมมือแบบหลายภาคส่วน สามารถแบ่งระดับความร่วมมือได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การประสานงานกัน 2) การประสานความร่วมมือ และ 3) การเข้ามาร่วมมือกันทำงาน ดังเช่น ความร่วมมือระหว่างป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และชุมชน เพื่อทำข้อตกลงในการจัดการป่าร่วมกัน โดยมีการออกกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ และแนวทางการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

3. แนวทางจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ตามแนวคิดและหลักการของศาสตร์พระราชา เศรษฐกิจพอเพียง และหลักการเข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านปงนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ชุมชนยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ และการพึ่งพาตนเอง ผ่านแนวคิด “ยกป่ามาไว้ในบ้าน” และ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ลดรายจ่ายและการพึ่งพาทรัพยากรจากป่า ตลอดจนรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ โดยมีหน่วยงานภายนอกสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และกิจกรรมต่าง ๆ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร (2554) ที่อธิบายว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 1. ความพอประมาณ คือ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2. ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงอย่างมีเหตุผล และ 3. การมีภูมิคุ้มกัน คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกและภายใน โดยมีเงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม โดยชุมชนใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างพอประมาณ มีการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ รวมถึงมีการสร้างภูมิคุ้มกันด้านอาหารและเศรษฐกิจผ่านการปลูกพืชไว้บริโภคและการพัฒนาอาชีพจากทรัพยากรในพื้นที่ พร้อมทั้งนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอกมาประยุกต์ใช้ โดยยึดหลักความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สะท้อนถึงการจัดการป่าชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล และการสร้างความมั่นคงทางอาหารและเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การนำหลัก “เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา” มาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านปง พบว่า ชุมชนบ้านปงนำหลักการ “เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา” มาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาและบริบทของพื้นที่ ทั้งปัญหาความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ และความต้องการของชุมชน ผ่านการพูดคุย ประชุม และแลกเปลี่ยนข้อมูล จากนั้นจึงสร้างความไว้วางใจ ความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานป่าไม้ ก่อนร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนา เช่น การสร้างฝาย การแบ่งพื้นที่ป่า การกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร และการพัฒนากิจกรรมสร้างรายได้ โดยใช้ศักยภาพของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาและเชื่อมโยงกับภายนอกอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการ เข้าใจ-เข้าถึง-พัฒนา ที่ สมบัติ นพรัก (2561) และอัญชุลีกร กรวยสวัสดิ์ (2557) ได้สรุปว่า หลักการของศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการ “เข้าใจ” ปัญหาและบริบทของพื้นที่อย่างรอบด้าน ต่อมาคือการ “เข้าถึง” โดยสร้างความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมกับชุมชน และขั้นสุดท้ายคือ “พัฒนา” โดยนำทรัพยากร ความรู้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมาบริหารจัดการร่วมกัน โดยมีหน่วยงานของรัฐให้คำปรึกษา สนับสนุน ต่อยอดการพัฒนา โดยคนในชุมชนเป็นกำลังสำคัญ เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากภายในชุมชนเอง หรือ “การระเบิดจากข้างใน” อันนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งปรากฏชัดในกรณีของชุมชนบ้านปง โดยสะท้อนหลัก “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือ ชุมชนเริ่มต้นดำเนินการจากศักยภาพและความร่วมมือของคนภายในชุมชน ก่อนเชื่อมโยงการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อเสริมศักยภาพและต่อยอดการพัฒนา

แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านปง ประกอบด้วย 1) การจัดการผลผลิตและผลประโยชน์จากป่า โดยชุมชนมีการเพาะชำกล้าไม้ ปลูกและบำรุงรักษาป่า ทำแนวกันไฟ ลาดตระเวน และใช้ประโยชน์จากของป่า สมุนไพร ไม้ไผ่ แหล่งน้ำ ตลอดจนพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และวิสาหกิจชุมชน 2) การกำหนดกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน ผ่านการประชุมและประชาคมหมู่บ้าน พร้อมกำหนดมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืน และ 3) การจัดทำแผนการจัดการและแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีหน่วยงานป่าไม้สนับสนุนด้านวิชาการ กฎหมาย และกำกับดูแล รวมถึงติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการจัดการป่าชุมชนตามหลักความรู้ทางวิชาการป่าไม้ และความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้เป็นแนวทางดำเนินการจัดการป่าชุมชน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง มีหลักที่สำคัญ ได้แก่ (โกมล แพรกทอง, 2535 อ้างถึงใน รณกฤต จักรเงิน, 2560) 1) การจัดการผลผลิตป่าชุมชน เพื่อเพิ่มปรับปรุง รักษาผลผลิต ให้มีความยั่งยืน ได้แก่ การเพาะชำกล้าไม้ การปลูกป่า การบำรุงรักษาป่า และการป้องกันรักษาป่า โดยมีการกำหนดขอบเขตของป่า ตรวจตรา จัดเวรยาม ทำแนวกันไฟ และกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแลรักษาป่า และ 2) การจัดการผลประโยชน์ของป่าชุมชนให้ตรงกับความต้องการของชุมชน แบ่งเป็นการใช้ประโยชน์ของผลผลิตไม้และของป่า เช่น แหล่งเชื้อเพลิง อาหาร ยาสมุนไพร ไม้ใช้สอย และการใช้ประโยชน์ต่อการจัดบริการสาธารณะของชุมชนท้องถิ่น เช่น เป็นแหล่งซับน้ำ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ศึกษา และสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น ข้อค้นพบสำคัญจากกรณีการจัดการป่าชุมชนบ้านปงสะท้อนให้เห็นว่า การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่ามิได้แยกออกจากกัน หากแต่เชื่อมโยงกันผ่านกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนด แผนการจัดการป่าชุมชนที่มีความ

ชัดเจน ตลอดจนการมีเครือข่ายสนับสนุนจากภายนอก ส่งผลให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิต ควบคู่ไปกับการรักษาความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของป่า

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่” ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการคิด วางแผน ตัดสินใจ และกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ภายใต้กรอบกฎหมายและหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการป่าชุมชน ผู้นำชุมชน และเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันไฟป่า การจัดการน้ำ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและบริหารจัดการป่าได้อย่างยั่งยืน

3) ควรส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การวิจัย และการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

4) หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการป่าชุมชนแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เพื่อสร้างจิตสำนึก ความตระหนัก และการสืบทอดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากรุ่นสู่รุ่น

5) ควรส่งเสริมการต่อยอดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากป่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อื่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับป่าชุมชนบ้านปง ทั้งในด้านกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมและสามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นได้

2) ควรมีการศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการป่าชุมชนบ้านปงในระยะยาว เช่น ด้านรายได้ คุณภาพชีวิต ความเข้มแข็งของชุมชน และความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

3) ควรมีการศึกษาบทบาทของเยาวชนและกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน เพื่อหาแนวทางในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่และการสืบทอดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

4) ควรมีการศึกษาการพัฒนามูลค่าเพิ่มของทรัพยากรจากป่าชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ สมุนไพร หรือคาร์บอนเครดิต เพื่อหาแนวทางในการสร้างรายได้และพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2552). *การป่าไม้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กรมป่าไม้. (2563). *แนวทางการจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562*. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.forest.go.th/communityexpert/wp-content/uploads/sites/118/2020/03/T_0071.pdf

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ซัคเซส มีเดีย.

ดาริน ดำแดง. (2562). กระบวนการสร้างคุณค่าสาธารณะของนวัตกรรมโครงการบริหารจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านหนองห่าย องค์การบริหารส่วนตำบลข่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 11*(2), 55-86.

ณัฐนิชา นาคน้อย. (2566). *ความสัมพันธ์ของลักษณะโครงสร้างสังคมพืชและสมบัติดินบริเวณป่าผสมผลัดใบในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านปง จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ณัฐพล นามวงค์. (2568). การจัดบริการสาธารณะด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 8*(2), 470-503.

เทียน กันทะลั่น. (2563). *ป่าชุมชนบ้านปง ตำบลต้าผามอก อำเภอลอง จังหวัดแพร่*. แพร่: ผู้แต่ง.

ปริวัตร์ นันติ. (2555). *ความขัดแย้งระหว่างสิทธิชุมชนกับการจัดการสวนป่าแม่หอพระ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปวีณา ปัญญาวงศ์. (2567). *การดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พีรวัฒน์ วันสวัสดิ์. (2567). *กระบวนการความร่วมมือในการจัดการป่าชุมชนบ้านต้นผึ้ง ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รณกฤต จักรเงิน. (2560). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนอง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน*. การค้นคว้าแบบอิสระเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. *ราชกิจจานุเบกษา, 134*(40 ก), 1-90.

รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. (2554). *การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). *เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ซีโน ดีไซน์.

สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2567). *ชุมชนบ้านปง จังหวัดแพร่: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบหมู ๆ*. ค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2568, จาก https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=1b194366-6a10-4a88-8b84-841308b10bf7

สมบัติ นพรัก. (2561). *ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาศาสตร์การบริหาร*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สมศักดิ์ ทวินันท์. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนดงมัน ตำบลค้อเหนือ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สรวุฒิ สื่อเศรษฐสิทธิ์. (2564). *แนวทางการสร้างความร่วมมือในการจัดการไฟป่าและหมอกควันระหว่างกองร้อยบรรเทาสาธารณภัย มณฑลทหารบกที่ 38 กับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จังหวัดน่าน*. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรทัย ก๊กผล. (2553). *การบริหารปกครองสาธารณะ: การบริหารรัฐกิจในสังคมในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัญชุลีกร กรวยสวัสดิ์. (2557). *การศึกษากระบวนการเข้าใจ เข้าถึง และการพัฒนาตามภูมิสังคม พื้นที่ขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ บ้านปาง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Open Development Thailand. (2563). *นโยบายและการบริหารจัดการป่าไม้*. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2568, จาก https://thailand.opendevelopmentmekong.net/topics/forestry-policy-and-administration/

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ ในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

Factors affecting work stress of administrative civil servants in the Secretariat of the Office of the Attorney General

จุฑามาศ แซ่ลิ่ม[1] & วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล[2]

Jutamas Saelim[1] & Weena Phuengviwatnikul[2]

Corresponding author: 6714832031@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน 2) ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน และ 3) แนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 244 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการทดสอบค่าทีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านลักษณะงาน รองลงมา คือ ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ตามลำดับ 2) ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลของความเครียดที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผลกระทบด้านร่างกาย รองลงมา คือ ผลกระทบด้านจิตใจ และผลกระทบด้านพฤติกรรม 3) แนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานที่ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอมากที่สุด ได้แก่ การบริหารจัดการภาระงาน การแบ่งงาน และการเพิ่มอัตรากำลังบุคลากร รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต การพัฒนาทักษะการจัดการความเครียดของบุคลากร การปรับปรุงระบบงาน การพัฒนาผู้บังคับบัญชา การพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และการสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์กร

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียด; ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน; ข้าราชการธุรการ

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to investigate: 1) the factors affecting occupational stress, 2) the effects of occupational stress, and 3) guidelines for reducing and preventing occupational stress among administrative officials in the Secretariat of the Office of the Attorney General. This quantitative study employed a questionnaire as the research instrument to collect data from a sample of 244 administrative officials within the Secretariat of the Office of the Attorney General. The statistics utilized for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypothesis testing was conducted using the t-test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA), and Pearson's Correlation Coefficient. The research findings revealed that: 1) The overall factors affecting occupational stress were at a moderate level. The factor with the highest mean was job characteristics, followed by organizational roles and responsibilities, organizational structure and climate, non-work-related factors, career achievement and advancement, and workplace relationships, respectively. 2) The overall effects of occupational stress were at a moderate level. The effect with the highest mean was physical impacts, followed by psychological impacts and behavioral impacts. 3) The guidelines for reducing and preventing occupational stress most frequently suggested by the respondents included workload management, task distribution, and increasing personnel allocation. These were followed by the promotion of physical and mental health, the development of stress management skills for personnel, work system improvement, supervisor development, work environment enhancement, and the fostering of intra-organizational relationships.

Keywords: factors affecting work stress; effects of occupational stress; administrative officials

บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ระบบราชการของประเทศไทยต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของภาครัฐ ประชาชนในปัจจุบันมิได้คาดหวังเพียงการให้บริการที่ถูกต้องตามระเบียบเท่านั้น แต่ยังต้องการความรวดเร็ว ความโปร่งใส ความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล และการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้หน่วยงานของรัฐจำเป็นต้องพัฒนาระบบการบริหารงานให้มีความคล่องตัวมากขึ้น พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรให้บรรลุผลสำเร็จ ในการบริหารองค์กรภาครัฐ บุคลากรถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด เพราะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงาน และเป็นผู้เชื่อมโยงนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม แม้องค์กรจะมีโครงสร้างที่ดี มีกฎระเบียบที่ชัดเจน และมีทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ แต่หากบุคลากรไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่าง

เต็มศักยภาพ องค์กรย่อมไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดูแลให้บุคลากรมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่เหมาะสม และสามารถรับมือกับแรงกดดันจากการทำงานได้อย่างเหมาะสม จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารภาครัฐในปัจจุบัน

สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการอำนวยการและสนับสนุนการบริหารงานของสำนักงานอัยการสูงสุด ข้าราชการธุรการเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การบริหารงานขององค์กรดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านสารบรรณ งานบุคคล งานงบประมาณ งานการเงินและพัสดุ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ และงานบริหารทั่วไป อีกทั้งยังต้องประสานงานกับหลายหน่วยงาน ปฏิบัติงานภายใต้กรอบกฎหมาย และระเบียบราชการที่ซับซ้อน รวมถึงตอบสนองต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ลักษณะการปฏิบัติงานดังกล่าวส่งผลให้ข้าราชการธุรการต้องเผชิญกับแรงกดดันจากหลายด้าน ทั้งปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความเร่งด่วนของงานที่ต้องดำเนินการภายในระยะเวลาจำกัด ความคาดหวังจากผู้บังคับบัญชา ความจำเป็นในการประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย ตลอดจนความคาดหวังเกี่ยวกับความก้าวหน้าในสายอาชีพ ซึ่งเมื่อแรงกดดันเหล่านี้สะสมเป็นระยะเวลานาน อาจส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้า ความวิตกกังวล สมาธิลดลง และความรู้สึกกดดัน อันเป็นสัญญาณของความเครียดในการปฏิบัติงานที่อาจส่งผลต่อทั้งประสิทธิภาพในการทำงานและคุณภาพชีวิตของบุคลากรได้ในระยะยาว

ในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ย่อมทำให้เกิดความเครียดขึ้นมาได้ ซึ่งความเครียด คือ ภาวะที่บุคคลเผชิญกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดแรงกดดัน ความไม่สบายใจ ความลำบากใจในการตัดสินใจ ความวิตกกังวล อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ หรือการรับรู้ถึงภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2548, หน้า 1) โดยความเครียดในการปฏิบัติงานเป็นภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับรู้ว่าข้อเรียกร้องหรือความคาดหวังจากงานสูงเกินกว่าทรัพยากรหรือความสามารถที่ตนมีอยู่ในการรับมือ ภาวะดังกล่าวอาจแสดงออกในรูปของอาการทางร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย หรือนอนไม่หลับ อาการทางจิตใจและอารมณ์ เช่น วิตกกังวล หงุดหงิด หรือรู้สึกกดดัน และอาการทางพฤติกรรม เช่น ขาดสมาธิทำงานผิดพลาด หรือหลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้อื่น หากปล่อยให้ความเครียดสะสมต่อเนื่อง อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงาน ความพึงพอใจในการทำงาน และคุณภาพชีวิตของบุคลากร รวมถึงส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กรในภาพรวม แม้ว่าจะมีการศึกษาความเครียดในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง แต่งานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดโดยตรงค่อนข้างจำกัด ทั้งที่บุคลากรกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนภารกิจขององค์กร และต้องปฏิบัติงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีแรงกดดันในหลายมิติ การศึกษาประเด็นดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจสาเหตุของความเครียดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน รวมถึงแนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการ

สำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการส่งเสริมสุขภาวะของบุคลากร ลดปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดความเครียด และพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อบุคลากร องค์กร และการสนับสนุนภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรมของประเทศในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
2. เพื่อศึกษาผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

สมมติฐานการวิจัย

1. ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลของความเครียดในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด มีความสัมพันธ์กับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดในระดับค่อนข้างสูง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของ Cooper and Cartwright (1997 อ้างถึงใน ณัฐธิดา สุพรรณภพ, 2559, หน้า 15-17) และแนวคิดเกี่ยวกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของ Robbins and Judge (2017 อ้างถึงใน สุพิชา สรงประเสริฐ, 2564, หน้า 37) เขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรอิสระ **ตัวแปรตาม**

ปัจจัยส่วนบุคคล

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา
4. ประสบการณ์ในการรับราชการ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน

1. ปัจจัยด้านลักษณะงาน
2. ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร
3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน
4. ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ
5. ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน
6. ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน

ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน

1. ด้านร่างกาย
2. ด้านจิตใจ
3. ด้านพฤติกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวนทั้งหมด 624 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 20 พฤษภาคม 2569)

2. กลุ่มตัวอย่าที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1973 อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2569, หน้า 23) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมรับความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการสุ่มตัวอย่างไม่เกิน 0.05 ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 244 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักความน่าจะเป็น โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิดและปลายเปิด โดยดำเนินการในรูปแบบออนไลน์ (Google Forms) ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วย ปัจจัยด้านลักษณะงาน ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน และปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วย ผลกระทบด้านร่างกาย ผลกระทบด้านจิตใจ และผลกระทบด้านพฤติกรรม

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

โดยลักษณะคำถามส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ใช้แบบสอบถามประเภทมาตรฐานการวัดระดับข้อมูลเป็นมาตราส่วน (Rating Scale) ซึ่งใช้รูปแบบมาตรวัดตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) (อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2569, หน้า 62-63) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ ระดับคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่งระดับคะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วย ระดับคะแนน 3 หมายถึง ไม่แน่ใจ ระดับคะแนน 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย และระดับคะแนน 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ซึ่งเกณฑ์การแปลผล แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยให้ค่าคะแนนสูงสุด ลบด้วยคะแนนต่ำสุด แล้วนำไปหารด้วยระดับที่ต้องการ เท่ากับ 0.08 ดังนั้น เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์การวิเคราะห์ของกลุ่ม คือ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21–5.00 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41–4.20 หมายถึงเห็นด้วย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61–3.40 หมายถึง ไม่แน่ใจ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81–2.60 หมายถึง ไม่เห็นด้วย และค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00–1.80 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทดสอบคุณภาพของแบบสอบถามในการวิจัยด้วยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบ ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับข้าราชการธุรการในสำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ซึ่งจะต้องมีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป จะถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น (Reliability) หรือคงเส้นคงวา (Consistency) (Hair, Anderson, Tatham, & Black อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2569, หน้า 120) จากการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.96 ซึ่งมีความน่าเชื่อถือในระดับค่อนข้างสูง สามารถนำไปใช้งานกับกลุ่มตัวอย่างได้จริง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในครั้งนี้ คือ ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ในเดือนมิถุนายน 2569 จำนวน 244 คน การสุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษารวบรวมข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ วารสาร ตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากเว็บไซต์ และข้อมูลจากสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับทั้งหมด จำนวน 244 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 และลงรหัส (Coding) ในแต่ละคำถามของแบบสอบถาม

2. ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) จากนั้นตรวจสอบและอธิบาย นำผลที่ได้ในระดับนัยสำคัญของตัวแปรเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน

3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยาย

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที (Independent Samples t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป หากพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD) และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (ค่า r) ดังนี้ ค่า 0.80 ขึ้นไป หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ค่าระหว่าง 0.61-0.80 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ค่าระหว่าง 0.41-0.60 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ค่าระหว่าง 0.20-0.40 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ และค่าต่ำกว่า 0.20 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2533, หน้า 153)

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 244 คน เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) โดยผลการวิจัยนำเสนอเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการ

ตารางที่ 1 ตารางสรุปจำนวน และร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	74	30.30
หญิง	170	69.70
รวม	**244**	**100.00**
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	50	20.50
30-40 ปี	117	48.00
41-50 ปี	55	22.50
51 ปีขึ้นไป	22	9.00
รวม	**244**	**100.00**
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	18	7.40
ปริญญาตรี	153	62.70
ปริญญาโท	73	29.90
ปริญญาเอก	0	0.00
รวม	**244**	**100.00**
4. ประสบการณ์ในการรับราชการ		
ต่ำกว่า 5 ปี	100	41.00
5–10 ปี	67	27.50
11–15 ปี	53	21.70
มากกว่า 15 ปี	24	9.80
รวม	**244**	**100.00**

จากตารางที่ 1 ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ 69.70 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 62.70 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการรับราชการต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 41.00

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วย ปัจจัยด้านลักษณะงาน ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน และปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน

ตารางที่ 2 แสดงภาพรวมค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ปัจจัยด้านลักษณะงาน	4.04	.756	มาก
2. ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร	3.37	.964	ปานกลาง
3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน	2.37	1.087	น้อย
4. ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ	2.72	1.098	ปานกลาง
5. ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน	3.25	.979	ปานกลาง
6. ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน	2.72	1.201	ปานกลาง
รวม	**3.08**	**.717**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.08, S.D. = .717) ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านลักษณะงาน ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = .756) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ($\bar{X}$ = 3.37, S.D. = .964) ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน ($\bar{X}$ = 3.25, S.D. = .979) ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน ($\bar{X}$ = 2.72, S.D. = 1.201) และปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ ($\bar{X}$ = 2.72, S.D. = 1.098) ตามลำดับ และปัจจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ($\bar{X}$ = 2.37, S.D. = 1.087)

ส่วนที่ 3 ผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ผลการวิเคราะห์ผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ประกอบด้วย ผลกระทบด้านร่างกาย ผลกระทบด้านจิตใจ และผลกระทบด้านพฤติกรรม

ตารางที่ 3 แสดงภาพรวมค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน

ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ผลกระทบด้านร่างกาย	3.01	1.153	ปานกลาง
2. ผลกระทบด้านจิตใจ	2.94	1.052	ปานกลาง
3. ผลกระทบด้านพฤติกรรม	2.57	.998	น้อย
รวม	**2.84**	**.986**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 3 ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.84, S.D. = .986) ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผลของความเครียดที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผลกระทบด้านร่างกาย ($\bar{X}$ = 3.01, S.D. = 1.153) รองลงมา คือ ผลกระทบด้านจิตใจ ($\bar{X}$ = 2.94, S.D. = 1.052) และผลของความเครียดที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผลกระทบด้านพฤติกรรม ($\bar{X}$ = 2.57, S.D. = .998)

ส่วนที่ 4 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลของความเครียดในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการแตกต่างกัน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำแนกตามเพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (Independent Sample t-test)

จำแนกตามเพศ	จำนวน	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.(2-tailed)
ชาย	74	2.75	.993	-.972	.332
หญิง	170	2.88	.983		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 แสดงการวิเคราะห์ผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

จำแนกตามอายุ	**จำนวน**	$\bar{x}$	**S.D.**	**F**	**Sig.**
ต่ำกว่า 30 ปี	50	2.83	.953	.570	.635
30 - 40 ปี	117	2.77	1.047		
41 - 50 ปี	55	2.97	.998		
51 ปีขึ้นไป	22	2.91	.663		
รวม	**244**	**2.84**	**.986**		
จำแนกตามระดับการศึกษา	**จำนวน**	$\bar{x}$	**S.D.**	**F**	**Sig.**
ต่ำกว่าปริญญาตรี	18	2.75	.873	.276	.759
ปริญญาตรี	153	2.88	.980		
ปริญญาโท	73	2.79	1.034		
ปริญญาเอก	0	2.84	.986		
รวม	**244**	**2.75**	**.873**		
จำแนกตามประสบการณ์ในการรับราชการ	**จำนวน**	$\bar{x}$	**S.D.**	**F**	**Sig.**
ต่ำกว่า 5 ปี	100	2.86	1.027	.124	.946
5 – 10 ปี	67	2.82	.971		
11 – 15 ปี	53	2.87	.858		
มากกว่า 15 ปี	24	2.74	1.161		
รวม	**244**	**2.84**	**.986**		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 และ 5 ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างของผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยใช้การทดสอบค่าที (Independent Sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการแตกต่างกัน มีผลของความเครียดในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ Sig. เท่ากับ .332 .635 .759 และ .946 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าเกินเกณฑ์ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

สมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด มีความสัมพันธ์กับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดในระดับค่อนข้างสูง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน		ผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน			ระดับความสัมพันธ์
		ด้านร่างกาย	ด้านจิตใจ	ด้านพฤติกรรม	
1. ปัจจัยด้านลักษณะงาน	r	.376**	.345**	.263**	ต่ำ
	Sig.	.000	.000	.000	
2. ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร	r	.505**	.549**	.591**	ปานกลาง
	Sig.	.000	.000	.000	
3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน	r	.490**	.698**	.723**	ค่อนข้างสูง
	Sig.	.000	.000	.000	
4. ปัจจัยด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ	r	.481**	.544**	.537**	ปานกลาง
	Sig.	.000	.000	.000	
5. ปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน	r	.577**	.656**	.627**	ค่อนข้างสูง
	Sig.	.000	.000	.000	
6. ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน	r	.575**	.557**	.492**	ปานกลาง
	Sig.	.000	.000	.000	

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด โดยใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน (r = .698 และ r = .723) และปัจจัยด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน (r = .656 และ r =

.627) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลกระทบด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการลดและป้องกันความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า ควรมีการบริหารจัดการภาระงาน การแบ่งงานและการเพิ่มอัตรากำลังบุคลากร จำนวน 21 ความคิดเห็น ควรมีการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต จำนวน 12 ความคิดเห็น ควรมีการพัฒนาทักษะการจัดการความเครียดของบุคลากร จำนวน 11 ความคิดเห็น ควรมีการปรับปรุงระบบงาน ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการทำงาน จำนวน 10 ความคิดเห็น ควรมีการพัฒนาผู้บังคับบัญชา ให้มีภาวะผู้นำ และความเป็นธรรมในการบริหารงาน จำนวน 7 ความคิดเห็น ควรมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน จำนวน 6 ความคิดเห็น และควรมีการสร้างความสัมพันธ์และกิจกรรมภายในองค์กร จำนวน 5 ความคิดเห็น

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามสมมติฐานได้ ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดที่มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลของความเครียดในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการรับราชการที่แตกต่างกัน มีผลของความเครียดในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดปฏิบัติงานภายใต้กฎ ระเบียบ ขั้นตอน และมาตรฐานเดียวกัน มีลักษณะงานและความรับผิดชอบที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้บุคลากรทุกคนต้องเผชิญกับแรงกดดันและสภาพแวดล้อมในการทำงานในลักษณะเดียวกัน ส่งผลให้แม้จะมีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน แต่ผลของความเครียดในการปฏิบัติงานกลับไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดของ Lazarus และ Folkman (1984 อ้างถึงใน กีรติญา ไทยอู่, 2558, หน้า 17) ซึ่งอธิบายว่า ความเครียดเกิดจากกระบวนการประเมินสถานการณ์ (Cognitive Appraisal) ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะเกิดความเครียดเมื่อประเมินว่าสถานการณ์ที่เผชิญอยู่เป็นภาระหรือเกินกว่าความสามารถในการจัดการของตน ดังนั้น เมื่อข้าราชการธุรการต้องปฏิบัติงานภายใต้บริบทขององค์กรเดียวกัน แม้จะมีเพศ อายุ หรือประสบการณ์แตกต่างกัน แต่หากรับรู้แรงกดดันจากการทำงานในลักษณะใกล้เคียงกัน ก็ย่อมส่งผลให้เกิดผลของความเครียดไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Terry A. Beehr and John E. Newman (1978 อ้างถึงใน จิรัฏฐ์ จิตอรุโณทัย, 2565, หน้า 22-23) ที่อธิบายว่า ความเครียดในการทำงานเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับ

สภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยสภาพแวดล้อมขององค์กร ลักษณะงาน และบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเครียดมากกว่าคุณลักษณะส่วนบุคคล หากบุคลากรทำงานภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน ระดับความเครียดที่เกิดขึ้นจึงมีแนวโน้มไม่แตกต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรวิทย์ ฉิมรักษ์ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความเครียดของข้าราชการภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่ส่งผลต่อการจัดการความเครียดของข้าราชการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ คริสต์มาส ลิ่มรัตนะกุล (2566) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ไม่ทำให้ระดับความเครียดในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ยกเว้นเพียงภูมิลำเนา แสดงให้เห็นว่าความเครียดของบุคลากรภาครัฐมักได้รับอิทธิพลจากบริบทการทำงานมากกว่าความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคล

สมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุด มีความสัมพันธ์กับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการในสำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดในระดับค่อนข้างสูง

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะงาน ด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน และด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลของความเครียดในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ($r = .698$ และ $r = .723$) และด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน ($r = .656$ และ $r = .627$) ที่มีความสัมพันธ์กับผลของความเครียดด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมในระดับค่อนข้างสูง จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ ขณะที่ด้านลักษณะงาน ด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ และด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำถึงปานกลาง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อข้าราชการธุรการรับรู้ว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดจากการปฏิบัติงานเพิ่มสูงขึ้น ย่อมส่งผลให้เกิดผลกระทบจากความเครียดทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยปัจจัยทั้งสองด้านมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความเครียดและการแสดงออกของบุคลากรมากกว่าปัจจัยด้านอื่น

ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดของ Hans Selye (อ้างถึงใน อมรพันธ์ อัจจิมาพร, 2556, หน้า 3) เรื่อง General Adaptation Syndrome (GAS) ที่อธิบายว่า ความเครียดเป็นกระบวนการตอบสนองของร่างกายและจิตใจเมื่อบุคคลเผชิญกับสิ่งกระตุ้นหรือแรงกดดันจากสภาพแวดล้อม หากบุคคลต้องเผชิญกับปัจจัยก่อความเครียดอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถปรับตัวหรือจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ความเครียดจะสะสมจนเข้าสู่ระยะอ่อนล้า ส่งผลให้เกิดผลกระทบทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม ดังนั้น เมื่อข้าราชการธุรการต้องปฏิบัติงานภายใต้ความสัมพันธ์ในที่ทำงานที่ไม่ราบรื่น ขาดการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงาน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีข้อจำกัดและแรงกดดันสูง ความเครียดที่เกิดขึ้นจึงสะสมอย่างต่อเนื่องจนส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Terry A. Beehr and John E. Newman (1978 อ้างถึงใน จิรัฏฐ์ จิตอรุโณทัย, 2565, หน้า 22-23) ที่อธิบายว่า ความเครียดในการทำงานเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร โครงสร้างองค์กร รูปแบบการบริหาร และบรรยากาศในการทำงาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีอิทธิพลต่อการเกิดความเครียด หากบุคลากรไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ ความเครียดที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลต่อสุขภาพจิต อารมณ์ และพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยทั้งสองด้านเป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมของข้าราชการธุรการ

และผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Robbins and Judge (2017 อ้างถึงใน สุพิชา สรงประเสริฐ, 2564, หน้า 37) ที่กล่าวว่า ความเครียดจากการทำงานก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคลากรใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะเมื่อบุคลากรต้องปฏิบัติงานภายใต้แรงกดดันจากสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ไม่เหมาะสม จะส่งผลให้เกิดความวิตกกังวล ความหงุดหงิด ขาดสมาธิ ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง หรือเกิดพฤติกรรมตอบสนองในทางลบ ซึ่งส่งผลกระทบด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมในระดับค่อนข้างสูง

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรงวิทย์ นุชฉายา (2560) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะความเครียดในการทำงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในหน่วยงาน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะความเครียดในการทำงานของข้าราชการตำรวจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อระดับความเครียดของบุคลากรในองค์กรภาครัฐ

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาธินี เหลืองอร่ามกุล (2565) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดและผลของความเครียดของพนักงานในกลุ่มบริษัทสตาร์ทอัพในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านบรรยากาศและโครงสร้างองค์กร เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเกิดความเครียดของพนักงาน และเมื่อบุคลากรมีความเครียดเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและการแสดงออกทางพฤติกรรม เช่น ความเบื่อหน่าย ความอ่อนล้า และการขาดสมาธิ ซึ่งบรรยากาศในการทำงานและโครงสร้างการบริหารองค์กรที่ไม่เหมาะสมสามารถส่งผลต่อสภาพจิตใจและพฤติกรรมของบุคลากรได้อย่างชัดเจน

และผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุกรินทร์ สุพพัตกุล (2566) ที่ศึกษาเรื่อง ความเครียดในการทำงาน มีผลต่อภาวะหมดไฟในการทำงาน ของข้าราชการกลุ่มสนับสนุนงานบริหาร ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในที่ทำงาน เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเครียดในการทำงาน และความเครียดดังกล่าวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาวะหมดไฟในการทำงาน ซึ่งภาวะหมดไฟสะท้อนถึงผลกระทบด้านจิตใจและพฤติกรรมที่เกิดจากความเครียดในการทำงาน เมื่อบุคลากรขาดความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงานหรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กร ย่อมส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมเพิ่มขึ้นตามระดับของความเครียด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงานและด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงานมีความสัมพันธ์กับผลของความเครียดในระดับค่อนข้างสูง อาจเป็นเพราะลักษณะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการใน

สำนักงานเลขาธิการสำนักงานอัยการสูงสุดจำเป็นต้องอาศัยการประสานงานกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องปฏิบัติงานภายใต้กฎ ระเบียบ และขั้นตอนที่ชัดเจน หากบุคลากรไม่ได้รับความร่วมมือ ขาดการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา หรือองค์กรมีบรรยากาศการทำงานที่ตึงเครียด ย่อมส่งผลให้เกิดความกดดัน ความวิตกกังวล ความไม่สบายใจ และแสดงออกผ่านพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน เช่น การขาดสมาธิ ความหงุดหงิด ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ หรือประสิทธิภาพในการทำงานลดลง จึงทำให้ปัจจัยทั้งสองด้านมีความสัมพันธ์กับผลกระทบด้านจิตใจและด้านพฤติกรรมในระดับค่อนข้างสูงมากกว่าปัจจัยด้านอื่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ด้านลักษณะงาน หน่วยงานควรมีการจัดสรรภาระงานให้มีความเหมาะสมกับศักยภาพและจำนวนบุคลากร ลดการมอบหมายงานที่ซ้ำซ้อนหรือเร่งด่วนเกินความจำเป็น กำหนดลำดับความสำคัญของงานให้ชัดเจน

2. ด้านบทบาทหน้าที่ในองค์กร ผู้บังคับบัญชาควรกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคลากรให้มีความชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนของงาน และสื่อสารนโยบายหรือคำสั่งในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน หน่วยงานควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สนับสนุนการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา รวมทั้งระหว่างเพื่อนร่วมงาน

4. ด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพ หน่วยงานควรกำหนดระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีความโปร่งใส เป็นธรรม และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการพัฒนาความก้าวหน้าในสายอาชีพ

5. ด้านโครงสร้างและบรรยากาศในการทำงาน หน่วยงานควรพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ทั้งด้านสถานที่ทำงาน อุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน

6. ด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งาน หน่วยงานควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานเพิ่มเติม ความผูกพันต่อองค์กร ความสุขในการทำงาน ความฉลาดทางอารมณ์ คุณภาพชีวิตในการทำงาน และภาวะหมดไฟในการทำงาน

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังข้าราชการสายงานอื่นของสำนักงานอัยการสูงสุด หรือเปรียบเทียบกับหน่วยงานภาครัฐอื่น เพื่อศึกษาความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงาน

3. ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสาเหตุของความเครียด วิธีการเผชิญความเครียด และแนวทางการบริหารจัดการความเครียดที่เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานอัยการสูงสุด

4. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในการปฏิบัติงานกับตัวแปรผลลัพธ์ขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2548). *คู่มือคลายเครียดด้วยตนเองสำหรับวัยรุ่น*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กีรติญา ไทยอู่. (2558). *ความเครียดและการเผชิญความเครียดของผู้ดูแลผู้สูงอายุโรคจิตเวชที่บ้าน*. เอกสารวิชาการ. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.

คริสต์มาส ลิ่มรัตนะกุล. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จิรัฏฐ์ จิตอรุโณทัย. (2565). *ปัจจัยด้านความเครียดในการทำงานและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมศุลกากรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านพิกัดอัตราศุลกากร*. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

ณัฐธิดา สุพรรณภพ. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในการทำงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน การรับรู้คุณค่าของงานและความเหนื่อยหน่ายในการทำงาน ของบุคลากรสายวิชาการ กรณีศึกษามหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรงวิท นุชฉายา. (2561). *การศึกษาภาวะความเครียดในการทำงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2533). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มุกรินทร์ สุพพัตกุล. (2566). *ความเครียดในการทำงาน มีผลต่อภาวะหมดไฟในการทำงาน ของข้าราชการกลุ่มสนับสนุนงานบริหารในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุรินทร์*. การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศิรวิทย์ ฉิมรักษ์. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความเครียดของข้าราชการ ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในกรมสรรพสามิตกระทรวงการคลัง*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สาธินี เหลืองอร่ามกุล. (2565). *ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดและผลของความเครียดของพนักงานในกลุ่มบริษัทสตาร์ทอัพในกรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพิชา สรงประเสริฐ. (2564). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการทำงานของผู้ประกอบอาชีพอิสระในเจเนอเรชันวายโดยมีรูปแบบการจัดการความเครียดแบบมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเป็นตัวแปรกำกับ*. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อมรพันธ์ อัจจิมาพร. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างการบาดเจ็บจากการทำงาน ความเครียดกับฮอร์โมนคอร์ติซอลในน้ำลายและผลของการฝึกโยคะ. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา*, *13*(2), 1-7.

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
Ramkhamhaeng Journal of Public Administration

การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569

Implementation of Vocational Education Development Policies of the Office of the Vocational Education Commission for Fiscal Years 2025 – 2026

ติณณ์ พงษ์สวัสดิ์[1] & ศิริลักษม์ ตันตยกุล[2]

Tin Pongsawat[1] & Siriluckm Tantayakul[2]

Corresponding author: 6714832059@rumail.ru.ac.th

Received:25/08/69 Revised: 08/09/69 Accepted: 09/09/69

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย และ 3) เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงนโยบาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่า 1) กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายมีเป้าหมายและทิศทางชัดเจน ดำเนินงานผ่านหน่วยงานส่วนกลาง สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด และสถานศึกษา โดยมีช่องทางสื่อสารและความร่วมมือของผู้ปฏิบัติรองรับ แต่ความเพียงพอของทรัพยากร ความทั่วถึงของการถ่ายทอดนโยบาย และศักยภาพของสถานศึกษาแตกต่างกัน 2) ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และครุภัณฑ์ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน ความแตกต่างของบริบทสถานศึกษา รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือที่ยังไม่ต่อเนื่อง และ 3) แนวทางปรับปรุง ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากรตามภารกิจและพื้นที่ การพัฒนาครูและบุคลากร การเชื่อมโยงระบบสื่อสาร ข้อมูล และการติดตามผล การยกระดับความร่วมมือกับสถานประกอบการ และการเพิ่มความยืดหยุ่นให้สถานศึกษาภายใต้มาตรฐานและความรับผิดชอบที่ชัดเจน

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนนโยบาย; การพัฒนาอาชีวศึกษา; สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[1] Student, Master of Public Administration Program, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

[2] Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Abstract

This research aimed to investigate the policy implementation process for vocational education development by the Office of the Vocational Education Commission (OVEC) for the fiscal years 2025–2026, to examine the problems and obstacles in implementing the policy, and to propose guidelines for policy improvement. This qualitative research collected data through document analysis and structured interviews with seven key informants selected via purposive sampling. The data were analyzed in accordance with the research objectives and the conceptual framework of Van Meter and Van Horn. The research findings revealed the following: 1) The policy implementation process possessed clear goals and directions, operating through central agencies, provincial vocational education offices, and educational institutions, supported by active communication channels and practitioner cooperation. However, disparities existed regarding resource adequacy, the comprehensiveness of policy transmission, and the institutional capacities. 2) Significant problems and obstacles included limitations in budget, personnel, and equipment; disruptions in technology and the labor market; contextual differences among educational institutions; and the discontinuity of collaborative integration. 3) The proposed guidelines for improvement involved allocating resources based on specific missions and geographical areas; developing teachers and personnel; integrating communication, information, and monitoring systems; enhancing collaboration with enterprises; and increasing flexibility for educational institutions under well-defined standards and accountability.

Keywords: Policy Implementation; Vocational Education Development; Office of the Vocational Commission

บทนำ

การพัฒนาอาชีวศึกษาในปัจจุบันมิได้มุ่งเพียงการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาเท่านั้น แต่ต้องสามารถผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และตลาดแรงงาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์และกำลังคนทักษะสูง เพื่อรองรับอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) บทบาทของการอาชีวศึกษาจึงมีความสำคัญโดยตรงต่อการเชื่อมโยงระบบการศึกษากับการประกอบอาชีพและความต้องการกำลังคนของประเทศ

เพื่อขับเคลื่อนทิศทางดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569 โดยมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ ตลอดจนการมีรายได้ระหว่างเรียนและจบแล้วมีงานทำ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) โดยหน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ คือ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวง

ศึกษาธิการ และได้รับการปรับเปลี่ยนจากกรมอาชีวศึกษาเป็นสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นกรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน มีภารกิจหลักเกี่ยวกับการจัดและส่งเสริมการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

ในด้านอำนาจหน้าที่ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษารับผิดชอบตั้งแต่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับ การกำหนดหลักเกณฑ์ด้านงบประมาณและการสนับสนุนทรัพยากร การพัฒนาครูและบุคลากร การส่งเสริมและประสานความร่วมมือในการจัดการอาชีวศึกษาระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานประกอบการ ตลอดจนการติดตาม ประเมินผล และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการอาชีวศึกษา

การดำเนินงานในปัจจุบันได้มุ่งผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสมรรถนะสูงเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีพันธกิจครอบคลุมการผลิตและพัฒนากำลังคนสายอาชีพ การเพิ่มโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการเรียนรู้วิชาชีพ การสร้างและขยายภาคีเครือข่ายความร่วมมือ การยกระดับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากร ตลอดจนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนรู้และการบริหารจัดการ บทบาทดังกล่าวมิได้ทำหน้าที่เฉพาะการกำกับสถานศึกษาเท่านั้น แต่เป็นหน่วยงานหลักในการเชื่อมโยงนโยบายการศึกษา การพัฒนากำลังคน และความต้องการของตลาดแรงงานไปสู่การจัดการอาชีวศึกษาในระดับปฏิบัติ

ภายใต้บทบาทและภารกิจดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงกำหนดนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 ครอบคลุมการยกระดับคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรและบุคลากร การใช้เทคโนโลยี การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ โดยถ่ายทอดนโยบายผ่านหน่วยงานส่วนกลาง สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด และสถานศึกษาในสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2568)

อย่างไรก็ตาม นโยบายที่มีเป้าหมายและทิศทางชัดเจนอาจไม่สามารถก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเต็มที่ หากกระบวนการนำไปปฏิบัติยังมีข้อจำกัด การขับเคลื่อนนโยบายอาชีวศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานและผู้ปฏิบัติหลายระดับ รวมถึงต้องอาศัยงบประมาณ บุคลากร ครุภัณฑ์ เทคโนโลยี ระบบข้อมูล การสื่อสาร และความร่วมมือกับภาคีภายนอก ขณะเดียวกัน สถานศึกษาแต่ละแห่งมีประเภท ภารกิจ ขนาด ที่ตั้ง และความพร้อมแตกต่างกัน จึงอาจตีความ ปรับใช้ และดำเนินงานตามนโยบายได้ไม่เท่าเทียมกัน ประเด็นสำคัญจึงมิใช่เพียงการพิจารณาว่านโยบายกำหนดอะไรไว้ แต่ต้องศึกษาว่านโยบายถูกถ่ายทอดและแปลงไปสู่การปฏิบัติอย่างไร รวมทั้งมีเงื่อนไขใดสนับสนุนหรือจำกัดผลสำเร็จของการดำเนินงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นความสำคัญของปัจจัยดังกล่าว ณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ และ พลอย สืบวิเศษ (2562) พบว่า มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย การสื่อสารระหว่างองค์การ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนความร่วมมือและการตอบสนองของผู้ปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนอาชีวศึกษาไปปฏิบัติ ขณะที่ รัชต ไตรมาลัย พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์ และ

ปรัชญนันท์ นิลสุข (2562) ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการอาชีวศึกษาต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสถาบัน ภารกิจ และอัตลักษณ์ เพื่อให้สามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย 4.0 ได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ สมพร ปานดำ และวรวิทย์ ศรีตระกูล (2564) ได้สังเคราะห์งานวิจัยด้านอาชีวศึกษาและเสนอให้พัฒนาหลักสูตร ครูและบุคลากร เทคโนโลยี นวัตกรรม และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมควบคู่กัน ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาอาชีวศึกษาเป็นภารกิจเชิงระบบที่ไม่สามารถดำเนินการด้วยมาตรการด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง เมื่อสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2569 ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมหลายภารกิจและเกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติหลายระดับ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายฉบับดังกล่าวโดยตรง เพื่อให้เห็นทั้งลักษณะการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางปรับปรุงที่สอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติจริง

การวิจัยครั้งนี้จึงใช้แนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติของ Van Meter และ Van Horn เป็นกรอบการวิเคราะห์ โดยพิจารณา 6 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ทรัพยากร การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรม ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และความร่วมมือของผู้ปฏิบัติ (Van Meter & Van Horn, 1975 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10-11) เพื่ออธิบายการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเป็นระบบและนำข้อค้นพบไปใช้ประกอบการปรับปรุงการบริหารจัดการอาชีวศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัย 2 วิธี ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง นโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2569, หน้า 33) โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ซึ่งลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดที่แน่นอน โดยจะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2569, หน้า 38) โดยพิจารณาจาก

ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การวางแผน การบริหารจัดการ และการนำนโยบายอาชีวศึกษาไปปฏิบัติอย่างน้อย 1 ปี จดบันทึกข้อมูลตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดชลบุรี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคสมุทรปราการ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างธนบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง ซึ่งกำหนดคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดของ Van Meter และ Van Horn ครอบคลุมมาตรฐานและวัตถุประสงค์ ทรัพยากร การสื่อสาร ลักษณะหน่วยงาน สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการปรับปรุงนโยบาย ผู้วิจัยนัดหมายและสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล พร้อมขออนุญาตจดบันทึกข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาแยกและจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ เปรียบเทียบข้อมูลภายในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สรุปประเด็นที่เหมือนและแตกต่าง และนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสังเคราะห์ผลและนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ กระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการปรับปรุงนโยบาย ดังนี้

1. กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา

1.1 มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า นโยบายมีทิศทางและเป้าหมายชัดเจน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษา ผลิตและพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูงให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเพิ่มโอกาสทางการศึกษา พัฒนาทักษะแห่งอนาคต และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้ให้ข้อมูลระดับส่วนกลางสามารถเชื่อมโยงนโยบายกับยุทธศาสตร์และแผนระดับประเทศ ขณะที่สถานศึกษาสามารถนำเป้าหมายไปแปลงเป็นแผนงาน โครงการ หลักสูตรฐานสมรรถนะ ระบบทวิภาคี และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นได้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) อธิบายว่า “...นโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมุ่งพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูงที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ...”

1.2 ทรัพยากรในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การขับเคลื่อนนโยบายต้องอาศัยบุคลากร งบประมาณ วัสดุฝึก ครุภัณฑ์ เทคโนโลยี ระบบสารสนเทศ เวลา และเครือข่ายความร่วมมือ ทรัพยากรที่มีอยู่รองรับการดำเนินงานพื้นฐานได้ในระดับหนึ่ง แต่ความเพียงพอและความทันสมัยแตกต่างกันตามประเภท ขนาด สาขาวิชา และที่ตั้งของสถานศึกษา ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนครูเฉพาะทาง งบประมาณของสาขาที่มีต้นทุนสูง ครุภัณฑ์ที่ไม่ทันต่อเทคโนโลยี และการใช้เงินรายได้ของสถานศึกษาจ้างบุคลากรเพิ่มเติม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 (2569) อธิบายว่า “...ด้านบุคลากรมีความเพียงพอในระดับหนึ่ง โดยสถานศึกษามีข้าราชการครูและครูจ้างที่เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอนในแต่ละห้องเรียน แต่การอาชีวศึกษามีปัญหาการขาดแคลนบุคลากรมาอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจ้างครูเพิ่มเติมตามสัดส่วนของจำนวนผู้เรียน...”

1.3 การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรม สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาสื่อสารนโยบายตามลำดับขั้นของการบริหารราชการ ผ่านแผนปฏิบัติราชการ หนังสือราชการ คำสั่ง แนวทางดำเนินงาน การประชุมมอบนโยบาย การประชุมชี้แจง การติดตามผล ระบบ e-Office เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ และการประชุมทางไกล ช่องทางดังกล่าวทำให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบหลักเข้าถึงข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดจากผู้บริหารสถานศึกษาไปยังครูและบุคลากรทุกกลุ่มยังไม่ทั่วถึง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 (2569) อธิบายว่า “...สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาใช้หลายช่องทางในการสื่อสารนโยบายไปยังสถานศึกษา ซึ่งทำให้ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบในสถานศึกษาได้รับนโยบายอย่างครบถ้วน แต่ในการกระจายนโยบายจากผู้บริหารสถานศึกษาไปสู่ครูผู้สอน ครูที่ให้ความสนใจสามารถรับรู้และนำนโยบายไปปฏิบัติได้ดี ขณะที่ครูบางส่วนอาจไม่ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน...” นอกจากนี้ การใช้ระบบข้อมูลหลายระบบทำให้เกิดภาระรายงานซ้ำซ้อน

1.4 ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ หน่วยงานส่วนกลาง สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด และสถานศึกษามีโครงสร้างที่รองรับการดำเนินนโยบาย มีการแบ่งบทบาท มอบหมายภารกิจ แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน กำหนดตัวชี้วัด และติดตามผลตามลำดับ ในระดับสถานศึกษา ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการตีความนโยบาย จัดลำดับความสำคัญ สนับสนุนทรัพยากร และสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (2569) อธิบายว่า “...หน่วยงานมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานที่รองรับการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเป็นลำดับ โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลางและสถานศึกษาให้มีความเชื่อมโยงกันตามภารกิจที่รับผิดชอบ ผ่านการกำหนดแผนปฏิบัติราชการ การมอบหมายภารกิจ การกำหนดตัวชี้วัด และกลไกการกำกับ ติดตาม และประเมินผล...”

1.5 สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ปัจจัยภายนอกมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางและการดำเนินนโยบาย ได้แก่ โครงสร้างประชากร ค่านิยมต่อการเรียนสายอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน เทคโนโลยี และความต่อเนื่องของนโยบายภาครัฐ ด้านสังคม พบว่าผู้ปกครองและประชาชนบางส่วน

ยังมองการศึกษาสายสามัญว่ามีคุณค่าสูงกว่าสายอาชีพ ส่งผลต่อจำนวนผู้เรียน ขณะที่ข้อจำกัดด้านรายได้ทำให้ผู้เรียนบางส่วนต้องทำงานควบคู่กับการเรียนหรือมีความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบ

ด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ความต้องการกำลังคนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สถานศึกษาต้องปรับหลักสูตร พัฒนาครู และจัดหาเครื่องมือให้ทันต่อภาคอุตสาหกรรม ส่วนด้านการเมืองและนโยบายภาครัฐส่งผลต่อทิศทาง งบประมาณ ตัวชี้วัด และความต่อเนื่องของโครงการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 (2569) อธิบายว่า “...ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา เนื่องจากการจัดอาชีวศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การกำหนดนโยบายและการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบทภายนอกอยู่เสมอ...”

1.6 ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกและให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนนโยบาย แรงจูงใจสำคัญคือการเห็นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน เช่น สมรรถนะเพิ่มขึ้น สำเร็จการศึกษา มีงานทำ และมีรายได้ ความร่วมมือเกิดขึ้นทั้งภายในสถานศึกษา ระหว่างหน่วยงาน และกับสถานประกอบการซึ่งร่วมพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือ และพื้นที่ฝึกประสบการณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 (2569) อธิบายว่า “...ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือความร่วมมือของผู้ปฏิบัติงาน แม้นโยบายจะมีคุณภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ จะพร้อมเพียงใด หากปราศจากความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติก็ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ในทางกลับกัน ความร่วมมือจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ตัวแปรอื่น ๆ ทุกด้านสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

2. ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า แม้นโยบายมีเป้าหมายชัดเจนและมีกลไกการบริหารรองรับ แต่การดำเนินงานยังเผชิญข้อจำกัดที่เชื่อมโยงกัน 5 ประการ ดังนี้

2.1 ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร งบประมาณยังไม่สอดคล้องกับต้นทุนของบางสาขาวิชา โดยเฉพาะสาขาที่ใช้วัสดุฝึกและครุภัณฑ์ราคาสูง สถานศึกษาบางแห่งขาดครูเฉพาะทาง ต้องจ้างบุคลากรจากเงินรายได้ และมีครุภัณฑ์ล้าสมัยหรือไม่เพียงพอต่อผู้เรียน ข้อจำกัดเหล่านี้สัมพันธ์กันโดยตรง เพราะการขาดงบประมาณกระทบทั้งการจ้างบุคลากร การพัฒนาครู การจัดหาวัสดุ และการบำรุงรักษาเครื่องมือ

2.2 การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน เทคโนโลยีและความต้องการกำลังคนเปลี่ยนแปลงเร็วกว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตร การของบประมาณ และการจัดซื้อจัดจ้าง ทำให้ความรู้ของครูและเครื่องมือของสถานศึกษาอาจไม่ทันต่อการใช้งานจริงในภาคอุตสาหกรรม ปัญหานี้เกี่ยวข้องทั้งหลักสูตร บุคลากร ครุภัณฑ์ และข้อมูลตลาดแรงงาน จึงไม่สามารถแก้ด้วยมาตรการด้านเดียว

2.3 ความแตกต่างของบริบทและศักยภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาแตกต่างกันด้านประเภท ขนาด จำนวนผู้เรียน ที่ตั้ง บุคลากร งบประมาณ เครื่องมือ และเครือข่ายสถานประกอบการ การกำหนดเกณฑ์หรือตัวชี้วัดเดียวกันทั้งหมดจึงอาจไม่สะท้อนภารกิจและต้นทุนที่แท้จริง สถานศึกษาในพื้นที่อุตสาหกรรมเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญและแหล่งฝึกได้มากกว่าสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีสถานประกอบการจำกัด

2.4 ข้อจำกัดด้านการสื่อสารและระบบข้อมูล รายละเอียดของนโยบายบางเรื่องยังไม่ถูกแปลงให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะระเบียบพัสดุ งบประมาณ ตัวชี้วัด และการรายงานผล ขณะเดียวกัน การใช้หลายระบบข้อมูลทำให้เกิดการกรอกข้อมูลซ้ำและเพิ่มภาระงานของครูและบุคลากร ส่งผลให้เวลาในการพัฒนาการเรียนการสอนลดลง

2.5 ข้อจำกัดด้านการบูรณาการความร่วมมือ นโยบายเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานที่มีภารกิจ กฎหมาย ระเบียบ และรอบงบประมาณแตกต่างกัน การประสานงานบางเรื่องจึงใช้เวลาและเกิดความล่าช้า ความร่วมมือกับภาคีบางส่วนยังอยู่ในระดับกิจกรรมหรือบันทึกข้อตกลง มากกว่าการกำหนดผู้รับผิดชอบ ทรัพยากร และผลลัพธ์ร่วมอย่างต่อเนื่อง

3. แนวทางการปรับปรุงนโยบาย

จากการสังเคราะห์ข้อเสนอของผู้ให้ข้อมูล แนวทางการปรับปรุงควรมุ่งพัฒนากลไกการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยลดช่องว่างระหว่างเป้าหมายส่วนกลางกับความพร้อมของสถานศึกษาใน 5 ด้าน ดังนี้

3.1 เพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร การจัดสรรควรพิจารณาจำนวนผู้เรียนร่วมกับประเภทและขนาดสถานศึกษา สาขาวิชา ต้นทุนวัสดุฝึก ความต้องการกำลังคน และบริบทพื้นที่ พร้อมเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหารงบประมาณ ส่งเสริมการใช้ครุภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ ผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งฝึกร่วมกัน และใช้ระบบข้อมูลติดตามความคุ้มค่าของทรัพยากร

3.2 พัฒนาครูและบุคลากรให้ทันต่อเทคโนโลยี ควรพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านการฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาทักษะดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ การวิเคราะห์ข้อมูล และการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ พร้อมวางแผนอัตรากำลังตามสาขาวิชาและพื้นที่ และลดงานเอกสารที่ซ้ำซ้อน

3.3 พัฒนาการสื่อสาร ระบบข้อมูล และการติดตามผล ควรจัดทำแนวทางปฏิบัติที่กระชับและจำแนกตามบทบาทของผู้บริหาร ครู และฝ่ายสนับสนุน พัฒนาการสื่อสารสองทิศทาง เชื่อมฐานข้อมูลตามหลักบันทึกครั้งเดียวใช้ได้หลายวัตถุประสงค์ และปรับตัวชี้วัดให้เน้นสมรรถนะผู้เรียน การสำเร็จการศึกษา การมีงานทำ และความพึงพอใจของสถานประกอบการ

3.4 ยกระดับความร่วมมือกับสถานประกอบการและภาคีเครือข่าย ความร่วมมือควรพัฒนาจากการสนับสนุนเป็นครั้งคราวไปสู่การร่วมวิเคราะห์ความต้องการกำลังคน พัฒนาหลักสูตร จัดการเรียนรู้ ฝึกประสบการณ์ พัฒนาครู และประเมินสมรรถนะ โดยกำหนดเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ ทรัพยากร ระยะเวลา และตัวชี้วัดร่วม พร้อมมีกลไกจูงใจและติดตามผลความร่วมมือ

3.5 เพิ่มความยืดหยุ่นและอำนาจการตัดสินใจของสถานศึกษา ส่วนกลางควรกำหนดมาตรฐาน เป้าหมาย และผลลัพธ์ร่วม แต่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาปรับหลักสูตร กิจกรรม รูปแบบการเรียนรู้ และการใช้ทรัพยากรตามกลุ่มผู้เรียนและตลาดแรงงานในพื้นที่ ภายใต้ระบบตรวจสอบและความรับผิดชอบที่ชัดเจน

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา

1.1 ด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ผลการวิจัยพบว่า นโยบายมีทิศทางและเป้าหมายชัดเจน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้หน่วยงานส่วนกลางและสถานศึกษาสามารถนำเป้าหมายไปเชื่อมโยงกับแผนงาน โครงการ และภารกิจของหน่วยงานได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter และ Van Horn (1975 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10-11) ที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบายในฐานะกรอบกำหนดทิศทางการปฏิบัติ และสอดคล้องกับณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ และ พลอย สืบวิเศษ (2562) ที่พบว่ามาตรฐานและวัตถุประสงค์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการนำนโยบายด้านกำลังคนอาชีวศึกษาไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ความชัดเจนของนโยบายไม่ได้ทำให้ผู้ปฏิบัติทุกระดับมีความเข้าใจตรงกันโดยอัตโนมัติ จึงจำเป็นต้องถ่ายทอดเป้าหมายและรายละเอียดให้สอดคล้องกับบทบาทของผู้ปฏิบัติแต่ละระดับ

1.2 ด้านทรัพยากรในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ทรัพยากรเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะการอาชีวศึกษาที่เน้นการฝึกปฏิบัติและต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ งบประมาณ วัสดุฝึก ครุภัณฑ์ และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับสภาพการทำงานจริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับตัวแบบทางด้านการจัดการของวรเดช จันทรศร (2554 อ้างถึงใน สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564, หน้า 155-161) ซึ่งให้ความสำคัญกับโครงสร้างองค์การ ความรู้ความสามารถของบุคลากร รวมถึงความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือ และงบประมาณ

ผลการวิจัยยังชี้ว่า การมีทรัพยากรเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่เพียงพอ หากไม่สามารถเชื่อมโยงและใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสม เช่น การมีครุภัณฑ์ที่ทันสมัยแต่ขาดบุคลากรที่สามารถใช้งาน หรือมีครูที่มีความสามารถแต่ขาดวัสดุและเครื่องมือสำหรับฝึกปฏิบัติ ย่อมจำกัดการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ขณะเดียวกัน ความร่วมมือกับสถานประกอบการสามารถช่วยสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือ เทคโนโลยี และแหล่งฝึกได้ แต่ไม่ควรทดแทนทรัพยากรพื้นฐานจากภาครัฐ เนื่องจากศักยภาพของเครือข่ายในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

1.3 ด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การและกิจกรรม แม้สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจะมีช่องทางสื่อสารนโยบายหลากหลาย ทั้งหนังสือราชการ การประชุม ระบบสารสนเทศ และช่องทางออนไลน์ แต่การมีช่องทางจำนวนมากไม่ได้หมายความว่าผู้ปฏิบัติทุกระดับจะได้รับข้อมูลและมีความเข้าใจตรงกัน โดยเฉพาะการถ่ายทอดจากผู้บริหารสถานศึกษาไปยังครูและบุคลากร ซึ่งอาจทำให้รายละเอียดบางส่วนถูกลดทอนหรือตีความแตกต่างกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ Van Meter และ Van Horn (1975 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10-11) ที่ให้ความสำคัญกับความถูกต้อง ชัดเจน และสม่ำเสมอของการสื่อสาร และสอดคล้องกับ Pressman และ Wildavsky (1973 อ้างถึงใน ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์, 2569, หน้า 14-15) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความซับซ้อนของกระบวนการตัดสินใจและการประสานงานระหว่างหน่วยงานอาจนำไปสู่ความล่าช้าและความคลาดเคลื่อน ดังนั้น ประสิทธิภาพของการสื่อสารจึงควรพิจารณาจากความเข้าใจและความสามารถของผู้ปฏิบัติในการนำสาระของนโยบายไปดำเนินการมากกว่าจำนวนช่องทางหรือความถี่ในการสื่อสาร

1.4 ด้านลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ แม้หน่วยงานส่วนกลางและสถานศึกษาจะมีโครงสร้าง การแบ่งบทบาท และระบบบริหารรองรับการดำเนินนโยบาย แต่สมรรถนะในการปฏิบัติแตกต่างกันตามขนาด ภารกิจ บุคลากร ภาระงาน รูปแบบการบริหาร และเครือข่ายของแต่ละสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างอย่างเป็นทางการเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันความสำเร็จของนโยบายได้ ผู้บริหารและบุคลากรในระดับปฏิบัติจึงมีบทบาทสำคัญในการปรับนโยบายให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับรัชต ไตรมาลัย พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์ และ ปรัชญนันท์ นิลสุข (2562) ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตามความแตกต่างของสถาบันและบริบท และยศพล เวณุโกเศศ (2566) ที่เน้นการทำงานเป็นทีม การจัดการความรู้ และการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายจึงไม่ควรขึ้นอยู่กับความสามารถหรือความสัมพันธ์ของผู้บริหารรายบุคคลมากเกินไป แต่ควรมีระบบงานที่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากร

1.5 ด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีอิทธิพลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนนโยบายอาชีวศึกษา เนื่องจากการผลิตกำลังคนต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน เทคโนโลยี และบริบทของพื้นที่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Van Meter และ Van Horn (1975 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10-11) ที่กำหนดให้สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยหนึ่งของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และสอดคล้องกับณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ และ พลอย สืบวิเศษ (2562) ที่พบว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของนโยบาย

นอกจากนี้ สมพร ปานดำ และวรวิทย์ ศรีตระกูล (2564) เสนอให้การพัฒนาอาชีวศึกษาเชื่อมโยงหลักสูตร บุคลากร เทคโนโลยี และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม ความแตกต่างของพื้นที่จึงทำให้สถานศึกษาไม่สามารถใช้รูปแบบการดำเนินงานเดียวกันทั้งหมด อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วยังทำให้หลักสูตร ความรู้ของครูและครุภัณฑ์มีโอกาสล้าสมัยเร็วกว่ากระบวนการปรับตัวของระบบราชการ

1.6 ด้านความร่วมมือของผู้ปฏิบัติ ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติเป็นกลไกสำคัญในการแปลงเป้าหมายของนโยบายไปสู่กิจกรรม การจัดการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน สอดคล้องกับ Van Meter และ Van Horn (1975 อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2569, หน้า 10-11) ที่กำหนดให้ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติเป็นตัวแปรสำคัญของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ ณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ และพลอย สืบวิเศษ (2562) ที่พบว่าความร่วมมือและการตอบสนองของผู้ปฏิบัติมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของนโยบาย

อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือยังขึ้นอยู่กับความชัดเจนของนโยบาย ข้อมูล ทรัพยากร ภาระงาน และการสนับสนุนจากผู้บริหาร ส่วนความร่วมมือกับสถานประกอบการแม้ช่วยเสริมผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือ เทคโนโลยี และแหล่งฝึก แต่ควรกำหนดเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ และผลลัพธ์ร่วมให้ชัดเจน เพื่อให้ความร่วมมือดำเนินได้อย่างต่อเนื่องและไม่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

2. อภิปรายผลปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนนโยบายยังมีข้อจำกัดสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ งบประมาณและทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน ความแตกต่างของบริบทสถานศึกษา การสื่อสารและระบบข้อมูล และการบูรณาการความร่วมมือ โดยแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อกัน

2.1 ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และครุภัณฑ์สะท้อนสมรรถนะของหน่วยงานในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะการอาชีวศึกษาที่ต้องใช้วัสดุฝึก เครื่องมือเทคโนโลยี และบุคลากรเฉพาะทาง หากทรัพยากรไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับภารกิจ ย่อมจำกัดผลสำเร็จของการดำเนินงาน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับตัวแบบทางด้านการจัดการของวรเดช จันทรศร (2554 อ้างถึงใน สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564, หน้า 155-161) ซึ่งให้ความสำคัญกับบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สถานที่ และงบประมาณ ทั้งนี้ ปัญหาทรัพยากรควรพิจารณาอย่างเชื่อมโยง เพราะข้อจำกัดด้านงบประมาณสามารถกระทบทั้งการจ้างบุคลากร การพัฒนาครู การจัดหาวัสดุฝึก และการบำรุงรักษาครุภัณฑ์

2.2 การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการกำลังคนเกิดขึ้นเร็วกว่ากระบวนการปรับหลักสูตร จัดสรรงบประมาณ และจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ ทำให้ความรู้และทักษะของครู รวมถึงครุภัณฑ์ของสถานศึกษา มีโอกาสไม่ทันต่อการใช้งานจริงในภาคการผลิต หากปรับตัวไม่ทัน อาจเกิดช่องว่างระหว่างสมรรถนะของผู้เรียนกับความต้องการของตลาดแรงงาน

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับสมพร ปานดำ และวรวิทย์ ศรีตระกูล (2564) ที่เสนอให้การพัฒนาหลักสูตร ครูและบุคลากร เทคโนโลยี และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมดำเนินควบคู่กัน ดังนั้น แม้กฎและระเบียบจะจำเป็นต่อความโปร่งใสและการตรวจสอบ แต่กระบวนการดำเนินงานควรลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อนและเพิ่มความคล่องตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

2.3 ความแตกต่างของบริบทและศักยภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาแต่ละแห่งแตกต่างกันทั้งประเภท ขนาด จำนวนผู้เรียน ที่ตั้ง บุคลากร งบประมาณ เครื่องมือ และเครือข่ายสถานประกอบการ การใช้มาตรการหรือเกณฑ์เดียวกันกับทุกแห่งจึงอาจไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขการปฏิบัติจริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Berman (1978 อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2569, หน้า 11) ซึ่งอธิบายว่า ผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายกับสภาพแวดล้อมเชิงสถาบัน การขับเคลื่อนนโยบายจึงควรมีเป้าหมายและมาตรฐานร่วมขณะเดียวกันต้องเปิดโอกาสให้สถานศึกษาปรับวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทของตน

2.4 ข้อจำกัดด้านการสื่อสารและระบบข้อมูล ปัญหาด้านการสื่อสารไม่ได้เกิดจากการขาดช่องทาง แต่เกิดจากการถ่ายทอดสาระของนโยบายให้ผู้ปฏิบัติแต่ละระดับเข้าใจและนำไปดำเนินการได้ตรงกัน โดยเฉพาะเรื่องระเบียบงบประมาณ พัสดุ ตัวชี้วัด และการรายงานผล การถ่ายทอดผ่านหลายระดับเพิ่มโอกาสที่ข้อมูลจะถูกตีความ ลดทอน หรือส่งต่อไม่ครบถ้วน

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Pressman และ Wildavsky (1973 อ้างถึงใน ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์, 2569, หน้า 14-15) ที่ชี้ถึงความซับซ้อนของกระบวนการตัดสินใจและการประสานงานระหว่างองค์การซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้า

และความคลาดเคลื่อน ขณะเดียวกัน การมีระบบข้อมูลหลายระบบและการรายงานซ้ำยังก่อให้เกิดภาระงาน จึงควรพัฒนาระบบข้อมูลให้สนับสนุนการปฏิบัติงานมากกว่าการเพิ่มภาระทางธุรการ

2.5 ข้อจำกัดด้านการบูรณาการความร่วมมือ การขับเคลื่อนนโยบายอาชีวศึกษาเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานซึ่งมีภารกิจ กฎหมาย ระเบียบ ทรัพยากร และรอบการดำเนินงานแตกต่างกัน ทำให้การประสานงานบางประเด็นมีความซับซ้อนและล่าช้า สอดคล้องกับ Pressman และ Wildavsky (1973 อ้างถึงใน ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์, 2569, หน้า 14-15) ที่อธิบายว่าความซับซ้อนของการประสานงานระหว่างองค์การและความแตกต่างของเป้าหมายสามารถเป็นอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

นอกจากนี้ ความร่วมมือบางส่วนยังอยู่ในระดับกิจกรรมหรือบันทึกข้อตกลง โดยไม่มีการกำหนดเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ ทรัพยากร และผลลัพธ์ร่วมอย่างชัดเจน ความสำเร็จของการบูรณาการจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนหน่วยงานหรือจำนวนข้อตกลง แต่ขึ้นอยู่กับการร่วมรับผิดชอบต่อเป้าหมายและผลลัพธ์เดียวกัน

3. อภิปรายผลแนวทางการปรับปรุงนโยบาย

ผลการวิจัยชี้ว่า การปรับปรุงควรมุ่งลดช่องว่างระหว่างเป้าหมายจากส่วนกลางกับความพร้อมและบริบทของสถานศึกษา โดยดำเนินการใน 5 ด้านที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร การสื่อสารและระบบข้อมูล ความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และความยืดหยุ่นของสถานศึกษา

3.1 การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรควรคำนึงถึงประเภทและขนาดของสถานศึกษา จำนวนผู้เรียน สาขาวิชา ต้นทุนวัสดุฝึก และความต้องการกำลังคนในพื้นที่ มากกว่าการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันทุกแห่ง แนวทางนี้สอดคล้องกับตัวแบบทางด้านการจัดการของวรเดช จันทรศร (2554 อ้างถึงใน สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564, หน้า 155-161) ที่ให้ความสำคัญกับความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สถานที่ และงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากรจึงควรเชื่อมโยงงบประมาณ บุคลากร และครุภัณฑ์เข้าด้วยกัน เช่น การจัดหาครุภัณฑ์ควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาครูและการจัดสรรงบประมาณบำรุงรักษา เพื่อให้ทรัพยากรที่ได้รับนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3.2 การพัฒนาครูและบุคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาครูและบุคลากรควรดำเนินอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการอบรม แต่ควรครอบคลุมการฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และการใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการ

แนวทางนี้สอดคล้องกับสมพร ปานดำ และวรวิทย์ ศรีตระกูล (2564) ที่เสนอให้การพัฒนาครูและบุคลากรดำเนินควบคู่กับเทคโนโลยี นวัตกรรม และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้ การพัฒนาบุคลากรต้องเชื่อมโยงกับความพร้อมของเครื่องมือและทรัพยากร เพราะแม้ครูจะได้รับการพัฒนาสมรรถนะ แต่หากขาดอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ย่อมไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มศักยภาพ

3.3 การพัฒนาการสื่อสาร ระบบข้อมูล และการติดตามผล การสื่อสารควรมุ่งลดความซับซ้อนในการถ่ายทอดนโยบาย โดยจัดทำแนวทางปฏิบัติที่กระชับและเหมาะสมกับบทบาทของผู้บริหาร ครู และบุคลากรฝ่าย

สนับสนุน พร้อมพัฒนาการสื่อสารสองทิศทางระหว่างส่วนกลางกับสถานศึกษา แนวทางนี้สอดคล้องกับ Pressman และ Wildavsky (1973 อ้างถึงใน ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์, 2569, หน้า 14-15) ที่ชี้ถึงปัญหาความซับซ้อนของกระบวนการตัดสินใจและการประสานงานระหว่างองค์การ

ระบบข้อมูลควรเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานและลดการรายงานซ้ำ ขณะที่การติดตามและประเมินผลควรให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของผู้เรียนมากกว่าตัวชี้วัดด้านกิจกรรมเพียงอย่างเดียว เช่น สมรรถนะ การสำเร็จการศึกษา การมีงานทำ ความสอดคล้องระหว่างสาขาที่เรียนกับอาชีพ และความพึงพอใจของสถานประกอบการ

3.4 การยกระดับความร่วมมือกับสถานประกอบการและภาคีเครือข่าย ความร่วมมือกับสถานประกอบการควรพัฒนาจากการสนับสนุนเป็นรายกิจกรรมหรือการทำบันทึกข้อตกลง ไปสู่ความร่วมมือเชิงระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการกำลังคน การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การฝึกประสบการณ์ การพัฒนาครู การประเมินสมรรถนะ จนถึงการรับผู้สำเร็จการศึกษาเข้าทำงาน โดยกำหนดเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ ทรัพยากร ระยะเวลา และผลลัพธ์ร่วมให้ชัดเจน

แนวทางนี้สอดคล้องกับความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติของ Van Meter และ Van Horn (1976 อ้างถึงใน สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564, หน้า 147) ที่อธิบายถึงการกระทำและความพยายามอย่างต่อเนื่องของผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย ความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพจึงควรดำเนินอย่างต่อเนื่องและไม่ขึ้นอยู่กับกิจกรรมเฉพาะครั้งหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

3.5 การเพิ่มความยืดหยุ่นและอำนาจการตัดสินใจของสถานศึกษา การเพิ่มความยืดหยุ่นช่วยลดช่องว่างระหว่างนโยบายส่วนกลางกับบริบทของสถานศึกษา เนื่องจากแต่ละแห่งมีภารกิจ กลุ่มผู้เรียน สาขาวิชา และตลาดแรงงานในพื้นที่แตกต่างกัน ส่วนกลางจึงควรกำหนดเป้าหมาย มาตรฐาน และผลลัพธ์ร่วม ขณะที่สถานศึกษาสามารถปรับกิจกรรม หลักสูตร รูปแบบการเรียนรู้ และการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับบริบทของตน

แนวทางนี้สอดคล้องกับวรเดช จันทรศร (2554 อ้างถึงใน สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564, หน้า 150-152) ซึ่งอธิบายการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาคว่า ต้องมีการปรับแผนงานหรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ความยืดหยุ่นจึงไม่ได้หมายถึงการลดมาตรฐานหรือการขาดการกำกับ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเลือกวิธีดำเนินงานภายใต้เป้าหมาย ระบบติดตาม และความรับผิดชอบที่ชัดเจน

แนวทางทั้ง 5 ด้านสะท้อนว่า ประเด็นสำคัญไม่ใช่การเพิ่มนโยบายใหม่ แต่เป็นการพัฒนา กลไกการนำนโยบายไปปฏิบัติ ให้มีประสิทธิภาพ โดยเชื่อมโยงทรัพยากรและบุคลากรเป็นฐานสนับสนุน ใช้การสื่อสารและระบบข้อมูลเป็นกลไกกำกับติดตาม สร้างความร่วมมือกับภาคการผลิต และเปิดพื้นที่ให้สถานศึกษาปรับวิธีดำเนินงานตามบริบทภายใต้เป้าหมายและมาตรฐานร่วม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรทบทวนหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจและบริบทของสถานศึกษา โดยพิจารณาจำนวนผู้เรียนร่วมกับประเภทสถานศึกษา สาขาวิชา ต้นทุนวัสดุฝึก

ภารกิจบริการประชาชน และความต้องการกำลังคนในพื้นที่ พร้อมส่งเสริมการใช้ครุภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ ผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งฝึกร่วมกัน

2. ควรวางแผนอัตรากำลังและพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร ครู และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสาขาเทคโนโลยีสมัยใหม่ การฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการ และทักษะด้านข้อมูล ควบคู่กับการลดงานเอกสารและระบบรายงานที่ซ้ำซ้อน

3. ควรพัฒนาระบบการสื่อสารนโยบายและการบริหารข้อมูล โดยจัดทำแนวทางที่กระชับและจำแนกตามหน้าที่ของผู้บริหาร ครู และบุคลากรฝ่ายสนับสนุน เปิดช่องทางสื่อสารสองทิศทาง และเชื่อมฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานตามหลักบันทึกครั้งเดียวใช้ได้หลายวัตถุประสงค์

4. ควรปรับระบบติดตามและประเมินผลให้มุ่งผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนและตลาดแรงงาน เช่น สมรรถนะ การสำเร็จการศึกษา การมีงานทำ ความตรงกันระหว่างสาขากับอาชีพ รายได้ และความพึงพอใจของสถานประกอบการ พร้อมนำผลประเมินกลับไปปรับปรุงนโยบาย

5. ควรเพิ่มความยืดหยุ่นและอำนาจการตัดสินใจของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การใช้ทรัพยากร และการสร้างเครือข่าย โดยกำหนดมาตรฐาน ผลลัพธ์ ระบบตรวจสอบ และความรับผิดชอบร่วมอย่างชัดเจน

6. ควรยกระดับความร่วมมือกับสถานประกอบการและภาคีเครือข่ายให้มีเป้าหมาย ผู้รับผิดชอบ ทรัพยากร ระยะเวลา และตัวชี้วัดร่วมกัน พร้อมเปิดโอกาสให้ร่วมกำหนดสมรรถนะ พัฒนาหลักสูตร ฝึกอาชีพ และประเมินผู้เรียน

7. ควรพัฒนาระบบช่วยเหลือผู้เรียนที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจหรือเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบ และส่งเสริมรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เช่น ระบบทวิภาคี การเรียนควบคู่การทำงาน หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และการสะสมหน่วยกิต

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายผู้ให้ข้อมูลให้ครอบคลุมครู บุคลากร ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้สำเร็จการศึกษา สถานประกอบการ และครูฝึก เพื่อสะท้อนมุมมองของผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติ ผู้รับบริการ และผู้ใช้กำลังคนอย่างรอบด้าน

2. ควรใช้การวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยทั้ง 6 ด้านในสถานศึกษาจำนวนมาก และใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายสาเหตุและบริบทที่อยู่เบื้องหลัง

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบตามประเภท ขนาด และพื้นที่ของสถานศึกษา เช่น พื้นที่อุตสาหกรรม เขตเมือง พื้นที่ชนบท และพื้นที่ที่มีสถานประกอบการจำกัด เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขที่ทำให้ผลการขับเคลื่อนแตกต่างกัน

4. ควรติดตามผลลัพธ์และผลกระทบในระยะยาว โดยศึกษาสมรรถนะ การสำเร็จการศึกษา การมีงานทำ รายได้ ความตรงกันของสาขากับอาชีพ และความพึงพอใจของสถานประกอบการ

5. ควรศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการดำเนินงานโดดเด่นเป็นกรณีศึกษา เพื่อพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดีซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567, 13 พฤศจิกายน). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2569. ราชกิจจานุเบกษา*, *141*(ตอนพิเศษ 309 ง), 11-13.

เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

ณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ, และ พลอย สืบวิเศษ. (2562). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายการผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนอาชีวศึกษาไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*. วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, *8*(2), 256-284.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546. (2546, 6 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, *120*(62 ก), 1-30.

บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

ยศพล เวณุโกเศศ. (2566). การเดินทางสู่ความเป็นเลิศของอาชีวศึกษา: การสร้างนโยบายที่ยั่งยืนที่มุ่งเป้าหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา, 7*(2), 1-11.

รัชต ไตรมาลัย, พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์, และ ปรัชญนันท์ นิลสุข. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อความเป็นเลิศของสถาบันการอาชีวศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประเทศไทย 4.0. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47*(ฉบับเพิ่มเติม 1), 294-314.

วิโรจน์ ก่อสกุล. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์. (2569). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนวิชาการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

สมพร ปานดำ และวรวิทย์ ศรีตระกูล. (2564). *การสังเคราะห์งานวิจัยด้านอาชีวศึกษาเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการอาชีวศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากลุ่มอุตสาหกรรม*. วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา, 5(2), 1-12.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2568). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เรื่อง นโยบายการพัฒนาอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2569* (ประกาศลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2567). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม (พ.ศ. 2566 - 2570)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุภัทรชัย สีสะใบ. (2564). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชานโยบายสาธารณะ (Public Policy)*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1. (2569). ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, กรกฎาคม, 16.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2. (2569). นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, กรกฎาคม, 10.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3. (2569). ผู้อำนวยการสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, กรกฎาคม, 1.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4. (2569). ผู้อำนวยการสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดชลบุรี, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, มิถุนายน, 18

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5. (2569). ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคสมุทรปราการ, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,* มิถุนายน, 24.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6. (2569). ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีวศึกษาปทุมธานี, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, กรกฎาคม, 6.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7. (2569). ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างธนบุรี, *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล*, มิถุนายน, 18.

ชื่อ - นามสกุล	สังกัด
จิรัฐชัย แย้มโกสุม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
พระครูกิตติวราทร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
พรพิมล โพธิ์ชัยหล้า	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ภัทรดนัย คำพา	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
สัมพันธ์ ศรีไชยเลิศ	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ยุทธิยง ลิ้มเลิศวาที	นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและการพัฒนา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
ณรงค์ เพชรประเสริฐ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
สุวิชาดา คุณเลิศ	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รวีวรรณ แพทย์สมาน	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ	วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ชัยยงค์ น้อยสะปุ่ง	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประกายมาส บุญเกิด	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
มยุรี รัตนเสริมพงศ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
บดินทร์ หล้าคำมี	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จิตเรศ พรหมนะรา	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
วิเชียร ปินตาวงศ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ฤทธิ์ชัย ปาลี	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สุมิตรา สารนารถ	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ชญาณิศา ภักศิลาพันธุ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปฐวี ยังน้อย	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สาวิต บุญพรหม	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศุภัทรา อำนวยสวัสดิ์	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สุขสันต์ สิริภูริภัค	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศรัณย์ปภัสร์ ยมะคุปต์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รัฐศิรินทร์ วังกานนท์	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วทัญญู ยวงใย	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปะการัง ชื่นจิตร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปริชญา มะศักดิ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จุฑามาศ แซ่ลิ่ม	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วีณา พึงวิวัฒน์นิกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ติณณ์ พงษ์สวัสดิ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิริลักษม์ ตันตยกุล	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปัจฉิมบท

กระบวนการในการดำเนินการของวารสาร

1. กองบรรณาธิการเปิดรับบทความต้นฉบับตลอดปี

2. กองบรรณาธิการประชุมเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของต้นฉบับกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องในการจัดรูปแบบตามเกณฑ์ของวารสาร และคุณภาพทางด้านวิชาการ

3. กองบรรณาธิการจะอีเมลไปยังผู้เขียนในกรณีปฏิเสธการตีพิมพ์ต้นฉบับที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ทางวารสารกำหนด และในกรณีต้นฉบับผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการจะอีเมลแจ้งให้ท่านชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ตามระเบียบมหาวิทยาลัย เมื่อผู้เขียนดำเนินการแล้วเสร็จ กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่ออ่านประเมินต่อไป ทั้งนี้ขอให้ผู้เขียนตรวจสอบอีเมลที่ให้ไว้กับวารสารจนกว่ากระบวนการตีพิมพ์จะแล้วเสร็จ

4. กองบรรณาธิการดำเนินการจัดส่งบทความต้นฉบับที่ผ่านการพิจารณาไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ในสาขาวิชานั้นๆ เพื่อทำการอ่านประเมินจำนวน 3 ท่านแบบ double blinded

5. กองบรรณาธิการสรุปผลการประเมินคุณภาพบทความต้นฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิและจัดส่งไปยังผู้เขียนเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข(ถ้ามี) โดยให้ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว พร้อมชี้แจงหรือไฮไลท์ส่วนที่มีการแก้ไขมายังกองบรรณาธิการ

6. กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องของการแก้ไขเนื้อหาตามข้อ เสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนบทความต้นฉบับตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จึงจะออกใบตอบรับการตีพิมพ์ให้กับผู้เขียน

7. กองบรรณาธิการดำเนินการรวบรวมบทความต้นฉบับที่จะเผยแพร่ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์และตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะออนไลน์

ระเบียบการเสนอต้นฉบับเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่เคยเผยแพร่ตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน

2. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ของวารสารวิชาการอื่นๆ

3. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่เกิดจากการค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์โดยผู้เขียนเองในสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และสาขาวิชาที่สัมพันธ์ เป็นบทความภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ เท่านั้น

4. ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดตอนจากผลงานของบุคคลอื่น ไม่มีการคัดลอกผลงาน (plagiarism) ไม่ใช้วิธีการชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา (misconduct) หรือละเมิดจริยธรรมการทำวิจัย

5. ผู้เขียนต้องปรับแก้ต้นฉบับตามหลักเกณฑ์การตีพิมพ์ของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ และตามคำแนะนำของบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewers) ภายในระยะเวลาที่กำหนด

6. ทัศนะและความเห็นที่ปรากฏในบทความเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนโดยตรง บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่อ่านผลงาน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ไม่มีส่วนรับผิดชอบต่อความคิดเห็นดังกล่าวด้วยประการทั้งปวง

หลักเกณฑ์การตีพิมพ์

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles) เป็นผลงานโดยสรุปจากการค้นคว้าทดลองหรือวิจัยทางวิชาการที่ผู้เขียนหรือ กลุ่มผู้เขียนได้ค้นคว้าวิจัยด้วยตัวเอง

2. บทความวิชาการ (Academic Articles) ซึ่งเรียบเรียงจากการค้นคว้าเอกสารวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นการเฉพาะ

3. งานวิชาการอื่นๆ ที่คณะผู้จัดทำเห็นสมควร

หลักเกณฑ์ทั่วไป

ผลงานวิชาการที่รับพิจารณาตีพิมพ์ ต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word รูปแบบอักษร Browallia New โดยมีรายละเอียดปรากฏในหัวข้อถัดไป

1. ยื่นผ่านเว็บไซต์ของวารสารออนไลน์ในเพลทฟอร์ม ThaiJO ที่...

Submissions | วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ (tci-thaijo.org) โดยต้องลงทะเบียนในระบบก่อน

2. บทความที่เป็นบทความวิจัย ซึ่งต้องมีองค์ประกอบเรียงตามลำดับ ดังนี้

   2.1 บทคัดย่อ และ Abstract / คำสำคัญ และ Keywords

   2.2 บทนำ

   2.3 วิธีดำเนินการวิจัย

   2.4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล

   2.5 ข้อเสนอแนะ

   2.6 เอกสารอ้างอิง

3. บทความทางวิชาการอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบดังนี้

   3.1 บทคัดย่อ และ Abstract

   3.2 บทนำ

   3.3 เนื้อหาสาระ

   3.4 บทสรุป

   3.5 เอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: นักศึกษาที่ส่งบทความวิจัยที่เป็นการสรุปผลจากวิทยานิพนธ์ หรือสารนิพนธ์ จะต้องมีคำรับรองจากประธาน หรือ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาอนุญาตให้ลงพิมพ์เผยแพร่

การเตรียมต้นฉบับ

1. ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนโครงกระดาษขนาด A4 เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษ ด้านบนและซ้ายมือ 1.25 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Browallia New ทั้งเอกสาร พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

2.1 หัวกระดาษ ประกอบด้วย เลขหน้าขนาด 12 พอยต์ ตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านบนขวา

2.2 ชื่อเรื่อง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาด 16 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ความยาวไม่เกิน 3 บรรทัด

2.3 ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวาใต้ชื่อเรื่อง ทั้งนี้ให้ใส่เลขผู้เขียน ($^{1..2..3..}$) กำหนดเป็นตัวยกกำกับท้ายนามสกุลของผู้เขียนแต่ละคน(กรณีมีผู้เขียนร่วมสังกัดที่เดียวกันให้ใช้เลขเดียว)

2.4 E-mail address ของผู้เขียน ขนาด 12 พอยต์ ตัวธรรมดา ตำแหน่ง ชิดขอบกระดาษด้านขวา

2.5 เชิงอรรถ กำหนดเชิงอรรถในหน้าแรกของบทความ ส่วนแรกกำหนด ข้อความ "$^{1..2..3..}$ หน่วยงานหรือสังกัดที่ทำวิจัยของแต่ละคน ถ้าสังกัดหน่วยงานเดียวกัน ให้ใช้หมายเลขเดียวกัน" เป็นภาษาไทย ขนาด 10 พอยต์ ตัวหนา ในส่วนสุดท้ายกำหนดข้อความ "* ระบุเฉพาะแหล่งทุนและหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ" เช่น "*งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยจากทุนงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยรามคำแหง" เป็นต้น

2.6 หัวข้อบทคัดย่อ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้ายใต้ชื่อของผู้เขียน เนื้อหาบทคัดย่อ ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.7 หัวข้อคำสำคัญ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้บทคัดย่อ เนื้อหาภาษาไทยขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จำนวน 3-5 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.8 Abstract ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบ กระดาษด้านซ้าย ใต้คำสำคัญภาษาไทย เนื้อหา Abstract ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.9 Keywords ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย Abstract เนื้อหาภาษาอังกฤษขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จำนวน 3-5 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.10 หัวข้อหลักทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 พอยต์ ตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

2.11 หัวข้อย่อยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ ตัวหนา Tab 1.5 เซนติเมตร จากอักษรตัวแรกของหัวข้อเรื่อง

2.12 เนื้อหาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พอยต์ ตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษ ด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.13 อ้างอิง (References) การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association) (6th Edition)

3. จำนวนหน้า บทความต้นฉบับมีความยาวประมาณ 15 หน้า ขนาด A 4

ลำดับหัวข้อในการเขียนต้นฉบับบทความวิจัย

การเขียนต้นฉบับกำหนดให้ใช้ภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษเท่านั้น ในกรณีเขียนเป็นภาษาไทย ควรแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด ยกเว้น ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษได้ และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามหัวข้อดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเกิน 6 คน ให้เขียนเฉพาะคนแรกแล้วต่อท้ายด้วย “และคณะ”

3. อีเมลของผู้เขียน (ถ้ามีหลายคนให้ระบุคนเดียวเป็น Corresponding author)

4. บทคัดย่อ และ Abstract โดยเขียนสรุปเฉพาะสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน ทั้งนี้บทคัดย่อ และ Abstract ต้องมีเนื้อหาตรงกัน

5. คำสำคัญ (Keywords) ให้อยู่ในตำแหน่งต่อท้ายบทคัดย่อ และ Abstract จำนวน 3 - 5 คำ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการเลือกหรือค้นหาเอกสารที่มีชื่อเรื่องประเภทเดียวกันกับเรื่องที่ทำการวิจัย

6. บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

7. วัตถุประสงค์ ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

8. กรอบแนวคิด (ถ้ามี) ชี้แจงความเชื่อมโยงตัวแปรต้นและตัวแปรตามในการทำการวิจัย

9. ระเบียบวิธีการวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (ขนาดของกลุ่มตัวอย่างวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและที่มาของกลุ่มตัวอย่าง) การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ การเก็บและรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

10. ผลการวิจัย เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับ อาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำที่ชัดเจน และมีคำบรรยายใต้รูป

11. อภิปรายผล ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

12. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับงานวิจัยควรเป็นข้อเสนอแนะที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรือข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

13. ผู้เขียน/คณะผู้เขียน ในส่วนท้ายของบทความให้เรียงลำดับตามรายชื่อ โดยระบุตำแหน่งทางวิชาการ สังกัดหรือที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ และ e-mail address ของทุกคน

การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง ให้อ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนาม-ปี (Author – date on text citation) รวมทั้งให้มีการอ้างอิงท้ายเล่ม (Reference citation) โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนอ้างอิงที่ปรากฏเฉพาะในบทความเท่านั้น และจัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งโดยใช้ระบบอ้างอิงมาตรฐานเอพีเอ (APA Style)

การเขียนเอกสารอ้างอิงและการอ้าง ใช้ระบบ APA (6th Edition)

มีหลักเกณฑ์ดังนี้

· ***ชื่อวารสาร ชื่อหนังสือ และปีที่ (volume) ใช้ตัวเอน*** **และไม่ใช้ชื่อย่อ กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาอังกฤษ** ให้เขียนชื่อผู้แต่งโดยขึ้นต้นด้วยนามสกุล ตามด้วยจุลภาค (,) และอักษรย่อชื่อตัวตามด้วยมหัพภาค (.)

· **กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาไทย** ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อตัว ตามด้วยนามสกุล

· กรณีผู้แต่งมากกว่าหนึ่งคน ให้เขียนชื่อผู้แต่งทั้งหมดทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยจุลภาค (,) และ ใส่เครื่องหมาย & ก่อนชื่อสุดท้าย

· ถ้าไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อเรื่อง หรือชื่อวารสาร หรือชื่อหนังสือ ตามด้วยปีที่พิมพ์

· ถ้าผู้แต่งเป็นหน่วยงานหรือองค์กร ให้ใช้ชื่อหน่วยงานหรือองค์กรแทนชื่อผู้แต่ง

· เรียงลำดับรายการตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง และมีเลขลำดับที่ 1, 2, 3...กำกับ

· รายการที่มีทั้งเอกสารภาษาไทยและอังกฤษ ให้นำข้อมูลภาษาไทยขึ้นก่อน

· บรรทัดที่สองและบรรทัดต่อๆ ไปของแต่ละรายการให้ย่อหน้าเข้ามา 5-7 ตัวอักษร หรือประมาณครึ่งนิ้ว

· การอ้าง- อ้างโดย (ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)

· ไม่อ้างโดยใช้คำว่า “และคณะ” หรือ “และคนอื่นๆ” หรือ *et al*. ไม่ว่าจะมีผู้แต่งกี่คน ยกเว้นกรณีอ้างในเนื้อเรื่องที่มีผู้แต่งตั้งแต่สามถึงห้าคนขึ้นไป และหลังจากได้มีการอ้างครั้งแรกไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว หรือการอ้างที่มีผู้แต่งตั้งแต่หกคนขึ้นไป .

การอ้างจากวารสารและนิตยสารให้ระบุหน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย โดยไม่ใช้คำย่อ “p.” หรือ “pp.” นอกจากหนังสือ

· การติดต่อส่วนตัวโดยสื่อใดๆ ก็ตาม สามารถอ้างอิงได้ในเนื้อเรื่อง แต่ต้องไม่มีการระบุไว้ในรายการเอกสารอ้างอิงเพราะผู้อื่นไม่สามารถติดตามข้อมูลเหล่านี้ได้

· การอ้างจาก website ให้ระบุวัน เดือน ปีที่พิมพ์ ถ้าไม่ปรากฏให้อ้างวันที่ทำการสืบค้นและระบุ URL ให้ชัดเจน ถูกต้อง เมื่อจบ URL address ห้ามใส่จุด (.) ข้างท้าย website ไม่บอกวันที่ ให้ระบุ n.d.

รูปแบบและตัวอย่างการอ้างอิงจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

1. วารสารและนิตยสาร

ก. วารสารเรียงลำดับหน้าโดยขึ้นต้นหน้าหนึ่งทุกครั้งเมื่อขึ้นฉบับใหม่ให้ระบุ(ฉบับที่)

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ชื่อวารสาร, ปีที่*(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

Author(s). (Year of publication). Title of article. *Title of periodical or journal, Volume*(issue), First–last page.

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาวและเตือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์, 30*(2), 29-36.

Acton, G. J., Irvin, B. L., & Hopkins, B. A. (1991). Theory-testing research: building the science. *Advance in Nursing Science, 14*(1), 52-61.

ข. วารสารที่เรียงลำดับหน้าหนึ่งถึงหน้าสุดท้ายต่อเนื่องกันตลอดปี ไม่ต้องระบุ(ฉบับที่)

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาว และเตือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ.*วารสารคหเศรษฐศาสตร์, 30*, 29-36.

Dzurec, L. C., & Abraham, I. L. (1993). The nature of inquiry linking quantitative and qualitative research nursing. *Journal of Advanced Nursing, 18,* 298-304.

2. หนังสือ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ.* เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). *วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน.* อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

Okuda, M., & Okuda, D. (1993). *Star Trek chronology: The history of the future.* New York: Pocket Book.

หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือบรรณาธิการ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

ตัวอย่าง: *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (10th ed.). (1993). Springfield, MA: Merriam- Webster.

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. *ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม,* วัน เดือน ปี สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: กรมวิชาการ. 2538. *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol. 38. Perspectives on Motivation* (pp. 237-288). Lincoln, N.E.: University of Nebraska Press.

4. บทความจากหนังสือพิมพ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์, เดือน, วันที่). ชื่อเรื่อง. *ชื่อหนังสือพิมพ์,* หน้าที่นำมาอ้าง.

ตัวอย่าง: สายใจ ดวงมาลี. (2548, มิถุนายน 7) มาลาเรียลาม 3 จว.ใต้ตอนบน สธ.เร่งคุมเข้มกันเชื้อแพร่หนัก. *คม-ชัด-ลึก,* 25.

Di Rado, A. (1995, March 15). Trekking through college: Classes explore modern society using the world of Star Trek. *New York Times,* p. A3.

5. วิทยานิพนธ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. *ชื่อวิทยานิพนธ์.* (ระดับปริญญาของวิทยานิพนธ์), สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง: พันทิพา สังข์เจริญ. 2528. *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม.* (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: the poetry of Richard Wilbur.* (Unpublished doctoral dissertation), University of Connecticut.

6. พจนานุกรม

ตัวอย่าง: *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.* (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชัน.

Shorter Oxford English dictionary (5th ed.). (2002). New York: Oxford University Press.

7. ราชกิจจนุเบกษา

ตัวอย่าง: รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา. 134*(40 ก). 1-20.

8. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*, วันที่ทำการสืบค้น. ชื่อฐานข้อมูล. URL

Author(s). (date-or “n.d.”). Title of work. (Online URL), date retrieved. Name of Database or Internet address of the specific document. Specify URL exactly.

ตัวอย่าง: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2545). *ประเพณีใส่กระจาดชาวไทยพวนสอนให้รู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจ*, สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2548. จาก http://www.m-ulture.go.th/culture01 /highlight/ highlightdetail php?highlight_id=114&lang=th

สรุป การอ้างอิง APA (6th Edition)

รูปแบบ การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา หน้าข้อความ ท้ายข้อความ และ เชิงอรรถ (ท้ายบทความ)

ผู้แต่ง 1 คน

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล (ปี) เช่น Robbin (2005) อ้างว่า. . . *กรณี การอ้างท้ายข้อความ:* (นามสกุล, ปี) เช่น . . . (Robbin, 2005)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Hughes, O.E. (1994). *Public Management and Administration: An Introduction*. New York: St. Martin’s Press.

ผู้แต่ง 2-4 คน

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล1 and นามสกุล2 (ปี) เช่น Peters and Waterman (1982) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล, ปี) เช่น … (Peters and Waterman, 1982)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ and นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ., (ปี). *ชื่อหนังสือ*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Peters, T. and Waterman Jr. R. (1982). *In Search of Excellence*. New York: Harper & Row.

ผู้แต่ง 5 คนขึ้นไป

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล 1 และคณะ (ปี)

เช่น Christensen et. al. (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล 1 และคณะ, ปี)

เช่น . . . (Christensen et. al., 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ. และคณะ. (ปี). *ชื่อหนังสือ*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Christensen, T. et. al. (2013). *New public management: The transformation of ideas and practice*. New York: Prentice-Hall.

ผู้แต่งนามแฝง

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อนามแฝง (ปี)

เช่น C-12 (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อนามแฝง, ปี)

เช่น . . . (C-12, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามแฝง. (ปี). *ชื่อหนังสือ*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น C-12. (2013). *Thai Bureaucracy*. Bangkok: Wattana Publishing.

หนังสือแปล

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ (ปี)

เช่น Huntington & Nelson (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ, ปี)

เช่น . . . (Huntington & Nelson, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ. (ปีที่แปล). *ชื่อเรื่องที่แปล* [ชื่อเรื่องต้นฉบับ]. (ชื่อ-นามสกุลผู้แปล, ผู้แปล). (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ปีต้นฉบับที่พิมพ์).

เช่น Huntington, S.P. & Nelson, J. (2001). *No Easy Choice: ทางเลือกของมวลประชา* [No Easy Choice]. (สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (1976).

กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ลงชื่อเรื่องแทนผู้แต่ง

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* “ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ” (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (“ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ”, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). (ปี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) (อ้างอิงในเนื้อหา)

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ (ปี ต้นฉบับ) (อ้างถึงใน หรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปีของเอกสารทุติยภูมิ)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ, ปีต้นฉบับ อ้างถึงในหรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปี ของเอกสารทุติภูมิ)

เอกสารอ้างอิง

ผู้เขียนอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เหตุเพราะไม่สามารถเข้าถึงหรือสืบค้นหาต้นฉบับเดิมได้ การเขียนอ้างอิงข้อมูลทุติยภูมิในเอกสารอ้างอิงท้ายบทหลักการอ้างอิงเหมือนกับรายการหนังสือทั่วไป คือ

นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อเรื่องต้นฉบับ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เอกสารรายงานการวิจัย

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 2, (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 2, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & นามสกุลผู้วิจัย 2 . (ปี). *ชื่อเรื่อง* (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ดุษฎีนิพนธ์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อเรื่อง.* (ปริญญานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต). ชื่อสถาบัน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย. (ปี). *ชื่อเรื่อง.* (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน.

บทความวารสาร

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุลผู้เขียน 1, นามสกุลผู้เขียน 2 & นามสกุลผู้เขียน 3 (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3. (ปี). ชื่อบทความ. *ชื่อวารสาร. เลขปีที่*(เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความ.

เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceeding)

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อบทความ. ใน หรือ in ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), ชื่อการประชุม (น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-ถึงหน้าสุดท้าย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

หนังสือพิมพ์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปี, วัน เดือน). ชื่อคอลัมน์/ชื่อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*. น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของคอลัมน์/ชื่อข่าว.

อ้างอิงเว็บไซต์

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

(ไทย) ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, (ปี). *ชื่อหัวข้อ*. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก http://www.xxxxxxxxxx เช่น

ศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์. (2559). *ปรับบทบาทภาครัฐไทย…ให้ประชาชนได้รับบริการที่ดี*. ค้นเมื่อ 3 มกราคม 2563, จาก https://thaipublica.org/2016/ 03/tdri-2016/

(อังกฤษ) นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อหัวข้อ*. Retrieved month, date, year, from http://www.xxxxxxxxxx เช่น

Cohen, B.. (2012). *Blockchain Cities and the Smart Cities Wheel*. Retrieved February 5, 2020, from https://medium.com/iomob/blockchain-cities-and-the-smart-cities-wheel-9f65c2f32c36

สถาบัน/องค์กร/สมาคม/ชมรม

อ้างอิงจากหน่วยงาน สถาบัน หรือองค์กร อ้างอิงครั้งแรกใช้ชื่อเต็ม ส่วนอ้างอิงครั้งต่อไปใช้อักษรย่อ

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อเต็มของหน่วยงาน (อักษรย่อ, ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อเต็มของหน่วยงาน [อักษรย่อ], ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเต็มของสถาบันหรือหน่วยงาน. (ปี). *ชื่อเรื่อง* (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ส่วนบุคคล/Interview

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. *สัมภาษณ์ส่วนบุคคล.* เดือน, วัน.

การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย/Focus Group

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. *การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย*. เดือน, วัน.

การส่งต้นฉบับ (Submission)

: ส่งผ่านระบบ online ที่ การส่งบทความ | วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ (tci-thaijo.org)